SUOMI.

Kirjoituksia isänmaallisista aineista.

Neljäs Jakso.

8 Osa.

Hinta: 5 markkaa.

Kirjakaupoissa on seuraavia
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
Toimituksia.

		Markk. p.
3 osa.	Kanteletar, 3:s, lisätty painos (1887) . . . hinta sid.	4: —
	„ 5:s (2:n mukainen) painos (1906) „ „	2: 50
	„ „ painos, paremmalle paperille pain. „	3: —
10 „	**Korhonen,** Viisikymmentä runoa ja kuusi laulua, 2 pain. . . . . nid.	2: 25
14 „	Kalevala (Uuden Kalevalan 12:s painos) 1910 . sid.	1: 50
17 „	Suomen kansan satuja ja tarinoita. Julk. Eero Salmelainen. Nuorisolle sovitettu, lyhyempi (3:s) painos . . . . sid.	2: 75
20 „	**Pipping,** Luettelo suomeksi präntätyistä kirjoista (- 1856) . . . . nid.	12: —
21 „	**Porthan,** Opera selecta I—V. . . . . nid.	15: —
23 „	**Topelius,** Luonnonkirja, 13:s painos . . . . . . sid.	1: 25
28 „	**Stjerncreutz,** Suomal. merisanakirja. . . . . . . nid.	1: —
30 „	**Palmén,** Lainopillinen käsikirja	1: —
33 „	**Rothsten,** Latinalais-suomal. sanakirja, 2 pain. sid.	10: —
34 „	Kertomuksia ihmisk. historiasta I—VII, . . sid. yht.	19: —
47 „	Pitäjänkertomuksia I—VIII	25: 75
48 „	Kalevala . . . . sid. 2: 50, 3: 50 ja	4: 50
50 „	**Lönnrot,** Suomal.-Ruotsal Sanakirja ynnä lisävihko . . . . sid.	130: —
51 „	**Aspelin,** Suomal.-Ugrilaisen Muinaistutkinnon alkeita	8: —
52 „	**Lindelöf,** Analyyttisen geometrian oppikirja. . . sid.	5: 50
55 „	**Kiven** Valitut teokset I—II, yht. . . nid. 5: — sid.	7: 50
56 „	**Meurman,** Ranskalais-suomal. sanakirja . . . . . sid.	10: —
57 „	**Vasenius,** Suomal. kirjallis. 1544—1900 . . . sid. yht	19: —
60 „	**Shakespearen Dramoja.** I. Hamlet. II. Romeo ja Julia. III. Venetian kauppias. IV. Kuningas Lear. V. Julius Cæsar. VI. Othello. VII. Macbeth. VIII. Coriolanus. IX. Kesäyön unelma. X. Myrsky. XI. Talvinen tarina. XII. Antonius ja Cleopatra XIII. Kuningas Henrik neljäs. Edellinen osa. XIV. Kuningas Henrik neljäs. Jälkimäinen osa. XV. Kuningas Richard kolmas. XVI. Loppiaisaatto. XVII. Timon Ateenalainen. XVIII. Cymbeline. XIX. Kuningas Juhana. XX. Kuningas Richard toinen. XXI. Henrik V. XXII. Paljon melua tyhjästä. XXIII. Iloiset Windsorin rouvat. XXIV—XXVI. Kuningas Henrik Kuudes I—III. XXVII. Turhaa lemmen touhua. XXVIII. Miten haluatte. XXIX. Kaksi nuorta veronalaista. XXX. Hairauksia. XXXI. Kuningas Henrik VIII. Vihoittain . . . . yht.	80: —
	Vihot I—XXVIII seitsemään osaan sid. . . . . yht.	53: —
61 „	**Szinnyei & Jalava** (Almberg) Unkarin kielen oppikirja	4: —
62 „	Suomen kansan muinaisia loitsurunoja	4: —
63 „	**Lindeqvist,** Kreikan kielioppi	4: —
64 „	Kullervon runot . . . . nid. 1: 50, sid. koruk.	2: 50

Markk. p.

65	osa.	**Geitlin,** Suomal.-latin. sanakirja . . , ... sid.	9:	50
67	„	Suomalaisia Kansansatuja. I. Eläinsatuja, ja II. Kuninkaallisia satuja. 1 v. . . . . yht.	4:	50
68	„	Suomen kansan sävelmiä:		
		I. Hengellisiä . . . . . . nid. 15: —, sid. koruk.	20:	—
		II. Maalliset laulusävelmät 1—10 vihkoa nid. yht.	30:	—
		III. Kansantansseja. . . . nid. 8: —, sid. koruk.	12:	50
		IV. 1. Inkerin runosävelmät „ 10: —, „ „	12:	—
69	„	**Ervast,** Suomalais-saksalainen sanakirja . . . . sid.	6:	—
70	„	**Krohn,** Kalevalan toisinnot. Jälk. sarj. 1 v.	3:	—
71	„	Kahdeksantoista Runoniekkaa . . . . sid.	2:	—
72	„	**Holmgren,** Pellon tavallisimmat tuhohyönteiset sid.	1:	40
75	„	**Almqvist,** kasvitieteen oppikirja . . . . sid.	4:	50
76	„	Suomen kansan muinaisia taikoja I, II . . . . . yht.	6:	—
77	„	**Brunchorst,** Tärkeimmät kasvitaudit . . . . . . sid.	4:	—
78	„	**Swan,** Englannin kielioppi ja harjoituskjrja . . nid.	—:	50
79	„	**Mohn,** Ilmatieteen pääpiirteet . . . . sid.	3:	—
80	„	**Lübke,** Taiteen historia I—II . . . . nid. 10: —, sid.	15:	—
		Aspelin, Suomalaisen taiteen historia nid. 2: — ja sid.	4:	—
81	„	Kansatieteellisiä kertomuksia I—VI . . . . yht.	10:	50
82	„	Suomen kielen muistomerkkejä I ja II, 1. . . . yht.	15:	—
83	„	**Krohn,** Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus I . . . . nid. 4: 50, sid.	5:	50
85	„	**Schvindt,** Suomalaisia koristeita.		
		1. Ompelukoristeita. 1—10 v. . . . . yht.	12:	—
		ja sid. korukansiin	15:	—
		2. Nauhakoristeita 1—2	6:	—
86	„	**Krohn,** Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet . . . nid.	6:	—
		ja sid.	7:	50
87	„	**Varonen,** Vainajainpalvelus muinaisilla Suomalaisilla	5:	—
88	„	**Eheberg,** Finanssioppi . . . . sid.	10:	—
89	„	**Warén,** Torpparioloista Suomessa	3:	—
90	„	**Niemi,** Kalevalan kokoonpano. I. Runokokous Wäinämöisestä	6:	—
91	„	Filosoofinen kirjasto. I. Platon, Gorgias . . . sid.	4:	50
		II. Descartes, Metodin esitys. Mielenliikutuksien tutkistelu. Metafyysillisiä mietelmiä . . . . sid.	6:	—
		III. Rousseau, Emile eli Kasvatuksesta. nid. 8: — sid.	10:	50
		IV. Eucken, Suurten ajattelijain elämänkatsomukset . . . . nid. 10: —, sid.	12:	—
92	„	**Ekman,** Suomen kielen keräilysanasto I . . . . sid.	5:	—
94	„	**Yrjö-Koskinen,** Suomalais-ranskalainen sanakirja sid.	20:	—
95	„	**Krohn,** Kantelettaren tutkimuksia I—II . . . . nid.	10:	—
		ja sid.	12:	—
96	„	**Mela,** Tyttökoulujen kasvioppi . . . . sid.	3:	75
97	„	**Herkner,** Työväenkysymys, 2 pain. nid. 8: —, sid.	10:	—
98	„	Elias Lönnrotin matkat, I—II . . . nid. 8: —, sid.	12:	—
99	„	**Ringvall & Kijanen,** Suomalais-venäläinen sanakirja . . . . sid.	18:	—
100	„	**Fliesberg,** Kauppaoppi. 2 painos (valmistuu 1911)		
101	„	**Krohn,** Kalevalan runojen historia I—VII . . . nid.	14:	—
		sid.	16:	—
102	„	**Pennanen,** Luettelo Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunouskokoelmista . . . . , ... nid.	4:	—

			Markk. p.
103 osa.	**Sonck**, Ruotsalais-suomalainen laki- ja virkakielen sanasto	sid.	15: —
104 „	**Hurt**, Setukeste laulud. I. II, á	nid.	16: —
	„ „ „ III		10: —
105 „	**Porthan**'in Tutkimuksia	nid.	4: 50
106 „	**Cannelin**, Ruots.-suom. sanakirja	sid.	15: —
107 „	**Svan-Granström**, Engl.-suom. sanakirja	sid.	25: —
108 „	**Yrjö-Koskinen**, Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjoituksia I nid. 5: 25	sid.	6: 50
	II osa nid. 7: —	sid.	8: 50
109 „	Runonkerääjiemme matkakertomuksia	nid.	7: 50
110 „	**Schwartze**, Sähkötekniikka	sid.	6: —
111 „	**Moliére**, Oppineita naisia	nid.	2: 50
	Racine, Phaidra		2: 50
	Goethe, Iphigeneia Tauriissa		1: 50
112 „	**Godenhjelm**, Saksalais-suomalainen sanakirja I. A—N	sid.	12: —
113 „	Kokoelma Suomen kansan sananlaskuja, nid. 8: —	sid.	10: —
114 „	**Remsen-Komppa**, Epäorganinen kemia alotteleville	sid.	7: 50
115 „	**Aspelin-Haapkylä**, Suomalaisen teatterin historia I—IV	nid. 25: — sid.	30: —
116 „	**Sirelius**, Suomalaisten kalastus I III		28: —
117 „	**Nervander**, Fredr. Cygnæus		6: —
118 „	**Ziegler**, Kasvatusopin historia		12: 50
119 „	**Bergbom**, Kirjoitukset: I. Näytelmät ja kertomukset	nid.	4: —
	II. Tutkimukset ja arvostelut	„	5: —
120 „	**Tunkelo**, Alkusuomen genetiivi relatiivisen nimen apugloosana	nid.	4: —
121 „	Wienan läänin runot. I	„	20: —
	„ „ „ II	„	12: —
122 „	**Serlachius**, Obligatsionioikeuden oppikirja, nid. 6: —	sid.	7: 50
123 „	**Lang**, Omistusoikeudesta Suomen vesiin, nid. 4: —,	sid.	5: 50
124 „	**Wrede**, Todistusoikeuden pääpiirteet, nid. 6: 50	sid.	8: —
125 „	**Lang**, Vesioikeuden-luennot . . . . . nid. 5:	sid.	6: 50
126 „	**Niemi** y. m., Kalevalan selityksiä . sid. 3: 25, 3: 75,		4: 25

SUOMI, tidskrift i fosterländska ämnen 1843–60		yht.	50: —
„	Kirjoituksia isänmaallisista aineista.		
„	Toinen jakso, 1—10, 12, 14, 15, 18—20	yht.	66: 50
„	Kolmas „ 5—10	yht.	18: —
„	„ „ 11 20	yht.	50: —
„	Neljäs „ 1—8 à	nid.	5: —

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA.

SUOMI.

Kirjoituksia isänmaallisista aineista.

Neljäs Jakso.

8 Osa.

Hinta: 5 markkaa.

Kirjakaupoissa on seuraavia
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
Toimituksia.

		Markk. p.
3 osa.	Kanteletar, 3:s, lisätty painos (1887) . . . hinta sid.	4: —
	„ 5:s (2:n mukainen) painos (1906) „ „	2: 50
	„ „ painos, paremmalle paperille pain. „	3: —
10 „	**Korhonen,** Viisikymmentä runoa ja kuusi laulua, 2 pain. . . . . nid.	2: 25
14 „	Kalevala (Uuden Kalevalan 12:s painos) 1910 . sid.	1: 50
17 „	Suomen kansan satuja ja tarinoita. Julk. Eero Salmelainen. Nuorisolle sovitettu, lyhyempi (3:s) painos . . . . sid.	2: 75
20 „	**Pipping,** Luettelo suomeksi präntätyistä kirjoista (-1856) . . . . nid.	12: —
21 „	**Porthan,** Opera selecta I—V . . . . nid.	15: —
23 „	**Topelius,** Luonnonkirja, 13:s painos . . . . sid.	1: 25
28 „	**Stjerncreutz,** Suomal. merisanakirja . . . . nid.	1: —
30 „	**Palmén,** Lainopillinen käsikirja	1: —
33 „	**Rothsten,** Latinalais-suomal. sanakirja, 2 pain. sid.	10: —
34 „	Kertomuksia ihmisk. historiasta I—VII, . . sid. yht.	19: —
47 „	Pitäjänkertomuksia I—VIII	25: 75
48 „	Kalevala . . . . sid. 2: 50, 3: 50 ja	4: 50
50 „	**Lönnrot,** Suomal.-Ruotsal Sanakirja ynnä lisävihko . . . . sid.	130: —
51 „	**Aspelin,** Suomal.-Ugrilaisen Muinaistutkinnon alkeita	8: —
52 „	**Lindelöf,** Analyyttisen geometrian oppikirja. . . sid.	5: 50
55 „	**Kiven** Valitut teokset I—II, yht. . . nid. 5: — sid.	7: 50
56 „	**Meurman,** Ranskalais-suomal. sanakirja . . . . . sid.	10: —
57 „	**Vasenius,** Suomal. kirjallis. 1544—1900 . . . sid. yht	19: —
60 „	**Shakespearen Dramoja.** I. Hamlet. II. Romeo ja Julia. III. Venetian kauppias. IV. Kuningas Lear. V. Julius Cæsar. VI. Othello. VII. Macbeth. VIII. Coriolanus. IX. Kesäyön unelma. X. Myrsky. XI. Talvinen tarina. XII. Antonius ja Cleopatra XIII. Kuningas Henrik neljäs. Edellinen osa. XIV. Kuningas Henrik neljäs. Jälkimäinen osa. XV. Kuningas Richard kolmas. XVI. Loppiaisaatto. XVII. Timon Ateenalainen. XVIII. Cymbeline. XIX. Kuningas Juhana. XX. Kuningas Richard toinen. XXI. Henrik V. XXII. Paljon melua tyhjästä. XXIII. Iloiset Windsorin rouvat. XXIV—XXVI. Kuningas Henrik Kuudes I—III. XXVII. Turhaa lemmen touhua. XXVIII. Miten haluatte. XXIX. Kaksi nuorta veronalaista. XXX. Hairauksia. XXXI. Kuningas Henrik VIII. Vihoittain . . . . yht.	80: —
	Vihot I—XXVIII seitsemään osaan sid. . . . . yht.	53: —
61 „	**Szinnyei & Jalava** (Almberg) Unkarin kielen oppikirja	4: —
62 „	Suomen kansan muinaisia loitsurunoja	4: —
63 „	**Lindeqvist,** Kreikan kielioppi	4: —
64 „	Kullervon runot . . . . nid. 1: 50, sid. koruk.	2: 50

SUOMI.

Kirjoituksia isänmaallisista aineista.

Toimittanut

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Neljäs Jakso.

---

8 Osa.

Helsingissä, 1910
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö.

Ainehisto.

Descendenttis-äännehistoriallinen katsaus

Keski-Skandinavian

metsäsuomalaisten kieleen

Kirjottanut

Lauri Kettunen

Enemmän kuin 30 vuotta on aikaa siitä, kun Torsten Aminoff julkaisi tunnetun kielellisen ja historiallis-kansatieteellisen tutkimuksensa „Tietoja Wermlannin Suomalaisista“ (Suomi, Toinen jakso, 11 osa), joka on siitä pitäen ollut kielimiehillemme ainoana ja paljon käytettynä metsäsuomalaisten murteen tiedonlähteenä. Kun tutkimuksen äänneopin puoli on jäänyt kovin lyhyeksi — käsittäen 7 sivua vain — ja kun senvuoksi perinpohjaisempaa esitystä tästä tärkeästä häviävästä kielestä on jo kauan kaivattu, tuli allekirjottanut pari vuotta sitten saaneeksi professori Setälältä, jonka henkilökohtaista ohjausta minun oli onni siihen aikaan opinnoissani nauttia, kehotuksen käydä käsiksi työhön, joka seuraavassa jätetään julkisuuteen. Ainekset olen kerännyt varsinaisesti kesällä 1907, metsäsuomalaisten keskuudessa pari kuukautta oleskellessani, ja seuraavana syksynä järjestin muistiinpanoni suomenkielen laudaturikirjotusta varten äännehistorialliseksi esitykseksi. Kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran päätöksen mukaan tekeleeni painatukseen olisi ollut ryhdyttävä, tuli minulle halu sitä muutamin kohdin täydentää, mutta vasta viime joulun seutuun sain tilaisuuden matkustaa tutkimuspaikalle, jossa viivyin vajaata kaksi viikkoa. Selostelu murteen fonettisista seikoista sekä tarkistukset ja lisäykset lainasanain käsittelyyn olivat matkani tuloksena. Huomaan kyllä, että myöskin aikoinaan kiireessä kyhätty äännehistoriallinen puoli olisi monin paikoin uudestaan muodostelun ja huolellisen seulomisen tarpeessa, uskaltaakseen vastaanottaa kritikin. Mutta paitsi että painatustyökään ei enää viivyttelyä siedä, on lisäksi muistettava, että tämäntapaisen julkaisun tehtävänä onkin olla ennen muuta aineskokoelmana, jota kauaksi

tähtääviä johtopäätöksiä tavotteleva vertaileva tutkimus voi hyväkseen käyttää.

Kuten nimitetty, olen esityksen järjestänyt pelkästään descensiviseksi. Pitäen lähtökohtana alkusuomen oletettua myöhempää kielikantaa, niinkuin murretutkimuksissa on tapana ollut, ja äännekehitystä aina viimeisiin aikoihin asti seuraten olen koettanut saada kaikki murteen äänneilmiöt historiallisen puolen puitteisiin mahtumaan, lukuunottamatta lainasanojen suurta joukkoa, joiden käsittelylle on varattu oma osastonsa. Tällaisesta aineen järjestelystä johtuu, että tavallisesti tutkimuksen loppuun liitetty ascensivinen katsaus olisi muodostunut miltei vain samojen asioiden värittömäksi kertaukseksi.

Kiitollisena on minun tunnustettava se apu, minkä edeltäjäini työ, aikaisemmin ilmestyneet useat ansiokkaat murretutkimukset ovat minulle tarjonneet. Paitsi Heikki Ojansuun laajaa Lounaismurteiden äännehistoriaa (lyhennettynä merkitty Lm. Äh.) olen muiden ohella etenkin hyväkseni käyttänyt V. Tarkiaisen huolella tehtyä Äänneopillista tutkimusta Juvan murteesta (lyhennettynä T. J. M.), joka eteläsavolaista kieltä käsittelevänä on ollut työtäni lähinnä. Tuskin kaivannee sitäpaitsi mainitsemistakaan, että Setälän Yhteissuomalainen äännehistoria (lyhennettynä Äh.) on joko suoranaisesti tai välillisesti ollut konsonantismin puolella parhaimpia apuneuvojani. Lisäksi on vielä Aminoffin aikaisemmin mainittu tutkimus ollut hyödyksi, sen avulla kun sain jo ennakolta käsityksen murteen yleispiirteistä. Havaintomme poikkeavat kyllä paikkapaikoin hiukan toisistaan, mutta se seikka johtunee siitäkin, että Aminoff teki tutkimuksensa varsinaisesti kielialueen norjalaisessa lounaisosassa, joilta seuduin suomenkieli on jo kokonaan kadonnut. — Mitä muuten tulee tuohon hänen käyttämäänsä tuttuun nimitykseen Vermlannin suomalaiset, niin sehän sulkee ja on sulkenut piiriinsä vain osan siirtokunnan aluetta, niin että asianomaisten itsensäkin käyttämä metsäsuomalaisten nimitys, joka meilläkin kyllä tunnetaan, tuntuu mielestäni oikeutetummalta ja paremmin onnistuneelta.

Lopuksi on minun lausuttava vilpitön kiitokseni innostavalle ja toverilliselle opettajalleni tohtori Heikki Ojansuulle siitä arvokkaasta avusta, jota hän on mulle monella tavoin työssäni suonut, samoinkuin myös tohtori Tunkelolle hänen käsikirjotukseen tekemistään huomautuksista ja viittauksista. Niinikään tunnen kiitollisuudenvelassa olevani Yliopiston Konsistorille, jolta onnistuin saamaan rahallista kannatusta ensimäistä matkaani varten.

Helsingissä toukokuussa 1909.

Lauri Kettunen.

paa suomea puhuvia vielä Rämälässä ja Konkarissa, molemmat Nyskogan pitäjää, sekä etelämpänä Huitin (Hvitsand) pitäjään kuuluvassa kielellisessä suhteessa tärkeässä Mongan kylässä. Lännessä Norjan puolella on metsäsuomalaisten kielellä enimmät edustajansa laajan Röytäjärven (Rögden) ympärillä sekä kaukana pohjoisempanakin, etupäässä Räisälän ja Ruatikkalan kylissä. Aikaisemmin näyttää suomalainen asutus tunkeutuneen paljoa kauemmaksi länteenkin päin, koskapahan liki kolme peninkulmaa Ruotsin rajalta vielä tapasin muutamia talonpoikia, jotka vanhemmiltaan olivat oppineet suomalaisia laskusanoja.

Metsäsuomalaisten kieli elää siis nykyisin vain alueella, jonka ulottuvaisuus on noin puolikymmentä peninkulmaa pohjoisesta etelään ja leveimmältä kohdaltaan arviolta saman verran idästä länteen. Tuskin tarvitsee mainita, että vielä Gottlundin sekä Aminoffinkin näitä seutuja samoillessa kieliraja on ulottunut verrattomasti kauemmaksi joka suuntaan. Sen tästä puoleen supistumista ei kuitenkaan juuri voi ajatella, sillä todennäköisesti häviää suomenkieli samalla tavoin suhteellisesti kaikkialta, muutaman vuosikymmenen kuluttua olemattomiin kadoten. Kielen käyttäjät, lukumäärältään vain muutamia satoja, kuuluvat nimittäin kaikki vanhempaan sukupolveen, ja useinkin matkojen päässä toisistaan asuen on heillä nykyisin hyvin vähän keskinäistä vuorovaikutusta [1].

Voisi ajatella, että metsäsuomalaisten kieli, joka niin kauan on saanut suljetun ryhmän kannattamana kehittyä, muka vapaana risteilevien murteiden sekottavasta vaikutuksesta elämäänsä elää, tarjoaisi kielentutkijalle tilaisuuden äännelakien mahdollisimman tarkan johdonmukaisuuden konstatoimiseen, että tavattavien „poikkeusten“ lukumäärä supistuisi mitä vähimpään. Kuten esityksen varrella tulemme tuontuostakin huomaamaan, ei tämä ennakko-odotus kovinkaan

[1] Viittaan muuten viime vuoden Virittäjässä olleeseen matkakertomukseeni, jossa m. m. näistä seikoista on enemmän puhuttu.

täsmällisesti pidä paikkaansa, ja siten joudumme epäilemään, ovatko nuo yllämainitsemamme yksimurteisuus-edellytyksetkään täysin oikeat.

Että nykyistä Värmlandin ja Norjan suomalaisten kieltä on läpeensä samaan murreryhmään kuuluvaksi katsottava, siitä ei meillä saata olla epäilyksiä. Niinikään on meidän muutamista äänteenmuutoksista jokseenkin varmasti päätettävä, että ne ovat aluksi jossakin ahtaammalla alalla tapahtuneet, vallaten sitten koko kielialueen, joka seikka siis osottaa murretasotuksia tapahtuneen. Mutta siitä huolimatta on äänteellisiä eroavaisuuksia olemassa, jotka luonteenomaistuttavat eri paikkakuntien puheen. Mainitsemme näistä eroavaisuuksista muutamia.

Pohjoiskylissä on loppu-*n*:n käsittely hiukan toisellainen kuin eteläisissä. Vaikka sanottu äänne on ensinmainituissa seuduissa kenties täydellisimmin säilynyt, ei sitä kuule plur. 1:sen ja 2:sen personan posessivisufikseissa *(külämmö külännö)* eikä *sti*-loppuisissa adverbeissa *(kahesti)*, kuten on laita etelämpänä. Sama on suhde sellaisiin lativisiin adverbeihin kuin *sinne*, *tänne* nähden, jotka etelämpänä kuuluvat *sinnen*, *tännen* [1]. Pohjoisessa (ja itäalueellakin) käytetään säännöllisesti *tt*:llisiä prolativimuotoja, jotavastoin ne muualla ovat *t*:llisiä. Vielä voisi mainita pohjoisten seutujen ylen runsaat labialisatsiotapaukset sekä ensitavun *oa̯*, *eä̯* diftongin, joka etelässä on jokseenkin täydellinen *ua̯*, *iä̯*.

Toisaalta on huomattavia murre-eroavaisuuksia olemassa itäisten ja läntisten seutujen välillä. Kenties luonteenomaisin on niistä diftonginreduktsio, joka äänneilmiö on itäisissä suomalaiskylissä hyvin pitkälle kehittynyt, kun sitä vastoin lännenpuolinen alue on siitä vapaa. Niinikään on *v* äänne (joko alkuperäinen tai bilabiali-spirantin edustaja) erinäisissä asemissa paremmin säilynyt idän puolella kuin

---

[1] Nämä eroavaisuusseikat perustuvat muuten luonnollisiin syihin. Loppu-*n*:n huonompi säilyminen etelässä tarjosi sille lausefonettisissa asemissa runsaasti liittymäkohtia loppu-*k*:n käsittelyyn, joten sekaannus oli helpompi kuin pohjoismurteissa.

lännessä. Erityisesti on huomattava, että tuo omituinen singularin 2:sen pers. posessivisufiksin *ns*:llinen muoto rajottuu vain hyvin ahtaalle alalle kielialueen lounaiskolkkaan, Ruotsin ja Norjan rajalle. Miltei samoilta seuduin (Puralan kylästä) merkitsin omituiset *t*-loppuiset lativimuodot *sinnet, tännet*. Pohjoisempana Norjassa kuulee muotoja *kehnoste, üsöste, kolmaiste* j. n. e., joka adverbiryhmä muualla on *stin*-, *sti*-loppuinen.

Kielialueista — jos tuota sanaa metsäsuomalaisten nykyisiin oloihin nähden voi käyttää — puhuttaessa on lopuksi vielä kiinnitettävä huomiota kaakkoisalueeseen, jo sivumennen mainittuun Mongan kylään[1]. Sen kieli liittyy lähinnä itäkylien puhetapaan, mutta paikkakunnan harvojen suomea puhuvien joukosta vanhin, muuan yhdeksännelläkymmentä oleva ukko, edustaa varsinaisesti seudun ja monessa suhteessa koko murteen vanhempaa kielikantaa. Niinpä voi häneltä kuulla jälkiä muualla kokonaan kadonneesta loppu-*k*:sta sekä -*h*:sta samoin kuin myös diftongien pitkän jälkikomponentin säilyneenä, (esim. *makoą*, muualla *makoą*) jotka kolme murteen luonteenomaista äänteenmuutosta siis näyttävät kielialueen kaakkoiskolkassa vasta viimeiseksi tapahtuneen.

Huomaamme siis, etteivät metsäsuomalaisetkaan ole ahtaasta maantieteellisestä alueesta huolimatta jaksaneet tuota kielenelämään oleellisena kuuluvaa ilmiötä, eri murrevivahdusten olemassa oloa välttää. Epäilemättä on suuri osa murteen kielellisistä eroavaisuuksista myöhäsyntyisiä, kielen erikoiskehityksen aikana muodostuneita, mutta varmaankin on osa niistä jo vanhaa, Suomesta tuotua perintöä. On nimittäin muitakin kyllin varmoja kielellisiä todisteita siitä, että tuo Ruotsin ja Norjan suomalaismetsien asutus ei ole voinut olla yksistään samaa murretta puhuvien siirtolaisten muodostama. Kieltämättä se on suurelta, jopa määräävältä osaltaan ollut savolaista, mutta joukossa lienee ollut jommoinenkin määrä hämäläisten ja pohjanmaalaisten, kentiespä

[1] Erotettava Monganmäk nimisestä paikasta, joka on pohjois-Östmarkin rajalla.

karjalaistenkin murteiden edustajia, niin että varhaisempina aikoina ovat metsäsuomalaisten kielen murteelliset eroavaisuudet voineet olla hyvinkin silmäänpistävät, jaksamatta kuitenkaan luonnollisesti sellaisina monta miespolvea säilyä. Asutushistoriallisten ongelmain selvitteleminen on meidän vaatimattoman tehtävämme ulkopuolella, mutta joka tapauksessa sopii näitä seikkoja pitää mielessä silloin, kun savolaismurteille vieraita piirteitä sattuu eteemme, taikkapa kun joudumme näkemään kielellisiä epäjohdonmukaisuuksia, kohtia, joissa näennäisesti samojen ulkonaisten edellytysten vallitessa kehitys on oikullisesti näyttänyt kulkeneen eri teitään. Onhan vanhastaan tunnettua, että tällaisissa tapauksissa juuri erilaista äännekantaa edustavista murteista tapahtuneen lainauksen olettaminen on tuonut tyydyttävän ratkaisun monen moneen muuten käsittämättömään kysymykseen.

Seuraavassa tutkimuksessa on koetettu mahdollisimman tarkoin pitää silmällä koko suomalaisalueella puhuttua kieltä. Ymmärrettävästi ei kuitenkaan se verrattain lyhyt aika, mikä minulla oli työhöni käytettävänä, sallinut pitempiaikaista oleskelua eri seuduilla. Niinpä tulinkin keskittäneeksi huomioni pääasiallisesti vain kahteen paikkaan: Hollannin ja Mullinkiärnän (Mulkärn) kyliin, joista edellinen on pohjois-Östmarkissa lähellä Norjan rajaa, jälkimäinen puoli peninkulmaa lännempänä samassa pitäjässä. Pariviikkoisella kiertokululla, jonka lopuksi tein ympäri suomalaismetsien, ennätin eri paikoissa vain pikimmittäin tarkastaa hakusanaston, saamatta elävää puhetta tarpeeksi kauan kuullostaa. Etupäässä koetin sellaisiin seikkoihin terottaa huomioni, joissa Aminoffin havainnot eivät pitäneet yhtä omieni kanssa, tai kun jotain uutta tai erikoisen mielenkiintoista olin saanut muistiinpannuksi.

Luonnollista muuten on, että kun tämän häviämäisillään olevan kielen täydellisen sanaston keräys — jota työtä

toivon tulevaisuudessa voivani jatkaa — on saatu loppuun suoritetuksi, voi murteen äänneseikoistakin yhtä ja toista uutta vielä saada ilmi, puhumattakaan muista niin kronologisesti kuin monessa muussa suhteessa arvokkaista tuloksista, joita tämän työn perinpohjainen suoritus suomalaiselle kielentutkimukselle tuottaisi.

I. Kielen äänteiden historia.

Tahdomme seuraavassa käydä murteen äänteiden historiaa yksityiskohtaisesti selvittelemään, alkusuomen myöhemmästä oletetusta kielikannasta lähtien, kuten on ollut tapana, ryhtyä äännekehitystä nykyisiin aikoihin asti seuraamaan. Koska murteen tavallisuudesta poikkeava asema on siihen tuonut runsaassa määrin vieraita aineksia, olemme jättäneet kaikki sellaiset lainasanat, jotka eivät näytä ottaneen osaa varsinaisiin äänteenmuutoksiin vaan joiden suhteen äännesubstitutsiota voi ajatella, eri osastossaan käsiteltäviksi.

Erityistä deskriptivistä esitystä murteen nykyisestä äännerakennuksesta emme ole katsoneet olevan tarpeen, sillä se mikä siinä saattaisi uutta ja mielenkiintoista tarjota, käy selville osaksi äänteiden historiallisista vaiheista, osaksi myös vieraasta vaikutuksesta ja fonettisista seikoista puhuttaessa.

Konsonantit.

Soinnittomat klusilit.

1. Klusilit sanan alussa.

Sanaa alottavat klusilit eivät metsäsuomalaisten murteessa yleissavolaisista juuri poikkea; ne ovat paraimpien

kielenkäyttäjien puheessa alkusuomalaisella kannallaan, soinnittomina, säilyneet. Esim. *kana, kilsu, kukkura, parskuą, pino, pūvös, tarha, tanhata, tollikko.*

Toisellainen on sanaa alottavien klusilien edustus sellaisilla henkilöillä, jotka tavallista harvemmin tulevat suomea puhekielenään käyttämään [1]. *k, t, p* kuuluvat, varsinkin erinäisissä lausefonettisissa asemissa, selvästi soinnillisina, joskus taas aspiroituina. Kts. vieraan fonetikan vaikutusta, II:nen osa.

2. *Klusilit sanan sisässä.*

Lyhyet klusilit tavun alussa.

A. Avoimen tavun alussa.

Avointa pääkorollista tavua alottavat klusilit ovat yhteissuomesta yleensä muuttumatta murteeseen periytyneet. Esim. a) vokalin jäljessä: *käk, kekäle, sika, i̯iäkön, nau̯ta, hätäntū, lapa, äpäre, suąpa, vīpūllä;* b) likvidan ja nasalin jäljessä: *salpoąn, halkoi̯a, altāsta, särk, martai̯ta, äŋkūrlöi̯tä, karpuᵘset, köntüi̯llä, rantuvilla, hampai̯ssa, lampai̯ta;* c) *s*:n ja *h*:n jäljessä: *hau̯ska, hui̯skoą, uskalʼii̯as, misteą, nestä, pihkoą, löi̯hkä, kahtii̯a (< *kakti-); d) k t*:n jälj.: *pötkö, katku, retkuąmān* [2].

Savossa yleinen preesensin singul. 3:ssa personassa äännelaillisesti esiintyvä labiali on ms:ten kielestä jäljettömiin kadonnut, esim. *i̯uǫ, müö̯, süö̯, vie̯, käü̯, tuǫ (< tuǫpi).*

---

[1] Sellaisten indivien kielen, jotka vain vaivoin kykenevät suomea puhumaan, olemme jättäneet kokonaan huomioon ottamatta. Kaikki muutkin vieraasta vaikutuksesta johtuneet äänneilmiöt, jotka eivät ole päässeet murrealueella hallitseviksi, olemme sulkeneet pois historiallisesta katsauksesta.

[2] *sp*:stä voisi mainita esimerkkinä sanan *vispilä*, mutta kuulunee se lainoihin. Koko mainitun äänneyhtymän alkusuomalaisuutta ei yleensä hyväksyttäne.

Muodossa *rīvu(i̯a* (pro **rīpu(i̯a*) lienee *v* äännelaillisista asemista yleistetty. (Vrt. *rīpi(i̯ä: rīvut* = riivityt, irtirevityt lehdet).

S i v u k o r o l l i s t a tavua seuranneiden lyhyiden klusilien edustus on seuraava: *k* säilynyt vain imperativimuodoissa, mutta ainoastaan alkuperäisen diftongin jäljessä, esim. *haravoi̯koa̯, kapaloi̯kān, potkitteleikoa̯*. Äännelaillisten analogia lienee synnyttänyt sellaiset muodot kuin *ümmärteä̯, varastoa̯ (< *varγastaka-), töröttea̯n (< *töröttäkähen)*. Vrt. *antoa̯ (< *antaγa-)*. — Samoin: *sunnuntai̯na, mua̯nantai̯na, peŕi̯antai̯na* (pro *peŕi̯antakina;* vrt. *peŕi̯antak)*. *t* säilynyt partitivimuodoissa alkuperäisen diftongin ja supistusdiftongin jälkikomponentiksi muodostuneen lyhyen vokalin jäljessä; esim. *mäklöi̯tä, harakoi̯ta, vai̯noa̯ta (< *vai̯naγata), töhreä̯tä, turnea̯ta, (< *turneδata), sai̯ppoa̯ta, (putīsin-) persei̯tä, herneitä (< *hernehitä)*. Samoin myös spiranttien kadottua syntyneiden pitkien vokalien jäljessä, esim. *rukīta (< *rukihita), kallīta*. — Lyhyen vokalin jäljessä *t*:tä edustaa kato: *i̯uo̯ksevoa̯, üsömpöä̯, alempoa̯, roskośia̯*. Kai näissäkin on yleistystä äännelaillisista muodoista *(päi̯veä̯, hüveä̯)* ajateltava.

Huomattava on myös, että imperativin pluralin 2:ssa personassa ei dentaliainesta sivukorollisessakaan asemassa koskaan tavata; esim. *i̯ou̯tua̯, i̯ou̯vui̯tkoa̯, lähteä̯ (< *läkteγä-tek), külpeä̯, melo(i̯a (< *meloiγa-tek)*. (Savossa paikoin *antōte', i̯ou̯tuvate'*).

Äännelaillisten passivisten muotojen *kapaloi̯tīn, haravoi̯tu, haravoi̯tava* rinnalla on olemassa toinenkin, paljon yleisempi edustus, jonka mukaan *t* esiintyy geminoituneena. Niistä tuonnempana, geminattaklusilien yhteydessä vielä.

p > *0* preesensin singul. 3:nnessa personassa sivukorollisen tav. diftongin jäljessä, esim. *sīvilöi̯, kapaloi̯, haravoi̯, veteloi̯;* samoin myös supistusverbeissä [1]: *(se, ne) makoa̯, salpoa̯, horoa̯, ai̯toa̯, kutkua̯, i̯üriä̯, i̯ulkio̯*.

---

[1] Käytännöllisistä syistä olemme mainittua nimitystä „verba contracta" ryhmästä puhuessamme käyttäneet.

Muissa verbeissä edustaa tätä preesensin labialiainesta edellisen lyhyen vokalin pidennys, kuten korottomankin tavun jäljessä, esim. *il'moittā, varastā, oksentō, katkoittā*. (Vrt. *antā, heittä < heittävi < *heittäβi*).

Pitkävokalisiin muotoihin palautuu myös supistusverbien prees. *(makoą, pimiä)*, kuten tuonnempana olemme osottaneet.

Ensim. partisipissä sivuk. tavun jälkeen esiintyvä *v*, esim. *rukuileva, likoąva, (paįun-)makoąva*, on nähtävästi korottomista asemista yleistetty *p*:n sijalle. (Vieläpä pääkorollisenkin tavun jälk. usein: *suąva, įuąva.* ~ *suąpa, įuopa)* — Äännelaillisia ovat sen sijaan muodot: *hakeąpa, ottoąpa, kulkeąpa*, samoinkuin ne muutkin lukuisat tapaukset, joissa liitännäispartikkeli seuraa sivukorollista tavua.

K o r o t t o m a n tavun jälkeiset klusit ovat konsonantin käydessä edellä äännelaillisesti säilyneet, esim. *vastatkoą, karaŋko, näkertä, ümmärteą, alaist, riätisteleinnän, puhaltoą, korento, paimenten, persetten (< *persekten)*.

Huomattakoon muodot *kasvantainen, nostantainen*, jotka Savossa kuuluvat (*i*-loppuisen diftongin vaikutuksesta?) *kasvannainen, nostannainen*. — Muodoissa *ülännēt* (maajäätiköt) ja *notkannēt* lienee tapahtunut yleistys heikkoasteisista muodoista.

k:n kato sanassa *satiainen* näyttäisi äännelailliselta verrattuna savolaiseen *satikainen* muotoon, jollei sana < **satikkainen.*

Liitännäispartikkeleissa *kin, kaan, kään* sekä *ko, kö* esiintyy palataliklusili muista asemista yleistettynä korottomankin tavun vokalin jälkeen, esim. *tämäkǟn, tiällǟkǟn, ussiko, vieläkö, minäkī*. Samoin *pa, pä* liitteen labiali: *hätäpä, silläpän*.

B. Suljetun tavun alussa.

k on *t*:n jäljessä tavallisesti säilynyt, esim. *lötkästeleitä, katkoittā, pötköillen, iotkoittoą, nitkutan, įuoksetkos, tiesitkös*.

Omituisia ovat muodot *pitenteä, pitemp (:pitkä)*, joista *k t*:n jälkeen puuttuu, samoinkuin itämurteissa yleensä.

s:n jäljessä niinikään muuttumaton edustus tavallisin, esim. *kiskon, taskointa, hūskat, kostella, ihestäns, varstalla, pīspan, vispitteą̈.* *sp* yhtymän myöhäsyntyisyydestä kts. siv. 8, muist. Suhde *visvikko* (= matala varpumetsä): *vispilä* voisi kuitenkin todistaa toista, jos se ei olisi murteen ainoa.

Muoto *rasentoą* (= tehdä raskaaksi, „*rasentoą įa köhenteą̈ müllüą̈*), edustaa niinikään heikkoa astetta. Tällaiset muodot (samoinkuin mainittu *pitenteą̈*), joita savossa on huomattavassa määrin tavattavissa, lienevät varhain tulleita yksinäisiä lainoja karjalasta. — *st* > *ss* muutoksesta, joka on huomattu muutamin paikoin Savossa, en kuullut ainoatakaan esimerkkiä [1].

kin (< **kik*, **γik*) liitteen *k* on odotuksen mukaisesti (äännelaillisenako sitten tosiaan, vai myöhempänä yleistyksenä?) *t*:n ja *s*:n jäljessä säilynyt usein, esim. *suątkī, įuotkī* (~ *įuǫtī*), *įotkī, rikaskī, vihaśkī* (~ *rikasī, vihaśī*), tosin pääasiallisesti vain kielialueen pohjoisosissa.

Tavun lopussa [2].

a) Nasalin edessä.

tn > *nn*; jatkuvaa kehitystä *n*:ksi ei ole ms:ten kielessä tapahtunut, kuten enimmäkseen lienee Savossa laita. Muutoksesta on muutamia valaisevia esimerkkejä: *(lampān-) vuǫnna, (lammas) vuonnī; vuǫnna* myös essivi vuosi sanaa (tav. kuitenkin *āstaįkana*); *täünnä* (< **täütnä*), *löünnä* (< **löütnä*) = löytänyt, *įounna, oksenna, paskanna, kevännä, tullunna*, j. n. e. — Näistä muutamat herättävät huomiota siksi, että pääte on liittynyt konsonanttivartaloon. Emme näet voi muotoja sellaisia kuin *įounna, löünnä*, y. m. selit-

---

[1] Vrt. Tarkiainen, Tutkim. Juvan murt. siv. 32.

[2] Käytännöllisistä syistä olemme tässä ottaneet käsiteltäksemme vain ne tapaukset, joissa alkusuomalaisista vaihteluista esiintyy ainoastaan vahvan asteen yleistys. Vasta spiranttien historiassa tulee puhe muista.

tää sisäheiton johdosta syntyneiksi, sillä silloin päättäisimme sisäheiton *tn* > *nn* muutosta vanhemmaksi. Toisekseen on olemassa sellaisia sisäheittomuotoja kuin *heịtnä*, *tuǫtnen*, *seịtnen* (< *seịttuịnen*). Vielä vähemmän sopinee olettaa, että muodot olisivat syntyneet *suạnna*, *ịuǫnna* verbimuotojen analogian mukaan[1] (*ịoụnna* pro *ịoutanna* muka), vaan lienee juuri päinvastainen analogiatartunta tässä tapahtunut (*suạnna*, *ịoụtanna* pro *suạna*, *ịoụtana*; *ịoụnna*, *oksenna* tyyppien mukaan[2]. — Konsonanttivartalothan ovat ms:ten murteessa muutenkin yleisempiä kuin Savossa.

b) Puolivokalin edessä.

tv säilynyt: *latvān*, *vatvoị*, *huťịuạmān*, *rätvänä*, samoin myös *latvassa*, *huťịuttā* j. n. e., joten heikosta asteesta ei ole mitään jälkiä huomattavissa.

tị säilynyt: *viťịa*, *kuťịuịlō*, *vuťịale*; vahva aste samoin kuin edellisessä yleistetty: *viťịat*, *kuťịuilla*. *kị* ja *βị* yhtymistä kts. siv. 34.

c) Soinnittoman konsonantin edessä.

ks säilynyt: *muksat*, *sisärekset*, *üsöks*, *seịsoạksen* (harv.) Pohjoisessa, sekä Norjankin puolella kuulin muotoja *üskän* (pro *ükskän*), *pịeneskän*, *üsöskän*, joissa tavun loppu-*k* on kadonnut *s*:n edeltä seuraavan tavun joutuessa alkamaan *k*:lla. — Epäilemättä myöhäinen muodostuma.

Mitä tulee sellaisiin muotoihin kuin usein esiintyvät *läht* (pro *läks*), *huạht* (< *hāksi*), niin ovat ne todistettavasti äännelaillisten sijamuotojen analogian synnyttämiä (kuten *soụt* pro *sous*, kts. Setälä Äh. siv. 126).

ps säilynyt: *lüpsetän*, *näpseạ̈*, *köpsäht*, *hipsuttelen*, *kiẹpseạ̈*, *tupsūttoạ*.

---

[1] Sellaiset ovat Savossa nim. tavallisia alkup. pitempimuotoisten sijasta.

[2] Jollei malleina ole lähimmin ollut aikaisimmat *suạnunna*, *ịoụtanunna* muodot.

tk säilynyt: *sotkeą, sitkeä, tauvotkoą, ialatkī* (tav. *ialatī*), *ialatkān*.

Muutokseen *tk* > *kk* näyttäisivät viittaavan sanat *kokkoi* (vrt. kotka), *iukko* ja *lakkią*[1] (etel. sav. *iutko, latkiia'*). Jos muutos on tapahtunutkin mainituissa sanoissa, on niitä pidettävä varhaisina lainoina toisilta murrealueilta. Savon alueella ei *tk* > *kk* muutosta lie missään suoritettu.

ts:n edustuksesta kts. siv. 34. Samoin lykkäämme spiranttien historiaan likvidan edessä olleiden klusilien käsittelyn, koska toivomme sen — tosin käyttämämme tutkimusjärjestelmän johdonmukaisuuden kustannuksella — olevan rinnakkain esiintyvän heikon ja vahvan asteen yleistyksen vuoksi esityksen selvyydelle eduksi.

Vielä hnomautettakoon, että tavun loppuessa labialinasaliin ja seuraavan alkaessa *s*:llä, niiden väliin on kehittynyt edellisen kanssa homorganinen klusili. Esim. *kampsu* (leppärieska), *kömpsäht, römpsü*. Kts. lähemmin Fonettisia huomautuksia.

3. Klusilit sanan lopussa.

Sanaa lopettava *k* on vastoin pohjoissavolaisten murteiden yleistä luontoa kokonaan hävinnyt. Niin ei näytä kuitenkaan olleen laita muutamia vuosikymmeniä sitten. Aminoff merkitsee, joskin hyvin epäjohdonmukaisesti, loppu-*k*:n henkäyslopukkeeksi; ja ettei havainto mahtanut perustua harhakuuloon, siihen viittaavat Norjan puolella asuneen suomalaisen Pekka Karvaisen Gottlund'ille kirjottamista kirjeistä[2] poimimani esimerkit sellaiset kuin *ettei fe ouk, sentähek, ei löyvyk, jeähäk, ihek, ruvetak*[3]. — Huomattakoon

[1] Ainoastaan *tk*:llisten muotojen muualla esiintyminen voisi panna sanottua äänteenmuutosta epäilemään. Molemmat viimemainitut nimittäin lienevät lainoja, joiden originalissa ei *tk*:te ole.

[2] Mainitut kirjeet ovat Suom. Kirj. Seuran arkistossa.

[3] Ellei tässä vain olisi „gottlundilaisuutta" ajateltavissa. Mainittu mies oli nimittäin läheisissä suhteissa Gottlundiin, tuntien hänen suomalaiset julkaisunsa, ja molemmat he tahtoivat toisiltaan oppia „sitä puhtainta suomalaista puhetta".

kuitenkin, että Aminoff teki tutkimuksensa etupäässä Norjan eteläisimmissä suomalaisseuduissa, joista saa näinä aikoina tyhjään etsiä ainoatakaan suomea puhuvaa, samoin kuin koko A:n matka kävi likitse Norjan rajaa.[1] Kuten sanottu ei havaintojeni mukaan loppu-*k*:sta ollut yleensä jälkiäkään säilynyt. Ainoana ja omituisena poikkeuksena oli tässä suhteessa kuitenkin kielialueen itäisin eristetty kolkka, Mongan kylä, johon vasta viimeisellä käynnilläni jouduin. Siellä säilyneiden harvojen suomalaisten joukosta tapasin erään 80-vuotisen ukon, jonka puheesta panin muistiin paitsi jokusia muita toisista poikkeavia kieliominaisuuksia myös esimerkkejä muutamissa tapauksissa säilyneestä loppu *k*:n edustuksesta, esim. *otas‿sitte, eị̈tohit‿tulla, tīịäh‿hänet.* (Kuitenkin: *anna elcą̈).* Tätä äänne-edustusta, niin yksinäisenä kuin se esiintyikin, lienee mahdotonta pitää pelkkänä satunnaisena yksilöllisenä omituisuutena. Kaikkialla muualla saattoi kuulla vanhimmiltakin yksinpä sellaisiakin esimerkkejä, joissa loppu-*k*:n edellä käynyt vokalikin oli hävinnyt *(elä pist‿eneą̈, rumast, üsöst < üsösti < isostik).* Tällaiset tapaukset rajottuvat tosin vain erityisiin lausefonettisiin asemiin (kts. loppuheittoa), mutta joka tapauksessa ne vievät klusilin kadon ainakin suurimmalla osalla kielialuetta ajassa melkoisen taipaleen taaksepäin. — On kuitenkin mainittava, että *kin, kaan, kään, pa, pä* liitännäispartikkeleissä sekä välistä jossakin täydelliseksi yhdyssanaksi kiteytyneessä sanayhtymässä toisen klusilin seuratessa esiintyy loppu-*k* tämän kanssa geminoituneena. Esim. *ihekkī, ei tulekkān, eị mäkkän, iuọksekki, tarvihtekkūn, tuleppas, hüvästippä (∼ hyvästimpä), sinneppäịn, luẹppuọlla;* kuitenkin esim. *pärepūkkoi̥, sill‿on hevoi̥nen ihekohastān* (= itseään varten, omintakeinen).

Seuraavassa ryhdymme yksityiskohtaisesti loppu-*k*:n

[1] Sitä kummallisemmalta tuntuu, että A. nimittää tutkimustaan vain tutkimukseksi Vermlannin savolaisten kielestä. Olihan silloin suomalaisten asukasluku suhteellisesti vielä monin verroin nykyistä suurempi Norjan kuin Ruotsin puolella.

edustusta tarkastamaan, pitäen silmällä myös sen asemaa eri lausefonettisissa yhtymissä.

1. *eγε-vartaloisten nominien yks. nominativimuodot: *kaste, noste, päre, hauve, paine, termäne, (< termänek?) lonne, vierre, simene, (< -nek?) — heinäss_on_kaste uamusella, nostepetäinen, pärepūkkoi, läheveś (< lähevveś < *lähdekvesi).*

2. abessivipääte: *(ilman) kütküśitä, külätä, akata. — huoleta suat uskoa, sei süömätä elä, ilmam_puita tervaksita.*

3. imperat. singularin 2:sen personan muodot: *tule, kūle, ei märkäne — kūle outo(ia, kaho ūtekki(iä, pā liŋkku kīn, väistäite sītä, höksötä oikēn, elä horoa nüt, elä sīnä lierittä persettäns, elä mā üksnäns.*

4. indik. preesensin ja potentsialin kielteiset muodot: *sei huoli piästān, ei vuo tippoa, eikö sinä pelkeä ies, kū ei mā maillēn, min_ei tohi nauroa* (= en uskalla), *ei rütkūtä hevoistūn, ei souva ühöŋkān sukset, eikös ne pitäne sentähen* (= kuitenkin).

5. I:sen infinitivin lyhempi muoto: *iuosta, löüteä, äkätä, huikata. — nüt suat tuntea outo, pitā püvätä si(ioa, annettu puota muahān, ol' paleltua kätein.*

6. 3:nnen personan posessivisufiksi: *külānsä (~ külīsä), mehtānsä (~ mehtäisä, mehtāsä). — ei kissa rupea persettänsä purkamān, müö külänsä pūlākloillen, akkānsa kanssa roiskā, otti uŋka(iensa emäks.*

Kielialueen pohjoisosissa ja Norjan puolella myös monik. ensim. ja toisessa personassa samoin: *külämmö, kūlännö. — müö oummon tiällä io saunāmmo hävittännä.*

8. prolativimuodot: *lävite, ültö*[1] *sivuite, vierite — kahtō ültö orren, „lävite suis, lävite piäś", tulō vierite mänemän.* —

---

[1] Aminoff kirjoittaa *ültön*, jollaista muotoa en missään kuullut, enemmän kuin yleensä *n*-loppuisia prolativeja.

Koillisessa, etupäässä Flatåsan pohj. osassa ovat vallalla tt:lliset muodot: *ülttö, sivu'tte, lävitte* (kts. siv. 35).

9. yleisimmin myös *kin* partikkeli, joka palautuu aikaisempaan *k*-loppuiseen muotoon (kts. Jälkihuomautuksia konsonantismiin): *sekī, tuọkī, (~ sehī, tuohī), vịẹläị, tämäị — tuọkī elä, siịatī hūtā, vuọhetī parkū, Jussī ümmärtä, Mīnaị tiẹtä.* — Joskus on myöskin kielteisen partikkelimuodon *(-kān, -kǟn)* loppukonsonantti edellisen analogian vaikutuksesta *n*:tön, esim. *eịkö muọkä männe, eị viẹlä kūlu, eị tuọtā (< tuọtakahan) oụ näküünnä.*

Yllämainituissa siis loppu-*k* > *0*. Mutta sitten on joukko sellaisia tapauksia, joissa alkusuomalainen — muutamissa kohdin on tosin alkusuhteista vaikeaa varmasti päättää — *k*:llinen muoto on kahdella, jopa kolmellakin tavoin edustettu, nimittäin seuraavissa:

1. *sti*-loppuisissa adverbeissä: a) (pohjoisosissa kielialuetta) *kolmasti, kahesti, üsösti, siẹvemmästi, ala'šti* — b) (etelässä) *kahestin, üsöstin, rumastin,* j. n. e. p.

2. plural. 1:sen ja 2:sen personan posessivisufikseissa. Paitsi aikaisemmin (yllä siv. 15) mainittuja äännelaillisia muotoja, kuulee (etelässä, todennäköisesti vain pohjois-Östmarkissa) joskus *n*:llisikiäkin, esim. *külämmön, mehtännön (< *mesännek), sikānnon.* Varsinkin viimeksi mainitut näyttävät moninkertaisilta sekaannusmuodoilta. (Niistä enemmän vokalismissa).

4. muutamat lativiset adverbit: *sinnen, tännen, minnen, mūvannen.* — Tämä edustus yleisin. Koillis- ja itäosissa käytetään äännelaillisia *sinne, tänne* j. n. e. muotoja. Norjan rajalla, Puralan kylässä, kuulin muutamien henkilöiden käyttävän omituisia *t*-loppuisia muotoja: *sinnet tännet.*

Kautta koko kielialueen ovat y k s i s t ä ä n *n*-l o p p u i s i a.

1. verbien monik. ensim. ja toisen personan muodot: *elämmön, hilskammon, i̯uommon, i̯uoksemmon, vi̯ettön, kuvotton, eläi̯śittön.*

2. allativin pääte, joka laajalti Savossa viittaa *k*:lliseen loppuun, esim. *sarvillen, parai̯llen, tüttölöi̯llen, mehällen.* Katsoen tähän kahtalaiseen edustukseen, joka muissakin murteissa tulee näkyviin, pitänee olettaa jo varhain olleen *n*-ja *k*-loppuiset rinnakkaismuodot olemassa. (Vrt. Setälä, Äh. siv. 218).

Mitä tulee personalipronomineihin me, te, he, (ne), niin ei puolestaan ms:ten kieli enemmän kuin yleensä itäsuomalaiset murteet anna tukea sille olettamukselle, että ne olisivat olleet *k*-loppuiset. (Vrt. Ojansuu Lm. Äh. II, siv. 5); ne esiintyvät täälläkin muodossa *müö, tüö, hüö, (ne).* Huomattavaa on myös, että verbien konditsionalin prees. 3:nnen pers. muodot, joita pohjois-Savossa kuulee *k*-loppuisiinkin palautuvia, ovat murteessa päättyneet poikkeuksetta vain lyhyeen vokaliin, esim. *oi̯s (< oi̯si), antaś, sanoś, pi̯enenei̯ś* j. n. e.

Sanaa lopettava *t* esiintyy säilyneenä seuraavasti:

1. muutamissa yksityisissä sanoissa, esim. *nüt, kevät, lühüt, kövüt (*kevüðe-), köhüt.* Omituinen on sana *evät* (‿*ai̯ka* = viljankorjuun ja kiireiden töiden aika; vrt. eväs?). — Kautta koko kielialueen on laskusana kolme *kolt* muodossa (< *kolmet*). — Loitsussa esiintyy myös sana *nei̯t(Muaŕia)* = neitsyt.

2. singularin 2:ssa personassa, esim. *oi̯sit, kūlet, kostelet, tuomihtet, pullersit.*

3. adjektivisesti käytetyn aktivin II:ssa partisipissä, esim. *poikinet lehmä, kuollet, oppinet mi̯es* (*e* vokalista kts. vokalismia), „*sünkkän süntünüt muaŋkatalleŋ‿kasvanut*“ (loitsusta). — Monikossa voidaan käyttää *t*-loppuista partisipia verbalisestikin, esim. *ol' kuatanēt* (tav. *kuatanna*), *hei̯ttänēt.*

Muuten ei II:ssa partisipissa enemmän aktivissa kuin passivissakaan *t*:tä tavata; esim. *süŏnü, kuollu, iuossu* (tav. *suŏnünnä, kuollunna, iuossunna), annettu, kasattu*, (kts. sanainselit.). — *ne‿on‿kuollu kaikki, ei‿iou ollu lunta.* — Idässä kuulin kuitenkin puheena olleelta vanhemman kielikannan edustajalta (kts. siv. 4): *ol' olluk‿koassa.* Yleensähän on, kuten tunnettua, yleiseen Savossakin aktivin II:sen partisipin loppu-*t*:n edustus sama kuin loppu-*k*:n. Olisikohan mahdollista — tarvittavien ainesten puutteessa ei voi mitään varmaa sanoa — että olisi jo varhain ollut tässä *k*-loppuistakin edustusta olemassa?

Lopuksi huomautettakoon, että muutamissa interjektsionalisissa yksitavuisissa sanoissa on voimakas laryngaliklusili hyvin yleinen. Se ei ole kuitenkaan minkään kadonneen konsonantin edustaja, vaan ruotsalaisen ja norjalaisen puhetavan jäljittelystä aiheutunut, kuten tuonnempana saamme nähdä.

Geminattaklusilit.

Kuten suomen kielessä yleensä, ovat murteessa avonaisen tavun rajalla olleet pitkät kaksoisklusilit säilyneet, suljetun tavun alkusuomalaisia geminattoja *k̆k, t̆t, p̆p*:tä vastaa lyhyet klusilit *k, t, p*. Esim. *takkala—takaltoa, pilkka—pilkasta, äkkeä̆män—äkätä, vierukkēn—vieruke, nuttuloita—nutut, käkättä—käkätän, tuŕittoa—tuŕitin, happanō—hapan, tüppässä—tüpäs, (parta-) tippi—tipin, paŋkka—paŋkasta, pilleskinttu—kintuᵈllen, halttūsa (< *halttuhunsak)—haltussa*, (jos muotoa vain voi pitää äännelaillisena), *kirppu—kirput, hamppuⁱia—hamput.*

Abessivin päätteessä ollut geminatta on myös lyhentynyt: *tervaksita < *tervaksittak < *tervaksiptak* (abessivin *pt*:llisyys Setälän huomautusta, vrt. Tarkiainen, T. J. M., siv. 33), *tulematа, külvämätä, ialoᵗta.* Samoin on käynyt todennäköisesti prolativimuodoissa *sivuᵗte, peräᵗte* j. n. e., jotka itäisellä alueella vielä *tt*:llisinä tavataankin. Kts. siv. 35.

Kummalliselta tuntuu geminatta passivin partisipimuodoissa. Miltei koko kielialueella käytetään muotoja: *haravoi̯ttu—haravoi̯tun*, *haravoi̯ttava*, *kapaloi̯ttīn̯—kapaloi̯tun*, *sua̯ttu—sua̯tun* („*kei̯tti öi̯löin sua̯tuŋ kalan*“), *kuo̯lttua̯n* („*koi̯rai̯ on hüvä kuo̯lttua̯n*“) — Joskus kuulin: *haravoi̯tava*, *kapaloi̯tīn*, mutta samat lyhyet klusilit olivat suljetunkin tavun edellä säännöllisiä. Olisiko tässä ajateltava jonkinlaista yleistystä äännelaillisista muodoista? (Vrt. *annettu*, *i̯uo̯tettu*).

Sellaiset esimerkit kuin *vaśikoi̯(i̯en*, *harakoi̯ta* j. n. e. osottavat myös sivuk. *i*-loppuisen diftongin sulkeneen tavun ja aiheuttaneen heikon edustuksen. (Kuitenkin *kasvantai̯nen*, kts. siv. 10).

Spirantit.

1. γ, δ, β, (resp. g, d, b).

a. *Alottamassa suljettua tavua, korollisen jäljessä.*

Alkusuomalainen γ on vokalien välisenä kadonnut seuraavissa tapauksissa.[1]

*a-a: mua̯ta, hūssa (<*haγassa), hāta (<*haγaťtak) sāta (<*saγaťtak)* = sekottaa („*sāta korttia̯*“), *tū (<*taγak*; vrt. *takana), rua̯n (<*rāγan), i̯ai̯n ~ i̯ān (<*iaγan).*

*a-e: hai̯n (<*haγen), rai̯ (<*raγeh), iai̯tān (<*i̯aγeťtahen.)*

*a-i: hai̯n (<*haγin), mai̯stan (:makea̯), i̯ai̯n, tai̯te (<*taγiδsek), lai̯llen* („*käü̯ lai̯llen*“ = päinsä, vrt. *laki*) <**laγillehen.*

*a-o: lau̯ssa (<*laγossa), rau̯t (<*raγot), hau̯ssa (<*haγossa), vau̯llen (<*vaγollen), i̯au̯ssa.*

---

[1] Kun itäsuomalainen spiranttien edustus on yleensä sotkuisenlainen, olen katsonut seuraavan tapaisen esityksen olevan asian selvyydelle eduksi.

a-u: mau̯n (vrt. _maku_), _hau̯ssa_ (vrt. _hakea̯_), _(„pūn hau̯ssa“)._

ä-ä: hǟn (<*häγän), rässä (<*räγässä), viä̯ssä (<*väγ-ässä).

ä-e: käi̯n (<*käγen), mäi̯llä, niä̯n (<*näγen), näi̯s (<*näγes) = näet.[1]

ä-i: näi̯n (<*näγin), mäi̯llä.

ä-ö: näü̯käs (<*näγökkäs).

ä-ü: näü̯ttä (vrt. _näküä̯_), _näü̯t [(<*näγüt), „näü̯t olovan.“]_

o-o: kou̯ssa (<*koγossa), kou̯ta, kōmmallen (<*koγom-ballen) = tiiviimpään, enemmän kokoon; vrt. viron _koomale_.

o-e: hoi̯n (:hokea̯), noi̯ssa, i̯oi̯lla (<*ioγella) soi̯ta (<*so-γettak).

o-i: hoi̯n (<*hoγin), koi̯n (:kokea̯).

e-a: sea̯ssa (<*seγassa).

e-e: tie̯n (<*teγen), rei̯ssä (vrt. _reki_), _sei̯stelei̯tö (<*se-γes-)._

e-i: tei̯n (<*teγin).

e-o: teu̯t (<*teγot); kuitenkin _sevoⁱttoa̯_.

i-a: si(i̯)at (:sika), (oi̯i̯aⁱsta kts. seuraav. siv.), _lia̯ssa._

i-e: hie̯s, (hie̯skoi̯vu; <*hiγes).

i-i: sītä (<siγittäk).

ü-i: rüi̯ttä (tav. _rüvittä_).

u-i: rui̯s (<*ruγis).

u-o: ruo̯n (~ ruvon); vrt. _ruko._

ü-e: küe̯nnä (~ küvennä) :kükü.

_γ_:n edustajana on _v_ tavallisesti vain sevraavissa tapauksissa.

1. _u-_ loppuisen diftongin jäljessä, esim. _kau̯voⁱn, tau̯vota, hau̯ven, riu̯vut, kou̯voⁱt (:kou̯koⁱ, leu̯vassa, tou̯von <*tou̯γon)._

[1] _näi̯s_ muodon kuulin. vain yhdeltä henkilöltä pohjois-Flatåsassa. Tavallisesti: _niä̯s._

2. *uǫ*-diftongin (myös *ū*:n) jäljessä: *huǫvun (: huǫkuą), rūvan (<*rōγan).*

3) kahden *u*:n tai *ü*:n välissä: *suvun, luvun, küvün* (~ harvoin *kǖn).*

Joskus muutenkin, yksinäisissä tapauksissa, on lyhyt labialivokali *γ*:n edellä tai jäljessä aiheuttanut *v*:llisen edustuksen, etupäässä kuitenkin vain itäisellä, Ruotsin puolisella murrealueella. Esimerkkeinä mainittakoon *suvitān, suvalla (<*suγalla), luven (~ luen), nüvällä* (vrt. *nükä* = huono puukko, vrt. vir. *nuga*), *hövin (<*höγin), riävǖtteą̈ (<*räγüttäδäk), sevoⁱttoą* (kaikkialla). (Vrt. kuitenkin: *teǫt, ruǫn, ruįs, rüįttā, küęnnä, haṷt, raṷssa, haṷssa, näṻkäs, hoįn,* y. m.) Tällaisesta muotojen kirjavuudesta, vaikka näennäisesti samat edellytykset ovat olleet vallalla — samallaista kirjavuutta tulemme kyllä muissakin kohdin tuon tuostakin huomaamaan — ei voine muuta päättää, kuin että jo varhain on murresekaannuksia syntynyt, otettu lainoja sellaisilta alueilta, joissa toisenlainen edustus on ollut vallalla. Mitä tähän äänteeseen tulee, ei meidän tarvitse ajatella horjuvaisuutta jo Suomesta tuoduksi, sillä Norjan puolella vallitseva *v*:tön edustus on voinut sekaannukseen antaa aihetta. Kts. *v*-n historiaa.

Muutamin paikoin on *kin* partikkelissa alkuperäisen *γ*:n edustajana *h*: *įohī, sehī, tuǫhī.* Tavallisemmin *iokī, sekī, tuǫkī.* Lähemmin konsonantismin jälkihuomautuksissa.

Puolivokali *į* kuuluu *γ*:n asemalla ainoastaan *i*-loppuisen diftongin tai *ī*:n jäljessä. Esim. *oįįaⁱsta, poįįat, kaįįottoą, pīįat, aįįan, huįįeta.* Sitävastoin tavallisimmin: *ią̈käs, ią̈n, liǫttoą, viąkas (<*viγakkas).*

Sanassa *iken* (Sav. *iįen*) lienee *k* yleistystä, ja sekaannusta *eγe*-loppuisten tyyppiin on tapahtunut: *ikenēn, ikenēssä.*

Likvidan jäljessä on *γ* > *0*. Esim. *malot (: malko), salon, kulussa, įulenna, Helallen (: Helka), härät, karussa, sarasta, tarenna,* (vrt. *tarkenen*), *virat (<*virγat), parukkān.*

valoⁱssān (sav. *valᵃkoⁱsennā* ~ *valᵃkoⁱssā*) = valkoisenaan (*„mansikoįta on aho valoⁱssān"*) on täysin odotuksen mukainen muoto. *(<*valγoįsnahen).*

velvo^{i}*llinen* on muutamille tullut tunnetuksi „suomalaispipelistä“.

Nasalia seurannut suljettuun tavuun kuuluva alkusuomalainen palataliaines, soinnillinen klusili kuten on luultu, on assimiloitunut edellisen kanssa palataliseksi geminattanasaliksi; esim. *loŋŋertelei̯tō, veŋŋon, läŋŋet, hüŋŋüllän.* Samoin edempänäkin sanassa, esim. *hunniŋŋollen, karaŋŋolla.*

h:n jäljessä esiintyy γ poikkeuksetta kadonneena; esim. *rahe, nahat, taholla (: tahko), lahe, pahan (: pahka), pihassa (: pihka), pūhin, puhenna, ähät (: ähkeä̯), löü̯hittön (: löü̯hk).* Kuten tunnettua, vallitsee Savossa tässä suhteessa suuri horjuvaisuus, joka sekin on mahdollisesti myöhäisemmän murresekaannuksen, idästä ja lännestä tunkevain kielivirtausten laskuun merkittävä.

Vokalien välisen δ:n edustus on, kuten seuraavasta näkyy, sama kuin γ:nkin.

δ > O.

*a-a: sūt <*saδat, kua̯n, kua̯ (<*kāδan, *kāδak), pān* (: *pata;* vain korttipelissä käytetty nimitys).

*a-e: sai̯ (<*saδek).*

*a-i: vai̯ssa (<*vaδissa).*

*a-o: mau̯lla (<*maδolla), lau̯ssa (<*laδossa), kau̯tti (<*kaδotti), kau̯ssa (<*kadossa), pau̯n (<*paδon), sai̯ttain (<*saδoi̯ttain), lai̯ssa (<*laδoissa), lai̯ttu (<*laδoi̯ttu;* vrt. *lato(i̯a <*latoi̯δak).*

a-u: kau̯sta, (< r. gatan; *katu* = karjatie kujassa).

*ä-ä: hǟstä (<*häδästä).*

*ä-e: käi̯ssä (<*käδessä), käi̯steä̯, käi̯s-(-verkko) <käδes?*

*o-o: muo̯t (<*mōδot)* = kasvot, *ruo̯n (<rōδon).*

o-a: kua̯ssa (: kota).

*o-e: toi̯lla (<*toδella), vuo*^{i}*n (<*vuo̯den) ruo*^{i}*h (-kai̯(i̯e), luo̯ppuo̯lla <*luo̯δeh.*

*e-e: vei̯ssä, ei̯ssä (<*eδessä), ei̯mmäs, vei̯tän(<*veδet-).*

*e-i: ei̯te (<*eδiδsek), hei̯limoi̯(i̯a (<*heδelmoi̯δak?).*

*e-o: keussa (< *keδossa), veun (< *veδon).*
*i-a: iartamata („ottoa iartamata", < *iδartamattak,* vrt. *itara).*
*i-e: piettīn (< *piδettihen), piellä.*
*i-ä: piän (< *piδän), piätteä (< *piδättäkä).*
*u-i: puisteleitō (< *puδis-).*
*u-o: puotteleitō (< *puδotte-).*

v:llä on *δ* korvattu jokseenkin samoissa tapauksissa kuin *γ*:kin, nimittäin tavallisesti vain *u-*,*ü*-loppuisen diftongin tai *ū*:n, *ǖ*:n jäljessä. Esim. *hauve (< *hauδek), käüvessä, seuvussa, rauvas(-koivu), hauvat, ouvonta, iouvuitkoa, hauvottoa, nouvattoa, suovallān (: sūva), köuven, souvan, löüvän, kūvēns, pǖvös, tūvitettu, ūvekseltān (< *ūδekseltahen), müven, lūva.* — Muissa tapauksissa kuulin *v*:n vain sanoissa: *süvän (~ süän), luve (luveppuolla < *luoδeh) ~ lue, muvassa (< *muδassa), kuve(-laŋka) ~ kue(-laŋka).*

Samoin voi *i*:n kuulla alkuperäisen *δ*:n asemalla tavallisesti vain *i*-loppuisen diftongin tai *ī*:n jäljessä. Esim. *taiiat, meiiän, maiien, soiien, Soiiinmäk (< *soiδin), kaiie(pūt), küiiillä (: küit) hoiiota* (vrt. *hoitoan*), *voiietta, hīiessä, vīiakko (: vīta), rīiassa, kīiän, miion (< mīion < *mieδon).*

Heikkoa *i*:n spiranttihälyä on lyhyenkin *i*:n jäljessä kuultavissa joskus, esim. *hiiastū (< *hiδastupi), viiakkaita, piiän [(< *piδän) ~ piän)], piiimmön ~ pīmmön.*

h on ms:tenkin kielessä alkup. *δ*:n edustajana saada, jäädä verbien lyhemmässä infinitivimuodossa: *suaha, iiähä,* samoin *ioihennī* (= joidenkin); siis samoin kuin kaikkialla Savossa.

Huvittavana näytteenä siitä, kuinka äänneanalogia voi muutamissa tapauksissa säännöllisiä suhteita hämmentää, on se seikka että sanotaan kyllä *niännahka („niännahkaturkit"), < niän < *nāδän,* mutta sen sijaan *niätät, niätillen* (vrt. *niäteä, niätiä, niätä* j. n. e.), vieläpä sanan jou-

tuessa lausekorolliseksi: *niạtän nahka („täm‿ on niạtän nahka, ei̯ kissan“).*

Mutta toisaalla on samasta sanasta kokonaan päinvastaistakin analogiavaikutusta huomattavissa. Itäisellä alueella kuulin nimittäin — ja vieläpä mainitsemaltani vanhempaa kielikantaa edustavalta 80-vuotiaalta — omituisia muotoja *niạ* (yksik. nomin.), *(kaks) niạtä* (yks. part.), joten siis tässä tapauksessa heikot muodot (*niạn, niạt* j. n. e.) ovat koko paradigmin vallanneet.

ūtislei̯pä mahtaa olla jonkinlainen sekamuodostuma; vrt. rinnan ja melkein samassa merkityksessä esiintyviä *ūtinen* + odotuksen mukainen (Savossa tavattavakin) *ūvislei̯pä.*

Lieneekö *märätä* sanan *r* yhdistettävä alkup. *δ*:hen (*märätä* = mädätä; savossakin yleinen)? Siinä tapauksessa sitä kai on pidettävä varhaisena lainana länsisuomalaisista murteista, ja jos niin on laita, on *rk*:llisista muodoista päättäen kielitaju sen yhdistänyt *märkä* (= kostea) sanaan, joten kokonaan uusi verbi on syntynyt. Samoin on *märkä* voinut saada *mädän* merkityksen joko länsisuomen *märän* (< **mäδän*) kulkeutuessa itäisille murrealueille tai mahdollisesti jo *r*-alueella — jos sitä siellä tavataan — omapohjaisestikin muodostunut kansanetymologiaksi (mätä: *märän*, märkä: *märän*). Sukukielistä lienevät vain *mätä, mädätä* muotojen vastineet tunnetut, joten sekin tukisi tätä muuten höllillä perusteilla tehtyä otaksumaa.

L i k v i d a n ja n a s a l i n jäljessä on dentaliaines joutunut progressivisen assimilatsion alaiseksi. Esim. *olla,* (< **olδak*), *tulla, pellot, mullissa, purra, virrat, ūrras, marras, künnän, mannun* (< **mandun*), *rannat, kinnas.*

Samoin on käynyt myöskin k a u e m p a n a s a n a s s a, esim. *i̯au̯verran* (: *i̯au̯vertā*), *pullerrat, vällerrän* (: *vällerteạ*), *avannossa.* On kuitenkin mainittava, että jos yksitavuisissa verbeissä on diftongi tai pitkä vokali likvidan edellä, on I:sen infinitivin päätteenä nähtävästi muualta yleistyneenä *ta, tä,* esim. *kuo̯lta, nie̯ltä, lūlta, tūlta, pie̯rtä.* — Sanaan

entüⁱstä (pro. *ennüⁱstä*) lienee *t* niinikään tullut analogista tietä (: *entüⁱnen*, *entüⁱset* j. n. e.)

Huomattava on lopuksi kautta koko kielialueen käytetty *laịnne* (: *laịntēt*) muoto, pro *laịne*; kaikitekin *rinne*: *rintēt* suhteeseen mukautunut, vaikkei sitäkään aivan helppo ole ajatella, *nn* > *n* muutosta kun ei murteessa ole tapahtunut (ei *vuọna*, *luonostān*, *luọne*)

h:n jälkeen *δ* > *O*: *tahoⁱn* (<**tahδoịn*), *hūhan* (<**hūhδan*), *lühe*, *pihit*, *vuạʰerta*. Samoin myös *tehän*, *nähän*, (**tehδäksen*, **nähδäksen*). Huomattakoon muuten, että vallalla ovat äännelailliset infinitivit *nähä*, *tehä* (<**nähδäk*; Savossa usein *nähhä'*, *tehhä'*).

Samalla tavoin on edempänäkin sanassa *h*:ta seurannut *δ* kadonnut ja sen jälkeen myöskin *h*, murteen äännelakien mukaan; esim. *vavān* (< *vavahan* <**vavahδan*) *kurvaịn* (= nukahdin, <**kurvahδin*), *tupsāt* (<**tupsahδat*), *ịumpsaịn* (<**ịumpsahdin*), *keịskān* (<**keịskahδan*), *leịskātti* (< *leịskahutti* <**leịskahδutti*, : *leiskāhtoạ*). — Ilmiö on tietenkin erotettava myöhemmästä *ts* [1] > *ht* muutoksesta, josta spiranttien historiassa tulee puhe.

β.

Vokalin jäljessä on alkusuomalaisen labialispirantin vastineena murteessa puolivokali *v*, jonka samoin kuin myöhempisyntyisenkin *v*:n labialiartikulatsio kuitenkin on tavallisesti perin heikko, verrattomasti heikompi kuin yleensä Savossa. Onpa Norjan puolella, kielialueen läntisillä rajoilla, *v* kokonaan kuulumaton lyhyen *u* äänteen edellä ja joskus jäljessäkin, esim. *tuạssa*, *ruẹta*, *huẹmp*, *luạta* (<**luβaĭtak*), *hiụkset* (<**hiβukset*). Tällaiset muodot ovat varsin yleisiä myös metsäsuomalaisten — juuri Norjan puolella asuneiden — Gottlundille lähettämissä kirjeissä.

---

[1] Tai ainoastaan *ts*:n heikkoasteisesta vastineesta, vrt. siv. 34.

Esimerkkeinä β:n yleisestä edustuksesta mainittakoon: *kavun (: kapu), küven (<*küβen,* vrt. *küpenet) kiävässä, (: kiäpä), tuvassa, ravalla (: rapa), iävin (: iäpi), evätä (: epütosaika* = riistan rauhotusaika; *<*eβättäk), huavata (: huapoa* = syödä haavan kuorta, *„iänis huapoa“), iuovuksissa, sevetä (: sepes)* = selvitellä, järjestellä *(„sevetä korttia, köüttä“* = savon *„toppiiak‿ köüttä).*

Samoin likvidan jäljessä *β > v,* esim. *varvas, varvukko (: varpu), salvata (: salpa), (mehän-) hilve <*hilβeh, hilβek? (: hilpēn),* = otus, saalis, *silvikko(-mäntü)* = solakka, oksaton: vrt. *silpoa, kalve („on kalve silmistän“* = kalpea).

Nasalin jäljessä on tapahtunut tässäkin assimilatsio: *mb > mm;* esim. *lammas, hammasta, kämmätä (: kämpä)* = haravoida kokoon. Samoin kauempana sanassa: *üsömmät, paremmin.* — Kummallinen on muoto *hammatoin* (= hampaaton), *hammattomaks.* Nähtävästi äännelaillinen, konsonanttivartaloon palautuva, kuten *sotketoin* y. m. Kts. Jälkihuomautuksia konsonantismiin.

*haukka (<*haβukka)* esiintyy kaikkialla *v*:ttömänä. (Savossa usein *havukka*); samoin *mäüs* (vrt. sav. *mävüs*).

Omituinen on paikannimi *Hepoimmäk.* Lie aikaisemmin ollut *Hepoimäk,* mutta sitten kuin *hepoi* oli joutunut käytännöstä pois — nykyään on se nimittäin kokonaan tuntematon — oli varmaan muiden genetivisten paikannimiyhdistysten vaikutuksesta jouduttu yllämainittuun muotoon.

b. Korottoman tavun vokalin jäljessä.

$\gamma > 0$

Tässä tulee kysymykseen

1. *aγa-, äγä*-loppuiset sanat, esim. *maioa (<*maiaγa; „Maioalamp“), ainoa (<*ainaγo), vaioa, harmoa, vainoa.*

2. alk. *eγe*-vartaloisten sanain ryhmä, esim. *lontēssa (< lonteγessa?), kastēssa, hautēt, pärēn, iauhēt, antēks, paistēssa, helpēt (<*helpeγet?), persiessä,* (kts. vokalismia), *vuotiessa.*

3. imperativimuodoissa, esim. *heịtteą̈, ottoą, ostoą* (< **ostaγa-*), *istuą* (< **istuγa-*), *tahto₍ịa, liho₍ịa* (< **lihoịγa-*), *kostūn* (< **kostaγu-*), *antūn* (< *antaụn* < *antauhun* < **anta-γuhen*), *kasvūn, antoąn* (< **antaγahan* < **antaγahen*) *piteą̈n, ostoąn, heịtteą̈n* (< *heịtteā̈n* < **heịttäγähen;* kts. muuten vokalismia). — Imperativin monik. 1:stä personamuotoa ei ms:ten kielessä, enemmän kuin yleensä savolaismurteissa, käytetä (vrt. karjalan *lähkämme, lüökämmö*). Mitä taas tulee käytännössä olevaan prur. 2:sen ja 3:nen pers. kielteiseen imperativiin, esim. *elkeą̈ antoą, elkeą̈ heịtteą̈, elkān kulkeą, elkān törötteą̈*, niin voi hyvällä syyllä epäillä, soveltuvatko ne erimerkeiksi tässä kohdin. Huomattava nimittäin on, että kieltoverbiin tällaisissa tapauksissa murteessa — yleensä Savossakin — liittyy I:sen infinitivin n. s. lyhyt muoto, niin esim. *elkeą̈ tulla, elkeą̈ ịuǫsta, elkān männä, elkān muǫta*. Tässä herää kuitenkin arvelu, eikö olisi mahdollista ajatella näiden kahden tyyppiryhmän varhaista sekaannusta, josta siten infinitivi vei aikaa myöten toisen kokonaan mukaansa. Tämä olettamus saa erityisesti tukea sen johdosta, että mainittujen kielteisten imperativimuotojen on vanhan kirjakielen perusteella katsottu palautuviksi *k*-loppuisiin[1]. Siten ne joutuivat — kun ei vokalien väliin palataliklusili muualta[2], etupäässä juuri myönteisistä muodoista, ollut ehtinyt kielteisiin tunkeutua — I:sen infinitivin kanssa hyvin lukuisissa tapauksissa samanlaisiksi[3], kunnes

---

[1] Tohtori Ojansuun huomautus.

[2] Kysymykseen olisivat nim. kielteisetkin muodot saattaneet tulla niissä harvoissa tapauksissa, joissa *k*-äännelaillisesti esiintyi.

[3] Tärkeimmäksi erottajaksi on γ:n ja δ:n kadottua jäänyt supistusverbien ryhmä. Niinpä (**elkäδe*) **antaγak* > *antoą*, **antaδak* > *antoą*, mutta **maγatkak* — *maγat̆tak*. Yksitavuisissa on samanlaistuminen tapahtunut aina, milloin γ ja δ ovat olleet vokalien välissä: (elkäδe) **vieγäk* > *vīịä, vieδäk* > *vī₍ịä*. Sitävastoin **ịuǫskak—ịuǫstak*, **purγak* > **pura*, **purδak* > *purra*, **ola* — *olla, mäŋŋä* — *männä*. — Vokalismin suhteen on huomautettava, että tässä näytään yleiseen pidettävän esitettyä kantaa itäsuomeen nähden joskaan ei alkuperäisenä, kuitenkin nykyisten muotojen lähtökohtana.

sitten tapahtui jälkimäisen voimakkaamman ryhmän hyväksi täydellinen yhtäläistyminen.

4. *tak*-loppuiset päivännimet[1] *tīstaịna, torstaịna* (< **tīstaγina*). Kuitenkin *tīstak, torstak* (< *torstaki*). Tietenkin ajateltava nominativin analogista tasotusta *peŕịantak, sunnuntak* muotojen mukaan, joissa *k* sivukorollisen tavun jäljessä on odotuksen mukainen mutta sen sijaan ovat *peŕịantaịna* (pro. *peŕịantakina*) muotonsa saaneet äännelaillisten analogian mukaan (*tīstaịna, peŕịantaịks*: vrt. Ojansuu, Loun. murt. äännehistoria II, siv. 44.)

5. *kin, kaan, kään* partikkelissa esiintynyt palatalispirantti, esim. *karvaị* (< **karvaγik*), *sitäị, minäị, vielä̯ị, mänī* (< **mäniγik*), *lohī, komeampī, kuluị* (< **kuluịγik*), *Suomessūn*, („*eịkö Suomessūn ou satanna*“), *tänān* („*tänäm‿päịnä*“, < **tänaγähen*), *seassūn* ~ *seassakūn* (< **seγassakahen*), *taịnnān* ~ *taịnnakän, väheän* = vähääkään.

Tähän kuulunevat vielä kysymyspartikkelit *miteä, misteä* (etelämpänä ~ *mitä, mistä*) < **mitäγä, *mistäγä*. Vrt. savon *mittē, mistē*.

Sanassa *autuvas* ~ *autuva* (< **autuγas*) voi γ:n edustajana kuulla väliin heikon *v* äänteen; samoin *ị*:n sanoissa *maịniịo, laupiịas* (~ *mainio, laupias*; < **laupiγas*).

Nähtävästi *vieras* ~ *vierän* tyypin vaikutuksesta ovat alkusuomalaiset **kataγa, *petäγä, *pihlaγa, *sāppaγa* joutuneet aivan yleisesti muotoon *katas, petäs, pihlas, suapas*, [(Vrt. Tarkiainen, Tutkim. Juvan murteesta siv. 43): *katūn, petūn, pihlūn, suappūt*]. Tuskin nämä muodot ovat kuitenkaan ainakaan kaikki Suomesta tuotuja, vaan lienee kehitys vienyt molemmissa itsenäisesti samaan tulokseen. Aikaisempaan äännelailliseen edustukseen viittaisivat nimittäin sanayhtymät *katāpuska, petārieska, pihlātüpäs*, ja lisäksi tulee se seikka, että idässä kuulin useinmainitulta vanhukselta — tosin vain häneltä — muodot *katā, katān, petā*;

---

[1] On kuitenkin mielessä pidettävä, että nämä ovat vain varhaisia lainasanoja suomenkielessä.

(kuitenkin *pihlas, suapas*). Kirjottaapa Aminoff'kin (siv. 200) *petä*. Nykyiset muodot lienevät niinollen verrattain nuoria, eivätkä missään tapauksessa vanhemmat korottoman tav. vokalin jälkeisen *i*:n katoa, joka äänne on todennäköisesti ollut mainituissa sanoissa (*suapas* sanaa lukuunottamatta) aikaisemmin *γ*:n edustajana.

δ > 0.

Tämä äänteenmuutos tulee näkyviin

1. muutamissa yksityisissä sanoissa, esim. *keväillä* (<*keväδellä*), *lapia* (~ *lapi(i)a*) <*lapiδa*. Kuten näyttää, on muoto *Venällä* <* *Venähällä* tai * *Venä(i)ällä*.

2. *eδa- eδä*-loppuisissa nomineissa, esim. *pimeä*, *iürkkeä* (= jyrkkä), *kipeä*, *pimeä* (*„pimeä maito“* = piimä), *lipeä*, *luikea*, *hopea*, *pohkea* (= pohe), *rupeama* (kts. seuraavaa ryhmää).

3. Supistusverbeissä, esim. *kalua* (<*kaluδapi*), *aitoan* (: *ai(i)ata*; <*aitaδan*), *kaloa* (<*kalaδapi*), *teutoaman* (: *teuvota*), *horoat* (<*horaδat*)[1], *kolppoa* (<*kolppaδapi*), *usmoa* (= tekee usmaa), *koskea* (= kohisee koskena; <*koskeδapi*), *välüä* (*„revontulet välüä“*), *suihtua* (<*suitsuδapi*; vrt. *suihuta*), *kutkuan* (: *kutkuta*), *rupea* (<*ruβeδapi*).

4. yksikön ja monikon partitivimuodoissa, esim. *partoa* (<*partaδa*), *rakoa*, *visoa*, *satoa*, *ovea*, *emeän* (<*emäδähen*), (*suo*-) *mantua*; *rako(i)a* (<*rakoiδa*), *siko(i)a* (< *sikoi-a*, **sikoiδa*), *kukko(i)a* (yks. ja joskus mon.; < *kukkoiδa*), *pukko(i)a*, *tüttö(i)ä*, *mehto(i)a*.

5. monik. genetivimuodoissa, esim. *akka(i)en* (<**akkaiδen*) ~ *akko(i)en*[2], *künä(i)en*, *emä(i)en*, *sika(i)en*, *kana(i)en*, *kukko(i)en* (<*kukkoiden*), *huara(i)en*, *sipien* (~ *sipi(i)en*).

---

[1] Vrt. Savon *hora(i)at* <*horaiδat*.

[2] En luule puheessa tätä muotoa koskaan kuulleeni, vaikka vakuutettiin niinkin sanottavan.

6. verbien (*oiδa*-loppuistenkin) I:ssä ja II:ssa infinitivissä, esim. *külpeä̯ (<*külpeδäk)*, *ottoa̯*, *antoa̯*, *parkua̯ (~ parkuva)*, *parkui̯n (<*parkuδen) itkin*, *lentäi̯ssǟn*, *hau̯kko(i̯a (<*hau̯kkoi̯δak)*, *kavo(i̯a* (= kammoa), *katko(i̯a (<*katkoi̯δak)*, *lipo(i̯a*.

7. imperativin plur. 2:ssa personassa, esim. *süö̯keä̯*, *iuo̯skoa̯ (*i̯uo̯skaδa > i̯uo̯skā > i̯uo̯skoa̯)*, *paŋkoa̯*, *mäŋkeä̯*, *tulkoa̯*, *elkeä̯*.

Huomattava on, että noita Savossa tavallisia imperfektin monik. 2:sen personan äännelaillisia muotoja *anto(i̯a* (= annoitte; <**antoi̯δa*), *otti(i̯a*, *vei̯si(i̯ä*, j. n. e. ei ms:ten kielessä ollenkaan tavata, vaan sanotaan: *annoi̯tton*, *vei̯sittön*, j. n. e. jotka ovat preesensmuotojen mukaan syntyneet (Vrt. Ojansuu, Lm. Äh II, siv. 56).

Kerran kuulin (pohjoisessa, Neuvolan kylässä) muodon *oppinui̯seks („ne stutie̯roa̯ ihtēsä oppinui̯seks")*. Kai samallainen ja samoin selitettävä kuin karjalan *koatunuisie*. Kts. Setälä, Äh. siv. 69, muistutus. Samallaista edustusta kuulutaan tavattavan myös etelä-Pohjanmaalla.

Puolivokali *v* on muutamin paikoin *δ*:tä edustamassa, esim. *i̯au̯ruvan [(: i̯au̯ruta) ~ i̯au̯rua̯n]*, *kätküvessä (~ kätküe̯ssä)*, *parkuva (~ parkua̯ <*parkuδak)*, *olven (<*oluδen)*, *lühven (<*lühüδen)*, *köhven (: köhüt)*. Kahden viimemainitun voi kuitenkin ajatella palautuvan myös lähinnä *v*:ttömään muotoon. Niissä on nähtävästi tapahtunut jonkinlainen kvantitettireduktsio — joka puolestaan on aiheuttanut tavureduktsion — siten että *u* ja *ü* ovat korottomina ollen menttäneet sonanttisuutensa, joutuen tavun sivuäänteeksi („konsonantiksi") ja siten *v*-funktsioon.

uδe-, *üδe*-vartaloisissa ominaisuuden nimissä on dentalin käsittely ms:ten kielessä, kuten Suomessa yleensä, sama kuin korollisen tavun jälkeen, esim. *kehnou̯ven (: kehnou̯s, kehnou̯tēn)*, *lähettü(v)ellä (: *lähettǖs)*, *makū(v)eltān*. Selitystä kts. Setälä, Äh. siv. 71.[1]

---

[1] Identisenä Setälän mordvasta esittämän *šumbra-ši*:n kanssa sopinee ms:ten kielestä mainittavaksi esimerkki *kehnom-*

Puolivokali *i̯* voi heikosti kuulua *δ*:n sijalla

1. kun monik. genetivissä on *δ*:n edellä ollut lyhyt *i*-äänne, esim. *hīriᵢi̯en (~ hīrien) sīpiᵢi̯en (~ sīpien), sūriᵢi̯en (~ sūrien).*

2. *iδa-*, *iδä*-loppuisissa ensim. infinitiveissä, esim. *kukkiᵢi̯a (~ kukkia; <*kukkiδak), hüppiᵢi̯ä (~ hüppiä; <*hüppiδäk).*

3. *iδo-*, *iδö*-loppua edellyttävissä preesensmuodoissa, esim. *halkiᵢi̯on (~ halkion), häpiᵢi̯ön (~ häpiön), i̯ulkiᵢi̯o (<*i̯ulkiδopi?), (vieras) käkiᵢi̯ö (~ käkiö).*

4. *iδa-*, *iδä*-päätteisissä partitiveissä, esim. *lehmiᵢi̯ä (~ lehmiä), lampiᵢi̯a, kukkiᵢi̯a, sūriᵢi̯a.*

Hyvin omituiselle tuntuu se seikka, että Aminoff sanoo (siv. 210) pohjois-Östmarkissa kuulleensa monik. genetivissä käytettävän väliin *harakoihen* muotoa. Miltei koko aikani oleskelin juuri mainitulla seudulla enkä koskaan tuollaista muotoa kuullut, niin perin savolainen kuin se onkin.

β.

Alkusuomalainen bilabialispirantin äännelaillinen edustaja korottoman tavun vokalin jäljessä on puolivokali *v*. Se esiintyy

1. yksityisissä sanoissa, esim. *verövä, kiri̯ava (<*kiri̯aβa), lihava, ikävä, orava, väkövä, vihavustua (: vihava).*

2. ensimäisessä partisipissä, esim. *suatava, mänövä, i̯uoksevanān* (= juoksevinaan), *lukovanān, istuvallān (<*istuβa-) sei̯sovallēn.* Tähän kategoriaan kuulunee alkuperäisin myös substantivi *üstävä*, vrt. viron *ustaw* = luotettava.

---

päi̯väinen, kehnompäi̯väisüs = kivuloinen, kivuloisuus. Muuten kai sama seikka kuin meillä tavallisessa: *tyhjänpäiväinen, tyhjänpäiten* (nähtävästi <**päi̯viten*).

Preesensin ja potentsialin singul. 2:ssa personassa on alkusuomen labialispiranttia edustamassa edellä käyneen vokalin pidennys, esim. *mänȫ (<*meneβi), i̯uoksō, küsǖ (<*küsüβi), lentā̈, hūtā, lie̯nȫ, vie̯nȫ, tie̯nnȫ.* Kuten on osotettu ja erinäisten murteiden vertailusta selvästi huomattavissa, on tässäkin ollut aikaisemmin *v*. Sen joutuminen vokalifunktsioon ja diftongin jälkikomponentin edelleen kehittynyt redusoituminen on kaikesta päättäen *i*:n loppuheittoa myöhempi äänneilmiö. — Pluralimuodot *tulōvat, mänȫvät tie̯nnȫvät* (pro. **tulovat, *mänövät, *tie̯nnövät*) perustuvat tietenkin edellisten analogiaan.

Omituisena seikkana on kuitenkin huomautettava, että vastoin mainittua äänne-edustusta havaintojeni mukaan potentsialimuodoissa usein esiintyy aikaisempi jokseenkin selvästi kuuluva *u*, *ü* diftongin jälkikomponenttina, esim. *tullou̯ (< tullevi <*tulneβi), männöü̯ („tokkos se männöü̯ sisǟn ruu̯ka terva“), i̯uossou̯.* Preesensmuodoissa en tällaista edustusta ole huomannut *(tullō, mǟnnȫ, i̯uoksō* aina*)*. On mahdollista, että tämä rajottuu vain erityisiin tapauksiin (esim. konsonanttivartaloisiin muotoihin, joissa preesens olisi muuten samanlainen, tai mahdollisesti muutamiin lausefonettisiin asemiin), joiden piiriä en ole saanut määrätyksi. Onpa myöskin etelä-Savosta merkitsemiäni esimerkkejä, joissa potentsiali preesensistä poikkeavasti on mainitulla tavoin edustettu. En uskoisi — vaikkakaan en ole asiaan tullut kiinnittäneeksi tarpeellista huomiota — tämän omituisen seikan perustuvan harhakuuloon tai *ō*, *ȫ* äänteiden satunnaiseen „ummistumiseen“.[1]

---

[1] Tulee ajatelleeksi, että olisi tahdottu tällä tavoin pitää äänteellistä eroa preesensin ja potentsialin välillä. Tällaista periaatetta eivät aikamme „nuorgramatikot“ yleensä hyväksy, mutta pitänee se joissakin tapauksissa yhtähyvin paikkansa. Puheena olevassa kohdassa on sitäpaitsi tendenssi voinut itsetiedottomasti vaikuttaa; äänteellinen yhteensattuvaisuus ei olisi voinut useissa tapauksissa (vrt. savon *tullou̯* — *tullō*) olla funktsioiden sekaannusta aiheuttamatta.

β on kadonnut kokonaan refleksivisestä *βu-*, *βü*-johtoaineksesta. Esim. *tärväntü (< *tärväβüntü-), keräntüą̈, sekāntū, hätāntü (< *hätäβüntü-.)*

γ, δ, β:n sekä niiden kanssa vaihdelleiden soinnittomien klusilien edustus

tavun lopussa.

a. **Soinnillisten äänteiden edessä.**

Sellaista alkusuomalaisiin suhteisiin viittaavaa vaihtelua, että saman sanan eri muodoista esiintyisi milloin heikko, milloin vahva aste (nim. sentapaista kuin *kakla* ~ *kaulan*) ei murteessa enemmän kuin suomenkielessä yleensä ole, vaan on toinen tai toinen vallannut koko paradigmin. Odottaisi oikeastaan, että sama johdonmukaisuus, kauttaaltaan heikon tai sitten vahvan asteen yleistys, olisi ulottunut myös eri sanaryhmiin, mutta niin ei kuitenkaan aina ole käynyt. Otamme ensin puheeksi tapaukset, joissa vaihtelua saman ryhmän eri sanojen välillä on olemassa.

γl, γr ~ *kl, kr: kaula, kaulassa (< *kaγlassa), paulat, nauloą, taulān, neulat, seula, nöüle (< neüle < *neγlek), öülöin (*eγlen > eülen > öülen > öülöin), kaura (< *kaγra), nauran.* Siis heikkoasteisessa, kuten edempänäkin, spirantti vokaliutunut. Vahvaan asteeseen viittaavia kuulin vain *mükrä,* samoin *häklä,* joka kuuluu tosin lainasanoihin.

δr ~ *tr: peura, töüret, nöürä* (= taipuva, notkea; < **neδrä*), — *uątra, putruą („veś putruą koskessa"), kitru* (= juonittelija), *litreą̈* (= liukas, nuljakka).

βl, βr ~ *pl, pr: öületti* (vanha ruots. laina), *koura (< *koβra), kourią — kaplas, süplä, kupluta („veś kupluą"), höplötteą̈* (= höpistä), *koplottoą* (= kopeloida), *röplötteą̈ („kiehuą röplöttā"), hapras, äpräs, näprätä (~ näperteą̈), (tuoheŋ‿-) käprü, tuprūttoą, kupristuą.*

βi̯ ~ pi̯: *kavia̯, avio̯ (~ kavii̯a, avii̯o)*. Vahvasta asteesta lähtöisin lienee *hip (-karva) ~ hipiä̯ (-karva)*.

γi̯ ~ ki̯ vaihtelusta on vain yksi esimerkki, heikkoon asteeseen viittaava *lua̯i̯a (<*laγi̯a)*.

γn ~ kn vaihteluista ei, lukuunottamatta ruotsal. lainoja *vau̯nu (<*vagnu)* ja *ūn (<*ugni)*, kielen omaperäisistä sanoista ole muita esimerkkejä kuin partisipimuodot *nähnü* ja *tehnü (~ nähnä, tehnä)*, jotka ovat analogiamuodoiksi osotetut. (Kts. Setälä, Äh. siv. 148).

Kuten klusilien historiassa jo mainittu, on *δv ~ tv*, *δi̯ ~ ti̯* sekä *δn ~ tn* vaihteluista vahva aste yleistetty (esimerkkejä kts. siv. 12).

Tässä yhteydessä mainittakoon, että yhteissuomen *zδr ~ str* vaihtelusta on murteessa nähtävästi heikosta asteesta lähteneet muodot vallalla, esim. *otra*, *ketreä̯n*, *keträslū*, *itra*.

b. Soinnittoman konsonantin edessä.

δs ~ ts.

A. Ensi ja toisen tavun rajalla.

Alkuperäiset suhteet kuvastuvat murteessa sikäli, että sanan eri muodoissa on johdonmukainen heikon ja vahvan asteen vaihtelu vallitsevana aina sen mukaan, onko seuraava tavu ollut suljettu vai avoin. Tämä suhde ei kuitenkaan ole alkuperäisen suoranainen jatkaja, sillä alkusuomen vahvasta asteesta (*ts*:llisestä) lähteneitä muotoja ei murteessa ollenkaan tavata[1], ainoastaan heikosta (*δs*:llisestä), josta

[1] Huvittavana poikkeuksena yleisestä edustuksesta on ruotsalainen laina *messumua̯ŕ* = juhannus, joka palautuu *δs*:lliseen alkuun (kts. Ojansuu, L. M. Äh. II, siv. 75). Se on siis jo Suomesta saatu ja alueelta, jossa *ts*:n edustajana on ollut *ss*.

on kehittynyt, ja kuten on arveltu *δs* ja *δδ* äänteiden väliasteena ollen, *ht*, joka lienee niin suljettuun kuin avoimeen tavuun yleistynyt. Murteessa oli myös jo toisista lähteistä (*γt*:sta, *st*:stä) syntynyt *ht*, jonka heikkoa astetta edustaa nykykielen *h (kahta: kahen, leht: lehen)*. Samoihin suhteisiin lienee *ht* > *δs* mukautunut, kuten nykyisedustus osottaa. Esim. *vihta: vihastoa̯, kahtō: kahastū, mehto₍i̯a: meho*^{i}*t, sui̯ht (-reŋŋas): sui̯het, päi̯htiä̯ ~ päi̯het, ihteä̯: ihe, mehtān: mehällinen, pahtāssa: pahas, sui̯htua̯mān: sui̯huta.* [1]

B. Kauempana sanassa.

Edustus kauempana sanassa ei ole samanlainen eikä yhtä selvä kuin ensi ja toisen tavun rajalla. *ht* ~ *h* vaihtelua ei ensiksikin ollenkaan tavata, vaan esiintyy suljetunkin tavun alussa *ht*. Se tulee näkyviin kuitenkin vain *itse*loppuisissa denominaleissa; esim. *sepihtemān, sepihten, mai̯nihtō, mai̯nihtet, kerihtin, tarviht, küi̯₍i̯ihten, rovihtō, tulkihten* (kts. sanain selityksiä) [2].

Omituisen ryhmänsä muodostavat *ts*:n edustukseen nähden n. s. prolativimuodot. Ne ovat nimittäin suurimmalla osalla kielialuetta *t*:llisiä, niinikään heikosta asteesta lähtöisin. Esim. *sivu*^{i}*te, lävite, ohite, välite, ei̯te (<*eδiδsek), ültö (<*üliδsek)*. Muodot palautunevat aikaisempiin *tt*:llisiin, jo siitäkin päättäen, että sellaiset ovat käytännössä kielialueen itä- ja koillisosissa. Esim. *sivu*^{i}*tte, ohitte, ei̯tte* j. n. e.

---

[1] Loitsussa esiintyy *rahkūsta* muoto *(„I̯ēsus alas rahkāsta nivellosta kahtomūn")* = ratsaasta, satulasta. Tämä on nähtävästi erehdysmuoto — n. s. analogiamuodoksi en sitä nimittäisi, se kun lienee vain satunnainen kielikompastus — jonka ovat synnyttäneet suhteet: *rahassa* (<**rahγassa* = rahkasuossa): *rahkān* — *rahas* (= ratsas): *rahkāsta* (pro. *rahtāsta*).

[2] Huvittava on sana *näpihtimet* ~ *näpihtemet*, jonka Savossa olen kuullut *näpö*^{i}*ttimet* muodossa. Viimemainittu on siis todennäköisesti laina *tt*:lliseltä alueelta, jollei edellistä voi ajatella uudismuodostukseksi, *pihti* sanan analogiaan nojautuen syntyneeksi, merkitys kun on molemmilla miltei sama.

— Onpa esimerkkejä, joissa ensi tavunkin jälkeen prolativin päätteenä on *t* (resp. *tt*), kuten *maite*, *suite*, *päite*. Katsoen siihen, että tämä ryhmä yleiseen Savossakin *t*:llisenä (< *tt*) esiintyy, horjui sitten *ts*:n edustus muissa tapauksissa miten hyvänsä, herää epäilys koko prolativien kuulumisesta *ts*:llisten kategoriaan. On kuitenkin otettava huomioon, että tavu on tässä tapauksessa ollut aina suljettu, joten äännekehitys on saannut kulkea varmaa latuaan. Joka tapauksessa saattaa sanottua epäilystä perustella, ainakin ahtaampien kielialueiden *ts*:n yleistä edustusta silmällä pitäen.

γt, *γδ* ∼ *ks* (< *kt*).

Tämä vaihtelu on tykkönään toista laatua kuin edelliset. Huolimatta siitä, oliko seuraava tavu avoin vai suljettu, kehittyi jo alkusuomalaisena aikana ensitavun lopussa oleva dentalin edellä käyvä palataliklusili spirantiksi ja siitä edelleen *h*:ksi (Setälä, Äh. siv. 146). Alkuperäinen *k* tulee vielä näkyviin *s*:n edellä, (*t*:stä syntyneen *s*:n), näyttäen niinollen, ettei tuo vanha *kt* (>*γt*) > *ht* muutos ollut ennättänyt tapahtua vielä silloin, kun *i*:n edellä käynyt *t* kehittyi *s*:ksi. — Mainittuihin suhteisiin perustuvat murteessa sellaiset erimerkit kuin *kahta* (<**kaγta* <**kakta*), *kahella* (<**kaγδella*), *ühtēn*, *ühön*, *nähtävä*, *nähä*, *lähtēssä*, *läksis*, *kaks*, *kaksin*, *üksinän*. Sellaisista analogiamuodoista kuin *hught*, *läht* (pro. *hugks*, *läks*) on ollut jo puhe.

2. Soinnittomat spirantit.

s.

Alkusuomalaisen *s*:n muuttumaton edustus yleisin. Esim. *sika*, *siäret*, *sorossa*, *pessünnä*, *püsū*, *lassa* (<**lasna* <**lapsna*), *iupsutellen*, *kävestū*, *ianhus*, *ianhuksesta*, *nisus* (= naisen-

maito, < **nisuks*), *pil'es*, *pilleksen*, *onsiǫ* < **onti-*), *kans* (< **kanti*), *vešisemp*.

Joskus tavattavat *soųt*, *kit*, *läht* (pro. *soųs*, *kīs*, *läks*), *huǫht* selittyvät analogisen tasotuksen synnyttämiksi, kuten aikaisemmin mainittu.

Huomiota ansaitsevaa on, että *kanssa* pospositsiossa on geminatta vastoin yleissavolaista edustusta.

Illativimuodoissa on ms:ten kielessä muutamia omituisuuksia [1]. *sēn* pääte — sekin muuten analogiamuodostuma, pro. *sen* — on kuten näyttää äännelaillisten muotojen analogian mukaan ulkopuolelle alkuperäistä alaansa tunkeutunut. Esim. *astiąsēn*, *huąšiąsēn*, *häpeäsēn*, *valkeąsēn*, *tiheäsēn*, *oįkeąsēn*, *hartioįsīn*, *karkūsēn*, *ikenēsēn*. (Siis pitkän vokalin tai diftongin jälkeen). Sitävastoin on *s* äännelaillinen muodoissa *paľįaįšīn* (< **paliahisen*), *huǫnēsēn* (< **huǫnehesen*), *venēsēn*, *kirveįšīn*, *rukīsēn*, *vięraįšīn* y. m., joissa *s*:n edellä olevassa tavussa on aikoinaan ollut *h*. (Vrt. Setälä, Äh. siv. 246 ja seur.). Huomattakoon niinikään koko kielialueella yksinomaisesti käytännössä oleva illativimuoto *persięn*, [2] joka on jaksanut, niin yksinäinen kuin onkin, äännelaillisena pysyä: **perseγezen* >* *perseγehen* (vrt. *s*:n kronologiaa, Setälä, Äh. s. 261) >**persięhen* > *persiēn* > *persięn*. Se seikka, että kuitenkin sanotaan *nostēsēn*, *pärēsēn*, j. n. e. johtuu vain siitä, että nuo muodot ovat sotkeutunut *h*-loppuisiin tyyppeihin, joissa, kuten mainittiin, *s* on odotuksen mukainen.

Mutta sitäpaitsi on murteeseen paitsi myöhäsyntyistä yleissavolaista palatali-*s*:ää kehkeytynyt omituinen spiranttiäänne, joka on nähtävästi hyvin nuori, rajottuenkin ahtaalle

---

[1] Myös vokalismin suhteen, kuten tulemme tuonempana osottamaan.

[2] Aikaisemmin mainitusta vuode sanasta, joka on vokalismiin nähden saman sekaannuksen välttänyt kuin yllä mainittu sana, ei illativia koskaan esiintynyt. Vuode käsitekin on kielessä kangistunut vaan adverbiseen käytäntöön: *makoą rięntti vuotięssa*, yleensä = on pahasti sairas.

alalle, pääasiallisesti Östmarkin pohjoisosaan. Se esiintyy yksinomaan *i*:n yhteydessä, mutta voimakkaan suuhälynsä puolesta se kuitenkin eroaa tavallisesta palatalisoidusta *s*:stä, esim. *vaškat, hevoš (-haka), pohušellen, nuoruš (-aikana), Tenhuš (-Anni), Raš (-aho), veš (-ämpäŕ) nīš (-rihmat), kuš (-rūkku), lammoš (-kaiççe).* Olin aikaisemmin taipuvainen pitämään tätä aivan erityisenä, mahdollisesti vieraan fonetikan synnyttämänä — se kun nuoremmilla on yleisin — sibilanttilajina, mutta saatuani äänteen artikulatsion laatua toistamiseen tarkastella, jouduin päättämään sen vain tavallista pitemmälle kehittyneeksi *s*:n palatalisatsioksi, huolimatta äänteen tavallisesta *ś*:stä poikkeavasta oudosta akustisesta vaikutuksesta. Kts. muuten Fonettisia huomautuksia sekä konsonanttien palatalisatsiota.

h.

Alkusuomalainen *h* äänne on säilynyt:

1. sanan alussa, esim. *havata, huikkoan, hetas.*

2. tavua alottamassa pääkorollisen ja illativimuodoissa, diftongin käydessä edellä, sivukorollisenkin tavun jäljessä, esim. *loh́, vuoh́, sah́* (= sahi), *muahān, pūhūn, tarhassa, karhu, tappuroihen, harakoihen, küĺlöihen.*

3. usein tavun lopussa, esim. *kiehnata, hohtimet, kuohnata, rihtüä, ihvettä, möhleä, kähnī, hilsehtimān, ahnehti, tuhnūttā, ruhiale, kärähtā, vihne* (= siikanen). Huomattava on myös äännelaillinen *imehtellä* (kuitenkin *kamalo* pro. *kamahlo*).

Sanat *huohmin, laihvo, hiehvo, köühnös, kauhna* (= eläinten rehu) lienevät Savossa yleiseen *h*:ttomat.[1] — Se seikka että sanotaan *huonetta* (pro. *huonehta*), *venetten*

---

[1] Jollei viimeksi mainittu sana ole *kauhnata* verbin kanssa yhteydessä. Kts. sanain selitystä.

(pro. *venehten*) j. n. e. perustuu näiden *h*-loppuisten tyyppien sekaantumiseen alk. *eγe*-vartaloisiin. (Vrt. Setälä Äh. siv. 318). — Sellaisista kuin *hught*, *(Muta-) laht* kts. siv. 12.

Murrealueen itä- ja pohjoisosissa on käytännössä muodot, joissa *v*:n edellä ollut *h* on yhtynyt tämän kanssa soinnittomaksi labiodentaliseksi spirantiksi: *hieffo*, *laiffo*[1]. Kts. Vierasta vaikutusta, II:nen osa.

Kummallinen on muoto *vähäkkö* = vähänlaiseen, hiukkasen, joka kai on yhdistettävä *vähähkö* muotoon ja niin ollen viittaisi kauempana sanassa tapahtuneeseen *hk* > *kk* kehitykseen. (Vrt. esim. *huonekki*, joka voi olla *persekki*, *kastekki* y. m. analogian synnyttämä).

Muissa tapauksissa on *h* kadonnut, nimittäin

1. aina korottoman tavun jälkeen, esim. *ülältä*, *varain*, *rukin*, *pesin (< *pesihen)*, *ketoin (< *ketoihen)*, *ialkoin*, *sikoin*, *karvoin*, *saunoin*, *tervoin*, *persien* (kts. *s*:n historiaa) *hukuttaitin*, *urōllinen* (*< *urohollinen;* kts. sanain selit.), *tärvin* („*laŋkeś ihtēsä tärvin*" = tärviölle), *hilēt*, *hilsēssä*, *rittēssä*, *(lapsen-) riŋhkēt*, *mahleita*, *homēssa*[2].

2. sivukorollisenkin tavun jälkeen, paitsi sellaisissa illativimuodoissa, joissa *h*:n edellinen diftongi on säilynyt, esim. *mukanān*, *kohastān (< *kohastahen)*, *pal'iain (-ialoin)*, *lähäitin*, *(< *lähäitihen)*, *varastin (< *varastihen)*, *vaŕielemān*, *mättäisin (< *mättähisin)*, *töröttean (< *töröttäγähen)*, *härällān* („*lehmä on härällān*").

3. sanan lopusta, kuulumatta edes „aspiratsiona", esim. *rai (< *raγeh)*, *vene*, *rahe*, *herne*, *pere(-kunta)*, *halme (-ruis)*, *hilse* (vrt. *hilsehti*), *(lammois-) kaiie*, *kärme*, *luve (-telältä*, *< *luoδeh)*, *lühe*. — Mieltäkiinnittävä on sana *ruohkaiie*, jossa alkuperäinen loppu- *h* näyttää säilyneen.

---

[1] Erotettava kuitenkin *v*:n soinnittomasta vastineesta, jossa spiranttihäly on heikompi kuin edellisessä. Vrt. *v*:n hist.

[2] Kun *eγe*-ryhmä on sekaantunut varhain *h*-loppuisiin, niin ei liene tässä tarpeen varoa esimerkkien antamista kummasta ryhmästä tahansa.

ruǫhkaįįe (rakennuksissa, *ruǫteįsta* muodostettu) < *ruǫⁱh-* <**ruǫ-eh-* <**ruǫδeh-*. Tässä ei oikeastaan voikaan „loppu-*h*:sta“ puhua, vaan *hk* yhtymästä.

Kuten luonnollista — katsoen *h*:n kadon verrattain nuoreen ikään savossa — on *hδ*:stäkin syntynyt *h* joutunut yllämainittuun äännekehitykseen osaa ottamaan, esim. *havān (< havahan <*havahδan), (eį) änā (*änähδäk), kurvaįn (<*kurvahδin).* Sitävastoin esim. *puǫhin (<*puǫhδin).* Vrt. myös Tarkiainen. T. J. M. siv. 40.

Nasalit.

m.

Alkusuomalainen labialinasali on säilynyt murteessa yleensä muuttumatta, esim. *maụkku, mänö, emä, äkämä, halme, kärme, lemp (-laụta), oụvomp, üsömp.*

Sellaiset superlativimuodot kuin *sūrimmią, vanhimmią, matal'immią* (ei kosk. *sūrimpią*) ovat komparativin analogialta suuresti säilyneet, voimatta tätä analogiaa kuitenkaan täysin välttää, kuten näyttää geminatta-*m*[1]. Kuitenkin ovat superlativiset adjektivit kuten *al'maįnen (~al'imaįnen), esmäįnen, įälkimäįnen* (Savossa joskus *įälimmäįnen*), *puǫl'maįnen (~ puǫl'imaįnen)*, y. m. odotuksen mukaisia. Samoin myöskin *vasemalla, vasemāŋ‿ ~ vasemēŋ (-kätēn).* Tunnutaan kuitenkin säännöllisesti sanottavan *pahimmoįllān, hempeįmmällān, koreįmmallān („nüt‿ oŋ‿ kesä koreįmmallān“).*

Mainittakoon vielä, että *ms* yhtymää ei murteessa tavata vaan sen sijaan *mps*. Samoin lienen laita yleensä Savossa, jopa kauempana sukukielissäkin (esim. viron *įampsima, iõmpsikas* y. m.). Siitä huolimatta on vaikeaa pitää yhtymää alkusuomalaisena. (Kts. siv 13 sekä Fonettisia huomautuksia).

[1] Jollei tämä geminatta viittaa vanhoihin kvantitettisuhteisiin (toht. Ojansuun huomautus). Sellaisissa kuin: *(üsö) süvämmisią* on vaikea mitään analogiavaikutusta ajatella.

Geminatta-*m* on säilynyt lyhenemättä, esim. *annammon*, *pitäitemmön*, *möisimmön*, *üsömmäks* (< *üsömbäksi*) *vanhemmat*, *kūlemma* (etel. sav. *kuulema* = kuulon mukaan, < *kūlenma*).

n ja *ŋ*.

Alkuperäinen edustus jokseenkin muuttumattomana vallalla. Esim. *noukka*, *neüle*, *nenä*, *ranta*, *tanhata*, *oŋko*, *kulkiianta* (< *kulkiiam-*), *karaŋko*, *süväntäns*. — Nasaliäänteestä, jonka alkuperäisiä artikulatsiosuhteita palatalisatsio on muuttanut, tuonnempana.

ns yhtymä on koko kielialueella säilynyt ordinalilaskusanoissa, esim. *kolmāns*, *neľiäns*, *viiēns*, *seihtemāns* (~ *seihtemēns*), *ühöksāns*, *kūvēnstoistakümmenēns*, *sāns* (< *saδansi*).

Muuten on *ns* yhtymässä kahdenlainen edustus vallalla: kielialueen lounaiskolkassa on verrattain vähäisellä alueella, pääasiallisesti Norjan puolella *ns* säilynyt, muualla *n* kadonnut. Tällainen kaksinaisuus esiintyy:

1. singul. 2:sen personan posessivisufiksissa, esim. *hattūns* (< *hattunsi*), *nuttūns*, *piällāns*, *mailtāns* (< *mailtansi* < *mailtanti*), *sūväns* (< *süöδänsi*, „*etkö porsānilkiö taiia sūväns; täm on hüveä sun sūväns*"), *tüttöins* (< *tüttöinsi*), *kukkoins* — *hattuis*, *härkäis*, *piälläis*, *maillais*, *iuostais* („*pitä iuostais*"), *tüttöis*, *mehtois*, *kissais*, *süväkseis*.

2. singul. ja plural. 3:nnen personan posessivisufiksissa. Esim. *emänsä* (< *emänsä*), *isänsä*, *hevoisēnsa*, *tappaitemānsa*, *muansa*, *süväksēnsä* — *muasa*, *mehtäsä*, *emäsä*, *hevoisēsa*, *tüttöisä* (< *tüttöinsä*), *kukkoisa*, *sisärēsä*, *tappaitemāsa*, *kirkoittelemāsa* (< *kirkoittelemahensa*), *mehtäsä* (~ *mehtäisä*). — Lienee ajateltava, että *n*:ttömissä muodoissa tämä äänne on muuttunut nasalivokaliksi vihdoin kokonaan edellisen vokalin kaltaiseksi assimiloituen; mitään nasaliääntä ei siinä ole enää huomattavissa. Mitä singul. 2:sen pers. sufiksiin tulee, niin tunnutaan voitavan ajatella mahdolliseksi myös läh-

temistä kahdesta rinnakkaisesta sufiksimuodosta, *ns* ja *si*[1]. Kosketelemme vielä asiaa tuonnempana, vokalismin yhteydessä.

Huomiota herättävät sellaiset muodot kuin *lässä* (= läsnä), *lassa* (= lapsena), *parassa*, *mięssä*, *paska^{i}śsa*, *puno^{i}śsān*, *valo^{i}śsān* (= valkoisenaan). Ne ovat odotuksen mukaisia, konsonanttivartaloisia, joissa *ns* > *ss* muutos — kai jo alkusuomalainen — on tapahtunut.

Savon tapaan sanotaan *pān*, *män* (< *panen*, *mänen*). Kuten vokalin pituus osottaa, ei *n*:n kato näytä olevan kovinkaan vanha.

Ottaessamme puheeksi s a n a a l o p e t t a v a n *n*:n on meidän aluksi kiinnitettävä huomiota erääseen ensikatsaukselta kummalta näyttävään äänneilmiöön, joka kuitenkin mikäli huomasin rajottuu vain pohjois-Östmarkiin. Muutamissa tapauksissa on nimittäin loppu-*n*:n asemella *m*. Sellaisia ovat esim. *süväm* (pro *syvän*), *eläįm*, *avaįm*, *särvim*, *kovasim*, *sięram*, *pura^{i}śim*, *vasem(-kätinen)*, *seįhem(-vikko^{i}nen)*, *sūrim* (pro *sūrin*), *rinnu^{i}stim* ~ *riŋŋu^{i}stim*[2]. Voimme ilman muuta päättää, että *m*:n on analoginen tasotus vokalivartaloista nominativiinkin yleistänyt, ja ovat muodot siis myöhäsyntyisiä, niin alkuperäisiltä kuin saattavat näyttääkkin.

Muuten on sanaa lopettava *n* metsäsuomalaisten kielessä pääasiallisesti säilynyt jopa lausefonettisistakaan suhteista huolimatta. Varsinkin näyttää kielialueen pohjoisosissa niin olevan laita, *n*:n voi kaikissa asemissa kuulla[3]. Tavallisesti kuitenkin palatali- ja labialiklusilin seuratessa huomaa *n*:n yhdenjaksoisessa puheessa niiden kanssa homorganiseksi

---

[1] Toht. O j a n s u u n huomautus.

[2] *ŋŋ*:llinen muoto harvinainen, mahdollisesti vain satunnainen.

[3] Huomattava kuitenkin on, että siellä sain vapaasta puheesta verrattain vähän muistiinpanoja tehdyksi. Käännätin kielenoppaillani, mitä halusin kuulla, ja täten tehdyt havainnot lienevät hiukan erikoisasemassa, lausumisen selvyyteen kun on pantu erityistä painoa.

mukautuneen, useimmiten myös on *m*:n, likvidan ja puolivokalin seuratessa *n*:n assimiloituminen tämän äänteen kaltaiseksi tapahtunut joko täydellisesti, tai ainoastaan puolittain (n. s. osittainen assimilatsio): puheorganit ovat jo *i̯*, *v*, *l*, *r* asemassa, mutta niihin liittyy lisäksi vielä kitapurjeen artikulatsiota, toisin sanoen, äänteet ovat nasaloituja[1].

s, *h*, *t*, *n*:n sekä vokalin seuratessa — jossa viimemainitussa tapauksessa *n* on usein siirtynyt seuraavaan tavuun — on loppu-*n* kuitenkin poikkeuksetta säilynyt. Mitä tulee *n*:ään absoluttisesti sanan (lauseen) lopussa, niin se tavallisimmin kuuluu, ja joka tapauksessa — kuten olin merkille panevinani — kieli tekee *n*:n artikulatsion, joskin sointiääntä on joka kerran vaikeaa erottaa. Niin ollen olen katsonut olevan paikallaan merkitä äänteen aina tällaisissakin asemissa.

Muutamat esimerkit, enimmäkseen vapaasta puheesta, tosin eri alueilta poimitut, valaiskoot yllä esitettyä: *otti hampān poi̯s, sītä ne möi̯ üsön külän mehtinēn poi̯s; minä tulen i̯ällēn; uŋŋat suą variksen varpai̯ta; tien varrella; tuvanlinen;*[2] *kävin‿oülöin Mattilassa; mūttīn Ruǫhin puǫlellen; ei̯kö sullen tūle; müǫ̈kān haŋkkisimmon sii̯amporsān; Räi̯skin Antti. sanopān Līna — külāŋ‿keoilla; herram‿poi̯ka; ihav‿valtsuǫmalai̯nen; poii̯ai̯‿i̯oppi; varastīm‿mänemǟn; Piem‿Murri; kahellai̯sta, i̯umalallinen, i̯ärven or‿rīttännä. kulet vuąŋ‿kahtoi̯n, pistäi̯te tännem‿muąta i̯ällēn, ne puhū i̯kǟv‿välillǟn suomeŋkie̯lem‿puąra, Nupii̯‿Jussi, nurēv‿virret.*

Mutta paitsi sitä, että loppu-*n* on ms:ten kielessä noin huomattavassa määrin säilynyt, tavataan sitä sellaisissakin kohdin, joissa se varmaankaan ei ole alkuperäinen, vaan myöhempää polvea, tavallisesti alkup. *k*:n asemelle tunkeutunut. Onhan mahdollista, että jo varhain loppu-*n* on muutamissa tapauksissa (esim. puolivok., likvid. edellä) esiinty-

---

[1] Kun tämä edustus ei ole ainoa vallitseva sekä lisäksi myös käytännöllisistä syistä en ole mainittuja äänteitä transkriboinut.

[2] Korosta kts. Fonett. huom.

nyt assimiloituneena seuraavan äänteen kaltaiseksi, ja kun loppu-*k*:n kehitys on epäilemättä kulkenut samaa tietä, ja siten jouduttu samanlaisiin muotoihin (esim. *minä tuleį‿io — tuleį‿io < *tulek io*; vrt. myös *minä tulen nüt — tulen‿nüt < *tulek nüt*), niin on sekaannus helposti ymmärrettävissä. — Tällainen *n* esiintyy

1. muutamissa suuntaa osottavissa adverbeissa, esim. *sinnen*, *tännen*, *tuonnen*, *minnen*. Näissä voisi kenties sekaannusta yleisen tulosijan kanssa olettaa (*:tupān*, *mehtän*). Pohjoisessa sekä myös Mongalla kuulin kuitenkin *sinne*, *tänne* muotoja (~ *sinnö*, *tännö*). *t*-loppuisista kts. siv. 16.

2. *sti*-loppuisissa adverbeissa, esim. *kahestin*, *kolmaistin*, *viįestin*, *rumastin*, *kovastin*, *üsöstin*, *kehnostin*, *alaistin*. Muutamilta henkilöiltä — niinikään pohjoiskylissä — sain nämäkin kuulla *n*-ttöminä, (siis *k*-llisiin palautuvina).

3. säännöllisesti verbien monik. ensim. ja tois. personassa, esim. *elämmön*, *iuoksemmon*, *hilskammon*, *müömmön*, *huikkoammon*, *viettön*, *iauverratton*, *outton*, *sanotton*, *iuotton*. Sama koskee muutamin paikoin [1] myöskin monik. ensim. ja toisen personan posessivisufikseja, esim. *külämmön*, *kalāmmon*, *heinännön*, *lakkīnnon*. Kuulimpa eräässä kylässä Norjan puolella (Ruatikkalassa) myös verbien monik. 3:tta personaa käytettävän *sanōvatton*, *tulōvatton*, *uivatton* muodossa.

Aminoff sanoo myös posessivisufiksien yksik. ja monik. kolmannenkin personan *n*-loppuisena tavattavan (*poikaasan*) [2]. Sellaisena en sitä kuullut missään, aina *k*-loppuun palautuvana vain. Mahdollisesti niissä seuduin, joista tutkija varsinaisesti aineksensa keräsi ja joista nyt suomalaiset ovat sukupuuttoon hävinneet, on muoto aikoinaan ollut vallalla.

Paikannimet *Ahvelamp*, *Ahvelammimmäk* näyttäisivät siihen suuntaan viittaavan, ettei myöskään *ahven* sanassa

---

[1] Ruotsin puolella on *n*-loppuisia pos. sufikseja missään kuullut. Vrt. Aminoff'in tutkimus siv. 216.

[2] Kts. mainit. tutkim. siv. 216.

(myös Savossa ja kai muuallakin *n*-loppuinen) *n* olisi alkuperäinen loppuääne.[1]

Lopuksi on huomautettava vielä, että geminatta-*n* on samoin kuin *m*:kin lyhentymättä säilynyt; esim. *huǫmenna, oksenna,* (< **oksetna*), *emännällen* (< *emändäl-*), *isännät, i̯unni, kiännütän.*

n:n kehitys naso-oraliksi.

Ennenkuin heitämme *n* äänteen käsittelyn, on meidän otettava puheeksi eräs omituinen äänneilmiö, joka sellaisena kuin se ms:ten murteessa esiintyy, lienee suomen kielessä kaikkialla tuntematon. Äänne on lähtöisin *nht* yhtymän *n*:stä ja ilmenee ainoastaan yhdessä sanassa, *tanhata* (< **tanhδaťtak*, kuten voinee päättää) verbin vartalon vahva-asteisissa muodoissa (joissa siis *ht* säilynyt), kuten, *tāhtoąn*[2], *tāhtoą, tāhtoąmān* sekä sen johdannaisissa, esim. *tāhtūttā, tāht-(mie̯s).* — Tämä äännekehitys-prosessi on fysiologisesti hyvin ymmärrettävissä. Ääniväylän aukeaminen jokseenkin homorganisten *n*:n ja *t*:n välillä *h*-asemaan on tasotusta aiheuttaen — ja luonnollisesti taaksepäin, koska edempänä on ollut kiinteäkosketuksinen klusili — hävittänyt *n*:n kieliar-

[1]) Omituista kuitenkin on, että kaukana sanotusta paikasta, Mongalla, kuulin erään henkilön, jolle nimi oli tuttu, käyttävän muotoa *Ahveńlamp.* Tällä seikalla on kuitenkin hyvin vähän merkitystä, koska kauempana asuvasta tällainen muoto nimeä on tuntunut luonnollisimmalta, vaikka hän olisi sen *n*:ttömänä kuullutkin. Kuten huomautettu, sanotaan kaikkialla, „Ahvelammellakin“, ahven, eikä loppu-*n* ole *l*:n edellä missään kadonnut. (Vrt. edellä siv. **43.**)

[2] *h*:ssa, jossa häly on kohtalaisen voimakas, on siinäkin nasaloitumista huomattavissa. — Aminoff muuten kirjottaa *tanhoąn* (siv. 244), mutta niin en kuullut sanottavan missään, vaikka joka kohdassa pidin muotoa erityisesti silmällä.

tikulatsion. Ilmavirta on edelleen kulkenut osittain entistä tietä ja edellä käynyt *a* on jonkinlaisen regressivisen vokaliassimilatsion vaikutuksesta yhtynyt pitkäksi naso-oraliksi. Siis **tanhtaðan* > **taăhtoa̯n* > *tăhtoa̯n.* Kitapurjeen artikulatsioaste on ymmärtääkseni yhtä suuri kuin tunnetuissa ranskankielen naso-oraleissa.

Likvidat.

Niin *l* kuin *r* yleensä muuttumatta kieleen alkusuomesta periytyneet. Esim. *lirisö*, *rai̯vata*, *pölhö*, *hurppu*, *härkä*, *marto (-lammas)*, *külä*, *külpeä̯*, *silvikko (-mäntü)*, *äpräs*, *noro*, *arina.* — Palatalisatsiosta kts. siv. 49.

Ansaitsee huomiota, että adessivin ja allativin aikaisempi geminatta-*l*, joka varsinkin etelä-Savossa on lyhentynyt, on ms:ten kielessä alkuperäisemmässä muodossaan. Esim. *külällen* (varhaisimpina aikoina **külälen)*, *paperillen*, *makūlla*, *kiluᵘllān.* Muutenkin *ll*, *rr* säilyneet, esim. *kuo̯llu*, *kie̯llosta (< *kēlðosta)*, *kūllostā*, *kivullinen* (= kivuloinen) *vai̯vallinen*, (= -loinen), *kūrre*, *kie̯rrän (< *kērðän).*

Savon tapaan käytetään olla verbin preesensmuotoja aina *l*:ttöminä: *ou̯n*, *ou̯t*, *ou̯mmon*, *ou̯tton.* Liian haetulta mahtaisi tuntua selitys, että *ou̯* diftongi olisi alkujaan syntynyt vain pluralin 3:ssa personassa *(ovat ∼ ovvat > ou̯vat; ovat* muuten pro **omat)* ja siitä sitten yleistetty.[1] — Huomattakoon myös sana *mehiäi̯nen* (Savossa *mehiläi̯nen).*

Samoin ovat dissimilatsioilmiöt, varsinkin lainasanoissa, täälläkin yleisiä, esim. *torppal'*, *riă̯täl'*, *(hant-) värkkäl'*, *karval'*, *(foŋ-) vüğräl'*, *rīval'* (ruots. skrifvare), *(grens-) rīi̯al'* (ruots. grensriddare), *rüğväl'.*

Muutamia vanhoja dissimilatsiotapauksia on lopuksi mainittava, esim. *läŋŋet (< räŋŋet*, vrt. originalia sekä mur-

---

[1] Eivätkö liene kuitenkin korottomuussuhteet olleet *l*:n kadon määrääjinä.

teittäin ilmenevää r:llistä muotoa, myör vir. *raŋgit)*, *kulkku* (sav. *kul°kku* ~ *kulᵘkku*, yleisk. *kurkku;* vrt. vir. *kurk)*, *kukkura* ~ *(kukkula)* Mutta varsinkin myöhemmissa lainasanoissa tulee äänneilmiö suuressa laajuudessa näkyviin. Kts. Vieras vaikutus ja lainas. äänne-edustus, II:nen osa

Sopinee mainita myös että savon *kirstu* (esim. *rūmiskirstu*) on täällä muodossa *kistu*, siis lähempänä orinaliaan. (vrt. ruots. kista),

Puolivokalit.

Alkusuomalainen *v* on sinänsä säilynyt, esim. *vie̯lä*, *väväköi̯tellä*, *sävelteą̈* („*hūtō sävelteä̤*"), *korva*, *korvus*, *vahva*, *ahvatui̯ta*. — Pitkän tavun jälkeinen *hv* kuitenkin paikoin > *ff*, kts. siv. 39.

Muista alkus. *v*:n muutoksista on mainittava sanotun äänteen sointireduktsio. Se on huomattavissa silloin, kun *v* on loppu-*i*:n kadottua joutunut sanan loppuun; esim. *ihᵛ*, *rahᵛ*, (= ruots. straff), samoin soinnillisenkin äänteen jälkeen: *torᵛ*, *hirᵛ*, *talᵛ*, *polᵛ*. Onpa vielä *v* > *0*, nimittäin yhdyssanoissa, kuten, *taltie̯*, *polhou̯sut*, *Hirlamp*.

Bilabiali-spirantista syntyneen *v*:n kohtalo on ollut sellainen, että se kielialueen itäisessä osassa on yleensä säilynyt, joskin heikkohälyisenä, lännempänä Norjan puolella sitävastoin labialivokalin yhteydessä ollen kadonnut: *tuvassa* ~ *tuąssa*, *küven* ~ *küe̯n*. Kts. *β*:n historiaa.

i̯ säilynyt useimmiten, esim. *i̯anottā*, *i̯uputtoą*, *hai̯i̯allān*, *nel'i̯ä*, *har'i̯akset*, *or'i̯a* (= palkollinen), *(pihka-) tur'i̯us* (= piru), *kor'i̯us*, *(ihe-) tuŋkii̯ai̯nen*, *kärăi̯öi̯ssä* (~ *käräi̯ssä*), *(muąm-) mittoąi̯ai̯nen*, *läksii̯äi̯set*, *lopettai̯ai̯set*, *opettai̯ai̯sillēn*, *kuąkkii̯oi̯ta*.

i̯ kadonnut joskus niin korollisen kuin korottoman tavun jälkeen, esim. *āttelen*, *ātos*, *āstai̯ka* (< **ai̯astai̯ka*),[1] *pai̯nai̯nen*, *alkai̯set*, *petäi̯nen*[2] (mutta *petäⁱnen;* kts. sanojen

[1] Vrt. vokalioppia.

[2] Mahdollisesti kuitenkin < **petähinen*.

selitystä), *haṷtaịset, kärät, polttaịnen* (pikku hyönteinen). — Huomattava on myös *pohuⁱnen* (< *pohjoịnen*, Savossa *pohoⁱnen*).

t:n, *v*:n, *s*:n ja *ll*:n jäljessä on *ị* > *i* muutosta oletettu sellaisissa esimerkeissä kuin *aṷtiọ, kaviạ, aśiạ, huọśiạn, kalliọ*. Samoin voisi olla selitettävissä *laị* (= laji; *laḍi* > *laị*; kts. kuitenkin lainasanojen käsittelyä), jossa *i* on joutunut sanan loppuun.

Konsonanttien palatalisoituminen.

Tämä vanha savolainen äänneominaisuus, joka kuuluu itäsuomalaisten murteiden karakterisimpiin piirteisiin, on ms:ten kielessä myös yleinen, esiintyen kenties vielä suuremmassa laajuudessa kuin yleensä savossa. Konsonanttien palatalisoitumisen, „muljeerauksen“, joka koskee yksinomaittain äänteitä *l, r, s, h, t, n*, on aiheuttanut *i* tai *ị*, jouduttuaan mainittujen konsonanttien kanssa joko ensi ja toisen tavun rajalla tai kauempana sanassa kosketukseen ja samalla huomattavasti niihin yhdistäen „pehmeätä“ palatalista artikulatsiotaan [1]. Tämä ilmiö, joka siis lähentelee tavallaan assimilatsiota, on huomattavissa seuraavissa tapauksissa:

1) kadonneen loppu-*i*:n edellä, jollei konsonantin edellinen vokali ole *ū* tai *ǖ*. Esim. *näḱ, mäḱ, kot́, hīĺ, murtotīŕ, tuĺ, Rämmäĺ, (-Pekka) Kinnaŕ, hapuŕ (-piạ), puhutteĺ, kortteĺ, lenteĺ, tīĺ, kaŕ(-keppi), nuọŕ, suạŕ, siạŕ, huọŕ(-pọika), saịvaŕ, puaś, kuạś* (< *kūsi*, < **kūti*), *(epero-) vuọś, vuọh́, tuọh́, lọh́, puọt́, huọĺ, uń, mäń, suọń* [2]. — Huomattava *ahveń*, (< *ahveni*?). Sitävastoin: *kūl, rūh, kūt, pǖs, ịuọks.*

[1] Fonettisessa katsauksessa on äänteiden laatu tarkemmin määritelty.

[2]) Voisi pitää epäjohdonmukaisuutena tai kielitieteellisessä transkriptsiossa hyljättävänä etymologioimisena sitä seikkaa, että olen kirjottanut *tuĺ, loh́*, mutta *hevoⁱnen, uạmuⁱśella*. Myönnän kyllä, että oleellinen ero on joissakin tapauksissa vaikeasti tajuttavissa mutta usein kuitenkin varma. — Metsäsuomalaisten kirjeissä on muuten: *tuil, oil* j. n. e.

2. *i*:n sisäheiton tapahduttua; esim. *vaškat, luška, (vasemen-) pugľmainen, aľmainen, vešlöitä, poťlas, Rugťkala, laťnan‿(-kieľ).* — Mutta *keskvikko, väksen* (< *väkisen*).

3. usein alkuperäisen *i*-loppuisen diftongin jälkeen, esim. *uamuišilla, kolmaišt, tütöiľlä, kipoiľlen, hevoiñen, hařiuištin.* — Mutta: *ainoitettu, Saunoila, Tenhuila.*

4. yleensä kun *i* tai *i̯* seuraa yllämainituita konsonantteja. Esim. *puřivat, mäñivät* (~ *mäñvät*), *moñi* (< **moniγik*), *mäñi* (< **mäniγik*), *koťin, vařiella, nuřin, tuřius, ořia, neľiä, veľiekset, moñiaita, ašia, puñikki, kuřikka, Muľikassa, sammaľia, kuñikka* (= kunnes), *kuťiuilō, vuťiale.* — Joskus *i* vaikuttanut myös toisen konsonantin ylitse, esim. *vaň'himmia kařsi* (tav. *karsi*,) *kařh* ~ *karh, kaľlistā,* (~ *kallistā*), *paľlia (-makkara).*

Omituisesta *š* äänteestä, jonka vahva palatalisatsio on synnyttänyt, oli *s*:n historiassa puhe. Kuten mainittu rajottuu se vain ahtaalle alalle; muualla sen asemalla *š*.

Jälkihuomautuksia konsonantismiin.

Edellä esitetyssä olisi epäilemättä yhtä ja toista sellaista, jonka suhteen perinpohjaisempi selvittely sekä aikaisempien suhteiden määräminen saattaisi olla paikallaan (m. m. tavattavin „poikkeusten“ olemassa olon perustelu, ovatko eräissä tapauksissa spiranttien sijalla esiintyvät *v* ja *i̯* niiden „jatkajia“ y. m.). Mutta kun nuo kysymykset veisivät liian pitkälle ja päällepäätteeksi useimmiten epävarmoihin tuloksiin, niiden ratkaisu kun oikeastaan kuuluu vain sille, jolla on ainekset ainakin koko itäsuomalaiselta murrealueelta hallussaan, tyydymme seuraavassa tekemään ainoastaan muutamia edellistä esitystämme täydentäviä huomautuksia.

Savolaismurteissa — ainakin pohjoissavolaisissa — on yleinen alkuperäisin preesensvartaloon kuuluva *k* aines refleksiviverbien preesensin 3:ssa personassa; esim. *heitäk-*

se(n), istukse(n), otakse(n), annakse(n). Metsäsuomalaisilla ei tätä *k* ainesta yleensä tavata, sanotaan: *heittäitō, irvisteleitō, äimisteleitō, kuvaileitō, ottaitō, röühteleitō*. Preteritimuodoista *(ottaitīn, kuvaileitīn)* lienee vaikutus lähtenyt näiden alkuperäisten muotojen häviämiseen. Kerran kuulin kuitenkin (Norjassa), tosin vain adverbisesti: *seisoaksen (ne seisoaksen hyvin* = tulevat toimeen, vrt. ruots. *stō t'el)*, samoin kielialueen etäisimmässä kolkassa Mongan 80-vuotiaalta *heitäksen*, niin että mainittu yleistys ei liene kovinkaan vanha, ja on se voinut kehittyä murteen omalla pohjalla. Eteläsavolaiset *ottaikse(n), heittäikse(n), istuikse(n)* lienevät jonkinlaisiksi kontaminatsiomuodoiksi katsottavat.

Mitä tulee Savossa miltei kaikkialla pää- ja sivukorollisen tavun jälkeen säilyneeseen preesensin 3:nnen pers. labialiklusiliin, niin on vaikeaa sanoa, kuuluuko sen kato ms:ten kielen erikoiskehityksen aikaan. Joka tapauksessa sitä on pidettävä vasta loppu-*i*:n kadon jälkeen tapahtuneena äänteenmuutoksena. Ennen *p*:n lopullista katoa lienee sen eksplosio heikennyt ja vihdoin kokonaan hävinnyt. Sellaiset esimerkit kuin *suakkī* (= saakin), *käükkī, suakko*, (saako), *käükkö* voisivat viitata verrattain myöhäiseen *pk* > *kk* muutokseen. Katsoen nimittäin liitännäispartikkelien laajaan levenemiseen ulkopuolella äännelaillisten asemien ei aikaisempien *käüpkī, käüpkö* muotojen (Savossa vielä tavattavienkin) olemassa-oloa voi epäillä.

Aikaisemmin on jo sivumennen huomautettu, että murteessa näytään käytettävän k o n s o n a n t t i v a r t a l o i t a enemmän kuin yleensä savossa. Esim. *lästä („ei lästä nīn‿üsö“* = läheltäkään), *süssä (männä süssä“* = syksynä), *iounna* (= joutanut), *oksenna* (= oksentanut; vrt. siv. 7), *punoissān* (= punaisenaan), *valoissān* (= valkoisenaan), *tietä („tietä antoa, suaha“, „onko sillen ükskän antanna tietä että sen‿ois tultava“), luonta* (= luomea), *Suonta (:Suom;* erään torpan nimi), *persetten („suolten sukelteliia, persetten mukelteliia“*, loitsusta), *huonetten* [Savossa *persīhe(n), huoneihe(n)*], *hammatoin* (= hampaaton), *sotketoin* (= sotkematon, *„periantaina ei suanna sotkettomia vühtiä pestä“), vuatittu* (= vaa-

tetettu, *„se ol' vuaťittu heŕin kun͜imeinen"), letittü* (= letitetty). Lisäksi tulisivat ne lukuisat tapaukset, joissa konsonanttivartalo Savossakin on yleinen. Niistä ei ole taidettu koskaan tarkemmin selvää tehdä, ja syytä olisi niin ollen savonmurteen tutkijain kiinnittää asiaan huomiota [1].

Huomiota herättää konsonanttien palatalisatsio metsäsuomalaisilla. Se on siis jo kolmisen vuosisataa sitten ollut Savossa varmaan yleinen. Jonkinlaisena kronologisena rajapyykkinä palatalisatsion ikää määrättäessä lienevät, paitsi luonnollisesti loppu-*i*:n katoa, sellaiset esimerkit kuin *püȟiltana* (= pyhäiltana), *sińiltana, täńiltana* (vieläpä *täńugna*, kai edellisen analogian mukaan). Jos kerran mitään epäsäännöllisyyksiä äännekehityksessä ei ole ajateltava, on siis palatalisoituminen tapahtunut *a*:n ja *ä*:n loppuheittoa myöhemmin. Viimemainittu äänteenmuutos — kysymykseen tulevat tässä vain lausefonettiset yhtymät, joten sopii paremmin puhua sisäheitosta; kts. vokalismia — on sekin jo muutamin paikoin Savoa aika vanha, mutta lienee sen ikä asiakirjain avulla osapuilleen määrättävissä. (Vrt. esim. paikannimiä *Heinaho, Saunaho* y. m.).

Savolaismurteille luonteenomaista konsonanttien ja puolivokalien geminoitumista ei metsäsuomalaisten kielessä ole tapahtunut. Eikä ole syytä epäillä, ettei asianlaita kolmisen vuosisataa takaperin olisi Savossakin ollut sama. En ymmärrä, miksikä pitäisi tämä savolainen geminoitumisilmiö saada joistakin vanhoista, alkusuomalaisen ajan takaisista juurista johdetuksi, [2] kun päälle päätteeksi sekin seikka, että geminoitumista ei ole koskaan tapahtunut alkup. *i*-loppuisen difdongin edellä *(hevońe, punańe)*, osottaa koko ilmiön myöhäsyntyisyyden [3]. — Ei voi muuten varmasti

[1] Ojansuu on syyslukukaudella 1907 esittänyt Virittäjässä joukon mieltäkiinnittäviä näytteitä konson. vartalon esiintymisestä Agricolan kielessä.

[2] Kts. Tarkiainen, T. J. M., siv. 57.

[3] Kovin valaisevia ovat tässä Vennolan pohjois-Pohjanmaalta mainitsemat esimerkit (kts. J. H. Vennola: Äänneopillisia havainnoita Pohjois-Pohjanmaan rantamurteesta, siv. 34):

sanoa, että geminoitumista ei savolaismurteiden alalla missään vielä kolmea vuosisataa sitten olisi ollut olemassa. Näyttäisiväthän sellaiset eteläsavolaiset lainat kuin *potatti, poľissi, maśina, minutti* y. m. verrattuina pohjoissavolaisiin *pottātti, poľľissi, maśśina, minnūtti, puťtikki* j. n. e. viittaavan siihen, että geminoituminen olisi etelä-Savossa tapahtunut koko lailla aikaisemmin kuin niillä seuduin, joista metsäsuomalaisten esi-isät olivat lähtöisin [1].

Liitännäispartikkeli *kin* esiintyy ms:ten murteessa yleensä *ki*, *i* (sitä myöten millainen on edellinen äännne), joskus *hi* muodossa. Mitä tulee ensiksikin partikkelin loppukonsonantin alkuperäiseen laatuun, niin luulen voineeni eräässä tätä asiaa koskevassa kirjotuksessani Virittäjässä (v. 1907, n:o 7) osottaa, että sinä on, ainakin osittain, ollut *k* eikä *n*, kuten yleensä on oletettu [2]. Mutta sen sijaan vaatisi *i*:n edellä käyneen palataliklusilin tai -spirantin edustus, jossa savolaismurteissa horjuvaisuuksia on olemassa, hiukan selvittelyä. Suhteet ms:ten kielessä ovat lyhyesti mai-

---

kukkoilla, akkoilla, tyttöillä, pappeilla (Savossa ja ms:lla: *kukoilla, akoilla*, j. n. e.). Diftongi säilyi ja tavun pysyessä pitkänä pääsi geminoituminen tapahtumaan.

[1] Lainanantajalla on tietysti molemmillekin ollut pitkä vokali tarjolla, mahdollisesti sen molemmat ovat ottaneetkin, vaikka myöhempi kehitys on eri teitä kulkenut. Geminoitumiseen nähden on myös pohjoissavolaisten rakkaus äännesubstitutsioihin otettava huomioon, kuuluvathan he paikoin sanovan *sinnātti* (~ *senatti*), ja voipa vielä kuopiolaisten ylioppilaiden yleisesti kuulla puhuvan osakunnan *kurrāttorista*.

[2] On kuitenkin huomautettava, että viime käynnilläni kuulin metsäsuomalaisilta muutamilta individeiltä partikkelin *n*:llisiäkin muotoja, kuitenkin aina rinnan *k*-loppuun patautuvien kanssa, jollaiset enimmäkseen — kielenoppaallani poikkeuksetta — olivat käytännössä, kuten uudelleen sain konstatoiduksi. Horjuvaisuuden syyt muuten luonnolliset, etenkin juuri täällä (kts. Virittäjästä yllämainittua kirjotusta). Lieneekö paljas sattuma, että saman henkilön puheesta merkitsin esimerkit: *i̯uo̯ti* ~ *i̯uo̯tkin*, *ou̯ti* ~ *ou̯tkin*, *seni* ~ *seŋkin*, *minäi̯* ~ *minäkin* — siis *n*, milloin *kään* liitettä muistuttava *k* säilynyt.

niiden seuraavat: vokalin jäljessä esiintyy a) pääkorollisen tavun jälkeen *k*, joskus *h*, esim. *ioki* ~ *iohi*, *tuoki*, *müöki* ~ *müöhi*, *püki*; *b)* kauempana sanassa usein äännelaillisesti kato, väliin *k*: *tämäi* (< **tämäγik*), *vieläi*, *külui* (< **küluiγik*), *havātti* (< **havahδuttiγik*), *sotkisi* (< **sotkisiγik*), *tuľi* (< **tuliγik*), *oľi* (< **oliγik*), *tämäki*, *vieläki*, *külu̇ki*; joskus *oľki*, *vuoh́ki*, *tuľki*. Likvidan jäljessä on tapahtunut kato: *tütäŕi*, *sisäŕi* (~ *sisaŕi*). Nasalin jäljessä on palataliainesta edustamassa tavallisimmin *n*, joskus ei mitään, joskus *k*; esim. *ionni*, *tuollenni*, *iollenni*, *vimenni*, *tuľinni*, *sittenni*, *munni* (= munkin), *seŋki*, *miŋki*. *t*:n ja *s*:n jäljessä tavallisesti kato, joskus *k* säilynyt, esim. *vuoreti*, *toiseti*, *täiti*, *vuoheti*, *iuokseti*, *ülösi*, *rikasi*, *vierasi*, *iotki*, *outki*, *tuletki*, *mänitki*. Alkup. *k*:n jälkeen tavataan säännöllisesti geminatta-*k*: *tulekki*, *eläkki*, *viiäkki*; samoin *h*:n jälkeen: *huonekki*. Samallainen edustus on vallalla myös yksitavuisten verbien preesensin 3:nnessa pers., esim. *käükki*, *iuokki*, *süökki* (< **süöpiγik*); kts. edellä siv. 50.

Kuten esimerkit näyttävät, ovat äännelailliset suhteet jossain määrin hämmentyneet. Alkuperäisin on *k* voinut esiintyä vain muutamissa harvoissa tapauksissa: *s*:n, *t*:n, *k*:n ja *h*:n jäljessä, kuten se nytkin on säilynyt, *s*:n ja *t*:n jäljessä tosin vain osittain[1]. Mutta etteivät viimemainitussa asemassa tavattavat *k*:ttomat muodot (*iuoti*, *tuoti*, *rikasi*), jotka tietenkin ovat toisten muotojen analogian synnyttämiä, saata ainakaan konsonanttien palatalisoitumis-ilmiötä vanhempia olla, on selvästi huomattavissa: vrt. *iuoti* (= juotkin) — *iuoťin* (< *iuotihin*), *nuoreti*, *vierasi* (ei koskaan: **vieraśi*). Se seikka, että *kin* partikkelin *k* on kuitenkin päässyt laajalti ulkopuolelle alkuperäisiä asemiaan yleistymään (*tämäki*, *vuoh́ki*, *oľki*, *mäńki*, y. m.), johtuu epäilemättä siitä, että on ollut ja yhä on käytännössä edellisen kanssa rinnan esiintyvä kielteinen *kān*, *kǟn* partikkelimuoto, jonka

---

[1] Alkup. loppu-*k*:n ja siihen sekaantuneen *h*:n kanssa, jotka muuten ovat jäljettömiin kadonneet, geminataksi yhtyneenä: *viekki*, *iuokki*, *kärmekki*.

k on saanut äännelaillisena säilyä (tavu kun on ollut avoin) muulloin paitsi [niissä suhteellisesti harvoissa tapauksissa, joissa se on seurannut korottoman tavun vokalia. (Esim. *sekän*, *mitkän*, *milleŋkän*, *paraịtakān* j. n. e.). — Nasalin jälkeen taas olisi odotettava **ịuọŋŋī*, **vịẹŋŋī*, **tuọlleŋŋī* muotoja. Jos sellaisia onkin kerran ollut olemassa, lienee rinnakkain esiintyneistä *ịuọn* — **ịuọŋŋī*(**ịuọŋŋik*), *külällen* — *külälleŋŋī* suhteista nykyisten muotojen (*ịuọnnī*, *külällennī*) synty tasotuksena helposti ymmärrettävissä [1]. Sellaiset taas kuin *tütäŕi*, *sisaŕi* ovat täysin äännelaillisia (< **sisarγik*, vrt. *sarka*: *saran*).

Siinä, minkä Tarkiainen on tutkimuksessaan Juvan murteesta yllämainituista asioista puhunut, lausuu hän m. m. (siv. 93): „Analogiayleistys on tuonut gemineerauksen muotoihin — — — *ịokkī* (< **ịoki(n)+γin(!)*, *ịonnī*, *mikkī*, *kukki*, *kunnī* — — — joissa sitä alkuisin ei ole ollut". — Mitä ensiksikin *ịonnī*, *kunnī* muotoihin tulee, niin niistä meillä oli juuri yllä puhe, eivätkä ne ole missään yhteydessä geminoitumisilmiön kanssa; sellaiset muodot kuin *mäńnī* (< *mänīk* < **mäniγik*) ovat kyllä saattaneet tarjoamallaan äänneanalogialla niiden *nn*:llisyyteen vaikuttaa. Eikä toistenkaan kahdennettu konsonantti ymmärtääkseni perustu mihinkään „analogiayleistykseen", vaan ovat ne itse olleet geminoitumis-äännekehityksessä mukana, joka ilmiö, vietäköön sen juuret kuinka kauaksi muinaisuuteen tahansa, ei todennäköisesti ole tapahtunut ennen kuin pitkä *i* äänne oli *kin* partikkeliin yleistetty: *ịokkī* < *ịokī*, *mikki* < *mikī*, *kukki* < *kukī*.

Tässä yhteydessä on pari sanaa lausuttava myös tuosta savolaismurteissa yleisestä *kin* partikkelin *i*:stä, jota jo mainitussa kirjotuksessanikin (Virittäjässä 1907, n:o 7) kosket-

[1] Muoto *munī* (ei millään tavoin *muńi*) = munkin (muuten harvinainen) näkyy selvästi myöhäsyntyiseksi. Samoin edellä mainitut *puŕkī*, *tuľkī*, *vuoĥkī*, joissa ei „muljeerausta" voisi mitenkään esiintyä, jos *k* olisi alkujaan noita konsonantteja välittömästi seurannut. Huomattava myös *mäńkī*, ei **mäŋkī*.

telin. Se ei saata olla muuta kuin yleistystä niistä lukuisista tapauksista, joissa se äännelaillisena esiintyy, [1] esim. (keski-Savosta:) *purri' < *puriγik, tulli' < tuli' < *tuliγik, kukki' < *kukkiγik („tänä kevänä pihla(ja kukkiv‿varrae"), iokki' < *iokiγik (iok = joki)*; (mets. suomal.:) *tuli, havātti < *havahδuttiγik.* Yleensä on *i* äännelaillinen aina, kun palatalispirantin edellä on ollut *i* äänne, ja sitten on se tästä asemasta yleistynyt *kin* partikkelissa hallitsevaksi. Hyvin paikkansa pitävältä tuntuu mielestäni Tarkiaisen arvelu, että tätä yleistymistä on suuresti edistänyt kielteisen partikkelin pitkä vokali.

Jotkut muutkin savonmurteen *kin* partikkelissa esiintyvät omituisuudet kaipaisivat selvittelyä, m. m. tuo ms:tenkin kielessä γ:n asemalla usein oleva *h* äänne (*„tuohi, sehi, iohi,* joita joskus käytetään). Sen voisi mahdollisesti näyttää hyvinkin vanhaksi perinnöksi, mutta ainesten vähyyden tähden — olisi saatava silmien eteen kaikki ne aika lukuisat tapaukset, joissa *h* alkup. spirantin sijalla, eikä ainoastaan Savossa, esiintyy — on vaikeaa tässä yhteydessä varmasti lausua asiasta sitä tai tätä. Että kehitys palatalispirantista — mahdollisesti γ:n sointireduktsion jälkeen — olisi suorastaan voinut *h* äänteeseen viedä, ei äännefysiologian kannalta suinkaan ole luonnotonta.

Vokalit.

Ensitavun lyhyet.

Alkusuomessa tässä asemassa olleet vokalit ovat pääasiallisesti muuttumatta murteeseen periytyneet, kuten seuraavasta näkyy.

---

[1] Saman ajatuksen lausuu Tarkiainen (siv. 91), vaikka ne esimerkit, jotka hän siinä yhteydessä esittää, eivät kykene asiasta mitään todistamaan. Esim. *iokki* muka < **ioki(n)* + *γin*. Johan meidän silloin olisi tavattava jonkunlaisia **iokinni*, **kukinni* (resp. *k*-loppuisista **iokikki*, **kukikki*) muotoja.

a =: *akka, alā, aho, paha, tahoⁱn.*
o =: *kokkoⁱ, kot', oksalla, ottoą.*
u =: *kukkoⁱ, įuputus, hukka, ukkoⁱ.*
ä =: *käk, hätkästeleįtö, äkämä, märätä.*
ö =: *öŕistä, pölöⁱnen, törötteą.*
ü =: *süŕįällän, tühįä, künällä, lülü.*
e =: *pelätä, hepseą, heleą* (= iloinen), *herin, evätä.* — Sana *(orvas-)käś*, sing. gen. *(orvas-) käį* (pro. *orvaskeś* **orvaskeįn* tai mahdollisesti **orvaskięn*) on kai pidettävä kansanetymologiana, johon *käś* (= käsi) sana on antanut aiheen.
i =[1]: *ilkią, sika, nipistellä, likoą, kiluą (< *kiluδapi).*

Väliin on ensitavun vokali toinen kuin Savossa, joskus vokalisoinnusta oleutuen, esim. *tühmä* (sav. *tuhma*), *nüŕįättoą* (sav. *nüŕįäąttö*), *varkku* (sav. *virkku*), *huksoą* (sav. *hoksō*), *intä* ~ *entä* (sav. tav. *entä, entäs*), *(aįįan‿-) ulōn*, (sav. *aįįan‿ ollōn, aįįa ollō;* vrt. *olla* verb.), *(pahan‿-) elkinen* (< *elkeįnen;* siis *e* säilynyt *i*:n kaltaiseksi assimiloitumasta; vrt. *elkēt*. Mutta *ilkią*, jossa sisäinen *i* kai alkuperäinen), *kuľįu* (sav. *kaľįu*). — Huomattavat ovat *karna kärme, tivis, hetas, sorsa* (sav. *kuąrna*, pohj.-Sav. *kiąrme, tīvis, hięta*s), joissa arvatenkin on yleistetty alkusuomalaisesta vokalien kvantitettivaihtelusta lyhyt aste[1]. — Sana *rantasip* on sen sijaan nähtävästi myöhäinen kansanjohdannainen (pro. *-sip*).

Savon tapaan sanotaan *männä, mänō* (= menee), *mänēhtü* (= menehtyy), samoin *elä, elkeą* (kieltoverb. imperat.).

Alkuperäisiä ensitavun vokalisuhteita en myös labialiatraktšio jossain määrin muutellut, esim. *üɪö* (< *iso*), *pü-*

[1] Tietenkin on niin *e*:ssä kuin *i*:ssä Suomen murteiden yleiseen tapaan alkuperäinen erotus sanan etu- tai takavokalisuuden mukaan huomattavissa. Samoin on konsonanttien palatalisoituminen vokalismiinkin jälkiä jättänyt, kuten tuonnempana saamme nähdä.

[2] Pitkän asteen edustaja esiintyy sitä vastoin m. m. muodoissa *puąhtoą, puąhin („puąhtoą įüviä, viľįam‿ puąhin"), hūhmä, hūhta, hūmuta, kuąkkare,* jotka paikoin Suomessa ovat lyhytvokalisia.

sün (<**pisün*), *püstüssä* (<**pistüssä*), *köhüt* (< *kehüt?*), *i̯üvä* (< *i̯ivä?*; vrt. pohj.-Sav. *i̯ivä*, viron *iva*), *pöŋkere* (< *peŋkere*). Tähän kuulunee myös *lömüạ̈* (<**lemüδäpi*) = lemuaa, tuoksuu. Samoin on *u*-, *ü*-loppuisen diftongin (joko alkuperäisen tai myöhempisyntyisen) ạlkukomponenttina ollut *e* vokali labialisoitunut, esim. *köü̯hä* (<**keü̯hä*), *löü̯lü*, *höü̯hen*, *nöü̯rä* (< *neü̯rä* <**neδrä*), *öü̯löⁱn* (<**eγlei̯n*). Huomattava myös sanat *vüht* (<**viü̯hti*), *küt* (~ *küi̯t*), *tiu̯ris*.

Mainittava on vielä, että joskus on sisäheitto ensitavunkin vokalismiin koskenut. Varsinaisesti kuuluu tähän kuitenkin vain huomatakseni yksi sana: *tlō* (< *tulō*), *tlōvat*, *tlemān*, jonka eteläkylissä saa kaikissa asemissa kuulla *u*:ttomana. Sen sijaan esiintyy kahden konsonantin välinen ensitavun lyhyt vokali kadonneena hyvin usein jouduttuaan kokonaan lausekorottomaan sanaan; esim. *eŋkös mnä sanonna*, *imei̯nen stei̯ tai̯i̯‿ātella*, *sum ptā rei̯stata*, *ei̯kös snou̯* (< *sin‿-ou̯*) *tuntenna*. Ensimäiset jäsenet jäävät lauseessa korottomiksi, jota vastoin viimeinen, hidastuvassa tempossa lausuttuna, on koroltaan suuresti crescendo-alkuinen. Lausekoron erilaisia ilmaannusmuotoja, joilla näyttää olleen melkoinen vaikutus muutamissa tapauksissa äänteenmuutoksiin ja muuten selittämättömien poikkeusten syntyyn, sain valitettavasti vain vaillinaisesti muistiin pannuksi. Kts. lisiä näihin seikkoihin Fonettisesta katsauksesta.

Ensitavun pitkät.

Säilyneet ovat ainoastaan alkusuomen *ū*, *ǖ*, *ī*, esim. *hūhelo*, *ūkku*, *nūtā* („*porsas nūtā*“; kts. sanain selitystä), *pǖ*, *sǖtä*, *hǖvässä* (<**hüọ̈δässä?*; „*i̯änis on hǖvässä*“ = lymyssä), *kīteạ̈*, *vīs*, *hīi̯essä*. Samat pitkät vokalit ovat myöhempisyntyisiäkin, nimittäin *uọ*-, *üọ̈*-, *ie̯* (< *ō*, *ȫ*, *ē*) diftongeista muodostuneita, kun niitä on seurannut puolivokali *v* (aikaisemmin *γ*, *δ*); esim. *rūvan*, *i̯ūva* (*i̯ōδak*), *sǖvä* (<**sȫδäk*), *mǖvä*, *vīi̯ä* (<**vēδäk*), *tīi̯än* (**tie̯-än* < „*tēδän*). Esimerkit

voivat kuitenkin olla pitkine vokaleineen hyvinkin vanhaa perua. Huomattavaa kuitenkin sana *miḏi̯ot* (= miedot), joka viitannee alkup. vokalien astevaihteluun.

Alkusuomalaiset *ā*, *ǟ*, *ō*, *ȫ*, *ē* ovat seuraavalla tavoin diftongiutuneet.

ā > *oa̯* > *ua̯*[1].

Esim. *kua̯kkoi̯* (= kaakkuri), *rua̯to*, *hua̯mia̯* (= hamuta, etsiä), *Pua̯lala*, *nua̯ras*, *ua̯tra*, *Rua̯piai̯nen*, *lua̯ttoa̯n*, *(päi̯väŋ‿-) kua̯kkare*, *lua̯sto (< lāsto)*, *kua̯n (<*kāδan)*, *rua̯n (<*rāγan* tai **rāδon)*.

Äänteenmuutokseen ei ole kerinnyt mukaan *γ*:n ja *δ*:n eikä *i̯*:n kadottua syntynyt *ā*: *hāssa (<*haγassa)*, *sāta (<*saγattak; „sāta korttia̯“)*, *pān (<*paδan;* käyt. vain korttipelissä), *tā (<*taγak)*, *sāt (<*saδat)*, *āstai̯ka (< aḏi̯as-tai̯ka)*, *ātos*, *āttelen (< aḏi̯attelen)*. Samoin *pān (< panen)*. — Kuitenkin *mua̯ta (<*maγattak)*. — Lainasanoista myöhemmin.

ǟ > *ɛä̯* > *iä̯*[2].

Esim. *kiä̯rü*, *viä̯rä*, *si̯ä̯ret*, *piä̯tü (<*pätüβi)*, *(ei̯)*, *viä̯-ḏi̯eä̯* (= Kalevalan *vääjätä*), *i̯iä̯hä (<*i̯äδäk)*, *niä̯n (-nahka)* *liä̯nö*, *riä̯kü*. — Joskus kuulee, kuten Savossakin, *hiä̯n* (pro. *hän*).

Spiranttien kadottua syntynyt pitkä vokali on, kuten edellisessäkin tapauksessa, jäänyt äänteenmuutoksen ulko-

---

[1] Verrattomasti yleisin on jokseenkin selvä *ua̯*. Pohjoisessa voi sentään vielä kuulla alkuperäisemmän *ɛa̯*:n. Aminoff kyllä merkitsee aina *oa*. Metsäsuomalaisten kirjeissä Gottlundille on väliin *oa*, väliin *ua (soan, mualima* samoin *peätynnä, piäätöstä, piäällen)*. Näkyy siis, että kehitys nykyiseen edustukseen on kulkenut *oa* diftongin kautta.

[2] Mitä äsken lausuttiin *ɛa̯* diftongista koskee luonnollisesti, kuten jo osittain tuli mainituksi, myöskin *ɛä̯*:tä, muutoksia kun onkin pidettävä samanikäisinä.

puolelle, esim. *hǟssä* (< **häγässä*, **häδässä*), *rǟn* (**räγän*). — Kuitenkin: *vi̯ässä*[1] (< **väγässä*, „*kala potkitteleitō vi̯än nenässä*") sekä myöskin *ti̯ällä* (vrt. *täkäläinen*). Kuulimpa pohjoisessa (Ukonhauvoilla) sanottavan myös *ti̯ässä*, (pro. *tässä*), joka muoto mahtaa olla edellisen (*ti̯ällä*) analogian synnyttämä.

ō > uo̯.

Esim. *i̯uo̯ksen*, *suo̯lla*, *tuo̯n*, (*peniŋ-*) *kuo̯rma*, *kuo̯l'*, *huo̯l'ia̯*, *i̯uo̯n*, *puo̯htā* (< **pōhtaβi*). — Spiranttien kadottua syntyneestä *ō*:sta voi esimerkkinä murteesta mainita tietääkseni vain yhden: *kōn* (< **koγon*), *kōmmallen*, *kōssa* (~ *koussa*), *kōta* (~ *kouta*); se ei ole, kuten näkyy, diftongiutumiseen päässyt yhtymään.

ȫ > üö̯.

Esim. *vüö̯llä*, *üö̯ssä*, *süö̯*, *müö̯mǟn*. Pluralin personalipronominit kuuluvat kuten Savossakin *müö̯*, *tüö̯*, *hüö*, edellyttäen siis *mȫ*, *tȫ*, *hȫ* lähtömuotoja.

Välistä on odotettavan *uo̯*:n, *üö̯*:n (< *ō*, *ȫ*) asemesta jo mainittu *ū*, *ǖ* äänne: *tūva*, *i̯ūva*, *mǖvä*, *sǖvä*.

e > ie̯.

Esim. *kie̯hū*, *lie̯ska* (*-kiv.*), *tie̯llä*, *mie̯s*, *pie̯rtano*, (*nisä-*) *vie̯ru*, *hie̯rō*, *pie̯lestä*. — Muodot *rei̯ssä* (< **reγessä*), *vei̯ssä* (< **veδessä*), *ei̯ssä*, *sei̯stelei̯tȫ* (< **seγes-*), *ei̯mmäs* (< **eδemmäs*), *ei̯s* (< **eδes*, „*pohu̯sessa sinä ei̯ tule ruo̯hiŋ‿ kie̯'etä ei̯s*") näyttävät, ettei *γ*:n ja *δ*:n kadottua syntynyt *ē* ole muutokseen ottanut osaa. Kuitenkin *ie̯s* (= edes) ja *tie̯n* (= teen).

[1] Useinmainitulta Mongan vanhukselta sain sentään kuulla *vǟn*, jota sellaisena en mistään muualta merkinnyt. Kaksinaisuuden esiintymistä selvittävistä seikoista kts. mitä Johdatuksessa sekä esim. sivulla 21 näistä seikoista on lausuttu.

Näihinkin soveltunee tallaisien tapausten selittämiseksi lausumamme olettamus, että ne ovat lainoina periytyeet toista kielikantaa edustavista murteista.

Ensitavun diftongit.

A. Laskeuvat.

Alkusuomalaiset ensitavun n. s. laskeuvat diftongit tavataan suurimmalla osalla kielialuetta pääasiallisesti muuttumattomina.

i-loppuiset. Esim. *vai̯nu (-karvat), mai̯ta, soi̯ta, rai̯vio̜, päi̯vällä, lei̯kkū, hui̯kata, Räi̯sälä, roi̯vio̜, koi̯ras, päi̯stäre, loi̯kare, tai̯kina, lei̯mua̜ (∼ lie̯mua̜), lei̯lu.* — Se seikka että sanotaan *suŋkān* (pro. *sui̯ŋkān*) mahtaa perustua lausekorkosuhteisiin.

Erittäin huomattakoon, ettei *i*-loppuisissa diftongeissa mitään vokalien vanhaan kvantitettivaihteluun viittaavia suhteita *(poi̯ka: poi̯i̯an)* ole olemassa, vaan on vahva aste joutunut yksin hallitsevaksi: *poi̯i̯an, poi̯i̯allen, ai̯i̯an (<*ai̯δan, *ai̯γan), kai̯i̯ottoa̜ (: kai̯kota).*

u-loppuiset. Esim. *i̯au̯hot, au̯mata, sau̯na, kau̯hna, lou̯kka, i̯oukko, leu̯ka, kiu̯ru.*

ü-loppuiset. Esim. *höü̯hen, höü̯stüä̜, löütüä̜ (<*leü̯tüδäk), köü̯hä, täü̯tön, räü̯rü (-püssü), käü̯vä.* — Siis on näissä alkuperäinen *eü̯* myöhemmin labialisoitunut *öü̯*:ksi. Alkup. *iü̯ > ǖ*, kuten suomen murteissa yleisesti, esim. *vǖht (<*viü̯ht), küt; lühe (< lǖhδe-).*

i-, u-, ü-loppuisia diftongeja on syntynyt myös myöhemmin, vokalien välisten spiranttien kadottua, esim. *näi̯n (<*näγin), mau̯n (<*maγun), näü̯ttä (<*näγüttäpi).* Samallaiseen asuun ovat, mikäli luulin voivani päättää, mukautuneet sellaisetkin supistusdiftongit, joiden jälkikomponenttina odottaisi yllä mainittujen asemesta *e, o, ö*:tä; esim. *mäi̯llä (<*mäγellä), i̯oi̯lla (<*i̯oγella), käi̯ssä (<*käδessä), rau̯t (<*raγot), vau̯ssa (<*vaγossa), i̯au̯ssa*

*(<*i̯aγossa), kau̯tti (<*kaδotti), näü̯käs (<*näγökkäs)* — *u-, ü*-loppuisia diftongeja on syntynyt myöskin tavua lopettavien spiranttien (heikon asteen edustajain) vokaliuduttua, esim. *kau̯la (<*kaγla-) kau̯ra, vau̯nut, seu̯la, neu̯la, nöü̯le (*neγlek > neü̯le' > nöü̯le).*

Mutta sitäpaitsi tavataan ms:ten kielessä jossakin määrin myös tuota savolaismurteille luontaista diftongien jälkikomponentin redusoitumista. Ilmiö rajottuu maantieteellisesti jokseenkin ahtaalle alalle, pääasiallisesti vain Nyskogan pohjoisosiin, Rämälän kylään, vaikka ala lienee aikaisemmin ollut paljoa laajempi [1]. Redusoitumisen alaisina ovat ainoastaan *i-, u-, ü*-loppuiset diftongit, ja niidenkin suhteen on jokseenkin varmat rajotukset olemassa, kuten esimerkeistä saamme nähdä.

ai̯ > ae̯.

Esim. *mae̯toa̯, pae̯noa̯, pae̯men, kae̯kkea̯, tae̯vāssa, pae̯ta, kae̯nalo, nae̯nen, lae̯ha, vae̯noa̯, lae̯nō, ae̯roa̯, vae̯vainen, tae̯te (< tai̯te <*taγi-), lae̯llen (<*laγi-), rae̯tta* (todennäköisesti *< rai̯tta <*raγetta), hae̯t (<*haγet* tai **haγit).* Sitävastoin: *kai̯i̯ottā, mai̯i̯osta, kai̯kkia̯, nai̯sia̯, pai̯nimpū, pai̯nia̯.*

äi̯ > äe̯.

Esim. *näe̯tä, päe̯stäre̯itä, päe̯vässä, häe̯tä, i̯äe̯ssä, mäe̯llä (< mäi̯llä <*mäγellä), käe̯ssä (< käi̯ssä <*käδessä).* Sen sijaan: *päi̯i̯en, päi̯vii̯.*

oi̯ > oe̯.

Esim. *toe̯vossa, koe̯ra, voe̯hkā, poe̯ka, hoe̯toa̯, koe̯vulla, toe̯n, soe̯ttamān, noe̯ssa (< noi̯ssa <*noγessa), toe̯llā (< toi̯l- <*toδel-).* Mutta: *soi̯i̯in, hoi̯i̯ota, soi̯tin, poi̯kia̯.*

---

[1] Sen havainnon tulin varsinkin viime käynnilläni tekemään, saadessani kuulla redusoidut muodot määrätyissä asemissa hyvin johdonmukaisesti myös Mongalla, joka paikka on Rämälästä hyvän taipaleen etelään. Koko itäpuoli murrealuetta on varmaan kuulunut reduktsion piiriin.

Kielialueen koillisosassa, Rämälän kylässä, on äännekehitys muutamissa tapauksissa vienyt *oe̯*:sta miltei täydelliseen *oa̯* diftongiin, esim. *poa̯ka, loa̯'kare („kärmēn loa̯kare“), hoa̯valla (< hoe̯valla < hoi̯valla; „pitä̆ hoi̯ḱi̯ota uŋkia̯ koe̯vun hoa̯valla“)* [1]. Kun ottaa huomioon, että pohjoiskylissä kuulee vielä jokseenkin selvän *oa̯*:n *(< ā)*, joka varmaan on *ua̯*:ksi kehittymässä, emme voi teorioissamme pysyen olla päättämättä, että siis *oi̯* diftongi voisi eräissä tapauksissa kehittyä *ua̯*:ksi, jos vain kielellä olisi edes muutamia vuosikymmeniä elämisen mahdollisuutta. Väite, että ajateltava äännetasotus tämän omituisen kehityksen ehkäisisi, ei jo sentähden pidä paikkaansa, että suhde **pua̯ka: mua̯* ei olisi vähääkään kummallisempi kuin nykyinen *poa̯ka: moa̯*, eikä paljon toisin ole laita suhteiden *poa̯ka: poi̯ḱi̯at — *pua̯ka: poi̯ḱi̯at.*

öi̯ > öe̯.

Esim. *töe̯tä, söe̯n, öe̯llä, — vöi̯ḱi̯en.* Muita esimerkkejä en ole pannut muistiin.

ei̯ > ē.

Tämä äänteenmuutos näyttää ainoastaan labialin (*p*:n, *v*:n) edellä tapahtuneen; esim. *lēpō, le̯peä̯, lēvässä, sēväs, sēpäi̯tä.* Mutta: *mei̯llä, lei̯kihteä̯, leikkoa̯, Hei̯kki, ei̯te (< *eδiδsek).*

äu̯ > äö̯ > ǟ.

Esim. *tǟnnä, rǟstäs (< räü̯stäs), nǟtteä̯ (< näγüttä-) kǟmǟn, (täö̯s ∼) tǟs — käü̯vä, täü̯vet.*

---

[1] Tämä muutos rajottuu vain määrättyihin tapauksiin — mahdollisesti *a*:n ollessa seuraavassa tavussa — mutta niistä en ennättänyt saada tarkkaa selkoa. Ajattelin tätä omituista ilmiötä aluksi vain kielenoppaani yksilölliseksi äänneominaisuudeksi, mutta sellaiseksi sitä en voinut päättää päästessäni paikkakunnan tosin hyvin harvoja muita suomalaisia kuulemaan. Toisella käynnilläni oli määräni päästä uudelleen mainittuun paikkaan, mutta löydettyäni Mongan tärkeän kielialueen en ehtinytkään sen edemmäksi.

au̯ > ao̯ > ā.

Esim. *nārattā, lālā, sānassa, āma, rāhassa, kāppa, kākaiset, lāmat, kāpunt, kāraįāhot, kālla (< kau̯lla <*kaδulla, katu* = karjatie), *lāssa (< lau̯ssa <*laγossa* tai **laδossa).* Sitävastoin: *nau̯vuttā, rau̯voittoa̯, kau̯voin, hau̯voista, nau̯kū, lau̯lu, pau̯hua̯.*

eu̯ > eo̯.

Esim. *leo̯ka, seo̯lat (< seu̯lat <*seγlat), reo̯nassa, neo̯lalla, keo̯ssa (< keu̯ssa <*keδossa)* — *leu̯vat, seu̯vuilla, seu̯tu.*

öü̯ (< eü̯) > ȫ.

Esim. *kȫhäįen (-huo̯ne), lȫtä, hȫhön, nȫrä (<*neδrä), pȫtä* — *pöü̯vällä, köü̯vet, löü̯lü, nöü̯rǖs.*

ou̯ > ō muutosta osottavia esimerkkejä ei ole sattunut muistiinpanoihini. *ou̯* diftongista on ainoastaan esimerkit: *įou̯van, kou̯voin, įou̯vuįtkoa̯, kou̯lussa, įou̯lu.*

Kuten annetuista näytteistä voi päättää, on siis diftongin redusoituminen (resp. täydellinen assimilatsio) ehkäistynyt, kun diftongin jälkikomponenttia on seurannut sen kanssa homorganinen puolivokali tai kun toisen tavun sonanttina on ollut sama vokali kuin diftongin jälkikomponenttina. Pitääkö tämä määritys paikkansa kaikkiin yksityiskohtiin saakka, on vaikeaa mennä ehdottomasti väittämään, sillä perinpohjaisten havaintojen teko olisi vaatinut pitempiaikaista oleskelua paikkakunnalla ja seurustelua muidenkin kuin kielenneuvojan kanssa.

Redusoituja diftongeja voi kuulla myös kielialueen pohjoisosissa ja lännessä aina Norjan puolella, vaikka ne seudut eivät varsinaisesti kuulukkaan tämän äänneilmiön

piiriin. Päinvastoin saattoi siellä kuulla idempänä asuvien suomalaisten puhetta matkittaessa jäljiteltävän juuri pitkäksi vokaliksi assimiloituneita diftongeja[1]. Mutta kuten sanottu, suurin osa kielialuetta, liiatenkin eteläiset seudut, on mainitusta äänneominaisuudesta vapaa.

B. Nousevat.

Alkusuomen n. s. nousevat diftongit ovat säilyneet, kun sonanttina on ollut lyhyt vokali; esim. *i̯alassa, i̯ättäi̯tīn, i̯opas, i̯upsutella, vakassa, väväköi̯ttelö, visoa, vetelö, vuťi̯ale.*

Kun sonanttina on ollut pitkä vokali, on ainoastaan *vū, vǖ, vī, i̯ū, i̯ǖ, i̯ī* diftongeilla ollut mahdollisuus säilyä, esim. *vīmeⁱnen, vīpǖllä, i̯ūva* (nähtävästi kuit. < **i̯uoδak*).[2] Sitävastoin on kehitys vienyt triftongeihin niissä lukuisissa tapauksissa, joissa *v*:tä tai *i̯*:tä seuraava pitkä vokali on diftongiutunut. Esim. *viä̯rä (< vä̈rä), i̯iä̯llä, vie̯män, i̯uo̯tin, vüö̯llä.* Kts. pitkien vokalien historiaa.

Triftongit.

Puolivokalin liittyessä laskevan diftongin eteen muodostuu triftongi. Alkuperäiset triftongit ovat ms:ten kielessä säilyneet, esim. *i̯au̯hoi̯a, i̯ou̯kossa, i̯äi̯llä, voi̯voⁱtella, väi̯vei̯tä, vuotā, vöi̯llä* j. n. e. Mutta paitsi näitä alkuperäisiä, on

[1] Matkija venytti tavallisesti vielä vokalin ylipitkäksi: *lêpeä̯, kârai̯âhoi̯a* j. n. e.

[2] Mainituista diftongeista ei nähtävästi kaikkia alkusuomessa ole ollutkaan; vaikeaa lienee ainakin nykyismurteiden omaperäisellä sanavarastolla sitä väittää.

tietysti murteen erikoiskehityksenkin aikana triftongeja syntynyt, nimittäin joko nousevista diftongeista, joiden sonanttina on ollut joku myöhemmin diftongiutunut pitkä vokali, tai siten että puolivokali on joutunut n. s. supistusdiftongin edelle. Esim. *viä̯rä (<*värä), i̯iä̯llä, vei̯n (<*veδin), vau̯ssa (<*vaγossa), i̯ai̯ttin (<*i̯aγettihen), i̯au̯ssa (<*i̯aγossa).*

Mitä tulee sellaisiin vokaliyhtymiin, jotka voisi merkitään *nuo^{i}lla, mao^{i}lla, puo^{i}lla, kuo^{i}n* j. n. e., niin lienee niitä vaikea varsinaisiksi triftongeiksi katsoa, vaikkakin sanojen etymologiaa silmällä pitäen johdonmukaisuus vaatii tässä kohden asian mainittavaksi. Ne lienevät fonettisesti samanlaiset kuin esim. *suo̯ń, tüö̯ń, mua̯ń, piä̯ń, vuo̯ĺ, tuo̯ĺ*, joissa jonkunlainen palatalisatsion välittämä epentesi tuo heikon *i* äänteen kuuluville. Sen olemme kuitenkin merkinneet osottamalla seuraavan konsonantin palatalisoiduksi.

Muistiinpanemani esimerkit *lai̯ssa (<*laδoi̯ssa), rai̯ssa (~ rakoloi̯ssa; *raγoi̯ssa > raoi̯ssa), nui̯lla (~ nuo̯ľla)* palautuvat varmaan triftongillisiin muotoihin.

Vokalit edempänä sanassa.

Lyhyet.

Alkusuomen lyhyet vokalit ovat hyvin usein muuttumatta säilyneet edempänäkin sanassa. Esim. *kalat, väkä, hakoloi̯ta, kamalo, kukkura, hüŋküä̯, ūtinen (<*ūtei̯nen), tuntisin, termäne.*

Mutta usein ovat vokalisuhteet alkuperäisistään aikain kuluessa huomattavasti muuttuneetkin. Näitä muutoksia selvitellessämme tulee meidän ottaa puheeksi useat eri ilmiöt.

1. Labialisoitumistapaukset. Niistä on metsäsuomalaisten kieli, kuten pohjoissavolaiset murteetkin, jokseenkin rikas. Tämän ilmiön, labialiatraktsion, esiintymistä valaiskoon seuraava taulu.

Progressivinen.	Regressivinen.
Labialivokalin vaikutuksesta.	
*ülös (< üles), ühön (< ühen <*ühδen), ühössä, ühöksän (<*ühδeksän), ültö ~ ülttö, (*ülíδsek > ültte > ülttö), täü̯tȫn (<*täü̯tehen), täü̯vöstä, müö̯tön, rǟstös* (pohj.; <**rää̯s-täs*), *hȫhöniä̯* (pohj.; < *höü̯he-niä̯*), *küsöl* (= küseli; pohj.), *usoa̯mp* (< *useampi;* pohj.).	Esiintyy vain joskus ja sanan ensitavussa. Kts. ensitavun vokalismia siv. 56.

p:n, *v*:n tai *m*:n vaikutuksesta.	
köpölö (Sav. *köpelö*), *höpölö, höpörö (<höperö), hömöröi̯nen, tervöü̯ttǟn (< terveü̯ttähän), ai̯von (<*ai̯van), lävitö (<* läβiδsek), kävölȫ (< kävelȫ;* pohj.), *kūtamolla, külǟmmö, emǟmmö, otammon, sua̯mmon*[1].	*tekȫmǟn, rüpömǟn, külpömǟn* (vrt. *rüpeä̯, külpeä̯*), *ülömmä,* (Sav. *ülemmä,* vaikka: *ülös*), *rotova < roteva, olova (-pai̯k-ka), tulovai̯s, väkövä, nou̯sova, kiŕi̯ɔva, mänȫ, (< mänevi), i̯uo̯ksō (< i̯uo̯ksevi), tullou̯ (< *tulneβi).*

Kuten näkyy, on siis ensitavua kauempana sanassa olevia vokaleja kohdannut labialisoituminen kielialueen pohjoisosissa laajin[2]. Usein kuulee samoilla seuduilla saman muodon sekä labialisoituneena että ilman. Huomattavista sanaryhmistä, joita labialisatsio on poikkeuksetta kohdannut, on mainittava preesensin ja potentsialin 3:nnen personan, I:sen partisipin sekä verbien ja poss. sufiksien plur. 3:nnen pers. muodot. III:nnen inf. muodoissa voi sen sijaan kuulla vokalin myös alkuperäisenä.

[1] Tämän analogian vaikutuksesta kai on ruvettu sanomaan myös: *külǟnnö* (pro. *külänne*), *sua̯tton*.

[2] Pitempiaikainen oleskelu pohjoisilla alueilla olisi voinut tuoda runsaita lisiä yksityistapauksiin nähden, niitä kun hakusanaston avulla oli vaikea saada ilmi.

2. Palataliatraktsio. *o* > *ö*, esim. *sekö, tämäkö, küntö, süöttö, tüttö*. — Myös: *vanhanlanta* (*ä* > *a*), sekä *ainian* < *ainiän*. Regressivisestä palataliatraktsiosta voisi mainita esimerkkinä paikannimen *Valaho* (toisten puheessa *Väl‿aho, Väl'‿aho;* < *Väliaho*). — Uusimpiinkin lainoihin on vokalisointu niinikään sovellutettu. Kts. lainasanain äänne-edustusta, II:nen osa, siv. 101.

3. Spiranttien kato on niinikään varsin huomattavasti aikaisempia vokalisuhteita sekotellut. Niinpä olemme jo sitä seikkaa huomauttaneet (yllä siv. 60), kuinka pääkorollisen tavun jälkeisten spiranttien kadottua toisen tavun lyhyt *e, o, ö* (< *o*) äänne on ensitavun vokalin kanssa muodostunut *i-, u-, ü*-loppuiseksi diftongiksi, esim. *käissä* (< **käδessä*), *raitta* (< **raγetta*), *soita* (< **soγettak*), *vaullēns* (< **vaγollensi*), *keussa* (< **keδossa*), *laussa* (< **laγossa* tai **laδossa*), *raullān* (< **raγollahen*), *näükäs* (< **näγökkäs*). Kovin vaikealta tuntuisi mielestäni ajatella *äe* > *äi*, *ao* > *au*, *äö* > *äü* j. n. e. äännekehitystä, vaan on äännesubstitutsion oletus tässä luullakseni kaikkein luonnollisin. On nimittäin huomioon otettava, kuinka vähän äännearvoltaan supistusdiftongit ovat joutuneet kielessä ennestään olevista *i-, u-, ü*-loppuisista poikkeamaan — tiettyähän on, että mainitut äänteet diftongin sivujäseninä ovat koko joukon avonaisempia, likempänä *e, o, ö*:tä, kuin tavun sonantteina ollessaan — ja että uutta diftongisarjaa kieleen laskematta puhetaju on hankausäänteen lopullisesti kadottua käyttänyt — tietysti itsetiedottomasti — suoranaista äännesijoitusta hyväkseen. — Muuten on alueilla, jotka kuuluvat diftongireduktsion piiriin, supistusdiftonginkin jälkikomponentti useimmissa asemissaan säilyneenä (kts. siv. 61), palautuen tietenkin myös siellä *i-, u-, ü*-loppuiseen, jollemme ajattele reduktsiota jo spiranttien kadon ikäiseksi; viimemainittu olettamus lienee itäsuomalaisiin murteisiin nähden kuitenkin perustetta vailla.

Edelleen on korottoman tavun lyhyen vokalin jälkeisten *γ, δ* spiranttien kato aiheuttanut vokalien muutoksia: kaksi erilaatuista vokalia ovat diftongiutuneet (**pimeδä* > *pimeä*),

samallaiset yhtyneet pitkiksi vokaliäänteiksi sekä muodostuneet edelleen kaksoisääntiöiksi *(*vai̯naɣa > vai̯nä > vai̯noa̯, *lei̯päðä > lei̯pǟ > lei̯peä̯)*, vaikkei kehitys siitä enää ole vienyt pitkiin vokaleihin, kuten yleensä Savossa *(:pimmē, lei̯pē)*. Kts. lähemmin pitk. vok. historiaa.

h:n kato ei ole sanottavia muutoksia aiheuttanut, siten syntyneet pitkät vokalit kun eivät ole muutoksiin ennättäneet. Huomattava on sitävastoin

4. *h*:n erottaminen erilaist|en vokalien assimiloituminen, joka on laadultaan ollut progressivista. Esim. *pūhūn (< pūhun <*pūhen), muo̯hān, suo̯hōn, külǟn (< külähen), alān, i̯alkān, peltōn, vie̯mǟn (<*vie̯mähen), i̯uo̯ksemān, küleä̯n (< küleǟn < küleähän <*küläðähen), mehteä̯n, akkoa̯n, antoa̯n (<*antaɣahen), törötteä̯n, laskīn (< laskihen), hukuttai̯tīn, tappai̯tīn.* — Kun säilyneen *h*:n edellä on ollut *i* vokali, on kuitenkin seuraavan tavun *e* tavallisesti säilynyt, esim. *mihen, mineŋkǟn, nīhen, sīhen;* mutta myös *mihiŋkǟn, nīhin,* vieläpä *sihin*[1], joka viimeksi mainittu ainakin suurimmassa osassa Savoa lienee vieras.

5. Sisäheitto on jokseenkin yleinen, liiatenkin pohjoiskylissä. Sitä on useampaa eri lajia: a) sanan sisäinen *i* heittynyt, esim. *potľas, tau̯tlai̯nen, vaśka, ensti, luśka, tuśna, kuśi̯ai̯s (-pesä), puoľmai̯nen, aľmai̯nen, üľmäi̯nen, läh́mäi̯nen, Ruoa̯ťkala (∼ Ruoa̯tikkala), Amrikkān (∼ Amirikkān, Amirkkān), ensmäi̯ssä, toi̯snān, elkkä (< elikkä), ültön (< üliten), väksen, repvät, kūlvat, pańvat* (tav. *i*:lliset muodot), *mäklöi̯tä, lamploi̯ta, paperloi̯ta, tītniŋklöi̯tä, oi̯ško, osoa̯špa, pańkān (< panikān), mäńkǟn.* b) *e* heittynyt, esim. *kolt (< kolmt < kolmet)*[2], *etlästä (< etelästä), ülttüä̯ (< ülettüä̯).* c) *a, ä, o, ö* heittynyt, esim. *valtsuo̯malai̯nen (< valta-), sonttuŋkio̯, testmentti (∼ testamentti), täńuo̯na, püh́iltana, silmvettä, he̯i̯tnä (< hei̯ttännä), sanna (∼ sanonna), tüpsentǖten (< tüpösen < tüpöi̯sen).* d) *u, ü* heittynyt,

---

[1] Kielialueen länsiosasta muistiinpantu.

[2] Huomattava *kolnurkkaⁱnen* (kai < *kolmnurkkaⁱnen <*kolminurkkai̯nen*), *kolvuoťi̯i̯ai̯nen.*

esim. *oltta* (< *olutta*), *puo̯lkoi̯ta* (~ *puolukoi̯ta*), *suntak‿ ua̯na* (< *sunnuntak‿ ua̯muna*), *kou̯lmie̯s*, *lühvet*, *ohvet*, *köhvet*[1] (vrt. *lühüt*, *ohut*, *köhüt*).

Yllä esitetyistä voivat monet sanat esiintyä samankin henkilön puheessa myös vokalinsa säilyttäneinä. Tämä horjuvaisuus on ilmeisesti yhteydessä lausekoron kanssa, kuten vielä toisessa kohdin saamme näyttää.

Mutta käsiteltävänä olevaa äänneilmiötä on toisenkin laatuista olemassa. Esimerkkien joukossa olemme jo maininneet muutamia sanayhtymiä; meidän ei liene lupa erottaa sisäheitosta muitakaan sellaisia sandhiyhtymiä, joiden väliltä vokali on heittynyt, niin tavallista kuin onkin niiden käsittely loppuheiton yhteydessä. Kun ottaa huomioon, että puheeksi tulevaa äänneominaisuutta ei tapaa koskaan absoluttisesti sanan lopussa, vaan aina keskellä määrättyjä fonemeja, niin on myönnettävä, että sen käsittely on tässä kohdin paikallaan.

Kun yhdenjaksoisessa puheessa lyhyeen vokaliin loppuva sana on sattunut toisen vokalialkuisen sanan edelle, on mainitunlaatuinen sisäheitto murteessa yleinen. Se ei ole kuten ensitavussa lausekorostakaan oleutuvainen, vaan voi niin hyvin korollisessa kuin korottomassa sanassa esiintyä, ollen kuitenkin mahdollisesti viimemainitusta asemasta lähtöisin. Ennen täydellistä katoa on vokali täällä kuten muissakin murteissa nähtävästi ollut soinniton[2].

Ryhtymättä eri tapauksia ryhmittelemään mainitsemme asian valaisemiseksi seuraavat puheesta poimitut esimerkit:

ei̯ Ruo̯hiss‿ ou̯kkān, *i̯oŋk‿ ost*, *saman‿ üö̯nä*, *min‿ ātte-len*, *Helk‿ oŋ‿ käü̯nnä monaⁱsti*, *sitä lūt‿ ei̯ sua̯nna*, *eŋkös mnä tuo̯t‿ ou̯ tie̯nnä*, *nīl‿ ei̯‿ iou̯ lup‿ ottoa̯*, *müll‿ oi̯s lākattava*, *rint‿ oi̯s halenna*, *Juss‿ on tullunna*, *ki̯ŕi̯ass‿ on*, *sin‿ ou̯t*, *vie̯l‿ on*, *i̯oŋk‿ ei̯ lūlis*, *sik‿ on sua̯nna porsai̯ta*, *ei se kust‿ ou̯*, *vanh‿ akka*, *pie̯n härk‿ on tuvan‿ ei̯ssä*, *minnekkān se*

[1] Näissä voi myös *u*:n ja *ü*:n kvantitettireduktsiota ajatella, jolloin ne sonanttisonoritettinsa menetettyään joutuivat tavun sivuäänteiksi. Vrt. siv. 30.

[2] Vrt Tarkiainen, Tutk. Juvan murteesta, siv. 69.

akk‿ oi̯s tai̯nna sen panna, sit‿ ei̯ usko, oi̯s i̯uonn‿ ihtēsä heŋŋeti, si̯ellä se‿ om‿ muonn‿ üötä, min‿ ouŋ‿ kulkenn‿ ühön‿ kerran, läss‿ ai̯toa, mitäs nīst‿ ampū, se‿ on si̯ell‿ ikän nīm‿ pitkä kum‿ päi̯v‿ on, küllä se vuonn‿ oŋ‿ kuol-lu, monta tuhatt‿ āstaikoa, ei̯ nälk‿ ennätä, Etel‿ aho, Müll‿ ūla, Etel‿ ūla, i̯oul‿ üönä, Kampp‿ aho (mutta *Kamppikaŋŋas*).

On huomattava, että tämä äänteenmuutos on ms:ten murteessa siksi nuori, että siihen ovat kerinneet sellaisetkin lyhyet vokalit, joita aikaisemmin on klusili seurannut. Esim. *ei̯ tai̯ti̯‿ ātella, elä pist‿ eneä, pitä männ‿ ottamān, täss‿ ei̯ mah‿ olla, rumast‿ ol' kaloi̯a.*

6. Loppuheitto on murteen karakterisimpia piirteitä. Sitä on varsinaisesti vain yhtä laatua. Sanan loppuun joutuneista vokaleista on nimittäin ainoastaan lyhyt *i* seuraavasta äänteestä tai sanan asemasta lauseessa huolimatta kadonnut ja poikkeuksetta aina, kun sen edellä ei ole ollut geminattakonsonanttia. Esim. *mäk, suv, uń, veŕ, veś, vit', kot', loh́, rup, vuoh́, tuoh́, tūl, tīl', ūn, hūl, rūh, kīt, mūr, puaś, lamp, torV, hirV, ihV, sorm, nukeŕ, korttel', kinnaŕ, hapuŕ, üsömp, sua (< suap < sāpi), antā (<*antaβi), ol', tul', mäń, hui̯sk, löühk, röühk, oi̯s, antaś.* Sitävastoin aina: *kai̯kki, lakki, Murri, Jussi, kässi, pässi, Antti, poltti, kamppi, auvutti* j. n. e., kun sanat eivät vain ole toisen vokalialkuisen edellä ja joutuneet ylläkerrotun sisäheiton alaisiksi. Samoin sanotaan tavallisesti: *üsösti, si̯evästi, rumasti, koreasti,* joten loppuheitto on vanhempi *k*:n täydellistä katoa. Preesensmuodot *antā, (< antavi), ottā* osottavat, että tuo ikäsuhde on sama myös *v*:n vokaliutumiseen, sekä nähtävästi vielä samoin: *sāpi > suap > sua.* Toisaalta näkyy esimerkeistä, että loppuheitto on palatalisatsiota nuorempi.

Sellaisista sufiksimuodoista kuin *emäi̯n, isäi̯s* j. n. e. kts. myöhäsyntyisistä diftongeista.

Muutamat erikoistapaukset, joissa lyhyiden vokalien edustus kiinnittää huomiota, on lopuksi otettava puheeksi.

Omituisesti esiintyy loppu-*e* muutamien kaksitavuisten sanain yksikön nominativissä, asemassa, jossa sen on yleensä katsottu ja alkusuomalaisena aikana muuttuneen *i*:ksi, nimittäin sanoissa *tuppe* (pro. *tuppi*), *sappe, soppe, tamme.* Kun tämä *e* on esiintynyt ja esiintyy kautta koko paradigmin, on kylläkin luonnollinen oletus, että tässä on kysymyksessä vain kenties myöhäinen analoginen tasotus. (Verrattakoon vain esim. *lampi, lammin,* pro. *lammen*). Sitä oletusta tukee myös se seikka, että kuulin kerran eräältä vanhalta odotuksen mukaisen *tuppi* muodon, joka myös eräässä kuulemassani laulun katkelmassa tulee näkyviin („*tullin lullin tuppinahka* - - -"[1]). Mutta toisaalta on huomattava, että Porkka mainitsee samantapaisia muotoja inkeriläismurteista. Myöskin Müllerin saarnoissa tavataan samanlaisia (esim. *sõime* = soimi)[2], mutta niillä on vähän todistusvoimaa, koska esim. nykyis-Järvamaan kansankielessä on olemassa sellaisia singul. nomin. muotoja kuin *sõime, loįme* (= loimi), *taįme* (= taimi) y. m., joiden kvantitettiseikat (plur. nomin. esim. *lõįmĕδ, taįmĕδ*) osottavat ne alkuperäisten konsonanttiloppuisten ryhmään sekautuneiksi. Mutta joka tapauksessa ansaitsevat mainitut ms:ten muodot kenties jo vanhoihin suhteisiin palautuvina huomiota.

Adjektivisesti käytetyn aktivin II:ssa partisipissä on ms:ten kielessä laajalla alueella — etelä- ja itäosissa — *e* odotettavan *u*:n sijalla: *oppinet, kuollet, poįkinet, seisonetta (maįtoa), naįnet, süntünet* j. n. e. Ilmiötä voi tuskin muuten selittää kuin yleistykseksi niistä muodoista, joissa *e* äänne on savolaismurteiden yleisen edustuksen mukaan odotettava: *märännēn, märännēnä, märännēsēn* — *märännet.*

Yleisesti käytetyissä pluralin genetivimuodoissa: *sika(įen, kala(įen, akka(įen, härkä(įen, kana(įen* y. m. ei odottaisi *a* äännettä vaan *o*:ta, jos kerran siihen aikoinaan on välittömästi pluralin tunnus *i* liittynyt[3]. Analogiailmiöiden

---

[1] Jollei *i* ole vaan riimin vaikutusta.

[2] Kts. Herman, Eesti kirjanduse ajalugu, näytteitä Müllerin kielestä.

[3] Vakuutettiin kyllä sanottavan myös *siko(įen, akko(įen,* vaikka en sellaisia muotoja puheesta koskaan kuullut.

joukkoon voisi tämänkin ajatella kuuluvan, ja olisivat analogiaa tarjonneet m. m. sellaiset säännöllisesti kehittyneet muodot kuin *lampai̯(i̯en*, *hampai̯(i̯en* (<**lampahiđen*, **hampahiđen*); onpa vielä sellaisiakin kuin *uŋka(i̯en*, *kukka(i̯en*, *sukka(i̯en* (pro. *sukkie̯n*). Mutta huomattava on, että nämä muodot tuntuvat olevan myös länsi-Suomen puolella tuttuja, niin että ne metsäsuomalaisilla luultavimmin ovat kotimaasta saadut, joskaan niitä nykyissavossa ei missään tavattane [1].

Metsäsuomalaisten kielessä on joukko verbejä, pääasiallisesti momentanisia, *ahta-*, *ähtä*-loppuisia, joissa lyhyen vokalin asemesta esiintyy pitkä. Esim. *vavāht* (= vavahti), *kammāht* (= säikähti), *i̯ürǟht*, *tärǟhteą̈*, *ķūkǟhteą̈*, *i̯umpsāhtā*, *löūhǟht*, *tupsāhtoą*, *kurvāht* (= nukahti), *kei̯skāhtanna*, *lei̯skāht*, *väľi̯ǟhtännä*, *lummēhtunna*, *homēhtū*, *kią̈nnūtti*, *sivāls*, *puhāls*. Näiden useimpien myöhäsyntyisyys on jo ilman muuta huomattavissa: pitkästä vokalista, jota ei ole ainakaan vielä diftongiutumisen tapahtuessa ollut (kts. siv. 75). Esim. *loų̈hǟht* (ei *löų̈hkǟht*) todistaa myös pitkän vokalin *hγ* > *h* muutosta nuoremmaksi (vrt. *löų̈hkeą̈*); samoin *lummēhtū* < *lummehtū* < **lumbehtupi* (: savon *lumpei̯ssa*). Ja että malleja tällaisten syntymiseksi analogista tietä voi ajatella olleen olemassa, käy selville muistaessamme, että vastaavat kausativiset johdannaiset ovat odotuksen mukaisesti muodoissa: *i̯ürǟtti*, *vilāttoą* (<**vilahđuktađak*), *vavātti*, *hui̯skāttā*, *tupsāttoą* (< *tupsau̯ttoą* < *tupsahuttoą* <**tupsahđuttađak*), samoin *sivāttoą* (< *sivahuttoą*). Jos kysymyksenalaiset muodot ajateltaisiin näiden analogian mukaan syntyneiksi — joka on löyhä arvelu vain — olisivat ne nähtävästi

---

[1] Tohtori Tunkelo on mulle huomauttanut *sika(i̯en*, *akka(i̯en* j. n. e. genetivimuotoja tietävänsä myös koillis-Satakunnasta. Niinikään on toht. Ojansuu ilmottanut samanlaisia myös Agricolan kielestä. Ja onhan Savossakin *akkai̯n*, *kallai̯n* [(~ *akkoi̯n*, *kalloi̯n*), joskaan ei *akka(i̯en*, *kala(i̯en*] muodot käytännössä. Kun vielä vertaamme sukukielistä esim. viron *sigade*, *kanade* muotoja, niin en ymmärrä, mikä estäisi pitämästä *a* vokalia jo alkusuomalaisena, **ađen* päätteeseen kuuluvana.

jokseenkin nuoriksi katsottavat, koskei *au̯* > *ā* muutos edempänä sanassa saata sekään olla kovin vanha.

Todennäköisesti on äännelaillisista asemista yleistämällä saatu pitkä vokali myös sellaisiin illativimuotoihin kuin *suohōn, pūhūn, sihēn, tuohōn, (kaŋŋas-) puihēn, külʼlöihēn, harakoihīn* j. n. e.[1] Tämäkin mahtaa olla verrattain myöhäinen muodostuma.

Alkuperäisemmän lyhyen vokalin asemesta käytetään pitkää niinikään singul. ja pluralin 2:sen ja 3:nnen sekä pluralin 1:sen personan posessivisufikseissa, esim. *külānsä* (< *külänsä*), *akkūnsa, isānsä, emānsä, külāmmö, mehtāmmö, mehtānnö, nuttūns* (= nuttusi), *hattūns, kultāns* (< **kultansi*). Ensiksi mainitut muodot voitanee helposti selittää, kun hyvin laajalla alalla esiintyvät rinnan (kai äännelaillisesti, vrt. siv. 41) *külāsä* (< **külänsäk*), *akkūsa, mehtāsä*. Toisille sitävastoin näyttäisi vaikeammalta tyydyttävää selitystä keksiä. Samaa on sanottava myöskin ordinalilaskusanojen pitkästä vokalista: *kolmāns, nelʼiāns, viʼiēns, seihtemēns*[2], (kuitenkin *sāns*, < **saδans*, voi olla muista erotettava). Sanotaanpa vielä: *kolmānna* ~ *kolmāntena, nelʼiānnä, viʼiēnnä, kūvēnnen*. Parissa viimemainitussa huomaa samoin kuin edellä (*löühäht*) pitkän vokalin myöhäsyntyisyyden siitä, että edellä esiintyy dentalin heikko aste (ei: *vītēnnä, kūtēnna*).

Muutamia yksinäisiä esimerkkejä on lopuksi lueteltava, jotka vokalisminsa suhteen ansaitsevat huomiota: *aira* (pro. *airo*), *liera* (pro. *liero*), *kummiŋka* (= kumminko), *holhata, holhanna* (= holhota),[3] *kutoa̯* (pro *kutoa̯*), *olovanān, seisova-*

---

[1] Vanhimmilta sai kuitenkin väliin kuulla lyhytvokalisiakin muotoja, niinpä esim. Mongalla säännöllisesti.

[2] Savossa tunnetaan *viʼiēs, kūvēs* j. n. e. muodot, jotka olisivat voineet antaa analogiaa edellisten syntyyn, mutta ms:ten kielessä ei ainakaan enää sellaisia tavata.

[3] *a* vokali nähtävästi myöhäsyntyinen. Kun *ā* > *oa̯* muutos teki *aδa*- ja *oδa*-tyypit useissa muodoissa samallaisiksi,

nān, koŕịoạvanān, (oŋ‿ koŕịeạvanān = korjaavinaan. Tällaisia muotoja on Hämeestä merkitty; Savossa lienevät ne kokonaan tuntemattomia), *peụro* (= peura), *kerihtemet, kuńikka* (= kunnes, kunnekka), [1] *pisare* (= pisara), *(tasa-) käpälēssä* (< *käpäle), nivele* (pro. *nilel*), *paller* (= pallero, „*poịịam‿ paller*", < **palleri*), *riskiste, kovaste, kehnoste* (Norjan puolella yleiset, muualla *in-, i*-loppuiset), *peseịä, külpeịä* ~ *külpöịä* (= külpijä), *lähätteạ* < **lähδäktäδäk*, = lähettää, myös heittää. Essivimuoto *valmīssa* lienee sekamuodostus vokali- ja konsonanttivartaloisesta /*(valmīna,* + *valmissa)* > *valmīssa*/.

On huomautettava vielä, että sellaisissa sanoissa kuin *kiŕịutos, ịuputos (-haụkka), törötös, pullerros, vällerrös, (verkon-) upotos* (yleiskielen *tus- tüs*-loppuiset), on yksinomaittain *o, ö* vokali käytännössä. Katsoen siihen, että laajalti kansanmurteet ja osittain vanha kirjakieli ovat samalla kannalla, periytynee vokali vanhoilta ajoilta. (Vrt. Tarkiainen, T. J. M. siv. 68.)

aụ > *ā* muutoksesta mainittiin jo yllä siv. 73.

Pitkät vokalit.

Kuten tunnettua, ei alkusuomessa ole katsottu pitkiä vokaleja edempänä sanan ensitavua olleen, *ī*:tä mahdollisesti lukuunottamatta, joka sekin on kenties jo hyvinkin varhain lyhentynyt ja sellaisena metsäsuomalaisten kielessä, kuten yleensä muissakin murteissa, esiintyy; esim. *kuạppịa* (< **käppi·iδa*; plur. part. tav. kuitenkin *kuạppiloịta), revin* (< **revīn*)[2]. Mutta jo varhain on korottomassa asemassa

---

on sekaannus ollut helppoa (*horoạn, horata, holhoạn — holhata* pro *holhota*). Mahdollisesti on *kutoạ — kuteạ* verbeissä samallaista sekaannusta, labialisoiduista muodoista (*kutō, kutova, kutomān*) lähtenyttä, ajateltava.

[1] Tuntuu, kuin tässä näkyisi jälkiä muinaisesta terminativisijasta; vrt. viron *kuni*.

[2] Vrt. Tarkiainen, T. J. M. siv. 89.

olleiden spiranttien, myöhemmin muidenkin äänteiden kadon johdosta pitkiä vokaleja syntynyt, joissa taas, milloin mahdollista, äännekehitys on edelleen kulkenut. Seuraavassa ryhdymme näitä seikkoja lähemmin käsittelemään.

a-a > ā > oa̯; ä-ä > ǟ > eä̯[1].

1. *γ*:n kadottua, joka on tapahtunut: a) muutamissa yksityisissä sanoissa, esim. *harmoa̯ (<*harmaγa), vai̯noa̯, ai̯noa̯ (<*ai̯naγa, ai̯naγo?)*[2], *va₍i̯oa̯, ma₍i̯oa̯ (<*ma₍i̯aγa), miteä̯, misteä̯ [(<*mistäγä;* sav. *mittē, mistē) ~ mitä, mistä].* b) sellaisissa imperativimuodoissa kuin *antoa̯, ottoa̯ (<*ottaγa-), hei̯tteä̯, antoa̯n (<*antaγahan <*antaγahen;* kts. siv. 78), *hei̯tteä̯n, ostoa̯n, (<*ostaγahen)* — Kielteinen imperativi *(elkeä̯ antoa̯, elkeä̯ ottoa̯)* voi mahdollisesti myös kuulua tähän, vaikka se myöhemmin on sekaantunut I:seen infinitiviin, kuten konsonanttivartaloisista muodoista käy selville *(elkeä̯ antoa̯ — elkeä̯ i̯uo̯sta).* Kts. siv. 27.

2. *δ*:n kadottua; siten on mainittuja pitkiä vokaleja syntynyt a) singularin partitivissä, esim. *kaloa̯ (< kalaa <* kalaδa), suo̯loa̯, multoa̯, ai̯koa̯ („ai̯koa̯ sitten"), hei̯neä̯;* b) I:ssä infinitivissä, esim. *kei̯tteä̯ (<*kei̯ttäδäk), ūtuttoa̯, kantoa̯, vie̯rustoa̯, kua̯toa̯, i̯uo̯ttoa̯;* c) supistusverbien preesensissä sekä III:ssa infinitivissä, esim. *hui̯kkoa̯n (<*hui̯kkaδan: hui̯kata), kaloa̯vat, likoa̯ (*likaδapi:* vrt. *li₍i̯ata), hönteä̯, ei̯ kehtoa̯ (<*kehtaδak:* vrt. *kehata* = viitsiä), *ketreä̯mǟn, karttoa̯mān, tāhtoa̯mān, kuo̯loa̯ (<*kōlaδapi; „uŋka kuo̯loa̯",* vrt. *kuo̯la), pua̯soa̯t (<*pāsaδat* = pieksät).

---

[1] Usein olin panevinani merkille, että jälkikomponentilla oli enemmän korkoa kuin diftonginluonto oikeastaan sallisi. Mahdollisesti juuri siksi ei olekkaan kehitys käynyt samaan suuntaan kuin ensi tavussa (*ua̯, iä̯*:hän) eikä myöskään ole jouduttu pitkiin vokaleihin (ō, ē:hen), jotka nähtävästi ovat juuri siksi (Savossa) syntyneet, että diftongin konsonantti joutui yhä korottomammaksi.

[2] Muistiinpanojeni mukaan olen kuullut *ai̯noa̯* sanasta illativimuodon *(i̯ok-) ai̯nūn* (odottaisi oikeastaan *ai̯noa̯sēn* tai *ai̯noa̯n < ai̯noūn*), joka siis viittaisi myös *u*:llisen olemassa oloon, kuten Savossa on laita.

Lopuksi on tässä yhteydessä mainittava sellaiset imperativimuodot kuin *i̯uo̯skoa̯*, *paŋkoa̯*, *haravoi̯koa̯*, *elkeä̯*, *vie̯keä̯*, *mäŋkeä̯*, jotka todennäköisesti palautuvat lähinnä *i̯uo̯skaδa-*, *paŋkaδa- vie̯käδä-* j. n. e. muotoihin. Äännekehitystä **paŋkaδek* > *paŋkae̯* > *paŋkā* > *paŋkoa̯* lienee tässä mahdoton ajatella (vrt. *antai̯ssa* <**antaδessa*, ei **antoa̯ssa*), ja sitäpaitsi on otettava myös huomioon savon imperf. plur. 2:sen pers. muodot *oli₍i̯a*, *anto₍i̯a*, *sano₍i̯a* j. n. e., joissa samoin *a* vokali ilmenee.

Mutta sittemminkin, verrattain myöhäisinä aikoina, ovat kieleen *ā*, *ǟ* vokalit ensitavua edemmäksi muodostuneet ja siinä muodossaan säilyneet. Niiden syntymisen on aiheuttanut:

1. *h*:n kato, jota seurannut vokali assimiloitui nähtävästi jo aikaisin edellä käyvän *a*:n, *ä*:n kaltaiseksi; esim. *(täht-) rüppǟn (<*rüppähän <*rüppähen)*, *tai̯vālla (< tai̯vahalla)*, *kalān (< kalahan <*kalahen)*, *sau̯nān*, *nai̯mān*, *löü̯hkämǟn*, *olkān (< olkahan *olkuhen)*, *mäŋkǟn*, *vie̯kǟn* (kuitenkin: *hei̯tteǟ̯n*; kts. siv. 78).

2. preesensin yks. 3:nnen personan alkuperäinen *a*:ta seurannut labialispirantti, joka korottomassa asemassa muuttui *v*:ksi; se taas jouduttuaan (*i*:n kadottua) sanan loppuun on vokaliutunut, ja sitten on kehitys kulkenut edelleen *ā*:han, *ǟ*:hän. Esim. *hui̯skā (*hui̯skaβi > hui̯skavi > hui̯skav > hui̯skau̯ > hui̯skā)*, *lentǟ*, *röhkǟ*, *roi̯skā*, *pitǟ*. Analogisen yleistyksen vaikutuksesta kai on ruvettu sanomaan myös: *antāvat*, *roi̯skāvat* (pro *antavat*, *roi̯skavat*), *ottāvat*, j. n. e. Samasta syystä (yleistyksestä) on nähtävästi johtunut pitkä vokali myös sivukorollisen tavun jälkeen, esim. *ilmoi̯ttā*, *mölsküttǟ* j. n. e.

3. *βuntu- βüntü*-johtoiset verbit, joissa aikaisemmin muodostunut diftongi on kehittynyt *ā*:ksi, *ǟ*:ksi. (Vrt. myös toista *au̯* > *ā*, *äü̯* > *ǟ* muutosta siv. 73). Esim. *sekāntu*, *tärvǟntüä̯*, *kerǟntüi̯* (<**keräβüntüi̯)*.

Sitäpaitsi tavataan *ā*, *ǟ* useassa kohden alkuperäisen *a*:n, *ä*:n sijalla, kuten aikanaan jo mainittiin (kts. yllä siv. 72 ja seur.).

Alkusuomalaisen ajan jälkeen syntyneet pitkät *o*, *ö*, *u*, *ü*, *e*, *i* äänteet tavataan niinikään sanan ensitavua

kauempanakin. Jo varhain on korottoman tavun vokalia seuranneiden spiranttien kato mainituita pitkiä vokaleja synnyttänyt, joko välittömästi, jonka jälkeen vokalin kehitys on edelleen jatkunut, tai saattaen toistensa yhteyteen kaksi erilaista vokalia, jotka sittemmin sulautuivat pitkiksi vokaliäänteiksi. Edellistä kehittymistietä ovat nähtävästi kulkeneet sellaiset muodot kuin *persięssä*, *vuǫtięssa* [1] (**perseγessä* > *persēssä* > *persięssä; kastēssa* tyypistä tuonnempana), samoin mahdollisesti *hakīn*, *itkīn*, *sotkīssa* (kaiketikin < *hakien* < **hakeδen; sotkien* < **sotkeδen*, vaikka myöhempi kehitys jostain syystä on nämä muodot *ī*:llisiin johtanut). Jälkimäisellä tavalla lienevät taas kehkeytyneet sellaiset II:sen imperativin muodot kuin *antūn (< *antaγuhen)*, *kasvūn (*kasvaγuhen > kasvau̯hun > kasva̯ūn > kasvūn)* ~ *kasvōn (< *kasvaγohen)*, *kostūn (< *kosta̯ūn < *kostaγohen)*. [2]

h:n kato on myös vaikuttanut sen, että kaikki mainitut vokalit ovat tulleet pitkinä kauempana sanassa esiintymään; esim. *avantōn (< avantohon)*, *karkūsēn (< *karkuhu-)*, *külpǖn*, *laskīn (< *laskihen)*, *kakastelei̯tīn*, *hukuttīn*, *lei̯kkai̯tīn*, *venēt (< *venehet)*, *kärmēt (< kärmehet)*. Viimemainittuun *h*-loppuisten tyyppiin on oletettu jo varhain sekaantuneen myös alkujaan *eγe*-vartaloisten, kuten *antēnsa („piteän antēnsa“)*, *pärēt*, *pai̯sēt*, y. m. muodot näyttävät (kuitenkin *vuǫtięssa*, *persięt*, kuten edellä mainittu).

Preesensin alkuperäinen *β* aines on, samoin kuin aikaisemmin puheena olleissa *a*, *ä* äänteissä, myöskin muissa vokaleissa saanut pidennyksen aikaan. Esim. *tahtō*, *tulō*, *mänȫ*, *kuhtū*, *küsǖ*, *kähnī*, *rükī*, *kässī*. *ē*:tä ei kuitenkaan tässä asemassa tavata, labialiatraktion vaikutuksesta kun on *e* > *o*, *ö* muutos tapahtunut: *tulō* < *tulov(i)* < **tuleβī*. —

---

[1] Mainitun muodon kuulin kielimestariltani, mutta puheesta ja myös Mongan vanhukselta olen sittemmin merkinnyt omituisen *vuǫtiǫssa*. Vrt. myös viron *vōdi* mutta *perse*.

[2] *γ*:n kato aiheuttanut myös *kin* partikkelin *ī*:n synnyn eräisiin asemiin, joista se on kaikkialle mainittuun partikkeliin yleistetty. Kts. lähemmin siv. 54.

Näissäkin on leveneminen ulkopuolelle alkuperäistä alaa huomattavissa: *tahtōvat, kässīvät, küsūvät, tappaįtō, leįkkaįtō.*

Muutamiin tapauksiin on vielä huomiota kiinnitettävä, joissa aikaisemman pitkän vokalin asemella nykyisin on lyhyt. Niin on asianlaita aina, kun diftongia on joutunut seuraamaan vokali, laadultaan sama kuin diftongin jälkikomponentti, jonka kanssa se muissa murteissa yleisesti on yhtynyt pitkäksi vokaliksi, taikkapa on suorastaan muodostunut sivuäänteeltään (konsonantiltaan) pitkä diftongi (*hakkoą̄*). Arvattavasti on näin kerran myöskin ms:ten kielessä ollut laita, vaikka sittemmin pitkä vokali on kulunut diftongin lyhyeksi korottomaksi jälkikomponentiksi [1]. Ilmiö on useimmin huomattavissa, missä diftongin jälkeinen *h* on kadonnut, jota äännettä seurannut vokali on jo paljoa aikaisemmin (ennen korottoman tavun spiranttien katoa) assimiloitunut edellisen vokalin kaltaiseksi. Esim. *poįkią̯n (< poįkiān < poįkiδahan < *poįkiδahen), poįkoą̯n (< *poįkaδahan < *poįkaδahen), küleą̯n, külią̯n, akkoą̯n* (mutta kyllä: *akko₍įān*) — *antoą̯n < antoą̯̄n (<*antaγahen), maksoą̯n (< *maksaγahen), ottoą̯n (< ottoą̯̄n < *ottaγahen), keitteą̯n, piteą̯n, törötteą̯n (< *töröttäkähen;* äännelaillisten analogian mukaan kadottanut *k*:nsa) [2] — *kuǫlttuą̯n (< kuǫlttuąhan, „koįraį on hüvä kuǫlttuą̯n")* — Huomattava on myöskin äännelaillinen illativimuoto *persię̯n (persiēn < *persię̯hen < *perseγehen < *perseγezen).* Varmaankin on käytännössä varemmin ollut myös illativimuodot *astią̯n, häpeą̯n, huąsią̯n*, ja juuri tämä illativin joutuminen muiden sijojen kaltai-

---

[1] Viime matkallani oli mulla huvi konstatoida, että tämä aikaisemmin vain todennäköisenä olettamuksena lausumani ajatus oli paikkansa pitävä. Usein mainitulta Mongan 80-vuotiaalla oli nimittäin kaikissa puheeksi tulevissa kohdissa vokali vielä pitkä, eikä ole mitään syytä epäillä, ettei hän tässäkin kohden edustaisi vanhempaa kielikantaa. Aminoff muuten merkitsee vokalin aina pitkäksi, vaikka varmaa on, että hänen käydessään ainakin kaikilla keski-ikäisillä on vokali ollut lyhyt.

[2] Sen sijaan aina: *vieą̯kān, olkān, įuǫskān, mäŋkān.*

seksi on todennäköisyyden mukaan ollut vaikuttimena *sēn*-päätteisten illativimuotojen syntyyn, jollaisia juuri mainituissa asemissa murteessa tavataan. (Kts *s*:n historiaa siv. 37)[1].

„Verba contracta“ ryhmässä on meillä todennäköisesti saman äänneilmiön kanssa tekemistä. Niiden preesensin 3:nnessa personassa ei näet ole pitkää loppuvokalia, esim *horoą*, *makoą*, *koskeą (: kosketa)*, *kaloą*, *aitoą*, *suihtuą*, *kutkuą*, *meuhuą*, *välüä*, *häpiä*, *iulkią*, *ilkiä*. Voisihan kyllä ajatella, että muodot olisivat vain täysin odotuksenmukaista vanhaa perua: labialiaines sivukorollisen tavun jälkeen kadonnut (vrt. preesensmuotoja *haravoi*, *kapaloi*), mutta kun muut verbiryhmät (vrt esim. *helisō*, *mölsküttä*, *ilmoittā*) sekä yleiseen savolaismurteetkin[2] todistavat toiseen suuntaan, nimittäin että pitkä vokali on jo varhain sivukorollisenkin tavun jälkeen yleistetty, on meidän tässäkin ajateltava aikaisempien pitkien vokalien lyhenemistä *(makoą < makoā, pauhuą < pauhuā)*.

Difdongit.

Alkuperäiset.

Edempänä sanan ensitavua on alkusuomalaiseen aikaan ollut ainoastaan *i*-loppuisia diftongeja. Ne ovat metsäsuomalaisten kielessä sivukorollisessa asemassa ollessaan muuttumatta säilyneet, muutamia poikkeuksia lukuunottamatta, joista tuonnempana korottoman tavun diftongeja käsitellessämme saamme puhua. Esim. *mäklöitä*, *lamploita*, *eperoinen*, *navetoissa*, *harakoita*, *laulaioita*, *iouvuita*, *iuovuttaitīn*, *vihavoittā*, *haravoiia*, *kapaloikoą*, *mur-*

---

[1] Huomattakoon tässä myöskin pluraliset illativimuodot: *patoin*, *ialkoin*, *ketoin*, *karvoin*, *sikoin (<*sikoihin)*.

[2] Sellaiset savolaiset esimerkit kuin *makkō*, *puttō* eivät tässä tosin mitään todista, sitävastoin kyllä esim. *pauhuvā (~ pauhuā)*, *tuiskuvā*, *iulᵒkiiō*, *ilᵉkiiō*.

tioįttā, puǫľmaįnen (< *puǫlimaįnen*), *üksnäįnen, olemoįnen, elämöįnen* (kts. sanain selit.). Varsinkin on huomattava karitivisten adjektivien sivuk. tavun jälkeen säilynyt diftongi: *heŋŋetöįnnä, hammatoįnta, sotketoįn.*

Siirtyessämme puhumaan korottoman tavun diftongeissa tapahtuneista muutoksista, on meidän aluksi huomautettava tapauksista, joissa *oį* on kadottanut sonanttinsa, jouduttuaan edellä käyneen spirantin hävittyä välittömästi vokalin yhteyteen; esim. *laįssa* (< *laoįssa* < **laδoissa*), *raįssa* (< **raγoįssa*)[1], *laįttu* (< **laδoįttu*), *saįttaįn* (< *saδoįttaįn*). Sanat edellyttävät aikaisempia triftongillisia muotoja.

Muuten on alkuperäinen korottoman tavun *i*-loppuinen diftongi, kuten tunnettua, joutunut suuren kulumisen alaiseksi suomenmaalaisissa kansanmurteissa, usein jäljettömiin kadoten. Viimemainittu kohtalo on sillä suuressa määrin ollut esim. eteläsavolaisella murrealueella, jota vastoin vähemmän kuluneissa pohjoissavolaisissa murteissa on paremmin jälkiä mainitusta diftongista huomattavissa. Mutta kun sielläkin puolittain kuuluva jälkikompenentti saattaa väliin, esim. sanan lopussa, jäädä kuulumattomaksikin, on sen sijaan metsäsuomalaisten kieli sen mainitunlaatuisena suurella johdonmukaisuudella säilyttänyt[2]. Luettelemme tähän kuuluvat esimerkit seuraavasti:

1. verbien imperfektimuodot, esim. *antoⁱ, annoⁱtton, suątoⁱn, kukkuⁱ, tarttuⁱ, ampuⁱ, hirnuⁱ, ulvoⁱ, įaụhoⁱ, varoⁱ, lihoⁱvat, tahoⁱn.*

2. *oįδa-, öįδä*-loppuisten preesensmuodot, singularin 3:tta persoonaa lukuun ottamatta (samoin tietenkin imperfektimuodotkin); esim. *tahoⁱn*, (preesens ja imperfekti), *tahoⁱt, tahoⁱmmon, (tahtoⁱ*, imperfekti), *katkoⁱn, meloⁱt, velloⁱn, soroⁱmmon.* (3:s persona: *tahtoį, velloį;* kts. myöhäsyntyisiä dift.).

---

[1] Näiden rinnalla kenties tavallisemmat: *latoloįssa, rakoloįssa.*

[2] Kahdellaista edustusta ei juuri koskaan voinut kuulla ainakaan eteläisellä kielialueella, jossa enimmät ajat tulin oleskelemaan.

3. konditsionalimuodot, esim. *antaⁱśin*, *heịttäⁱśimmön*, *ịättäⁱśin*, *sua̯ttaⁱś*, *kiä̯ntäⁱśit*. — Samoin on ⁱ sivukorollisessakin asemassa tavattavana, nähtävästi edellisistä yleistyneenä, esim. *parantaⁱś*, *tuŕittaⁱśit*, *tuŕittaⁱśimmon*.

4. myös yllämainittujen *oịđa*-, *öịđä*-loppuisten verbien imperativin singul. 2:nen persona, esim. *meloⁱ*, *(elä)katkoⁱ*, *tahoⁱ*, *pilkoⁱ*, *villoⁱ* (käärmeen loitsussa: *villoⁱ suịs*, *villoⁱ piä̯ś*, *villoⁱ kaịkki vis hammastaịs!*).

5. *itse*-vartaloiset verbit, esim. *iloⁱhtō*, *iloⁱhtemān*, *iloⁱta*.

6. *ise*-vartaloiset verbit, esim. *katkaⁱśen*, *parkaⁱśō*, *rükäⁱśtä*, *häväⁱśtä*, *sülkäⁱśen*, *nürväⁱśin*, *kuo̯raⁱśta*, *töŋkäⁱśtä*, *tuhkaⁱśō*.

7. *oịtta*, *öịttä*-loppuiset verbit, esim. *ilmoⁱttelen*, *siloⁱttoa̯* (= panna silat selkään), *pötköⁱtellä*, *ịotkoⁱttelemān*, *hau̯koⁱtella*, *katkoⁱttā*, *repoⁱtella*, *vie̯roⁱttelen* (= vierittelen), *murroⁱttoa̯*, *lörpöⁱttöä̯*, *kirkoⁱtteleịtō*, *kimmoⁱtteleịteịn*.

8. alkujaan *oị*,- *öị*-loppuiset nominit, olkoon sitten diftongi sanan lopussa tai konsonantin edellä, esim. *mehtoⁱ*, *pūkkoⁱ*, *pūkoⁱn*, *taloⁱ* (harv., tavallisesti *külä)*, *kukkoⁱ*, *ukoⁱlla*, *kiŕịoⁱ(-sīp)*, *kokoⁱt*, *lohkoⁱ*, *tüttöⁱ*, *nihvoⁱ*, *repoⁱ*, *keu̯hkoⁱ*, *keu̯hoⁱt*, *rattoⁱ*, *puroⁱ(?)*, *kippoⁱ*, *luhoⁱ*, *kersoⁱ (~ kersa)*, *karkkoⁱ*, *kurmoⁱ*, *runoⁱ*, *mössöⁱ*, *kaŕịoⁱ(-koịra)*, *(silm-)paskoⁱ*, *korvoⁱ*, *sau̯kkoⁱ*, *lumoⁱ*, *patoⁱ*, *rattoⁱ*, *lampoⁱ(-talli)*, *Pua̯voⁱ*, *Mikkoⁱ*, *Jua̯kkoⁱ*, *Ēroⁱ*, *Kerttoⁱ*, *Juhoⁱ*, *Tahvoⁱ*, *Toppoⁱ* (= Kristoffer)[1].

9. *eị*-loppuiset substantivit. Esimerkkejä niistä ei murteessa kuitenkaan ole kuin muutamat henkilönnimet, esim.

---

[1] Kuulin muutamia sanoja, joihin ⁱ oli yleistetty olematta kuitenkaan alkuperäinen siitä päättäen, että yksikön partitivi ei ollut *ịa*-loppuinen, jonka ehdon yllämainitut kaikki täyttävät. Niinpä näyttäytyivät ainoastaan *o*-loppuisiksi m. m. seuraavat: *ahịo*, *tahko*, *iho*, *vihko*, *pakko*, *kupo*, *karho*, *mato*, *verkko*, *kanto*, *aho*, *nurmikko*, *vaimo*, *armo*, *rutikko* (= perunamuhennos, Norjan puolella *putīssilppu*; *rutikko* sanan merkitysetymologia muuten lienee *rutjua* verbistä, viron *rudjuma*, johdettavissa; samaa juurta on varmaan myös *rutistaa* verbi sekä *ruti* adverbi, niin että esimerkki kelpaisi kenties olemaan lisänä Ojansuun esittämässä *ị*:n astevaihtelussa. Kts. Virittäjä 1909, siv. 57).

Villei, *Jannei*; niissäkin on diftongin tapainen vaikeasti tajuttavissa, vaikka partitivimuodot (*„kuhu Villeįä kahvillen“*, *„kahoitkos Janneįa pīstuvannī puglelta“*) viittaavat aikaisempaan diftongiloppuisuuteen.

10. *inen*-loppuiset nominit, esim. *sirkkuinen*, *hippuinen*, *pakkainen*, *kärpäinen*, *kalainen*, *ruokainen*, *vaivainen*, *pölöinen*, *pühäinen*, *karpuiśią*, *lieįuiśillen*, *sahkoiśet*, *ilkoiśen*-(*alaist*), (*silmä*-)*teräinen*, *sīkaiśią*. — Samoin sukunimet, kuten *Havuinen*, *Oinoinen*, *Vilhuinen*, *Lehmoiśia*, *Tenhuiś* (-*Kirst*), *Karvainen*. (Mutta esim. *Tarvaįnen*, < *Tarvahinen*).

11. *isa*-, *isä*-päätteiset adjektivit, esim. *näküiśä*, *įoutuiśa*, *rattoiśat*, *aluiś*(-*housut*; vrt. *aluinen*).

12. karitiviadjektivit, esim. *tüötöinnä*, *piätöin*, *muatointa*, *lūtoįnta*. Sitävastoin sanotaan: *heŋŋetöįnnä*, *nimetöįn*, *holtitoįnna*, joka seikka aiheutuu sivukorosta. Kuitenkin: *heŋŋettömän*, *tüöttömän*, joka vaihtelu kuuluu alkusuomalaisiin suhteisiin palautuvan [1].

13. nominien pluralimuodot [2] (myös *oį*-, *öį*-loppuisten, milloin niitä ilman *lo*-, *lö*-tunnusta käytetään); esim. *akoillen*, (*üśillä*) *mahoin*, *verkoilla*, *sotkuilla* (*„akat on sotkuilla“* = pesuilla), *įaloiltān*, *noroillen*, *sauno issa*, *puroista*, *kukoillen*, (*reįs*-)*vermoissa*.

14. muutamat tekimenniminä käytetyt substantivit, esim. *astuiŋkiv*, *istuillauta*, *taskointa*.

15. *oįn*-, *öįn*-loppuiset adverbit, esim. *kauvoin*, *äsköin*, *silloin*, *tuonnoin*, *harvoin*, *milloin*, *vihoin* (-*vīmenni*), *ennoin* (∼ *ennen*), *kilvoin* (= kilpaa).

16. *isin*-, joskus myös *asti*-loppuiset adverbit, esim. *kotoiśin*, *sukuiśin*, *takaiśin*, *kolmaisti*, *alaisti*.

17. prolativiset adverbit, esim. *sivuite*, *alaite*, *peräite*, (∼ *peräitte*).

---

[1] Vrt. Ojansuu, L. M. Äh. I, siv. 206.

[2] Nominativiä, genetiviä ja partitiviä tietysti lukuunottamatta, joista tuonnempana.

Kadonnut on diftongin jälkikomponentti kokonaan seuraavissa tapauksissa, joissa sen alkujaan olisi pitänyt esiintyä [1].

1. alkujaan *in-*, *ime*-loppuisissa sanoissa esim. *mūram*, *sie̯ram*, *süväm* (∼ *süvän*), *kūvan* [2].

2. eräissä supistusverbeissä, konditsionalia lukuunottamatta, esim. *osoa̯n* (< **osai̯δan?*), *horoa̯n* (vrt. savon *hora(i̯an)*.

Huomiota ansaitsevat ne tapaukset, joissa *i*-loppuista diftongia on joutunut seuraamaan korottoman tavun jälkeinen γ, δ spirantti; niiden kadottua on jälkikomponentti joutunut alkamaan seuraavaa, sivukorollista tavua. Äänneilmiö, joka mahtaa muuten olla hyvin vanha, tulee näkyviin:

1. pluralin genetivissä ja partitivissä, esim. *itku(i̯en* (< **itkui̯δen)*, *savu(i̯en*, *kau̯ro(i̯en*, (< **kaγroi̯δen*), *tüttö(i̯en*, *sau̯na(i̯en*, *kana(i̯en* (kuitenkin *äpräi̯(i̯en*; < **äprähiδen)*, *savu(i̯a* (< **savui̯δa*), *kau̯ro(i̯a*, *kano(i̯a*.

2. *oi̯-*, *öi̯-*, *ei̯*-loppuisten nominien yksikönkin partitivissä, esim. *kukko(i̯a*, (< **kukkoi̯δa)*, *tüttö(i̯ä*, *korvo(i̯a*, *puro(i̯a* („*üsö loh́ ui̯ Müllüpuro(i̯a alūn*“), *mehto(i̯a* („*kaks mehto(i̯a*“), *Pua̯vo(i̯a*, *Ville(i̯ä*.

3. *oi̯δa-*, *öi̯δä*-päätteisten verbien I:ssä infinitivissä sekä myös imperativin monikon 2:ssa personassa, esim. *melo(i̯a* (< **meloi̯δak)*, *katko(i̯a* (< **katkoi̯δak*, tai **katkoi̯γa-)* *tahto(i̯a* (< **tahtoi̯δak*, **tahtoi̯γa)*, *kerto(i̯a*, *pilkko(i̯a*, *sei̯po(i̯a*, *nirho(i̯a*, *varo(i̯a*.

Saman äännelain vaikutusta odottaisi myös pass. II:sen partisipin plural. partitivimuodoissa, jotka kuuluvat *tehtüi̯tä*, („*ei̯ ou̯ tehtüi̯tä sukkia̯*“), *sua̯tui̯ta*, pro *tehtü(i̯ä*, *sua̯tu(i̯a*. Kai yleistystä: *neu̯lotui̯ta*, *annetui̯ta* j. n. e.

On jokusia sanoja, joissa alkuperäistä korottoman tavun *oi̯*-diftongia vastaa *u*, esim. *kiŕi̯uttoa̯* (= kirjottaa; sen

---

[1] Vrt. Tarkiainen. T. J. M. siv. 74.

[2] Tulisikohan näissä ajatella *kūδai̯n* ∼ *kūtamen* suhdetta (vrt. karitiviadjektiveja, siv. 82) ja että avointavuisten muotojen edustus on sitten yleistynyt?

sijaan *kiŕi̯oⁱttoa̯*, kuten Savossakin = tehdä kirjavaksi), *pei̯ppu* (= peipponen), *pei̯pusta*, *pohunen* (~ *pohuⁱnen*; etelässä) = pohjoinen. *Savu* [1], *savulai̯nen*, *koi̯nu* (-*pai̯kka*; ~ *koi̯noⁱ*). Viimemainittu lie kuitenkin deverbalien ryhmään kuuluva, samoin kuin *kuo̯lu* (= kuolo, surma), *kasvu* (-*mehtä*), *nuo̯lusorm* (= etusormi), joissa ei diftongia ole ollutkaan. — Paikannimessä *Keskoⁱs-Röüt̯ä* odottaisi diftongin asemesta *u*:ta.

Alkusuomalaisen ajan jälkeen tapahtunut *ei̯* > *i* muutos ei ole koskenut kuin korotonta tavua; esim. *i̯uo̯ksisin* (< **i̯uo̯ksei̯sin*), *mäniś* (< **mänei̯si*), *tuntisin*; mutta *tarvihtei̯sin*, *mai̯nihtei̯sit*, *pie̯nenei̯s*, *hihtelei̯s* [2]. — Sellaiset murteessa tavattavat nimet kuin *Mansikki*, *Mustikki* katsotaan myös alkuisin *ei̯*-loppuisiksi.

Voimme tässä yhteydessä ottaa huomautettavaksi eräästä omituisesta äänne-edustuksesta, joka suomessakin tuntuu olevan laajalti levinnyt. Se esiintyy suhteissa: *ilkeä̯*: *ilkiö̯* (< *ilkiȫ*), *pimeä̯*: *pimiä̯mǟn*, *valkea̯*, *valeta*: (*päi̯vä*) *valkia̯* (< *valkiā*), *karkea̯*: *karkia̯mān*, *sileä̯*: *siliä̯* (< *siliǟ*), *pehmeä̯*: *pehmiä̯ttön*, j. n. e. Nämä intransitiviset denominalit tuovat mieleen *ita*-loppuisten refleksiviverbien ryhmän (kts. seur. siv.): *ottai̯tō*, *hei̯ttäi̯tȫ*, *pullistelei̯ta*, *potkittelei̯tō* j. n. e. Vaikeaa on näin vähin aineksin päätellä, millainen kysymyksessä oleva äännekehitys on ollut, mutta mahdollisesti on molemmat mainitut tapaukset asetettava rinnakkaisiksi, joten *e* vokalia olisi joutunut — *δ*:n kadon sekä erinäisten vartalossa tapahtuneiden muutosten jälkeen — seuraamaan *i*, ja äänneyhtymä olisi sitten ottanut *ei̯* > *i* muutokseen osaa.

---

[1] Vaikealta tuntuisi ajatella, että sana, joka muuten on kaikkialla yleisesti tunnettu ja käytetty, olisi tullut kirjallisesti tunnetuksi ja saanut *u*:nsa suomalaisen ortografian väärästä ymmärtämisestä.

[2] Vrt. Tarkiainen, T. J. M. siv. 74. — Mainitut esimerkit osottaisivat, ettei *ei̯* > *i* muutos olisi muissakaan murteissa tapahtunut kuin korottomassa asemassa, josta *i* helposti on päässyt yleistymään.

Myöhempisyntyiset diftongit.

A. *i*-loppuiset.

Alkuperäiset *i*-loppuiset diftongit, joiden edustuksesta yllä olemme tehneet selvää, olivat jo nykyiseen muotoonsa kehkeytyneet, ainakin jo suuressa määrin jälkikomponenttinsa laajuutta kadottaneet, kun erinäisten äänneprosessien jälkeen kieleen ilmestyi uusi sarja *i*-loppuisia diftongeja — ei kuitenkaan kaikkityyni yhdessä „parvessa“, kuten seuraavasta käy selville —, jotka eivät enää yllämainittuun muutokseen kerinneet mukaan. Tuomme näkyviin nämä diftongiryhmät, samalla viitaten, milloin mahdollista, siihen varhaisempaan kehitysasteeseen, johon diftongisana lähinnä palautuu.

1. II:sen infinitivin sijamuodot, esim. *lau̯lai̯n*, (< *lau̯lae̯n* < **lau̯laδen*), *parkui̯n*, *pūrtai̯n*, *kie̯rtäi̯n*, *kua̯tui̯ssūn* (< *kua̯tuessūn* < **kūtuδessahen*), *hei̯ttäi̯ssä*, *antai̯ssa*, *(itä-)voi̯ttai̯n*. — *parantai̯ssa*, *(kuuro-)päi̯ttäi̯n*.[1]

2. *ele*-päätteiset frekventativiverbit, esim. *rukui̯len* (< *rukuelen*), *pontui̯lō*, *kiroi̯lla*, *hakkai̯lin*, *pokkai̯l'*, *töu̯täi̯lȫ*. — *potkitteleii̯tō*, *röu̯hteleii̯tȫ*, *irvisteleii̯tä*, *pullisteleii̯tō*, *püllisteleii̯tīn*, *veteleii̯teii̯t*, *seisteleii̯tȫ* („*siä̯ seisteleii̯tȫ*“), *äi̯misteleii̯tä*, *mutkisteleii̯tō*.

3. *ita*-loppuisten refleksiviverbien runsas sarja, esim. *hei̯ttäi̯tä* (< **heittä(ütüδäk?)*, *ottai̯tō*, *tärväi̯tȫ*, *vuo̯vai̯nnūn* („*nuo̯ŕ mie̯s näi̯ŋ kau̯vas vuo̯vai̯nnūn*“), *i̯ou̯vui̯tkoa̯*, *havai̯nna* (<* *hava(unna?)*, *kumartai̯tō*, *pokkai̯tīn* („*ne pokkai̯tīn tänne asumūn*“).

4. väliin korottoman tavun palatalispirantin kadottua *i*:n edeltä (kun vain edellinen vokali ei ole ollut *i*): se on tapahtunut esim. *kin* partikkelissa, kun se on vokaliin liit-

---

[1] Sivukorollisessa asemassa nämä myöhäsyntyiset diftongit luonnollisesti ovat myös säilyneet. — Muuten on näissäkin *i*-loppuinen diftongi nähtävästi äännesubstitutsion tulos. Vrt. edellä siv. 67.

tynyt, esim. *kūlui̯ (< *kūlui̯γik), vi̯eläi̯ (< vi̯eläγik), i̯otai̯.* Samoin parissa päivännimessä: *torstai̯na, tīstai̯na, tistai̯ks, torstai̯ks* (nom. *torstak*). — Molemmissa tapauksissa samoin sivukorollisessakin tavussa: esim. *huo̯mmennai̯ (<*hōmmennaγik), sunnuntai̯na, hellıntai̯na.*

5. muutamat substantivit, joissa diftongin korott. tavuun synnyn on aiheuttanut nähtävästi *i̯*:n kato; esim. *eläi̯n (< *eläi̯äi̯n), pai̯nai̯nen (< pai̯nai̯ai̯nen), polttai̯nen, avai̯n (< avai̯ai̯n?), käräi̯ssä.* Sitävastoin *läksii̯äi̯set, (muo̯n-), mittoai̯ai̯nen* (= maanmittari), *opettai̯ai̯nen*[1]. Lieneekö *i̯*:n kato alkuisin ollut korosta määräytyväinen?

6. useat sanaryhmät, joissa *h*:n kadottua on diftongi muodostunut, esim. *vi̯erai̯ta (< *vi̯erahiδa < *vi̯eraziδa), parai̯ten (< parahiten), kärmei̯tä, hampai̯i̯en (< *hampahiδen), lampai̯i̯en, kirvei̯i̯en, halmei̯i̯en* (mutta: *huonetten*) — *i̯alkoi̯n (< i̯alkoi̯hin), (laps-)sau̯noi̯n, karvoi̯n, lihoi̯n — korvoi̯n (< *korvoi̯hen;* yksikön illat.), *kukkoi̯n, tūttöi̯n — varai̯n (< *varahin), kulvei̯kko (< *kulvehikko).*

7. singularin 1:sen personan (usein 2:senkin) posessivisufiksissa esiintyy (takaheiton vaikutuksesta?)[2] diftongi; esim. *kätei̯n, külläi̯n, akkai̯n, hattui̯n, emäi̯n, röi̯i̯üi̯n, mai̯tai̯ś (∼ mai̯tāns), isäi̯s (∼ isāns), sisärei̯s.* Sama on laita kolmannenkin personan sufiksissa, jos sana on ollut *oi̯-, öi̯*-loppuinen, esim. *tüttöi̯sä ∼ tüttöi̯nsä, kukkoi̯nsa, pūkkoi̯sa.* Näistäkö lie sitten käytäntö levinnyt sellaisiinkin muotoihin kuin *mehtäi̯sä, peltoi̯sa, külläi̯sä, niskai̯sa,* joita myös kuulee käytettävän. Samalla tapaa on muodostunut myöskin refleksiviverbeissä esiintyvä posess. sufiksiaines, esim. *rotkastelei̯tei̯n, potkittelei̯tei̯t.* (Vrt. Kielennäytteistä *„mitä sinä nüt spüo̯käi̯lei̯tei̯t i̯a viskoi̯ttelei̯tei̯t?“ — Minä kimmoi̯ttelei̯tei̯n!“).*

8. *oi̯δa-, öi̯δä*-loppuisten verbien preesensin 3:s persona

---

[1] Mainittakoon, että pohj. Savossa olen kuullut muodon *opettai̯nen, („ei̯ suo̯' opettai̯tān halᵃveksii̯a“),* vaikka muoto lieneekin vain vanhimpien puheessa mahdollinen.

[2] Vrt. Tarkiainen. T. J. M. siv. 79. — Tällaiset muodot ovat tietääkseni yksistään eteläsavolaisia.

on poikkeuksetta *oi̯*-päätteinen; esim. *hiu̯koi̯, hau̯kkoi̯* („*hau̯k-koi̯ henkeä̯n*“ = on kuolemaisillaan)[1], *katkoi̯* (< **katkoi̯βi*), *survoi̯, sei̯poi̯, lihoi̯, hiu̯koi̯* (:*hiu̯ko(i̯a), kötöi̯, sekoi̯, velloi̯, soroi̯, kütöi̯* (= palaa kehnosti), *teroi̯, pie̯roi̯vat* (imperfekti kuitenkin: *tero^{i}, soro^{i}*; kts. siv. 80) — *hua̯sioi̯* (~ *hua̯sii̯oi̯*), *veteloi̯, paleloi̯* [2].

B. *a-, ä-, u-, ü-, e*-loppuiset.

Paitsi *i*-loppuisia diftongeja, joita edellä olemme tarkastelleet, on murteessa edempänä sanan ensitavua muunkin laatuisia diftongeja tavattavissa. Aikaisemmin olemme jo pitkien vokalien historiassa luetelleet ne tapaukset, joissa supistuksen johdosta syntynyt *ā, ǟ* > *oa̯, eä̯.*[3] Mutta on myöskin ilman tällaista äännekehitystä *a-, ä*-loppuisia diftongeja syntynyt, nimittäin kahdesta erilaatuisesta vokalista (jälkimäinen niistä *a, ä*), jotka korottoman tavun *δ*:n kadottua ovat joutuneet vierekkäin. Ryhtymättä eri tapauksia tarkemmin luokittelemaan (kts. *δ*:n historiaa), tuomme muutamia esimerkkejä näkyviin:

hopea̯ (< **hopeδa*), *viŋkeä̯* (< **viŋkeδä*), *pimeä̯, näpeä̯, räseä̯, hui̯kea̯, onea̯* — *karhoa̯* (< **karhoδa*), *i̯ou̯kkoa̯, käkeä̯* (< **käkeδä*), *lampea̯, mäkeä̯, mai̯toa̯* — *rupea̯ma* (< **rupe-*

---

[1] Vrt. *hau̯ko^{i}tella, hau̯kkai̯lla, hau̯kata, hau̯kkua̯*, jotka kuulunevat samaan sanaperheeseen.

[2] Sivukorollisen tavun jälkeen luonnollisesti *oi̯* esiintyy muuallakin kuin preesensissä, esim. *veteloi̯(i̯a, haravoi̯mān* (mutta äännelaillisesti myös: *tahto(i̯a, kerto(i̯a*).

[3] Tämä seikka muuten todistaa, kun muistamme ensitavun supistuksesta syntyneiden *ā*:n ja *ǟ*:n edustusta, että spiranttien kato olisi aikaisempi edempänä sanassa kuin ensitavussa, kuten toht. Ojansuu on Karjalan äännehistoriassa ja luennoillaan huomauttanut. Siinä tapauksessa on tietenkin lähdettävä olettamuksesta, että vokaliutuminen (*ā* > *oa̯, ǟ* > *eä̯* muutos) ensitavussa ja kauempana sanassa olisi samanikäinen ilmiö, jota olettamusta ei kuitenkaan saata itsestään selvänä omaksua.

δama) — *sanoa̯ (< *sanoδak), kulkea̯ (< *kulkeδak), asua̯, pühkiä̯ (< *pühkiδäk), parkua̯ (< *parkuδak), istua̯, kukkia̯ (~ kukki(i̯a), peliä̯, sukkia̯ (< *sukkiδa), leikkiä̯, kou̯lua̯ (~ kou̯luva), sou̯tua̯,* — *kokoa̯n (~ *kokoδan), lui̯kkua̯n, tülüä̯män (:tülütä), välüä̯män.*

Muutos *eγe* > *ē* > *ie̯* on parissa sanassa tapahtunut: *persie̯n,* < **perseγen, vuo̯tie̯ssa,* < **vuo̯teγessa*[1]. Muissa alkujaan *eγe*-vartaloisissa ei muutosta ole nähtävissä, ne kun ovat, kuten jo huomautettu, *h*-loppuisiin sekaantuneet. — *ie̯* diftongi tavataan niinikään plur. genetivimuodoissa: *suksie̯n, sīpie̯n,* (voisi olla < **sīpeδen;* vrt. *poi̯ka(i̯en), kukkie̯n, lohie̯n.* Kun siitä huolimatta sanotaan: *laskīn (< *laskihen), hukuttīn (< *hukuttihen), tuo̯t'īn (< *tuo̯tihen),* voisi tulla ajatelleeksi, että edellisen ryhmän *ie̯* diftongi, joka ei ole joutunut *ī*:ksi, ei olisikaan vielä *h*:n kadotessa ollut diftongina, vaan olisi vokaleja erottanut *i̯*, alkup. *δ*:n jatkajana. On kuitenkin huomattava, ettei *[ie̯ (< ihe)]* > *ī* muutosta ole nähtävästi koskaan tapahtunut, vaan on *h*:n erottamien vokalien assimiloituminen jo vanhempi *h*:n katoa: **laskihen > laskihin > laskīn.* Tyydyttävää selitystä vaille jäävät kuitenkin II:sen infinitivin muodot: *hakīn, hakīssa, itkīn (< *itkeδen).* Mahdollisesti perustuvat ne johonkin varhaiseen murresekotukseen, vrt. esim. savon säännöllisesti tapahtunutta *ie̯* > *ī* muutosta: *hakkīn (< *hakeδen), persīssä, vuo̯tīssa, hevoisīn (< *hevoi̯siδen).*

Kuten mainittu, on muutos *au̯* > *ā*, *äü̯* > *ǟ* kauempana sanassa yleiseen tapahtunut, esim. *süvǟs* < *süväü̯s, havāttoa̯ (< *havahuttoa̯ < *havahδuttaδak), i̯ürātti, turāttoa̯ < turau̯ttā, kai̯i̯ātappa (lau̯loa̯), tipās (< *tipahδus)* = tippa, *rüpǟs („vīnarüpǟs"* = ryyppy), *nou̯kās („ol' tullu nīl‿lai̯haks ettei̯ sīn‿ollu kukoin nou̯kāsta lihoa̯"), lotkās („i̯oi̯ ühöllä lotkāksella"), sekāntui (< *sekaβuntui̯).* Sensijaan *eu̯, eü̯* säilynyt, esim.: *ereü̯s (< *erehδüs), korkeu̯s, leveü̯s.* Pohjoisessa kuulin: *tervöü̯s, tervöü̯ttǟn.*

---

[1] Otettava huomioon muist. sivulla 77.

Vokalien palatalisoituminen.

Vokalien palatalisoituminen on konsonanttien palatalisoitumisen kanssa parallellinen ilmiö. Vokalien artikulatsiokohta on tavallista likempänä *i*-, *i̯*-asemaa yleensä, jos vokali on yhteydessä palatalisoitun konsonantin kanssa; esim. *öŕistä*[1] (mutta *höröttä*), *veś*, *(:vete-)*, *käś*, *tul'*, *näŕi̯ätä*, *oŕi̯atuŕi̯us*, *luśka*, *vaśka*, *kuńikka*, *vat'i̯a*, *veśi̯ä*. Puolikuuluvan (*i̯*-loppuisen) diftongin sonantti kuuluu niinikään hiukan palatalisoidulta: *ottaⁱś*, *ahoⁱl'la* (mutta: *aholla*), *kantoⁱ*, *ampuⁱ*, *ui̯muⁱśella*.

Švaa-(svarabakti-) vokalit.

Savonmurteen luonteenomaisuuksiin tiedämme kuuluvan n. s. švaa- eli svarabaktivokalin. Kun ensitavun *l*, muutamin paikoin myös *n* äännettä on seurannut joku konsonantti, joka ei ole mainittujen kanssa homorganinen — kysymykseen tulevat tietääkseni yhtymät *lk*, *lp*, *lm*, *lv*, *lh*, *lkk*, *lpp*, ja *nh*[2] — niin ovat nämä konsonantit saaneet välilleen äänteen, joka suuresti lähenee varsinaista tavuamuodostavaa vokalia. Ilmiön varsinaisena aiheuttajana lienee oikeastaan kielellemme ominainen löyhä siirtymä tavusta toiseen,[3] jonka seurauksena on kielen liian varhainen, *l*, *n* äänteen vielä kestäessä tapahtunut artikulatsio, olkoonkin, että erityisillä sonoritettisuhteilla, uuden tavukukkulan muodostumisella, myös on äänteenmuutoksessa huomattava osansa[4].

---

[1] Palatalisoituja vokaleja en yleensä ole ottanut merkitäkseni.

[2] *n h*:ta ei tunnuta käytettävän Juvalla, mutta pohjoisempana olen sen kuullut. Vrt. Tarkiainen, T. J. M., siv. 24.

[3] Jespersenin „loser Anschluss", Sieversin „schwach geschnittener Akzent".

[4] Vrt. Sievers: Grundzüge der Phonetik, siv. 295.

Metsäsuomalaisten švaavokalista kertoo Aminoff[1]: „Konsonanttien väliin pistetyt puolivokaalit eivät ole niin yleiset kuin Savossa, ja näyttävät ne olevan katoamaan päin, esim. *vel^{e}ka* ja *velka*, *kyl^{y}peä* ja *kylpeä*.“ — Vaikka olinkin jo koko kielialueen kiertänyt, en ollut näistä „puolivokaaleista“ kuullut pienintäkään jälkeä. Saatuani vihdoin sattuman kaupalta kuulla, että Karvalan kylässä, Nyyn pitäjän etelälaidassa, vanhat ihmiset olivat muinoin käyttäneet jossain määrin muiden mielestä omituista kieltä, jossa olin švaavokalejakin huomaavinani, etsin käsiini sen ainoan vanhojen karvalaisten jälkeläisistä, jonka vielä tiedettiin elävän, vaikka jo varhain syntymäseudustaan muuttaneena. Hänen puheestaan kuulin: *leh^{e}mä*, *keh^{e}nona*, ja niistäkin hän jätti toisella kertaa, kun hän pyynnöstäni toisti muodot yksityisinä sanoina, švaavokalin kokonaan pois. Päättäen siitä, että näiden entisten karvalaisten puhe oli kuuleman mukaan ollut kaikkien ympäristöläisten huomion ja huvin esineenä ja että esim. mainitussa asemassa ei savossakaan svarabaktia tavata eikä ennenkään lie tavattu, tuntuu varsin todennäköiselle, ettei tämä äänneominaisuus metsäsuomalaisten kielessä saata olla vanhaa savolaista perintöä, vaan on tässä joku asutushistoriallinen salaisuus nähtävästi kysymyksessä. Uskoisin, ettei Aminoff ole yllämainitsemiaan muotoja kuullut mistään muualta kuin juuri Karvalan kylästä, jonka kautta hänen tiensä kulki.

Hauskana kielipsykologisena todisteena muuten siitä, kuinka vähän levenemisen mahdollisuutta on sellaisella äänneominaisuudella, joka ei ole saavuttanut ympäristön kieliaistin hyväksymistä, on esim. juuri tämän metsäsuomalaisten kielessä esiintyneen švaavokalin „elämäntarina“. Nauraen muisteltiin, kuinka vanhat karvalaiset olivat m. m. sanoneet: *meįįän valāko^{i}nen sika on suanna harūmoįta porsaįta*, *küllä mä sullen nälä-*

---

[1] Aminoffin tutkimus siv. 201.

käįstä näųtän[1], j. n. p. Vanhat olivat kuitenkin pilkasta huolimatta kielensä sellaisenaan säilyttäneet, saamatta sitä yhtähyvin sen kauemmaksi jatkumaan: *„nīįen‿uŋŋat oľ oppinna samam‿puhēn, mutta sitteŋ‿kun ne tuľ toįsten‿uŋkaįen sekān, nīn ne toįset nītä ühtä tuğnām‿pilkkaś. Ja kun ne ühtēn nauramisēn nīllen naurovat nīn nepä slūttaś"*.

---

[1] Tietenkin on pitkä vokali matkijan asianmukaista liioittelua. Lienee äänne ollut tavallinen svarabakti, joka näyttää laajalti toisissakin asemissa esiintyneen kuin nykyisin Savossa.

II. Vieras vaikutus sekä laina-sanain äänne-edustus.

Itsestään on selvää, ettei se pitkä ajanjakso, minkä metsäsuomalaiset ovat eläneet alituisissa kosketuksissa jopa viimeisinä aikoina välittömässä yhteydessä ympäristön pääkansallisuuksien, ruotsalaisten ja norjalaisten kanssa, ole voinut olla heidän kieleensäkään tuntuvia jälkiä jättämättä.

Vieraan fonetikan vaikutus on supistunut verrattain vähiin. Kielen omiin sanoihin nähden on, niinkuin tulin päättäneeksi, selvimpien suomalaisten puheessa murteen omaperäinen äännevarasto jokseenkin yksinomaan käytännössä. Toisin on niiden lukuisien suomea taitavien laita, jotka sitä joutuvat tavallista harvemmin puhekielenään käyttämään. Heidän ääntämisessään voi helposti huomata muukalaisuuksia, joista selvimpiä on lyhyiden klusilien soinnillisuus. Aluksi tämä omituisuus esiintyy nähdäkseni vain klusilin joutuessa nasalia seuraamaan (esim. *niŋgö*, *min‿ ouŋ‿ gulkenna*, *süvämmen daut*, *külän düttölöitä*, *nimbä*, *lindu*, *se‿ om‿ bohkea*), sekä myös soinnillisen konsonantin eteen (esim. *mügrä*, *pudruamān*, *kablas*), mutta huonoimmilla kielenkäyttäjillä kuulee klusilin mainitunlaatuisena yleensä soinnillisen äänteen yhteydessä (*gala*, *dulo*, *bellollen*, *laba* j. n. e.) Kielialueen pohjoisosissa on vieras vaikutus lisäksi aiheuttanut *hv* yhtymän *ff*:llisen edustuksen, esim. *hieffo*, *laiffo* < *hiehvo*, *laihvo*[1]. Lainasanojakin otettaessa on tyydytty jokseenkin

---

[1] Huomautettakoon sivumennen, että tähän äänneyhtymään tuntuukin vieras vaikutus hyvin helposti pystyvän. Niinpä kuulee esim. sivistyneen virolaisen, vaikkakin hän vielä on säilyttänyt klusilit ja s:n soinnittomina, usein lausuvan *raffas*, *keffa*, *affima* j. n. e. (pro. *rahvas*, *kehva*, *ahvima*).

uskollisesti kielen omiin rakennustarpeisiin, vieraan äänteen paikalle sijotettu lähinnä sitä vastaava omaperäinen. Kuten tuonnempana näytämme, ei ole kuitenkaan joka kerran tultu kielen omin äännevaroin toimeen. Varsinkin viime aikoina on hyvä ja yleinen vieraan kielen taito yllyttänyt ottamaan vastaan aineksia, jotka tekevät äidinkieltä puhuttaessa miltei minkä hyvänsä ruotsissa ja norjassa esiintyvän äänteen ja äänneyhtymän ainakin satunnaisesti mahdolliseksi[1].

Mutta kaikesta huolimatta ei se vieraan kielen tehoisa vaikutus, joka metsäsuomalaisten murteessa jo ensikuulemalta räikeästi tulee näkyviin, ole sanottavasti vieraista äänteistä aiheutuva. Verrattain rauhaan joskaan ei koskemattomaksi on jäänyt myös syntaksin puoli[2]. Sitävastoin on l a i n a s a n o j a otettu kieleen kokonainen legio, ja niistäpä se ennen kaikkea joutuu näkyviin vierasten kielten vaikutuksen valta. Silti ei voi sanoa, että metsäsuomaleisten omaperäinenkään sanavarasto olisi ylen pieni. Onpa päinvastoin monta sellaistakin sanaa säilynyt, jotka Suomessa on yleiseen vierailla korvattu, niin esim. *pai̯ne* = väri (*verkompai̯nēt*, *pai̯noa̯ verkkoi̯a* = värjätä), *sotku* = pyykin pesu („*akat on sotkuˡlla* pyykillä) y. m. Mutta sanavarojen käyttelyssä on usein — tekisi mieli sanoa — viisasta kieliekonomiaa noudatettu: lainasanan tultua kieleen jotakin vanhastaan tuttua ja nimitettyä käsitettä vastaamaan, on alkuperäisen sanan merkitystehtävä jaettu kahtia, pantu vanha sana toista

---

[1] Tämäntapaiset täysin originaliaan vastaavt sanat, joita parhaimmat suomalaiset kuten sanottu vain satunnaisesti käyttävät, olen tietenkin jättänyt tarkastelun ulkopuolelle. Voidaanhan esim. sanoa: *ne om‿ männä talvenna rīvanna sie̯llä tukkia̯ ja tie̯ on „förstoss“ niin pahoⁱm‿ murroⁱtettua̯, että sie̯ltä on „nestan fōfeŋt“ üritteä̯kkän.* Taikkapa: *tämän vīnin on miä̯r‿ olla „alǩkohōlfrī,“ müö̯ pūsimmön niä̯s hantupuoⁱsta „nükterhētsmannia̯“ varten.*

[2] Muukalaisuuksia huomasin pääasiallisimmin vain lausekonstruktsioissa sekä myös sijain käytössä. Niinpä panin muistiin m. m. lauseen: *Tämä mei̯i̯än Hei̯kki se‿ on skarpasti frī̯i̯anna Hei̯nahon‿ Ellillen van nüt se frī̯i̯oa̯ postfrökillen.*

osaa edustamaan, uusi toista [1]. Muutamia huvittavia esimerkkejä mainitaksemme on esim. *ukkoi* ainoastaan *taivan‿ ukkoi* tai myös = ukonilma, muuten *kup* (ruots. *gubb*): *vanhoija kuploita, küläŋ‿ kup, Puglalaŋ‿ kup* j. n. e; *laht* = suuri lahti, *vikka* = pieni lahden pohjukka. Samoin *mäk* = korkea mäki, *pakka* = pikku mäki, myös tanner; *nuttu* = retku, rätti, repaleinen vaate, *röijü* tai *rokki* = miehen takki (Savossa *nuttu*); *eläin, eläimet* = karja, *iürit* = kaikki muut elävät (metsäneläimet, hyönteiset, madot y. m.); *tasku* = ennen naisten esiliinassa käytetty, *fikka* = miesten vaatteissa; *oikeata* käytetään *vasemen* vastaista suuntaa merkitsemään, mutta: *riktuva suomalainen, riktuva suarnamies* (= ruots. *rikti*); *hīl'* = pieni hiilikappale, *kol'it* = uunin hiilet, samoin pajassa käytettävät; *künä* = sulka, *künäpännä* = metson sulasta tehty kynä (kuulutaan muuten vielä paikoin käytettävän), *pännä* = teräskynä. Voisi lukuisia muitakin esimerkkejä löytää tällaisesta „käenpojan elämöimisestä", mutta yllä olevat riittänevät asian valaisemiseksi.

Luodessamme sitten silmäyksen lainasanojen äänneedustukseen voimme siinä yhtä ja toista mieltäkiinnittävää panna merkille. Kun asian perinpohjainen käsittely vaatisi ympäristön ruotsalaisten ja norjalaisten murteiden äännehistorian tuntemista ja kun vieraan kielen äännesystemin yksityiskohtainen tarkastelu lisäksi veisi meidät liian pitkälle sekä ulkopuolelle varsinaisen tehtävämme, tahdomme supistaa esityksemme ainoastamn silmäänpistävimpien seikkain mainitsemiseen [2].

---

[1] Vieras sana on tietysti saanut etupäässä sen osan hoidettavakseen, mikä sille sen alkuperäisenkin funktsion mukaan on kuluunut.

[2] Laatiessani pari vuotta sitten ensikerran tämän osan tutkielmaani olin lähtökohdaksi aina merkinnyt ruotsin ja norjan yleiskielen muodot, paikallisia kansanmurteita huomioon ottamatta. Tämän menettelyn pelkäsin — ja syystä kyllä — vie-

Originalin **kahdesta** alkukonsonantista on ensimäinen joskus pois heittynyt; esim. *takkaŕ* (= raukka, ruots. *stąkkər*), *Latōsa* (paikannimi, ruots. *Flatōsən*), *roťiŋk* (= kuningatar, ruots. *drottniŋ*, norj. *dronniŋ*), *rullikup* (= noita ruots. *trollgųbb*), *rīvastū* (= viihtyy, ruots. *trīvs*), *rüskätä* (= puida riihtä, norj. *träššе*, ruots. *tröšš* ~ *tröską* [1]), *rūkata*, (~ *prūkata*, = käyttää, ruots. *brųkką*; mahdollisesti jo Suomesta tuotu), *riŋkią* (= veräjää, ruots. *grinn*), *rütä* (= pata, ruots. *grüttą*). Mutta tavallisin on sellainen edustus, että lainanantaja-kielen molemmat alkukonsonantit ovat pysytetyt; esim. *sparkata* (*kana sparkkoą* = raapii maata, ruots. *spąrką*), *krüǫnätä* (ruots. *krönq*), *kranlūka* (= täsmällinen, tarkka, ruots. *grąnnląg*), *trōppiloįta* (= tippoja, ruots. *drōppər*), *slūttoą* (= lopettaa, ruots. *slųttər*), *spīkki* (= naula, ruots. *spīk*), *svāristi* (= hyvin, ruots. *svärd*), *flüǫtiŋk* (= tukinuitto, ruots. *flöttiŋ*), *krannist* (ruots. *grąnnt*), *traktiər* (= tarjoilu, ruots. *trakťēr*), *skūvaktaŕ* (= metsänvahti, ruots. *skūvaktər*), *speįąaroį* (= ilveilee, ruots. *speįar-*), *stentuvasti* (= säännöllisesti, ruots. *stendit*). Voinemme päättää että sanat, joissa molemmat konsonantit ovat säilyneinä, kuuluvat yleensä myöhempään lainakerrokseen, vaikka toiselta puolen on otettava huomioon viimeaikojen muukalaistumisen suhteellisesti korkea nousu, joka on voinut jo yksikonsonanttisina tavattavat sanat viedä kielenkäyttäjille tut-

vän muutamissa tapauksissa harhapäätelmiin ja siksi hankin viime käynnilläni kielialueen molemmista laidoista ruotsalais- ja norjalaissyntyisen kielenoppaan, joiden kanssa tarkastin koko keräämäni lainasana-varaston. Originalien merkinnässä olen koettanut noudattaa mahdollisimman suurta fonettista tarkkuutta, sovittaen vieraisiin sanoihin, mikäli suomalais-ugrilaisen transkriptsion. (Huom. ə = Saksan „Murmelvokal").

[1] Viimeksi mainittu muoto, jonka vain nuoremmat kuuluvat tuntevan, taitaa olla lainaa kirjallisuudesta tai kenties idästä päin. Siinä tapauksessa olisi *sk* > *šš* muutos tapahtunut vasta senjälkeen kuin suomalaiset olivat *rüskätä* verbin saaneet, jollei sana ole jo Suomesta tuotu. Huomattakoon muuten, että useat muutkin esitettävistä sanoista saattavat kuulua Suomen-aikuisiin lainoihin.

tuja alkumuotojaan likemmäksi (vrt. esim. *spīkki*, suom. *piikki*). Nykyisin näyttävät jo kaikki vieraan kielen sananalkuiset konsonanttikombinatsiot olevan murteessa mahdolliset.

Omituinen on verbi *rüöstätä*, *rüöstea* = voi, saattaa, esim. *rüöstea hennata* (= voi sattua), ruots. ja norj. *t'örs henn*. Jos siis sanat äänteellisestikin ovat yhteenkuuluvat, kuten on todennäköistä, on tapahtunut takaheitto: *rüös-* < **trös-* < *törs*.

Ruotsin ja norjan sananalkuisia yksinkertaisia soinnittomia (ja aspiroituja) sekä soinnillisia klusileja vastaa molempiakin tavallisimmin soinnittomat, murteen omien vastaavien äänteiden kanssa samanarvoiset; esim. *kunnuva* (= taitava, ruots. *k'unnu*), *kona* (= nainen, akka, norj. *k'ōne*), *kouvit* (= kamarit, ruots. *k'öv*), *pusa* (= pussi, norj. *p'ūse* ruots. *p'ōs*), *tākki* (= kerta, ruots. *t'ak*), *telīn* (= lisäksi, ruots. *t'ell*), — *kup* (= ukko, ruots. *gubb*), *pesünnel'iä* (= ihmeellinen, ruots. *besünneli*), *pāna* (rata ruots. *bang*), *tākeliāsti* (päivittäin, ruots. *dāgligen*), *puara* (= ainoastaan, vain, ruots. *bāra*), *tiela* (= osa ruots. *dēl*). Hyvin harvoin kuulee klusilit aspiroituina (esim. *p'osthuone*, *t'uristloista*, *K'ārlo*, *k'usīnerlöitä*; ovat miltei satunnaisia), soinnillisina vain vieraan fonetikan turmelemilla kielenkäyttäjillä.

Varsin huvittava on paikannimi *Küölämmäk*, joka ruotsiksi on *Tšöleberg*. Jos nimen suomalainen muoto on saatu ruotsalaisesta, kuten näyttää, olisi siis ruotsalainen *k*:n kehitys afrikataksi tapahtunut vasta suomalaisten tulon, s. o. 1600:n jälkeen, sillä vaikeaa on tässä nimeä lainattaessa tapahtunutta äännesubstitutsiotakaan ajatella. Valitettavasti puuttuu lisäesimerkkejä.

Konsonanttiyhtymien klusilien laadusta olemme jo esimerkkejä maininneet. Muista sananalkuisista konsonanteista ei ole muuta mainittavaa, kuin että *f* esiintyy joskus *v*:nä, useimmiten kuitenkin säilyneenä; esim. *völ'iüssä* (= seurassa, ruots. *föl'ie*), *viärniskara* (= oikeusmies ruots. *fiērdinsk'ārl*), *fiella* (= tunturi, ruots. *fiell*), *fāseliāsti* (= kauheasti, ruots.

fąslit), füĝräl' (= kuljettaja, ruots. *fōrąr*), *fieltti* („*lūvä fielttiä*“, ruots. *slō fēl*, norj. *feil*). Huomautettakoon myös, että vieraan kielen vahvasti suuhälyinen palatalisoitu sibilanttiäänne (yleisruots. *sj*:llä merkitty) on korvattu *s*:llä; esiintyy paikannimien jälkiosana, esim. *Ruątsüǫń* (ruots. *Rātšō*).

Sanansisäisistä konsonanteista on huomattava, että originalin lyhyttä soinnillista klusilia vastaa kato, esim. *sai, sain, saita (sai* = satu, ruots. *sāgą*), *slai, slait, slain, slaista* (= halvaus, ruots. ja norj. *slāg*), *tü, tüstä* (= kangas, ruots. *t'üg*), *skai, skain* (= vahinko, „*üsö roivio*“, ruots. *skādą*, norj. *skāde*), *riiata* (= ratsastaa, ruots. *skrīdą*), *kurapaita* (= savikylpyjä, ruots. *bąd*). Äänteiden käsittely on siis sama kuin spiranttien, heikko aste vain kaikkialle yleistetty[1]. Vaihtelua esiintyy vielä sanoissa *puąt': puąń, puąl'len* (vrt. ruots. *būde*) ja *rat': rain, rait* (= rivi, ruots. *rād*), jotka ovat mahdollisesti jo suomesta tuotuja. Klusili on säilynyt sanoissa *lietuva* (= vapaa, ruots. *lēdi*), *rietu, rietuva* („*sugha rietuva*“ ymmärtää, vrt. ruots. *rēdą*). Sanassa *nukka* („*oŋ kaloia nukka* = kylliksi, ruots. *nūg*) ei ole epäsäännöllisyyttä, sillä se lie norjan *nokk* muodosta lähtöisin.

Ruotsin yleiskielen *ig*-loppuiset adjektivit on *eδa, eδä* tyyppeihin nojautuen murteeseen otettu. Paikallisissa murteissa, joista lainaus on tehty, ei kuitenkaan nykyisin enää *g*:tä ole, jota seikkaa mielessä pitäen mainittu äännemukautuma tuntuu ymmärrettävälle. Esim. *üsleä* (= inhottava, ruots. *usli*), *rūleą* (= iloinen, ruots. *rūli*), *pesünnel'iä* (= ihmeellinen, ruots. *besünneli*), *untel'ią* (= kummallinen, ruots. *unneli*)[2], *tüteliästi* (= selvästi, ruots. *t'üdeli*). Samoin *va-, vä-*

[1] On kuitenkin hyvin mahdollista, että tässä ei ole mukautumista spiranttisuhteisiin tapahtunutkaan, vaan että lainatut muodot ovat olleet jo klusilittomat. Ainakin etelä-Östmarkissa kuulin nimittäin ruotsalaisten puheesta sellaisia muotoja kuin *siian*, (yleisruots. *sidan*), *grensriier* (~ *grensridər*), *stöią* (~ *stödā*).

[2] Eivät myöskään kielen omat sanat: *ihmēllinen* ja *kummallinen* ole kadonneet, mutta vieraita kuitenkin käytetään apuna;

loppuisia, esim. *riktuva* (= oikea, ruots. *rikti*), *nüttüvä* (= hyödyllinen, ruots. *nütti*), *kunnuva* (= taitava, ruots. *k'u̯nni*), *kraftuva* (= voimakas, ruots. *krąfti*), *lūtüvä* (= tottelevainen, ruots. *lūdi*), *müntüvä* (= täys'ikäinen, ruots. *mündi*), *piltuva* (= halpa, ruots. *billi*), *hastuva* (pikainen, ruots. *hąsti*), *mannuvasti* (= miehekkäästi, ruots. *mąnnit*).

Originalin lyhyttä soinnillista geminattaklusilia näyttää yleisesti vastaavan lyhyt klusili, mutta ainoastaan avoimen tavun edellä. On nimittäin tapahtunut mukautuminen kielen omien sanojen astevaihteluun, niin että suljetun tavun alussa on klusilin vastineena joku heikennyskonsonantti (*i̯* tai *v*) tai kato. Esim. *kup* [= ukko, ruots. *gu̯bb(e)*], *kuploi̯ta, kupią: kuvin, kuvit, kuvista; tikoąn* (= kerjään, ruots. ja norj. *t'iğgər*), *tikoąmān, tikaŕ* (= kerjäläinen): *tii̯ata, tii̯attu; rükeą̈* (= panee olutta, ruots. ja norj. *brüğgər*), *rükäšin: rüvätä; lai̯ŋŋita* (= ladata ·pyssyä, vrt. ruots. *lą* ~ *lądd*ą), *lai̯ŋk* (ruots. *lądniŋ*). Samallaiseen vaihteluun on mukautunut väliin myös alkumuodon soinniton lyhyt geminatta, esim. *rūtä* (= pata, ruots. *grūttą*), *rūteą̈: rüvät, rüvästä; pietmuą* (= laidun, ruots. *bētte*), *pietią̈: piessä („lampāt om‿ piessä"), piet*. Useimmiten kuitenkin geminatta vaihtelee lyhyen klusilin kanssa: *trōppiloi̯ta* (= tippoja, ruots. *drōppər*), *trōpit; üǫkkeą̈n* (= lisään, ruots. *ǫkkər*): *uǫkätä; rūkkoąmān, rūkkoąn* (= käytän, ruots. *bru̯kką*): *rūkata, rūkatān; līkkai̯ta* („*Juholassa sinä līkkai̯tet*" = viihdyt, ruots. ja norj. *līkkər*): *līkata* (= pitää väliä); *rīppoą* (= tempaisee, ruots. *grīppą*): *rīpata*. Samoin *(hammas-) värkki,*! *värkkeą̈;* (= pakottaa, ruots. *värkkər*): *värkistä, värkätä; püntteą̈n* (= laitan): *püntätä* (vrt. norj. *pünttą*). Muutamia sanoja sentään on, joissa soinnillisesta tai soinnittomasta geminatasta syntynyt lyhyt klusili ei ole vaihteluihin mukautunut, esim. *pūtoąn, pūtoąmān* (= parantaman, ruots. *būttą*), *pūtmies* — *pūtata* (ei **pūvata*), *reť* (= kerma, ruots. *gredde*), *reťią̈* — *reťistä, reťin*.

---

niinpä sanotaan esim. „*se om‿ pesünneľią̈ unteľią kumma*", kun tahdotaan erinomainen ihmeellisyys sanoa uskottavaksi.

Murteessa vallitseva likvidan ja nasalin jälkeisen klusilin ja vastaavan heikkoasteisen muodon vaihtelu on vetänyt piiriinsä myös sen läheisyyteen sattuneet lainat, kuten seuraavasta näkyy.

ŋk: ŋŋ, esim. *teŋkeặn* (= suljen, ruots. *steŋŋər*), *teŋkäś: teŋŋätä, teŋŋättü; kaŋko* (= hyöty, ruots. *gạŋn*), *kaŋkoạ: kaŋŋon, kaŋŋosta; heŋkeặ* (= riippuu, ruots. *heŋŋər*), *heŋkäś: heŋŋätä* (= ripustaa, ruots. *heŋŋạ* ~ *heŋŋ*), *heŋŋättü: uŋka* (= lapsi, ruots. *ụŋŋạ*, norj. *ụŋŋ*), *uŋkoạn: uŋŋat, uŋŋillen; tüŋk* (= vuorokausi, ruots. *düŋn*), *tüŋkiặ: tüŋŋin; püặliŋk* (= mellakka, leikki, ruots. *bōliŋ*): *püặliŋŋin; laịŋk* (= latinki, ruots. *lạdniŋ*): *laịŋŋita* (= ladata); *pükniŋk* (= rakennus, ruots. *bügniŋ*): *pükniŋŋit.*

nt: nn, esim. *lantoạn* (= sekotan, ruots. *blạnnər*), *lantaịśin: lannata, lannattu („pote ruọhin ịa nońin sanoịạ meịịän puhēsēmmon lannattu"), puọnt* (= talonpoika, ruots. *bunn* ~ *bunde*, norj. *bunne*), *Sunt* (paikannimi, ruots. *Sụnne*): *Sunnissa, Kotlunt: Kotlunnista.*

dn:ää vastaa *nn: hinniŋk („se sit‿ on rättä hinniŋk"* = ilkiö, pakana, ruots. *hēdniŋ*), *hinniŋŋin (-muạ).* Sensijaan *rotiŋk* (= kuningatar, ruots. *drottniŋ*).

Muutamat muutkin konsonanttiyhtymät ansaitsevat vielä mainitsemisen.

kt on joskus — mahdollisesti vanhimmissa lainoissa — mukautunut *ht: h* vaihtelusuhteeseen; esim. *ahtīn („ottoạ ahtīn"* = vaarin, ruots. *i ạkt*): *ahattu, ahatut („ahatut imeịset* = kunnioitetut); *tihtoạn* (sepustan, ruots. *diktạ*), *tihtaś: tihata, tihanna; tuhthuọne, tuhtaś („nüt se rüssi antoị teịllen rauhan, kun se ịapalaịnen sitä vähän tuhtaś"* = kuritti, vrt. ruots. *tụktạ*): *tuhattu, tuhata; lahtoạ* (= teurastaa, ruots. *slạktạ*): *lahattu, lahata*; *vahtoạ* (= pitää silmällä, vrt. ruots. *vaktər*): *vahata.* Molemmat viimeksi mainitut lienevät jo vanhoja lainoja.

kt säilynyt: *hekto* (= hehto, *kaks hektoạ rukīta*), *hekton, toktuọŕ* (ruots. *doktər*), *skūvaktaŕ* (ruots. *skūvaktər*), *traktiẹraịtō* (ruots. *traktēr-*), *riktuva* (= oikea, ruots. *rikti*). Kuuluvat siis nähtävästi myöhäisinä aikoina saatuihin sanoihin.

gl yhtymästä tulee mainita nuo vanhat lainat *peil'* (nyk. ruots. *spēgəl*), *peilata* ja *seilogn*, *seilhuaht* (= purjelaiva, nyk. ruots. *sēgəl-*), joissa edustus on sama kuin alkusuomalaisen *kl* ~ *γl* vaihtelun heikkoasteisissa muodoissa. Tähän voisi luullakseni yhdistää sanan *reilo* (= määräys?; tavallisesti = joutava oikku, päähänpisto: *„paskareilo"*, ruotsissa *šītrēgəl*), *reiloillaita* (= juonitella, oikkuilla).

Konsonanttien edustuksessa viipyessämme on meidän vielä mainittava eräästä muutoksesta, joka on kohdannut *i̯* äännettä. Kun mainittu puolivokali on — konsonanttifunktsiossa luonnollisesti — joutunut sanaa alottavan konsonantin ja tavun sonantin väliseksi äänteeksi, esiintyy se vokaliutuneena; esim. *fiella* (= tunturi, ruots. *fiell*), *viärniskara* [1] (= oikeusmies, ruots. *fiärdiŋsk'arl*), *piuvata* [= puuhata jotakin, esim. *ne piuvoa pois suomalaista* = kaikin voiminsa tahtovat hävittää, vrt. ruots. *biū(a)?*], *hiulu* (= pyörä, ruots. *i̯ul*, kai < *hi̯ul*), *tienāstmies* (= virkamies), *tienata* (= palvella, ruots. *tšēna*, < *tiēna*, kuten jo vastaava suomalainen sana, ja varmaan jo varhain lainattu kuten edellinenkin, osottaa).

ff äänteestä, joka aikaisemmin on todennäköisesti korvattu *hv*:llä mutta sittemmin jälleen joutunut alkuperäiseen muotoonsa, vieden paikoin kielen omankin *hv* yhtymän mennessään, oli jo vieraan fonetikan vaikutusta selviteltäessä puhe.

Vielä on mainittava, että ruots. ja norj. tapaan on muutamissa etupäässä interjektsionalisesti käytetyissä yksitavuisissa sanoissa vahva laryngalinen loppuklusili yleinen, esim. *i̯o'*, *no'*, *ei'*, *e'*, *nī'*, *ni'*, *o'* (= on). Kuuluisi siis oikeastaan vieraan fonetikan aiheuttamiin ilmiöihin.

Otamme sitten silmäiltäväksemme lainasanojen **vokalismin** äänne-edustuksen. Mitä ensitavun lyhyviin vokaleihin tulee, niin niissä ei ole mainittavia muutoksia juuri tapahtunut, lukuunottamatta tietystikin äänteiden artikulatsio-

---

[1] Sama sana esiintyy leikillisessä puheessa muodossa *i̯äñiskara*, joka tietenkin on itsetietoisesti synnytetty kansanetymologia.

suhteita, joissa lainatun sanan äänteet joutuvat originaleistaan huomattavasti eroamaan, molemmat kielet kun käyttävät omaa fonetikkaansa. Tässä on huomioon otettava varsinkin ruotsin ja norjan murteiden medio- ja postdorsalinen *u* (merkitty *ų* ja *u*) sekä nähtävästi pre- ja postdorsalinen *a* äänne (merkitty *ą* ja *ą*), joista ainoastaan *u* on murteelle tuttu; toiset vain satunnaisia.[1]

Ylläsanottu soveltuu pääasiallisesti myöskin kauempana sanan ensitavua tavattaviin lyhyviin vokaleihin. Pari seikkaa on tässä kuitenkin huomioon otettava. Ensiksikin näyttävät vieraat sanat murteessa vallitsevaan „vokaliharmoniaan" tavallisimmin mukautuneen, joten lainasanan ensitavun sonantti on joutunut määräämään toisten vokalien laadun; esim. *rūtä* (= pata, ruots. *grūtą*), *püntätä* (norj. *püntą*). *tiärätä* (ruots. *t'ērą* < *t'ära*), *üǫkätä* (= lisätä, ruots. *ȫkką*), *prüǫvätä* (ruots. *prȫvą*), *püǫnä* (ruots. *bönq*) j. n. e. Edelleen on sanan loppuvokaleihin — samoin kuin päätteisiin — nähden mielessä pidettävä, että niissä on usein originalista irtauduttu ja pidetty kotoisia esikuvia, omien sanojen analogiaa silmällä, kuten joudumme pitkin esitystämme huomaamaan.

Omituisesti tavataan joskus korottomassa tavussa lyhyt vokali vastoin lainanantaja-kielen äänne-edustusta konsonanttien väliin kehkeytyneenä. Esim. *äpylä* (= omena, norjassa = peruna, ruots. *eppəl*, norj. *äpple)*, *äminä* (= aine, ruots. *emn*, norj. *ämne*), *suǫkunantäminät* (kunnankokous, ruots. *sukkənstemm* < *stemna?*), *täminöįįä* (= pitää kokousta), *räkinöįmān* (= laskemaan, ruots. *reknq*), *faperīkki* (= tehdas, ruots. *fąbrīk*), *enteroįįa* (= muuttaa, ruots. *en^d^rą*), *vanteroįįa* („*misteä ast sin‿ out įo tän‿ uąna vanteroįnna* = vaeltanut, vrt. ruots. *vąn^d^rą*). On siis kysymyksessä jonkinlainen švaa-tapaus, vaikka vokali onkin tullut tavua muodostavaksi.

---

[1] Ruotsin yleiskielessä — ainakin tukholmalaisten puheessa — tuntuu lisäksi korott. tavun *e* äänne olevan kokonaan suomalaisesta poikkeava, *ö*:tä lähentelevä. Puheena olevissa murteissa se on joko kadonnout tai konsonanttien välillä kuuluu „murmelvokalina", joka on merkitty *ə*:llä.

Pitkiin vokaleihin siirtyessämme on aluksi huomiota kiinnitettävä muutamiin tapauksiin, joissa originalikielen nykyisen edustuksen kannalta katsoen odottaisi ensitavun lyhyen vokalin asemesta pitkää, tai joskus päinvastoin; esim. *hol', hol'ista, hol'it* (= kolo, ruots. *hōl*), *kona* [= nainen (ainakin Ruotsin puolella melkein vain haukkumasana), norj. *k'ōną*], *saka* (ruots. *sąk*), *pusa* (= pussi, ruots. *p'ōs*, norj. *p'ūse*), *pote* („*pote ahvenią ią lohią, pote sullen ią isälleįs*" = sekä - - - että, ruots. *bōde - - - okk;* mahdollisesti jo ruotsissa myös lyhytvokalinen rinnakkaismuoto, sana kun jää tavallisesti lausekorottomaksi), *talakara* (= taalalainen, ruots. *dąląk'ąrl*), *viąrniskara* (ruots. *fįärdiŋsk'ąrl;* yhdyssanaisuus suomessa molemmistakin mainituista esimerkeistä hävinnyt, joten vokali ei kuulu ensitavuun), *märä* (= tamma, ruots. ja norj. *mērą*)[1], *metel'* (ruots. *mēdəl).* Sitävastoin *suąkuna* (= pitäjä, ruots. *sūkkən*, norj. *sukna*), *puǫnt* (= talonpoika, ruots. *bunde*, norj. *bunne*).

Muista lainasanojen pitkistä vokaleista vastaavat yleiseen *ī, ū, ǖ* äänteet jokseenkin tarkoin originaliensa samoja vokaleja, lukuunottamatta fonetikasta oleutuvia vähäisiä kvalitativisia eroavaisuuksia. Sensijaan ovat sellaiset pitkät vokalit, joissa kielen äännelakien vaikutuksesta on aikojen kuluessa muutoksia tapahtunut, edustukseltaan horjuvaiset, kuten seuraavasta huomaamme.

A. Ensi tavussa.

ā.

a) *ā*:ta edustaa *uą: vuąnelią* (= tavallinen, ruots. *vąnli*), *muąkar'* (ruots. *mąkkare*), *vuąrata* (= kestää, ruots. *vąr* ~ *vąrą*), *vuąna*, („*ouтko sinä sihen vuąna*" = tottunut, ruots. *vąn*), *vuąttuą* (= tottua), *muąka* („*eįioų tuąm‿ poįįam‿*

[1] Katsoen siihen, että sana suomenmaalaisissakin murteissa tavataan *märä* muodossa, voi se olla jo vanha laina. Vrt. myös viron *mära.*

muạkoạ" = vertaista, ruots. *mḁ̄k*, norj. *mḁ̄k̆ke*), *(ịuọma-) vuạrut* (= tavarat, ruots. *vḁ̄rər*), *fuạrleạ* (= vaarallinen, ruots, *fḁ̄rli*), *puạra* (= ainoastaan, vain, ruots. *bḁ̄r* ~ *bḁ̄re*), *suạtana* (~ *sātana*), *Muạŕiạ* (jo Suomesta tuotu, kuten edellinenkin), *Kuạrlostā* (ruots. *Karlstad* kaupunki), *Ruạt́süọ́ń* (paikannimi, ruots. *Rḁ̄tšö*).

b) *ā* säilynyt: *lākata* („*lākata keŋkiạ̈, verkkoịa* = korjata, ruots. *lḁ̄gg̨*), *pāna* (= rata, ruots. *bḁ̄ng̨*), *fāseliāsti* (= kauheasti, ruots. *fḁ̄slit*), *sākkerloịta* (= rohtoaineita, ruots. *-sḁ̄k̆kər*), *ịākū* (= metsästys, vrt. ruots. *ịḁ̄gg̨*), *ārentiẹrata* (= vuokrata, ruots. *ḁ̄rendēr*), *ātressi* (= osote, ruots. *ḁ̄dress*), *rāŕisti* (= hienosti, ruots. *rḁ̄rt*), *tākki* („*kaks tākkiạ, ühtēn tākkīn*" = kertaan, norj. *t'ḁ̄k*), *stākka* (= seiväs, ruots. *stḁ̄k*), *stākata* (= seivästää), *tākeľiāsti* (= päivittäin, ruots. *dḁ̄glit*), *stātuva* (= vakava, ruots. *stḁ̄di*), *stānata* (= pysähtyä, ruots. *stḁ̄ng̨*), *pātaịta* (= kylpeä, peseitä, ruots. *bḁ̄d*, *bḁ̄dər*).

ǟ.

a) *ǟ*:tä edustaa *iạ̈*: *tiạ̈rätä*, *tiạ̈reạ̈n* [„*tiạ̈reạ̈tkö sinä vahvoạ laịiạ̈*" = nautitko, ruots. *(för-) t'ēr*, *t'ērər*], *viạ̈rtti* (= arvoinen, ruots. *vǟrt*). *Liạ̈ń* (= lääni) jo suomesta tuotu.

b) *ǟ* säilynyt: *svǟŕisti* (ruots. *svǟrt*). Muita esimerkkejä ei ole.

ō.

a) *ō*:ta edusaa *uọ*: *puọsa* (= piltu, ruots. ja norj. *bōs*), *ruoⁱ* („*sill‿ on hüvä ruoⁱ, nill‿ on ruọịiạ nukka*" = varaa, ruots. *rō*, norj. *rōg̨*). Lisäksi mainittava nuo vanhat lainat: *tuọppi*, *tuọľ*, *vuọrata* ~ *fuọrata*, *vuọvaịnnān*, *Tuọmas*.

b) *ō* säilynyt: *rōkata* (= kohdata, ruots. *rōk* ~ *rōk̆kg̨*), *mōna*, *mōnata* („*sītä se‿ oľ mōna, sepäs mōnaś* = auttoi, ruots. *mōn*), *ōkata* (= ajaa, ruots. *ōk*, *ōk̆kər*), *stōtteliạ* (= ylpeä, ruots. ja norj. *stōtle*), *kōtti* (= reipas, ruots. *k'ōt*), *sōssi* (= kastike, ruots. *sōs*), *tōlata* (= kärsiä, ruots. *t'ōlg̨*).

ȫ.

a) ȫ:tä edustaa *üö̯*: *rüö̯väl'* (= ruots. *rȫvər*), *füö̯räl'* (= kuljettaja, ruots. *fȫrər*), *lüö̯kki* (= sipuli, ruots. *lȫk*), *üö̯kätä* (= lisätä, ruots. *ȫk*, *ȫkkər*), *lüö̯käi̯tä* (= huuhdellaita, vrt. ruots. *lȫk*, *lȫkkər*), *süö̯kätä* („*süö̯kätä toktoŕloi̯ta*" = ruots. *sȫk*, *sȫkkər*), *spüö̯kki* (= kummitus, ruots. *spȫk*), *spüö̯käi̯llä̯i̯tä* (= kummitellaita), *flüö̯tiŋk*, *flüö̯tätä* (= uittaa tukkeja, ruots. *flȫt*), *krüö̯nätä* (ruots. *krȫn*, *krȫnər*), *rüö̯relssissä* (= liikkeessä, ruots. *rȫrəlse*), *prüö̯vätä* (= koetella, ruots. *prȫv*), *üö̯väi̯tä* („*ne üö̯väi̯tö kestämän pote külmeä̯ i̯a kūmoa̯*" = ruots. *ȫv*, *ȫvər*), *stüö̯tätä* (= ruots. *stȫt*), *süö̯tätä* (= hoitaa, ruots. *šȫt*), *püö̯nä* („*kahvimpüö̯nä*"), *püö̯nä* (*-huo̯ne* = ruots. *bȫn*), *snüö̯räi̯tö* (= hirttäytyy, ruots. *snȫr*), *herssüö̯tiŋk* (ruots. *heŕrashȫvdiŋ*), *süö̯läi̯tä* (ruots. *sȫl*, *sȫlər*), *müö̯tätä* (= tavata, ruots. *mȫt*), *füö̯ŕ* (= keli, ruots. *fȫr*), *Hüö̯kōsa* (paikannimi, ruots. *Hȫgōsa*).

b) ȫ säilynyt, mikäli tulin tietämään, ainoastaan kahdessa sanassa: *mȫpel'it*, *mȫpel'nikkaŕ* (ruots. *mȫbəlsnikkər*), *postfrȫkki* (= ruots. *p'ostfrȫkkən*).

ē.

a) ē:tä edustaa *ie̯*: *tie̯nāstmie̯s* (= virkamies), *tie̯nata* (= ruots. *tšēn*), *pie̯t* (= laidun, ruots. *bētte*), *hie̯ma* („*tämäŋ‿külän hie̯ma*" = maa-alue, ruots. *hēmman*), *nie̯sa*, *nie̯sata* (= sitoa lyhteisiin, ruots. *snēs*), *tie̯la*, *tie̯laltai̯n* (osaltani, ruots. *dēl*), *lie̯tuva* (= vapaa, ruots. *lēdi*), *hie̯la* („*hie̯la mua̯l'ima*" = koko, ruots. *hēlq*), *rie̯ntti* ~ *rentti* (= kerrassaan, kokonaan, ruots. *rēnt* ~ *rent*), *rie̯tu* („*sua̯ha rie̯tuva aśiasta*" = tolkkua, ruots. *redq*), *lanmie̯taŕ* (= ~ *mua̯mmittoa̯i̯ai̯nen*, ruots. *lanmēttər*), *Kie̯sus* (< *Gēsus*, Suomesta tuotu laina) ~ *Jie̯sus* (~ *Jēšsus*).

b) ē säilynyt: *hēvata* (= nostaa, ruots. *hēv*, *hēvər*), *sēkkeŕisti*, *sēkkeŕ* („*min‿ou̯n sēkkeŕ pia̯l̯tä*" = varma, ruots. *sēkkər*), *i̯ēkmestaŕ* (= ruots. *i̯ēgmestər*), *pērai̯ta* („*ne pērai̯tö hüvin*" = tulevat toimeen, vrt. ruots. *bēr*), *lēraŕinna* (=

„ne sanō kun vaįmo oŋ‿koulmieheṇä“, ruots. *lērarinna)*, *rēnisti* (= puhtaasti, ruots. *rēnt)*, *mētter* (ruots. *mēttər)*, *svēkerska* (ruots. *svēgerskạ)*, *slēppi* (ruots. *slēp)*, *lērata („lēroạ olla“* = ruots. *lēr)*. Parissa sanassa, jotka ovat kautta kielialueen tunnetut, on ruots. *ē*:n vastineena *ei̯* diftongi, nim. *feįla* (= viulu, ruots. *fēlạ)* ja *neįkata* (= kieltää, ruots. *nēkkạ)*. Sanat ovat nähtävästi kulkeutuneet Norjan puolelta, vrt. norj. *feįlạ, neįkkạ*.

B. Kauempana sanassa.

ā.

a) *ā*:ta edustaa *uạ*: *pespuạroạt* (= säästät, ruots. *bespārər)*, *Kristi̯uạń* (Norjan *Kristi̯ān*), *messumuạŕ* (= juhannus, ruots. *messommər*, norj. *mitsommər)*.[1] Näitä on siis nähtävästi pidetty yhdyssanoina ja niin ollen *ā*:n käsittely sama kuin ensi tavussa.

b) *ā* säilynyt: *pūlāk* (= ruots. *bụlạg*), *kinrāľ*, *sikāŕ*, *Upsāla*, *kalās* (ruots. *k'ạlạs*), *kranlāka* (ruots. *grạnlạg*), *hopāŕ* entisaikainen raha. Sana on pantu muistiin myös länsi-Suomesta, *hopper* muodossa[2].

ǟ.

On vain yksi esimerkki: *kiveạ̈ŕ*, jossa siis *ǟ* on diftongiutunut. Sana kuuluu ruots. ja norj. murteissa *i̯ivēr*, joten sen täytyy olla vanhemmista lähteistä peräisin.

---

[1] Aikaisemmin (siv. 34, muist.) olemme lausuneet olettamuksen, että sana on tuotu Suomesta ja peräisin *ss-(< ðs)*-alueelta. Jos merkitty ruotsalainen muoto ei ole suomalaisesta vaikutuksesta syntynyt vaan kielen omaperäinen, on se voinut vaikuttaa sanotun suomalaisen sanan *ss*:llisyyteen.

[2] Kts. Eemil Saarimaa, Mynämäkeläisiä murresanoja, Virittäjä 1909, siv. 60.

ō.

Kaksi esimerkkiä, joissa vokali diftongiutunut: *toktuọŕ*, *pistuọl'* (nyk. ruots. *doktər*, *p'istūl*). Paikannimessä *Hüọ̈kōsa* (ruots. *Högōsa*) *ō* säilynyt.

ȫ.

Edustettu *üọ̈*:llä, esim. *humüọ̈ŕ* (= hilpeys, ruots. *hu̥-mȫr*), *aḍüọ̈* (= ruots. ja norj. *aḍȫ*), *förhüọ̈rätä* (= kuulustella, tutkia, ruots. *förhȫr*), *hūsförhüọ̈ŕ* (= lukukinkerit?). Sanoissa kaikissa *ȫ*-tavu ollut korollinen, joten äänteen käsittely sama kuin ensi tavussa; samoin murteen lukuisissa *süọ̈ń*-loppuisissa paikannimissä (< ruots. *šȫn*), kuten *Ruọt'-süọ̈ń* (ruots. *Rātšȫ*), *Kinsüọ̈ń*, *Elsüọ̈ń* j. n. e.

ē.

Edustettu poikkeuksetta *ie̥*:llä, esim. *eksie̥rata* (ruots. *eksēr*), *rikie̥roḁ* (ruots. *riḍērər*), *putrettie̥rata* (ruots. *p'ut-rettēr*), *muntie̥riŋk* (ruots. *mu̥ndēriŋ*), *stutie̥raịta* (= lukea itsensä joksikin, vrt. ruots. *stu̥dēr*), *akutie̥rata* (= tuumiskella, ruots. *ḁgu̥tēr*), *hanttie̥rata*, *hanttie̥riŋk* (= käsittely, ruots. *hḁnt'ēriŋ*), *funtie̥rata* (= tuumiskella, ruots. *fu̥ndēr,-ər*), *holtie̥rata* (ruots. *hḁlttēr*), *tańie̥rata* (ruots. *t'ḁnịēra*), *spasie̥rō* (ruots. *spḁsēr*), *fiksie̥rata* (ruots. *fiksēr*), *traktie̥rata* (ruots. *trḁktēr*).

Yllä olevat esimerkit ovat miltei kaikki Ruotsin puolelta kerätyt, samoin kuin esityksessäkin olen ruotsin äänteitä pitänyt lähtökohtana ja sen murremuotoja enin konstruoinut. Suomalaisseutujen norjankielen murre ei tunnu kuitenkaan hyvinkään paljoa ruotsalaisesta poikkeavan, niin

että useimpiin sanoihin nähden kelpaisi niin toinen kuin toinen lähtökohdaksi [1]. Sisempänä Norjan suomalaismetsillä tulin tosin vain käymäsiltäni oleskelleeksi, voimatta tarpeellista huomiota kiinnittää lainasanoihin, jotka yleensä on saatava vapaasta puheesta kärsivällisesti muistiin poimituksi. Mutta mikäli huomasin, tuntuvat ne parhaalta osaltaan olevan samat ja samanmuotoiset kuin Värmlandin puolella käytettävät. [2]

Kun muuten esitettyjen lainasanojen äänneasua tarkastelee, tulee ilman vähimpiäkään epäilyksiä päättäneeksi, etteivät niistä useimmat ole saattaneet olla mukana missään historiallisessa äännekehityksessä, niin vanhoihin muutoksiin kuin näyttäisivätkin ensi katsaukselta viittaavan. Jollei meidän ole katsottava metsäsuomalaisten kielen eläneen ja kehittyneen aivan poikkeuksellisessa asemassa, niin arvelisin annettujen näytteiden melkoisen vakuuttavasti kallistuvan tukemaan väitettä, että ylen ankarain lainasanateoriain arvo olisi kronologisia suhteita määrättäessä aika paljoa alemmaksi asetettava, kuin mitä meilläkin ollaan taipuvaisia tekemään. Tämän viittauksen tarkotuksena ei ole ollut yritys tehdä tyhjäksi lainasanojen kohtuullista ja yleisesti tunnustettua kielihistoriallista merkitystä, olemme sillä ainoastaan halunneet palauttaa mieleen, ettei tällaisten kysymysten käsittelyssä ole luotettaviin tuloksiin pyrittäessä laskettava näkyvistä myöskään toisia kielenelämän tärkeitä ja vastakkai-

---

[1] Voineekin jo ennakolta päättää, että monen monet lainoista ovat juuri norjan murteista peräisin, sillä onhan suomalainen asutus sillä puolen rajaa jokseenkin yhtä vanha ja lieneepä aikoinaan ollut miltei yhtä vankkakin kuin Värmlandisssa.

[2] Suomenkielen vaikutus ruotsin ja norjan murteisiin on luullakseni myös ollut melkoinen, ainakin sanastoon nähden. Niinpä kuulin eräässä norjalaistalossa sivumennen lauseen: *ē̆ttər de putissilppu i dą̄* (*putissilppu* = peruna-„silppua“, -muhennosta). Myös *kuǫhu* (= kohojuusto) on kaikkialla tunnettu. Samoin on ms:ten kielen *paŋkko* (= kelkassa puu, joka jalakset yhdistää, vrt. Lönnrotin sanak. *pankkareki)* norjassa *bąŋk*. Varmaan voisi tarkkaava saada seudun ruotsalaisista ja norjalaisista murteista tällaista sanastoa hyvän joukon.

seen suuntaan vaikuttavia faktoreja. Ennenkuin vieras sana on joutunut kielen omaisuudeksi, on sen niin sanoaksemme uusiin oloihin, murteen kotoiselle pohjalle mukauduttava. Ei sillä hyvä että sen on, kuten olemme saaneet huomata, luovuttava äänteistä, jotka ovat kielen fonetikalle vieraat, jouduttava monenmoisten äännesubstitutsioiden alaiseksi, vaan onpa orginalisanan ilman pitempiä hioutumisia hyljättävä sellaisetkin äännekombinatsiot, jotka sinänsä olisivat asianomaisessa murteessa mahdolliset, ja sopeuduttava entisten määräävien tyyppiryhmien mukaiseksi. Ja juuri tätä monasti ennenkin konstatoitua mukautumista, äänteellisen analogian paljon merkitsevää vaikutusta silmällä pitäen onkin murteeseen ulkoa päin tulleita kieliaineksia käsiteltävä ja aina tarpeeksi suurella varovaisuudella niitä äänteenmuutosten ikäsuhteellisina todistuskappaleina käytettävä.

Lisäys.

Fonettisia huomautuksia.

Metsäsuomalaisten kielessä tavattavat äänteet ja äänneyhtymät eivät fonettisesti kovinkaan paljoa yleissavolaisista poikkea, puheena ollutta vierasten kielten vaikutusta lukuun ottamatta. Sen tähden ei seuraava esitys, niin paljon kuin siinä onkin koetettu sivuuttaa seikkoja, jotka kaikille kansanmurteillemme ovat yhteisiä, ennätä kaikessa lyhykäisyydessään tarjota sanottavassa määrin ennen tuntematonta, uutuudellaan mielenkiintoa herättävää. Siitäkin huolimatta ei murteen fonettisten olojen pääkohtien tunteminen saata olla tutkijoille merkitystä vailla.

Konsonantit.

Jos aikoisi määrätä konsonanttien kaikki mahdolliset vivahdukset, tulisi niitä, kuten on huomautettu, olemaan ainakin yhtä monta kuin on kielessä vokaleja.[1] Samalla tavoin joutuvat kielen muutkin äänteet hiukan muuntelevin muodoin esiintymään aina sen mukaan, millaisiin kombinatsioihin ne sattuvat. Seuraten yleistä tapaa otamme käsiteltäväksi vain äänteet, jotka artikulatsioltaan muodostavat oman muista huomattavasti eroavan tyyppiryhmänsä.

---

[1] Sievers huomauttaakin (Grundzüge der Phonetik, siv. 53) palatalien eri lajeista puhuessaan, että ne voisi saada merkityksi ylälaitaan asetetuilla vokalieksponenteilla (c^i, c^e j. n. e,). Samahan on tietysti muidenkin konsonanttien laita, sillä vaikeaa on niiden spesifistä osaa siirtymä-äänteestään erotettuna saada määrätyksi.

Klusilit.

k I, esim. *kasattu, koịra, kūlo.* Kielen takaosa muodostaa sulun pehmyttä kitalakea vasten, niin että syntyy jokseenkin yleinen suomen mediopalatalinen klusili. Muutamilla saattaa — ehkä vain individualisesti — tässä asemassa kuulla selvän postpalatalinkin, jollainen esiintyy seudun ruotsalaisessa murteessa esim. sanassa *kạ̄rl.* Kenties juuri vieraasta vaikutuksesta aiheutunut.

k II, esim. *äkämä, küľillä, kerät.* Äänne kuuluu prepalatalien ryhmään, kielenselän etuosa (predorsum) muodostaa sulun kovaa kitalakea vasten. Tähän kuuluu oikeastaan myös *i*:n edellä tavattava *k*, mutta milloin mainittu vokali on kadonnut *k*:n säilyttäessä *i*-eksplosionsa, merkitsemme klusilin palatalisoiduksi, esim. *mäḱ, reḱ.*

t, esim. *tā, tämä, terä.* Kielen kärki (apeks) koskettaa ylähampaiden äärimäistä reunaa, jopa väliin energisesti lausuttaessa tekee helposti huomattavan interdentalisen artikulatsion. Lapa (Blatt) tuntuu olevan painautuneena ylähampaiden takaosaa vastaan; kielen selän kohoamista ei ole huomattavissa. — Murteen *t*:tä on yleensä pidettävä postdentalisena.[1]

t́, esim. *kat́, kot́, vit́.* Kielen kärjen artikulatsio tapahtuu ylähampaiden takaosaa vasten, mutta samanaikaisen

---

[1] Tarkiainen sanoo (T. J. M., siv. 18) Juvalla *t*:n olevan tavallisimmin etualveolarisen. Metsäsuomalaisten *t*:ssä en kuullut mitään enemmän juvalaisesta kuin muusta savolaisesta poikkeavaa, vaikka tiettyähän on, että korva ei voi hiukan muuttuneesta artikulatsiokohdasta aiheutuvia pieniä akustisia eroavaisuuksia — jollaisia ainakin teorian kannalta täytynee katsoa olevan — tajusta. — Muuten on dentali- jopa alveolaristenkin artikulatsioiden huomaaminen ilman mitään instrumentalisia keinoja helppoa ja varmaa, kun löytää vain objektin, jolta ylimäisistä syrjähampaista joku puuttuu. Äänteen luuloteltu oikea jäljittely ja artikulatsiopaikan sitä tietä määrääminen vie vain likimääräisiin tuloksiin. Siksi jääkin dorsalisten äänteiden ilmotettu laatu enemmän tai vähemmän epätäsmälliseksi.

predorsalisen artikulatsion vaikutuksesta joutuu kielen kärkipuoli samalla kertaa koskettamaan myös alveoleja, joita vasten varsinainen artikulatsio tapahtuu. Niinpä lieneekin murteen palatalisoitua *t*:tä pidettävä enemmän alveolarisena kuin postdentalisena.[1]

p, esim. *hapan, pūvös, epūtos*. Äänne on yleinen bilaliaaliklusili. Huulten muodon määrää seuraava vokali.

Palatalisoitua *p*:tä enemmänkuin muitakaan labialeja ei Sievers (Grundzüge der Phonetik, siv. 186) pidä mahdollisina, niissä kun spesifinen artikulatsio tapahtuu huulilla. Ainakin muutamissa tapauksissa (esim. *sīṕ, siṕ*) esiintyy murteen labialiklusili palatalisoituna, kieli kun on eksplosion tapahtuessa *i*-asemassa; äännehän kokonaisuudessaan on kaikkien toimivien organien yhteistyön tulos.[2]

Kaikki mainitut klusilit ovat soinnittomia. Artikulatsiokosketus jokseenkin vahva, vetämättä kuitenkaan vertoja ruotsin ja norjan vastaaville aspiroiduille äänteille. Vieraan fonetikan vaikutuksesta on soinnillisten äänteiden yhteydessä tavattavien klusilien laatu hiukan toinen. Soin-

---

[1] Näiden seikkojen yhteydessä sopii huomauttaa, mitä Jespersen, joka yleensä onnistuneesti on paljastanut fonettisen terminologian heikkouksia, sanoo dentali nimityksen käyttämisestä (Kts. Lehrbuch der Phonetik, siv. 30, muist.). Jespersen ei hyväksy — ja syystä kyllä — mainittua nimitystä muille äänteille kuin sellaisille, joissa artikulatsio tosiaan tapahtuu hampaisiin (siis inter- ja postdentalit). Alveolarisia äänteitä J. nimittää supradentaleiksi, pitäen kuitenkin ensinmainittuakin nimitystä käypänä, joskin varsinaisesta käsitteestään hiukan vieraantuneena. Mielestäni on alveolari nimitys joka tapauksessa käytännöllisin — tarvitsemmehan erottaa usein pre-, medio- ja postalveolarit — ja siltäkin puolen parempi, ettei supradentali nimityksen muoto houkuttelisi tutkijoita viemään alveolarisia äänteitä dentalien kategoriaan, kuten meilläkin on usein laita. Niin tekee muiden muassa Tarkiainen konsonanttitaulussaan; kts. T. J. M., siv. 9.

[2] Vrt. siv. 48. Palatalisoitua *p*:tä ei ole siellä huomioon otettu, vaikka se, kuten jälkeenpäin olen huomannut, esiintyy, vaikkakaan ei samassa laajuudessa kuin muut äänteet murteessa.

nillisina ne tosin tavataan vain kehnoimmilla kielenkäyttäjillä. Sitävastoin ovat hyvin yleisiä klusilit, joiden artikulatsiokontakti on niin heikko, että niitä voisi katsoa soinnittomiksi meedioiksi. Muuten ovat äänteet, vaikka ne soinnillisinakin esiintyisivät, artikulatsiopaikaltaan samat kuin edellä mainitut, myöskin *t*, jonka kosketuskohta Suomessa ja ainakin Suomen ruotsissa on sen soinnillisena esiintyessä koko joukon taampana kuin vastaavassa soinnittomassa muodossa. — Huuliasentojen eri muodot määrää klusilien viereisten vokalien laatu.

Geminattaklusileista ei ole erityisesti mainittavaa. Soinnillisina niitä ei koskaan tavata. Yleensä näyttää geminatoissa organien kosketus tapahtuvan kiinteämmin kuin yksinkertaisissa konsonanteissa.

Spirantit.

s, esim. *sāta*, *sorossa*, *sisässä*. Kielen apikalinen artikulatsio tapahtuu alveolien etu- tai keskiosaa vasten. Sointiääni puuttuu.

ś, esim. *veś*, *laś*, *hevoiś(-haka)*. Palatalisatsio erottaa äänteen niin genettisesti kuin akustisesti huomattavasti edellisestä. Kielen predorsalinen kohoaminen menee niin pitkälle, että artikuloivana organina ei ole apeks, vaan kielen lapa, joka muodostaa hankausväylän alveolin keski- tai takaosaa vasten. Kielen kärki hiukan alaspäin taivutettuna. Spiranttihäly — soinniton — paljon voimakkaampi ja „pehmeämpi" kuin edellisessä.

š́, esim. *vaš́kat*, *Raš́(-aho)*, *nĭš́(-rihmat)*. Muuten aivan sama kuin edellinen, mutta artikulatsio tapahtuu kenties laajemmalla alalla ja kiinteämmin, joten häly voimakkaampi Esiintyy samoissa asemissa kuin edellinenkin, vaikkei yleisenä. Kts. siv. 38.

h I, esim. *havain*, *heŕin*, *hüvässä*. Soinniton. Spiranttihäly heikko, syntyy suussa aina seuraavan vokalin artikulatsiopaikan mukaan.

h II, esim. *ehkäš*, *rahko* (= päreenpidin), *vahtiạ*. Spiranttihäly laryngalinen ja voimakkaampi kuin edellisessä. Äänne soinniton.

h III, esim. *paha*, *kohastūn*, *ehäštä*, *vanha*, *kähnī*, *ruhmuⁱnen*. Äänne esiintyy selvästi soinnillisena, vokalien välisenä nähtävästi poikkeuksetta. Sitävastoin soinnillisen konsonantin yhteydessä voi kuulla myöskin soinnittomana, todennäköisesti sen mukaan, miten ekspiratorinen aksentti sanaan sattuu.

h́, esim. *loh́*, *vuọh́*, *ruọh́ (-kaịḍe)*. Palatalisoitu soinniton spirantti; hankaus tapahtuu *i*-asemassa.

Vieraan fonetikan vaikutuksesta on paitsi vanhoissakin lainoissa myös eräissä tapauksissa kielen omissa sanoissa *v*:n asemalle tullut soinniton labiodentalinen spirantti, esim. *fuọrata*, *laịffo*, *hiẹffo*. Kts. siv. 39. Häly suurempi kuin soinnittomassa *v*:ssä.

Nasalit.

m, esim. *mantu*, *möŭkäs*, *meŭhuạ*. Soinnillinen bilabialinasali. Huuliartikulatsio, joka on löyhä, sopeutuu ympäröivien vokalien mukaan.

n I, esim. *nuọ*, *niạtä*, *antā*. Tämän äänteen artikulatsio on kahdenlainen: energisesti lausuttuna, kuten esim. geminatoissa enimmäkseen on laita, selvästi postdentalinen, jotavastoin löyhäkontaktisena jokseenkin prealveolarinen. Varmaan johtuu tämä horjuvaisuus myös ympäröivistä äänteistä, niin että esim. dentalien yhteydessä nasali pyrkii olemaan niiden kanssa homorganinen.

n II. Kieli tekee alveolarisen artikulatsion, kitapurje sulkee suuväylän, mutta äänne jää sointia vaille. Esiintyy vain joskus sanan lopussa, milloin sen ekspiratorinen korko on heikko.

ń, esim. *uń*, *mäń*, *suọń*. Kielen kärkipuoli koskettaa hampaiden takaosaa, mutta palatalisatsion vaikutukses tasamalla aikaa myös alveoleja. Vrt. *t́*:n ja *ĺ*:n artikulatsiota.

ŋ I, esim. *kaŋk, haŋŋata, suŋkān.* Takavokalien yhteydessä tavattava palatalinasali. Esiintyy samalla kohdin kuin vastaava klusili.

ŋ II, esim. *heŋk, väŋkkäi̯nen, viŋkū.* Prepalatalinen nasali. Soinnillinen, kuten edellinenkin.

ŋ́ äännettä ei murteessa ole, palatalisatsio kun vain ylen harvoin on toisen konsonantin yli vaikuttanut.

Murteen naso-oralisesta ääntcestä kts. siv. 45.

Likvidat.

l, esim, *latu, letittü, kalu̯g.* Äänne on selvästi postdentalinen: kielen kärki muodostaa sulun ylähampaiden takaosaa vasten [1]. Tästä johtuu, etteivät lateraliaukot ole niin pyöreät kuin länsisuomen alveolarisessa *l*:ssä [2] vaan paljon soikeammat, joka seikka aiheuttaa äänteen „heleämmyyden" äskenmainittuun verraten.

l', esim. *ol', tul', kul'i̯u.* Artikulatsio apikalinen, postdentalinen, mutta predorsumin samalla läheten i-asemaa kohoaa kielen lapa alveoleja koskettamaan. Siten joutuvat lateraliaukot yhä suppeammiksi ja äänne yhä heleämmäksi. Vaikeaa on ilman havainnollisia kokeita päättää, kulkeeko näissä äänteissä ilmavirta tasasuhtaisesti molemmista aukoista. Asymmetristä *l*:ää ei murteessa ainakaan tavattane, jollei mahdollisesti *k*:n tai *t*:n puheena olevan äänteen eteen sattuessa ja n. s. lateralieksplosion tapahtuessa, esim. *i̯oklontēssa* (= jokilaaksossa), *käk lentä, häklällä, su̯gt lukeg̯, māt luvān, etlästä.* Säännöllisimmin näyttää tällöinkin ilmavirta kulkevan molempien lateraliaukkojen kautta.

r, esim. *rako, rütküg̯, hartāsti.* Kielen muoto melkein sama kuin *l* äänteessä, mutta sen elastiseksi jännitetty kärki-

---

[1] Kuitenkaan ei kielen artikulatsio ole aivan sama kuin *t*:ssä. Esim. sanassa *kaltti* huomaa, kuinka *l*:stä *t*:hen siirryttäessä apeks kohoaa postdentalisesta asemasta ylöspäin, pyrkien melkein interdentaliseksi. Vrt. edell. siv. 110.

[2] Jollei se ole kakuminalinenkin. Siltä melkein tuntuu esim. mynämäkeläisen puhetta kuullessa.

puoli tekee värähdyksiä alveoleja vasten; dentalista *r*:ää ei tavata muuten kuin puhevikana. Tärähdykset jokseenkin heikkoja, tavun lopussa sekä myös geminatoissa kuitenkin voimakkaampia.

ŕ, esim. *puŕ*, *kaŕ(-keppi)*, *tuŕi̯us*. Edelliseen verraten laajempi osa kielen kärkipuolta — paitsi apeks myös ainakin osittain lapa — ottaa osaa artikulatsioon, jonka paikka on kenties likempänä hampaita kuin äsköinen. Tärähdykset niin heikkoja, että äänne kuuluu väliin spirantilta.

Niin *l* kuin *r* äänteet esiintyvät aina soinnillisina.

Puolivokalit.

v, esim. *väk*, *lai̯hvo*, *ov*. Äänne on yleinen soinnillinen labiodentali[1], heikosti artikuloitu. Palatalisoituna ei esiinny.

v, esim. *ih*v, *rah*v. Sama kuin edellinen, sointi vain puuttuu. Joskus voi kuitenkin olla soinnillinenkin, kuten myös edellä käyvä *h*.

i̯, esim. *i̯äńis*, *i̯ano*, *hai̯i̯oś*. Puheorganit *i*-asemassa, artikulatsio-aste vain pienempi kuin *i*-ssä. Muutamissa tapauksissa, esim. väliin kieltosanassa *ei̯* sekä *h*:n käydessä edellä *(pohi̯alla*, *pahnampohi̯i̯ai̯nen)* selvästi spiranttihälyä kuultavissa, jolloin äänne olisi merkittävä *j*:llä.

Vokalit.

Etuvokalit.

i, esim. *sika*, *isä*, *nikotťtā*. Kielenselän etuosa (predorsum) kohoaa lähelle kovaa kitalakea. Äänne kuuluu samalta kuin yleiskielen normali *i*. Savossa sen sitävastoin

[1] Huomattava, että sointiääni alkaa usein ennen kuin organit ovat saavuttaneet *v*-aseman.

yleensä kuulee lyhyessäkin tavussa laajemmin artikuloituna, vulgärisessa puheessa miltei *e*:nä [1].

ī, esim. *vīś, hītēn, kītǟ.* Artikulatsio-aste pysyy koko ajan muuttumatta, samana kuin *i*:ssä. Savossa muutamin paikoin kielen jännitys alkupuolella veltto, niin että vasta lopussa artikulatsio-aste saavuttaa i-aseman. Siten syntyy diftongintapainen, jonka sonanttina on *e*:n ja *i*:n välinen nääne *(vė̜i̯s, pė̜i̯ko₍i̯a, lė̜i̯kō).*

ü, esim. *hüvä, ülinen, hüŋküä̯.* Äänne muuten jokseenkin sama kuin edellinen, paitsi että huulten pyöristys liittyy mukaan. Kenties on kieli kuitenkin hiukan taampana kuin i:ssä. [2] „Velttoa“, *ö*:tä lähentelevää *ü*:tä ei kuule, kuten usein Savossa.

ǖ, esim. *sǖ, pǖtännä, vǖht.* Kts. edellistä. Kielen jännitys pysyy ms:ten murteessa tässäkin asemassa muuttumatta. Toisin Savossa.

e, esim. *emä, hevoⁱnen, ennättǟ.* Kieli vähäistä alempana kuin *i*:ssä ja *ü*:ssä. Kuuluu, kuin *e* olisi hiukan matalampi — organien välimatka suurempi — kuin yleiskielessä.

ö, esim. *töröttǟ, mökki, höksötä.* Äänne suhtautuu edelliseen samoin kuin *ü* *i*:hin; sen artikulatsio-asema on nimittäin likimain sama kuin *e*:n, mutta siihen tulee lisäksi huulten pyöristys, joka ei kuitenkaan ole niin suuri kuin *ü*:ssä.

ä, esim. *äkämä, räkämäntü.* Alimainen etuvokaleista. Ei eroa yleissavolaisesta *ä*:stä.

---

[1] Sama näkyy olevan laita myös virossa. Niinpä saattaa Tallinnan tienoilla kuulla huolettoman kysymyksen *mes*? Etelä-virolaisen puheessa on tämä muoto *mis* partikkelia yleinen, voipa sen kuulla satunnaisesti labialisoitunakin: *mös*.

[2] Vrt. Jespersen, Lehrbuch der Phonetik, siv. 143. Yleensä ei voi esitettyihin vokalien artikulatsiopaikkoihin täysin tarkoin luottaa, niitä kun on kovin vaikea päästä täsmälleen määräämään. Niinpä pitää esim. Sievers saksan *ü*:tä pyöristettynä *e*:nä, jotavastoin Jespersen sen päättää olevan *i*:tä likempänä.

Takavokalit.

u, esim. *ulkona*, *kulen*, *nuvän*. Ylimäisin postdorsalivokaleista; ei eroa Suomen normali *u*:sta. Huulien pyöristys huomattavan suuri.

ū, esim. *nūtā*, *kūt*, *hūtamān*. Laajuus ei vaikuta kvalitettiin. Savossa voi, kuten *ī*:kin, kuulua ensi osaltaan avonaisempana. Samoin on *u* lyhyenäkin siellä joskus normalimäärää matalampi.

o, esim. *kolt*, *nopea̤*, *totēn*. Kieli jonkun verran alapuolella *u*-aseman. Huuliartikulatsio paljon vähäisempi kuin *u*:ssa.

a, esim. *ala*, *saloa̤*, *matala*. Äänne on alimaisin murteen takaisista vokaleista. Se ei huomatakseni poikkea suomen normali *a*:sta.

Vokaleista huomautettakoon vielä seuraavaa.

Kun esitetyistä lyhyistä vokaleista joku sattuu palatalisoidun konsonantin yhteyteen, niin lähenee sen artikulatsiopaikka kuultavasti *i*-asemaa (kts. siv. 89). Tällöin tulee kieli *e*, *ö*, *ä* vokaleissa vain hiukan ylemmä normalikohtaansa, esim. *vel'*, *veś*, *öŕistä*, *mäń*[1]. Takavokaleista voi *a*:n ja *o*:n palatalisoitumista vaivoin huomata. Toisin on *u*:n laita: sen artikulatsio muodostuu miltei mediodorsaliseksi, joskaan ei varsin siinä määrin kuin on vastaava ruotsin ja norjan vokali. Esim. *luśka* (*lu̯śka*), *tul'*, *tuŕi̯us*. Uusissa lainoissa kuten *Jūli̯us*, *Aku̯st* (ruots. *Agu̯st?*) on täydelleen vieraan kielen *u̯* äänne. —

Kun *ī*, *ǖ* ja *ū* ovat joutuneet homorganisten puolivokalien edelle, kuuluu niiden loppuosa hiukan ummistuneelta, ikäänkuin se olisi puolivokaliseksi siirtymä-äänteeksi muodostunut. Kun emme äänteiden välisiä epäitsenäisiä siirtymiä yleensä ole ottaneet merkitäksemme — joka tehtävä muuten harvoin onnistuisikaan — olemme kirjottaneet *līi̯aks*, *sǖvä*, *kūvan* j. n. e.

[1] Vokalien palatalisatsiota ei yleensä ole ollut tapana transkriboida.

Edellä on tehty selvää eristetyissä asemissa tavattavien äännetyyppien fonettisesta laadusta. Olisi vielä otettava puheeksi muutamia kombinatsio-oppia koskevia seikkoja.

Murteessa käytetyt erilaatuiset diftongit ovat olleet aikanaan seikkaperäisesti selviteltävinä, eikä niihin ole paljoa lisättävää. Muistamme, että n. s. redusoituja diftongeja tavataan myös ms:ten kielessä. Mutta huomattava on, etteivät myöskään ne diftongimerkit, joita olemme käyttäneet ja joita yleensä käytetään „täydellisesti artikuloituja“ diftongeja osottamaan, esitä samaa äänneyhtymää, joka niin sanoaksemme tulisi rinnakkain pantujen vokalien summaksi. Niinpä on erittäinkin mielessä pidettävä, että esim. n. s. umpiloppuisissa diftongeissa loppukomponentti on hyvän joukon matalampi, artikulatsio-aste koko lailla suurempi kuin mitä se on *i*, *ü*, *u* vokaleissa.[1] Ja lisäksi syntyy merkittyjen komponenttien välille jonkinlainen kompromissiäänne, joka sisältää osia niin toisesta kuin toisesta vokalista, siirtyminen kun tapahtuu suorinta mahdollista tietä; sillä ei voi tietysti olla omaa merkkiään.

Alkuperäiset laskeuvat diftongit samoin kuin osa myöhäsyntyisiäkin kuuluvat n. s. umpiloppuisiin. Tästä komponenttien sonoritetin keskinäisestä suhteesta johtuu, että äänteiden diftongiluonto on helppo tajuta, mille kohtaa sanaa ne sattunevatkin. Hiukan toisin on laita n. s. avonaisten diftongien, jotka kuuluvat myöhäsyntyisiin, ovat joko pitkistä vokaleista diftongiutuneet tai supistuksen johdosta

[1] Tämän seikan voi eräs pieni Sieversin neuvoma koe milloin hyvänsä näyttää toteen (kts. Grundzüge der Phonetik, siv. 161). Kun asettaa sormensa kielenselän etuosaa vasten ja koettaa lausua *i* vokalin, käy kielen artikulatsiotila liian ahtaaksi: syntynyt äänne muistuttaa enemmän *e*:tä kuin *i*:tä. Jos sitävastoin lausuu samalla tapaa *i*-loppuisen diftongin, ei kuule sen loppukomponentin täydellisyydestä mitään puuttuvan. Siis *i* esim. suomen sanoissa *lisä* ja *aita* ei ole läheskään yhtäläinen, niin valmiit kuin me voisimmekin olla sitä korvaamme luottaen väittämään; traditsionaliset äännemerkit ovat tottuneet kuuloaistiamme pettämään.

syntyneet. Korollisessa tavussa sattuu tosin ekspiratorinen ilmavirta siinä määrin ensi komponentin osaksi, että sen kuultavuus (sonoritetti, „Schallstärke“) voittaa toisen, vaikka sonantti onkin diftongin korotonta jälkiosaa umpinaisempi ja niin ollen vokalina esiintyen olisi relativiselta kuultavuudeltaan edellistä suurempi. Niin esim. sanoissa *mię̯s*, *mua̯*, *iä̯ntä* on diftongi ilman muuta helposti kuultavissa.[1] Mutta milloin tällainen kaksoisääntiö sattuu korottomaan tavuun, ei komponenttien välinen ekspiratorinen aksenttierotus ole enää niin suuri, kun sitävastoin tavujäsenten äänekkyyden (= suuresonanssi-tilan suuruudesta johtuva äänen paljous, „Schallfülle“) suhde jää tietenkin muuttumattomaksi. Niinpä sellaisissa tapauksissa kuin *antoa̯pa*, *kaloa̯ko*, *eleä̯*, *hei̯neä̯män* voi väliin joutua epäilemään, onko diftongia ollenkaan olemassa, eikö *a*, *ä* vokali ole uudeksi tavukukkulaksi jo muodostunut.[2] Kenties voisi tällaisia diftongeja katsoa „Schwebende“ lajiin kuuluviksi.[3] Niiden historia kuitenkin osottaa — milloin nimittäin lähinnä aikaisempana asteena on ollut supistuksesta syntynyt pitkä vokali — että kehityksen on joka tapauksessa täytynyt kulkea täydellisen diftongin kautta. Samoin on savonmurteessa tapahtunut jatkuva äännekehitys pitkiksi vokaleiksi *(antō < antoa̯, lei̯pē < lei̯peä̯)* voinut lähteä vain diftongillisista muodoista. Ja useimmitenhan soveltuu metsäsuomalaistenkin kielessä näiden vokaliyhtymien laatu hyväksyttyyn diftongidefinitsioon — epäilyttävät tapaukset joh-

---

[1] Kuten ennenkin huomautettu, ei kahdessa viimemainitussa ensi komponentti ole selvä *u* tai *i*, vaikka suurimmalla osalla kielialuetta enemmän mainituita vokaleja muistuttava kuin *o*:ta ja *i*:tä. — Metsäsuomalaisten kirjeissä on muuten *ua̯*, *iä̯* diftongin jälkikomponentti merkitty usein pitkänä: *muaalla piäässä (moaalla, peäässä)*. Vokalien välisen „Schallfüllen“ ero on kirjottajalle ollut niin suuri, että hän ei ole voinut olla sitä jollain tavoin osottamatta.

[2] *a* ja *ä* ovat kyllä aikoinaan, ennen supistusta olleet sivukorollisen tavun sonantteina, vaikka korkosuhteiden sittemmin on täytynyt muuttua.

[3] Vrt. Sievers, Grundzüge der Phonetik, siv. 161.

tuvat kenties korkoseikoista (kts. seur. siv.) ja ympäröivistä äänteistä — ja diftongeiksi ne olemme merkinneetkin.

Tavujäsenten välinen kuultavuussuhde käy diftongiluonnolle yhä epäedullisemmaksi, jos alkukomponenttina on *i*, *ü* tai *u* ja jälkimäisenä *ä* tai *a* — siis „Schallfüllen" äärimäisiä laitoja edustavat vokalit. Varsin tavallista onkin, että silloin on äänteitä erottamaan kehkeytynyt puolivokali: *leịpiịịä*, *häü̯rüvä*, *pau̯huvamān*.[1] Metsäsuomalaisten murteessa ovat diftongilliset muodot kuitenkin yleisimmät.[2]

Heikko henkäysaluke on vokalialkuisissa sanoissa huomattavissa joskus paussiaseman jälkeen. Mutta silloin on sana erityisesti korostaen lausuttu. Yhdenjaksoisessa puheessa ja yleisimmin paussinkin jälkeen alkaa vokali tasaisesti, äänijänteet avautuvat ilman minkäänlaista tajuttavaa sysäystä. Voisi ajatella mahdolliseksi, että juuri tästä seikasta johtuu se murteen yleinen ilmiö, että sanan loppuun joutunut konsonantti, jota vokali seuraa, tulee keskeytymättömässä puheessa seuraavan sanan ensi tavua alkamaan (*mit‿ ikän*, *kun‿ oịs härk‿ ikän luịkanna*, *ịok‿ eị*, *ou̯t‿ ollu* j. n. e.). Jos vokali olisi alkanut melkoisen vahvalla henkäysalukkeella, olisivat tavurajat nähtävästi jaksaneet säilyä, tai ainakin odottaisi muotoja *mitt‿ ikän*, *kunn‿ oịs*, *vie̯ll‿ on*. Sellaisia tavataankin paikoin Savossa. Erittäinkin näyttää loppu-*n*:n historia viittaavan siihen, että savonmurteessa on vokalialukkeita suosittu. Etelä-Savon alueella on nimittäin loppu-*n* jäljettömiin kadonnut seuraavan sanan vokalilla alkaessa, esim. *tuva ikkunalla*, *pū aju*, *parrāsē ae̯kā*. Tämä edustus palautunee sille kehitysasteelle, joka pohjois-Savossa on yleinen, nimittäin vahvanpuoleiseen henkäyslopukkeeseen: *tuvaʿ ikkunalla*, *pūʿ aju*, *parrāsēʿ ae̯kā*.

---

[1] Tällaisia puolivokaleja on kuitenkin arveltu ja voinee arvellakin kadonneiden spiranttien suoranaisiksi jatkajiksi.

[2] Muodoissa *köhvet*, *ohvet* on ylempänä esitetyistä syistä voinut tapahtua ensi jäsenessä korkoreduktsio ja siten funktsion muutos, niin että diftongi on muodostunut nousevaksi. Voi ajatella myös sisäheittoa, kts. siv. 69, muist.

Tällaiset muodot taas näyttäisivät edellyttävän vokalin alukealkuisuutta. — Metsäsuomalaisilla on sitävastoin *n* muiden konsonanttien tavoin säilynyt seuraavaan tavuun siirtyneenä.[1]

Mutta sanojen loppukonsonanttien siirtymisellä seuraavien sanojen alkutavuihin voi olla toinenkin aiheuttajansa kuin yllä oletettu. Kysymykseen voi nimittäin, ja kenties lähinnä, tulla murteelle ominainen tavun loppukonsonantin ja sen edellisen vokalin välinen löyhä liittyminen toisiinsa („schwach geschnittener Accent"). Siitä johtuu — samoin useassa muussakin kielessä[2] — että tavun loppukonsonantti on helppo edellisestä äänteestä irtautumaan. Liittyminen seuraavan tavun vokaliin näyttää joka tapauksessa olevan helpoin, milloin ekspiratorisella sysäyksellä alkavaa vokalialuketta ei ole olemassa.

H e n k ä y s l o p u k k e i t a, jotka savonmurteessa esiintyvät kadonneiden loppuklusilien asemella, ei metsäsuomalaisten kielessä ole. Toisin on mahdollisesti asianlaita ollut varemmin; kts siv. 14.

Murteen k o r k o s e i k o i s t a muutamia kohtia käsitellessämme on meidän aluksi otettava puheeksi se oudolle tuntuva ilmiö, että metsäsuomalaisten kielessä ei tunnu, mikäli havaintoni ovat oikeat, ekspiratorinen aksentti kohtaavan sanan eri osia aivan samassa suhteessa kuin muissa murteissamme. Ainakin useimpien individien puheessa saa nimittäin koroton tavu korolliseen (resp. sivukorollinen pääkorolliseen) verraten liian suuren painon.[3] Tämä omituisuus,

[1] Samallaisia muotoja on Savostakin merkitty. T a r k i a i n e n sanoo (T. J. M. siv. 53) sattuneensa Juvalla kuulemaan vanhoilta: *pelon‿ allagne, ioulun‿ alla.* Pohjoisempanakin voi joskus loppu-*n* samoin esiintyä, mutta siitä huolimatta sen yleinen edustus tuskin palautuu sille asteelle. Nähtävästi on *n* vain muutamissa asemissa seuraavan tavun vokalin turvin säilynyt; muuten se on yllä kerrotulla tavoin kadonnut.

[2] Niin esim. slaavissa ja romanisissa kielissä; kts. Jespersen, Lehrbuch der Phonetik, siv. 199. Suomalais-ugrilaisista kielistä lukeutuu tähän paitsi osittain suomi myös ainakin unkari.

[3] Lausekoron sattuessa sanaan, tulee ensi tavu kuitenkin huomattavasti yli muiden painostetuksi.

tarpeellisen tavurytmin puute, antaa puheelle hiukan velton leiman. Tavut ovat muuten kyllä selvästi toisistaan erotettuja — edellä mainittua loppukonsonanttien toiseen tavuun siirtymistä lukuunottamatta — ja seuraavat ikäänkuin sysäyksittäin toisiaan. Siitä saa puhe taas jonkunlaisen takovan vivahduksen, jonka jo ensi kuulemalta tulee panneeksi merkille.

Kuten muistamme, on murteessa joukko sanaryhmiä, joissa edempänä sanan ensi tavua odotettavan lyhyen vokalin asemesta tavataan pitkä — ilmiö, jolle emme joka tapaukseen nähden voineet antaa tyydyttävää selitystä. Mahdollisesti ovat nämä kvantitettimuutokset yhteydessä puheena olevien dynamisten aksentti-omituisuuksien kanssa, niin että koron lisääntyessä äänteen laajuuskin kasvoi; saattaahan, kuten olin huomaavinani, toisen tavun lyhyt vokali muutenkin — nähtävästi vain erityisissä asemissa, kenties ensi tavun laadun ja sanan lauseaseman mukaan — esiintyä selvästi puolipitkänä. Muuten eivät mainitut pitkät vokalit voi olla iältään kovinkaan vanhoja, enemmän kuin myös kysymyksenalainen korko-omituisuus, jonka myöhäsyntyisyyden pääsemme huomaamaan silmälläpitäen seuraavia seikkoja.

Murteen luonteenomaisuuksiin kuuluu joukko vokaliheikennyksiä, useimmat nähtävästi kielen erikoiskehityksen aikaan kuuluvia. Niin on korottoman tavun *i*-loppuinen diftongi jälkiosaltaan kulunut puolittain kuuluvaksi — jonkinlainen asemoreduktsio, „Stellungsreduktion" — samoin kuin sisä- ja loppuheittotapaukset ovat ylen tavallisia. Nämä ilmiöt edellyttävät sana-aksentin vaikutusta, eivätkä suhteet ole voineet olla muutosten tapahtuessa nykyiset. Päinvastoin on sanan ensi tavu vaatinut toisiin verraten siksi suuren korostuksen, että korottomaksi jääneen tavun vokali on tarpeellisen ilmavirran puutteessa heikennyt, menettänyt varmaan aluksi sointiäänensä vihdoin kokonaan kadoten.

Mutta ilmeisesti on lausekorollakin ollut jotain vaikutusta sisä- ja loppuheittoon nähden.

Sisäheittoa erotimme oikeastaan kahta päälajia: joko oli vokali heittynyt sanan sisästä taikka sitten sen lopusta erityisiin lausefonettisiin asemiin jouduttuaan. Ensinmai-

nittu laji ei ole mihinkään määrättyihin tapauksiin sidottua, siihen kuuluu vain joukko näennäisesti ilman mitään johtavaa periaatetta otettuja sanoja, joista jotkut esiintyvät kaikkialla heikennein muodoin, toiset vain säännöllisesti muutamilla kielenkäyttäjillä; mutta usein voi samankin henkilön puheessa sanalla olla kahdenlainen edustus. Ja tässä horjuvaisuudessa näkyy lausekorolla olevan osansa. Kun nimittäin useampijäsenisessä lauseessa tai lausejaksossa joku osa — „loogillinen predikatti“ — on erityisesti korostettu, tapahtuu se usein, erittäinkin vilkkaassa puheessa, jossain määrin muiden osien kustannuksella: kiirehtivässä tempossa riennetään „vähemmän tärkeiden“ paikkain yli ja sellaisiin kohtiin sattuvat äänteet jäävät tietysti erikoisasemaan, joutuen sitä tietä heikennyksiin ja muihin äänteenmuutoksiin.[1] Muutoksenalainen sana voi tietysti sattua myös korostettuun paikkaan lausetta ja esiintyä aluksi täydellisenä — siitä horjuvaisuus — mutta jos tällainen asema jää suhteellisesti harvinaiseksi, vakiintuu sanan muuttunut äänneasukin vihdoin pysyväksi. Tätä tietä ovat murteen varsinaiset sisäheittomuodot mahtaneet saada alkunsa.

Toinen laji sisäheittoon lukemaamme ilmiötä koskee sanojen nykyisin lyhyinä tavattavia loppuvokaleja — myös geminatan jälkeistä *i*:tä — joita kato on kohdannut niiden sattuessa välittömästi seuraavan vokalialkuisen sanan eteen. Nähdäksemme lausekoron esiintymistä tällaisissa tapauksissa mainitsemme muutamia esimerkkejä (korostetun sanan merkitsemme harvennettuna, muut korkovivahdukset jäävät osottamatta):

J̭uss‿ on o t t a n n a; kun eį ollu miheŋk‿ o t t i; eįkös se‿

[1] Muistuu mieleen tässä yhteydessä varsinkin n. s. ekstasipuhujat — metsäsuomalaisia ei ole asiaan sekotettava — jotka erityisiä efektejä (halveksumista, inhoa) tavotellen ylenliikaisesti korostavat, tavallisesti lauseen lopussa, jonkun tai joidenkuiden sanojen ensi tavun, niin että loppuosa jää kokonaan soinnittomaksi, kuuluu voimakkaasti kuiskatulta. Etenkin teatterissa on tämä yleistä.

oṷ sama sūv‿ ülös; tupsātappa sinä Martt‿ ūn lämmitä; kun sill‿ ei̯ oṷ iseą̈ ei̯k‿ emeą̈, niŋkö ne mäń molemmat tuǫnn‿ alān; ei̯kö Mańi̯‿ oṷ; Juss‿ oi̯s lukenn‿. ikān süǭi̯eą̈ i̯a sätkeą̈, min āttelin muǫmpitäväi̯sille; ei̯kös se‿ oṷ i̯oṷnn‿ omīn hoṷsui̯nsa.

Heittynyt vokali on siis näissä esimerkeissä korottomassa sanassa, jollaiseen asemaan se keräämistäni näytteistä päättäen näyttääkin useimmiten puheessa joutuvan.[1] Varsin usein se sattuu, kuten näkyy, lausekorolliseenkin sanaan, vaikka heikennyt tavu jää siinäkin asemassa melkein edelliseen tapaan suurempaa ekspiratorista korkoa vaille, sanan ensi tavun kuuluessa painokkaasti:

Mańi̯‿ on tässä pessä i̯ok‿ ämpäŕin; koi̯rast‿ ei̯ hai̯se nim‿ pahalleŋ‿ kun sītä muǫlaŕpoi̯i̯ast‿ ol' hai̯ssu; vuǫn‿ otrass‿ on i̯o sūrus; minuą nukutt‿ illalla; pitā sūv‿ ensti; tienaś rahoi̯‿ ihellēn.

Ne verrattain harvat tapaukset, joissa vokali on vastoin odotusta säilynyt, selittyvät siten, että sanan kaikki tavut tulevat syystä tai toisesta korostetuiksi, esim. (varottavasti:) *ei̯ suą putkuta enemmän;* (vakuuttaen:) *minä oṷn‿ ātellu ikän; Hei̯kki ei̯ uskonna;* (yksinäisenä lauseena:) *Martta antā.*

Mutta yleensä ei lausekorolla näy olevan tämän äänneilmiön kanssa paljon tekemistä, enemmän kuin sillä on vaikutusta varsinaiseen loppuheittoonkaan. Paitsi geminattakonsonantin jälkeen on nimittäin alkuperäinen sanaa lopettava *i* vokali kaikissa asemissa kadonnut. Kts. siv. 70.

Mitä edellä on lausuttu lausekoron suhteesta varsinaiseen sisäheittoon, koskee tietysti monenmoisia muitakin ilmiöitä äänneopin alalla. Tempon liiallinen jouduttaminen sellaisissa kohdin, joita puhetaju ei vaadi korostettavaksi vaan joista mahdollisimman pian tahdotaan päästä, vaikuttaa usein kvantitetin muutoksia (niinpä *vuǫn, nīn ~ van nin),* eri spesifisten artikulatsioiden sekaannusta *(mteŋkä,*

[1] Se johtuu tietysti vain siitä, että suurin osa kielensanoja jää muutenkin puheessa korottomaksi.

mtä, mnoun, stei < sit‿ ei, meiiou < müğei ou j. n. e.) sekä kaikenlaisia äänteellisiä reduktsioita; tätä on muiden seikkain ohella mielessä pidettävä myös niissä ei aivan harvoissa tapauksissa, joissa äänteenmuutos näyttää käsittämättömällä tavalla vieneen kahdenlaiseen tulokseen tai muutamissa sanoissa jäänyt tapahtumatta (vrt. esim. ensi tavun *i*:n edustusta sekä *l* > *o* muutosta *olla* verbin erinäisissä muodoissa). Varsinkin saavat useat etymologialtaan aivan käsittämättömiksi hämärtyneet partikkelimuodot kiittää lausekorko-seikkoja kehityksestään.

Musikalisessa aksentissa ei juuri mitään erikoisuuksia esiinny; se mukautuu, kuten yleensä suomessa, jokseenkin ekspiratoriseen, kohoten ja laskien lauseessa sen mukana. Kuten dynamisenkin lausekoron, kuulee sen hyvin eri laajuudessa ja erilaatuisena eri individeillä; intervallien suuruus vaihtelee puhujien temperamentin tai satunnaisen mielentilan mukaan. — Musikalisen samoinkuin dynamisenkin lausekoron eri vivahdusten selville saaminen vaatisi muuten oman spesiali-tutkimuksensa.[1]

Vieraan kielen suomesta poikkeavat aksentti-olot eivät ole ainakaan sanottavasti murteeseen vaikuttaneet. Joskus nousee kyllä äkkiä keskellä sanaa tonalinen korko ekspiratorisen laskiessa[2]. Tällainen korostus esiintyy myös yleisenä ruotsissa ja antaa asianomaiselle sanalle erityisesti varmentavan sävyn, mutta lainausta ei siltä ole välttämättä ajateltava. Sitävastoin on muutamissa yksitavuisissa sanoissa, samoissa tapauksissa, joissa laryngaliklusili tavattiin (kts.

[1] Äänteellisessä tutkimuksessa tuntuu musikalisen aksentin, kielen melodisen puolen selostelu toisarvoiselta. Sitä tärkeämpää se on syntaksisessa, joka tulee enemmän psykologian alalla liikkumaan.

[2] Niin esim. lauseissa *ei suorān se rūpāstä ota, ia se satoi nin hartāsti* kohoaa äänen korkeus-aalto korottomissa-*pās*- ja *toi* tavuissa laulamista muistuttavaksi, aleten seuraavassa tavussa normaliksi. — Typografisista syistä ovat musikalisen koron ilmenemismuodot jääneet havainnollisesti merkitsemättä.

siv. 100), äänen tavun loppua kohti korkealle korottaminen selvästi vierasten jäljittelyä.

Lopuksi on meidän vielä kiinnitettävä hetkeksi huomiota muutamiin äänneseikkoihin, jotka ovat yhteydessä kitapurjeen toiminnan kanssa.[1] Murteeseen kehittyneestä omituisesta naso-oralisesta vokalista sekä sen fysiologisesta laadusta on aikanaan tehty selvää (kts. siv. 45). Muuten eivät vokalit ole erityisesti nasaloituja, lukuunottamatta tietysti nasalien yhteydessä tapahtunutta välttämätöntä assimiloitumista, nasalin ja vokalin välistä artikulatsiosiirtymää; niin ovat esim. sanoissa *kummaŋka*, *nunnaŋko*, *mäń* vokalit hyvin vaikeat ilman vähäistä nasaloitumista lausua. Niinikään sattuvat *i̯*, *v*, *l*, *r* välittömään yhteyteen loppu-*n*:n kanssa jouduttuaan kuulumaan nasalisina tai hiukan nasaloituina puolivokaleina resp. likvidoina: kitapurje tekee joko täydellisesti tai puolittain *n*:n artikulatsion, suunnaten ilmavirran tai ilmavirtaa nenäonteloon, mutta toiset organit ovat jo *i̯*-, *v*- tai- *l*-, *r*- asemassa. Kun nenäresonanssi pysyy täydellisenä, sulautuvat äänteet loppu-*n*:n kanssa nasaligeminatoiksi.

Helposti voi muutoksia synnyttää nasalien viereisissä äänteissä kitapurjeen joko hiukan ennenaikainen tai myöhästynyt artikulatsio.[2] Edellisellä tavoin on syntynyt esim. regressivinen assimilatsio *tn* > *nn* (*vuǫtna* > *vuǫnna*), jälkimäistä tietä nuo tärkeät progressiviset yhtäläistymiset *mb* > *mm*, *nd* > *nn*, *ŋk* > *ŋŋ* (*lammas*, *kannon*, *viŋŋuttā*). Molemmissa tapauksissa on kehitys tietenkin hitaasti nykyisiin oloihin johtanut.[3]

---

[1] Itsenäisiä äänteitä, joilla olisi puheessa merkitystä, ei velum-artikulatsio ymmärrettävästi koskaan synnytä.

[2] Vrt. Jespersen, Lehrbuch der Phonetik, siv. 62.

[3] Jos jälkimäisessä tapauksessa tavua lopettavien nasalien laajuus on heikossa asteessa ollut, kuten luultavaa, pienimmillään, on seuraavien klusilien kvantitetti ja artikulatsiokosketus ymmärrettävästi ollut sitäkin heikompi, muuten olisi assimilatsio käynyt toiseen suuntaan, sulattanut nasalin klusiliin (vrt. vatjan *kunikkalla* < *kunniŋkahalla* y. m. samanlaiset). Edellisessä tapauksessa olisi myös äännefysiologisista syistä luullakseni lähdettävä heikosta asteesta, siis *dn*:stä eikä *tn*:stä.

Kitapurjeen epätäsmällisellä toiminnalla on edelleen merkityksensä *ns*, *ms* ja *nr*, *mr* (viimeksimainitut vain lainoisssa tavattavat) yhtymiin nähden. Jos nenäväylä sulkeutuu liiaksi varhain, ennenkuin kieli on valmis seuraavan äänteen artikuloimaan, syntyy konsonanttien välille helposti nasalin kanssa homorganinen klusili. Siten on *t* ja *p* selitettävä murteittain tavattavissa *mantsikka*, *räntsistǖ*, *köntsöttǟ*, *hampsią*, *Hentrikki*, *hamprata* j. n. e. Tällaiset muodot — lainoilla ei tässä kuitenkaan ole merkitystä — voivat olla hyvinkin laajalle levinneitä, tarvitsematta siltä olla keskenään maantieteellisessä yhteydessä tai yhteistä perintöä. Metsäsuomalaisten kielessä tunnetaan vain *mps* yhtymä, esim. *kampsu* (= leppärieska), *(puťīs-) lempsu* (= ohut perunansekainen leipä), *kömpsǟhteą̈*, *kömpsǟttelȫ*, *römpsü*. Sitävastoin sanotaan *känsikäs*, *ränseą̈*, *ränsä*, *mansikka*. *nr* esiintyy myös ilman konsonanttien välistä klusilia, esim. *kinrāľ*. *mr* yhtymää esittävistä lainoista ei satu olemaan esimerkkejä.

Kielennäytteitä.

Sananlaskuja ja arvoituksia.[1]

Vi̯eroᵗva kiv ei̯ ikän kasva sammalʼia̯.
Jotka tūnen‿istū, ne tūlen soṷtā.
Külmä toṷvoŋ‿kasvattā, lämpöᵗnen terän tekō.
Pei̯pusta petäᵗneŋ‿kesän, västist‿ei̯ väheä̯.
Koi̯rai̯ on hüvä kuoltuan.
Mi̯eliŋki̯elin mi̯elettömäŋ‿kanssa, palkiten pahoa̯ lasta.
Oŕilla olkēn ja varsalla varpūn.
Kissalla viŋkän, koi̯ralla loŋkān.
Hireŋ‿kuorma hernei̯tä i̯a varsaŋ‿kuorma varpui̯a.
Viś pitelö, viś pi̯eksä ti(i̯)ai̯sta kannon nenän. — Seppä, i̯oka takō raṷtoa̯.
Nelʼi̯ä nīttä ni̯emem‿piässä, kai̯kki ühtēŋ‿kusō. — Kun lehmeä̯ lüpsetän.
Huapa Hallerom‿mäi̯llä, koi̯vu Kollerom‿mäi̯llä, i̯ūret ühtēn‿ottā, latvat poi̯späi̯ŋ‿kahtō — Lehmän sarvet.
Vanha mi̯es i̯a ūs hattu. — Kun lunta on tullunna kannon nenän.
Vanha vakka i̯a ūs kans. — Se‿on i̯ärv kun se käṷ i̯iähän.
Isä kūrü, emä kiärü, kolt piätöᵗntä lasta — Rūtä.
Nelʼi̯äkolmattakümmentä i̯unfrūta tāhtoa̯ piällän. — Hevoᵗśeŋ‿keŋŋissä sümmät.
Mi̯eletöi̯n, ki̯eletöi̯n, kai̯ken muaĺiman vīsaŕ (∼ vīsās) — Puntaŕ.
Kui̯va kūs kalli(i̯)olla tāhtoa̯ — Müllüŋ‿kaŕkeppi.
Musta mökki (∼ mölli) mäi̯llä, i̯oka tūlta tuhkaᵗsō. — Kolʼmilu.

---

[1] Kerätyt etupäässä kielialueen eteläosasta, Ruotsin puolelta.

Punaiši(i)a vuohi(i)a navetta täünnä, musta pukki keskellä. — Kuŋ‿ koukulla hiľi(i)ä veitän‿ ünista.
Silmästä süö ia külestä paskantō. — Müllü, ioka iauhā viľioa.
Sivvillainen saksan lammas lüö künttä künnüksēn ia koppoa kuan‿ etēn. — Harakka.
Üks hiŕ, kaks hänteä. — Rieskakarttu.
Rätti räüställä, täitä täünnä. — Tähtrüpäs eli riianseulat taivālla.
Künsikäs vei känsikkän levän lossanan (?) takoa (~ pellom‿ parannoksem‿ piältä) — Haukka vei kanan sonttuŋkion takoa (piältä).
Korppi lentä iotta veś sīvistä parskū. — Müllün sīptukki.
Lakka täunnä lampaita, körttipässi keskellä. — Hampāt ia kieľ sūssa.
Sata sarkki(i)a, tuhat turkki(i)a, akam‿ perse ühtähüvim‿ paľiassa. — Kana tūlessa.
Üks tünnöŕ, kahellaista oltta. — Kanammuna.
Ei‿ iou pihalla, ei‿ iou sisällä, parāŋ‿ kaŋŋom‿ puonnillen tekō. — Laśit.
Üsömp kun täi, pienemp kun hiŕ, useamp laś kuŋ‿ kuńiŋkān huonēssa. — Sūriŋk.
Enin prūkatān, vähin mainitān. — Oven ripa.
Isä istū, emä ketreä, tüttäret tüpertä. — Humalan salko ia humalat.
Aitta täünnä päivällä, üöllä tühiä. — Keŋkä.
Püöreä kun muna, pitkä kuŋ‿ kirkon seinä. — Rihmakerä.
Makoa kun tukki, kusō kum‿ pukki. — Oluttünnöŕ.
Piä palū, perse märkänō. — Saunan raput lauvoiľlen.
Kaks kultaiśta käkeä, kahtō ültö ühön‿ orren. — Silmät.
Kattila kiehū, ilmam‿ puita, tervaksita. — Kuśiaispesä.
Puńikki iuoks iuomān, iotta sarvet piässä heľiś. — Tahko.
Talam‿ poika tallukka, musta poika mullukka (~ musta härkä mulleroinen), iuo kerralla enemmän vettä kuŋ‿ kuniŋŋas kūtena vuonna, seppä seihtemänä kesänä. — Saunaŋ‿ kiukoa.
Kuollet eläveä hautān vetä. — Kampa.

Kimmiŋ‿ kammiŋ‿ kiŕi̯utettu, ruo̯hohei̯nästä keräi̯lttü. — Lehmäm‿ paska.
Tuo̯ppoi Tuo̯moilasta tuoťin, tiä̯llä ūvet vantēt ümpäŕ pantīn. — Uŋka i̯oka süntü.
Mänö ei̯mmäs kun tie̯ ülttü. — Humala kepin‿ ümpäŕillä.
Kuo̯pallineŋ‿ kuo̯llei̯ta, vai̯llinen nau̯rita. — Puťišia̯ i̯a kärmei̯tä.
Pulleŕim‿ peŋkki i̯a tatteŕin flaska. — Sontapeŋkki navetassa i̯a lehmä.

Lasten lukuja.

Tirul‿ lirul‿ lintu pień, küllä tii̯än pesäi̯s pai̯kan: mäi̯n‿ alla männikössä, kui̯vaŋ‿ kūseŋ‿ kukkuralla; tūless‿ on tupai̯s, korvessa kośis, kalliollˬ oŋ‿ kartanoi̯s. Tuľpa Tui̯kko valkosau̯va (∼ valkea̯n sammutti), minä pakenin mehtän. Mehtä mullen sau̯van antoi, sau̯va minut tie̯llen suo̯ttoi, tie̯ minut külän vei̯. Sie̯llä lö̯üsin emännän lei̯pomasta, tüttären taputtamasta. „Emäntä̯in, muo̯ŕisei̯n, tie̯ minulleŋ‿ kakkarai̯nen, kiven silmän sūrui̯nen, koi̯vun leheŋ‿ korkeu̯s i̯a lepän lehen leveü̯s“ — — — Kalamie̯s mulleŋ‿ kalan‿ antoi, minä kalan akallen. Akka mulleŋ‿ kua̯kun lei̯poi, kua̯kun minä koi̯rallen. Koi̯ra mullen oravan hau̯kkui, minä oravan passallen. Passa mullen sīvet antoi, i̯oi̯lla minä lentea̯ lö̯ühütteľin ültö puo̯len mereŋ‿ kümmentä. —

Mikä tämä? — Nikä näkä. — Mikä tuo̯ on? — Pīppaŕ — Missä voi̯? — Hīŕ söi̯ — Missä hīŕ? — Ai̯tan‿ alla. — Missä ai̯tta? — Tuľ poltti. — Missä tuľ? — Veś sammutti, — Missä veś? — Härkä i̯oi̯ — Missä härkä? — Nītüllä. — Missä nīttü? — Vīkate vipaś — Missä vīkate vipaśim? — Kovaśiŋkolossa. — Missä kovaśiŋkolo? — Kannom‿ piä̯ssä. — Missä kanto? — Hiľinä. — Missä hīlet? — Tuhkina. — Missä tuhat? — Matoina. — Missä mau̯t? — Kukkoi noukki. — Missä kukkoi? — Hii̯essä hilskamassa, lehossa lepsamassa. —

Kettu itki poi̯kia̯n, alla vuo̯ren voi̯voiťteľ. Jo minä

sanoⁱŋ‿ ketullen, i̯ott‿ ei̯ mäi̯llen männä: Sie̯ll‿ om‿ mäk mäntäpäi̯tä täi̯nnä, i̯a notkot nuo̯ři̯a̯ rakennettu; sie̯ll‿ om‿ püssümie̯het püllüllān, katosmie̯het kallellān. Nüt om‿ mum‿ poi̯kai̯n herrasmie̯sten hartioi̯lla, valtamie̯sten vuo̯ttei̯na, pīspam‿ pitkinä hihoⁱna.

Loitsuja.[1]

Pai̯setten luku.

Ruma ruskea̯ rupinen nei̯to,
paha pai̯setten‿ emū,
mā kivia̯ kipoⁱttamān,
puo̯śia̯ pakottamān,
äkäväkämä räkämäntīn!
Tuo̯nnen mä sinut suo̯tana kiroa̯n:
hitēn, helvettīn,
i̯onne pūt tüvim‿ putoa̯,
hei̯nät latvoⁱn laŋkia̯;
etkä sie̯llä rau̯hoa̯ sua̯.
Tuo̯nnen mä sinut kiroa̯n:
ültö pui̯(i̯en, alaⁱte mai̯(i̯en,
ala anturakivi(i̯en.

Kohtāksēn.

Kie̯sus kahtoⁱ poi̯koa̯n,
minä kuhoŋ‿ kohtāsta.
(Herra puhuⁱ heŋŋellēn,
hüvästä sulasta sūsta)
Pühä poi̯ka kohattīn
pühäŋ‿ kirkoŋ‿ künnüksellä.
Hüvät ülös nostettīn,
pahat alas pai̯nettīn.

---

[1] Loitsuista otamme vain pari kolme pätkää näytteeksi. Ne ovat kerätyt pohjois-Östmarkista.

Pakkaiśellen.

Pakkainem‿ pukuŕim‿ poi̯ka,
kovam‿ mua̯ŋ‿ kömppähūl,
elä külmä künsiäi̯n,
ei̯kä palele varpai̯ta!
Külmä külmiä̯ i̯okkiviä̯,
palele hallapa(i̯u(i̯a!
Kesät kei̯kuit lähtei̯ssä,
talvet ai̯(i̯an haŕi̯oilla.

Satuja.

Miŋkätäheŋ‿ karhu on hännätöi̯n.[1]

Karhu rōkaś ühöŋ‿ kerraŋ‿ ketun, i̯a ketulla ol' kalo(i̯a völ'i̯üssän. „Misteä̯ nuo̯ kalat sai̯t?“ se rupeś ketulta küsölömän. Kettu sanoi: mä̅ tuo̯nneŋ‿ külän‿ allen i̯ärvellen, si̯ellä ne‿ on hakanna hoĺin i̯iä̯hän. Pistä häntäi̯s sinnen — sanoi — i̯a istu sīnä nīŋ‿ kau̯voin, i̯otta sīhēn rupea̯ pistelemän. Kun sitten ülös nou̯set, sanoi, nīn‿ on sulla kalo(i̯a nukka. — Karhu mäń i̯a pań häntä̅sä, mutta se külmettüi̯ sinneŋ‿ kīn — sinä ti(i̯ät — pakkaiśella. Se ä̅tteľ nostoa̯ sem‿ poi̯s, mutta se ei̯ lähtennäi̯. Karhu akuti̯eraś: nüt si̯ellä mahtā skarpastiŋ‿ kalo(i̯a olla i̯a repäś miŋkä tai̯s. Ja sīnä siltä kou̯voilta häntä katkes i̯a sillä se hännätöi̯nnä vi̯eläi̯ käü̯.

Karhun i̯a ketun rīhenrüskū.[2]

Ketulla i̯a karhulla oľ ühtei̯nen rui̯s. Kun‿ ai̯ka tuľ, että sitä piť ruveta rüskeä̯män nīn ne rüskäś. Kettu se löi̯ nīn‿ että olet‿ ei̯ pilkasta likāhtanna, se sanoi nīŋ‿ kovoa̯ lüö̯vänsä niä̯s. Karhu oľ riktuva rüskūmi̯es, se hoi̯toś üsös-

---

[1] Pohjoisesta.
[2] Hollannin kylästä.

tin. Kettu sano sillen — skoiǵar —: nüt suorān niänni, ei sinust˘ ou rüskeämān; sum˘ pitä lūvä niŋ˘ kovoa kum˘ minä, että olet makoa ühössä kohen. Karhu löi ühä kovemmin, nīn˘ että olet suihtuś ümpäŕ hiela rīhtä ia kattōn.

Rupeśvat aktieroamān sitten, että miteŋkä ne nītä iakū. Kettu sano, että „min˘ ei tiiä mūta iakoa kun˘ että üsömmällen üsömp koko, pienemp pienemmällen". Ja kettu koŕiaś rukīt völiūnsä ia karhullen iäi puara rūmenet ia olet. Seittuiśen roivion tek niäs kouvollen.

Piru ia laiska Matti.[1]

Se oľ laiska Matti ennon vanhoa erkkiä tienoamassa, väŋkkäisellä reŋkinä niäs. Se telläś sen hakemān vettä tīnulla. Matti se kulk ia spaśieraś ümpärīsen lampia tinunēn. Kun˘ ei sitä kūlunna koťīn takaperin tulovaks, nim˘ piť väŋkkäisen lähteä sitä hakemān. — „Mitä sinä täällä kulet ia iollotat kun sin˘ ei ikān tule veiŋ˘ kanssa?" — „Nīm˘ — minä tūmaiśin˘ ottoa ühöllä tākkia hiela lammin, että meill˘ oiś vettä nukka." — „Nīn sinä, puara tolvasteleiteit" — ia sillon se rīppoa Maťilta tīnun ia mänō seŋ˘ kanssa. Mitäs, Matti piäś kantamasta ia sai käüvä tühiänä koťīn.

Sitten ne ühöŋ˘ kerran mäń, Matti ia möükäs, puillen. Kuaśivat usöm˘ pūn, kuivan petän — sem˘ pit˘ olla kuivoa iota ne poltti. Sitteŋ˘ kun ne˘ oľ seŋ˘ kuatanna, piť erkin˘ ottoa tüven olkapiällēn ia Maťin latvan, se kun˘ oľ huonomp, Matti. Ne kun läks mänemān nim˘ Matti istuitīm˘ piällen, pūn latvallen ia anto väŋkkäisen veteä. Kun ne tuľ koťīn, se heitti tüvpuolen olkapiältān, roiskātti muahān. Mutta sillom˘ pū leiskātti latvoan että Matti kīś kauvas toisēn mäkēn. Erkki nous manoamām˘ Mattia että

---

[1] Tämä ja seuraavat sadut, joiden saantipaikkaa erityisesti ei mainita, merkityt Puralan kylästä, Ruotsin ja Norjan rajalta.

„mitä sinä nüt spiiøkäileiteit ia viškoiťteleiteit?“ Matti sanoi: „minä kimmoiťteleitein.“ —

Se tahtoi olla paljoa vahvemp Matti kum‿ piru. Se sitten‿ otti usöŋ‿ kuŕikan ia niḱien oľ miärä sitteŋ‿ koittoa, mikä sitä eimmäs ois tainna viskata. Se piru viskaś kauvoiś, miteŋ‿ kauvoiś, lie viskannai. Matti seisoi kuŕikaŋ‿ kanssa ia sen oľ miärä lähätteä. — „Mitä sinä seisot kun sin‿ ei viskoa?“ — „Minä kokotan kunnekka tuo pilv tulō lähemmä, nim‿ minä lähätän sem‿ piällen.“ Piru sūttui, sanoi: ei sei käü laillen, ei sinä sinne sua sitä viskata.“ Ei tahtoinna kuŕikkoan mestata. [1]

Sitten ne rītāntui; se sūttui niäs reŋkinsä ia pist sen tupān, teŋkäś oven tā. Sittem‿ pistā valkeasēn tuvan, että Maťin‿ ois pitännä paloa ülös. Se mäń sitteŋ‿ kahtomān, että tokko se ois tarkkām‿ palanna ia lūl että hän‿ oŋ‿ kuitti skoiḱiaŕreŋŋistän, iok‿ ei‿ iou mut föräŕielssinä. Mut Matti ketturoi ia makoa porossa haukoitellen. Sanoi erkki: tuot‿ ei käü laillem‿ polttoakkān‿ ies!

(Hollannissa tämä osa toisin: *Kun ne oľ rītāntunna, nim‿ Matti eroś sen vöľiüstä ia mäń latōn makoamān‿ üöks. Mutta se fiellaś: erkki tulō iotain tekemän sēkkeŕisti, ia se pistäitin pois lausta puskikkōn. Erkki teŋkäś laun‿ oven ia pań valkeasēn. Se paloi ülös ia uamuiśella Matti mäń vierōimān sihem‿ porōn. Tulō vanhus ia küsū: oŋkos Maťill‿ ollu lämpöinen tän‿ üönä?“ — „Ei rient‿ ou ollu lämpöinen, mut palavustuin vähän‿ ühön tākin.“)*

Küläŋkup ia tikaŕkup.

Oľ kaks kupia puheiśilla: üks küläŋ‿ kup ia toineŋ‿ köuhä tikaŕkup. Se‿ oľ vielä runoi se tikaŕkup ollaksēn mut se toinen sanoi: niḱien runoimisest‿ ei‿ iou ikän mitān ia ios sin‿ out hüvä ühöŋkäŋ‿ karvam‿ minun lehmistäin repoitoksillāns kiäntämān nin suat ihellēns hiela kaŕian. Kup sanoi: min‿ ei huoli sinun‿ eläimistāns, mutta ios an-

[1] Tämä palanen pirujuttua saatu Hollannin kylästä.

nat tuopin vinoa, sanoi, nin hän suą hukan tāhtoamān tähän tuvan‿ etēn. — „Nīn tię se," — sanoi — „sillä kertoą suąt!"

Hukka tuľi tuvan‿ etēn tāhtoamān ja leįkihtelemänsä. Se tikařkup sai vinatuopin ja rupeś liřittämän.

Piru ja külänkup.

Tuľ piru külän ja ne tek‿ isännän‿ kanssa seįttuišen miärän että se tekö kaįkki isännän tüöt ja sitten suą hänet, se lupaįtīn, paįstiksēn kuolun jälkēn. Ja se teki kaįkki sen tüöt, nopēn, mitä toįnen‿ oľ vuąn hüvä nimeąmän. Sittempä loppuį io kaįkki tuöt ja sem‿ piť suąha sem‿ miehem‿ palkaksēn. Isäntä sanoi että: „vięl‿ on tässä vähän‿ käpertämistä, pięniä töitä", sanoi, „ois sun ruvettava tekemän hiękasta köüttä". — Väŋkkäinen rupeś mut‿ eį suąnna süntümän: se kourist sitä nukka mut kun se piäst silloin se haįoś. Küsüi, eįkö hän suą panna hevoišen sontoą sekān. — „Ei, mut puąra hiękasta iotta seį märkäne!" — Se puřist ja puřist erkki, mut sinä se hätäntüi: eį hän sitä köüttä suą, sanoi, ja hän foŋŋoą monta sięluą sill‿ aįkoą kun hän sinuą tięnoą. Ja se slūttaś.!

Mut se sanoi kup: eį sinä tullukkān vięlä kuįtiks, eįkä sinä piäse enemmän sięluįa fongoamān, vuąn sum‿ pitä ensin‿ kahvata minullen tünnöřpūllisen rahoįa! — Eį auttanna, piť lähteą kahvoamān. — Kup paukātti pohiam‿pois tünnöřistä ja pań sitteŋ‿ kuopan hoľīn. Erkki kantoi ühtēn‿ kantamisēn sinnen rahoįa ja tuľ kuvin luo ja sanoi; hän‿ eį suą täütön sitä tünnöřpūta ikän, ja nüt hän‿ eį tiįä räknöįttömiä rahoįa mut kolt hopāřia, ja nehi monen rīkin takana. — Ja nüt meįįän‿ kontraht suą olla slūtti!"

Sūtař ja piru.

Vanha seppä seįsoi paįassa ja takoi, sepiht iotai — nīn sūtařpa tuo oľi, nīmpä sūtař, ioka sulaś pikiä paįan‿ ahiossa. Se tuľ silloin‿ katollen se vanhin‿ erkki; totta se lię

meinanna sitä sūtaŕiq mukānsa. Sill‿ ol' silmät‿ ikān lautaⁱśet, se tek ne sūreks iotta peloⁱttoq. Mutta sūtaŕ ol tüǭtüvä sūtaŕ, kova süvämminen ia sieppaś kūmoq pikiǟ, kiehuvoq möŕiüǟ, kun sinä niǟs palkeilla liehot. Pölöⁱnen huikkaś katolta: täss‿ on silmät iotk‿ on sūret!" — „Mut täss‿ on suopoq iok‿ on vaŕiq" sanoⁱ sūtaŕ ia paiskaś sitä kiehuvoq pikiǟ sen silmiǟ vasten. Silloⁱn‿ eŕis piru nopēn, huikaten siǟssä männessān. Eikä se toista kertoq ollunna hüvä tulemān, se pelkäś sitä. Mutta kaukoq fiellan nupilta se väľin hūs: „oŋkos suovansūtaŕ kotona?"

Miten ruohtalaiset kaiǥotti erkim‿ pois rīkistān.

Erkki se kulk tikaŕkupina ümpäŕīnsä üsö säkki selässä, sielu‿ia fongaten, niŋ‿ kun se tekö. Se tuľ tuonnen‿ alān Ruohtiq ia siellä se müǭttäś — mikä se nüt ol' nimeltän?; se maht‿ olla iohī üsö rītaisäntä, ruohtalainen, ioŋka se müǭttäś. Piru pań säkkīnsä tien vierēn ia rupeś huiloqmān. Sīnä ne nous puhumān. Mies sanoⁱ: täss‿ on eteläpuolla kattila, iossa ne keittā imeiśiǟ. Erkki sanoⁱ: müǭ mahammon lähteǟ sitä kahtomān. Ne mäń sen herraŋ‿ kanssa. Toiset löivät skoiǥiaŕit sill‿ aikoq säkiŋ‿ kiviǟ täütōn. Erkki tulō misnöiǥiättünä — eihän siellä mitä kattiloq ollunna — ia rīppoq säkin selkānsä. Se kantoⁱ kaks, kolt neľiännestä ia toiset saloq kahastā iotta minnekkä se iouvuttā ne kivet. Se tuľ ühöllen sillallen ia sīnä se rupeś viskoⁱmān että mulskūhteľ kiviǟ iokēn. Ja kun se vieroⁱtti nītä kiviǟ ia huisk nin toiset io ol' nauramassa: nüt se kup narrattīn līǥiam‿ pahoⁱn. — Mut se sūtutti iukoⁱsta ūpekrippeľiāsti: ai‿ iai kum‿ muŋ‿ käü küllāksein tämän rīkin‿ imeiset, ia nüt mum‿ pitā tiǟltä lähteǟ eikä käü laillen Ruohtīn takaperin tulla niŋ‿ kauvoⁱŋ‿ kun‿ ükskī sitä sen miehen slektoq Ruohiss‿ elā.

Ja sei Ruohtīn tule, sei suq haminoiǥia tiǟllä, pölöpoika, se on Noŕissa nüt, rīkierailō. Ja sinä tiǥiät, müǭ oummon‿ erkistä frītä!

Marras.[1]

Jos i̯ossai̯ külässä ol' marras, nīn silloin tul' i̯onai̯ üŏ̯nä ennalta pai̯i̯ān sei̯ttuinen takomamies: pien harmoa̯ kup luai̯a hattu piăssä, ja se hiărāś pai̯i̯apölkün ümpärillä i̯a hei̯lui vasaraŋ‿ kanssa kistun spīkkiä̯ takoi̯n — ikān‿ ihe riktuva seppä, i̯oka sitten tul' kistun spīkkiä̯ takomān. Mutta sitteŋ‿ kun ne slūttaś ihe kistun spīkkiă̯ takomasta, silloin ne tau̯koś ennokseti — — — — Tai̯ kum‿ pau̯kūhtelō üsöstim‿ pöü̯vät, nīn ne sanō: küllä sie̯ll‿ om‿ marras, sīnä külässä; eli i̯os kettu tulō räi̯kümān likellen huoneita nīn sanōvat: tulō sēkkeŕisti i̯okī marras. Sanōpa nuo̯ ühöt silläi̯ lai̯lla, i̯os i̯okī on hüviŋ‿ korea̯ i̯a ülpeä̯, että: küllä se sen‿ on martātēnsa ei̯llä.

Jokos min‿ ou̯n sen toi̯mittanna miten ne i̯ou̯l‿ üŏ̯nä kahtoi martai̯ta? — Se‿ ol' sīhen‿ vīsān, että kum‿ päi̯v‿ ol' noussu nin sem‿ pit' sīt‿ asti puăstota — nii̯em‿ pit' puăstota i̯os ne milloin tahtoi tehä i̯otai̯n sei̯ttuista — se‿ ei̯ suanna väheä̯ sūvä i̯os tahtoi nähä tokko tuŕis martai̯ta. Sitteŋ‿ kum‿ pere ol' süŏ̯mäss‿ illaśtān nin sem‿ pit' männä i̯a kahtoa̯ ulkoa̯ laśista sisān: se näü̯tt‿ ikān olovam‿ piăttöin i̯ok‿ ol' marras. Kun se sen näk nin sillä pit‿ olla i̯otai̯ süŏ̯mistä kahtoi̯alla pisteä̯ sūhūnsa, mūten väŋkkäi̯nen tul' i̯a otti.

Pai̯nai̯nen.

Se‿ on niăs — sinä tai̯i̯at tuon ümmärteä̯ — pai̯nai̯nen sei̯ttuinen, että kun sinä makoa̯t unessa nīn se tulō i̯a istui̯tō ou̯to rinnam‿ piăllen i̯a rupea̯ puŕistelemān. — Tuota kaskem‿ Puavoi̯a se ühtätüŏ̯nān hätūtti pai̯nai̯nen — se heŕin‿ ai̯na sitä mölütti öi̯llä. Mut ühöŋ‿ kerran se oli tavanna sen käśiŋ‿ kīn kun se‿ ol' parai̯koa̯ rinnam‿ piăllä

---

[1] Seuraavat ovat kaikki yksistään mytologiaa koskevia asioita tai satuja.

rikiẹroạmassa. Silloin se huịkkaś akallēn Puạvoi, että: nüt pitä sun nopēn ottoaịs valkeạn, että hän näkö sen. Akka eị havāhtunna ịa se nurvaś sitä ǖvestān külkēn: etkös luhoi nouse ottamān eläväịstä että mä suạn nähäkseịn mittuinen dịǖr se on. Mutta eịhän se tarpēks nopēn kävestünnä — se‿ ol' tuluksilla niạ̈s hitaịnen‿ ottoạ — nīn se osaśi piạ̈stäịtä sill‿ aịkoạ seŋ‿ käśistä poịs. — Ol' ollunna ikän‿ oịs pitkistä lampān villoista kīn pitännä.

Eịkös se‿ ou unteľiạ dịǖr se paịnaịnen, vaịkka eịhän se ou ükskäm‿ mū mut rauhatoịn siẹlu, ịoka huịloạ süntisen imeịsen piạ̈llä.

Rukilleịkkǖ.

Miẹhell‿ ol' üsö ruịs, halmeruịs mehässä ịa se ol' siẹllä väkeịsä kanssa leịkkoạmassa. Se ruịs ol' riẹntti ịoutunetta ịo ịa se rupeś rumastiŋ‿ kaŕisemān, niạ̈s kuịva ịa ịoutunet. Miẹs se heịlui ịoukkoịsa kanssa ịa huịsk ịa manaś; se hätäntüi ịa sanoi: ịoka puạra nopēn tuạn rukīn leịkkoịaịs, sanoi, min‿ antaiśin sillem‿ parān lehmäịn, kun riẹntti kaŕisō tärvīn. Sitteŋ‿ kun üọ̈ tul' nin se rupeśi kuhisemān sīnä rukīssa ịa neị nähnü mịtäm‿ mut se puạra kuhiś ịa ühtätüọ̈nān sanoi: pinn‿ o blokk, pinn‿ o blokk (se‿ ol' luvepuọlla Tūrsbütä ịossa se hentaś; se puhui siẹllä ruọhtalaịsta). Uạmuiśella se‿ ol' ruịs leịkattu paľịāks, eịkä sīn‿ ollu ühtäm‿ piạ̈tä, vaịkka se nīn‿ rumastin ịo mäń pakallen. Mut kum‿ mäńvät kahtomān, eị ollunnaị lehmeạ̈ navetassa; se sen‿ otti, parān lehmän, puạra se saị luvan.

Vaịhokas.

Nītä mäk‿ imeịśiạ̈ — seịttuinempa se‿ ol' ịoka kuvilta rukīnī leịkkaś — sanoivat ennen vanhūtēn ikän pitänēn imeịsteŋ‿ kavoịịa. Kun nīll‿ ol' piẹniạ̈ uŋkiạ, ịotk‿ eị ollu ristitüịtä nīn ne vaịhtoi mäkherrat imeịsen‿ uŋŋan ịa pań omānsa ịällēn, mut ristitüịtä nīll‿ eị ollunna mahtiạ ottoạ.

— *Siell‿ ol' tuolla pohuišessa Küölömmäissä ollu ennev‿ vaihokas. Sill‿ ei ollu kroppia mut tuov‿ verran, vuam‿piä kasvoi nin‿ ouvostin‿ üsöks että se‿ ol' ikäŋ‿ kontti. Se kup sei puhunna mitän, ios ioki narraś ne puhumān nin ne kuol' — ei sanoa se iäntännä. Sitten se niäs ol' üks, ioka otti munaŋ‿ kuoren ia rupeś huttua keittämān sinä ia otti usön humalansalon hieŕimeks, pań mūril‿ lävitön ia sillä niäs sevoitti. Silloin kup ei malttanna: hän‿ ei‿ iou ikän nähnü nuoim‿ pientä rūteä ia nuoin‿ üsöä hieŕintä vaikk‿ on io nīv‿ vanha kuŋ‿ Küölöm‿ mäk. Se sillä lailla tek, että sai sem‿ puhumān. Ja sitä se kuol'.*

Fiŋŋeliŋ.

Kup tek seittuišen lupāksen mäkherrallen, että hän‿ antā sillen kūn‿ eli päivän taivālta eli oman süvämvereisä, se lupaś, kun se pükeä kirkon. Se rupeś pükeämän. Nin sitten se tul' nestan valmiks se kirkko, ei vantanna mut se mies heŋkäś io heŕin latvassa, toŕin hippuišta tek io valmiks. Nin se rupeś pelkeämän mies unteliāsti että nüt se tulō ia tahtoi hänet. Se män‿ ikän hömöröks ia läks mehtin kulkemān, ātteľ. kohta se hänet vie. Se osaś kūlemān mehässä kun mäkherran‿ akka lallitti lapsellēn, sen olla vait — vuan se sanoi ruohiŋkielen — että uamulla pappa tlō koŕin kūn‿ eli päivän‿ eli süvämvereŋ‿ kanssa ia mainiht sitä nimeltän: Fiŋŋeliŋ. Sit‿ ei ükskän tiennä sen nimeä, se niäs voitti imeinen sen kun puara ties nimen. Kup läks pois mehästä ia mäń sinnen missä se ol' kirkkoa pükeämässä ia kahtoi iūrelta ülän kuńikka vimeinen hippuinen ioutui valmiks. Se huikkaś sitten: Fiŋŋeliŋ, tūrn‿ e vin! Mut silloiŋ‿ kup putoś toŕin latvasta, alām‿ pakkān ia sen‿ ei reŋŋänn‿ antoa süvämvertän eikä sit‿ ollu vastust‿ enemmän.

Oudoimpien sanojen selitykset.[1]

asuą (88) asua, pysyä: *asuᶤ märkänä.*
auvutti (60) kunnoton, vastahakoinen.
eläväịnen (138) tulikipuna.
eperoịnen (79) vähämielinen.
eperovuǫś (48) katovuosi.
hapuŕpią̈ (48) hatarapää.
haŕịuᶤśtin (48) länkien yläpäätä yhdistävä hihna.
hauska (8) kuun himmenevä ympärys.
heleą̈ (56) iloinen, raikas.
hepseą̈ (56) hempeä, herttainen.
heŕin (56) melkein, jokseenkin, *heŕim‿paremp* (= sav. *ịäŕin*).
hetas (56) herkkä.
hilve, mehänhilve (26) otus, riista.
hippuᶤnen (130) terävä huippu.
hoịịota (62) huitoa, huimia.
hoịva (62) vitsa, patukka.
horata (15) uneksia, horista.
huąmią (58) etsiä, hamuta.
huąvata (26): *ịäńis huąpoą* syö haavan kuorta.
huǫľią (49) surra, ikävöidä, pitää väliä.
hurppu (46) lörpöttelijä.
hūhelo (57): *pią̈ on hūhelona* = sekaisin.
hūska (8) hupa.
hüŋŋütä (65): *sika hüŋküą̈, on hüŋŋüllän* = kiimoissaan.
hüvä (57): *ịäńis on hüvässä, mänō hüvän* = lyymistyy piiloon.
hätkästeleịtä (56) säikähdellä.
hätäntüą̈ (33) joutua pulaan, tuskastua.
hönnätä (75) juoksennella sinne tänne.
höksötteą̈ (15) kts. *käkätteą̈.*
höülä (?): *„üsökäśinen“*, tuhlari.
ihetunkiịaịnen (47) tungettelevainen, itsekäs.

---

[1] Merkitysopillisessa suhteessa mieltäkiinnittäviä sanoja olen myös ottanut luetteloon. Sulkujensisäiset numerot viittaavat sivulle, jolta sana on löydettävissä.

i̯anhus (36) havupuun tervaksinen pintapuoli.
i̯au̯ruta, i̯au̯vertoą (30) juonitella, äitellä, murista.
i̯oppi (43) laiska, vetelys.
i̯otkoⁱťtoą (10) kulkea raskaasti, verkalleen.
i̯umalallinen (39) jumalinen, jumalaapelkääväinen.
i̯unni (47) vetelys.
i̯ukoⁱnen (82) piru.
i̯upsutella (36) käydä raskaasti.
kammāhtoą (72) säikähtää.
kampsu (127) leppärieska.
kapu (26) palikka, joka pannaan kuolaimeksi vuohenpojan suuhun, imemisen estämiseksi. Vrt. *kapula.*
karkkoⁱ (81) yksivuotinen lammasvuona.
kaŕkeppi (48) kapula, joka myllyn jauhaessa pudistaa jyvät kivensilmään.
karpuⁱšet (8) lumikengät (vitsoista tehdyt).
kasattu (39), *k. pässi* täysikasvuinen, kolmivuotias pässi.
kať (130) ampiaisen piikki.
katkoⁱťtoą (90) oksennuttaa.
katosmies (135) lintumies, joka pyydyksinään käyttää „katoksia“. Vrt. *virkamies.*
kau̯hnata (38) niittää huonoa jälkeä jättäen.
kavoⁱia (30) peljätä, kammoa.
kehno (38) sairas.
kersa, kersoⁱ (81) (avioton) lapsi.
kiepseą (12) nokkela.
kilsu (8) vetelä suonpaikka.
kippoⁱ (81) pikku vuohi.
kitru (33) tyhjännaukuja.
kokottoą (134) odottaa.
koŕi̯ake (49) ratakka, kepakko.
koŕi̯us (47) pikku huone, kota.
kostella (11) kiitellä.
kulokas (37) käärme.
kulvei̯kko (86) vedenpinnalla kelluva heinikko.
kuohnata (38) hönnätä, puuhata edestakaisin.
kuolata (75) valuttaa sylkeä.
kurmoⁱ (81) vuoden vanha vuohi.
kurvāhtoą (25) nukahtaa, torkahtaa.
kū (117) rasva, ihra.
kuōpelteą (30) varastaa.
käkätteą (18), esim. *nau̯roą käkätteą.*
käperteą (135) vuoleskella, toimitella pikkutöitä.
kässią (78) käsin kopeloida.
kävestüą (138) onnistua.
köhüt, köhüⁱnen (17) kevyt, kerkeä.
köpsähteą (12) „*vaŕıs köpsāht pūn latvān*“.
kötöⁱiä (87) valehdella.
lammoⁱškaiⁱie (38) kts. *ruohkaiⁱie.*
lei̯lu (80) rällä, huitukka.

lemplauta (40) reessä sama mikä kelkassa „*iukkolauta*“.

lempsu (127) ohut perunansekainen leipä.

leppä (18) veri (ainoastaan eläimen).

ligritteä (15) pyöritellä, kieputella.

liänö (58) vesilätäkkö.

litreä (33) nuljakka, liukas.

loinnella lukea loitsuja.

lonne (15) laakso, alanko.

luasto (58) levy.

luatata (58) *l. kirvestä* = sulattaa, juottaa lisärautaa kirveen terään.

luhoi (81) veltto, vetelys.

lülü (56) vasemman (?) jalan suksi.

lötkästeleitä (10) vetelehtiä, laiskotella.

mahlēt (38) hyvät ruuat, esim. *on läksiäis-* (= hautajais-) *mahlēt vielä mahassa.*

marras kts. siv. 137.

martolammas (46) vuonimaton lammas.

mehällinen (35) metsänotus.

meuhuta (60) pitää pahaa menoa.

mukānān (39): *ne ol' nīn mukanaan* = kuin *muka* olisivat olleet jotakin, olevinaan.

muksa (12) tyttö.

munna äiti.

murtioittoa (79, 80) synnyttää kesken.

möhleä (38) turpea.

mössöi (81) vuohenjuusto.

nesteä (8): *astia nestā* = neste tihkuu astian läpi.

nihvoi (81) nahkasäkki.

nitkūttoa (10) esim. *soutoa n.*

nisus (36, 37) äidinmaito.

nisävieru (59) nuorimman edellinen lapsi, „*nisästä vierūtettu*“.

nouvāttoa (23) huolehtia, pitää muistissaan, käydä katsomassa.

noste (37) hiiva.

nukeŕ (70) sänkyvaate „*hurst, ioŋku piällä muatān*“.

nulho (38) mäen huippu.

nuppi (18) = *nulho.*

nurēnvirret (43) uneen vaipuvan lapsen äännähtelyt.

nurvaišta (38) survaista, tyrkätä.

nuttu (18) vaateretku.

nūtoa (57): *porsas nūtā* = painautuu kärsälleen maahan.

nuva (117): *kahtēn nuvān* = osaan.

nürväištä (81) survaista, tyrkätä.

näkerteä (10) vuoleskella, kaivertaa.

näpseä (12) näppärä.

onea (87) rumannäköinen, paha.

olemoịnen (80) esim. *ịoko se mäń Nořīn olemoịseks?* = ainaiseksi.[1]

ořịa (49) palvelia, palkollinen.

pahnampohịịịaịnen (115) perheen nuorin lapsi.

paịnoą (93) värjätä.

paịummakoąva (10) kaksivuotias hieho.

pallią (49) ohut vatsaliha (ei = pallea).

paŋkka (18) kelkan jalaksia yhdistävä puu.

petäịnen (47) pikku pala, murunen. *petäịnen* = petäjäinen.

pillkka (18): *eị piąse pilkasta* = paikaltaan.

pilleskinttu (18): kurki (leikill. nimitys).

polttaịnen (86) pikku itikka, jonka purema „polttaa".

puąsata (75) pieksää.

pullertoą (24) telmää, pitää kurisevaa ääntä.

puǫhtoą (46) puhdistaa tuulessa *puǫhtimella* viljaa.

putkuta (124), *lähteą putkūsēn* = juoksuun, pakosalle.[2]

pühäịnen (82), esim. *pühäịnem paịkka* paikka, jossa joku taikateko on tapahtunut.

pühänenä taikasanoin synnytetty ihoruohtuma.

pöịịöt (47), esim. *küllä tästä vieǫlä tulō ulēt ịa pöịịöt* = keväiset kylmät säät.

pölöịnen (82) piru.

pötkö (8) susi.

rahko (113) päreenpidin.

raịviǫ (60) heinähaka.

repoị (81) loitsuluku.

řepoịtella (81) lukea loitsuja.

rīhtüą (38) palaa hiilille.

rītaisäntä (136) sotapäällikkö.

riąhkēt (36), *lapsen r.* = synnytykset.

roịviǫ (60) suuri vahinko.

rotova (88) avulias, runsaasti auttava.

rovihteą (35) *r. hūhtoą* viertää kaskea.

roviǫ palava kaski.

roseą pahannäköinen.

roskat matkatavarat, myös esim. *tupperoskat* = tuppi ja puukko.

ruhmuịnen (113) rotanloukku.

runoị (81) taikamies.

---

[1] Samoin myös: *küllä tämä uŋka suǫmeŋ kieǫlem puhū vieǫlä ịos meịịäŋ kup puąra on elämöịnen.* Näköjään sama johtoaines kuin savon *müątämöịsiän, müątämöịsiks.* Vrt. myös sellaisia verbejä kuin *hařimoịịa, uřimoịịa.*

[2] Vrt. viron *putku minna.*

rumastin kovasti, ylenmääräisesti.
ruǫhkaiḍe (40), *ruǫteista* muodostettu kerros katossa, tuohien ja malkojen eli n. s. *lammoiškaitēn* alla.
rüpäs (76) ryhmä, joukko.
rüǫhkeą̈ (70) pöyhiä mullassa tai lumessa.
rütkütä (114) lonkkaa edestakaisin.
räseą̈ rikkonainen.
rätvänä (12) veltto ja holtiton.
räürüpüssü (60) luodikko.
rötkią̈ valehdella.
römpsü (127) räntäsateinen ilma.
sahkoineṅ (81) kääpiö, tonttuukko.
sevetä selvitellä (kortteja, verkkoa).
seisteleitä (85) olla selvänä (ilmasta puhuen).
sikopaḍia = -pahna.
simene (15) murunen
silotalv leuto talvi.
sotkeą (13) pestä vaatteita.
süplä (33) „*mikä hüvänsä pień tiŋk*".
süǫḍä (124) syöpä.
sätkä kts. edell.
taino: „*trissapią̈ ketrūpinna*" (ei *värppänä*).
tanhata (8) tanssia, karkeloida.
tähtmies tanssija.
taskoin (82) koururauta, jota käytetään esim. lusikan terää tehtäessä; savossa *kovelo*.
tollikko (8) pikku mökki.
tul'ittoą (48) tehdä taikoja tulta käyttäen.
tuŕittoą (88) mukista, murista.
tulkita (35), *t. kirvestä* = takoa ohuemmaksi.
tuŕius (49), *pihkatuŕius* piru.
tūheą (87), esim. *tūheą vaimo* (= lihava ja paksu nainen), *iok on tūheąna* (= tulvillaan).
tülütä (87), *pukki tülüą̈* = on kiimoissaan.
tüpäs (18) tukku, työräs.
ūkku (57) lammasvuona.
ulēt kts. *poḍiot*.
upotos (74), *verkon‿upotos* eli *upottaḍiainen* = kives.
urōllinen (76) heikko, raihnaisen näköinen.
ūtūttoą (75) huuhtoa.
vatastoą esim. *vatastā mieltä* = vaivaa ikävällä.
verma (86), *reisverma* ohimo, jalan juuri.
vieruke (18) ihosta lähtevä likahiukkanen.
vierustoą (75) *v. tuǫhta* = leikata laidat tasaisiksi.
villi: *tehä, sanoą villīn* = väärin, *männä villīn* = eksyksiin.
viŋkeą̈ (87) vihava, kirpeä.

virka (21) rihmapyydys.
virkamies rihmasilla linnustava metsämies.
vìpüllä (8) viivyksissä.
vipaiśin (130) puinen palikka, jolla viikatetta hiotaan.
visvikko (8) varpumetsä.
vispitteä (8) vispata, myös „*iuosta vispitteä.*"
voittain (85) *itäv. pohuiśv.* = idästä, pohjoisesta päin.
vutiale (47) retale, ketale.
väive (64) syöpäläisen alku lehmässä tai lampaassa.
väleä (56) kaunis, solakka.
välüttä (29) välähdellä, välkkää.
vällerteä (24) keinottelemalla hankkia itselleen jotain.
väŋkkäinen (18) piru.
väväköitellä (47) väkättää, jamata.
väst (128) västäräkki.
üleä (137), *ülpeä*, pulska, komeannäköinen.
ülinen (116) kerma (viilissä).
äimisteleitä (85) töllistellä, irvistellä.
äkämä (56) kipeä kohta ihossa, paise t. m. s.
äŋküŕ (8) pöyhkeilijä.
ärmättü, esim. *ärmättü kissa* = äkäinen, hurjistunut.

Sisällysluettelo.

Painovirheitä.

Lukija suvaitkoon hyväntahtoisesti oiaista seuraavat häiritsevät painovirheet, joiden jäämistä en näy parhaalla tahdollanikaan saaneen vältetyksi.

8:s	sivu	11:s	rivi	alh.	on	3:ssa	lue	3:nnessa.
10	„	14	„	ylh.	„	klusit	„	klusilit
10	„	7	„	alh.	„	*ˆussiko*	„	*I̭ussiko*
14	„	9	„	„	„	*ei*	„	*ei̯*
16	„	14	„	„	„	j. n. e. p.	„	j. n. e.
16	„	11	„	„	„	*n*:llisikiäkin	lue	*n*:llisiäkin
19	„	16	„	ylh.	„	*tuvua*	„	*tavua*
19	„	7	„	alh.	„	*laγ-illehen*	„	*la-γillehen*
27	„	9	„	ylh.	„	prur.	„	plur.
37	„	7	„	alh.	„	tuonempana	„	tuonnempana
40	„	7	„	„	„	lienen	„	lienee
42	„	18	„	ylh.	„	*kovasim*	„	*kova^{i}śim*
49	„	12	„	alh.	„	tavattavin	„	tavattavien
50	„	15	„	„	„	ulkopuolella	„	ulkopuolelle
56	„	3	„	ylh.	„	*i̯uputus*	„	*i̯uputos*
56	„	8	„	„	„	*-käi̯*	„	*-käi̯n*
58	„	2	„	„	„	huomattavaa	„	huomattava
59	„	15	„	alh.	„	*hüö*	„	*hüö̯*
62	„	12	„	„	„	*äu̯*	„	*äü̯*
65	„	8	„	ylh.	„	merkitään	„	merkitä
68	„	9	„	„	„	erottaminen	„	erottamien
77	„	7	„	alh.	„	*tuleβī*	„	*tuleβi*
79	„	15	„	„	„	difdongit	„	diftongit
82	„	15	„	ylh.	„	*lūtoi̯nta*	„	*lūto^{i}nta*

Lisäksi näyttää välimerkkien korjailu jääneen vaillinaiseksi, lyhennykset ovat usein ilman pistettä, joka merkki sitävastoin on *pro* pronominiin aiheettomasti jonkun kerran sattunut. Arvatenkin jää kätkössä olevia painovirheitä lukijan huomattavaksi vielä kiusallisen suuri määrä.

KOIRA

SUOMALAISISSA YNNÄ VIROLAISISSA SANANLASKUISSA.

KIRJOITTANUT

ANSHELM KOSKENJAAKKO.

Alkulause.

Suomalaiset sananlaskumme ovat näihin asti jääneet milt'ei kokonaan tutkijain huomion ulkopuolelle. Ell'emme ota lukuun K. A. Gottlund'in sekä kooltaan, että sisällykseltään vähäpätöistä vihkosta: „De proverbiis fennicis“ ei tietääkseni ole vielä olemassa mitään varsinaista tutkimusta tältä alalta. Runsaat sananlaskumme muodostavat kuitenkin sangen tärkeän osan kansamme henkisestä omaisuudesta. Ilmeneehän niissä lyhyviin, ytimekkäisiin lauseisiin puettuna monta syvää ajatusta, jotka kansa kokemuksen koulussa on yleispäteviksi totuuksiksi havainnut ja semmoisina jälkeentulevillekin polville tahtonut jättää perinnöksi. Sananlaskuthan kuvastavat omalla tavallaan, milloin järkähtämättömän vakavassa, milloin hilpeän vallattomassa muodossa sitä käsitystä, mikä esi-isillämme on ollut luonnon ja elämän moninaisista ilmiöistä ja yleensä olevista oloista heidän silmillään nähtyinä. — Missä itse asiassa selvemmin voi tutustua kansan käsityskantaan ja koko ajatusmaailmaan? Tältä kannalta asiaa katsoen olisi erittäin suotavaa, että sananlaskumme tulisivat huolellisen ja perinpohjaisen tutkimuksen alaisiksi; — tähän työhön uhrattu aika varmaankaan ei olisi hukkaan kulutettu. Nyt esillä oleva kirjoitus pyytää olla vain vaatimaton koe, jonka tarkoitus on täysin saavutettu, jos se on pystynyt selvittämään edes muutaman seikan tältä alalta.

Tiedämmehän kaikki, että sananlaskuvarastomme on erinomaisen rikas. Kokonaisuudessaan sitä on varsin vai-

kea käsitellä lyhyen tutkimuksen puitteissa. Tässä kirjoituksessa on senvuoksi otettu tarkastettaviksi vain ne sananlaskut, joissa puhutaan koirasta. Niitäkin on sangen paljon. Ja sehän onkin aivan luonnollista, sillä onhan koira ensimäisiä eläimiä, joita ihminen on kesyttänyt palvelijakseen. Hän on niin ollen — voimmepa sanoa — vuosituhansien kuluessa voinut tarkkaan tutustua siihen, ja samalla on ollut sangen kiitollista käyttää tuon yleisesti tunnetun eläimen eri luonteenpiirteitä kaikille helposti tajuttavina kuvaannollisina sanantapoina myöskin sananlaskuissa. Sama seikka on luonnollisesti myöskin suuressa määrässä helpoittanut juuri tämmöisten sananlaskujen kulkua maasta maahan, kansalta toiselle. — Niinpä tulemmekin huomaamaan, että suomalaisetkin koiraa käsittelevät sananlaskut ovat suureksi osaksi kotoisin samasta yhteisestä alkulähteestä, kuin muidenkin Euroopan kansojen. Jotkut ovat aivan semmoisinaan siirtyneet kielestä toiseen, jotkut taas matkan kestäessä muuttuneet enemmän tai vähemmän toisistaan eriäviksi toisinnoiksi, väliin saaden kertosäkeen lisäksi, väliin kadottaen jonkun oleellisen yhdistysosansa. Sanalla sanoen, tulemme näkemään näiden sananlaskujen alalla vallitsevan samojen suhteiden, jotka muunkin kansanrunouden alalla ovat ilmaantuneet, mikäli sitä on tutkittu historiallismaantieteellistä menettelytapaa käyttäen.

I

Suomalaiset yleiseurooppalaiset sananlaskut.

Ensimäiseksi otamme tarkastettavaksemme ryhmän yleiseurooppalaisia sananlaskuja, joilla on selvät edustajat Suomessakin, mutta joita sen sijaan ei Virossa ole ollenkaan tavattu. Tässä tapauksessa voidaan joltisellakin varmuudella ilman muuta päättää, että ne ovat meille saapuneet Länsi-Suomen välityksellä. Ainahan on tosin se mahdollisuus olemassa, että sananlasku kenties on ennen Virossakin ollut tunnettu, vaikka se myöhemmin on unohtunut, tai muuten harvinaisempana jäänyt keräilijöiltä huomaamatta. Tahdon tässä kuitenkin palauttaa mieliin virolaisten kokoelmien runsauden ja ihailtavan järjestelmällisyyden, sananlaskuja kun on tunnetun keräilijän, tohtori Hurt'in toimesta koottu moneen kertaan joka pitäjästä kautta koko maan, niin että luulisi talteen saaduksi, mitä saatavissa on ollut. — Jos sitäpaitsi tämmöisen Virossa tuntemattoman sananlaskun levenemisalueet Suomessa viittaavat länteen, katoaa viimeinenkin epäilys. —

Tähän ryhmään kuuluu ilmeisesti:

1 A. Ei haukku haavaa tee, joll'ei koira purra saa, joka tässä muodossa on levinnyt seuraavasti: b^7, d^1, e^3, f^1, g^5, j^1, k^8.

B. — paha koira — b^6, d^1, k^1.

C. — iso koira — a^1, b^2, e^1, g^1 (haavoita), k^1.

D. — jos ei Piski — f^2.

Lisäksi mainitaan toisinnot:

E. Ei nimi miestä pahenna, kun ei vaan k. —: k[1].

F. Kissan nauku, koiran haukku, ei tee haavaa kumpikaan: e[1].

Näistä on E nähtävästi sekamuodostus sananlaskusta: Ei nimi miestä pahenna, kun ei vaan mies nimeä, — kuudes taas arvattavasti satunnainen.

Muuten huomaamme levenemistaulua katsellessamme, ett'ei sananlaskua ole ollenkaan saatu Kaakkois-Suomesta. Inkeri niin'ikään on tämän leviämisalueen ulkopuolella. Wiedemann'in teoksessa: „Aus den inneren und äusseren Leben der Ehsten" mainitaan kyllä (sivu 20) sananlasku: Ega nurisemine vel nahka ei riku, joka ajatukseltaan hyvästi sopisi suomalaiselle vastineeksi, mutta se on kuitenkin siksi yksinäinen ja muodoltaan eriävä, ett'ei sitä voi tähän yhdistää.

Jos sitten siirrymme ulkomaalaisiin sananlaskuihin, tapaamme heti vastineita.

Ruotsissa: Lijka hwad Hunden skiäller, när han bijtz intet [1]).

Tanskassa: Hvad skader det hunden gjøer ad mig, når den ikke bider mig [2]).

Saksassa: Es schadt nicht, wenn die hund bellen, wenn sie nur nit beissen [3]). Was schad des Hunds bellen, der nicht beisst [4]). Muualla en sananlaskua ole tavannut. Huomaamme lisäksi, että määräykset „paha" ja „iso" ovat vasta Suomessa keksittyjä. Meilläkin ne tavataan sangen rajoitetulla alalla, kuten edellä oleva taulu osoittaa. Luultavasti ne ovat Satakunnassa liitetyt, päättäen täällä tavattavien toisintojen lukuisuudesta. — Puhtaasti savolainen „Piski" on selvästi alkusoinnun aiheuttama muunnos.

Läntisen tulotien puolesta puhuu seuraavankin sananlaskun levenemistaulu:

---

[1]) P P. s. 38. — [2]) D O. I s. 126. — [3]) S W L. II. Hund n:o 606. — [4]) S W L. II. 1033.

2 A. Kotonaan on koirakin kopea (komea): a[1], b[3], c[2], d[2], e[1], ja i[1].

B. Ruotelikkaampi k:kin kotonaan: h[1].

C. Kopea k:kin kotonsa puolesta: b[1].

D. Kotonaan k:kin kopeilee: b[2]

E. Kotonaan k:kin voittaa: k[1].

F. K. on kotonaan kopea, vaan ei (harvoin) viisas vieraallensa: b[2], Juteini.

G. K. kodissaan —, kukko höystetunkiolla: b[1], Florinus, Lönnrot.

H. Kotonaan on mies kopea: s[1].

Nytkin vain Wiedemann mainitsee Virosta toisinnon Igal koeral omas majas luba haukuda,[1]) joka jossain määrin muistuttaa suomalaisia, mutta kun ei sen muistiinmerkitsemispaikkaa voi tarkemmin määrätä, eikä se ole kyllin likellä meikäläisiä sananlaskumuotoja luulen voivani jättää sen huomioonottamatta. Missään tapauksessa se ei kuitenkaan kykene herättämään epäilystä suomalaisen sananlaskun tulotien suhteen, etenkin kun Skandinavian maissa tavataan toisintoja, jotka sanasta sanaan vastaavat edellä olevia suomalaisia.

Olen tässä yhteydessä maininnut myöskin inkeriläisen toisinnon — H, jossa tosin k o i r a n sijalla on m i e s, mutta joka epäilemättä kuitenkin on samaa juurta päämuodon kanssa. Nähtävästi se on Etelä- ja Kaakkois-Suomen välityksellä Inkeriin asti kulkeutunut.

R u o t s i: Hunden är hemma diärfwas. [2])

T a n s k a: Hiemme aer hwndh diaerffwesth [3]). Hwndhen aer diaerffwest fore sijn eghen dør [4]). Hund er hjemme rigest [5]). Hunde er vaerst på deres egen grund [6]).

S a k s a: Der Hund auf seinem eig'nen Mist Am allerbeissigsten er ist [7]). Der H. ist am stärksten im eigenen Stalle [8]). Der H. ist keck in eigenem Hause [9]). Hund und Hahn sind kühn auf ihren Plan [10]).

---

[1]) I Ä L E. s. 37. — [2]) P P. s. 336. — [3]) Ö N M O. 60. — [4]) S:a 280. — [5]) D O. I. s. 124. — [6]) S:a s. 127. — [7]) P S. II. 1255. [8]) S. W. L. II. Hund. 206. — [9]) S:a 212. — [10]) S:a 699.

Böhmi Každý psík na svém dvoře směleji štěká.[1]

Ranska: Dessus son fumier — se tient le chien fier[2]. Tout le chien est lion en sa maison[2]. Un chien et un coq sont forts sur leur pailler[3].

Italia: Ogni cane é lione a casa sua[2].

Latinan kieli: Canis est audax juxta proprias aedes[4].

Hollanti Een hont is stout on zyn eigen dam[5].

Jos nyt vertaamme ulkomaalaisia toisintoja suomalaisiin, huomaamme, että kertosäe -- *vaan ei (harvoin) viisas vieraalleen* on suomalaista keksintöä, ja muuttaa se sananlaskun ajatukseltaankin hiukan toisenlaiseksi. Mitä toiseen lisäykseen — *kukko höystetunkiolla* tulee, näemme sen olevan edustettuna sekä Ranskassa, että Saksassa. Meillä se on sangen harvinainen. Vain Florinus sen mainitsee — häneltä sen Lönnrot on tietysti saanut. Taulussa on kyllä myöskin b, mutta se viittaa Stark'in laajaan, noin 8000 sananlaskua käsittävään kokoelmaan, johon ei ole paljon luottamista. Kokoelma on oikeastaan Pirkkalasta saatu, mutta kerääjä ilmoittaa samalla kuulleensa sananlaskujaan eri osista maata kotoisin olevilta henkilöiltä. Niinpä hänellä tavataankin toisintoja, jotka selvästi ovat Länsi-Suomelle vieraita, kuten myöhemmin saamme nähdä. — Kysymyksessä olevan kertosäkeenkin voimme ymmärtääkseni hyvällä syyllä asettaa yhteyteen ulkomaalaisten vastineiden kanssa. Välttämättä sitä kyllä ei tarvitse tehdä, sillä lisäys on helposti saattanut erikseenkin syntyä täydentämään ja vahvistamaan sananlaskun lausumaa ajatusta. — Etelä-eurooppalainen *leijonatoisinto* on arvattavasti kielikuvansa vuoksi jäänyt vieraaksi, koskapa ei ole jaksanut meidänkään maahamme saapua. —

Harvinaista ei ole, että sananlaskuissa on säilynyt mahdollisesti jonkunverran hämmentyneitä jälkiä vallinneesta taikauskosta. Niinpä näyttää useilla Euroopan kan-

---

[1]) S:a 212. — [2]) F P F. IV. s. 10. — [3]) S W L. II. 699. — [4]) S:a 206. — [5]) F P F. IV. s. 11.

soilla olleen yleinen luulo, että koira kykenee parantamaan haavoja, etenkin omia puremiaan. Sananlaskutkin sitä vakuuttavat. Meillä tämmöisiä sananlaskuja on vain kaksi: Kyllä koira haavansa nuolee ja Samasta koirasta karvoja, josta haavakin. Edellinen tavataan myöskin Virossa, jonka vuoksi se tulee toisessa yhteydessä käsiteltäväksi. — jälkimäinen sen sijaan on veljeskansallemme tuntematon. — Harvat kerrat se on Suomessakin sananlaskuna muistiin merkitty. Olen sen tavannut vain kahdesta pitäjästä, nimittäin Pirkkalasta Stark'illa, jossa se kuuluu:

3 A. Samasta koirasta karvoja, josta haavakin ja Suonenjoelta, jossa se on muodossa:

B. Syö sen koiran karvoja, joka on purrutkin. — Lönnrot sen myöskin mainitsee ja jotenkin luultavaa on, että Stark'in toisinto on suorastaan Lönnrot'in kokoelmasta otettu. —

Itse olen kuitenkin Lammilla kuullut sairaille sanottavan:

D. Pane sen koiran karvoja, joka on purrutkin. Jos joku on esim. saunassa sairastunut, on täältä lääkekeinokin saatava. Samanlaisen käsityksen mainitsi ylioppilas Paavo Korpinen Janakkalassa olevan. Meillä tuntuu siis olevan laajemmallakin alalla tavattavissa tuo yleiseurooppalainen piirre, vaikka se on kokonaan kadottanut sananmukaisen merkityksensä.

Lönnrotin mainitsema muoto on alkuperäinen, kuten sen muissa maissa tavattavat vastineet osoittavat. Olen sen tavannut

Ruotsissa: Hundasåår läkes medh Hundahåår ja Man skal läggia Hundahåår på Hundasåår, [1])

Tanskassa: Hvem der er bidt af en hund skal laeges med hundehår [2]) ja Der skal hundehår til at laege hundesår [2]),

Saksassa: Hundehaare auflegen [3]). Wer von H. wird gebissen der heilt es mit Hunds Haaren [4]),

---

[1]) P P. 337. — [2]) D O. s. 126. — [3]) P S. I. 1748. — [4]) S W L. II. 1286.

Venäjällä: На укушенное собакою мѣсто положи собачью шерсть· [1]),

Englannissa: Take a hair of the dog that bit you [2]), ja

Italiassa: Con la pelle del cane si sana la morditura [3]).

Ainakin muutamissa maissa, kuten Saksassa ja Tanskassa käytetään tätä sananlaskua leikillisesti, kun puhutaan pohmelon parantamisesta uudella ryypyllä; alkuperäinen ajatus siis täälläkin on osaksi unohtunut. Mitä suomalaisiin toisintoihin tulee, huomaamme, että jälkimäinen on väärinkäsityksen aiheuttama väännös. Muualla tavattavissa sananlaskuissahan säännöllisesti kehoitetaan panemaan koiran karvoja haavaan, eikä niitä syömään, — tai sitten vaan ylimalkaan vakuutetaan niiden parantavan koiran puremia. —

4 A. Luusta se koira unta näkee: b^1, e^2, g^1.

B. Mistäs k. muusta unta näkee, kuin vellikupista: e^2, b^1 (-lihankappaleesta).

C. Vellikupissa se on k:n mieli: b^1.

Vastineita tavataan lukuisasti.

Saksassa: Wenn de Hund drömt, so is't vun Brôt [4]) Ein hungriger H. träumt von Knochen. [5]) Einem H-e träumt gern von Wurst [6]). Wenn der H. träumt, so ist's von Brot oder Fleisch [7])

5 A. Antaa lapselle niin paljon kuin anoo,
Koiralle niinkauvan kuin katselee!: d^1.

B. Antaa ahneelle — — — pyytää j. n. e.: b^1

Arvattavasti myöhempi muunnos on:

C. Anna k:n, kunnes katsoo,
Mustalaisen kunnes mankuu!: Lönnrot.

---

[1]) H C X M. III. s. 171. — [2]) F P F. IV. 59. — [3]) S:a. — [4]) N D S. s. 224. — [5]) S W L. II. H. 479. — [6]) S:a 536. — [7]) S:a 1128.

Ruotsi: Gijff intet Barn så offta dhet beedz [1]. Hunden får intet hwar gång han wiskar rumpan [2].

Tanska: Gijff ey hwnd' maen halen røres, oc giff ey barnid men det beder [3].

Saksa: Gib dem H-e so offt er mit dem Schwanze wedelt, und dem Kinde was es will, so wirst du einen guten Hund und ein böses Kind haben [4]. Man gibt dem H-e nicht so oft Brot, als er mit dem Schwanze wedelt [5]) Suomalainen sananlasku on itsenäisesti kehittynyt ivallisessa mielessä annetuksi kehoitukseksi. Ivan vain äänenpaino ilmoittaa.

6 A. Ei haukkuva k. jänistä tapaa (saa): b¹, d¹, f¹.

B. Ei ulvova susi pahaa tee, eikä haukkuva k. — : f¹.

Jälkimäisen toisinnon edellistä osaa tavallisesti käytetään itsenäisenä sananlaskuna sekä meillä, että muualla.

Saksa: Ein bellender H. taugt nicht zur Jagd [6]. Ein H der bellt, fangt wenig [7].

7 A. Ei k. ennen uimaan opi (uineensa tiedä), kuin häntä kastuu: a², b⁹, k³, m¹, Lönnrot.

B. Ei k. opi uimaan hännän kastumatta: b³.

C. Sitten k. uineensa tietää, kun —: b¹, c², g¹, h¹.

D. Sitten vasta k. uimaan, kun vesi polviin nousee: a¹.

E. Sitten vasta k. uimaan, kun perse —: e¹, f¹, h¹.

F. Sitten vasta k. uimaan, kun sieramiin vesi menee: j¹.

Erityisesti tahtoisin kiinnittää huomiota viimeiseen toisintoon, jossa saksalaista muotoa vastaava *sieramiin* on tavattavana. En luule näiden toisintojen kuitenkaan olevan lähemmässä yhteydessä keskenään, sillä yhtäläisyys on saattanut helposti satunnaisestikin muodostua. Muuten puhutaan ulkomaisissa sananlaskuissa yleensä veden nousemisesta kor-

---

[1]) P P. 248. — [2]) S:a 337. — [3]) Ö N M O. 660. Wert. myös 641 — [4]) S W L. II. H. 642. — [5]) S:a 841. — [6]) S W L. II. H. 341. — [7]) S:a 401.

viin, muoto, jota meillä ei laisinkaan tavata. Jonkun kerran olen huomannut meillä kissan olevan koiran sijalla, — arvatenkin erehdyksestä joutuneena.

Saksa: Wenn dem H-e das Wasser an's Maul geht, so schwimmt er [1]. Wenn dem H-e das Wasser in die Ohren läuft, merkt er dass es an's Ertrinken geht [2].

Vähävenäläisilläkin on yleinen luulo, ett'ei koira opi uimaan ennenkuin vesi menee korviin [3]. Mitään tämän tapaista sananlaskua en ole kuitenkaan tavannut.

Böhmi: Pes neví o nebezpečenstvi, dokud se mu do uší nenalévá [4].

Kroatia: Cúcek ne zna za pogibel, dok mu se vúha ne zalévaju [4].

8 A. Ei makaavan koiran suuhun jänistä tule: d¹.

Tanska: Soving hund fanger sielden hiort [5])

Saksa: Einem liegenden H. löppet kein Hase in de Mund [6]. Einem schlafenden H. läuft kein Hase in's Maul [7].

Suomessa huomaamme tämän sananlaskun olevan sangen harvinaisen. Meillä sama ajatus yleisemmin lausutaan muodossa: Ei makaavan katin suuhun hiiri juokse.

9 A. Joka tahtoo koiran suusta luuta, antakoon lihaa sijaan: b¹ (Stark), Fl, L,.

B. Ota luuta — anna läskiä sijaan: b¹ (Stark.), L.

Aivan vastaavat sananlaskut tavataan.

Ruotsissa: Den som wil kiöpa Korfwen aff Hunden, han måste giee fläsk igen [8] ja.

Tanskassa: Wil du tage et ben fra en hund må du helst give ham flaesk igjen [9].

Tämä sananlasku on usein sekaantunut erään toisen

---

[1]) S W L. II. H. 1063. — [2]) S:a 1064. — [3]) H C X M. III. s. 157. — [4]) S W L. II. H. 1064. — [5]) S:a 541. — [6]) S:a 539. — [7]) S:a 541. — [8]) P P. 102. — [9]) D O. s. 126.

sitä sangen lähellä olevan sananlaskun kanssa. Tätä on useita toisintoja.

10 A. Se k. luun pitää, joka sen saa: a[1], d[3].

B. Kyllä k. — suussaan pitää, kun sen kerran on saanut: d[1].

C. Kyllä luu k:n suussa pysyy: b[7].

D. Kovassa on luu k:n hampaissa: e[1].

E. Ottaa k:n suusta luuta!: a[1], b[2], k[4].

F. Parempi on heittää luu k:lle, kuin ottaa pois: d[1].

G. Työläs on k:n suusta luuta temmata: L, Fl (-ottaa), Juteini, a[1].

H. Taitaa sileänä luu k:n suusta lähteä!: f[1].

I. Sileänä lähtee luu k:n perseestä: f[2], g[1].

J. Ongi luuta k:n perseestä: f[1].

Nähtävästi ovat nämä lyhyet huudahdukset tuntuneet käyttäjistä mukavammilta, koskapa ovat vallanneet alan edelliseltä sananlaskulta. Alkuperäinen muoto: Työläs on k:n suusta luuta temmata, näyttää joutuneen saman kohtalon alaiseksi. — Myöhemmissä kokoelmissa sitä näet ei ollenkaan tavata, — a viittaa Janhsson'in keräyksiin Taivassalosta. Sanoin tätä toisintoa alkuperäiseksi, sillä se tavataan semmoisenaan

Saksassa: Es ist schlimm dem H-e einen Knochen aus dem Maul zu nehmen [1]).

Sitä paitsi on täällä olemassa: Der H. knurrt, wenn man ihm den Knochen nehmen will [2]).

Tanskassa tavataan niin'ikään tähän kuuluva sananlasku: Det er lige godt at kaste ben til h:en, som at bides med den [3]).

Tässä yhteydessä tahtoisin mainita myöskin ranskalaiset toisinnot: Le chien se défend quand on lui ôte un os. [4]) ja Il faut flatter le chien pour avoir l'os [5]).

---

[1]) S W L. II. H. 596. — [2]) S:a 224. — [3]) D. O. s. 126. — [4]) F P F. IV. s. 17. — [5]) S:a 27.

Virosta mainitaan samaten muutamia sananlaskuja, jotka sisältävät saman ajatuksen kuin suomalaisetkin: Kui peni luu suap, sis ei jättä ta tedä mitte järämätä: T[1]. — Sa ei jätta seda sõna just kui koer ei jätta kondi: H[1]. ja Koer on kondi suhu saanud: P[1].

Nämä ovat kuitenkin siksi kaukana suomalaisista toisinnoista, ett'ei niitä voi asettaa mihinkään yhteyteen keskenään. Mitään epäilystä meikäläisen sananlaskun alkuperästä ei voi olla. — Sitähän ei tavata Savoa edempänä idässä, sillä Lönnrot on luultavasti saanut toisintonsa Florinuksen kokoelmasta.

11 A. Ei se laihan k:n haukku taivaaseen kuulu: d[1], f[1], g[2], j[1], l[1].

B. — kanna kauvas: L.

Saksa: Des Hundes Bellen wird den Himmel nicht erschellen [1]). Des Hundes Stimme geht nicht bis in den Himmel [2]).

Hollanti: Een honds bede kwam niet ten hemel [2]).

Venäjä: Собачій гласъ не идзецъ до небесъ [3]).

Puola: Psi glas niedidzie do niebies [3]).

12 A. Vaikea on vanhaa k:aa istumaan opettaa: f[1].

B. Ei vanha k. opi istumaan: k[1].

Mainitsen tässä myös Lönnrotilla tavattavan toisinnon

C. Vaikea on vanhaa sutta kirjalle opettaa.

Ruotsi: Ondt lära gammal Hund kura [4]). Ondt vänia gammal Hund i band [4]).

Tanska: Ther aer ont at kennae gammel hwnd at kwrae [5]). — (Mainitaan myös Palmsköld'in ruotsalaisessa kokoelmassa). Det er ikke nemt at laere gamle Hunde kunster [6]).

---

[1]) S W L. II. H. 249. — [2]) F P F. IV. 66. — [3]) H C X M. III. 165. — [4]) P P. 624. — [5]) Ö N M O. 697 ja 1149. — [6]) D O. s. 127.

Saksa: Ein alter H. ist schwer zu dressiren[1]). Ein alter H. lernt keine Kunststücke[1]). Ein alter H. lernt nimmer stehen[1]). De ollen Hünne sünd quâd to bännigen[2]).

Ranska: Tart est veil chin mettre au lien[3]).

Englanti: An old dog will learn no tricks[4]).

Latinassakin tavataan: Canes vetulos loro non assuefacies[5]).

Unkari: Késő az agg ebet tánczra tanítani[5]).

Edellisen kaltainen on sananlasku:

13 A. Ei vanha k. voi muuttaa haukuntaansa: g¹.

Saksa: Den alten H. ist schver Bellen lehren[5]). En âld H. is(t) nicht lichte bellsch to mâken[6]). En ôle H. is guâd belln lern[6]).

14 A. Harvoin k:n kopista luuta löytää: b¹, k¹.

B. Milloinka luu löytyy k:n laukusta?: g¹.

C. Koskas k:n kamarissa leipää on?: a¹.

D. Koskas k:n majassa leipää on, jos olisi, niin se sen söisi: c¹.

E. Harvoin on leipää k:n kontista löytty: b¹.

F. Harvoin k. luulla kaupitsee: p¹.

G. Ei luu k:n karsinasta palaa, hiiri kissan kyntösistä: l¹.

Hauska on viimeisen edellinen toisinto, — Vienankarjalasta, Vuokkiniemestä saatu. Se näet on kuvaavana esimerkkinä siitä, mitenkä sananlasku, jouduttuaan vieraalle alueelle, voi mukautua enemmän ympäröiviä olosuhteita vastaavaksi. Niinpä tämänkin karjalaisen kaupustelijakansan korvissa mainitsemani toisinnon sisältämä kielikuva kaikui elävämmältä ja tutunomaisemmalta kuin alkuperäinen. Ulkomaisissa vastineissa ei milloinkaan puhuta kauppaami-

---

[1]) S W L. II. H. n:t 336, 337, 338. — [2]) N D S. 222. — [3]) F P F. IV. 30. — [4]) H C X M. III. 175. — [5]) S W L. II. H. 8, 123. — [6]) N D S. 222, 223.

sesta. — Viimeinen toisinto sisältää kaksi itsenäistä sananlaskua yhteen sulaneina.

Ruotsi: Man söker intet Korfwen i Hundehuset [1])

Saksa: Finnt me in'n Hunnenstall ôk Brod? [2]). Wer wird im Hunnenstall Brot suchen [3]).

15 A. Herrat ja k:t jättävät oven auki: b², c¹, d².

B. — mutta kumpia sinä olet?: b¹.

Tanska: Din fader var nok enten en hund, eller en herremand [4]). Er en hund din fader? [4]). Kysymys tehdään, kuten Suomessakin, henkilölle, jota tahdotaan muistuttaa oven auki jättämisestä sisään astuessa.

Saksa: Hunde und Edelleute lassen die Thür auf [5]). Hunde und Herren machen keine Thür zu [5]). Hunn und Eddellü lât'n de Däör aopen [6]).

Italia: Cani e villani lasciane sempre luscio aperto [7]).

16 A Herroja (Herroiksi) ne on herrojen koiratkin: b¹ (-Stark), k², e¹, Fl.

B. — kippurahäntiä, luppakorvia: b¹ (-Stark), f², g¹, h¹, k¹, L.

C. — hännättömät hailuttomat: b¹ (Stark), L, Gottlund, Juteini.

D. — räppäkorvia, räppähäntiä: f¹.

Saksa: Auch die Hunde der Herren werden zu Herren [8]).

Kertosäkeiden huomaamme olevan Suomessa lisättyjä, kuten niiden supisuomalainen sävykin jo sanoo. Vain kerran mainitaan sananlasku Karjalasta saadun, nimittäin Uudeltakirkolta. Epäilemättä se on länsitietä tullut.

17 A. Joka halaa k:aa lyödä, kyllä se varkanan *) valitsee: h¹. (Uusikirkko (V. l.) Paulaharju 721).

---

[1]) P P. 516. — [2]) N D S. 226. — [3]) H C X M. III. 166. — [4]) D O. s. 124. — [5]) S W L. II. H. n:ot 737, 738 — [6]) N D S. 223. — [7]) F P F. IV. s. 35. — [8]) S W L. II. H. n:o 41.

*) Varkana sanan ilmoitti herra Paulaharju asiaa häneltä tie-

B. — kyllä se kartun katsoo: b[1] (Stark), L, Fl.
C. — kyllä se aseen löytää: b[1] (Stark).

Tämä meillä harvinainen sananlasku on muualla Euroopassa hyvin yleinen.

Ruotsi: Den som wil slå en Hund, han finner snart käpp [1]).

Tanska: Hvo som vil slaae hunden faaer vel kiep [2]).

Venäjä: Кому надо собаку ударить — тотъ и палку сыщетъ [3]).

Saksa: Wenn man den H. schlagen will findet man Knüppel in allen Winkeln [4]). Wenn man einen H. werfen will findet man bald einen Stein [5]). De'n H. smîten will, finn't ôk wol'n Stên [6]).

Ranska: Qui veut frapper un chien facilement trouve un bâton [7]).

Italia: Chi vuol batter il cane trova ben bastone [8]).

Englanti: He that's resolved to beat a dog, never wants long a stick [9]). A staff is quickly found to beat a dog [9]).

Tämän lisäksi sananlasku Wander'in mukaan tavataan myöskin Hollannissa, Böhmissä, Puolassa ja Unkarissa, sekä latinankielessä. Virossa se on tuntematon tässä muodossa. Sen sijaan on täällä olemassa eräs toinen yleiseurooppalainen toisinto: Ei koer nööri puudusil poomata jää", jota taas Suomessa ei ole kertaakaan tavattu. Kaikki tämä mielestäni antaa tukea sille arvelulle, että käsittelyn alainen sananlasku on länsisuomalainen.

18 Joka makaa koirain kanssa, nousee ylös kirppuin kanssa: l[1].

Ruotsi: Den som sofver med hundar, stiger upp med loppor [10]).

---

dusteltuani merkitsevän „lyömäaseena käytettävää tuoretta, notkeaa, hoikkaa puunrunkoa".

[1]) P P. 126. — [2]) S W L. II. H. n:o 1251. — [3]) H C X M. III. 176. — [4]) P S. n:o 1730 ja S W L. II. H. 1181. — [5]) S W L. II. 1197. — [6]) N D S. 222. — [7]) F P F. IV. 32. — [8]) S W L. II. 1206. — [9]) F P F. IV. 32. — [10]) S G R. s. 406.

Tanska: Hvo der gaaer i seng med hunde staaer op med lopper [1]).

Saksa: Wer mit Hunden zu Bette geht, steht mit Flöhen auf [2]). De mit Hünn' to Bede geit steit mit Flöhe up [3]).

Ranska: Qui se couche avec les chiens, il se lève avec les puces [2]).

Englanti: He that goes to sleep with dogs, shall rise with fleas [2]).

Italia: Chi va letto coi cani si leva colle pulci [4]).

Venäjä: Съ собакой ляжешь — съ блохами встанешь [5]).

Tavataan myös Hollannissa, Espanjassa ja Unkarissa.

19 Kuta enemmän k:ia, sitä enemmän kirppuja: f^1.

Saksa: Je mehr Hunne, je mehr Flöhe [6]).

20 A. Jos on k:ia, niin on kalikoitakin: b^4, j^1.

B. On kalikoita, jos k:iakin: b^2.

C. On k:ia, jos kalikoitakin: b^1, f^1.

Saksa: Wasset de Hund, de Knüppel wasset ôk [7]).

Venäjä: Была бы собака и палка будетъ [7]).

21 K. pitää isännästään, kissa kodistaan: a^1. (Naantaali.)

Tanska: Hunden følger herren og katten huset [9]). Kath tiaen sijn fruwae oc hwndhen sijn herre [10]). On myöskin samanaikuisessa ruotsalaisessa Palmsköld'in kokoelmassa. — Wander'in teoksessa mainitaan niinikään sananlasku: Der Hund soll dem Herrn, die Katze der Frau dienen (gefallen) [11]), vieläpä loppuun liitetystä lähdeviittauksesta käy selville, että se on suomalainen, — lai-

---

[1]) S W L. II. H. 1268. — [2]) S:a. — [3]) S:a 106. — [4]) F P F. IV. s. 37. — [5]) H C X. M. III. s. 161. — [6]) S W L. II. H. n:o 776. — [7]) N D S. s. 224. — [8]) H C X M. III. 176. — [9]) D O. s. 126. — [10]) Ö N M O. n:o 210. — [11]) S W L. V. Zusätze. Hund n:o 1793

nattu Bertram'in teoksesta: „Jenseits der Scheeren, oder der Geist Finnlands. Eine Sammlung finnischer Volksmärchen und Sprichwörter“ [1]). Luultavasti tarkoitetaan käsittelyn alaista sananlaskua, ainakaan en ole tavannut mitään muuta vastaavaa.

22 Koira velatta elää: b¹, L.

Saksa: Der H. hat keine Schulden [2]).

23 A. Kyllä k. elättäjänsä tuntee: k¹.

B. — k:kin hývänsä tuntee: k¹.

C. — isäntänsä —: d¹.

D. — päänsä silittäjän —: a¹.

E. Pahua ei ńi imehńinii tunne, a hyvän ńi k. tuntou: p¹ (Vuokkiniemi Marttini 797).

Saksa: Der H. kennt den wohl, der ihm einen guten Bissen gibt [3]).

Ranska: Le chien connaît ceux qui lui font du bien [3]).

Venäjä: И собака того знаетъ, чей кусъ ѣстъ [4]). И собака помнитъ кто ее кормитъ [4]). И собака старое добро помнитъ [4]).

24 A. Kyllä k. ontuu koska tahtoo: L.

B. K. liikkaa konsa tahtoo: L.

Ruotsi: Det hunden haltar och Kiöpmannen svär är stundom lijka mycket troan [5]).

Saksa: Der Hund hinket wenn er will [6]). De H. henken lôten [7]).

Italiassakin mainitsee Wander tämän sananlaskun löytyvän.

---

[1]) Bertram on virolaisen tohtorin Georg Julius Schultz'in käyttämä salanimi. Teos painettu Leipzigissä v. 1854. — [2]) S W L. II. H. 434. — [3]) S:a n:o 221. — [4]) П Р Н. I. s. 108. — [5]) P P. s. 92. — [6]) S W L. II. H. n:o 202. — [7]) N D S. s. 225.

25 Kyllä nälkä k:n kotiin ajaa: b[1].
Ruotsi: Hungern drifwer Hunden i Band [1]).
Saksa: Hunger treibt den H. an die Kette [2]).
Tavallisesti lausutaan meillä sama ajatus muodossa: Kyllä routa porsaan kotia tuo.

26 A. On niitä muillakin kirjavia k:ia kuin pappilassa: b[1].
B. Kyllä maailmassa monta kirjavaa k:aa on: a[1].
C. Monta k:aa kirjavata, sata vuohta yhdenmoista: L.
D. Monta k:aa kirjavata, tuhannen yhdenmoista: Fl.
Tanska: Der er flere flagede (flakkede, brogede) hunde end prestens [3]). Han saa rødhe hwndhe [4]). Myös
Ruotsissa: Palmsköld'in kokoelmassa.
Saksa: Es giebt mehr als einen bunten Hund [5]). Einen bunten H. kennt jeder [5]). Es giewt mehr bunte Hunne äs einen, mehr bunte Köppe äs einen [6]). Das sünt mehr bunte Hünn as ên [6]).

27 Niin meni, ett'ei koira perässä haukkunut: a[1].
Saksa: — ohne das ihn ein H. anbellt [7]). Es bellt ihn kein H. an [7]).

28 Oma k. niitä haukkuu: k[3], f[1].
Saksa: Die eigenen H-e bellen ihn an [8]).

29 Omat k:t purivat:?.
Saksa: Seine eigenen H-e beissen ihn [9]). Der H., den ich aufgefüttert, beisst mich in die Beine [10]).
Ranska: Tel le chien nourrist qui puis menge la courroye de son soulier [10]).

30 A. Ostaishan koirakin leipää, kun olisi rahaa (vaan ei ole —): b[1], c[2], d[1], j[1].

[1]) P P. s. 332. — [2]) S W L. II. Hunger. n:o 124. — [3]) D O. s. 126. — [4]) Ö N M O. n:o 1181. — [5]) S W L. II. H. 544 ja 565. — [6]) N D S. 223, 225. — [7]) S W L. II. H. 1619. — [8]) S:a 1502. — [9]) S:a 1735. — [10]) S:a 171.

B. — lihaa, vaan ei ole —: l[1].

Saksa: Wenn der H. Geld hätte, dann kaufte er sich Brot (Pflaumen) [1]).

31 A. Pelko k. paljon haukkuu: L.
B. — pauhaa miesi peljästynyt: Juteini ja Gottlund.
C. — uhkaa akka arkanakin: b[1] (Stark).
Ruotsi: Rädda h-ar skiälla mäst [2]).
Saksa: Bange (Feige) Hunde bellen viel [3]).
Latina: Canes timidi vehementius latrant quam mordent [3]).

32 A. Syötä k., juota k., koira on aina arvollaan: f[1], j[2].
B. — se on k. kuitenkin (sentään): b[1], c[1], f[1].
C. — puree k. arvollaan: l[1].
D. — k. koirana pysyy: b[1] (Stark), L.
E. Sui k., pese k. —: b[1] (Stark), L.
F. Syötä k., saata k., koira on aina k.: f[1].
G. Pure k., nuole k., koira aina k. on: d[1].
Ruotsi: Twåå Hund och kiamma H., så blijr ändå H. som förr war H. [4]).

Tanska: Twåå hwndh oc kaem hwndh, thaa aer hwndh som førre war [5]).

Ranska: Lavez chien, peignez chien, toutefois n'est chien que chien [6]).

Venäjä: Сколько собаку ни мой, она все нечистой останется [7]). — Sama sananlasku mainitaan olevan myös tatareilla.

Saksassa en ole tavannut mitään täysin vastaavaa. Sanotaan kuitenkin: Hund bleibt H [8]) ja Hund bleibt Hund, wenn er auch ein roth Halsband trägt (— auch alle Tage in der Kirche ging) [8]).

[1]) P S. n:o 1729. — [2]) P P. 669. — [3]) S W L. II. H. 50 ja 627. — [4]) P P. 827. — [5]) Ö N M O. 13. — [6]) F P F. IV. s. 23. — [7]) H C X M. III. 155. — [8]) S W L. II. H. 672.

33 Valehtelee kuin ruskea (kirjava) k: b[1], k[1].
Saksa: Er lügt (stiehlt) wie ein rother H.[1]).
Ranska: Ils en ont menti comme des chiens[2]).

Kaikilla edellä esitetyillä sananlaskuilla on ollut selvät vastineensa myöskin maamme rajojen ulkopuolella, eikä ole tarvinnut muuta kuin asettaa suomalainen muoto rinnan ulkomaalaisten kanssa tullakseen vakuutetuksi niiden keskinäisestä yhteydestä. Levenemisalueet Suomessa ovat samalla osoittaneet, että tämä yhteys on tapahtunut Länsi-Suomen välityksellä. — On kuitenkin olemassa muutamia nyt käsiteltyyn ryhmään kuuluvia sananlaskuja, jotka ovat edustettuina vain Venäjällä. Ensimäinen niistä:

34 Karvaa myöden k:lle nimi: h[1], f[1]. —

onkin ilmeisesti itäisestä naapurimaastamme kotoisin. Siellä näet sanotaan:

По шерсти собакѣ и кличка[3]).

Meillä se on pantu muistiin vain Viipurinläänin Uudellakirkolla ja Lapvedellä, — sitä paitsi kuulin itse sen kesällä 1908 Hartolassa. Kauvemmaksi länteenpäin se tiettävästi ei ole jaksanut tunkeutua. —

Yhtä selvä ei ole seuraava sananlasku:

35 Helppo k:n työ, helppo k:n ruoka: a[1] (Naantaalin pitäjä).

Venäjä: Легко псу да не сытно[4]).

Kuitenkin tuntuu luultavalta, ett'ei meikäläinen sananlasku ole venäläisen vaikutuksesta syntynyt, vaan itsenäisesti muodostunut. Yksinäinen se meillä joka tapauksessa on. Saman johtopäätöksen tahtoisin myöskin tehdä mitä tulee sananlaskuun:

36 A. Koiralla on k:n kuolema: e[1], f[1].

---

[1]) F P F. IV. s. 24. — [2]) S:a 41. — [3]) H C X M. III. s. 156. — [4]) S:a. s. 166.

B. Joka k:na elää, se k:na kuolee: b[1] (Stark).
C. Virassaanhan k:kin kuolee: f[1].
Venäjä: Собакѣ собачья и смерть [1]).

Mielestäni on sopivinta tässä yhteydessä ottaa puheeksi vielä pieni ryhmä sananlaskuja, joille en ole tavannut täysin vastaavaa edustajaa muiden maiden kokoelmissa, mutta jotka siitä huolimatta ilmeisesti ovat saaneet vaikutuksia muualta, niin ett'ei niitä voi pitää kansan alkuperäisen keksimiskyvyn tuotteina. Otamme sananlaskun:

37 Ahnas k. kadottaa entisenkin saalihinsa: c[1].

Saksassa taas tavataan: Der H. schnappt nach dem Schatten im Wasser und verliert das Fleisch aus dem Munde [2]). — Saksalainen muoto on selvästi saatu tuosta tunnetusta Aisopon sadusta, jossa kerrotaan, mitenkä koira menettää lihapalan suustaan joen poikki uidessaan. Tuo ahne eläin luulee näet kirkkaassa vedessä näkyvää kuvaistaan toiseksi koiraksi ja yrittää siepata tämän suusta saaliin pudottaen samassa omansa. — Tämä kuva johtuu ehdottomasti mieleen suomalaistakin sananlaskua tarkastaessamme ja olenkin vakuutettu, että sen juuret ovat etsittävät mainitsemastani sadusta, jonka antaman opetuksen sananlasku lyhyesti lausuu.

Suuresti muistuttavat toisiaan myöskin sananlaskut:

38 Ei k. kahleissa parane: k[1], ja:
Ein H. an der Kette beisst eher als ein freier [3]).

39 A. Ei kylää k:tonta, eikä maata miehetöntä: b[1] (Stark), h[1], L.

B. Ei ole maa miehittä, eikä kylä k:itta: b[1] (Noormarkku. Järvinen & Lindgren 38), l[1], k[1] (ilman — ilman).

C. Ei kylä k:itta, miero miehittä: b[1] (Stark), L.

---

[1]) S:a s. 155. — [2]) S W L. II. H. n:o 281. — [3]) S:a. n:o 1274.

D. Vai eloa emännätöntä, vai kotia koiratonta, vai taloa kukatonta: h[1].

E. Missä miehiä, siellä k:ia: b[1] (Stark).

F. Ei maa miehittään, eikä k. karvoittaan: l[1].

Tämä on nähtävästi satunnainen sekamuoto. — Ajatuksen koirien yleisyydestä lausuvat myöskin sananlaskut:

Hunde bellen und beissen in allen Ländern [1]). Es giebt überall H:e, die einen anbellen [2]).

И въ Іерусалимѣ собаки есть [3]). Безъ собаки — не двора, безъ кошки — не изба [4]).

40 A. Haukkuu k. hyvääkin (hyviäkin) ihmistä (ihmisiä): b[8], k[1].

B. — Halli —: g[1].

C. — hyvänkin ihmisen: l[1].

D. — hyvänkin vieraan: g[3].

E. — pappiakin: d[1].

F. — luullen pahaa haukkuvansa: c[1].

G. K. haukkuu niin hyvää kuin huonoakin ihmistä: d[1].

H. Haukkuu k. huonojakin miehiä, eikä hyviäkään ylenkatso: k[1].

I. Eivät ne kaikki varkaita ole, joita k:t haukkuvat: g[1].

Länsi-Suomi on nähtävästi sananlaskun varsinainen kotipaikka. Toisinto: Haukkuu k. hyvänkin ihmisen (vieraan), on arvatenkin väärinkäsityksen vuoksi syntynyt, tai on sitten päämuodon pohjalla tekaistu uusi sananlasku. — Aivan tarkkaa vastinetta en ole mistään maasta löytänyt. Saksalainen: Der H. bellt Narren und Weisen an [5]), lausuu kyllä saman ajatuksen, ja venäläinen: При видѣ добраго человѣка собака не заворчитъ [6]) sen kieltää. Olen asettanut nämä muodot rinnakkain, mutta mitään varmaa en niiden suhteen kuitenkaan uskalla sanoa.

41 A. Kyllä hyvä k. hintansa haukkuu: m[1].

[1]) S W L. II 714. — [2]) S:a 567. — [3]) H C X M. III. s. 152. — [4]) S:a 153. — [5]) S W L. II. H. 161. — [6]) H C X M. III. s. 161. —

Ruotsi: Hunden är sachta Beenen värd: [1]).

Tanska: Hunden er sagt beenene vaerd [2]).

Saksa: Ein guter H. ist seines Futters werth [3]). Ein guter H. verdient sein Futter wohl [4]).

Hollanti: Een hond verdient den Kost [4]).

42 Missä hitta siinä k:ia: Halikko.

Ruotsi: Den som har Hyndan i Huset, han får snart Hundar på Taket [5]).

43 Puremat pentujen iloista, haavat koirain kekkereistä: c¹ (Valve. Siuntio).

Saksa: Wer spielt mit den Hunden gewinnt Wunden [6]).

44 A. Sika ja seppä saa(vat) (tekevät) vanhasta uuden, k. ja pappi (saavat) haukkumalla ruu'an: b¹ (Stark), e¹, f¹. j², L.

B. Pappi ja k. saa(vat) haukkumalla ruu'an, sika ja seppä —: j¹.

C. K. ja pappi haukkumalla ruu'an syöpi: h¹.

D. K. ja pappihan haukkuu: d¹.

E. K. haukkuu, jos pappikin: p¹ (Vuokkiniemi).

F. Jonka suurempi k. sen parempi pappi: d¹.

Tanska: Når ae hund ikke kan gjaeff', og ae praest ikke kan praek', så skal de skydes [7]).

Kahdessa ensimäisessä suomalaisessa toisinnossa on alkuperäiseen muotoon yhtynyt toinen itsenäinen sananlasku. Levenemistaulu osoittaa, että sananlasku on kulkeutunut aina Vienan-Karjalaan asti. Länsi-Suomeen se kaiketi sentään on saapunut, koskapa Tanska on ainoa maa, jossa vastine tavataan.

45 A. Mitä haukkuu suuri k. sitä pentu räyrättää: p¹ (Vuokkiniemi).

---

[1]) P P. s. 337. — [2]) S W L. II. n:o 375. — [3]) S:a 383. — [4]) S:a
[5]) P P. 147. — [6]) S W L. V. Zusätze. Hund. n:o 1859. — [7]) D O. s. 126.

B. Sitähän penikkakoira haukkuu, mitä emäkoirakin: f^1 (Lapvesi).

Englanti: First the big dog barks, then the little one [1]).

Saksassa olen tavannut vain sananlaskun: Wie die alten Vögel sungen, so zwitschern die Jungen [2]), joka sekin lausuu saman ajatuksen.

46 A. Vihanen k. paha, kiukkuinen vaimo pahempi: b^1 (Stark), L.

B. Paha (on) vaimo toruvainen, hyvä (on) k. haukkuvainen: b^1 (Stark), h^1, L.

C. Paha on pureva k., paha vaimo riitelijä: b^1 (Stark), L.

Paitsi Bertram'in teoksesta lainattua käännöstä suomalaisesta mainitsee Wander sananlaskut: Besser ein H. reizen als ein altes Weib [3]), ja: Ich wollte lieber einen bösen H. aufbringen (reizen), denn ein altes Weib [4]).

47. Opiksi kuri koiralle: b^1, e^1.

Ruotsi: Smöria giör Hunden week [5]).

Saksa: Je mehr man den H. prügelt, desto treuer wird er [6]).

Tämä suomalainen perusmuoto on luultavasti antanut aihetta useampien toisistaan hiukan vaihtelevien toisintojen syntymiseen. Mainitsen seuraavat:

48. A. Opiksi k:lle kylmä sauna: a^2, b^7, c^1, f^1, k^6, Gottlund, L, Fl. (koiran)

B. — kylmä löyly: k^1.

C. — kylmä kaali: Savo [1].

D. — se on voileipä k:lle: f^2, g^1, j^1.

E. Yltyä se on voileipä k:lle: g^1.

---

[1]) F P F. IV. s. 12. — [2]) S W L. IV. Vogel. n:o 5. — [3]) S W L. II. H. 64. — [4]) S:a 1698. — [5]) P P. s. 724. — [6]) S W L. II. H. n:o 777.

F. Mieleen voileipä k:lle: f[1].

G. Laatuunhan koiralle löyly on: s[1].

Länsi-Suomen huomaamme olevan mitä lukuisimmin edustettuna.

49. Mitä k. karvasempi, itsellensä lämpysempi: d[2], k[1].

Saksa: Ein H. dem warm ist, hat stets Haare genug [1]). Ein H. der nicht friert, hat Haare genug [2]).

50 A. K:n kohtuus, varkaan vala ja huoran rukous on kaikki yhtäläisiä: b[1]. (Nakkila. Ruusunen 65).

B. K:n kohtuus, varkaan vala ja juopon jumalanpalvelus —:?[1] (Itse olen Heinolassa kuullut). Lisäksi tavataan sangen lukuisia toisintoja, joista *koira* on jäänyt pois ja joissa mainitaan vain *huoran itku, varkaan vala ja juopon jumalanpalvelus.* Tarkempaa selvää en voi näiden toisintojen levenemisestä tehdä. Täysin tätä vastaavaa sananlaskua en ole tavannut, mutta sen sijaan muutamia, tosin itse asiassa paljonkin eriäviä toisintoja, joissa kuitenkin on kaikissa samoja piirteitä kuin suomalaisessakin. Mainitsen vain

tanskalaisen: Naar hunde hincker, horen vinker, qvinder graede, kraemer svaere, derom skal sig ingen kere [3]), ja

saksalaiset: Auf Huren die weinen, Diebe die leugnen und schwören, muss man nicht hören [4]), An der hund hincken, huren wincken, frawen weinen und kraemer schweren sol sich niemand (kein weiser an) keren [3]). Edellä on jo mainittu (siv. 17) samansuuntainen ruotsalainen sananlasku. Lisäksi se tavataan böhmin-, hollannin-, puolan- ja latinankielissä, — onpa puolalaisessa muodossa nimenomaan myös *huoran rukous* edustettuna. *Kauppiaan* tilalla on täällä *juutalainen,* — kuvaavaa kyllä historiallisille oloille. — Koiran ontuminen, joka muissa maissa on pysyväisenä piirteenä, esiintyy meillä toisessa yhteydessä, kuten edellä

---

[1]) S W L. II. H. n:o 392. — [2]) S:a 422. — [3]) S W L. II. H. n:o 33. — [4]) S:a. II. Hure. n:o 7.

on ollut puhe (siv. 17). Joka tapauksessa on ilmeistä, että suomalainen sananlasku on peräisin samasta lähteestä kuin mainitut ulkomaalaisetkin.

Useassa meikäläisessä sananlaskussa puhutaan koiran saareen soutamisesta.

51 A. Kun k:n otat veneeseen, niin saata maalle asti: j[1].

B. Saa soutaa kuin k:ia saareen: f[1].

C. Siinä työtä tehdään, kun k:ia saareen soudetaan: f[1].

D. Kun k:n saareen soutaa, niin pahan nimen saapi palkakseen: g[1].

E. Talon ruu'assa kannattaa vaikka k:ia saareen soutaa: b[1], g[1].

Näiden lisäksi on toisinto:

F. Souda k. saaresta, saat maalla k:n sääreesi: e[1]. — Tämä viimemainittu on nähtävästi saanut sisältönsä eräästä toisesta yleiseurooppalaisesta sananlaskusta, josta myöhemmin tulee puhe: Nosta k. kaivosta, jamahtaa jalkaasi (saat vettä silmillesi), vaikkakin koiran soutamisseikka on säilynyt käsittelyn alaisesta sananlaskusta, vääntyen vaan saaresta pois soutamiseksi, teko, jota käsitetään hyväksi työksi. Nyt tapaamme aivan samoja piirteitä parissa sananlaskussa sekä Ruotsissa, että Saksassa.

Den som taar Biörnen i Båten, han måste föran öfwer Sundet [1]).

Wer den Teuffel in's Schiff nimmt, der muss ihn auch über führen [1]).

Huomaamme että edellisessä maassa soudettavana on karhu, jälkimäisessä itse paholainen. Nämä piirteet eivät ole vieraita Suomessakaan. On näet olemassa sananlaskut: Kerran piru veneeseen saapi niin se soudattaa rantaan asti: j. (Tohmajärvi. Kuop. lyseon toverik. n:o 415. Mahdollisesti muuallakin) ja Mikäpähän suden saareen soutaa: j. (Rutakko Ruotsalainen n:o 17 *), jossa ruotsalaista *karhua* on *susi*

[1]) P P. s. 99.

*) Kun osaksi olen käyttänyt muiden, käsikirjoituksista val-

vastaamassa. — Epäilemättä on käsittelyn alainen sananlasku sangen läheisessä tekemisessä mainitsemieni ulkomaalaisten kanssa.

Yhtä varmasti en voi samaa sanoa siitä, jonka nyt otamme tarkastettavaksemme. Tapaamme kaiken kaikkiaan kolme eri toisintoa, sisältäen kukin samoja piirteitä, vaikka muoto hyvinkin paljon vaihtelee:

52 A. K. syöpi koipikengät, nauttiipi nahanpalaset: b[1] (Stark), L.

B. Ylön köyhä katsotaan, kengät koirille syötetään: b[1] (Stark), L.

C. Jokinhan se juovalle tulee, joko k. kengät syöpi, tahi kintaat katoo: f[1], g[1].

Saksassa kyllä on olemassa useitakin sananlaskuja, joissa puhutaan, kuinka koira syö nahkaa; — jos ei muuta pahantekoa muisteta, on koira muka sen ainakin tehnyt. — Vertailun vuoksi otan tähän muutamia: Hat der H. je was gethan, so muss er Leder gefressen han [1]). Lasst man den H. Leder kifen (nagen, so lehrt ers essen [2]). Der H. der einmal vom Leder gefressen ist schwer davon zu entwöhnen [3]).

Myös latinassa on sananlasku: Canis a corio nunquam absterrebitur uncto [4]), ja kreikassa niin'ikään eräs, joka saksaksi kuuluu: Es ist bedänklich, wenn ein H. Leder frisst [5]).

Mitään johtopäätöstä en näiden nojalla rohkene vielä tehdä, siksi vähän yhteistä niillä kuitenkin on suomalaisten sananlaskujen kanssa.

53 Hauku halli häntääsi: b[1], L.

Saksa: De H. blifft alltid vör de Stêrt [6]).

---

miiksi poimimia nimenomaisia koirasananlaskuja, en voi varmaan sanoa kuinka laajalti nämä piru- ja susisananlaskut ovat edustettuina meidän maassamme.

[1]) S W L. II. H. n:o 661. — [2]) S:a 824. — [3]) S:a. V. Zusätze. Hund. n:o 1784. — [4]) T S G R. n:o 57. — [5]) S:a n:o 59. — [6]) S W L. II. H. n:o 98.

Venäjä: Собака и на свой хвостъ вольно брехать [1]). Tämäkin luultavasti on itsenäisesti muodostunut.

54 Koska k:t tappelevat niin jänis pakoon pääsee: b¹ (Stark), L.

Tanska: Medens hundene veire loeber haren ad skoven [2]).

Saksa: Während der H. bellt, frisst der Wolf die Schafe [3]). Wenn der H. schläft stickt der Wolf das Schaf [4]). Während der H. scheisst läuft der Hase in den Busch [2]).

55 Ei k:lle pyhää, eikä sikojen eteen päärlyjä: l¹

Tämä Mateuksen evankeliumin 7 luvun 6:ssa värssyssä tavattava sananlasku mainitaan.

Ruotsissa: Gijff intet Hunden aff Helgedomen. Kasta intet Pärlor för Swijn [5])

---

¹) H C X M. III. s. 164. — ²) S W L. II. n:o 1145. — ³) S:a 1003 — ⁴) S:a 1004. — ⁵) P P. s. 256.

II

Virolaiset yleiseurooppalaiset sananlaskut.

Siirrymme nyt kokonaan virolaiselle pohjalle. Täällä tapaamme suuren joukon sellaisia yleiseurooppalaisia sananlaskuja, jotka Suomessa ovat aivan tuntemattomia. Ja ne eivät veljesmaassamme suinkaan ole mitään satunnaisia sirpaleita, vaan useinkin kaikkein yleisimpiä ja niin sanoakseni joka miehen suussa. Sananlaskuvirta, joka on vyörynyt etelästä käsin Viroon näyttää siis monessa tapauksessa pysähtyneen tänne jatkamatta enää matkaansa Suomeen. Esiintyy siis sama ilmiö, minkä huomasimme edellisessäkin luvussa, silloin vaan sananlaskut Länsi-Suomesta lähtien olivat levinneet väliin yli koko maan Viroon kuitenkaan kulkeutumatta.

Otamme tarkastettavaksemme tämmöiset niin sanoakseni yleiseurooppalaisvirolaiset sananlaskut.

56 A. Ega koera maksa siis enam sööta, kui hunt aja taga valvab: H[1]. *)

B. Mis sa k:a enam söedad, kui juba hunt a'a taga: Vv.

C. Ära akka k:a söödma, kui hunt õues on: H[1].

D. Ära sööda siis enam k:a, kui hunt õues: L[1], T[1].

E. Ega siis k:le leva andmine ei aita, kui hunt nähtaval on; ta piab enne ka leiba saanud olema: Vl[1].

F. Ära hakka sis peni söötma kui susi silmaga nätta: T[2].

*) Virolaisissa sananlaskuissa, kuten yleensäkin olen säilyttänyt ortografian muuttamatta.

G. Ära sööda siis k:a, kui hunt karjas on: Vl[1]. Samara.

H. Penile ei massa sis enamb leiba anda, kui susi silmaga näta: T[2].

I. Sõs ei massa inämb pinni söötä kui susi juba karjan on: T[1], Võ[2].

J. Ära sööda enamb pinni kui susi karan om: Võ[1].

K. Ära sööda siis enam k:a, kui susi juba karja tule, vaid sööda enemba: Samara.

L. Ära anna siis enamb k:le leiba, kui h. juba karja man: Vl[1].

M. Ega pinni sis innab saa-õi ravvitus, kui susi joo karrähn um: Võ[1].

N. Hakka veel k:a söötma, kui h. karja seas: L[1], T[2].

O. Hunt karjas, siis hakka veel k:a söötma: T[1].

P. Haka siis veel k:a kasvatama, kui h. õues on: S[1].

R. Hakka k:a nuumama, kui juba h. ukse ees: L[1].

S. Anna sis viil penile leiba, kui susi karja man om: Vl[1].

T. Sööda siis veel k., kui h. aja taga: L[1].

U. Sööda siis veel k:a, kui unt lammaste seas on: P[1].

V. Sööda siis veel pinni, kui jo susi karjan om: Võ[1].

Y. Sisso k:a hilja söötä kui juba h. karjas: S[1].

Ä. Mine sis viil penni süütmä, kui varas juba aidan on: T[1].

Ö. Anna siis k:le süia, kui k. karja lähab: T[1].

Näemme sananlaskun tasaisesti levinneen yli koko maan, eikä toisinnoissa suurempia eriäväisyyksiä, eikä sekaannuksia ole, — kerran vaan on sattumalta *suden* sijalle joutunut *varas*.

Saksassa on selvä vastine: Man muss den H. nicht füttern, wenn der Wolf schon im Dorfe ist [1]). Muualla ei sananlaskua tavata.

57 Ei koer nööri puudusil poomata jää: J[1].

Tämä sananlasku on sangen lukuisasti edustettuna muissa maissa. Suomessakin muistamme (siv. 14) olleen toi-

---

[1]) P S. n:o 1725.

sinnon: Joka haluaa koiraa lyödä, kyllä se kartun katsoo. Sen sijaan ei käsittelyn alaista muotoa meillä tavata.

Ruotsi: Vill man hänga en hund, nog finner man rep [1]. Den finner alltid streck, som hunden hänga vill [1].

Tanska: Hvo der vil have Hunden haengt, faaer nok en Strikke (et Reb) [1]. Den som vil haenge En finder nok en Strikke [1]. Hvo der vil have een haengt, finder man let en Knag [1].

Saksa: Wenn ek einen hengen will, en Strick kan ek bald krîgen [2]. Wer sich hängen will, findet bald einen Strick [3].

Edellistä paljon tavallisempi on Virossa sananlasku:

58 A. Kuri koer õue (h)oiab: Vv^{3}, T^{5}, J^{1}, L^{1}, S^{1}.

B. — kaitseb õue: Vl^{1}, T^{1}.

C. Tige k. —: Vv^{1}.

D. — kaitseb (hoiab) karja: T^{1}, Vl^{1}, J^{1}, P^{1}, Samara.

E. Kuri pini kaits kõgõ parembahe karja: Võ^{1}.

F. Kuri k. karja hoiab, õel k. õue vahib: T^{1}.

G. Kuri k. kaitseb karja, laisk k. müüb naha: Vl^{1}.

Huomaamme sananlaskulla olevan kaksi päämuotoa, joista toinen puhuu talonkoirasta, toinen karjakoirasta. Edellinen muoto on alkuperäisempi katsoen

saksalaisiin vastineihin: Böse H:e bewahren das Haus [4]) ja Böse H:e sind gute Wächter, sang ein Bauer von seiner Frau [5]. Vieras ei kuitenkaan ole jälkimäinenkään ajatus, sillä tapaamme sananlaskun: Böse H:e, zahme Schafe [6]) Mitään suurempia eriäväisyyksiä ei muuten ole huomattavissa. Viimeisen edellisessä toisinnossa vaan molemmat sananlaskumuodot ovat yhdistyneet, arvatenkin myöhemmin, koskapa runomittakin jo esiintyy, — viimeinen taas on saanut jälkimäisen yhdistysosansa oikeastaan itsenäisestä sananlaskusta: Julge k. müüb mõne kõra oma naha. — Muualla kuin Saksassa en ole sananlaskua Viron ulkopuolella tavannut.

---

1) S G R. I. s. 402. — 2) S W L. II. Hängen. n:o 22 — 3) S:a n:o 27. — 4) S W L. II. Hund. n:o 71. — 5) S:a n:o 75. — 6) S:a 77.

Aivan saman ajatuksen lausuu myöskin ilmeisesti saksalaisperäinen sananlasku:

59 Hunt põgeneb kurja koera eest: P¹.
Saksa: Bösen H:en weicht der Wolf aus [1]).
Ranska: A mauvais chien on ne peut montrer le loup [1]).

Yleinen koko Euroopassa on sananlasku:
60. A. Surnud koerad ei hammusta mitte: Vl¹, Minsk.
B. Ega surnud k. enam hammusta: Vl¹.
C. Koolu peni ei pure: T¹.
D. Lõpnu peni ei pure kedägi: Võ¹.
Ruotsi: Döder Hund bijtz intet mehr [2]).
Tanska: Død hund bider ingen [3]).
Saksa: Todte hunde beissen nit [3]). Die todten hund beissen nit [4]). Ein todter H. beisst nicht [5]).
Ranska: Chien mort ne mord plus [3]).
Tämän lisäksi tavataan sananlasku latinan-, italian-, espanjan-, hollannin-, unkarin- ja böhminkielissä.

61 Aad sa koeraga kahte jänest taga, sõs ei saa sakkeste ühtegi kätte P¹.
Sananlasku on nähtävästi joutunut maahan
Saksasta käsin, jossa se tavataan: Ein Hund, der nach zwei Hasen jagt fängt keinen [6]). Das ist ein guter H. der einem Wild nachjagt [7]). Es ist kein guter H., der allem Wild (jedem Hasen, Vogel) nachläuft [8]).
Meilläkin olen Kangasniemellä tavannut sananlaskun: *Joka kahta jänistä ajaa, se jää yhdettäkin*, mutta yleinen ei sekään muoto Suomessa ole, vaikkakaan en voi levenemisalueita varmaan määrätä. Virolaisen toisinnon kotoperään ei tämä vähimmässäkään määrässä vaikuta.

---

[1]) S W L. II. n:o 80 — [2]) P P. 596, — [3]) S W L. II. Hund. n:o 971. — [4]) S:a n:o 325. — [5]) S:a 505. — [6]) S:a n:o 420. — [7]) S:a n:o 85. — [8]) S:a n:o 583.

62 Nuur pini — terav hammas: Võ^1.
Ruotsi: Unga hundar haa skarpa tänder[1].
Tanska: Unge hunde har skarpe taender[2].
Saksa: Junge H:e haben scharfe Zähne[2].

63 A. Kats pinni haukva, kolmas ära nalataga: Võ^1.
B. Kaks k:a taplevad, kolmas saab kondi: T^1.
Ruotsi: När twå Hundar bijtas om ett Been så kommer offta dhen tridie och napparet bort[3].
Saksa: Oft nimmt der dritte H. das Bein, worüber zwei uneinig sind[4].

64 A. Ega üks k. kaua augu: Vl^1.
B. Kaua üks kuer haugub: Vv^1.
Saksa: Ein H. bellt nicht lange[5]. Ein H. kann allein nit lange bellen[6].
Suomalainen sananlasku: Ei kauan yksin riitele, lausuu aivan saman ajatuksen, mutta tuskinpa sitä sentään voi asettaa yhteyteen edellisten kanssa.

65 Kaks santi koera voitvad ühe hea ära: S^4.
Näemme sananlaskun olevan tunnetun vain Saarenmaalla, mutta siellä se on pantu muistiin neljä kertaa. Varmaan en voi sanoa, onko se alkuperäisesti saarenmaalainen, vai olisiko se mahdollisesti asetettava yhteyteen seuraavan saksalaisen toisinnon kanssa: Zwen H:e beissen einen[7].

Selvästi saksalaisperäinen on sananlasku:
66 A. Võta k. kiriku, läheb kantsli peale: S^1.
B. Lase k. kirikuse, ta kippub kantslesse: P^1.
C. Lase k. kiriku, läheb kantsli pääle: S^1.
D. Aita k. kiriku, siis läheb —: S^1.

---

[1] P P. 835. — [2] S W L. II. Hund. n:o 789. — [3] P P. 270. — [4] S W L. II. 939. — [5] S:a. V. Zusätze. Hund. n:o 1805. — [6] S:a II. 445. — [7] S:a. 1365.

E. Lase kits kirikus, kits lää kantsles kah: P[1].

Saksassa näet on selvä vastine: Wenn mann den Hund in die Kirche lässt, so geht er auch auf den Altar [1]). Niin'ikään on olemassa latinankielinen sananlasku: Scandere vult quernam canis intromissus ad aulam [1]).

Huomaamme sananlaskun Virossa levinneen sangen rajoitetulla alalla. Tosin tavataan Virumaassa, Iisakun pitäjässä toisinto: Kus koer mõjal kui kerikus ja vanarahva pingis, mutta se on niin eriävä muista toisinnoista ja ennen kaikkea niin yksinään siellä Inkerin rajalla että ehdottomasti kääntyy ajatus Suomen puolelle. Varmaa vastinetta emme täällä kuitenkaan tapaa, mutta luultavaa on, että suomalainen ylen yleinen sananlasku: Mitäs kissat kirkossa tekee, pois sieltä koiratkin ajetaan, on antanut aiheen puheen alaisen toisinnon syntymiseen. —

67 A. Kus koera kodo, ehk hundi öömaja?: Vv[1], T[2], J[1], P[1].

B. — pinil kodo, ehk hüürläsel üü-maja?: Võ[1].

C. — või penil pesä?: Vl[1].

D. — narri öömaja?: H[1].

E. Kus hulkjal penil kodu, aja penil ase?: Samara.

Saksasta näyttää tämäkin sananlasku olevan kotoisin: Wo hat Hund Haus (Hof) [2]).

---

[1]) S:a. II. 1175. — [2]) S:a 1768.

III

Suomalais-virolaiset yleiseurooppalaiset sananlaskut.

Olisi nyt siirryttävä tarkastamaan niitä yleiseurooppalaisia sananlaskuja, jotka tapaamme sekä Suomessa, että Virossa. Tämä ryhmä on sangen laaja ja vaikeuksia kohtaa paljonkin, kun tahtoo varmoihin tuloksiin päästä. Sananlaskuthan ovat tavallisesti aivan suppeita, jonka vuoksi niiden siirtyminen kielestä toiseen useinkin tapahtuu ilman että minkäänlaisia muutoksia sattuu. Jos nyt tämmöinen muuttumaton sananlasku semmoisenaan on levinnyt tasaisesti yli koko Suomen ja Viron, on tietysti aivan mahdotonta määrätä sen tulotietä meidän maahamme, paitsi aivan määrätyissä tapauksissa. Käytettävissä oleva ainehistokaan ei, ikävä kyllä, ole niin täydellinen kuin voisi toivoa. Inkerin, tuon tärkeän läpikulkumaan sananlaskut ovat nimittäin vielä hyvin epätäydellisesti muistiin merkityt. — Kaikesta huolimatta voi kuitenkin useissa tapauksissa tehdä täysin luotettavia johtopäätöksiä vertailemalla suomalaisia ja virolaisia toisintomuotoja keskenään. Niin esimerkiksi seuraavan sananlaskun suhteen, joka on mahdollisimman yleinen molemmissa veljesmaissa.

68 A. Ei ole koiraa karvoihin katsomista: a^{1}, b^{6}, c^{1} (Ei pidä —.), d^{1}, e^{2}, g^{3}, h^{1}, j^{1}, k^{8}, l^{1} ja s^{1}.

Seuraavissa paikoin se on saanut loppuunsa kehoituksen:

B. — katso karvan juureen: b^2 d^2 (Älä katso — katso —: b^2). Tämän lisäksi tavataan muodot:

C. Katso koiraa kuonoon, älä (ei) kokoon: b^1, (— ei karvaan.) f^2, sekä:

D. Ei ole koiraa —, eikä miestä nuttuihin: k^1 ja l^1, ynnä päinvastoin:

E. Ei miestä pidä arvata nuttuunsa, eikä koiraa karvoihinsa: g^1.

Vielä on Lönnrot saanut muodon:

F. Ei ole ihmistä silmään katsomista, eikä koiraa —.

Virossa on sananlasku levinnyt seuraavasti:

G. Ära vaata (katsu, kae, arva) koera (peni) karvast, vaata (katsu, kae, arva) hambast: Vv^1, T^5, $Võ^4$, Vl^5, H^2, L^7, P^1, S^1.

H. — karvast, vaid —: Vv^1, J^1, Vl^2, S^1, Samara.

I. — karva pääle, vaid valitse teda hambast: Vv^1.

J. Vaata (katsu) koera hambast, mitte karvast: Vv^1, Vl^1, T^1.

K. Ai koera täe karvast usta, kui sa pole ta hammast katson: L^1.

L. Ära kurja kae —: $Võ^1$.

M. Koera tunnukse ambast, mitte karvast: P^1.

N. Koera tunnus karvast, hunt hambast: Vl^1.

O. Katsu koera karvast, ära kae hambast: Vl^1.

Kaksi viimeistä virolaista toisintoa ovat nähtävästi erehdyksestä syntyneitä, ne kun lausuvat aivan päinvastaisen kehoituksen, kuin itse päämuoto. Päämuoto ei sanottavasti vaihtele, — enempää kuin suomalaisellakaan alueella. Vertaillessamme nyt suomalaisia ja virolaisia sananlaskumuotoja toisiinsa, huomaamme erään huvittavan ja meille sangen tärkeän eriäväisyyden.

Veljesmaassamme näet aina puhutaan *hampaista*, — meillä taas ei kertaakaan. Milloin suomalaisissa toisinnoissa on joku loppukehoitus olemassa, se on itsenäinen ja näyttää ikäänkuin leikillä liitetyltä. — Nyt tapaamme sekä virolaiselle että suomalaiselle päämuodolle selvän esikuvan

Saksassa: Den Hund schätzt man nicht nach den Haaren, sondern nach den Zähnen[1], Schätze den Hund nicht nach den Haaren, sondern nach den Zähnen[2], ja Man muss den Hund nicht nach der Farbe schätzen[3].

Mainitsen vielä vastineet

Ruotsissa: Skoda intet Hunden (Man fåår intet skåda hunden) effter håret[4],

Tanskassa: Man skal ikke agte hunden efter haarene[5], ja

Ranskassa: On ne cognoist pas les gens aux robbes, ne les chiens aux poilz[6].

Ilmeistä on, että virolainen sananlasku polveutuu kahdesta ensimäisestä saksalaisesta toisinnosta, suomalainen taas vastaa viimeistä. Kuvaavaa myöskin on, että sekä Ruotsissa, että Tanskassa sananlasku esiintyy ilman loppuliitettä, kuten meilläkin useimmiten on laita. Skandinaviaan päin löytöpaikatkin erityisesti viittaavat, — huomatkaamme vain b^6 ja k^8. Joka tapauksessa voimme varmuudella päättää sananlaskun tulleen Suomeen länsitietä. Saksasta Viroon kulkeutunut toisintoryhmä on Virumaalle pysähtynyt, sillä tapasimmehan Inkerissä sananlaskun suomalaisessa asussa.

Silmiinpistävä on myöskin ranskalaisen sananlaskun samankaltaisuus vastaavan suomalaisen kanssa. Se seikka ei kuitenkaan mitään erikoisempia selityksiä kaipaa, sillä helpostihan samasta ajatuksesta on johduttu samaan johtopäätökseen. Pikemmin ihmetyttää, ett'ei muualla ole ajatusta yhtä selvässä muodossa lausuttu, — ell'ei loppu mahdollisesti ole myöhemmin unohtunut.

Yhtä varmaa johtopäätöstä emme voi tehdä mitä tulee sananlaskuun:

69 A. Ei haukkuva koira pure: a^1, b^5, c^1, e^3.
B. — muriseva —: e^1.

---

[1]) S W L. II. Hund. n:o 126. — [2]) S:a n:o 950. — [3]) S:a 871. — [4]) P P. 783 ja Tillägg. 106. — [5]) S W L. II. Hund. n:o 871. — [6]) F P F. IV. siv. 18.

C. — härisevä —: e[1], f[1].
D. Ei haukkuva k. haavaa tee: ?[1].
E. Haukkuva k. ei pure, ulvova susi ei syö lampaita: ?[1].
F. Ei se k. pure, joka paljon haukkuu: d[1], i[1].
G. Ei ole ärisevässä koirassa purijaa: b[1], j[1].
H. Ei pureva k. hauku: b[2], f[1].
I. Se k:han puree, mikä ei hauku: h[1].

Näihin on vielä luettava sananlasku:

J. Äänetön k. pikemmin puree,
haukkuva ensin hampaansa näyttää: d[1], joka on siksi harvinainen ja muista eriävä, että luulisin sitä tekaistuksi. Mahdollisesti on lähettäjä (Valve, Heinola) tahtonut „parantaa" alkuperäistä sananlaskua runoillen sen kertosäkeellisenä uudelleen, — satunnainen se joka tapauksessa on. Neljäs toisinto nähtävästi on saanut muotonsa sananlaskun: Ei haukku haavaa tee, j. n. e. vaikutuksesta; — viidennen loppuosa on oikeastaan itsenäinen sananlasku, joka on helposti joutunut yhteyteen käsillä olevan sananlaskun kanssa, molemmat kun ovat henkiheimolaisia keskenään.

Ulkomailla tavataan seuraavat vastineet:

Ruotsi: Hunden, som mäst skiäller, han bijtz minst [1]), ja Tyster Hund är intet troendes [2]).

Tanska: Gjøende hund bider ikke [3]).

Saksa: De (En) Hund de blafft, bitt nich (nit) [4]). Bellende Hunde beissen nicht [5]). Hund, die vil bellen, beissen selten [6]).

Ranska: Chien qui aboie, ne mord pas [7]).

Englanti: A barking dog never bites [7]).

Venäjä: Лающая собака не укуситъ [8]).

Useissa muissakin kielissä, kuten latinan, italian y. m. tavataan sananlasku, mutta en katso tarpeelliseksi tarkemmin niitä mainita.

Tulemme sitten lopuksi

---

[1]) P P. 336. — [2]) S:a 830. — [3]) D O. s. 124. — [4]) N D S. 221. — [5]) S W L. II. Hund. n:o 56. — [6]) S:a 687. — [7]) F P F. IV. s. 9. — [8]) H C X M. III. s. 163.

Viroon, jossa sananlasku on mahdollisimman yleinen, kuten seuraava taulu osoittaa:

K. Haukuja koer ei hammusta: Vv^1, H^1, S^1.

L. Ega se k. ei hammusta, kes haugub: Vv^1, T^1, Vl^1, J^1, H^1, L^3, Kreenholm.

M. Ega (Ei) se (see) k. ei hammusta, kes alati h.: T^2 Vl^1 L^1 S^2 Samara.

N. Ei se pini pure, kes alati h.: Võ^2.

O. Ei se k. hammusta, kes palju h.: Vv^1, L^1.

P. Koer, kes palju haugub, ei hammusta mitte: L^1, Minsk.

R. Missugune k. haugub, ega see ei hammusta: J^1.

S. Ega aia vahelt haukuja k. h.: J^1.

T. Ei pure peni ega kõrd, kui ta augub: T^1.

U. Kes peni alati auk, toda'i kae kiäki; kes arvaste auk, toda kaetas ütte lugu: T^1.

Mainitsen tässä myöskin sisällöltään aivan päinvastaisen sananlaskun:

V. Koer augub kuni hammustab: Vv^1.

Tätä sananlaskua tarkastaessamme on meidän turvauduttava yksinomaan levenemistauluun. Länsi-Suomi silloin on verrattomasti etusijassa. Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa näyttää sananlasku olevan tuntematon. Etelä-Karjalasta se on muistiinpantu vain kerran (Uusikirkko). Olisin taipuvainen pitämään tätäkin toisintoa lännestä kulkeutuneena, sillä päinvastaisessa tapauksessa odottaisi sananlaskun jättäneen enemmän jälkiä Karjalan kannakselle ja myöskin Inkeriin, jonka läpi sen olisi täytynyt tulla. Inkeriläisen sananlaskukeräilyn puutteellisuus tässä tapauksessakin heikontaa johtopäätöksen perusteita, mutta todennäköiseltä tuntuu, että Länsi-Suomi on välittänyt suomalaisen sananlaskun yhteyttä muun maailman kanssa. Virolaiset toisinnot ovat selvään Saksasta kotoisin.

70 I A. Ei se koira oravaa (-ia) hauku, joka väkisin metsään viedään (ajetaan, menee).

Tämä muoto tavataan: a[1], b[3], c[3], e[4], k[4], Lönnrot, Gottlund.

B. — riidalla metsään —: k[4].

C. Väkisin kun koiran — niin siinä ei ole oravan haukkujaa: f[1], j[2].

D. Ei väen k. oravaa hauku: d[1].

E. Kun k. väkisin metsään ajetaan (menee), ei se kunnon (kelvon) oravaa hauku: e[2], f[4].

F. Kun k. väkisin metsään viedään, ei se hunno [1]) oravaa hauku: Lönnrot.

G. Kun k. väkisin puun juurelle ajetaan, niin siinä ei ole oravan haukkujaa: j[1], e[1].

H. Kun k:n väkisin metsään ajaa, niin sellaisen oravankin se haukkuu: h[1], b[1] (-niin sitä myöten se oravaa haukkuu).

I. Ei se k. oravaa tuo, joka —: b[1], c[1].

J. Ei se k. oravaa tuo, joka merrasta (-ssa?) metsään kannetaan: a[1].

K. Ei se k. — tuo, kun väkisin karjaan ajetaan (pannaan): c[1], d[1].

II L. Ei se k. hauku, joka —: g[3].

M. Ei k. väkisin puun juurelle lähde: g[1].

N. Väkisin k. haukkuu, se sinnepäin onkin: Lönnrot.

III O. Ei se k. otusta (erää) tuo, joka väkisin (kahleissa) —: b[2],?[1].

P. Väkisin k. metsään menee, sellaisen tuo otuksenkin: s[2].

IV R. Ei se k. koskaan jänistä tuo, joka —: d[2].

S. Kun k. väkisin —, ei se jänistäkään tuo: d[1].

T. Uristen k. metsään, ei se jänistä tuo: d[1].

U. Ei metsään ajettu k. jänistä tuo: b[1].

V. Kun k. väkisin —, ei se kelpo jänistä hauku: f[1].

Otan tähän heti sananlaskun vastineet

Ruotsissa: Den Hund man drar till Skogz, hon bij-

[1]) hunno merkitsee: kelvoton, joutava.

ter intet mång Diur [1]), ja Medh dhen Hund, man skal draga till skogs beetes intet mång Diwr [2]).

Tanskassa: Den hund, som man skal baere ad marken, tager ikke mange harer [3]). En kommer ikke langt med de hunde, en skal slaebe ad ae skov [3]). En hund man neder til skovs bider ingen gode dyr [3]).

Saksassa: Der Hund jagt übel, den man am Halsbande zur Jagd schleppen muss [4]). Ein Hund, den man zur Jagd treiben muss, fängt nicht viel Wild [5]). Met unwellige Hongen es net god Hâse fange [6]). Muss man den H. zum Jagen tragen, so wird man nicht viel erjagen [7]).

Ranskassa: La chasse va mal quand il faut porter les chiens [8]).

Edellä olen jakanut suomalaiset toisinnot neljään eri ryhmään. Ensimäisessä on pääobjektina *orava*, toisessa sitä ei ole ollenkaan, kolmannessa *otus (erä)* ja neljännessä *jänis*. Huomaamme nyt, että Saksassa ja Tanskassa molemmat viimeiset ryhmät olivat edustettuina, ensimäisellä sensijaan ei missään ollut vastinetta. Tästä voimme päättää, että *orava* on itsenäinen suomalainen muunnos, joka astuttuaan *otuksen* ja *jäniksen* tilalle vähitellen on työntänyt nämä yhä enemmän taustalle itse vallaten aseman. Muutos onkin helposti käsitettävissä, kun ottaa lukuun, miten tärkeä juuri oravan pyynti meillä oli muutama sata vuotta sitten, ja että sitä harjoitettiin etupäässä koirain avulla, sensijaan kun taas jäniksiä pyydettiin pääasiallisesti langoilla.

Niinpä tavataankin *jänis* vain Länsi-Suomessa, Etelä-Hämeessä ja Hirvensalmella. —

Kiinnittäkäämme nyt huomiomme *virolaisiin* toisintoihin.

Y. Ei see koer (peni) jänest kodu too, keda (mis) vägise mõtsa viias (viiakse): Võ[1], Vl[1], T[2], L[1], Samara.

Ä. — viias jälgesid ajama: L[1].

Näemme, että jokaisessa on sama objekti, *jänis*.

---

[1]) P P. 114. — [2]) S:a 626. — [3]) D O. s. 124 — [4]) S W L. II. Hund. n:o 217. — [5]) S:a 395. — [6]) N D S. 223. — [7]) S W L. II. Hund n:o 923. — [8]) S:a 1185 ja 921.

Sattumaltakaan ei *otusta* mainita, puhumattakaan *oravasta*. Kun tämän ohessa muistamme, ett'ei Itä-Suomessa *jänistä* puheenalaisessa sananlaskussa ollenkaan tavata, tuntuu minusta uskottavalta, että virolaiset ja suomalaiset toisinnot ovat yhteisestä alkukodistaan eri teitä määräpaikkoihinsa saapuneet. Meikäläiset niinollen ovat tulleet Länsi-Suomeen. Arvattavasti ovat sekä *jänis* että *otus* alussa olleet edustettuina, mutta kauvas ei ensinmainittu ole jaksanut tunkeutua, sen kun vähitellen syrjäyttää tässä kohdassa luonnollisemmalta tuntuva *orava*. Mahdollisesti saa sana *jänis* kiittää kohtalostaan myöskin vokaalejaan, jotka eivät oikein tahtoneet sopia yhteen *koira* sanan kanssa. Huomaamattomuuteen vaipuu *otuskin*, mutta Inkeriin asti se sentään näkyy päässeen; — tie tosin ei ole aivan selvä. Kaiken edellä esitetyn johdosta saattaa kyllä väittää, että sananlaskussa mainittu eläin ei vielä todista mitään, sillä onhan se niin helposti voinut vaihdella, — kuten Länsi-Suomessa onkin laita. Tahtoisin kuitenkin vielä kerran viitata siihen ett'ei Virossa tämmöistä vaihtelua ole tapahtunut yhdessäkään ainoassa tapauksessa. Jos kuitenkin edellyttää sananlaskun täältä tulleen Suomeen, ihmetyttää suuresti, mitenkä alkuperäinen *jänis* on niin jäljettömiin kadonnut koko Itä-Suomesta, vasta Hirvensalmella esiin sukeltautuakseen.

Epäilemättä ovat kysymyksen alaiset virolaiset toisinnot antaneet aihetta veljesmaassamme hyvin yleisen sananlaskun: Ei saa ṣest koerast karjakoera, keda nööri otsan vedetässe, syntymiseen. Myöhemmin teen toisessa yhteydessä selkoa leviämisalueista, mutta ohimennen tässäkin sananlaskun mainitsen, koska se sisältää samoja piirteitä, kuin suomalainen toisinto: Ei se k. oravaa tuo, kun väkisin karjaan ajetaan. Tämä viimemainittu on ilmeisesti ajatukseton sekamuoto, joka on syntynyt siten, että tajuntaan ovat yht'aikaa tulleet sekä metsä-, että karjakoiran tehtävät. Yhteyttä virolaisten ja suomalaisten toisintojen välillä ei suinkaan tarvitse edellyttää; — sen tosiasian vain saamme tietää, että karjakoiria meillä on käytetty. — Lönnrotin

mainitsemassa toisinnossa: Kun k. väkisin metsään viedään, ei se hunno oravaa hauku, on lisäntö väärinkäsityksen aiheuttama. Alkujaan on varmaankin *hunno* sanan sijassa ollut *kunnon*. Ett'ei edellinen muoto ole alkuperäinen näemme esim. tanskalaisesta vastineesta: — *gode dyr* —.

Mitä tulee omituiseen toisintoon: Ei se k. oravaa tuo, joka merrasta(-ssa?) metsään kannetaan, asetan sen rinnalle vaan sananlaskun: Mielellään k. merrassa, kun kauniisti kannetaan, jossa koiran merrassa olo piirre myöskin tavataan. Mahdollisesti on myöskin jotain yhteyttä sen ja tanskalaisen: Den hund, som man skal baere —, saksalaisen: Muss man den Hund zum Jagen tragen ja ranskalaisen: — quand il faut porter — toisintojen kesken, mutta mitään varmaa en kuitenkaan tahdo sanoa. —

71 I A. Ei koiraa luulla satu: b³, d², L (-luu koske).
B. Ei k. luuta vinkase (vingahda): c¹, d², e¹.
C. Ei se k. vingu, jota luulla lyödään: b¹.
D. Harvoin k. luuta mölähtää: p¹.
E. Ei k. luuta vinkase, vaikka kohta lyötäisiin: b¹, Fl, L.
F. Ei luu k:aan satu, vaikka kuinka paiskaisi: b¹.
G. Mieleen se on k:sta, kun luulla viskataan: e¹, g², j¹.

II H. Ei k:aa luulla satu, eikä ihmistä leivällä: d¹.
I. Ei k. luuta vinkase, lapsi leivänkannikkaa: b¹, L.
J. Ei k. pahaksi pane, kun leivällä lyödään: b¹.
K. Eihän k. vinkase, kun leipäkannikalla lyöt: h¹
Ulkomaalaiset vastineet kuuluvat
Ruotsissa: Sällan döör Hund aff beenhugg [1]),
Tanskassa: Siällen gaeller hwndh aff beens hwgh [2]),
Saksassa: Der Hund erzürnt sich nicht, wenn man ihn mit einem Knochen wirft [3]). Ein Hund, den man mit Bratwürsten (Knochen) wirft, bellt (beisst) nicht [4]). Ein

[1]) P P. 783. — [2]) Ö N M O. 919. (On myös Palmsköldin ruotsal. kokoelmassa). — [3]) S W L. II. 183. — [4]) S:a 394.

Hund nimmt es nicht übel, wenn man ihm einen Brocken (Knochen) zuwirfft [1]), ja

Venäjällä: Если собаку костью ударитъ, — не завизжитъ [2]).

Virossa tavataan toisinnot:

L. Ega koer kondi ees vingata: H[1].

M. K. ei vingata (karju), kui kondiga visatakse: T[1], Vl[1].

N. Ega peni haiget ei saa, kui tälle lihaluuga lüvväs (visatas): T[1].

O. Ega k. ei vingata, kui leivatükiga visatakse: T[1].

P. Penil om üts kõik kas viska kiviga vai leivaga: Võ[1].

R. Peni iks peni, viska tälle kiviga või leivaga: Võ[1].

Tässä yhteydessä mainitsen myös toisinnon:

S. Viska koera lihaluuga, kae kas koer niuksatab: T[1].

Huomaamme sekä Virossa että Suomessa tavattavan aivan samoja toisintoja. Vaikeata on senvuoksi sanoa mitään ehdottomasti varmaa sananlaskun tulotien suhteen. Ylipäänsä on Suomessa enemmän *luu*muotoja. *Leipä* esiintyy sananlaskussa vain viidessä toisinnossa, joista kaksi on Itä-Suomesta saatuja. Niin'ikään kaksi mainitaan Stark'in kokoelmassa, jonka epäluotettavuudesta edellä (siv. 6) on ollut puhe. Jos näihin epäluotettaviin luemme molemmat mainitsemani toisinnot, jää jälelle Lopelta saatu, „Lopen nuorison“ kokoelmassa oleva sananlasku (n:o 75): Ei k:aa luulla satu, eikä ihmistä leivällä. Leipä on tässä kuitenkin kokonaan toisessa asemassa, kuin muissa toisinnoissa. Sen on siihen tietysti täytynyt tulla, kun kerta ihmisestä puhuen on tahdottu sananlaskun ajatusta selventää. Näin joutuisimme siihen olettamukseen, että varsinaiset *leipä*muodot ovat itäsuomalaisia, Virosta kulkeutuneita. Tänne luonnollisesti saksalainen alkumuoto on vaikuttanut.

Virossa tosin myöskin leipä muodot ovat verrattain harvinaisia ja saattavat ne kyllä täällä kuten meilläkin olla myöhempiä muunnoksia.

Joka tapauksessa tuntuu todennäköiseltä, että päämuoto

---

1) S:a 457. — 2) Н С Х М. III. s. 167. (Tavataan myös tsherkesseillä.)

on Suomeen tullut lännestä käsin, sillä eihän Etelä-Savossa, ei Etelä-, eikä Itä-Karjalassa tavata ainoatakaan ensimäiseen ryhmään kuuluvaa toisintoa, — enempää kuin Skandinavian maissakaan. Sensijaan johtaa Länsi-Suomesta läpi Hämeen, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan katkeamaton toisintojen ketju aina Vuokkiniemeen.

72 A. Ei vanha koira valetta hauku: a¹, b¹, c², d³, e³, f³, g², j¹ (-Halli).

B. — turhia —: a¹, d¹.

C. — tyhjää —: b¹.

D. — hukkaan —: c¹.

E. — hulluja —: b².

F. Harvoin vanha k. —: k¹.

G. Ei vanha k. —, emäkoira ensinkään: h¹.

H. Ei vanha valetta h.: s¹.

I. Ei vanha valetta h., luppakorva luuhattele: b¹ (Stark), f¹.

J. Ei vanha — hauko, ikiloppu louhattele: j¹.

K. Ei vanha valetta puhu (haasta), luppakorva luuhattele (lullottele): f¹, Lönnrot.

L. Ei k. turhia hauku: b¹.

M. Ei k. valetta hauku, luppakorva lupsuttele: b¹ (Stark), L.

N. Ei k. tyhjään h., eikä honkihin horise: L.

Hauska on seurata tämän sananlaskun kehitystä aste asteelta. Ensin päämuoto vähäpätöisine eriäväisyyksineen. Se on lukuisimpana ja laajimmalle alalle levinnyt ulottuen Länsi-Suomesta ja Uudeltamaalta aina Pohjois-Karjalaan asti. Näemme sen sitten Itä-Suomessa saaneen kertosäkeen. Sanon Itä-Suomessa, vaikkakin taulussa huomaamme olevan kaksikin b-tä. Molemmat viittaavat kuitenkin samaan lähteeseen, Stark'in kokoelmaan, jonka suhteen jo edellä olen lausunut epäilykseni. Tällä kertaa onkin kertosäkeissä niin itäsuomalainen sävy, ett'ei niiden alkuperästä juuri voi olla erimieltä. — Vähitellen tapahtuu kielikuvassa myöskin oleel-

linen muutos, joka saattaa pienen ristiriidankin syntymään muutamissa toisinnoissa. *Koira* katoaa ja sana *vanha* johtaa ajatuksen ehdottomasti vanhaan ihmiseen, kuten Kontiolahdelta saadun toisinnon kertosäe selvään sanookin: — ikäloppu louhattele. — *hauku* — on kuitenkin jäänyt jälelle tähänkin muotoon, jossa muutos on täydellisimmin suoritettu, — samaten inkeriläiseen toisintoon. Toisinnossa: Ei vanha valetta puhu (haasta) j. n. e., on tämä vika kyllä korjattu, mutta nyt taas synnyttää auttamattoman ristiriidan kertosäe: — luppakorva luuhattele, joka ei oikein tahdo vanhalle ihmiselle sopia. Koko tämä muutos on luonnollisesti tapahtunut siksi, että on tahdottu sananlaskun sisältämä totuus selvemmin lausua. —

Sanomattakin on selvää, että kertosäkeet eivät ole alkuperäisiä, vaan vasta Suomessa syntyneitä, — onhan niiden koko luonne niin supisuomalainen. Runomitta niin ollen on vasta myöhemmin muodostunut. Muualla Euroopassa ei milloinkaan kertosäkeitä eikä runomittaa tavata, kuten seuraavassa huomaamme.

Ruotsi: Gammel Hund skiäller intet offta fåfängt [1]).

Saksa: Alte Hunde bellen nicht umsonst [2]). Ein alter Hund — [3]). Ein guter H. bellt niemals umsonst [4]). Wenn der (die) alte(n) Hund(e) bellet(-en), muss(soll) man auf(hinaus)sehen [5]). Otan tähän myös seuraavan: Böse Hunde bellen von sich selbst [6]).

Venäjä: Добрый песъ на вѣтеръ не лаетъ [7]).

Ranska: Jamais bon chien n'abbaye à faute [8]). Vieux chien n'aboie pas en vain [8]). L'aboy d'un vieux chien doit-on croire [8]).

Latinankieli: Cane vetulo latrante prospectandum est [5]).

Italia: Cane vecchio non abbaia in vano [3]).

Englanti: When the old dog barks, he gives counsel [8]). When the dog barks, he sees something [8]). Myöskin

[1]) P P. 243. — [2]) S W L. II. Hund 15. — [3]) S:a 333 — [4]) S:a 367. — [5]) S:a 1012 ja 1138. — [6]) S:a 68. — [7]) H C X M. III. 163. — [8]) F P F. IV s. 9.

Böhmissä ja Hollannissa tavataan sama sananlasku, mutta en ota niitä luetteloon.

Näemme, että epiteetti *vanha* kuuluu useimmissa tapauksissa sananlaskuun. Sehän onkin luonnollista, kun ajattelemme sitä, mitä sananlaskulla tahdotaan sanoa: kehoittaa antamaan arvoa vanhan puheelle. Vain harvoissa tapauksissa puhutaan *hyvästä* koirasta, tai, kuten jälkimäisessä englantilaisessa toisinnossa yksinkertaisesti koirasta, jolloin ajatus jo on jonkunverran muuttunut. Luultavasti on tähän muotoon vasta myöhemmin tultu. Huomasimme, että myöskin Suomessa tämmöinen kehitys on tapahtunut. Eikä siinä kyllä. Meillä on lisäksi olemassa aivan itsenäinen sananlasku, joka arvattavasti on muodostunut juuri mainitsemieni toisintojen vaikutuksesta:

73 A. Sitä k. ei hauku, mitä ei näe, (Mitä k. ei näe, sitä ei hauku): b^1, f^1, s^1, L.

B. Ei k. hauku, kun ei näe, eikä kuule: h^1.

Viittaan tässä vain esim. jo edellä mainittuun toisintoon: Ei k. turhia hauku, väitteeni tueksi. Voisiko ehkä nyt mennä vieläkin pitemmälle ja väittää, että näistä viimeisistä muodoista on johduttu edelleen sananlaskuun:

74 A. Kuultuansa k:kin haukkuu, mutt'ei kaikkia näkemiänsä (— ei aina nähtyänsä): a^1, b^3, d^1, h^1.

B. Korvakuulojansa k:kin haukkuu: b^4, c^2 *), h^1, Florinus, L.

Tämä olettamus saattaa kyllä olla liian rohkea sillä ovathan nämä jälkimäiset toisinnot voineet edellisistä erilläänkin syntyä.

Mutta onpa jo aika siirtyä Viron puolelle. Täällä tapaamme kovin lukuisasti sananlaskun edustettuna.

(72) O. Ega (Ei) vana koer valet ei (h)augu: Vv^3.

*) Itse sen myöhemmin Joutsassa kuulin.

P. Ei vana koer haugu asjata: Vv².

R. Ega koer (peni) ikka asjata (h)augu: Võ¹, J¹, Samara.

S. Ega koer tuult auku: Vv¹.

T. Ei haugu pini ilma assanda, olga susi ehk soe jäle:?

U. Ega pini asjanda ei hauku, kui ta musta kandugi ei näe: Võ¹.

V. Ega k. muitu ei haugu, kui musta kandu ei näe: T².

Y. Must ei haugu konagi muido, olgo vai must kandgi: Võ¹.

Ä. Ega pini ilma ei haugu, olga susi ehk tõrvas kand: Võ¹.

Ö. Ega pini (kunnagi) huubi ei haugu, kas olgu susi vai tõrvas(pu-)kand: Võ².

(73) C. K. ei haugu ilma asjanda, kui ta midagi ei näe: Samara.

D. Mis k. ei nää, seda koer ei augu: Vv², T⁴, P¹.

E. Mida peni näeb, seda peni haugub, mida peni ei näe, seda tema ei haugu: Võ¹.

Tässä mainitsen vielä toisinnon:

75 Nigu peni hauk musta mätast: T¹.

Huomaamme sananlaskun Virossa sangen itsenäisesti kehittyneen. Sana *valetta*, joka Suomessa on aivan yleinen, tavataan täällä vain Virumaalla. Sama on asianlaita koko sananlaskun päämuotoon nähden, joka puhuu *vanhasta koirasta*. Viisi tällaista muistiinpanoa mainitaan, ja ovat ne kaikki Inkerin rajalta Virumaalta. Tämä seikka silminnähtävästi viittaa siihen, että ne ovat tänne tulleet Suomesta käsin, jossa tämä ryhmä on mitä lukuisimmin edustettuna yli koko maan. Tämän tueksi luomme vielä pikaisen silmäyksen leviämissuhteisiin Suomessa. Näemme silloin, että tuo alkusoinnun ja poljennon aiheuttama *valetta* runsaimmin on edustettuna Hämeessä, Savossa ja Karjalassa. Sensijaan alkuperäinen *turhaan*, *turhia* y. m. tavataan

yksinomaan rantaseudulla ja vain kerran Etelä-Hämeessä, Lammin-Koskella, — ja on sananlasku siis selvästi kehittynyt suunnassa lännestä itään.

Selvästi on yhteyttä olemassa myöskin toisintojen: Mitä koira ei näe, sitä ei hauku, ja Mis koer ei nää, seda koer ei augu, välillä. Tuntuu kuitenkin siltä, kuin olisi tämän toisintoryhmän kotipaikka etsittävä Virosta, ja että kulkusuunta siis olisi päinvastainen kuin päämuodolla. Tämän olettamuksen puolesta puhuu jo virolaisten toisintojen lukuisammuus. Suomessa mainitsee sananlaskun Lönnrot ja sitäpaitsi se on pantu muistiin Viipurin läänin Uudellakirkolla, Joroisissa ja Pirkkalassa. Viimemainittu toisinto mainitaan kuitenkin Stark'in kokoelmassa, joka sisältää paljon selviä itäsuomalaisia sananlaskuja. Puheena olevalle toisinnollekaan emme senvuoksi voi myöntää mitään todistusvoimaa, joten löytöpaikat ilmeisesti viittaavat itään, — etenkin kun otamme huomioon myöskin inkeriläisen muistiinpanon.

Edellä on jo (siv. 7) ollut puhetta siitä yleisestä luulosta, että koira kykenee parantamaan haavoja. Silloin jo tehtiin selkoa sananlaskusta: Samasta koirasta karvoja, josta haavakin, — jossa mainitusta taikauskosta on säilynyt jälkiä. Nyt olisi otettava tarkastettavaksi toinen tähän ryhmään kuuluva sananlasku, joka vakuuttaa tuon ihmeellisen kyvyn piilevän koiran kielessä.

76 A. Kyllä (se) koira haavansa nuolee: a^1, b^3, c^2, d^2, e^2, g^3, h^1, k^5, Florinus, Juteini, Gottlund, L.

B. — kipeänsä —: g^1.

C. Itsehän k. —: d^1, f^1.

D. Itse k. puremansa —: b^1.

E. Keskenään koirat —: f^1, h^1.

F. Kyllä k. koiran haavat —: j^1.

G. Se k. parantakoon, joka on haavoittanutkin: d^1 *).

Vastineita olen tavannut vain

*) Itse kuulin lisäksi Lammilla toisinnon: Kyllä k. haavansa nuolee, ja elävä palavansa tuntee.

Saksassa: Der Hund heilt seinen Schaden mit Lecken[1]). Der Hund, der einen beisst, leckt ihn wieder, bis er heil ist[2]), ja

Virossa: H. Küll koer oma haavad parandab: Vv¹, H¹.

I. Kaua k. haava nooleb: Vv¹.

J. Et ep koer haavasa noole: H¹.

Näemme, että sananlasku sangen vähän vaihtelee, mitä muotoon tulee, niin että tulotien määräämiselle ei tarjoudu siinä suhteessa mitään, josta voisi kiinni pitää. Ei tarvitse kuitenkaan muuta kuin luoda silmäys levenemistauluihin sekä Suomessa että Virossa, voidaksemme päättää sananlaskun tulleen Länsi-Suomeen ja täältä jatkaneen matkaansa aina veljesmaahamme saakka. Ne neljä muistiinpanoa, jotka Virossa on tehty, ovat, kuten näemme, Viru- ja Harjumaalta.

Viimeistä suomalaista toisintoa G nähtävästi käytetään samassa merkityksessä kuin kolmannessa tutkimuksessa mainittua sananlaskua D: Pane sen koiran karvoja, joka on purrutkin, vaikkakaan ei sanota, missä tuo taikavoima piilee, — karvoissa vaiko kielessä.

Tässä yhteydessä lienee parasta puhua myöskin eräästä Virossa yleiseen levinneestä sananlaskusta, joka niin'ikään viittaa koiran parannustaitoon.

77 A. Koera keele sees on üheksad tõugu rohtu, kassi keele sees on üheksad tõugu ohtu: Vl¹, L¹.

B. Kassi keele pääl um 9 tõppõ, pinni keele pääl um 9 rohto: Võ¹.

C. Pinni keele otsan om ütessä tervüst, kasil ütessä tõbõ: Võ¹.

D. Koera suus on kümme rohtu, kassi suus üheksa ohtu: L¹.

E. Kassil kaheksa kivti, koeral üheksa ohtu: L².

F. Koera keelel on 9 arsti, kassi küünel ussi viha: S¹.

G. Tuhat tobe kassi keeles, sada salvi koera keeles: H¹.

H. Kassi keele otsan tõbi, peni keele otsan rohi: T³, Vl¹, Võ¹.

---

[1]) S W L. II. Hund. n:o 200. — [2]) S:a 176.

I. Koera suus salvi, kassi suus kiuhti: Vv[1].

Koiran vastakohtana on yllä olevissa toisinnoissa aina mainittu kissa, jonka kielen vakuutetaan olevan yhtä myrkyllisen, kuin koiran kieli on parantava. Täydellisiä vastineita tavataan

Ranskassa parikin: Langue de chien sert de médecin [1]), ja Langue de chien est guérisseuse et langue de chat est vénimeuse [1]). Suomessa en ole tavannut ainoatakaan sananlaskua, joka suorastaan vastaisi yllä olevia virolaisia. Olen kuitenkin ne tahtonut mainita tässä yleiseurooppalais-suomalais-virolaisten sananlaskujen joukossa, sillä Suomessakin on kansan kesken yleensä vallalla luulo, että kissan kielessä on joitain ihmeellisiä ominaisuuksia. Onpa olemassa sananlaskukin: Sata taikaa on kissan kielessä, joka johtaa mieleen virolaiset toisinnot. Olen sen tavannut Uudellakirkolla (V. l.), mutta mahdollisesti on se tunnettu muuallakin vaikk'en voi varmuudella sanoa, sillä aineksia kerätessäni en ole siihen arvannut kiinnittää huomiota, se kun ei ole suorastaan *koira*sananlaskuihin kuuluva. Niin'ikään tavataan meillä sananlasku: Kultaa kissan kielen päässä, joka varmaan on tässä mainittava.

78 I A. Nosta koira kaivosta, jamahtaa jalkaasi: b[1], L.

B. — katso, ett'ei käteesi pure: b[1].

C. Kun koiran nostaa kaivosta kannelle, puree se jo nostajataan käteen: b[1].

D. Kun koira kaivosta nostetaan, niin se kinttuun napsahtaa: j[1].

E. Nosta k. kaivosta, puistaa vettä päällesi: b[1], L (-luistaa), Gottlund (-korvillesi).

II F. Nosta k. avannosta, saat vettä silmillesi: j[1].

G. Auta k. avannosta, saat vettä silmillesi: d[1], f[1].

H. Auta k. avannosta, niin puistaa veden silmillesi: e[1], f[1].

---

[1]) F P F. IV. siv. 9.

I. Kun k:n avannosta vetää, veden silmille puistaa: e[2].

J. Koiran kun avannosta nostat, niin se käypi kinttuun kiinni: j[1], f[1].

K. Auta k. avannosta, tarttuu säärees kiinni: f[1]. h[1].

L. Auta k. avannosta, kyllä se toisella puolen jalkaasi tarttuu: f[1].

M. Auta k. avannosta, kun pääsee ylös, niin tarttuu sääreesi: f[1].

III N. Kun k:n vedestä nostaa, niin se sääreen tarttuu: g[1].

O. Auta k:aa ojasta, niin tarttuu pian säärehesi: f[1].

P. Auttajaansa k. purasee: k[1].

R. Nosta k., kosta k., katso, ett'ei käteesi pure: L.

Nämä lukuisat toisinnot olen jakanut kolmeen ryhmään riippuen siitä, mistä koira nostetaan, tai autetaan. Umpimähkään en ole ensimäiseen ryhmään lukenut niitä, joissa tapaturmapaikkana on *kaivo.* Sillä pikainen silmäys ulkomailla tavattaviin vastineihin riittää osoittamaan, että kaivo on tässä sananlaskussa alkuperäinen. Niinpä sanotaan

Tanskassa: Den som drager hunden af bronden, faaer tit maerke af hans taender [1]), ja

Saksassa: Wer den Hund aus dem Brunnen hebt, dem schüttelt er Wasser um die Ohren [2]). On myös muoto: Wer den Hund aus dem Wasser zieht, dem beisst er zum Dank in die Finger [1]).

Suomessa on nähtävästi ensin *kaivon* sijaan tullut *avanto*, joka sitten puolestaan on tuonut mukanaan verbin auttaa, jotta alkusointu saataisiin syntymään. Väliasteena, yleistyksenä, on kaiketi vesi ollut. — Hauska on muuten huomata, miten suurella huolella on vältetty tarpeettomia muutoksia. Niinpä ei ole kertaakaan käytetty *kaivo* sanan yhteydessä uutta tulokasta *auta*, kun ei alkusoinnun vaatimusta tällöin ole. — *Nostaa, vetää* on sitä paitsi jonkun kerran säilynyt *avanto* muodonkin kanssa runokielen kauneuden kustannuksella. — Sekä veden silmille pudistaminen,

[1]) S W L. II. Hund. n:o 1236. — [2]) S:a 1235.

että jalkaan pureminen ovat jotenkin yhtä lukuisesti edustettuina, eikä voi mitään aluerajojakaan näiden eri toisintojen levenemiselle määrätä. Luonteeltaan jo jonkunverran muuttunut on Lönnrotin saama toisinto: Nosta k., kosta [1]) k., katso, ett'ei käteesi pure.

Sananlasku on muuten jotenkin tasaisesti levinnyt yli koko Suomen suurinta osaa Pohjanmaata ja Itä-Karjalaa lukuunottamatta. — Etelä-Karjalastakin se on vain kerran saatu.

Virossa olen tavannut ainoastaan yhden, sangen turmeltuneen toisinnon Saarenmaalla:

S. Auta hunt august välja, saab ta äärele saande, siis tahab sind ära murda: S[1].

Situatsiooni on siinä aivan toinen. Toisinto on yksinäinen, vain Saarenmaalla tavattu. Suomalaista vaikutusta tuskin voi edellyttää. Kaikki seikat muuten viittaavat meillä sananlaskun länsisuomalaiseen alkuperään.

79 A. Se koira vingahtaa(-i), keneen kalikka (kapula, karttu) sattuu (-ui) (koskee,-i; käy,-vi).

Tapaamme sen: b[3], c[5], e[1], n[1].

B. — älähtää, — kolahtaa (-i; koskee,-i; käy,-vi) f[5], g[1], h[1], j[1].

C. — kiljahtaa —: a[1], b[3], d[1], k[3].

D. Sepä k. älähti, jota luulla lyötiin (viskattiin): g[2].

E. Sepä k. älähtää (-i, vingahtaa, -i), johon luu sattuu (-ui, kolahtaa, -i): b[1], g[1], e[2].

F. Siihen koiraanpa koski, jota luulla viskattiin: j[2].

G. Se k. älähtää, jota kivi kolahtaa: b[1].

H. Se k. vingahtaa, jonka kuonoon kolahtaa: e[1].

Yllä olevien toisintojen joukossa näemme muutamia, jotka johtavat ajatuksen edellä jo käsittelyn alaisena olleeseen sananlaskuun: Ei koiraa luulla satu, — ja erittäinkin erääseen sen muunnokseen, jonka kanssa käsillä oleva sananlasku on aivan kontradiktoorisessa suhteessa: Ei se koira

[1]) Kosta merkitsee nähtävästi kestitsemistä, itäsuomen kostaamista. Huom. venäjän гостить.

vingu, jota luulla lyödään. Ilmeisesti ovatkin nämä toisinnot vaikuttaneet niiden muotojen syntyyn, joissa *kalikan*, *kartun* j. n. e., sijalle on tullut *luu*. Ulkomaalaisetkaan vastineet eivät, näet, tue tämän vaihdoksen esiintymistä. Sananlasku kuuluu

Ruotsissa: Den gnäller alltijd, som hugg får [1]), ja

Saksassa: Wann ma ond'r d'Honde schmaist, dân ma trefft dar mält sich [2]). Wenn man unter die Hunde wirft, so schreiet der getroffen ist [3]), ja Wirft man unter die Hunde einen Stein, so schreit der getroffene allein [4]).

Virossa tuntuu sananlasku olevan hyvin vähän käytetty. Hurtin kokoelmissa se mainitaan vain kaksi kertaa.

I. Küll see koer käügsatab, kelle pihta kaigas kaib: P¹.

J. Kui kaikaga koerte sekka visatakse, siis sii ikke vingatab, kellele külga puudub:?¹.

Tämän lisäksi mainitsee Wiedemann teoksessaan: Aus dem Inneren und Äusseren Leben der Ehsten toisinnot:

K. Se koer kizendab, kelle pihta kepp pudub [5]), ja

L. Kui koera viskad ja pihta juhtud, sis ta karjub [6]), joiden löytöpaikkoja ei mainita. Miten outo sananlasku Virossa on, todistaa sekin seikka, että tohtori Hurt on katsonut tarpeelliseksi liittää ensimäiseen toisintoon selityksen: „kuitait(?) pilgatakse hulga seas ja kui see ise vasta hakkab rääkima". Ainoa toisinto, jonka löytöpaikka on selvillä, on Pärnumaan äärimäisestä kolkasta Tõstamaalta. Kaikki tämä, yhdessä länsisuomalaisten toisintojen lukuisuuden kanssa, osoittaa varmasti, että sananlasku on tullut maahamme läntistä tietä. Virolaiset toisinnot nähtävästi ovat Saksasta peräisin.

80 A. Missäs koira vanhenee, jos ei juostessaan: b¹' d², f³, i¹, Juteini, Gottlund.

B. — jos ei karatessaan: b¹.

C. — väsyy(-isi) —: c¹, b².

---

¹) P P. n:o 135. — ²) S W L. II. Hund. n:o 1020. — ³) S:a 1201. — ⁴) S:a 1317. — ⁵) A I Ä L E. siv. 165. — ⁶) S:a 78.

D. Juostessaan k:(kin) vanhenee: a[1], b[4], c[1], k[1], L.
E. — vanhenee (väsyy), kuin turhia —: b[2].
F. — yksiä jälkiä —: a[1], b[1], c[1], L.
G. — kaksia jälkiä —: c[1].
H. — kuin hulluissa juoksuissaan: b[1].
I. — kuin mutkia —: k[1].
J. — kuin vääriä —: k[1].
K. — koukkuja —: k[2].
L. — kuin ristiin —: a[1].
M. — kuin rantoja —: g[1].
N. — vareilisi, kuin ei tyhjän juoksennassa: j[1].
O. Ilmankos k. väleen vanhaksi tulee, kun monta polvea tekee: h[1].
P. Jaloillaan sammakkokin potkii, juostessaan k:kin vanhenee: b[1].

Viimeinen toisinto on varmaankin aivan mielivaltaisesti saanut alkuosansa, siksi omituiselta ja vieraalta se tuntuu. Muut sen sijaan vaihtelevat sangen vähän. Teonsanana on tavallisimmin käytetty *vanhenee*, ja vastaa se täydelleen ulkomaisia toisintoja.

Tanska: Hunden derfor bliver snart gammel, for han løber saa mangen et vildt løb [1]).

Saksassa olen tavannut vain sananlaskut: Der Hund macht sich oft umsonst müde Beine [1]), ja Ein Hund macht den Weg zehnmal, den er nur einmal zu machen hat [2]).

Viro: R. Kust koer (muidu) vanaks saab, kui ta ei jookse: H[2].

S. Kus k. (mõjala) vananeb kui jala täitesse: Vv[1], J[1], H[1].

Nytkin virolaisten toisintojen harvalukuisuus ja löytöpaikat viittaavat Suomeen päin.

Yhteyttä suomalaisten ja virolaisten toisintojen välillä epäilemättä on olemassa, — onhan niillä molemmilla itsenäisesti kehitetty kysymyslauseen muoto. Ja muuhun tulokseen ei voi tulla, kuin että sananlasku on Suomesta Viroon kulkeutunut.

[1]) S W L. II. Hund. n:o 239. — [2]) S:a. n:o 454.

81 A. Ei koiraa panna (uskota) makkara kaulaan: b^1, e^1, h^1, k^2.

B. Pane (usko) k:n kaulaan makkara: e^2, d^1.

C. Älä usko (takaa) k:aa —: d^1, e^1, f^1.

D. Ei ole hyvä panna k:aa —: k^1.

E. Ei pidä taata k:aa —: f^1.

F. Pane k. makkaran vahdiksi: b^1, L.

G. Älä pane k:aa makkaran vahdiksi: p^1.

H. Ei k:n kaulassa kauvan makkara kestä: h^1.

I. Kauvankos makkaralenkki k:n kaulassa: b^1, L.

J. Koska on makkara k:n kaulaan säästynyt n^1.

K. Pane vuohi (lammas) kaalimaahan, Koira makkaran vahdiksi: b^1, h^1.

L. Ei uskota k:n kaulaan makkaraa, eikä sialle sarvia: e^1.

M. Ei se ole niinkuin lapset laulaa,
Ei panna k:aa makkara kaulaan: d^1.

N. Pane makkara koiran kaulaan, elikkä poika piian vahdiksi: c^1.

O. Eihän k. kuole makkara kaulaan: f^1.

P. Ei k. pysy kauvan makkarakahleissa: c^1.

Edellä on koko joukko toisintoja, niistä muutamat kertosäkeellä varustettuja. Ei se ole niinkuin lapset laulaa j. n. e., on nähtävästi aivan satunnainen muodostelma, ehkä jonkun runoniekan tekaisema, joka on tahtonut loppusointuisilla säkeillä loistaa. Muutkin kertosäkeelliset toisinnot ovat oikeastaan sekaannuksia eri sananlaskuista, — tälle oleellinen ei yksikään ole. Niinpä loppusäe: — eikä sialle sarvia, on useimmiten itsenäisenä tavattava: Ei sialle sarvia uskota. —

Pane pukki —,
Koira makkaran vahdiksi,

on myöskin tavallisimmin muodossa:

Pane pukki —,
Poika piian paimeneksi,

silloin kun edellinen säe ei ole aivan itsenäisenä. Viitaan vain sivumennen ruotsalaiseen: Sätta bocken till träd-

gårdsmästare. — Edellä olevasta vääntynyt on luonnollisesti toisinto:

Pane makkara —,

Elikkä poika piian vahdiksi, joka tekeekin kaikinpuolin kömpelön vaikutuksen. Helpostihan tämmöinen sekaantuminen käy päinsä sananlaskujen kesken, jotka lausuvat aivan saman ajatuksen. — Ulkomaisissa vastineissa emme kuitenkaan mitään kertosäkeitä tapaa, kuten seuraavassa saamme nähdä.

Ruotsi: Binda Korfwen wijd Hunden:[1]).

Saksa: Den Hund die Wurst vertrawen ist Torheit[2]). Einen Hund an eine Bratwurst binden[3]). Ein Hund nicht lang behalten wirst, so du jhn bindest an eine Wurst[4]). Wer dem Hundt würst wertrawt, der hat schaden zu gewinn[5]).

Ranska: On n'attache pas les chiens avec des andouilles[6]).

Otan tähän heti myöskin lukuisat *virolaiset* toisinnot:

R. Kavva seisab koera kaelas vorst: Võ[1], T[1], Vl[1].

S. Kavvas Krantsil vorst kaalan seisab: T[2].

T. Kaua koera kaelas vorst seisab, ehk sinul hea asi seisab: T[2], L[1].

U. Kaua seisab koeral vorst saba otsan: T[1].

V. Kaua seisab koeral vorst, ehk Jütsil asi: T[1].

Y. Kaua seisab koeral vorst, ehk narril hea asi: J[1].

Ä. Ära anna koera kaela makki: T[1].

Ö. Pane koera kaela vorst: P[2].

A[1]. Pinil ei püsu vorst kaelas: Võ[1].

B[1]. Kauas vorst kassil kaalan seisab, või võileib penil nõna ehen: Vl[1].

C[1]. Nagu koera kaelas vorst: Vv[1].

D[1]. Nii kui koera kaelas makks: S[1].

E[1]. Seo koera kaela vorst: P[1], Vl[1].

F[1]. Se põle parem kui koera kaelas vorst: H[1].

---

[1]) P P. 45, — [2]) S W L. II. Hund. n:o 117. — [3]) S:a 1548. — [4]) S:a 456. — [5]) S:a 1232. — [6]) F P F. IV. s. 15.

G[1] Koerale saab senni kauaks vorsti kaela, kui ta üle aia hüppab:?[1].

H[1]. Sul ka midagi seisab, se nago koera kaelas mak: S[2].

I[1]. Säe koer liha vahiks: P[1].

J[1]. Kes on koera käest makki ostnud, nendaka saksa käest raha laenanud: S[1].

K[1]. Koeral vorsti, või lapsel kanni: Vl[1], J[1], L[1], P[1], Kronstadt.

Käsiteltävänä olevan sananlaskun tulotiestä Suomeen, en voi sanoa mitään varmaa. Katsoen kuitenkin länsisuomalaisten muotojen monilukuisuuteen, tuntuu minusta luultavalta, että yhteys muun Euroopan kanssa on käynyt Länsi-Suomen välityksellä. Suomalaiset toisinnot ovat samalla niin lähellä virolaisia että tekisi mieli olettaa vuorovaikutusta niiden välillä, vaikk'en tarkemmin uskalla sitä määritellä. Eri lähteistä ne myöskin kyllä voivat olla peräisin.

Virolainen J toisinto paljon muistuttaa sananlaskua: Koskas koiran kopista luuta löytää, vaikkakin edellinen on sangen itsenäisesti kehittynyt.

Meikäläisistä toisinnoista kiinnittää erityisesti huomiotamme viimeinen: Ei koira pysy kauvan makkarakahleissa, — ainoa, jossa esiintyy ajatus koiran kytkemisestä. Tämä ajatus on kuitenkin, kuten ulkomaalaisista vastineista näemme, sananlaskun useille toisinnoille ominainen. — Eräässä toisessa yhteydessä saattaa se kuitenkin olla meillä säilynyt, nimittäin sananlaskussa:

82 A. Syö k. kahleensa,

Pettää paha sanansa (valansa): b[1] (Stark), Gottlund, Juteini, L, Fl (- uro valansa).

Asettaissani rinnan toisinnot: Ei koira pysy kauvan makkarakahleissa ja tämän edellä olevan, en voi torjua ajatusta, että jälkimäinen on edellisestä muodostettu. Lausuuhan se vain selvin sanoin sen, mikä on seurauksena, jos koira kytketään makkarakahleisiin. Täytyyhän tässä sitäpaitsi jonkunlaisia syötäviä kahleita ajatella, sillä muuten

tulee kuva ajatuksettomaksi. On myöskin olemassa eräs laajempi samanlaatuinen toisinto:

B. Älä usko uron valoja,
Miehen väärän vanneloita:
Pettääpi uro valansa,
Syöpi koira kahlehensa: b[1] (Stark), L, Florinus. Molemmat mainitsee myöskin Stark Pirkkalasta saaneensa, mutta niiden koko luonne on puhtaasti itäsuomalainen. Mahdollisesti kuuluvat tähän yhteyteen myöskin seuraavat Wuokkiniemestä saadut, Marttinin kokoelmassa mainitut toisinnot:

C. Pettää uro valansa,
Kuroo k. kahlehensa.
D. Pettäy uro valah,
Katkoo k. kahleheh, ja
E. Rikkou uro valah,
Katkuan k. kahleheh [1]).

Nämä mainitut toisinnot ovat muuten usein sotkeutuneet erääseen vallan itsenäiseen sananlaskuun:

83 A. Pettää paha valansa,
Syö k. oksennuksensa: b[1], g[1], L.
B. Syö k. oksennuksensa (-si) (okseensa),
Ottaa (ota) konna antaminensa (-si): b[2], L.
C. Pettää paha perheensä,
Syö k. okseensa b[1].
D. K. syöpi oksennukseen,
Paha akka (mies) antimineen (puheensa): b[2], h[1], Florinus (-vaimo paha).

Yksinkertaisimmassa muodossaan tämä sananlasku on muistiinpantu Naantaalissa:

E. Syö kuin k. oksennuksensa: a[1].

Tämä muoto on samalla alkuperäinen, raamatusta saatu. Pietarin 2 kirj. 2:22. sanotaan näet: Niille on tapahtunut se totinen sananlasku: Koira syöpi oksennuksensa ja pesty sika rypee rapakossa jälleen. Ja Salomonin sananlaskuissa:

[1]) Marttini numerot 414, 821 ja 839.

26:11. on kohta: Niinkuin koira syö oksennuksensa, niin on hullu joka hulluutensa kertoo. — Useat Euroopan kansatkin ovat sananlaskun omaksuneet.

Ruotsi: Hunden gåår åther til sina spyo [1]).

Tanska: Hunde vender sig til sin spye, og som (soen?) til sin søle [2]).

Saksa: Der Hund frisst sein Gespienes wieder [2]). Der Hund frisst wieder, was er ausgespeiet hat [3]).

Ranska: Le chien rehume ce qu'il a vomi [3]).

Tämän lisäksi tavataan Hollannissa ja latinankielessä vastaavat sananlaskut.

Virossa on muistiin merkitty kaksi toisintoa:

F. Koer sööb oma okse ära ja pestud emis läheb mudasse püherdama: Vv¹.

G. Ega koer oma okset ei jätta vaatamata ja ega ka jootik viina ei jätta joomata: J¹.

Kuvaavaa on, että molemmat meikäläiset toisinnot: Ei k. pysy kauvan makkarakahleissa, ja Syö kuin k. oksennuksensa, ovat säilyneet Länsi-Suomessa, edellinen Lohjalla, jälkimäinen Naantaalin pitäjässä. Se seikka yhdessä leviämisalueiden kanssa tukee sananlaskujen länsisuomalaisuutta, — sillä edellytyksellä, ett'ei jälkimäinen ole suorastaan raamatusta otettu, mikä minusta kuitenkin tuntuu vähemmin luultavalta. — Virolaiset toisinnot epäilemättä ovat itsenäisesti muodostuneet.

84 A. Ei häijy hävystä tiedä,
Eikä k. kunniasta: b², h¹.
B. Ei k:lla kunniaa ole: b¹, Florinus, L.
C. Ei k:lla kunniaa,
Eikä häijyllä häpyä: b¹.
D. Mitä k. kunnialla,
(Kuta) mies häijy hävyllä: b¹, h¹, L.
Mainitsen tässä myös toisinnon:

---

[1]) P P. Tillökning. n:o 68. — [2]) S W L. II. Hund. n:o 189. — [3]) S:a 191.

E. Hännän alla k:n kunnia: b[1] (Stark), L.

Saksa: Hat auch der Hund Scham? [1]). Wann hat je der Hund Scham gehabt? [2]). Was weiss der Hund von Scham? [3]). Der Hund hat kein Ehrgefühl [4]).

Tämäkin sananlasku on selvästi länsisuomalainen. Virossa tapaamme näet yhden ainoan satunnaisen toisinnon:

F. Ei tunne hat häppi, pini näppa pehmekest: Võ[1], joka on saatu Vastselinnasta Võrumaalla. Tuskinpa se sinne Suomen puolelta lienee joutunut.

85 A. Koira käski häntäänsä, häntä (perse)karvojaan: e[1], f[2], g[1].

B. — häntä käski karvojaan: b[1], f[1].

C. — (perse)karvat vasta (kohta) kahahtaa (kahisivat): a[1], b[2], k[1].

D. — karvat alkoivat kahista: L.

E. — karvat suhisivat mennessään: d[1].

F. — kaikki karvat värisemään: b[1].

G. — mutt'ei karvatkaan kahahtaneet: e[1].

H. karvat sanoi: mene itse: d[1].

J. Käsketään k:aa, — karvat kohta kahisemaan: b[1]

J. Käske k:aa —: f[1],

K. Mies käskee k:aa, koira häntäänsä, häntä karvojaan: b[1].

L. Minä käskin koiraa —: g1.

M. Kissa käski koiraansa, k. käski häntäänsä: s[1] (Tuutari, Jaakkimaisen kokoelma n:o 23).

Otan tähän heti vastaavat toisinnot:

Virossa: N. Peremees (mees) ajab (käseb) koera, koer saba, (saba saba otsa), see ütleb: karvad karake teie: Vv[1], Vl[1].

O. Koer (Peni) käseb ändä, änd ännä otsa: karva karake teie: Vl[4].

P. K. käseb hända, händ hännä otsa: Vl[2].

---

[1]) S:a. n:o 567. — [2]) S:a 1019. — [3]) S:a 1037. — [4]) S:a. V. Zusätze. Hund 1807.

R. Aeta k:a, k. ajab ända ja änd änna otsa: Vv[1].

S. K. aab handa, and aab anna otsa, anna ots karva: T[1].

T. K. ajab saba, saba saba otsa, viimaks karvad karako ise: H[1].

U. Peremees ajab k:a, k. saba, saba ajab karva, karvad karaku aga peale: J[1].

V. Kuulõ pinni aja handa, hand hanna otsa, hanna ots villa, vill ei viisi mennä: Võ[1].

Y. Laim käseb k:a, k. käseb saba, saba käseb saba otsa: T[1].

Paitsi Suomessa ja Virossa tavataan sananlasku tässä muodossa vain

Ranskassa: J'ai commandé au chien de faire cela, et le chien l'a commandé à sa queue [1]). Chasque chin commando sa co [1]). (Provence).

Mitä suomalaisten ja virolaisten toisintojen yhteyteen tulee, on vaikea sitä tarkemmin määritellä. Kiinnittäisin kuitenkin huomiota siihen seikkaan, että sananlasku on Itä-Virossa tunnetumpi, kuin läntisessä osassa maata. Niinpä ei Pärnumaalla, Läänemaalla, eikä Saaremaalla ole tehty ainoatakaan muistiinpanoa. Suomessa taas länsiosassakin tavataan sananlaskua runsaasti, kentiespä runsaammin, kuin itäosassa. Kaikki tämä mielestäni puolustaa sitä olettamusta, että sananlasku on Suomesta käsin vaeltanut.

86 A. Kyllä k. koiran(sa) tuntee: a[2], b[2], d[1], e[1], g[1].

B. — veljensä löytää (tuntee): b[4], d[1], Gottlund, Florinus, L.

C. — tuntee, keri keksii kumppaninsa: b[1] (Stark), L.

D. — koirat toisensa tuntee, kielikellot kumppaninsa: h[1].

E. Koira k:n tuntee, nuuskua nenään tunkee: f[1] (Mäntyharju. Hotinen n:o 24). Tämä viimeinen toisinto on epäilemättä aivan satunnainen.

Vastineen olen tavannut ainoastaan

Venäjällä: Собака собаку знаетъ [2]).

Virossa on sen sijaan lukuisia muistiinpanoja:

[1]) F P F. IV. sivut 19 ja 20. — [2]) H C X M. III. 169.

F. Koer ikka koera tunneb: Vv[1], T[4], Vl[1], H[1].

G. Küll k. koera (pini pinni) tunneb: Vv[3], Võ[3], Vl[1], J[1], P[1].

H. Ega k. k:a unusta: J[1].

I. Eks k. ikka koera ära tunne: Vl[1].

J. Eks k. Krantsi tunne: T[1].

Tämäkin sananlasku on yleinen ja kovin samanlainen sekä Virossa että Suomessa, mutta samoilla perusteilla kuin edellisessäkin tapauksessa tahtoisin tämänkin lukea länsisuomalaisiin sananlaskuihin kuuluvaksi. Viittaan vaan Viru- ja Tartumaan lukuisiin toisintoihin.

87 A. Paha k. saa(pi) (aina) revityn nahan: c[1], k[2].

B. Ylpeä k. saa aina —: k[1].

C. Kiukkuinen k. —: k[1].

D. Vihanen k. —: i[1].

E. Purevalla k:lla on rikkinäinen nahka: d[1].

Ruotsi: Arga H-ar fåå rifwit Skinn: [1]).

Tanska: Ild hund haver är i naese [2]). Onde Hunde faae revne skind [3]).

Saksa: Bissige Hunde haben zerbissene Ohren [2]) Böse Hund haben zerissen fälle [3]). Arge Hunde gehen stets mit zerrissenen Ohren [4]). Schlömme Huing hewwe terreetnet Fell [5]).

Ranska: Chien hargneux a toujours l'oreille déchirée [6]).

Sananlasku on selvästi Länsi-Suomeen tullut.

Virossa: tavataan yksi ainoa muistiinpano:

F. Hullu koera pia on ikke verine: T[1],

mutta se on arvatenkin muodostunut erillään suomalaisista toisinnoista.

88 A. Kun kerran yli koiran pääsee, niin kyllä yli hännän pääsee: b[1] (Pori. T. V. Laine n:o 203).

B. Voittaa hännän, joka koirankin: b[1] (Stark), L.

---

[1]) P P. 32. — [2]) S W L. II. 67. — [3]) S:a 69. — [4]) S:a 38. — [5]) P S. 1740. — [6]) F P F. IV. s. 29.

Ruotsi: Orckar man öfwer Hunden, so hinner man fulle öfwer Rumpan [1]).

Tanska: Kommer man over hunden, kommer man over halen med [2]).

Saksa: Kommt man über den Hund, so kommt man auch über den Schwanz [3]). Komm' ich über den Hund, so komm' ich auch über den Zagel [4]). De over de Hund kummt, kummt ôk over de Stärt [5]).

Tämä sananlasku on mitä lukuisimmin edustettuna veljesmaassamme:

C. Kui üle koera astud (oled saanud), siis astu ka üle saba (hännä): Vv², T⁵, Võ⁵, Vl⁵, J², L², P⁵, S⁴.

D. — siis saad üle saba ka: Vv², Võ¹, Vl¹, H⁴, L², S², Kihnu saar.

E. Kes üle k:a saba on läinud, sii piab ka üle koera minema: Vl¹.

F. Kui oled üle k:a saand, eks siis saa ka üle saba: J¹.

G. Kui üle pini kargat, sôs karga üle p:i hänna kah: Võ¹, Vl¹.

H. Olen üle k:a saanud, saan üle saba ka: H¹.

I. Oled jõudnud üle k:a astu, siis jõuad ka ule saba astu: T¹, Vl¹.

Huomasimme, että Suomessa oli vain kolme kertaa sananlasku muistiin merkitty. Tämä luku vielä pienenee, sillä jotenkin varmasti on Stark mainitsemansa toisinnon kopioinut suoraan Lönnrotin kokoelmasta. Jää silloin jälelle T. V. Laineen Porista saama toisinto. Se nähtävästi on aivan satunnaisesti Ruotsin puolelta tänne joutunut. Satunnaisena pitäisin Lönnrotinkin mainitsemaa sananlaskua. Sekään tuskin voi olla kotoisin Virosta, siksi eriävä se on virolaisista muodoista. —

89 A. Eihän koiralta kusi lopu: c¹, f¹.

B. Piisaa kuin k:n —: g¹.

---

[1]) P P. 118. — [2]) D O. 125. — [3]) S W L. II Hund. n:o 814. — [4]) P S. 1724. — [5]) N D S. 222.

C. Kyllä k:lla — piisaa: a[1].

D. Ennen k:lta kusi loppuu, ennenkuin meiltä raha: k[1].

E. — ennenkuin sanovalta sanat: f[1].

F. Joka puskaanhan k:t kusee: f[1].

Saksa: Hunde pissen und Weiber weinen, wenn sie wollen [1]).

Ranska: A toute heure — chien pisse et femme pleure [2]).

Virossa tavataan myös samantapaisia sananlaskuja

G. Keib meil, kui koer kusel: S[1].

H. Joodiku raha ja koera kusi, millal need lõppevad: S[1].

Virolaiset toisinnot ovat kaikki Saarenmaalta. Tuskinpa voi ajatella mitään yhteyttä suomalaisten ja virolaisten muotojen välillä, — ovathan ne jo ulkomuodoltaankin siksi eriäviä.

90 A. Älä ärsytä vanhaa koiraa, se puree luuhun asti: d[1].

B. Älä pilkkaa vanhaa koiraa, vanha puree: b[1] (Stark), L.

C. Härsyttele koiraa, kyllä siitä kumppanin saat: b[1] (Stark), L.

D. Harvoin k. puree, kun ei sitä härsytetä: k[1].

Saksa: De den Hund tarrt, môt de Bete vörlêf [3]). Mit bösen (grossen) Hunden muss man sich nicht necken [4]).

Hollanti: Groote (kwade) honden es kwaal sarren [4]).

Venäjä: Не дразни собаки и не укуситъ [5]).

Viro: E. Ära vanna koera torgi: Vv[1].

F. Ära narri koera, koer salvab: Kihnu saar.

G. Ära narri pinni, pinil omma ka hamba: Võ[1].

Toisinnot B ja C taas arvatenkin ovat Lönnrotin kokoelmasta otetut. Silloin viittaavat muut toisinnot oikeastaan itään. Luulisinkin virolaisten muotojen olevan Suomesta kotoisin.

---

[1]) S W L. II. 734. — [2]) S:a 675. — [3]) S:a 93. — [4]) S:a 907. — [5]) H C X M. III. s. 165.

91 A. Kun (jos) et ruoki (syötä) koiraa, niin ruoki (syötä) varkaita, kun et ruoki (syötä) kissaa, niin ruoki (syötä) hiiriä (rottia): b[1] (Paldani), c[1], h[1].

B. Ken ei syötä k:aa, se varkaita syöttäköön: b[1] (Stark), L.

C. Kun et vaali k:aa niin vaali varasta: f[1].

D. Jos et ruoki k:aa, niin —, jos et ruoki kissaa, niin —, jos et ruoki kukkoa, niin ruoki laiskaa: b[1] (Paldani).

Saksassa on toisinto: Wo die Hunde fehlen im Haus, gehen die Diebe frei ein und aus [1]).

Ruotsissa ja Tanskassa niin'ikään sanotaan: Hvo som ej føder hwnd eller kat, han fødher waerre waet (diwr) [2]).

Tapaamme sananlaskun lukuisasti edustettuna myöskin Virossa:

E. Kes koera ei sööda, söödab varast: T[5], Vl[3], P[2], H[1], L[1].

F. Kes ei taha –, see peab varast söötma: Vl[1].

G. Parem k. sööta, kui varast: Võ[1], H[1], L[1].

H. Parem k. kosata, kui susi sööta: P[1].

I. Ennen sööda k:a kut varast: S[1].

J. Kes pinni ei taha süotä, süütku sutt karjaka: Võ[1].

Tarkastellessamme virolaisia toisintoja huomaamme kaksi päämuotoa, joista toisessa mainitaan varas, toisessa taas susi koiran vihollisena. Edellinen muoto on selvästi hallitsevana; — jälkimäinenhän on vain kaksi kertaa muistiin pantu. Saksassa näemme niin'ikään tämän edellisen piirteen olevan sananlaskulle ominaisen. Ruotsissa ja Tanskassa sensijaan puhutaan ylimalkaan „pahemmista eläimistä". Tuntuu näin ollen siltä, kuin olisi virolainen sananlasku lähinnä saksalaisesta kehittynyt. Ne pari toisintoa, joissa susi esiintyy, ovat helposti voineet päämuodosta johtua, etenkin kun ottaa huomioon miten tärkeä juuri karjakoiran tehtävä Virossa oli.

Suomessa niin'ikään tapaamme nämä molemmat edellä

[1]) S W L. II. n:o 1328. — [2]) Ö N M O. 825. Myös Palmskiöld'illä.

mainitut piirteet, — ovatpa ne monesti yhtyneetkin vahvistamaan sananlaskun vaikutusta. Niinpä tavataan kissa ja kerran kukkokin koiran rinnalla. Helposti huomaamme skandinavialaisen sananlaskun olleen suomalaisen esikuvana. Johan siinä on kissa rinnastettuna koiran kanssa. Varas on tosin Suomessa tullut lisää, samoin Virossa. Uskaltaisiko olettaa, että tämä piirre on Virosta tullut ja sitten sulautunut yhteen länsisuomalaisen päämuodon kanssa? Löytöpaikat eivät ainakaan tämmöistä olettamusta vastusta. Yksinään tavataan *varas* näet vain Lönnrotilla ja kerran Lapvedeltä muistiinpantuna; — Stark arvattavasti on Lönnrotin kokoelmasta toisintonsa saanut.

92 A. Mitä parempi koira, usein sitä parempi lykky: d^1.

Täysin vastaavia sananlaskuja en ole tavannut.

Saksassa mainitaan kuitenkin toisinnot: Der böseste Hund bekommt den besten Bissen [1]) ja Der schlimmste Hund kriegt oft die besten Beine [2]).

Ranska: Jamais bon chien n'a bon os [2])

Viro: B. Paha koer, parem õnn: Vv^3, H^1, J^1.

C. Paha k., aga hea õnn: Vv^1.

D. — pahemb (paremb?) õnn: Vv^1.

E. Laisk k., hea õnn: T^1, Vl^1, P^1.

F. Mida karusem k., seda parem õnn: S^3, H^1 (Mida pahem —.)

G. Mida karusem k., seda parem ta on: S^3, P^1.

Mainitsen tässä myös toisinnon:

H. Koeral on k:a õnn: Vl^1, L^1.

Suomalainen toisinto on niin yksinään, ja ajatukseltaankin erilainen, ett'ei sitä voi asettaa yhteyteen virolaisten kanssa. Helpostihan se on voinut itsekseenkin syntyä.

93 A. Täi miehessä, kirppu koirassa: b^2, d^1, e^1, f^4, g^2, j^2, m^1, Juteini, L.

---

[1]) S W L. II. n:o 134. — [2]) S:a 291. — [3]) F P F. IV s. 16.

B. — satiainen kelvottomassa: Savo[1] (?).

C. — mato kuolleessa: m[1].

D. Täissä kuin herrasmies, kirpuissa kuin koira: a[1], Fl.

Saksa: Es ist kein Hund, der nicht Flöhe hat [1]). Man muss den Hund mit sammt den Flöhen haben [2]). Jeder Hund hat Flöhe [3]).

Ranska: Quel chien n'a ses puces [2]). Pauvre chien que tu as de puces [2]).

Viro: E. Tää mihes, kerp koeras: Vv[1], H[1], J[1].

Ei tarvitse muuta kuin heittää silmäys levenemistauluihin huomatakseen, että Viroon on sananlasku tullut Suomesta käsin.

Kissojen ja koirien välinen vihollisuus on myöskin antanut aihetta sananlaskujen syntymiseen. Niinpä sanotaan:

94 A. Tappelevat kuin kissat ja koirat: b[1], k[1].

Tanska: At leve sammen som Hund og Kat [4]).

Saksa: Hund' und Katzen reisen selten mit einander [5]). Hunde und Katzen taugen nichts beysammen [6]). Hunde und Katzen müssen sich bratzen [7]).

Ranska: Jamais chien et chat ne s'accordent [7]). Chats et chiens — mauvais voisins [7]). Être amis comme chiens et chats [8]).

Venäjä: Собаку съ кошкой не помиришь [7]). Лады — что у кошки съ собакой [7]).

Viro: B. Kass ja pinni ei leppü kokko: Võ[1], L[1], T[1], (— koer ei sünni —.)

C. — um alloti tüllühu: Võ[1].

D. Naad riidlevad, kui koera kassi: Vl[1].

E. No elase niikui peni kassiga: Võ[1].

F. Meest naist eläve vastastiku, nagu kassi koera (kiskleve nagu kassi koera): Vl[1].

Suomalaista sananlaskua tuskin voi asettaa lähempään yhteyteen virolaisen kanssa. Sensijaan jälkimäinen ja venäläinen ovat sangen lähellä toisiaan.

[1]) S W L. II. 584. — [2]) F P F. IV. s. 37. — [3]) S W L. II. n:o 784. — [4]) S G R. I. s. 401. — [5]) S W L. II. 703. — [6]) S:a 706. — [7]) H C X M. III. s. 154. — [8]) F P F. IV. s. 37.

95 A. Riitelevät kuin koirat luupalasta: e[1].

Ruotsi: Twå Hundar om ett Been[1]). Hundesämian räcker intet länge[2]) Twå Hundar förlijkas intet om ett Been[3]).

Saksa: Sie streiten sich wie die Hunde um einen Knochen[4]). Zwei Katzen und Eine Maus, zwei Weiber in Einem Haus, zwei Hunde an Einem Bein kommen selten überein[5]).

Ranska: Deux chiens à un os ne s'accordent[6]).

Virolainen toisinto, ainoa mikä tavataan, on suora käännös viimeisestä saksalaisesta:

B. Kats kassi ja üts hiir, kats naist üttehn majan, kats pinni ütte luu man ei leppu knnnagi kokko: Võ[1].

96 A. Koiran suuhun hampaat jäävät: b[1], d[1], Lönnrot

Saksa: Der Hund hat Zähne, wenn er auch nicht bellt[7]). Die Hunde haben überall Zähne[8]).

Viro: B. Koerale jäävad ike koera ambad: T[1] (Kodavere).

Vaikea on tässä päättää mitään varmaa. Luonnollisemmalta tuntuu kuitenkin ajatella, että virolainen toisinto on Suomesta kotoisin, ell'ei kumpikin ole itsenäisesti kehittynyt.

97 A. Rakkikoira enemmän haukkuu: b[1] (T. V. Laine. Pori. n:o 223).

Tanska: Små hunde gjøer, men store bider[9]).

Virossa on sananlasku lukuisasti edustettuna.

B. Kutsikas õrretab, vana k. hammustab: Vl[2].

C. Kutsik putlahud, vana pini närähüt: Võ[1].

D. Nuur pini närisäs, vana purõ: Võ[1].

E. Vana k. hammustab, kutsikas vingatab: T[1].

F. Seni kutsik mängib, kui vana k. hammustab: Vl[1].

G. Kutsikas kilgadas, vana peni härähäs: Võ[1].

---

[1]) P P. n:o 186. — [2]) S:a. n:o 336. — [3]) S:a n:o 833 — [4]) P S. n:o 1727. — [5]) S W L. II. Katze. n:o 628. — [6]) F P F. IV. s. 14. — [7]) S W L. II. Hund. n:o 199. — [8]) S:a 313. — [9]) D O. s. 124.

H. Kutsikas augub niikaua kui vana koer hammustab: H^1.

I. Seeni kutsik häristab, kui vana peni pureb: T^1.

J. Kui vana peni ürätäp, sis kutskakene naugatap: T^1.

K. Seni kuts haugutab, kui vana peni salvab:$?^1$.

L. Noor k. äritab, vana k. hammustab: S^2.

M. Vana peni ürätämine om enamb, kui kutska puremine: T^1.

N. Vana k. hammustab valusast: L^2.

Virolainen sananlasku nähtävästi on Tanskasta kotoisin. Suomalaisesta voi luullakseni sanoa samaa, vaikkakin se on aivan yksinäinen.

Kaikki edellä esitetyt sananlaskut ovat osoittautuneet alkujaan länsisuomalaisiksi; — tällä sanalla en suinkaan nyt, enempää kuin edelläkään, väitä, että sananlaskut ovat Länsi-Suomessa syntyneitä, vaan että niiden ja ulkomaalaisten vastineiden yhteys toistensa kanssa on tapahtunut Länsi-Suomen välityksellä. Tämä ilmiö onkin aivan luonnollinen, kun ottaa huomioon Suomen ja Ruotsin entiset läheiset välit ja sen, että kaikki merkittävämmät sivistysvirtaukset siihen aikaan tulivat maahamme lännestä käsin. Ruotsalainen rannikkoväestö sitäpaitsi voi tässäkin suhteessa olla mukavimmin välittäjänä. — Virolaisia koirasananlaskuja tarkastaessamme huomasimme, että monet täällä kaikkein yleisimmistä ovat Suomessa joko aivan tuntemattomia, tai aivan satunnaisesti edustettuina. Näyttää siis siltä, kuin olisi se sananlaskuvirta, joka etelästäpäin vyöryi Viroon, monessa tapauksessa tänne pysähtynyt. —

On kuitenkin olemassa semmoisiakin sananlaskuja, jotka Virosta ovat edelleen jatkaneet matkaa Suomeen. Edellisiin verraten niitä on kuitenkin niukalta ja sitäpaitsi ne useimmiten ovat paljon rajoitetummalla alalla käytännössä.

98 A. Minkä (Kuta) enemmän koiria koossa, sitä vetelämpi lakkimus: f^1, h^1.

B. Kuta useampi koira koolla, sitä vetelämpi latkiminen: f[1].

C. Äijä koirii koos, vetelämp' on lakkimus: s[1].

D. Jota useampi k., sitä vetelämpi velli: d[1].

E. Mitä enemmän k:a koossa, sitä riita lähinnä: b[1]. (Stark).

Tanska: Jo fleere hund, jo vaerre labe de saad (aad?) [1]).

Saksa: Viel Hundẹ fressen viel [1]). A muar Hüünjen, a thanner Slâb [2]). Je mehr Hunde, je weher dem Beine [3]).

Ranska: Plus il y a de chiens, moins il y a de soupe [4]).

Viro: F. Mida enam (rohkem) koeri (koos), seda vedelam lakke: Vv[7], T[1], Vl[3], J[1], H[3], L[5], P[1], S[5], Valga linn, Samara.

G. — vedeläm puder: Vl[1].

H. — vedeläm lakkumine: L[2], S[2].

I. — lahjemb lakke (lakats): Vl[1], P[1].

J. Pallu koeri (penni), vetel lakke: Vv[1], T[3], Võ[1], Vl[1], P[1].

K. Kus palju koeri, seäl vedel lakke: Vv[1], T[1], Vl[4].

L. Kus — koos, seäl läheb lakke lahjaks: Vl[1].

M. Pallu pinne peren, laih lakke laua pääl: Võ[1].

N. Miä inämb pinne kuuhn tuu veddelämb süük: Võ[1].

Näemme heti miten paljon toisintoja Virossa tavataan. Suomessa on sananlasku levinnyt vain maan itäosaan, — jätän tässäkin Stark'in mainitseman toisinnon huomioon ottamatta. Aivan samaa sanaa käytetään sekä Virossa että Suomessa koiranruokaa osoittamaan. Etelä-Hämeessä on sitten *lakkimuksen* sijaan tullut *velli,* joka muuten alkusoinnunkin vuoksi puolustaa paikkaansa. Kaikki nämä seikat yhdessä ovat omiansa todistamaan, että virolainen sananlasku on Suomeen vaikuttanut.

99 A. Koira haukkuu, tuuli kantaa: i[1], p[1].

B. K. äijän haukkuu, tuuli enemmän kantaa: b[1] (Stark), L.

---

[1]) S W L. II. Hund. n:o 979. — [2]) S:a. n:o 3. — [3]) S:a. n:o 775. — [4]) F P F. IV. s. 14.

C. K. haukkui, tuuli kantoi tapojani sinne tänne, minä miesi täydellinen: b[1] (Stark), L.

D. K. hauku, tuuli haudo, mies on mies täydellinen: f[1].

Helppo on huomata, ett'eivät Stark'in mainitsemat toisinnot mitenkään voi olla Pirkkalasta. Johan tuo puhtaasti itäsuomalainen sana *äijän* on siitä selvimpänä todistuksena. Muuten viittaavatkin kaikki löytöpaikat itään.

Venäjä: Собака лаетъ — вѣтеръ носитъ [1]). Песъ лаетъ — вѣтеръ относитъ [1]).

Viro: E. Koer haugub, tuul kannab [2]).

Muualla en sananlaskua ole tavannut. Hurt'in virolaisissakaan kokoelmissa sitä ei kertaakaan mainita. Vaikea on senvuoksi päättää mikä suhde on suomalaisen ja virolaisen sananlaskun välillä, mutta luultavalta tuntuu, että jälkimäinen on meiltä päin tullut. Kysymyksen alaiseksi jää myöskin onko sananlasku alkuperäisesti suomalainen, vai onko mahdollisesti venäläinen muoto molempiin vaikuttanut.

100 A. Ei k. koiran hännälle pole (astu): b[1] (Stark), f[3], g[2], j[4], m[1], L.

Venäjä: Собака собакѣ на ногу не наступитъ [3]).

Puola: Pes psu ogoua nie ugrizzie [3]).

Englanti: It is hard winter when dogs eat dogs [4]).

Italia: Cane non mangia cane [4]).

Kreikassa mainitaan italialaista sanasta sanaan vastaava toisinto [5]).

Viro: B. Ega k. koera käpa pääle ei astu: T[2].

C. Ei teine k. teist ei murra: J[1].

D. Ega pinni hatta ei purre: Võ[1].

E. Ega isane k. ennast ei hamusta: Võ[1].

Tämäkin sananlasku näyttää levinneen vain itäosiin maatamme. Savoa lännempänä ei sitä ole kertaakaan muistiin kirjoitettu, jos taas jätämme Stark'in toisinnon syrjään.

---

[1]) H C X M. III. s. 164. — [2]) I Ä L E. s. 69. — [3]) H C X M. III. s. 170. — [4]) F P F. IV. s. 36. — [5]) T S G R. n:o 74.

Tämä seikka mielestäni puhuu ratkaisevasti itäisen tulotien puolesta.

101 A. Jos sä herraa hyväilet, ruoki herran koiriakin: b[1] (Stark), L.

Ruotsi: Man älskar offta Hunden för Herrens skuld: [1]).

Saksa: Es wird mancher Hund in Ehren gehalten um des Herren willen [2]). Man muss offt ein Hundt in Ehren halten umb seines Herren willen [3]).

Ranska: Il faut avoir égard au chien à cause du maitre [2]). Qui m'aime — il aime mon chien [4]).

Englanti: Love me, love my dog [2]).

Venäjä: Изъ уваженія къ хозяину — не бей его собаки [5]). Кто любитъ хозяина, такъ и собакѣ его кость броситъ [5]).

Viro: B. Tahad sa minu sõber olla, siis ole ka mu koera sõber: Võ[1], S[1].

C. Oled peremehe sõber, siis ole ka tema koera sõber: T[1].

D. Kiä perremiist armastas, tuu armastas kah perremehe pinni: Võ[1].

Katsoen siihen, että sananlasku on vain Itä-Suomesta saatu, tahtoisin tässäkin olettaa virolaista vaikutusta.

102 A. Kotonansa hyvä k. haukkuu: b[1] (Stark), k[2], L.

B. Kyllä paha k. metsässäkin haukkuu: b[1], (Pori Andersin).

Saksa: Der Hund bellet desto mehr vor seines Herren Thür [6]). Der Hund bellt vor der eigenen Thür [7]).

Liettualaisillakin mainitsee Rolland olevan sananlaskun, joka saksalaisena käännöksenä kuuluu: Wo der Hund sein Fressen bekommt, da bellt er auch [8]).

Viro: C. Koer haugub selle ukse ees, kelle käest ta süia saab: Vl[1].

---

[1]) P P. 515. — [2]) S W L. II. 615. — [3]) S:a 883. — [4]) F P F. IV. s. 30. — [5]) H C X M. III. s. 161. — [6]) S W L. II. 156. — [7] S:a 165. — [8]) F P F. IV. s. 11.

D. Koer piab seal haukuma, kust ta süia saab: Vv[1], L[1], P[1], Kronstadt.

E. Kust pini süvva saa, siält ta õks haukma nakkas: Võ[1].

F. Iga k. haugub oma peremehe õues: Vv[1], L[1], J[1], P[2], Kronstadt.

G. Pini hauk sial, kus tema süüvva saa: Võ[1].

H. K. augub ikki sinna poole, kost ta lakku saab: Vl[1], T[1].

I. — selle eest, kelle käest ta süüa saab: Vl[1].

J. Kust k. süüa saab, seal õues k. augub: S[2].

K. Pinigi sinna hauk, kon ravitas: Võ[1].

L. Kuida k. süia saab, nenda k. haugub: S[1].

M. K. haugub p:se peremehe pääle: Vv[2].

Selvästi on sekä saksalainen että liettualainen sananlaskumuoto Viroon vaikuttanut. Kysymyksen alaiseksi jää suomalaisten toisintojen tulotie. — Mahdotonta ei ole sekään, että olemme tekemisissä alkuperäisen suomalaisen sananlaskun kanssa.

Tässä lienee paras mainita myöskin sananlasku:

103 A. Leipänsä edestä k:kin haukkuu: b[2], h[1].

B. Se on k:n virka, että haukkuu: b[1], c[1], k[1].

Venäjä: За то собаку и кормятъ, чтобъ она и брехала [1]).

Viro: C. Pini selle ravitas et ta hauk: Võ[1].

D. Mis pärast k. leiba süeb, kui ta ei augu: Vv[1].

E. Mis pini tuu um, kiä ei haugu: Võ[1].

104 A. Ei koiṛa(kaan) kotiväkeä hauku: b[5], c[1], d[2], f[2], h[1].

B. — kotiansa —: g[1].

C. — oman talon väkeä —: k[1].

D. — pure b[1] (Stark), L

Tähän kuulunee ajatukseltaan myös toisinto:

---

[1]) H C X M. III. s. 166.

E. Koirat kotoansa haukkuu: e[1].

Saksa: Der Hund bellt nicht in seinem Hause [1]).

Venäjä: Въ домѣ собака тиха не лаетъ [2]). И собака на того не лаетъ чей хлѣбъ ѣстъ [3]).

Virossa on sananlasku yksinäinen:

F. Ega k. koduinimest ei salva: P[1].

105 A. Makaa k. heinäkuorman päällä; älä syö itse, älä anna muille: b[1] (Stark), L.

B. Istuu se k. leipäkesselin reunalla, vaan ei raatsi koskea: p[1] (Vuokkiniemi).

Jälkimäinen toisinto on itsenäisesti suomalaisella pohjalla edellisestä yleiseurooppalaisesta sananlaskusta kehittynyt.

Ruotsi: Affwunsiuker som Hund på Höö [4]).

Tanska: Han sidder derpaa som Hunden paa Høet [5]).

Saksa: Der Hund, der auf dem Heu liegt, frisst es selbst nicht, und lässt es auch keinem anderen [6]). Der Hund des Gärtners frisst keinen Kohl, er will aber auch nicht, dass andere ihn essen [7]). Hê is as de Hund up't Heu, sülfst frett he't nich, un de Kô günn't he't nich [8]).

Englanti: Like a dog in the manger you'll nott eat yourself, nor let the horse eat [9]).

Ranska: Il sessemble au chien du jardinier qui ne mange pas de choux et qui ne veut pas que les autres en mangent [9]).

Venäjä: Дурная собака сама не ѣстъ и другимъ не даетъ [10]). Собака на сѣнѣ лежитъ, сама не ѣстъ, и другимъ не даетъ [10]).

Hollannissa, Italiassa, Espanjassa ja Portugalissa tavataan sananlasku myöskin.

Viro: C. Koer magab heinte peal, ise ta neid ei söö mitte, teistele ei anna ka mitte: Vl[3], H[1], L[2].

---

[1]) S W L. II. n:o 163. — [2]) H C X M. III. siv. 160. — [3]) II P H. I. siv. 108. — [4]) P P. 9. — [5]) S G R. I. s. 396. — [6]) S W L. II. Hund. n:o 173. — [7]) S:a 183. — [8]) N D S. 225. — [9]) F P F. IV. s. 63. — [10]) H C X M. III. s. 162.

Suomessa on sananlasku harvinainen, arvatenkin Itä-Suomessa tavattu.

Ilmeisesti Virosta tullut on sananlasku:
106 A. Penikkanahan se pieni koira kuoleekin: s[1].
B. Penikkana rakkikoira —: h[1].
Viro: C. Veike koer kaua kutsikas: Vv[2].
D. Raka peni iks kõva kuitsg: T[1].
E. Rak kutsikeh eägi eläs: Võ[1].
Ruotsi: Lijten H. är länge Hwalp [1]).
Tanska: Lidhen hwndh aer langhe rackae [2]).
Saksa: Kleine Hunde bleiben lange (immer) jung [3]).
Venäjä: Маленькая собачка до старости щенокъ [4]). Маленькая собачка повікъ щеня [4]).
Hollannissa myös on vastaava sananlasku.

107 A. Täysi k., — häntää vailla:?[1].
Saksa: Das ist wie ein H. ohne Zagel [5]). Er ist ein H., wenn er Zaggel hat [6]). Er ist ein hund, wenn er nur einen schwantz hette [7]).
Viro: B. Muidu olek k. olema, aga ei ole saba: J[1].
C. Saba vaja, saksa koer: T[1].

108 A. Välehen koira pennut tekee, sokeana syntyvätkin: b[1] (Stark), f[1], L.
Tanska: Hastige hunde gjøer blinde hvalper [8]).
Saksa: Der Hund eylet, drumb wirfft er blindt jungen [9]).
Englanti: The hasty bitch bringeth forth blind whelps [10]).

---

[1]) P P. 462. — [2]) Ö N M O. 343. (Myös Palmsköld'illä) — [3]) P S. 1723. ja S W L II. 801. — [4]) H C X M. III. s. 159. — [5]) P S. 1254. — [6]) S W L. II. n:o 1587. — [7]) S:a 1631. — [8]) D O. 125. — [9]) S W L. II. 184. — [10]) F P F. IV. s. 60.

Venäjä: Собака скоро рожаетъ, да слѣпыхъ [1]). Сука въ поспѣшности мечетъ слѣпыхъ щенятъ [1]).

Virossa samaten on sananlaskuja, joissa sanotaan kissasta samaa, mitä edellä olevissa koirasta:

B. Kass küll pea poja teeb, sõgedad sünnivad [2]). Kissa on meilläkin tavallisempi tässä sananlaskussa.

109 A. Kuolee k. kahden isännän (välissä): g³, j¹.

B. Yhden talon k. elää, (mutta) kahden (talon) k. kuolee: b³, e¹, f³, h¹, i¹.

C. Elää k. yhden talon, kahden k. kuolee: b¹ (Stark).

D. — kuolee k. kahden kodin: Fl, Juteini, Gottlund.

E. Elää k. yhden isännän, kuolee kahden (isännän): f¹, g¹, h¹.

Saksa: Wenn der Hund viel Herren hat, schläft er hungrig ein [3]).

Viro: F. Ei kahe pere k. saa elades süia: T¹, Võ¹, L², S².

G. Kahe pere k. ei saa (hästi, konagi) süüa: Vv¹ (küla), T², Võ¹, H¹, L¹, S², Samara.

H. — k. jääb ikka söömata: T¹, Samara, Võ¹.

I. — pere k. sureb viimaks nälga ära: Vv¹, S¹.

J. — talu k. ei saa kunagi kõttu täis: Vl².

K. — pere k. kannab ikka tühja kõhtu: Vv¹.

L. Kahe talu k. (peni) on iks nällane: Võ², T¹.

M Kahe talu k-al ike vedeläm lake: T¹.

Viimeinen toisinto on nähtävästi sekamuoto, joka on syntynyt edellä jo käsitellyn sananlaskun: Mida enam koeri koos, seda vedelam lakke, vaikutuksesta. Suomessa tuntuu sananlasku olevan enemmän koteutunut itäosassa maata. Viron välityksellä luulen sen maahamme tulleen, vaikk'en uskalla sanoa mitään varmaa.

110 A. Koskas k:n kyllä tulee: k¹.

---

[1]) H C X M. III. 157. — [2]) I Ä L E. siv. 49. — [3]) S W L. II. Hund n:o 1129.

B. Kuka nälkäisen k:n syöttää?: f[1].

C. Kuka se k:n kyllin syöttää f[1].

D. — (ja) vaivaisen kyllin ravitsee: f[1].

E. Mikä k:n kyllin syöttää ja sian kyllin kylvettää: j[1].

Venäjä: Собака хватаетъ, а сыта не бываетъ [1]). Сколько собака не хватаетъ, а сытой не бываетъ [1]).

Viro: F. Ahne k. ei saa ilmaski täis: H[1].

G. Anna nällätsele penile veidi vai palju, aga konagi ta täis ei saa: T[1].

Suomeen on sananlasku arvatenkin tullut idästä päin, — ell'eivät virolaiset toisinnot mahdollisesti ole suomalaisten vaikutuksesta syntyneet.

111 A. Ole miesnä miesten kanssa, sunna koirien keralla (seassa): b[1] (Stark), j[1], L.

B. Olla — joukossa ja sutena k:ien joukossa: k[1].

C. Miessä miehien seassa, konna koirien joukossa: f[1].

D. Mies miesten kanssa, susi k:ien joukossa: f[1].

E. Miehien kanssa pitää olla mies, k:ien kanssa pitää olla k: h[1].

F. Kun k:ajoukkoon joutuu pitää yhtenä ulvoa: f[1].

Saksa: Mit den Hunden, mit denen man läuft, muss man auch bellen [2]). Wä bei de Hongen ess, muss der met hüle [3]).

Viro: G. Kui koerte seas oled, pead koertega ühes haukuma: P[1].

H. Kui da penide sian oled, siis pead ka ühen haukuma: P[1].

Tavallisesti on sananlasku muodossa: Kes huntide hulgas elab, peab nendega ulguma. Tämä muoto on meilläkin tuttu.

Otan tämän luvun lopussa vielä esitettäväksi muutamia sananlaskuja, joilla ei ole aina selviä vastineita maamme

---

[1]) П Р Н. VI. s. 168. — [2]) S W L. II. n:o 908. — [3]) N D S. s. 224.

rajojen ulkopuolella, mutta jotka ajatukseltaan kuitenkin muistuttavat jotain muuallakin tunnettua sananlaskua.

112 A. Penikasta se aina emäkoira kasvaa: b[1] (Stark), h[1], L.

B. Lapsesta mies tulee, penikasta kunnon k: b[1] (Stark), L.

C. Lapset miehet, pennut k:t: p[1].

Saksa: Wie der junge Hund ist, so wird der Alte[1]).

Viro: D. Kutsikun õpid, vanan penin pead: P[1].

E. Missä kutsikun — si vanan —: Vl[1], P[1].

F. Mis kutsika põlvas õpitakse, seda vanas koeras peetakse: L[1].

Viittaan tässä myös suomalaiseen sananlaskuun:

G. Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa.

113 A. Anna koiran saada luu suuhunsa: b[1].

Viro: B. Anna pinile liha, saad ütsinda luud tagasi: Võ[1], T[1].

Aivan virolaista vastaava suomalainenkin toisinto on olemassa:

C. Anna koiralle lihaa, antaahan se (saat) luuta (luun) takaisin: b[1], f[1], h[1].

Mahdollisesti sisältää saman ajatuksen myöskin saksalainen sananlasku: Wer seinen Hund mit Fleisch füttert, kann selber Knochen essen[1]).

114 A. Põlend k. kardab tuld: L[1].

B. Purtud k. on arg: L[1].

C. Purtu peni iks pelgas: Võ[1].

Suomessa viittaan vain Florinuksen mainitsemaan sananlaskuun:

D. Arka purtu (on), hellä lyöty.

---

[1]) H C X M. III. s. 159. — [2]) S W L. II. 1274.

Ruotsi: Braent barn raediss gernae ildh oc biddhet hwndz [1]).

115. A. Kass sööb kavva oietu (rietu), peni pikka peetu: T[7], Võ[1], Vl[1], P[1].

B. Peni sööse pikkalt peedu, kass kaua (h)oietu (aramada): T[5], Võ[4].

C. Kass sööb armsa assä, pinni pikka peetu: Võ[1].

D. Pini sööb armsa asja, pikält peetu: Võ[1].

Suomessa en ole tavannut ainoatakaan sananlaskua, joka puhuisi koirasta tässä yhteydessä. Sensijaan on *kissa* edustettuna, vaikk'en — ikävä kyllä — voi tehdä selvää levenemisalueista. — Otan tähän kuitenkin näytteeksi muutamia sananlaskuja, jotka epäilemättä ovat kotoisin samasta alkulähteestä, kuin käsillä olevat virolaisetkin toisinnot:

E. Kissa pitkän säästön syö [2]).

F. Hiiri syöpi saidan säästön, kärppä vie itaran kätkön [3]).

G. On syöjä säästäjällä'i, ottaja idartavalla'i: [4]).

H. On syöpä säästäjälläkin [5]).

Saksa: Meist frisst Katze oder Hund, was man spart für den Mund [6]).

116 A. Kotinsa k. löytää: b[1], ?[1].

B. Leikki sijansa (saa), kotinsa —: b[1], L.

Venäjä: И собака свою сторону знаетъ [7]).

Viro: C. Küll koer teed koju leiab: Vl[1].

Mahdollisesti on virolainen sananlasku Venäjältä kulkeutunut.

117 A. Kuoltuansa (Kuollen) koira tapansa parantaa: b[1], c[1], f[1], g[2] (muuttaa, jättää), k[2], Fl, L.

[1]) Ö N M O. n:o 532. (Myös Palmsköld'illä) — [2]) S K S. s. 103:40. — [3]) S:a. s. 37:12. — [4]) S:a. s. 38:63. — [5]) S:a 38:79. — [6]) S W L .II. Katze. n:o 387. — [7]) H C X M. III. s. 160.

B. — paha k. ei kuoltuaankaan: b³, f¹, k⁶.
C. Kuoltuaan k. paranee: b¹ (Stark), L.
D. Harvoin koira tapansa parantaa ennenkuin kuolee: f¹, l¹.
E. Ylpeyden voi masentaa, vaan ei perittyä pahuutta, sillä kuoltuaan k. —: e¹.
F. Koira on k. kuoltuansakin: b¹.
Viro: G. Koer karva eitab, aga kombeid ei jätta: Vv¹.
H. K. ajab karva, aga ei unusta ametid: L³, Vl², S¹, P².
I. Koer muudab karva, aga ei aja hammast: Vl¹.
J. Koer heitab küll karva, ega moodi: Samara.
K. Ega Must moodu ei jäta, et ta küll karva viskab: T².
L. Koer muudab küll karva, aga mitte viisi: Vv¹, H¹, S².
M. — aga ei muuda meelt: P¹.
N. Kunas k. kombe jätt, või alb peni ameti: Vl³.
O. Muri ei jätta moodu, k. ei jätta konku: Vl¹.
P. Kuhu k. konked jätab, ehk Muri muinased ametid: T¹.
R. Kuhu k. kombed jättab, ehk inimene omad pahad teod: Vv¹.
S. Kuhu k. kombed jättab: J¹.
T. — vai Must moodu: Vl¹.
U. K. heidab karva, aga inimene ei jäta ametid: Vl¹.
V. K. aa küll tõise karva, aga mies ei võta mitte tõist miilt: P¹.
Y. Ega Must moodi ei jäta, ega kaarna sulgi ei muuda: Samara.

Sananlasku on, kuten näemme, mahdollisimman yleinen Virossa. Varmaa vastinetta en ole missään tavannut, mutta sisältäähän suomalainen sananlasku kuitenkin paljon yhteisiä piirteitä. Aivan saman ajatuksen lausuu myös saksalainen toisinto: Jeder Hund schüt nau sin Manêr ¹).

¹) S W L. II. Hund. n:o 786. — ²) Myöhemmin tapasin *saksalaisen* toisinnon joka *sudesta* sanoo samaa kuin virolainen koirasta: *Der Wolf* ändert sein Haar, aber bleibt wie er war.

IV

Suomalais-virolaiset sananlaskut.

Edellä olemme nähneet, että Suomi ja Viro ovat saaneet suuren määrän sananlaskujaan muilta kansoilta. Voimmepa sanoa, että suurin osa kaikkein tavallisimmista koirasananlaskuista on tälläistä ulkomaalaista lainaa. Huomasimme myöskin, että verrattain harvoissa tapauksissa tämä lainaaminen on tapahtunut toisen veljeskansan välityksellä; — useimmiten oli sananlasku tullut eri teitä kumpaankin maahan. Oli kuitenkin tapauksia, jolloin suomalainen sananlaskumuoto, tai osa siitä oli vaikuttanut Viroon, — väliin oli asianlaita päinvastoin. Jonkinlaista yhteyttä naapurusten kesken on siis tälläkin alalla ollut olemassa. Tätä todistaa edellisen lisäksi sekin seikka, että meillä on pienoinen ryhmä sananlaskuja, jotka ovat yhteisiä suomalaisille ja virolaisille mutta joita ei muilla kansoilla tavata. Tähän ryhmään kuuluu tuo tuttu suomalainen sananlasku

118 A. Kukas koiran hännän nostaa, jos ei (hän) itse (nosta): a^2, b^4, d^1, e^2, k^3.

B. — kohentaa, jos ei —: g^1.

C. — joll'ei k. sitä itse keikauta (kevitä): b^2.

D. Kukapa se k:nkaan hännän kohottelee: e^1.

E. Kukas k:n hännän aidalle nostaa: b^2, d^1, e^1, f^2, g^1.

Viro: F. Kes (muud) koera saba kergitab, kui koer ise: Vv^8, T^{12}, Vl^{10}, J^2, H^6, L^4, P^7, Samara.

G. — kui tema ise seda ei kehita: Vv^1, L^2.

H. — tõstab, kui ta mitte ise ei tõsta: L[1], S[5].
I. Kes k. kiidab, ehk harki tõstab, muud kui ise: J[1].
J. Kes k. muu kiidab, kui k. ise: P[1].
K. Iga k. tõstab oma saba: S[1].
L. Kes k. saba kergitab on ise k.: T[1].
M. Kes koera saba kergitab, kui ta ise üle aia läheb: S[1].

Epäilemättä on sananlasku yhteinen molemmille veljeskansoille, mutta mahdottomalta näyttää varmasti ratkaista, kumpiko on antaja, kumpiko ottaja, vai onko kenties yhteinen lähde kadonnut. Virossa on kyllä paljon lukuisampia muistiinpanoja, mutta vain näennäisesti, sillä Suomessa tavataan sananlasku sangen usein muodossa: Kukas *kissan* hännän nostaa j. n. e., joita muotoja en ole ottanut mukaan. Luonnollisemmalta mielestäni tuntuukin puhua kissasta tässä yhteydessä, sillä kissahan se häntänsä „keikauttaa“ etenkin hyvällä tuulella ollessaan.

Olisinkin taipuvainen olettamaan, että kissa on tässä alkuperäinen eläin. Vasta myöhemmin on tuo tuttu koira tullut tilalle muutamissa tapauksissa ja silloin on syntynyt toisinto: *Kukas koiran hännän aidalle nostaa*, jossa koira tuntuu luontevammalta. Tämä viimemainittu piirre mainitaan muuten eräässä virolaisessakin toisinnossa: *Kes koera saba kergitab, kui ta ise üle aia läheb*, mutta on se voinut kyllä itsenäisestikin syntyä. Sehän onkin aivan satunnainen, kerran Saarenmaalla muistiin merkitty toisintomuoto. Virolaisia kokoelmia tarkastellessani ei ole kertaakaan silmiini sattunut sananlaskua, jossa kissa esiintyisi tässä yhteydessä, mutta varmaan en voi kuitenkaan sanoa, että sitä ei ollenkaan tavata. Jos nyt pitää paikkansa se olettamus, että kissa on sananlaskussa elkuperäinen, olisi tämä seikka omiansa puhumaan suomalaisen alkuperänkin puolesta.

Kun tässä oli puhe koiran hännän aidalle nostamisesta en voi olla mainitsematta paria toisintoa, joissa aivan sama piirre myös esiintyy.

119. A. Olen tässä kuin koira aidalla, häntä raossa: d[1].

B. On kuin koira aidalla ja häntä aidan raossa: f², k¹.

C. Se koira kiikissä, jonka häntä aidan raossa: b¹.

Sattumalta tapasin venäläisessä kirjallisuudessa samantapaisen puheenparren. Leo Tolstoin teoksessa Война и миръ (II nide, I osa siv. 158 ¹), huudahtaa näet eräs ratsuväenupseeri ratsastavalle jalkaväenupseerille ivaten: „Собака на заборѣ, живая собака на заборѣ“, ja selittää tekijä, että tämä huudahdus oli „высшая насмѣшка кавалериста надъ верховымъ пѣхотнымъ.“ — Eiköhän tässä ole sama juuri kuin suomalaisessa sananlaskussa?

120 A. Koirathan kutsuen kulkee, hyvä vieras (tulee) kutsumatta: b¹, d¹, f¹ (kunnialliset), g¹, h¹ (kunnon vieras), j¹ (kunnon vieraat).

B. — menee, kelpo vieras —: d¹.

C. — hyvät vieraat ilman tulee: h¹.

D. — tulee, hyvät ilman hyppeleikse: b¹ (Stark), L.

E. — menee, hyvät ilman lykkeleikse: e¹, L.

F. — kulkee, penikaiset piiskutellen: e¹.

G. — kulkevat, miehet muuten marssivat (astelevat): n¹.

H. — ystävänsä tykö, vaikk'ei kestiin: b¹.

I. Koira kutsuttu vieras, hyvä vieras kutsumaton: g¹.

Viro: J. Koer keda kutsuta, auus (hea) mies astub ise: Vv¹, T⁵, Võ¹, Vl⁵, L¹, P³.

K. Kelm koer keda kutsuta, üva (ehk hea õige) inimene tuleb isegi: T².

L. Koera kutsutas, hea inimene tuleb isegi: T¹.

M. K. keda kutsuta, auus mees kes ise läheb: L¹.

N. K. kutsutas, ää rahvas lätt esi: Võ¹.

Tässä meillä nyt on toinen samanlainen tapaus kuin tutkimuksessa 118. Ell'ei siis yhteinen lähde ole aikojen kuluessa jäljettömiin kadonnut, on tässä alkuperäinen suomalais-virolainen sananlasku.

---

¹) Сочиненія графа Л. Н. Толстого. Война и миръ. Москва 1906.

121 A. Kissa elää kiitoksella, koira pään silityksellä: b[12], c[3], d[3], e[1], f[5], g[1], h[1], k[2].

B. Ei kissa —, eikä koira —: b[2], k[1], L.

C. Elää kissa —: a[1].

D. Koira kiitoksella elää, kissa hännän nostamisella: a[1].

E. Koira kiitoksella elää, kissa pään —: d[1].

F. Kissa eli kiitoksella, k. „kosti Jumalalla“ n[1].

G. Kissa kiitoksella elää, k. silittämisellä: f[1].

H. Kissa kiitellen elävi, katinpoika kaunistellen, k. päätä silitellen: b[1] (Stark), j[1], L.

I. Koira nuolulla elää, sika pään poiminnalla: g[2], j[1].

J. Koira nuolulla elää närhi pään poiminnalla: g[1].

K. K. nuolulla elää, sika tähkäin poiminnalla: j[1].

Vertailun vuoksi otan tähän pari *venäläistä* sananlaskua, jotka lausuvat aivan saman ajatuksen kuin suomalainenkin: Спасибомъ сытъ не будетъ [1]). Спасибо не кормитъ, не грѣетъ [1]).

Viroon on sananlasku sattumatta joutunut:

L. Koer eläb kituses, mitte inimene: Vv[1].

122 A. Pahaan ilmaan ei hyvä aja koiraansakaan, mutta paha ajaa palkollisensakin: a[1].

B. Ilma sellainen, ett'ei hyvä mies koiraansakaan ulos aja, paha mies ajaa akkansakin: b[1].

C. Hyvä mies ei aja koiraansakaan pahalla ilmalla pellolle (ulos), mutta paha mies ajaa akkansakin: f[2].

D. Enempi pitää kelpo mies k:staan kuin huono mies vaimostaan: d[1].

E. Ei paha isäntä päästä k:nsakaan ulos huonolla ilmalla: b[1].

F. On niin huono ilma, ett'ei sinne aja kunnon mies k:nsakaan: b[1].

Viro: G Hea peremees ei aea paha ilmaga koeragi ulu alt: Vl[1].

---

[1]) II P H. I. s. 109.

H. Hüa perremiis armastas kah umma pinni: Võ[1].

I. Hea peremees ei rohu peret ja armastab oma koera ka: T[1].

Varmaan ei voi päättää onko tässä suomalaista vaikutusta edellytettävä. Yhtäläisyys ei ole kyllin suuri. Kahdessa viimeisessä virolaisessa toisinnossa sananlasku on jo alkuperästään turmeltunut ja vain kerran on pahaan ilmaan ajamispiirre säilynyt puhtaana.

123 A. Varalta se vieras koiraa lyö: b[1], e[5], f[1], g[2], h[1] (toruu), m[1].

Viro B. Koera piab varuks lüöma: Vv[2].

C. Varrust kässa koera lüja: Vv[1].

Aivan selvä suomalainen vaikutus on tässä huomattavana. Pitemmälle kuin Virumaalle se ei ole ulottunut.

124 A. Senhän se koira kylästä saapi, kolahduksen korvalleen: f[1], h[1], j[1], m[1], p[1], s[1].

B. — korvalleen, sinimarjan silmälleen: b[1] (Stark), L.

C. Koira kolauksen kylästä saapi: c[1].

D. Kolauksen k. saapi kylässä käydessään: f[1].

E. Kolauksen korvalleen saapi k. kylässä: e[1].

Virossa on sananlaskuja, jotka suuresti muistuttavat edellisiä:

F. Juusgje peni saa iks, kui mitte muud, siis koikage sälga: Vl[1].

G. Kui roitja peni muud ei saa, sis mats malgaga sälga: T[1].

Arvattavasti sananlasku kummassakin maassa on itsenäisesti ja erillään kehittynyt. Mainitsen lisäksi seuraavat vain Saarenmaalla tavattavat toisinnot:

H. Jooksja koer näeb paljo, puhu saat suhu, teise selga: S[2].

I. — ise otsib hobust hobu al: S[1].

125 A. Sepä tuota olikin kirjavaista k:n hännässä: e[1].

B. Se tuota nyt on koiran hännän päässä valkoista: k¹.
C. Tuopa tuota on —: b¹.
D. Sen verran valkoista kuin koiran hännän nenässä: e¹.
E. On kerran k:n hännänkin päässä valkoista: k¹.
F. On vähän kuin koiran hännän päässä valkoista: k¹.

Vaikk'ei levenemistaulu olekaan aivan selvä, tahtoisin Suomesta tulleihin lukea virolaisen sananlaskun:

G. Täht peni hännä otsan: T¹.

Muistiinpanija on pitänyt sananlaskua niin vieraana, että on katsonut tarpeelliseksi siihen liittää selityksen: Kui kellegil üks asi on mis liig pisike.

126 A. Velikulta velkaa tehdessä, koiran poika maksaessa: b¹, d¹.

B. Velka veli otettaissa, kelmi, koira maksettaissa: h¹.

Viro: C. Hüa miis ku annat, koer ku tagasi küüsüt: Võ¹.

Suomessa sananlasku tuntuu jotenkin yleiseen levinneeltä muodossa: *Veli velkaa tehdessä, veljenpoika maksaessa.* Toistensa kanssa yhteyteen tuskin uskaltaa suomalaisia ja virolaisia toisintomuotoja asettaa.

— Kaikissa näissä tapauksissa on joko suomalainen sananlaskumuoto ulottanut vaikutuksensa Viroon tai ainakaan ei ole päinvastainen vaikutus tuntunut todennäköiseltä. Pari tapausta tarjosi myöskin mahdollisuuden olettaa yhteistä suomalais-virolaista alkumuotoa. Luonnollisesti on olemassa sellaisiakin sananlaskuja, joissa virolainen muoto on vaikuttanut Suomeen. — Virosta tullut on todennäköisesti sananlasku:

127 A. Koirat sotii, koirat sopii: h¹.

Täällä tavataan näet toisinnot:

B. Oma peni pureleva, oma lita lepivä: T², Võ⁴, S¹.
C. Omad koerad kisuvad, omad koerad lepivad: Vl¹, H¹.
D. — taplevad (riidlevad), omad k-d lepivad. Vv².
E. Oma talu peni purelase, oma talu p. lepise jälle. T¹.

Sama tuntuu asian laita olevan mitä tulee sananlaskuun:

128 A. Koirat haukkuu, kosijat tulee, minä vaivainen alasti: b^1 (Stark), L.

B. — tulee, pistäy piika penkin alle: f^2.

Viro: C. Senni koer haugub, kunni kosilane tuleb: T^1, J^1.

D. Koer haugub, kosilane tuleb: Vl^1.

Tavallisesti on kosijan sijalla vain vieras ylimalkaan:

E. Senni k. haugub, kunni külaline tuleb: Vv^1, T^1, Vl^6, $Võ^2$, H^2, L^2, P^2, Kõpu.

F. Koer haugub ikka nii kaua, kui külaline tuleb: Vv^3, Vl^2, H^2, L^4, J^3, P^1.

G. Kui k. haugub, siis ike külaline tuleb: T^1, S^1 (võõras).

H. K. haugub senni kui võõras tuleb: S^5.

Edellisistä on johduttu seuraavanlaisiin toisintoihin:

I. K. augub ikka nii kauva, kui unt tuleb:?

J. K. augub nii kauva kui unt aija taga: T^1, Vl^1.

K. Peni seeni hauk, kui susi karja manu tuleb: $Vö^5$, T^2.

L. Koer (Peni) ikka nii kaua (seeni) haugub, kui asja leiab (saab): T^3.

M. K. haugub, kuni kondi kätte saab: L^1.

Useampia näin selviä tapauksia ei tietääkseni ole. — Näiden esitettyjen lisäksi on kyllä olemassa sananlaskuja, yhteisiä molemmille kansoille, mutta kun tavallisesti on mainittuna yksi ainoa tai pari toisintoa kummastakin maasta, on mahdotonta ratkaista, missä ne ovat syntyneet. Liitän senvuoksi vain rinnan molemmat muodot.

129 A. Koiralla on k:n metkut: j^1.

B. Koeral koera tembud: Vl^1, $Võ^1$.

130 A. Niin k. haukkuu kuin ruokitaan: d^1.

B. Nii ku pinni söödetas, nii pini hauk: $Võ^1$.

131 A. Nälkäiset k:t pahite haukkuvat: k^1.

B. Nälläne pini purõ halusahe: Võ[1].
C. Näljane k. on kibedam:? [1])

132 A. Sitkeää kuin k:n liha: h[1].
B. Ta um sikkõ kui pini liha: Võ[1].

134 A. Tietää k:kin pierreensä: f[1], s[1].
B. Küll k. peeru mõistab: Wv[3].

135 A. K. kotoansa nai: b[1] (Stark), Gottlund, L.
B. Nainä ja k. peavad kodu meest ootma: L[1].

Mainitsen tässä myös pari virolaista sananlaskua, joita semmoisinaan ei käytetä Suomessa, mutta joiden sisältämä käsitys meilläkin on aivan yleisesti tunnettu:

136. Kui k. rohtu sööb, siis tuleb santi ilma ja sadu: J[1], L[1].

Onhan se meilläkin sateen merkki, kun koira (tai kissa) syö ruohoa.

137. Kus raisk, sanna joosevad koerad kokku: Vl[1].

Viittaan tämän yhteydessä tunnettuun suomalaiseen (mahdollisesti yleiseurooppalaiseen) sananlaskuun: Missä haaska, sinne kotkat kokoontuvat.

---

[1]) I Ä L E. s. 129.

V.

Alkuperäiset suomalaiset sananlaskut.

Tulemme nyt lopullisesti alkuperäisiin suomalaisiin sananlaskuihin, se on niihin, joille ei ulkomailla eikä edes Virossa tavata vastinetta missään muodossa. Silloin voimme vielä eroittaa pienen ryhmän, nimittäin ne sananlaskut, jotka eivät ole kansan oman henkisen tuotannon tuloksia, vaan kirjallisuuden välityksellä sen haltuun joutuneet. Kirjailijalle on sanomattoman vaikeata tunkeutua niin syvälle kansanrunouden henkeen ja se niin täydellisesti omaksua, että hän voisi itse luoda jotakin, jonka kansan herkkä vaisto todella tunnustaisi „lihaksi omasta lihastaan". Mutta että sananlaskujenkin alalla tämmöisiä tuotteita sentään on olemassa, on varmaa, vaikkakin ne useimmiten ovat verrattain rajoitetulle alalle levinneet. Tämän kysymyksen ratkaiseminen vaatisi kuitenkin sinänsä laajalle käypiä tutkimuksia, joihin en ole ryhtynyt, eikä kirjoitukseni tarkoitus olekkaan sen puolen selvittäminen erikoisesti. Tyydynkin vain tuomaan esiin ne omatekoiset sananlaskut, jotka olen poiminut Jaakko Juteinin teoksista, ja jotka myöhempien keräilijäin toimesta on kansan huulilta muistiin kirjoitettu.

138 A. Aina se haukkuu halpa koira, häijy muita häväiseepi: b^1 (Stark).

B. — arka k., panettelee paha toista: b^1 (Stark), h^1.

Edellisen toisinnon on Stark arvattavasti kopioinut Juteinin teoksesta Sanan Laskun Koetuksia ja Runon Tähteitä (Painettu Wiipurissa v. 1844. siv. 5). Jälkimäinen tavataan muodossa: Aina haukkuu häijy koira, paha puhuu panetellen teoksessa Uusia Sanan Laskun Koetuksia (Toinen Parannettu ja Lisätty Ulos-ando. Viipurissa 1817. siv. 2.)

139. Koirat riitaiset rualla,
konnat pahat kaupoissansa: b² (Molemmat kerrat Stark'illa). Sanasta sanaan tämä tavataan Juteinin Kirjojen 8:ssa osassa, siv. 8. — Mahdollisesti on tässä yhteydessä mainittava niin'ikään Stark'in kokoelmassa oleva: Hullut riidassa elävät, koirat kohta tappelevat. — Muuttumattomina on tavattu myöskin sananlaskut:

140 A. Hammas k:lla kamala,
häijyn kieli kamalampi.
B. Kova ompi k:n hammas,
kieli suussa pahansuovan
keihäs, hammasta kovempi.

141 A. Paha kielellä pureepi,
koira hampailla kovilla. [1])
Nämäkin tavataan kaikki Stark'illa. Pienen muunnoksen:
B. Paha puree sanoilla,
k. hampailla kovilla, — mainitsee myöskin sama lähettäjä. Olen pakoitettu taaskin huomauttamaan puheenalaiseen kokoelman epäluotettavuutta, sillä en voi torjua epäilevää ajatusta, että tokkopahan esimerkiksi nämä edellä luetellut

---

[1]) Juteinin Kirjojen 8 osa, s-t. 9, 15, 17.

sananlaskut ovatkaan kansan suusta kerättyjä. Tuntuu joka tapauksessa kovin omituiselta, että niitä vain Pirkkalassa käytettäisiin ja että vain Stark on niitä kuullut. Olisin taipuvainen selittämään asian siten, että hän on sananlaskujaan parhaassa tapauksessa kysellyt painettujen kokoelmien mukaan. Silloinhan hän on kysymykseensä: „Sanotaanko täälläpäin näin", helposti voinut saada epäröivän vastauksen: „Sanotaanhan sitä, — onhan niillä vanhoilla paljonkin."

142 A. Puoli mies ja puoli k.
se arvon alentaa,
mutta kun on koko k.
sitte nyletään l[1].
Juteinilla tämä kuuluu:
B. Puoli mies ja puoli koira
hyödytöinä hyljätään,
mutta kun on koko k.,
sitte nahka nyljetään.[1])

Juteinin:
143 A. Hännässä on k:n ilo,
hullu nauraa hambaillainsa,[2])
sekä vähän laajempi.
B. Hännällänsä hävytöinä.
k. ilmoittaa ilonsa,
hullu nauraa hambaillansa.[3])
on saatu muodoissa:
C. Hännässä k:n ilo: a[1], b[1]. L.
D. Hännässä k:n ilo, hullu nauraa hampaillaan: L.
E. Hännällään k. ilonsa ilmoittaa, hullu mauraa hampaillaan: b[1] (Stark).
Näihin tahtoisin lukea myös toisinnon:
F. Korvilla hepo, hännällä koira
suosionsa näyttää: b[1] (Stark).

---

[1]) Juteinin Kirjojen 7 osa, s. 112. — [2]) Uusia Sanan Laskuja s. 8.
[3]) Juteinin Kirjojen 8 osa, s. 16.

Luultavasti on päämuoto: Hännässä on koiran ilo, ollut Juteinille tunnettu itsenäinen sananlasku, jolle hän on vain antanut mielestään paremman, kertosäkeellä varustetun muodon. Sama ajatus on nimittäin olemassa saksalaisessa sananlaskussa: Der Hund dankt mit dem Schwanze[1]), ja venäläisessä:

У собаки думка въ хвостѣ.[2])

Olettamani menettely ei Juteinin puolelta olisi ollenkaan harvinainen, sitä tapaa hän päinvastoin paljon käyttää. Muistuttaahan edellä mainittu toisinto: Aina se haukkuu arka koira, panettelee paha toista, suuresti yleiseurooppalaista sananlaskua: Pelko koira paljon haukkuu. Samoin tavataan kansan huulilla sananlasku: Paha on panijan kieli, joka selvästi on keskustana 140 ja 141 tutkimuksissa mainituissa sananlaskuissa. Sitä paitsi tavataan Juteinin Ajatuksissa ja Hupailemisissa esim. seuraava palanen

144 A. Miesten sodan sortavaisen
saapi sade sammumaan.
Koirain riidan riehuvaisen
veden loisku loppumaan.[3])

Runkona on sananlasku:

B. Vettä koirien sotaan: e^2, f^3.

C. — tuhkaa kissain tappeluhun:? (Valven kokoelma).

D. — tulta naisten (akkain) tappeluhun: b^1, e^1, m^1.

Juteinin muodostelmasta taas on selvästi saanut alkunsa Stark'in mainitsema toisinto:

E. Sade sammuttaa sodatkin,
Vesi kohta koirain riidat.

Helposti tunnettava on keskus myöskin seuraavissa sepitelmissä:

Kehnon kielen moitto, kiitos
ovat turhat todistukset.
Koirat haukkuvat hyvääkin,

1) S W L. II. Hund. 1478. — 2) H C X M. III. s. 157.
3) Juteinin kirjojen 7 osa, siv. 109.

pahallekin palkan tähden
hännät heiluvat monesti. [1])
Mammonasta riidan riehu
ilmestyypi ihmisille,
niinkuin luusta koirain kesken
tuima tappelu tuleepi. [1])
Kuka koirana elääpi
saapi koiran kuolemankin. [2])

Sangen mieltäkiinnittävä on runonpätkä:

Kyllä koirat keskenänsä
riitelevät riettahasti,
mutta vasta sutta vasten
yhdistyvät ynseätkin. [3])

Sillä ajatus, että koirat, olkootpa sitten miten riitaiset tahansa, suden tullessa uskollisesti pitävät yhtä puolta, on aivan yleisesti puettu sananlaskun muotoon milteipä koko Euroopassa. Suomalaisissa kokoelmissa sitä nyt en ole nähnyt, mutta Juteinin runonpätkä saattaa hyvin todennäköiseksi, että semmoinen meilläkin on ollut olemassa. Toiselta puolen on kyllä mahdollista, että Juteini on saanut aiheen tekeleeseensä esim. saksalaisesta kirjallisuudesta, jonka hän hyvin tunsi.

Mutta olemmepa joutuneet hiukan vieraille vesille, — syrjään aineestamme.

Vain yksi nyt puheena olevaan ryhmään kuuluva sananlasku minulla enää on mainittavana:

145. Ei k. hännällänsä pure: a[1].

Luulen näet, että se on syntynyt pienen „Talonpoika ja tuomari nimisen tarinan vaikutuksesta. Siinä kerrotaan, kuinka eräs mies oli lyönyt lapiolla naapurinsa koiran kuoliaaksi ja siitä haastettu oikeuteen. Mies puolustelee tekoaan sillä, että koira ensin oli purrut häntä.

---

[1]) Juteinin Kirjojen 7 osa, siv. 112 ja 166. — [2]) S:a 8 osa, s. 24. — [3]) S:a 7 osa, s. 163.

„No, mikset tuota varrella rangaissut", kysyi tuomari. Vastaus kuului: „Eipä hänkään minua hännällänsä purrut." [1])

Kun nyt käymme jälellä olevaa ainesvarastoamme tarkastamaan, pyytäisin ensiksi kiinnittää huomiota seuraavanlaatuisiin sananlaskuihin, tai oikeammin puheenparsiin:

146. Aina vastatusten kuin susi ja Hantulan koira: k^1.

147. „Ei aika mies koiria pelkää", sanoi Tommi, kun hän kerjäläispojan kanssa tappeli: b^1.

148. Ei Kurvi tunne koiraansa: k^1.

149. Hoikka kuin Hoiskan k: k^1.

150 A. Hm, sanoi Hympin koira, kun valkea uunissa oli ja emäntä itseänsä uunin edessä paistoi ja koira uunissa oli: a^1 (Hyrälän), b^1.

B. Huu (hm, hyh hyh), sanoi Hympin koira, kun mylly paloi ja kahna jäi nuolematta: b^2.

C. — Hyrvälän k. —: d^2.

D. — Hymmylän k. —: d^1.

E. — myllärin k. —: j^1.

F. Hyh, sanoi k., kun mylly paloi: c^1.

151. Hilkkaa ja kilkkaa, kuin Kaakkulammin k:n jalka: b^1.

152. „Haukun nahka, mutta kesselin häntä", sanoi reppuryssä, kun ketun nahkaa osti: b^1.

153. „Hyi rumaa", sanoi ryssä koiraa: c^1. (Helsinki), b^1 k^1.

---

[1]) S:a 9 osa. Tarinoita siv. 8.

154. Härskää ja pärskää kuin Härttänän k.: b[1].

155. „Ilo meni“, sanoi laukkuryssä, kun koiransa möi: k[1].

156. Ka, ka kanaa, kun vie Kuhnan koiraa: k[1].

157. Koskas Ruotsin koiralla kohris on? — Välistä on liikaa kylmää, välistä liikaa lämmintä: c[1].

158. „Leikkiä se on“, sanoi Epilä, kun pisteli koiraa kepillä: b[1].

159. Omilla asioillaan kuin Otramäen k.: e[1], f[1], g[1].

160. On sulhasia kuin Juokkolan k:lla: g[1].

161. Poliis', poliis', kaksi k:aa tappelee: b[1].

162. „Se ei koske minuun“, sanoi mies, kun k. puujalkaa puri: Savo ja Karjala.

163. „Terve“, sanoi Sampsan Maija, kun k. kinttuun puri. b[1].

164. „Tulisi pois“, sanoi Antti (Hinni) Tiihonen koiralleen. f[1], g[1].

165. „Tule tänne“, sanoi Heikki Tiihonen k:lleen: j[1].

166. Se tekee puhtaan työn kuin Pekka Ukkonen k:n nylyssä: g[1].

167. „Siinäpä se temppu onkin“, sanoi Lyöri koiraansa: d[1].

Kaikki nämä ovat ylipäänsä aivan paikallista laatua ja varmaankin myöhäsyntyisiä. Jotkut, kuten esim: „Leikkiä se on“ sanoi, Epilä, kun pisteli koiraa kepillä, ovat arvatenkin runoa tavoittelevan muotonsa vuoksi saaneet armon. Osa taas saattaa palautua johonkin tunnettuun tositapahtumaan. Toimivat henkilöt ovat osanneet sanoa jonkun niin sattuvan sukkeluuden, että ainakin oman paikka-

kunnan väestö sen on omaksunut, käyttääkseen sitä samantapaiseen situatsioon jouduttuaan. Tämmöistähän tapahtuu joka päivä vielä meidänkin aikoinamme, kuten jokainen omasta kokemuksestaan tietää. Nimi on myöhemmin saattanut vääntyä tai on se kokonaan tekaistukin alkusoinnun ja runomitan vaatimuksia paremmin vastaavaksi. Tuore, mehevä huumori niissä kaikissa on pääasiana. — Kirjallisuuden vaikutus lienee myöskin osaltaan avustanut tämän tapaisten puheenparsien syntymistä; — viittaan vain muutamien pilalehtien „— sanoi —“ osastoon.

Tunnettuun tapahtumaan tähtää erään toisinnon mukaan myöskin sananlasku:

168 A. Kyllä lyöpä aseen löytää, koppaa koiran lattialta: e[1].

B. — jos ei muuta, ottaa —: e[1].

C. — aseita saapi, jos ei muuta, niin —: f[1].

D. — sanoi poika, kun koiralla tuomaria löi: b[1].

E. — lyöpä lyöpi koirallaankin: f[1].

F. Ei lyöpä asetta puutu, lyöpä lyöpi koirallakin: g[1].

Arvelen kuitenkin, että kaikki nämä toisinnot ovat myöhempiä johdannaisia ja lisäyksiä, joiden runkona on:

G. Kyllä lyöpä aseen löytää: Fl, L.

Tämä taas voinee palautua tuohon tunnettuun sananlaskuun: Joka haluaa koiraa lyödä, kyllä se kartun katsoo, joka näin on tahdottu yleistää.

Ikäänkuin sattuman varassa muodostuneina ja alinomaa uudelleen muodostuvina pidän useimpia lyhyen vertailun sisältäviä lauseparsia. Varsinaisen sananlaskun nimeä niille ei voi myöntää.

169. Hyppää kuin kahleista päästetty k.: a[1].

170. Hytisee kuin k:n pää paskantaessa: d[1].

171. Häpeää kuin risan syönyt koira: Savo.

172. Juomari on täynnä juonia kuin koira kirppuja: b[1].

173. Katsoo kuin k. lihanmyyjän päälle: b¹.

174. Mieleen kuin k:n kirput: b¹.

175. Niin sillä on kuin kuolleella koiralla sukulaisia: f¹.

176. On joka paikassa kuin k. kalikassa: f¹.

177. Otti kiinni kuin k. kalikkaa: b¹.

178. Paleltuu kuin vanha k: c¹. (Huom: Frysa som en hund).

179. Riiputtaa kuin k. kurikkaa: e¹.

180. Se meni kuin k:n kunnia: f¹.
Huom: Ei häijy hävystä tiedä, eikä k. kunniasta!

181 A. Ukajaa kuin k. sonsarissa: k¹.
B. Urajaa kuin kirpuillensa k: h¹.

182. Väsynyt kuin hiihtomiesten k: b¹.

183. Vesi juoksee silmistä (vedet silmissä), kuten herraa pelkääväisen koiran (pelkääväinen k.): b².
Edellisten kanssa samaan ryhmään luen myöskin seuraavat:

184. Ei k., jos köyhä: g¹.

185. Ei ole nenättömästä miehestä, eikä koirattomasta talosta: h¹.

186. Ei piikakaan piru ole, eikä renki koira: b¹.

187. Huomena k. saa, ja kun huomen tulee, niin ei k. saakkaan: k¹.

188 A. Haukkuu k:kin vaikk'ei mitään osaa: b¹.
B. — vaikk'ei ole kouluakaan käynyt: b¹.

189. Här, här musta k., purisitkos vielä: b^1.

190. Itse k:n paskakin mättähällä: k^1, $?^1$.

191. Itse k:kin paskalle menee: a^1.

192. Itikka olla pitää, jos ei muuta niin k: k^1.

193. Kaikki ja kaikki, koirat ja kaikki: g^1.

194. Koirat luulevat miehiä verrakseen: e^1.

195. Ei vaarille hauku k:kaan: b^1.

196. Ei vanhaa piikaa koirakaan hauku, hevosetkin sitä pelkää: d^1.

197. Meninpäs minä tuon k:n jälille: h^1.

198. Minne meni? — kissa vei, k. söi: m^1.

199. Missäs k., jos ei hännässä: a^1.

200. Olkoon vaan k., mutta sudesta minä sen nyljen: b^1.

201. Poika hoi, joko se k. joi?: g^1.

202. Suus' koira!: b^1.

203. Älä suuhuni tule, vaikka k:kin olet: b^1.

Pohjois-Hämeessä ja Pohjois-Savossa mainitaan pari toisintoa, joissa puhutaan koiran hirttämisestä:

204. Ensimäinen päivä on koirallekin kovempi hirressä: e^1.

205. Mielellään k. hirressä: e^1.

206. Häntineen k. hirtetään: g^1.

Koiran tappaminen hirttämällä tuntuu olleen hyvin yleinen koko Euroopassa. Muistammehan Virossakin olleen sa-

nanlaskun: Joka haluaa koiransa hirttää, kyllä se nuoran löytää. Tulemme täällä tapaamaan pari muutakin toisintoa, joissa sama piirre esiintyy.

Koiran nylkemistä pidetään nähtävästi arvoa alentavana ja häpeällisenä työnä. Niinpä Savossa ivaten kutsutaan koiran nylkijäksi miestä, joka komeilee useampiveitsinen tuppi vyöllä:

207 A. Kaks' on veistä varkahalla, kolme koiran nylkijällä: b^1 (Stark), f^1, g^2, L (Kaksi —).

B. — koiran salvajalla: e^1.

C. — k:n tappajalla: h^1.

D. Kaks' on juonta —: h^1.

E. Kaksi veistä varkaalla: f^1.

Sanoin näitä muotoja savolaisiksi, ja niitä ne epäilemättä ovatkin. Se ainoa b, joka taulussa on, viittaa Stark'in kokoelmaan, jolle ei voi mitään todistusvoimaa myöntää; e taas Tanholin'in yhtä epäluotettaviin lähetyksiin.

Muuten on sananlasku jollain tavoin vääntynyt aina, kun se on muistiinpantu ulkopuolella Savoa. — Tässä mainitsen myöskin lauseparren:

208. K:n nylkijä hakee veistään — veitsi hampaissa: g^1.

Aivan rajoitetulla alalla tavataan myöskin sananlaskut:

209. Ei saa nostaa k:n veistä pöydälle: g^1.

210. Älä pidä k:n veistä: e^1.

211. K:n veitsi vieraan pöytään: L.

Näillä savolaisisäntä tai -emäntä huomauttaa — sanokaamme palvelijoitaan, kun nämä liiaksi syövät särvintä.

Luulen, että jälkimäinen epätäydellisempi toisinto on Savosta kotoisin. Tämä maakunta ja osaksi Pohjois-Häme ja Pohjois-Karjala näyttävät olevan sananlaskujen „luvattuja maita.“ Meheviä savolaisia sanasutkauksia ihan vilisee, väliin

ne ovat tunkeutuneet vieraillekin alueille. Edellisissä ryhmissä huomasimme suuren määrän kaikkein sattuvimmista puheenparsista olevan juuri Savosta, tai savolaisen vaikutuksen alueelta Etelä-Pohjanmaalta. Otan tähän vielä joukon sananlaskuja, joita etupäässä näillä alueilla tavataan.

212. Harvoin k. oikealla kuolemalla kuolee, tahi susi syöpi eli hirtetään: f^1.

213. Väleen k. koiraa kopistaa: f^1.

214. Tietää se Musti nimensä: f^1.

215. Sitä Musti antaa, mitä Mustilla on: Savo[1].

216 A. Sitä Musti, mitä Merkkikin: f^1.
B. Sitä Musti, mitä muutkin koirat: e^2, g^2, j^1.

217. Se on oikein isäntä, että luut koiralle: Savo[1].

218. Se minun koirani, joka paraiten haukkua osaa: g^1.
Huom: Min kämpe, som vinner. [1])

219. Oma ruoka, vieras k.: f^1.

220. Miehen sia, k:n ammatti: f^1.

221. K:n virka, vaan miehen reikä: k^1.

222. Koiran se työ on, mutta miestä siinä kysytään: n^1.

223. Mene k. kotiisi, hiiden rakki rannoillesi: f^1.

224. Koskee se k:aan, joka karvaankin: L.

---

[1]) P P. Tillökning n:o. 112.

225. Ei sitä koirakaan voitaleivätä kuuntele: f[1].

226. Silloin on puhe ylhäällä, kun on koirat kiukaalla: g[1].

227. Sitten kun leppä lehdelle tulee ja k:n kieli lepattaa: g[1]. — Tätä olen kuullut kyllä Hämeessä käytettävän. Luvataan viedä lapset esim. kirkkoon „sitten kun j. n. e.“

228. Pois k:t virrestä: g[1].

229. Piski se! suolaista rieskaa, pääset salolle haukkumaan: f[1].

230. Onhan k:kin nimensä väärti: f[1].

231. Nenä näköjään, k. sukujaan: g[1].

232. Ei sinusta tule kolmen koiran syöttäjääkään: f[2], j[1].

233. Ei ruokaa rakille, ei papuja pirulle: g[1].

234. Syö k. luu, kun olet lihankin syönyt: g[1], k[1].

235. Voi koirain kirkon meininkiä (menoa), ei pappia, ei lukkaria: f[3].

236 A. Silloin k:t kutsutaan, kun pata pannaan lattialle: f[1].

B. — maahan lasketaan: f[1].

C. — kun kattilan sanka ramisee: e[1].

237. Ei siihen kirkkoa tehdä, johon k. kuolee: f[1].

Tavataan myös sananlasku: Ei siihen kirkkoa tehdä johon *köyhä* kuolee. Tämä muoto arvatenkin on alkuperäinen. Uskaltaisiko nyt olettaa sananlaskun polveutuvan Keskiajalta ja viittaavan silloisiin oloihin? Tapahtuihan silloin usein, että rikkaat ja mahtavat henkilöt testamentissaan määräsivät rakennettavaksi kappelin tai kirkon, jossa heille sielumessuja luettaisiin. Kuolin- tai tapaturmapaikalle niin'ikään oli joskus tapana rakennuttaa kappeli.

238. K. kulkee omin venehinsä: m[1].

239. Viuh, vauh, vanha k., joka kuusessa orava: e[1].

240. Älä koske k:n kuppiin, saat k:n kimppuhusi: k[1].
B. — nuoraan, k. puree nuorastaan: k[1], L.

241 A. Sika koiraa pilkkaa, takareki kelkkaa: L.
B. Kattila patua nakran, šika koirua ossuťin: p[1].

242. Häntineen k. myydään: m[1], n[1].

243. Ei koiraakaan ennen nyljetä kuin henki lähtee: i[1].

244. Anna voin pudota, siitä k:kin saa: m[1].
Savossa kyllä tätä sananlaskua käytetään, kun tahdotaan moittia liiasta itaruudesta esim. mitatessa.

245. Korkealtapa ne k:t söisi, kun pöydältä: j.[1]

246. Ei k. käskien hauku: j[1].
Huom: Ei kukko käskien laula.

247. Jaksaa se k. karvansa kantaa: j[1].
Huom: Se on huono lintu, joka ei jaksa höyheniään kantaa. Tämä muoto liene yleiseurooppalainen.

248. Kun hukalle nälkä tulee, niin koskee se koiraankin: j[1].

249. Piisaa pilkka pienempikin, koiran suusta kuultuaan: f[1].

250. Ei mies nimellä elä, k. tyhjän nuolemalla[1]: j[1].

251. Ei k. pahaksi kuse puita: m[1].

252. Turhaan koiralla hyttysiä haukutat: h[1].

---

[1]) Wert. tutkim. 121.

253. Tekevä toruva vaimo, närkki haukkuva penikka: b[1] (Stark), L.

254 A. Syö k. kaatunutta, haukkuu hävinnyttäkin: b[1] (Stark), L.
B. Tarttuu k. vaivasenkin sauvaan: b[1] (Stark), L.
C. — kerjäläisenkin keppiin: h[1].
D. Kiinni k. vaivaisen sauvassa: a[1].
Huom. „Der Hund ist des Bettlers Feind."

255. Susi syöpi, k. häräjää: f[1].

256. Sulholla suden ikenet, kosijalla koiran leuat: b[1] (Stark), L.

257. Sen puun juurella k. kykkii, missä orava on: h[1].

258. Saadakseen kissa naukuu, ottaakseen k. haukkuu. b[1] (Stark), L.

259. Pian on hullu houkuteltu, petetty penikkakoira: b[1] (Stark), h[1], L.
B. Väleen on —: f[1].

260. Peittää k:kin häpynsä: f[1].

261 A. Olkohonpa olleheksi, musta koira kuolleheksi: L.
B. Olkoonpa tuo nyt onneksi —: h[1].

262. Niin on neiti taattolassa kuin marja hyvällä maalla, niin miniä miehelässä kuin k. pahassa säässä: b[1] (Stark) L.

263 A. Naimaton mies, hännätön k: b[1] (Stark), f[1], L.
B. — on kuin karjan koira: b[1] (Stark).

264. Muistan murrin syntynehen, karvakoiran kasvanehen: L.

265. Mies lyö k. härisee: b[1] (Stark), L.

266. Mailta miehet meiskoavat, mailta miehet, luilta koirat, kälykset kananmunilta, lapset leivänkannikalta: b[1] (Stark), L.

267 A. Lupa on k:n luuta purra: f[1].

B. — hirven hankea hypätä: b[1] (Stark), m[1] (myös hiiren hankea —), l[1], Gottlund, L.

268. Käärmettä kukolla kannus, suden luuta k:n hammas: b[1] (Stark), L.

269 A. Koiraparvi: poikaparvi: b[1] (Stark), L.

B. Missä suuri poikaparvi, siellä suuri k:aparvi: f[1].

C. Poikaparvi: k-parvi, piikaparvi: siikaparvi: f[1].

D. Poikaparvi on kuin —: f[1].

E. Poikajoukko: koirajoukko, piikajoukko: siikajoukko: e[1].

F. Poikaparvi: k-parvi, tyttöparvi: harakkaparvi: f[1],

270 A. K. on koville luotu: kiville makaamaan, kallioille kuolemaan: b[1] (Stark), f[1].

B. — makoamahan — kuolemahan: L.

C. — raunioille makaamaan ja luita syömään: f[1].

D. Koira on koville luotu: f[1].

E. Kolme on koville luotu, yks' on orja, toinen k., kolmas hevonen: f[1].

F. Nuot on kolme koville luotu: onet orja, koito koira ja heikko hevosen varsa, tanterilla seisomaan, kivillä makaamaan: b[1] (Stark), L.

On oikeastaan runoa.

271 A. Koira haukkuu konteloa vanhapiika panteloa, ukko harmaata kiveä: f[1], h[1].

B. K. haukkuu kontiota, vanhapiika pantiota[1]): b[1] (Stark), f[1] L (kanteloa — panteloa).

[1]) *pantio* on eräänlainen vaja.

272. Kissalle kiiskiä, koiralle kuoreita: f¹.

273. Kielsi vanha Wäinö-ukko,
epäsi Suvannon sulho
kirvehetöntä kyleä
koiratonta kartanota: Savo (Alli Nissinen, n:o 19). On oikeastaan runoa.

274. Kaikki koirankorvat vettä vuotaa: h¹.

275. Kaikki ovat muuttuneet ajat entisestään: siat muuttuu karvattomiksi, k:t luppakorvaisiksi: f¹.
Syntynyt nähtävästi sangen myöhään, kun jo järkiperäisempää sianhoitoa on ruvettu harjoittamaan.

276. Jos minä vasta vasikan saan, ei sitä kohta k:t syö: h¹.

277. Se ihminen on kuin salapurija koira: tulee hyvänä luokse ja on paha mielessä: h¹.

278. Syö koira paljonkin, (mutta) elää vähemmälläkin b¹ (Stark), e¹, f³, g¹, h¹, k², L.

279. Haukkumisesta minä k:ni tunnen: Savo.
Huom: Was für ein Vogel, das hört man am Gesange.[1]

280 A. Kaksi vuotta k. kasvaa, kolme vuotta vahvistuupi: b¹ (Stark), L.
B. — kolmannen vahvistuu: h¹.

281 A. Häpeäähän koirakin, kun koko leipää tarjotaan: g¹, k¹.
B. Häpeäähän k:kin koko leipää: e¹, k².

---

[1]) S W L. IV. Vogel. n:o 422.

C. Häpeää kuin k. koko leipää: f[1].
D. Mahdotontahan se on, että koko leipä koiralle: j[1].

282 A. Koira leikkiä tekee, sika totta tonkasee: e[2], f[1], g[2], j[4], m[1].
B. K. lyöpi leikkiäkin —: b[1] (Stark), L.
C. Sika totta, k. leikkiä: e[1], f[2], h[2], k[1].

283 A. Kissa piikas, k. renkis: g[1], m[1].
B. — penkin alla (on) kumpanenkin (molemmat): e[3], f[3], g[3], j[1] (pöydän alla).
C. — harakka hyvä hevoses: h[1], k[1].
Olen kuullut myös Hämeessä.

284 A. Koiran voitto ensimäinen: k[2].
B. — miehen voitto viimeinen: b[1] (Stark), f[2], k[1], Gottlund, L (jälkimäinen).
C. Ensimäinen voitto on k:n voitto: f[1].
D. Kolmas voitto k:n voitto: e[1].
E. Ensimäinen voitto on kissan voitto, toinen koiran voitto, kolmas vasta miehen voitto: j[1].

285 A. Kalakeitto koiran ruoka.
suola, leipä miehen muona,
voi ja velli vasikan juoma: f[1].
B. Kaali kolkka k:n ruoka,
vellinki vasikan juoma,
puuro, huttu naisten ruoka,
liharokka miehen ruoka: b[2] (Stark ja Westerlund, Länsi-Suomi? n:o 398), L.
C. Kaali kolkka k:n ruoka,
vellinki vasikan juoma,
puuro vasta miehen ruoka: Gottlund.
D. Huttu, puuro miehen ruoka,
voi, velli vasikan juoma,
kapakaali koiran ruoka: b[1] (Stark), L.
Yllä olevat ovat oikeastaan runoa.

Huom: Eau et pain — c'est la viande du chien. [1])

Vaikka onkin totta, että suuri osa varsinaisista alkuperäisistä sananlaskuistamme nykyään on käytännössä milt'eipä yksinomaan Savossa, Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Hämeessä, en suinkaan tahdo väittää, että nämä seudut olisivat niiden varsinaisena kotimaana pidettävät. Olen päinvastoin sitä mieltä, että vasta eteenpäin tunkeutuva sivistys ne on työntänyt syrjään Länsi-Suomen rintamailta, kuten on laita muidenkin kansanrunouden tuotteiden. Tahtoisin sananlaskuja pitää koko Suomen kansan yhteisomaisuutena, vaikkakin runosuonet nykyään rikkaimmin pulppuavat Savon huumoriin taipuvaisen kansan keskuudessa. — Näyttää kyllä siltä, kuin Länsi-Suomessa meidän päivinämme kernaimmin viihtyisivät niin sanoakseni kevyemmän laatuiset ja arvottomammat sanasutkaukset, „— kuin —" ja „— sanoi —" lauseparret, mutta ett'ei näin aina ole ollut laita, siitä on todistuksena myöskin Florinuksen nimen esiintyminen edellä olevissakin levenemistauluissa. Ikävä kyllä ovat sananlaskukokoelmamme, vanhimmatkin, verrattain myöhäiseltä ajalta, mutta viittauksia ne kyllä antavat siihen suuntaan, että Länsi-Suomessakin on aikoinaan ollut tunnettu moni sille nykyään aivan vieras sananlasku. — Niinpä tavataan jo Agricolan Rukouskirjassa seuraava eläinten poikimisaikojen esitys, joka tosin ei ole sananlasku, mutta on kuitenkin antanut aihetta muutamien sananlaskutoisintojen syntymiseen:

286 A. 1. Kymenen Kwta Nauraua/
2. Kymenen Kwta Ammuua/
3. Caxtoijsta kymende Kwta Hirnuua/
4. Seitzemen Kwta Möketaue/
5. Kwsi Kwta Mäkyue/
6. Wisi Kwta winguua/
7. Kwsi Kwta Rääkyue/

---

[1]) F P F. IV. s. 14.

8. Nelie Kwta Papottaija/
9. Nelie Kwta Nauckuija/
10. Kolme wijcko Cakottaija/
11. Nelie wijcko Cotkottaia. [1])

Jotenkin samanlaisena se on myös Eskeli Petraeuksen ja Matti Marttiniuksen teoksissa. [2]) — Myöhemmin on vain Savosta ja (savolaiselta) Etelä-Pohjanmaalta saatu seuraavat toisinnot:

B. Katti kaksi, koira kolme, viis' kuuta vinkuvainen, kuus' kuuta määkyväinen, lehmä emäntänsä kanssa: k^1.

C. Kasi kaksi, koira kolme, neito neljä, villavuona viisi, lehmänen emäntineen, hevonen isäntineen: f^1.

D. Kasi kaksi, koira kolme, neito neljä, villa viis', lehmonen emäntineen, hevonen kenkäänsä, vähän vuos' vajaalle: f^1.

E. Kasi kaksi, koira kolme, neito neljä, villur viisi, kymmenen lehmonen emäntineen: Gottlund.

Paljon alkuperäisiä sananlaskuja elää sentään vielä kansan huulilla Länsi-Suomessakin. Tämmöisiä yli koko maan tunnettuja ovat:

287 A. Mitä kissa(t) kirkossa tekee, pois sieltä koiratkin ajetaan: a^1, b^9, f^2, g^1.

B. Mitä kissoilla kirkossa tehdään —: b^1.

C. — ei siell' ole kaikki koiratkaan: g^1.

D. Kielty on kissa kirkosta, pääsee k. jolloinkulloin: b^1 (Stark), L.

E. Ei saa kissat kirkkoon, pois —: f^1.

F. Mitä k:t kirkossa tekee, pois sieltä ajetaan entisetkin: e^1, f^1.

G. Mitä koira —, eihän siellä ole haaskaakaan: d^1, e^1.

H. Mitäpä ne koirat —, haukkuvat ja tappelevat: j^1.

I. Mitä k:t —, kun kissatkin pois ajetaan: j^1.

Mainitsen tässä vielä toisinnon:

[1]) S K S. Alkulause. siv. 4. — [2]) S:a. siv. 383. Muistutus.

J. Käyvät k:tkin kirkossa, vaikka saavat sutsikoita: c[1].

Koiran kirkossakäymispiirre on muuten sangen yleisesti tavattavana muuallakin Euroopassa. Edellä on jo (siv. 33) ollut puhetta eräästä tämän tapaisesta virolaisesta yleiseurooppalaisesta sananlaskusta. Viittaan tässä vain saksalaisiin toisintoihin: Was soll der Hund in der Kirche, er versteht die Predigt doch nicht [1]) ja Man muss den Hund nicht in die Kirche betten [2]), sekä ranskalaiseen: Est-ce la place d'un chien à la cour, ou d'un chat à l' église. [3]) Mainitsemista ansainnee myöskin vähävenäläinen taru, joka kertoo, että Jumala alussa loi koiran karvattomaksi, mutta saatana myöhemmin antoi tälle karvapeitteen. Tästä on seurauksena se, että koira on saastainen, eikä senvuoksi pääse kirkkoonkaan, — kissa sensijaan pääsee. [4]) Ajatus on siis aivan päinvastainen kuin Suomessa. Meidän sananlaskutoisinnoistammehan ylipäänsä käy selville, että koira toki jolloinkulloin lasketaan kirkkoon, kissaa ei koskaan. Vain yksi ainoa Pielisjärveltä saatu toisinto: Mitäs koirat —, kun kissatkin pois ajetaan, sisältää toisen ajatuksen, mutta nähtävästi on tämä muoto aivan satunnainen väännös.

288 A. Osallahan mies elävi, koira toisen kohtalolla:" a[1], b[2], d[1], e[1], h[1], m[1], s[1].

B. Omallansa —: m[1].

C. Koiran osalla mekin eletään: d[1].

Sananlasku on oikeastaan sadusta *Koiran osa.*

Huom: Hundar ätha vp anders ärende [5]).

Hwndhae aedhe gernae anden mandz aerendhe opp [6]).

289 A. Siinä (Siellä) talo (kylä), kussa kukko, haukkuu k. korvessakin: b[1], d[1], f[2], j[1].

B. Missä kukko, siinä talo, haukkuu —: j[1].

C. Siinä talo, missä kukko, siinä korpi missä k.: f[1].

---

[1]) S W L. II. Hund. n:o 1034. — [2]) S:a. n:o 869. — [3]) F P F. IV. s. 35. — [4]) H C X M. III. s. 155. — [5]) P P. n:o 336. — [6]) Ö N M O. n:o 341. (Myös Palmsköld'illä) —

D. Siin' on talo, kuss' on kukko, siin' on koti, kuss' on k.: h[1].

E. Talossa kukko kiekuu, k. haukkuu korvessakin: e[1].

F. Kylä siellä, missä kukko, haukkuu k. korvessakin: b[1].

G. Siellä kylä, missä kukko laulaa, kyllä k:kin korvessa haukkuu: d[1].

H. Haukkuu k. —, vain siellä talo, kussa kukko laulaa: l[1].

I. Talo se on, missä kukko laulaa, haukkuu k. —: f[1].

J. Koira haukkuu korvessakin, lehmä ammuu lehdossakin: h[1].

K. Ammoo lehmä lehdossakin, haukkuu k. korvessakin; kussa kukko, siinä talo, kussa talo, siinä lapsi: ?[1]

L. Kukko kylän ilmoittaa, haukkuu k. —: b[1].

Muiden kansojen sananlaskut, päinvastoin kuin suomalaiset, esittävät asian niin, että juuri koira on asutuksen varmin tuntomerkki. Wo die Hunde bellen ist's Dorf nicht weyt [1]), sanovat saksalaiset, ja venäläiset sekä tshekkiläiset kehoittavat eksynyttä aina pyrkimään koiran haukkua kohti: Если ночью заблудишься то иди не на огонь, а на собачій лай [2]).

290 A. Monena (Monna) mies eläissään, monena (monna) k. kuollessaan: f[1], g[4], j[1].

B. — koiranpoika kuollessaan: b[6], e[1].

C. — k:na kuoltuaan: b[1], L.

D. — k. kohta kuoltuaan: d[1].

E. Moni on mies (monna mies) —, koiran paska kuoltuaan: e[3].

F. Moni mies —, k:n häntä kuoltuaan: L.

G. Mainio on mies eläissään, sutenakin, koiranakin: d[1].

H. Moni k. kuollessaan, moni mies eläissään: h[1].

I. Monna mies eläissänsä: Fl.

J. Moni mies —, hyvä k. kuoltuansa: f[1].

---

[1]) S W L. II. Hund n:o 1327. — [2]) H C X M. III. s. 152.

Viimeinen toisinto on ilmeisesti saanut vaikutuksia seuraavasta sananlaskusta:

291 A. Hyvä koira(kin) kuoltuaan: e^2, j^1, l^1, s^1.
B. — paha ennen elettyään (eläissään): c^1, d^2, e^2, f^5, h^1, j^1.
C. — ilkeä eläissään: b^1 (Stark), L.
D. Paha k. elettyään, hyvä kauvan kuoltuaan: c^1.
E. Koiraakin kuoltuaan kiitetään: g^1.

292 A. Suden k. vanhanakin: b^1, c^2, d^3, e^1, h^1, k^9.
B. — nuoren pojan vanhapiika: b^2.
C. — karhun nuornakin hevonen: $?^1$.
D. Korpin nuornakin hevonen, suden —: b^1 (Stark), L.
E. Suden k. kuoltuakin, pojan piika kelvotonkin: b^1 (Stark), L.
F. Suden k. kuoltuakin, miehen vaimo vanhanakin: b^1, f^1 (piika), L.
G. Suden k. vanhanakin, miehen neiti kempinäkin: b^1 (Stark), L.
H. Suden k. vanhanakin miehen piika kasattunakin[1]), veden verkko rämänäkin: Fl.
I. — veden verkko rämänäkin, pojan piika pidettynäkin: b^1 (Stark), L.
Stark'in toisinnot ovat jotenkin varmasti kaikki Lönnrot'ilta kopioituja.

293 A. Sitä k:kin kodikseen (sanoo), jossa on ollut kolme yötä (yötä kolme): b^1, e^1, g^1, h^1.
B. — sanoo, jossa kolme yötä makaa (asuu): f^1, j^1.
C. — kotinaan pitää, kussa kolme yötä on: g^1.
D. — kutsuu, missä yön makaa: b^1, c^1.
E. — jossa yön levännyt on: g^1.
F. Kodikseen koirakin kutsuu, jossa hän yösijan saa: a^1.

---

[1]) = ijähtäneempänäkin.

G. — sanoo, jossa kaksi, kolme yötä on: g[1].
H. — jossa kolme päivää on: k[1].
I. Missä k. kolme yötä on, sen se kodikseen ottaa: b[1].

294 A. Mies tulee neuvotusta, k. neuvomattomasta: b[2], c[1], d[1], e[1], f[5], g[2].
B. Kalu tulee —: j[1].
C. Räkänenästä mies tulee, k. tyhjän naurajasta (vaan ei tyhjän): j[1].

Edellä olleiden lisäksi tavataan Suomessa seuraavat koirasananlaskut, joiden leviämissuhteet liitän tähän:

295 A. Eihän alastonta k:kaan hauku: b[3], d[1].
B. Ei nälkäistä nukuta, eikä alastonta hauku k: f[1].
C. Nälkäistä ei hauku k., mutta alastonta haukkuu k:kin: h[1].

Viimemainittu toisinto ensi silmäyksellä näyttää olevan ristiriidassa edellisten kanssa, mutta niin ei ole kuitenkaan asian laita. Kaikki ne sisältävät ajatuksen, ett'ei pidä kulkea huonosti puettuna, — pikemmin sittenkin nälkäisenä.

296. Ei köyhää k:kaan hauku: b[1], d[1].

297. Ei k. aseita kaukaa hae: b[1], d[1].

298. Tykönä k:n ase: L, Fl (purimet).

299. Hampaat k:lla aseena: e[1].

300 A. Hampaissa k:n miekka (on): b[2].
B. — k:n voitto: b[1].
C. Ei k. miekkaa tarvitse, kun miekka on hampaissa: h[1].

301. Ei koiraa kovalla, eikä lasta pehmeällä: l[1].
Huom: Last kasvata nagu koera kutsikast, anna hirmu ja anna armu: J[1].

Tämähän sisältää oikeastaan saman ajatuksen kuin edellä ollut sananlasku: Antaa lapselle niin paljon kuin

anoo j. n. e. Hauska on verrata tätä saksalaiseen toisintoon: Gieb dem Hunde so offt er mit dem Schwanze wedelt, und dem Kinde, was es will, so wirst du einen guten Hund und ein böses Kind haben. — Siinähän on sama kasvatusopillinen ohjelma kuin suomalaisessakin.

302. Ei k:kaan koko ikäänsä hauku: c[1].

303. Ei k. ole veljeänsä parempi: b[1].

304. Ei meri siitä pilau, vaikka k. laidalla latkii: b[2] (pahene), d[1], g[1], h[1] (järvi).

305. Eihän sitä ole k. purrut, (sen on) jonk' on laki langettanut: b[1], h[1].

306 A. Ei susi k:n kuolemata itke: a[1], b[3], f[2].
B. — huoli k:n kuolemasta: d[1].

307 A. Ei susi koiraa syö, jott'ei häntää jälelle jätä: h[1].
B. — eikä miestä, jott'ei saappaat jälelle jää: h[1].

308. Ei talo siitä köyhdy, jos k. portailla haukkuu: l[1].

309 A. Hauku k. kotonasi, ole ääneti kylässä: b[1] (Stark), L.
B. — älä kylässä: Gottlund.
C. — älä toisen tuvassa: h[1].

310 A. Haukkuu k. huonompikin hyvän k:n kahlehissa: b[1] (Stark), Juteini, Gottlund.
B. — hyvän miehen kahlehissa: l[1].
C. Haukkuu pahakin k. hyvän miehen kahlehissa, ei hauku hyväkään k. pahan miehen kahlehissa: b[1] (Stark), L.

311. Haukkuu paha k. hyvänäkin pidettäissä: b[1] (Stark), Juteini.

312. Haukkukoira kolmikarva, maanpahikko kaksikarva, ylimäinen yksikarva: Fl.

313. Hoti k. suunsa polttaa: b[1].

314. Hyvin koiraa kohdellaan, taputellaan ja potkitaan: e[1].

315. Hyvä on koiran luuta purra oman tuvan orren alla: h[1].

316 A. Hännästään k. vieraan miehen ottaa: d[1], e[5] (e[1] = todistajan), g[1] (samoin), m[2].
B. — todistuksen —: k[1], n[1].

317 A. Isännittäin k:t haukkuu, emännittäin lehmät lypsää: b[1] (Stark), L.
B. Emäntiinsä lehmät lypsävät, isäntiinsä k:t haukkuvat: b[1] (Tyrvää).
C. Isännän k:t —, emännän lehmät —: p[1].
D. Isännillä koiran haukku, emännillä lehmän lypsy: Fl.

318 A. Isäntä vieraan väärti, mutt'ei vieraskaan k. ole: a[1].
B. Onhan isäntäkin —, vaikk'ei —: f[1].
C. Kyllä isäntäkin k:n väärti on: a[1].

319 A. Kettu on k:lle sukua, korppi haukan heimolainen: b[1], g[1], h[1], m[1], L.
B. Kettu on k:n sukulainen: c[1].
C. Koira on suden sukua, korppi haukan heimolainen: b[2] (Stark ja Westerlund, Länsi-Suomi?), L.

320 A. Kissa köyhän piika, k. köyhän renki, katinpoika palvelija: b[1] (Stark), L.
B. Kissa on k:n renki, elää vähemmälläkin henki: b[1] (Stark), L.
C. — sill'ei ẹlä kenenkään henki: n[1].

321 A. K:n jalat kotiin, sian jalat metsään: k[1].
B. Sian jalat metsään, k:n jalat —: k[1].

322. K. karttaa koipiansa, karhu takaraajojansa: b^1 (Stark), L.

323. Koiranleuka, koiran hammas, mitä niille voipi lammas: c^1 (Valve, Siuntio). Tuntu omatekoiselta.

324. K. mies ilman asetta: a^2.

325 A. K. on hauki(?) kuoltuaan: b^1 (Kankaanpää. Oukari, n:o 153).
B. Hauki (?) on k. kuoltuaan: b^1 (Poomarkku. Elers, n:o 31).

326. K:lla on hyvä tapa, ei syö kun ei anneta:? [1])
Huom: Pourquoi le chien ne veut -il pas de beurre? — Parce qu' on ne lui en donne pas. [2])

327. K. on talon kunnia: b^1, d^1.

328. K. tekee k:n leikkiä: b^1.

329. Kolme koiran nahkaa nuorukaisen selässä on: a^1 (Eivät siis pelkää pahoja ilmoja).

330 A. Kotokoira voittaa metsäkoiran haukunnasta: b^1 (Stark), Fl., L.
B. Kyllä kotinen k. puolensa pitää: e^1.

331. Kun k:lle antaa penikkana kyllältä ruokaa, tulee emänä häveliäs. e^1.

332. Kussa on syömärit urohot, siinä on k:t koukkuseljät: b^1 (Stark), L.

333. Kyllä k. haistaa makkaran pussissa: a^1, e^1.

---

[1]) On merkitty kirjaimella H. käsikirj. Kokoelm. Suom. Kans. Sananl.

[2]) F P F. IV. s. 16.

334. Kyllä k. jäljet haistaa: b[1].

335. Kyllä k. kirppunsa syö: d[1].

336. Kyllä kaksikin pahaa k:aa pappilan kaivoon mahtuu: d[1].
Huom: On niitä muuallakin kirjavia koiria ei pappilassa.

337. Kyllä k:lla uni kestää: b[1].

338. Kyllä k. virkansa hoitaa: n[1].

339 A. Kyllä työssä k:aa on: b[3].
B. Kyllä työssä koiraa on, vaivanen siihen itsensä opetta: b[1].

340. Köyhä on rikkaan orja, rikas köyhän k: e[1].

341. Löytää k. värtäjänsä: p[1].

342. Liiaksi on ryynipuuro koirille, hyvähuomen paikkahousuille: n[1].

343. Meni häät härän tavalla, kutsut koiran kunnialla: p[1].

344. Mies mennessään, k. tuleessaan: b[1].

345 A. Mies nimen kantaa. k. nimen antaa: e[3], f[1], l[1].
B. Koira nimen antaa (panee), mies nimen kantaa: b[2], f[1], h[1], j[1], k[1], l[1], p[1], s[1].

346 A. Miestä päiväksi, k:aa viikoksi: a[1], b[3], k[5].
B. — viikoksi, hevosta kylän väliksi: b[1], e[1], L.
C. — viikoksi, naista kaikeksi ijäksi: b[1] (Stark), L.

347. Mielelähän tytön mieli, oravahan k:n kieli: b[1] (Walve).

Eiköhän tämä liene omatekoinen?

348. Missä luuta, siellä koiria: p[1].

Huom: Missä haaska, sinne korpit (kotkat) kokoontuvat.

349. Nyt saivat koirasta suden: a[1].

350 A. Olevalla kaikkia on, vaikka sarvipäitä koiriakin: d[1].

B. Rahalla saa vaikka sarvipäitä k:ia: a[1].

351 A. On herran päivät ja k:n vaivat: a[1].

B. On niitä herrankin päiviä, jos koirankin päiviä: n[1].

352. Opeta k:aa lihaa syömään: b[1].

Huom: Kittä sa pinnile lihha süüki. Kiitäis k. lihagi magus.

353. Paha k. puree, hyvä liehakoitselee: b[1] (Stark), L.

354. Pienintä sian porsaista, suurinta k:n penikoista: k[3].

355. Sen, joka menee kotivävyksi, pitää ottaa k:lta korvat ja sialta suu: f[1].

356. Selin kissat, selin k:t, päin isännät, päin emännät: e[1].

357 A. Sattui kalikkaan, mutta koski koiraankin: e[1].

B. Jos kalikkaan sattuu, niin koiraankin koskee b[1].

358 A. Se on k:n kunnia, mikä miehen häpeä: e[1].

B. — koiralle kunniata, mikä on muille häpeätä: e[1], h[2], f[1].

359. Sitä koiraa pitää silittää, josta karva lähtee: c[1].

360 A. Sotamiehen akka ja kalamiehen k: f[1], Gottlund.
B. — k. ovat yhtä onnelliset: c[1].
C. — se on yhdenlainen: h[1].
D. — k., jäävät rannalle (itkemään) raukumaan: b[1] (Stark), L.
E. Merimiehen akka ja kalamiehen k. jäävät rannalle itkemään: b[1].

361 Sian sipuli, k:n kopuli, kissan kirkon käyminen, se ei maksa mitään. Sotamiehen akka ja kalamiehen k. se ei maksa mitään: h[1].

362 Sialta suu, k:lta sija: d[1].

363 Siivolla siat säkissä, k:n pennut kontissa: d[1].

364 A. Suojasäällä k:nkin jalkoja paleltaa: e[1], k[1].
B. Suvella —: k[1].
C. Kesä tulee (Tulee suvi), kun k:n jalkoja paleltaa: e[1], f[1].

365 A. Susi syöpi köyhän lapsen, k. kulkevan puree: c[1], Gottlund.
B. — kulkevan puree ulos tultuaan tuvasta, ovesta osattuaan: b[1].

366 Tiellä kissat, tiellä koirat, pahan ämmän (vaimon) leipoessa: a[1], b[4], h[1] (paha vaimo leipurissa).

367 Uupuuhan uljaskin k., hengästyy hyväkin hevonen: e[1]. (Tanholin. Viitasaari.)

368 Varalta k. vierasta haukkuu: e[1].
Tämä on epäilemättä syntynyt analogiatietä tutusta sananlaskusta: Varalta se vieras koiraa lyö.

369 A. Viraton herra on kuin hännätön k.: h[1]
B. Herra ilman virkaa on kuin koira ilman häntää: k[1].

370 Yks' k:n kuolema, jos kuolee veteen tai valkeaan: a[1].

371 Älä ole k:na kirkkotiellä: a[1].

372 Älä ole k:na kotoasi (kotonasi?): k[2].

373 Älä päästä koiraasi vallalleen: a[1] (Älä hauku ihmisiä).

VI

Alkuperäiset virolaiset sananlaskut.

Luonnollisesti on Vironkin kansalla koko joukko sananlaskuja, jotka ovat sen omassa keskuudessa syntyneet. Mainitsen tässä aluksi muutamia, joille ei tosin vastinetta varsinaisessa merkityksessä tavata, mutta joiden esikuvana voinee joltisellakin varmuudella pitää ennestään tunnettuja toisintoja. Sananlasku on silloin voinut säilyttää ulkomuotonsa jotakuinkin muuttumattomana, — joku uusi kielikuva, joka paremmin soveltuu sikäläisiin oloihin on vain tullut entisen sijalle. — Niinpä on tuo tuttu sananlasku: Ei see koer jänest kodu too, keda vägise mõtsa viias, antanut aihetta uusien toisintojen syntymiseen, joissa Virossa niin tärkeä karjakoira esiintyy.

374 A. Ei sua sest koerast karjakoera, keda nööri otsan vedetässe: T^1, Samara (ahela otsas).

B. — keda lõiaga veetas: T^2, $Võ^1$.

C. Lõiaga veetavast penist ei saa karjapenni: T^1, $Võ^2$.

D. Koer keda metsa aetakse, ei hoia mitte karja, vaid koer, kes ise metsa jookseb: L^1.

E. Mis koer see keda kütkes karjas peetakse: J^1.

F. Vaene on koera vitsa varal karja ajada: T^1.

Edellisen kanssa on epäilemättä tekemisissä myöskin sananlasku:

375 A. Ei sua undist karjakoera: T^1, Vl^1, $Võ^1$ (Soest), P^3, S^1.

B. Hundist ei saa õue koera: S².
C. Kasvata undist karjak.: Vl².
D. Kas soest viil karja peni saab: P¹.
E. Kuu hurdast karjapinni saa, sis saa timmäst kah inemine: Võ¹.

Hyvin huomattavissa on esikuva myöskin sananlaskussa:

376 Magaja koer (pini) saa-õi varast kinni (ei taba varast): P², Võ¹.

Palautan vain mieleen saksalaisen toisinnon: Einem schlafenden Hund läuft kein Hase in's Maul (siv. 10).

377 A. Vanast koerast ei saa enam linnu k:a: L¹.
B. Kes vanast k:st enam linnu koera õppetab: H¹.

Verrattakoon tätä vain saksalaiseen: Ein alter H. ist schwer zu dressiren (siv. 13).

378 A. Vanal koeral valus hammas: P¹.
B. K. kasvab, hammas kasvab: S¹.
C. Vaga koer vali hammas: Vl¹. Alte Hunde haben stumpfe Zähne [1]).

379 Kes koerale iialgi kuulutab, kus peres pulmad on: Vv¹.

Hunde bittet man nicht zur Hochzeit, und sie kommen doch [2]).

380 Koera ei ole, augu ise: Vv¹.

Ich sollte einen Hund füttern, und selber bellen [3]). What keep a dog and bark myself [3]).

381 Nälgind koer ei lähe enne ära, kui lakke otsas on: Vl¹.

Hund, der hungrig ist, achtet keinen Streich [4]).

Suden ja koiran välinen vihollisuus on antanut aihetta lukuisien sananlaskujen syntymiseen. Muutenkin susi usein esiintyy rinnastettuna koiran kanssa.

---

[1]) S W L. II. Hund. n:o 17. — [2]) S:a. n:o 716 — [3]) S:a. n:o 758.
[4]) S:a. n:o 678.

382 A. Ega susi karjosit ega pinne pelgäsi-õs, neide kiukmine om ilodo kuulda: Võ[1].

B. Ega hunt koera ei pelga, hunt pelgab koera kisa: T[1].

383 Ega se koera hundi perse kingi: Vv[1].

384 A. Ennem söögu mind oma maa koerad, kui Venemaa hundid: Vl[1].

B. — penid, kui võõra maa soed: T[1].

385 Hunt hea, karu kuri, koer ei kõlba kuhugi: T[1].

386 A. Hunt (Susi) unetab, peni mäletab: T[1], Võ[6], Vl[5], P[1].

B. Mis unt unetab, seda k. mäletab: T[1].

C. Koer unetab, hunt mäletab: T[1], Võ[1].

D. Unt unetab, kass mäletab, vana peni pidä kavva meelen: Vl[1].

387 Koera vaatab metsa poole, hunt koera poole: Vl[1].

388 A. Kui pallo pinni peren, susi lät läbi haukmada Võ[1].

B. — siäl risti rahvas haukmada: Võ[1].

389 Lapsel on koera soe juures: H[1].

Tyydyn tässä lopuksi antamaan luettelon virolaisista koirasananlaskuista leviämisalueineen.

390 Anna koerale leiba, võtab veel käegi taga järele: Vv[1].

391 A. Anna koerale kohus, ära koera ära tappa: Vl[1].

B. Kohus koerale hirmu anda, mitte ära tappa: Vv[2], T[3], Vl[1].

392 Arg koer augub ikke aa taga: T[1].

393 Arra peale ikka palju koer haugub: L[2].

394 Ega koeral oma kont, egal tatral oma tont: Võ[1].

395 Ega k. sinna sittu, kuhhu kükkitab: Vv².

396 A. Ega pini päälle ei karga, kui hatt handa ei tõsta: Võ¹.

B. Mis pinil viga pistä, kui hatt anna üles tõst: T², Võ¹.

397 A Ega pini hambid ei küsu: T¹, Võ¹.

R. Koer ei tule su käest nuga küsima: J¹.

C. Ära usu pinni, ega ta hambid ei küsu: T¹, Võ¹.

D. Koer ei küsi hambast, hunt ei uneta lammast: Vl¹.

398 A. Ega koeral kohut põle: P¹.

B. Koeral ei ole kohut, ega penil peremeest: Vl¹.

399 Esti ikke nii hea ja kallis, pärast aetakse k:a-piitsaga minema: J¹.

400 Halvahn tõbõhn pinni ei või usku: Võ¹.

401 A. Harg k. hoiab naha: Vv¹, T¹, Vl².

B. Harg k. — terve nahk: H¹, L².

C. Mida harrem k., seda tervem nahk: L¹.

D. Ega arg k. nahka ei müü: L¹.

E. Harg k. hoiab oma naha, julge jatab julga: Vl¹.

402 Julge koer müüb mõne kora oma naha: Võ².

403 Hoia hinnäist tummi pinni ja vaiki vii üst: Võ¹.

404 Hää lats tunnus hällü, kutsikõhõ kuri pini: Võ¹.

405 Ilma piibuta miis on kui ilma hännata pini: Samara.

406 Inimene elab õnne mööda, koer karva mööda: H¹.

407 Hullu k:a ette ära jää mitte seisma: S¹.

408 Kes kassile kala and, või penile pehme leva: Vl¹.

409 Kes k:a kuts, ehk penil perra käve: Võ¹.

410 Kas kirep killast kaob ehk auus peni atsajast: T^1, $Võ^1$.

411 Kas mõni o koera sitast sõnikud saan, või o mõni naese varast rikkas saan: P^1.

412 Kavva peetu tündre om kui kavva peetu peni, kes perremehele iks külge ajab: T^1.

413 A. Kes küitu koera on näinud, ehk meeste rahva nuttu: T^1.
B. Meeste nuttu ja küüta koera näikse harva, siiski ikke meesterahva nuttu ennemalt kui küüta koera: T^1.

414 A. Kes koer siin, see k. sääl: P^1.
B. Kes k. õhta, see k. homiku, ei see võta änam kellegi õpetust kuulda: J^1.

415 Kimpus kui k. kirikus: L^1, H^1.

416 Kiitäis k. lihagi magus: H^1.

417 Kittä sa pinnile lihha süüki: $Võ^2$.

418 Koer lihhaga ravvitas, töösölõ saa-õi kuntigi: $Võ^1$.

419 Koera ammast ja latse perset ei või usku: Vl^1.

420 K. häbeneb kiriku aa piale sittale minnes, või sina tühja juttu reakides: H^1.

421 Koer hinda, häbi palka: T^1.

422 K. jätab luu maha, aga sina ei jätta mitte oma jori: P^1.

423 Koer kitt hinnäst, hüä miis tõist: $Võ^1$.

424 A. Koer mäletab nii kaua, kui suu märg on: T^1.
B. Niikaua k. peab meeles, kui —: H^1.
C. Koer on nii kaua sõber kud sa teda (pead) silitad: T^1, H^1, L^1, S^2.

D. Kõik pinni umma sõpra ni kavva, kui pääd illestä: Võ[1].

425 Koer pestas kerikuhki: Võ[1].

426 Koer piab karjatse, aga pois peremeehe poolt seisma: Vl[1].

427 Koer puuris haugub oma kirpude üle, jahi pääl ei tunnegi neid: Vv[1].

428 Koerad lapsed, koerad vanemad, häütä kasvavad, auuta eläväd: H[1].

429 Koer truu, lammas tige: S[1].

430 Koer tuleb koju kutsikas kõrvas: Vv[3], H[4], J[3], L[1].

431 Koer sööb ikki vaeselatse leva kannika: Vl[1].

432 Kohus k:a persan, mul molemba härja mõisan: T[1].

433 Koera palk on lepäne malk: Vl[1].

434 A. Koeral koera palk: T[1], H[1], P[1], S[1].
B. Pinil iks pini palk: Võ[2].
C. Koer saab koera palga: H[2], J[1].
D. K. olet, koera palga saat: Vl[1].

435 Kui k. haugub, siis saba kiidab: L[1].

436 Kui noorik tule sis peni ikk, kui lats tule, sis peni naard: Vl[1].

437 Kui peni jalga sirutab, sis kits hända virutab: T[1].

438 Kui pinni tahat lüvva, sõs lüü ä mitte härütädä: Ouduva.

439 Kuri k. ja saksa sulane on ühesugused: J[1].

440 Kus koera kutsuts sinna k. lää: P[1]

441 Kus koera kõneltakse, seal k. ka on: P[1].

442 Kus k. oma kottu läheb:?[1].

443 Kus peni killast jääb: P[1].

444 Ku tüdär 25 aastad vana, ega sis enam koera talusse tarvis põle: Vl[1].

445 Kutsikas ikke enam muistab kui haugub: T[1].

446 Kutsikas, ära võta vana k:a käest leiba ära: Vl[1].

447 Kähar pä, koera mõtted: T[1], Võ[2], L[1], P[1].

448 Külmetab kui k. kapsa leeme vahu kallal: H[1].

449 Külm paneb otsa nagu peni: Vl[1].

450 Lapse nahk ja koera nahk: Vv[1].

451 Lase koer laua alla, pärast tahab laua piale: Vv[1].

452 A. Lapse külm, ehk koera nälg: L[1], S[1].
B. — ja koera nälg on üks: S[2], Vv[1].
C. Tüttruku külma ja koera nälga äi usta: H[1].

453 Lippõ kül, pini mül: Võ[1].

454 Löö koera kord kondiga, teine kord ei tule lihaga ligi: T[1].

455 Löö koera, ehk silita koera: T[1], J[1], L[1].

456 Löö koera enne kui hammustab: Vv[1].
Huom: Koera piab varuks lüöma.

457 Lähen ma Soomest Rootsi, üks k. olen igas kohas: P[1].
Huom: Vie sika Saksaan, tuo Saksasta takaisin, sama sika se on kuin ennenkin.

458 Ma olen nii tõbara päel, nad koer kolmandama jõlga päel:?[1]

459 Magajal koeral suur pea, jooksjal koeral lai suu (selg): H[1], P[1].

460 A. Maja ilma naaselda, kui pere ilma kassilda, maja ilma mehelda, kui ussaid ilma pinilda: Võ[1].
B. Maja naiseta, pere kaitseta, maja meheta, õue koerata: T[1].

461 Maresid, varesid, kõverid puid, kõrbesed ja kirjaset koera on kõige enam: H[1].

462 Mida koer päiväl haugub, sida ööse unes näageb: Jamburi.

463 Minä isand, sina isand, kes koera kotti kannab: S[1].
Huom: Minä herra, sinä herra, kuka meistä kontin kantaa?

464 Mis k:a suus, see k:a perses: Vl[1]

465 Mis k:a töö, se koera palk: T[1].

466 Mis k. otsib, seda k. saab: Vv[1].

467 Mis sa peni haugutab siin: Vl[1].

468 Mis sest kasu, kui k. kiidab, ehk kahju, kui lits laidab: T[1].

469 Mure inimisega ühendud on kui k.: J[1].

470 Must pini (koer), valged hambad: Võ[1], P[1].

471 Muud ei massa pelläte, kui tüdrukut ja maru penni: Võ[1].

472 Nii kui vana peni, nii om vana pere: T[1].

473 Nirvetus, närvetus, peni perse palutus: Võ[1].

474 No nüüd on kirp koera perses: T[1].

475 Nüidu õge kaits k:a, üte kolga otsan: Vl^{1}.

476 Näril kui koer konti: T^{1},

477 Oma k. on parem kui võera k.: S^{1}.

478 Oleks koer mitte sitale hakanud, siis oleks ta jänese kinni võtnud: P^{1}.

Huom.: Während der Hund scheisst, läuft der Hase in den Busch (siv. 28).

479 Omal maal koeradki tunnevad, võeral maal keegi ei tunne: P^{1}.

480 Õel mees ja kisja k. tulevad mõlemad õrretamata kallale: J^{1}.

481 Parem pidu rikka koeral, kui vaese sulasel: T^{1}.

482 Parev kroonu valla koerale, kui pärisvalla poisile S^{1}.

483 Peni ei lää kunagi ütte laastuga maha: Võ^{1}.

484 Peni iga piirakul, kassi iga karaskil: T^{1}.

485 Peni iga lõhmus puudsi hamba: Võ^{1}.

486 A. Peni pikemb istu kui saisu: T^{4}.
B. Peni üts koru istu kui saisuki: Võ^{3}.
C. Peni ei ole korgem istun kui saisen: Võ^{1}.
D. Peni on ka istu pikemb kui saisu: Võ^{1}.

487 Pere väimees ja pere koer, pere tüdruk ja pere kass: Vl^{1}.

488 Sii on juba k:a käest leiva ära võtnud: T^{1}.

489 Sugulane suur k., varsi võeras paelu parem: H^{1}.

490 Suurel koeral suured pojad: Vl^{1}.

491 Suvel hauguvad suured koerad, sügisel pole kutsikatki (rakukestki) kuulda: P[3].

492 Söögu koerad selle kondi, susi selle sisikonna, kes ne eite irvitave, vana ema etsitave: T[1].

493 A. Söönud k. on vihane ja näljane inimene:?[1]
B. Söönud pini ja söömata inimene omma kura (vihas): Võ[1], Ouduva.
C. Söönud pini ja näläne saks umma kura: Võ[1].

494 A. Ta armastab seda nagu k. luua vart: H[1].
B. Ta armastab kui peni luua vart ja tsiga musta pangi: T[1].

495 Ta hoolis nii palju häüst kui pini sittast: Võ[1].

496 Ta on kui kirp koera perses: P[1].

497 Tark koer täidab kõhu, müüb naha: P[1].

498 Tere häda, või koera nälg ned on ühesugused: P[1].

499 Tunne ei tsiga hüvva asja, peni käp pehmekest: Võ[1].

500 Truu koer hammustab oma peremehe vaendlase: L[1].

501 Varane k. raske k.: L[1].

502 Vööras pere, ehk vööras peni ütsköik: T[1].

503 Üks k. teise vader: L[1].
Huom: Tuppurainen Tappuraisen takuumiehenä.

504 A. Ära enne vana koera üles poo kui noor aukuma hakab: Vv[1].
B. Ära kõida enne vana koera kaela kui noor k. veel haukumas ei ole: P[1].
C. Ära poogu-õi vanna pinni innegu nuur haukma nakkast: Võ[1].

505 Ära löö oma k:a mitte jalaga, vaid löö teda kepiga: Vl[1].

506 Ära naargu-ui pinni perst: Võ[1].

507 Ära sõs koerale pallalt ütsinda leiba anna, ku vaja eläjä pääle saata: Vl[1].

VII

Koira suomalaisten sananlaskujen valossa.

Meidän olisi vielä lopuksi koetettava luoda yleiskuva koirasta semmoisena kuin se sananlaskujemme valossa esiintyy. — Luonnollisesti meidän on silloin otettava huomioon nekin sananlaskut, jotka ovat yhteisiä muiden kansojen kanssa, sillä eiväthän esi-isämme olisi niitä lainanneet eivätkä niin täydellisesti omaksuneet, ell'eivät ne olisi olleet sopusoinnussa sen käsityksen kanssa, joka heillä oli itsellään koirasta. Joku sananlasku saattaa kyllä olla sellainen, että se kokonaisuutta häiritsee, mutta tavallisesti se silloin on aivan satunnainen, ja huomaa sen ikäänkuin erehdyksestä päässeen pujahtamaan outoon seuraan. —

Kaikkialla on koira ihmisen luopumattomana seuralaisena. *Ei maa miehittään eikä kylä koirittaan*, sanoo mitä tavallisin sananlasku lukuisine toisintoineen. Pannaanpa itse viisaan Väinämöisen suuhun sanat:

Kielsi vanha Väinö-ukko,
epäsi Suvannon sulho,
kirvehetöntä kyleä,
koiratonta kartanota.

Myöskin satunnaiset paikalliset lauseparret, semmoiset kuin: *Ei ole nenättömästä miehestä eikä koirattomasta talosta* ja *Ei talo siitä köyhdy, jos koira portailla haukkuu*, sisältävät saman ajatuksen.

Mutta vaikka koiraa näin pidetään välttämättä talouteen kuuluvana eläimenä, näyttää kansa sitä samalla

halveksineen rajattomasti. Tämä piirre se on, joka voimakkaimmin painuu mieleen näitä sananlaskuja tarkastaessa. Tuskinpa löytyy sitä huonoa ominaisuutta, sitä kehnoa luonteen piirrettä, jota ei koira kelpaisi sattuvimmin edustamaan. Kun tahdotaan kuvata ahnetta henkilöä, sanotaan: *Koskas koiran kyllä tulee,* — *Anna koiralle lihaa, antaahan se luuta takaisin,* — *Anna koiran kunnes katsoo, mustalaisen kunnes mankuu,* — *Koskas koiran kopista luuta löytää* j. n. e. — Mistään ei koira välitä, kun vain saa ahneutensa tyydytetyksi, — enempää kuin saituri piittaa loukkauksistakaan omaisuuttaan kartuttaessaan. *Ei koira pahaksi pane, kun luulla lyödään.* Ja kuinka toisin voisi ollakkaan, sillä: *Ei koira tiedä kunniasta, mies häijy hävystä.* Sanotaankin: *Se meni kuin koiran kunnia.*

Samalla koira on kateellinen äärimäisyyteen asti. Voidaanko paremmin tätä ominaisuutta kuvata kuin sen tekee sananlasku: *Makaa koira heinäkuorman päällä: älä syö itse, älä anna muille?* — Ei koira hyvällä luovuta sitä, minkä kerran on saanut. *Se koira luun pitää, joka sen saa.* — *Ottaa luuta koiran suusta!* Ennemmin se on valmis tappelemaankin saaliistaan, niin pelkuriksi kuin sitä muuten kuvataankin. Pelkoaan se kuitenkin koettaa salata pitämällä kovaa ääntä, siis liioitellun rohkealla esiintymisellä, — tarkka sielutieteellinen havainto! *Pelko koira paljon haukkuu.* — Kyllä koira sentään pureekin, mutta vain silloin, kun kavalasti pääsee lähestymään ja salaa kiinni karkaamaan. *Se ihminen on kuin salapurija koira, tulee hyvänä luokse, mutta on pahaa mielessä.* Senvuoksi siihen ei pidäkkään koskaan luottaa. On aina muistettava, että *Koiran suuhun hampaat jäävät.*

Kiittämättömänä ei koira arvele purra hyväntekijäänsäkään. *Nosta koira kaivosta, jamahtaa jalkaasi.* Tietenkään ei siltä tarvitse milloinkaan odottaa sääliväisyyttä eikä jalomielisyyttä; — päinvastoin se pikemmin ahdistaa juuri sitä, joka ei kykene itseään puolustamaan. *Syö koira kaatunutta, haukkuu hävinnyttäkin. Tarttuu koira kerjäläisenkin keppiin.*

En tahdo enää pitemmältä jatkaa tätä huonojen ominaisuuksien luetteloa, — mainitsen tässä vain sananlaskun: *Itikka se olla pitää, jos ei muuta niin koira*, jossa *itikka* pohjalaiseen tapaan on *eläintä* vastaamassa. Sisältäähän tämä sen, että koira on kaikkein halveksituin kotieläin. Tosin kissastakin sanotaan: *Se kissaa kiittää, jolla ei muuta eläintä ole*, mutta tämä, kuten yleensä kaikkikin sananlaskut, joissa kissasta puhutaan ylenkatseellisesti, kuvaavat tämän niin vähäpätöiseksi, ett'ei siitä senvuoksi tarvitse parempaa sanoa, — kissan halveksittavien ominaisuuksien tähden sitä ei suinkaan tehdä. Sika, halveksittu sekin, ansaitsee niin'ikään moitetta enemmän ulkonaisista syistä kuin huonojen luonteen ominaisuuksiensa vuoksi. — Sitä paitsi onhan *koira* sanalla jo yleisessä kielenkäytössä solvaava merkitys, sitä kun käytetään vastaamaan *roisto, lurjus* y. m. yhtä kauniita käsitteitä. *Haukkua* niin'ikään on synonyymi sanalle *panetella*. —

Tämä koiran kunnottomuus käsitetään niin perinpohjaiseksi, ett'ei mikään maailmassa, ei aina edes kuolema, kykene sitä poistamaan. Ranskalaisen, tuon katolisen kirkon uskollisen pojan mielestä, ei edes Rooman matkakaan saa koiraa tapojaan parantamaan, eikä saksalainenkaan koira muutu, *vaikka se joka päivä kävisi kirkossa. Syötä koira, juota koira, koira on aina koira. Virassaan koira kuoleekin. Koira on koira kuoltuaankin. Kuoltuaan koira tapansa parantaa, paha koira ei kuoltuansakaan*, — kas siinä mitä suomalaiset sananlaskut sanovat. Mutta siksipä *Koiralla on(kin) koiran palkka.*

Kuvaamani piirre ei kuitenkaan ole ominainen yksinomaan suomalaisten käsitykselle koirasta. Olemme päinvastoin huomanneet, että useat esimerkkeinä mainitsemistani sananlaskuista ovat yleiseurooppalaisia, ja niillä, jotka eivät semmoisia ole, on tavallisesti jossain toisessa muodossa vastineensa. Minusta tuntuu kuitenkin siltä, ett'ei missään muualla ylenkatse ole niin rajaton kuin meillä. Muualla sitä näet ovat heikontamassa monet sananlaskut, joiden mukaan koira saa sangen kauniitakin piirteitä. Uskollisuus

on m. m. aivan yleisesti liittynyt koira-käsitteeseen. Mainitsen vain saksalaiset sananlaskut: *Alte Hunde — treue Hunde* ja *Alte Hunde und alte Freunde sind viel werth* [1]. Ja mitä sanomme seuraavista: *Wenn man dem Hunde auch ein Bein bricht, seine Treue wanket nicht* ja *Der Hund bleibt treu, schlägt der Herr ihm auch ein Bein entzwei* [2]. Niissähän kuvataan koiran kiintymystä isäntäänsä kerrassaan suurenmoiseksi. Myöskin *Ruotsissa* sanotaan: *Trooheet finnes snarast i Hundehuset* [3], ja niin'ikään *Venäjällä: Собака человѣку неизмѣнный другъ* [4]. — Mainitsen vielä, että Pohjois-Amerikan alkuasukkailla, kaikilla poikkeuksetta, koiraa käytetään suorastaan uskollisuuden vertauskuvana. Niinpä mainitsee Wander (II. Hund. n:o 105) irokeesien ennen polttaneen uutena vuotenaan koiran uhrina Suurelle Hengelle, jolle se siten lähetettiin vakuuttamaan heimon uskollisuutta. Suomalaiset eivät ole lainanneet ainoatakaan sananlaskua, joka sisältäisi tämän kauniin piirteen. Ainoatakaan kertaa ei sanaa *uskollinen* ole käytetty koiran määräyksenä; — Virossa se on tapahtunut parissa toisinnossa. Se tuntuu jo tarkoitukselta. *Koira pitää isännästään, kissa kodistaan* on kyllä sananlasku, jossa kuvataan koiran kiintymystä isäntäänsä, mutta sekin on oikeastaan epäoleellinen Suomessa. Naantaalista se on kerran saatu, mutta kotiutumaan se nähtävästi ei ole päässyt, koskapa se ei ole muuanne levinnyt. — Ensi silmäyksellä saattaa näyttää siltä kuin myöskin sananlaskut: *Kyllä koirakin kotinsa tuntee, vaan ei heittiö ihminen, Kyllä koira päänsä silittäjän tuntee, Pahaa ei ihminenkään tunne, hyvän koirakin tuntee* ja *Ei koirakaan kotiväkeä hauku,* rikkoisivat yleistä kokonaiskuvaa, ne kun antavat koiran omata kiitollisuuden tunteen. Tarkemmin katsoen ei näin kuitenkaan ole laita; — luulisin näiden sananlaskujen päinvastoin vahvistavan esittämääni halveksimispiirrettä. Sisältäväthän ne seuraavan ajatuksen: Koirakin, niin vailla kaikkia jalompia omi-

[1]) S W L. II. n:ot 22,23. — [2]) S:a 1169 ja 169 — [3]) P P. n:o 816. — [4]) II P H. VIII. s. 219.

naisuuksia kuin se muuten onkin, voi olla parempi kuin oikein heittiö ihminen. Sekään ei kotiväkeä hauku, sekin tietää, keltä ruokaa saa. Ymmärtääkseni ne siis tahtovat vain mitä voimakkaimmin painostaa jonkun menettelyn kehnoutta asettamalla sille mahdollisimman räikeän vastakohdan. —

Mutta ennenkuin jätän koiran luonteen kuvaamisen on minun otettava puheeksi taikauskoinen käsitys koiran oletetuista yliluonnollisista ominaisuuksista. Edellä olen jo lyhyesti maininnut koiran haavoja parantavan voiman. Näyttää kuitenkin siltä kuin olisi tämä taikauskoinen käsitys meillä ollut paljon hämärämpi kuin muilla kansoilla. *Kyllä koira haavansa nuolee*, on kyllä sangen yleinen sananlasku, mutta parantamisajatuksen luulisin siitä ainakin suureksi osaksi kadonneen. Vain yhdessä toisinnossa se aivan selvästi esiintyy: *Se koira parantakoon, joka on haavoittanutkin.* — Useissa germaanilaisissa ja romaanilaisissa sananlaskuissa sensijaan kerrotaan selvin sanoin, miten koira sairastettuaan oikein lähtee hakemaan parantavia yrttejä, joiden avulla m. m. vatsataudit häviävät. Samantapaisia venäläisiäkin toisintoja on olemassa. Kaikesta tästä eivät meidän sananlaskumme tiedä mitään; — kissan kielessä kyllä sanotaan olevan *sata taikaa.* —

Mutta on sitä koiralla toinenkin ihmeellinen kyky. Se näet voi nähdä kuoleman enkelin, kun tämä taloa lähestyy, ja silloin koira alkaa ulvoa pitkään ja valittavasti. Se tuntee kamalan vieraan. Tulipalonkin se vainuaa kaukaa, jopa edeltäkäsinkin aavistaa, milloin se on tulossa. Tämä luulo on ollut yleinen koko Euroopassa, ja vielähän meidänkin päivinämme omassa maassamme monet taikauskoiset henkilöt kiven kovaan vakuuttavat koiran ulvomisen tietävän pahaa: — varmaa kuolemantapausta tai valkeanvaaraa, riippuen siitä onko koiran kuono maahan, vaiko ylöspäin kääntyneenä. Yön hiljaisuudessa tämmöinen ulvominen tuntuu oudolta ja kaamealta, — mahdollisesti sitä juuri senvuoksi on alettukin pitää jonkun kauhean onnettomuuden enteenä. Hautajaisia saa myöskin joltisellakin varmuudella

odottaa taloon, jos koira kaivaa maahan syviä kuoppia. — Jos taas koira syö heiniä on sade odotettavissa; — meillä käytetään kuitenkin myös kissaa ennustajana tässä suhteessa. —

Mutta mikä tehtävä on koiralla sitten ollut suomalaisten taloudessa? — *Se on koiran työ, että haukkuu,* vastaa sananlasku ja toinen vielä vakuuttaa: *Kyllä hyvä koira hintansa haukkuu.* Muuten huomaamme tehtävän olleen kolmenlaisen, koiraa kun käytettiin talonvahtina, metsästyksessä ja paimenen mukana karjaa kaitsemassa. Kaikki nämä eri puolet ovat sananlaskuissamme edustettuina. *Jos et syötä koiraa, syötä varasta,* näyttää selvästi, miten tärkeä talonkoiran tehtävä oli; eihän ehdottomampaa muotoa juuri voisi keksiä. Tämän lisäksi oli koiran pidettävä huolta vieraiden tulon ilmoittamisesta. *Koirat haukkuu, kosijat tulee, minä vaivainen alasti!* —

Aivan tavallisia yli koko Suomen ovat ne sananlaskut, jotka puhuvat metsästyksestä koiran avulla. *Ei se koira oravaa hauku, joka väkisin metsään ajetaan* ja *Ei makaava koira jänistä saa,* ovat tämmöisiä.

Karjakoira sensijaan esiintyy sananlaskuissamme verrattain harvoin. Olen sen tavannut vain muutamissa toisinnoissa, jotka nekin ovat harvinaisia. *Lerppuin koira karjaan menee, kipin kapin kotia tulee* ja *Ei se koira oravaa (tuo) hauku, joka väkisin karjaan ajetaan,* ovat ainoat tälläiset toisinnot. Niistä ensimäinen oikeastaan on eräästä runosta peräisin eikä varsinainen sananlasku, — jälkimäinen taas ilmeisesti on satunnainen sekaannus. Meillä on kyllä olemassa sananlaskuja, jotka kuvaavat suden ja koiran välistä leppymätöntä vihollisuutta esim. *Suden koira vanhanakin, Ei susi koiran kuolemata itke ja Harvoin koira oikealla kuolemalla kuolee, joko susi syö tai hirtetään,* — mutta sittenkin on tämä puoli mielestäni verrattain vähäpätöinen. Mainitut toisinnot vain antavat meidän aavistaa koiran tehtävän paimenen apurina. Aivan toisin on asianlaita jo Virossa. Täällä näyttää, — tietysti sananlaskuista päättäen, — koiran tärkein tehtävä olleen karjan suojele-

minen. Helposti tämän ymmärrämmekin, kun muistamme karjanhoidon suuren merkityksen naapurimaamme laajoilla aatelistiloilla. Sitäpaitsi ovat historialliset olot tähän myöskin osaltaan vaikuttaneet, — olihan talonpoikia kielletty koiran avulla metsästämästä. Niinpä onkin Virossa lukuisa joukko sananlaskuja, jotka puhuvat karjakoirasta. Otan tähän muutamia: *Kuri koer kaitseb kõige paremaste karja*, *Anna siis koerale süüa, kui koer karjale läheb*, *Kes pinni ei taho süöta, süütkü sutt karjaka*, *Ära mine siis koer söötma, kui juba hunt karjas on*, *Sööda siis veel koera, kui unt lammaste seas on*, *Ega hundist karjakoera ei saa*, ja *Ei saa sest koerast karjakoera, keda nööri otsan vedetässe.* Huomasimme muutamien yleiseurooppalaisten sananlaskujen, kuten esim. juuri viimemainitun, muuttaneen muotoaankin, voidakseen puhua karjakoiran tehtävästä. — Samantapaisia sananlaskuja tapaamme Saksassakin sangen paljon. Kun ne nyt eivät ole päässeet nimeksikään edes muiden mukana Suomeen tunkeutumaan, tahtoisin tästä tehdä sen johtopäätöksen, ett'ei meillä ole kovin paljon karjakoiriin turvauduttu. On selvää, että meillä kuitenkin on paimenkoiria käytetty. Vielähän meidänkin päivinämme tapaa vanhoja miehiä, jotka entisestä paimenessa olostaan jutellessaan, innostuvat kertomaan loppumattomia kaskuja tämän tai tuon koiran urosteoista.

Jos nyt muutamalla sanalla tahtoisi kuvata koiran asemaa meillä ja muuallakin Euroopassa, niin täytyisi ehdottomasti sanoa: Kadehdittava se ei suinkaan ollut. Ruoasta ei tietenkään suurta lukua pidetty, ohjeena kun oli lause: *Helppo koiran työ, helppo koiran ruoka.* Annettiin mitä sattui ja mitä kehnointa oli. *Huttu, puuro miehen ruoka, voi, velli vasikan juoma, kapakaali koiran ruoka* ja *Kapakaali koiran ruoka* j. n. e., sisältävät koko ruokajärjestyksen, — silloin kun ruokaa laisinkaan annettiin.

Ranskassa oli asian laita aivan sama. *Eau et pain — c'est la viande du chien*, sanottiin siellä. Mainitsen tässä myöskin venäläisen samaa puolta koskevan sananlaskun: *Данъ собакѣ мосолъ: хоть ѣшь хоть брось, хоть впередъ положь.* —

Kohtelu luonnollisesti oli kaikkea muuta kuin sääliväinen. *Es schadet nicht den Hunden, wenn man sie wie Vieh behandelt*[1], *Battre quelqu'un comme un chien*[2] ja *Les coups de bâton sont pour les chiens*[3], kyllin selvästi kuvaavat, mimmoinen se oli. — Esi-isämme näkyvät kyllä täydellisesti käsittäneen koiraraukan tilan surkeuden. Kauniisti, säälitellen he runossa sanoivatkin: *Nuot on kolme koville luotu: onet orja, koito koira ja heikko hevosen varsa, tanterille seisomaan, kiville makaamaan.*

Lopetan esitykseni seuraavalla katkeran ivallisella, ja mielestäni erittäin sattuvalla sananlaskulla: *Hyvin koiraa kohdellaan, taputellaan ja potkitaan.*

---

[1]) S W L. II. Hund. n:o 130. — [2]) F P F. IV. s. 32. — [3]) S:a. s. 32.

Lähdeluettelo ja teosten nimistä käyttämäni lyhennysmerkit.

Käsikirjoitukset:

Suom. Kirj. Seuran hallussa olevat sananlaskukokoelmat.
Tohtori Hurt'in virolaiset sananlaskut.

Painetut lähteet:

Даль, Влабимiръ: Пословицы русскаго народа. Изданiе третье. Москва 1904. — Lyhennys: П Р Н.

Düringsfeld, Ida von und Otto von Reinsberg-Düringsfeld: Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen vergleichend zusammengestellt von — —. Leipzig 1872. Lyh. S G R.

Eckart, Rudolf: Niederdeutsche Sprichwörter und volkstümliche Redensarten. Gesammelt und herausgegeben von — —. Braunschweig 1893. Lyh. N D S.

Ермоловъ, А: Народная сельско-хозяйственная мудрость въ пословицахъ, поговоркахъ и примѣтахъ. III Животный мiръ въ воззрѣнiяхъ народа. С. Петербургъ 1905. Lyh. Н С Х М.

Frischbier, H: Preussische Sprichwörter und volkstümliche Redensarten. Gesammelt und herausgegeben von — —. Berlin 1865. Lyh. P S.

Grubb, Christoph L ja Cothob, Lauri Törning: Penu Proverbiale, Thet är: Ett Ymnigt Förråd aff allehanda Gamble och Nye Svenske Ordseder och Lärespråk. Stockholm 1678. Lyh. P P.

Juteini, Jaakko: Jaakko Juteinin kirjoja. Viipuri 1858., — Uusia Sanan Laskuja. Toinen Parannettu ja lisätty Ulosando. Viipuri 1817.

Koskimies, A. V: Kokoelma Suomen Kansan Sananlaskuja. Suom. Kirj. Seur. toimituksia. 113 osa. Helsinki 1906. Lyh. K S K S.

Kristensen, Evald Tang: Danske ordsprog og mundheld, skjaemtsprog, stedlige talemåder, slagord og samtaleord. Kjøbenhavn 1890. Lyh. DO.

Köhler, Carl Sylvio: Das Tierleben im Sprichwort der Griechen und Römer. Leipzig 1881. Lyh. TSGR.

Rolland, Eugène: Faune populaire de la France. Tome IV. Canis familiaris. Paris 1881. Lyh. FPF.

Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur. Östnordiska och latinska medeltids ordspråk. Peder Låles ordspråk och en motsvarande svensk samling I. Kjøbenhavn 1889—1894. Lyh. ÖNMO.

Wander, Karl Friedrich Wilhelm: Deutsche Sprichwörterlexikon. Leipzig 1867—1880 II ja V osa. Lyh. SWL.

Wiedemann, F. J: Aus dem inneren und äusseren Leben der Ehsten. Pietari 1876. Lyh. IÄLE.

Merkkien selitykset.

Leviämistauluissa *Suomessa* tarkoittaa a: Varsinais-Suomea, b: Satakuntaa, c: Uuttamaata, d: Etelä- ja Keski-Hämettä, e: Pohjois-Hämettä, f: Etelä-Savoa, g: Pohjois-Savoa, h: Etelä-Karjalaa, i: Itä-Karjalaa, j: Pohjois-Karjalaa, k: Etelä-Pohjanmaata, l: Keski-Pohjanmaata, m: Itä-Pohjanmaata, n: Pohjois-Pohjanmaata ja Lappia, p: Venäjän Karjalaa ja s: Inkeriä.

Virolaisten sananlaskujen leviämistauluissa tarkoittaa Vv: Virumaata, J: Järvämaata, H: Harjumaata, L: Läänemaata, S: Saaremaata, P: Pärnumaata, Vl: Viljandimaata, T: Tartumaata, Võ: Võrumaata ja Se: Setumaata.

Sisällys.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

Keskustelemukset

v. 1909—1910.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Keskustelemukset v. 1909—1910.

Huhtikuun 7 p. 1909.

1 §. Edellisten kokousten pöytäkirjat tarkastettaviksi luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Ilmoitettiin että runolaulaja Miihkali Perttusen hautakivi oli valmistunut ja huhtikuun 5:nä p:nä määräpaikkaansa lähetetty. Hautakivi, josta valokuva oli kokouksessa nähtävänä, on harmaata graniittia, risti valkeata marmoria, ja on siihen kaiverrettu sanat: „Runolaulaja Miihkali Perttuni. † 3/IX 1899. Hautakiven pystytti Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.“

3 §. Julki luettiin tähän liitetty rahastonhoitajan tilejä tarkastamaan valittujen tilintarkastajain, herrojen Arvi Kuhan ja Akseli Rauanheimon, lausunto, ja myönsi Seura tilintarkastajain ehdotuksen mukaisesti tilinpäästön rahastonhoitajallensa, maist. O. Hallsténille.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosikokouksessa 16 p:nä maaliskuuta 1909 valittuina tarkastamaan Seuran rahastonhoitajan tilejä v:lta 1908, olemme me allekirjoittaneet tä-

män meille uskotun tehtävän nyt suorittaneet ja saamme tarkastuksen nojalla kunnioittavimmin antaa seuraavan lausunnon:

että tilikirjoissa oleva voitto- ja tappiotili sekä tasaustili ovat muun kirjanpidon kanssa yhtäpitävät;

että Seuran omistamat arvopaperit, jotka olemme laskeneet, ovat oikein ja hyväksyttäviin arvoihin merkityt kirjoihin;

että 4 p:nä huhtikuuta 1909 laskemamme kassa oli saman päivän kassakirjasaldon kanssa yhtäpitävä;

että tilikirjat ovat meille näytettyjen tilitodistuksien mukaiset sekä huolellisesti ja tarkasti tehdyt.

Edellä sanotun perustuksella mielihyvällä ehdotamme annettavaksi rahastonhoitajalle tilinpäästön v:lta 1908 ja saamme erityisesti huomautttaa, että v. 1908 on Seuran kirjojen myynti ollut suurempi kuin koskaan ennen ja vuoden tappio pienempi kuin mitä se yleensä on ollut.

Helsingissä 4 p:nä huhtikuuta 1909.

Arvi Kuha. Akseli Rauanheimo.

4 §. Julki luettiin tähän liitetty kirjailija Johannes Linnankosken kiitoskirje hänelle viime vuosikokouksessa myönnetystä kaunokirjallisesta palkinnosta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle!

Jo kolmannen kerran on minun osakseni tullut se tunnustus ja kehotus, minkä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kaunokirjallinen palkinto sisältää. Pyydän siitä vilpittömästi kiittää, enkä saata olla samalla valittamatta, etten ole suuremmalla ja painavammalla tekeleellä tätä kehotinta ansainnut.

Toivoen pian koittavaksi sen kaihotun ajan, jolloinka hellimänne suomalainen kaunokirjallisuus, oman vakaantuneen säve-

lensä löytäneenä, ryntäisi kymmenin väkevin singahduksin näistä palkinnoista kiistämään, piirrän

Suurimm. kunnioit. Teidän
Johannes Linnankoski.

Hajala 28. 3. 09.

5 §. Samoin esitettiin Seuralle alla oleva hra R. Zoderin kiitos hänelle lähetetyistä I. Krohnin „Suomen kansan sävelmistä."

Der sehr verehrlichen Finnischen Literatur-Gesellschaft.

Als ich vor längerer Zeit durch die liebenswürdige Empfehlung der Herren Dr. Joh. Bolte und Dr. Ilmari Krohn 7 Bände des grossartigen Literatur-Denkmales „Suomen Kansan Sävelmiä II" erhielt, war ich über Umfang und Reichhaltigkeit entzückt. Wahrlich, ein solches Volk ist glücklich zu schätzen, welches einen so reichen Liederschatz besitzt, umsomehr, wenn dieser in so sinnreich angeordneter Weise dargeboten wird.

Das grosse Werk der Finn. L. G. wird gewiss auch für die Publ. des öst. Unt. Minist. „Das Volkslied in Österreich" vorbildlich wirken und so als guter Same auch im fernen Österreich gute Früchte tragen. Der Unterzeichnete ist nicht imstande, der werten F. L. G. mit Taten zu danken; er bittet, in Worten seinen *allerherzlichsten Dank* entgegenzunehmen und wünscht ihr für alle Zeiten:

vivat, floreat, crescat!

zum Wohle des eigenen Volkes und als Vorbild für andere Völker.

Mit vorzüglichster Hochachtung verbleibe ich ihr
dankschuldiger
Raimund Zoder.

Wien, IX. Schlagerg. 5, 22 Jänner 09.

6 §. Seuralle saapuneen tähän liitetyn kutsun johdosta päätettiin lähettää adressi suuren venäläisen kirjailijan Nikolai Gogolin muistopatsaan paljastamistilaisuuteen Moskovaan. Adressi kirjoitetaan suomeksi, mutta liitetään myös venäjänkielisenä erikseen painettuna käännöksenä mukaan ja varustetaan tuohikansilla. Professori J. J. Mikkola oli suosiollisesti luvannut avustaa Seuran toimimiehiä sen laatimisessa ja viedä sen perille.

Société des Amis des Lettres Russes.
Université Impériale de Moscou.

Le 9 mai (nouveau style) aura lieu à Moscou l'inauguration solennelle du monument érigé en l'honneur d'un de nos plus grands écrivains, le fondateur, avec Pouchkine, du réalisme dans la littérature russe, Nicolas Vassiliévitch Gogol. Ce monument est le résultat d'une souscription nationale, due à l'initiative de la Société des Amis des Lettres Russes, et l'inauguration coincide à peu de jours près avec le centenaire de la naissance du célèbre auteur des „Ames mortes", ce qui rehausse encore la signification de la prochaine solennité.

La Société des Amis des Lettres Russes a l'honneur de prier Suomalaisen Kirjallisuuden Seura de vouloir bien prendre part à cette fête si importante pour toute la Russie.

Pour des raisons d'organisation la Société prie de l'informer aussi tôt que possible de la manière dont Suomalaisen Kirjallisuuden Seura désire participer à cette solennité: envoi d'une députation, d'une adresse, d'un télégramme etc.

Les adresses, dépêches, discours peuvent être écrits et lus dans toutes les langues.

Président A. Grouzinesky.

Président du Comité organisateur N. Dawydow.

Prière de répondre à l'adresse suivante: Ouniversitet, Obchtchestvo Lioubiteleï Rossiiskoy Slovesnosti, Gogolewskaya Kommissiia. Moscou, Russie.

7 §. Tähän liitetyn Ruotsalaiselta Kirjallisuusseuralta tulleen kirjelmän johdosta, jossa Seuraa pyydetään valitsemaan jäsen toimikuntaan, jonka tehtäväksi tulisi laatia ehdotus paikannimien keräämisestä maamme vanhoista asiakirjoista, valittiin Seuraa edustamaan prof. E. N. Setälä. Itse asiasta ei Seura katsonut voivansa mitään päätöstä tehdä, ennenkuin on saanut lähemmän suunnitelman.

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
i
FINLAND.

Helsingfors, d. 26 mars 1909.

Till Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Svenska Litteratursällskapet i Finland, som på förslag af professor Hugo Pipping vidtagit åtgärder för att få till stånd en förteckning öfver ortnamn anträffade i gamla handlingar och gjort början med att låta uppteckna alla ortnamn från svenska Nyland, hvilka finnas upptagna i handlingar från 1500-talet, har emellertid ansett, att det vore i hög grad önskvärdt, att förteckningar omfattande hela landet äfvensom alla tillgängliga handlingar från äldre tider komme till stånd. Då Sällskapet tager för gifvet, att ett företag af denna art kunde påräkna understöd äfven utom Sällskapet, har Sällskapet beslutit vända sig till särskilda sällskap, bland dem äfven Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, med uppmaning till dessa sällskap att utse hvar sin delegerade i en kommitté, som skulle sammankallas af en af Svenska Litteratursällskapet utsedd medlem. Kommitténs uppgift skulle blifva att åstadkomma en samverkan mellan de olika lärda sällskapen i antydt syfte och att hos landets regering söka utverka det understöd för företaget, af hvilket detsamma utan tvifvel vore förtjänt. Svenska Litteratursällskapet, Finska vetenskapssocieteten, Sällskapet för Finlands geografi och Historiska samfundet ha redan

utsett medlemmar i sagda kommitté, och får Sällskapet härmed uppmana Suomalaisen Kirjallisuuden Seura att, i händelse förslaget vinner Sällskapets understöd, äfven för sin del utse en medlem i kommittén.

På Sällskapets vägnar

M. G. Schybergson.

Arvid Hultin.

8 §. Ehebergin Finanssiopista, joka jo on vähissä, päätettiin toimittaa uusi painos viimeksi ilmestyneen saksalaisen painoksen mukaan. Uuden laitoksen toimittajaksi on lupautunut teoksen suomentaja prof. K. J. Ståhlberg.

9 §. Sen johdosta että lakitiet. kand. I. Tavaststjerna oli tarjonnut Seuralle julkaistavaksi henkivakuutussopimusta koskevan tutkimuksensa päätti Seura kääntyä Henkivakuutusyhtiö Suomen puoleen kysymyksellä, tahtoisiko se joko ottaa kustantaaksensa mainitun teoksen tai suostuisiko se Seuralle suorittamaan 1,000 markkaa painatusapua.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Viime keväänä valmistui henkivakuutussopimusta koskeva kirjoitelmani, jonka laadinnan Suomalaisen Kirjallisuuden Seura oli antanut minulle toimeksi. Oleskeltuani syyslukukauden Saksanmaalla opintojani jatkamassa, tarkastin sanotun työni vielä perinpohjaisesti tehden siihen eräitä muutoksia ja lisäyksiä ja koettaen tällöin pitää silmällä varsinkin lainkäytössä ilmaantuneita riitakysymyksiä. Rohkenen nyt nöyrimmästi anoa, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura suostuisi työni painatuksen kustantamaan. Samalla tietysti luovun kaikesta oikeudesta kirjan myymiseen. Riihimäki 13 päivä Maaliskuuta 1909.

Ilmari Tavaststjerna.

10 §. Kotikielen seuran toimittamaa aikakauslehteä „Virittäjää“ päätettiin avustaa vuodelle 1909 600 markalla ehdolla että Seura saa lehteä 200 kpletta.

Ote Kotikielen seuran pöytäkirjasta maaliskuun 14 p. 1909.

5 §.

Kotikielen seura päätti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta anoa 600 mk. aikakauslehtensä, Virittäjän avustamiseksi.

Vakuudeksi

Ester Äijälä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Pyydämme Kotikielen seuran puolesta edelleenkin Virittäjälle 600 markan avustusta.

Helsingissä 18 p. maalisk. 1909.

Heikki Ojansuu,
Kotikielen seuran varapuheenjohtaja.

Ester Äijälä,
Kotikielen seuran sihteeri.

11 §. Julki luettiin tähän liitetty „Suomalaisen Kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunnan luonnontieteelliseltä osastolta tullut kirjelmä, jossa Seuralle tarjotaan muutamia teoksia julkaistavaksi. Tarjotuista teoksista päätti Seura toimituksiinsa ottaa suomennoksen prof. O. Widmanin teoksesta „Elementär lärobok i organisk kemi“.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

„Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunnan luonnontieteelliseltä osastolta, joka aikoo suomennuttaa alempana nimitetyt teokset, olen saanut toimekseni täten tiedustaa arv. Seuralta, mitkä Seura niistä haluaa saada kustannuksellaan julkaistaksensa:

Darwin, Charles: The Origin of Species by means of natural selection (London, John Murray, 1906);

Plate, L.: Der gegenwärtige Stand der Abstammungslehre (Leipzig, B. S. Teubner, 1909; 57 siv. isoa oktaavokokoa) — aiottu edellisen täydennykseksi;

Graetz, Leo: Die Elektrizität und ihre Anwendungen; 13 ja 14 painos (Stuttgart, J. Engelhorn, 1907, n. 42 painoarkkia);

Widman, Oskar: Elementär lärobok i organisk kemi. Tredje, delvis omarbetade uppl. (Stockholm 1906).

Ensinmainitun suomentaa fil. kand. A. R. Koskimies, kolmannen maist. Yrjö Tuomikoski (yksin tai jonkun ammattiteknikuksen avulla) ja viimeisen maist. Väinö Vuolijoki.

Kun osasto aikoo tarjota ne suomennokset, joita toimikunnassa edustetut seurat eivät halua julkaista, yksityisille kustantajille vielä tämän lukukauden kuluessa, on osaston toivo, että arv. Seura ratkaisisi tämän asian ensi kokouksessaan.

Helsingissä maalisk. 29 p:nä 1909.

Suurimmalla kunnioituksella

E. A. Tunkelo,

toimikunnan sihteeri.

12 §. Schurtzin „Urgeschichte der Kultur“ teoksen suomennos, jota mainitun rahaston puolesta Seuralle niinikään tarjottiin, katsottiin laajuutensa ja runsaan kuvituksensa vuoksi tulevan siksi kalliiksi, että Seuran ei käynyt sitä kustannettavakseen ottaminen.

13 §. Tähän liitetyn pyynnön johdosta myönnettiin yliopp. E. Saarimaalle 200 markan suuruinen matkaraha kansanrunouden keräämista varten Varsinais-Suomessa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Arvoisalta Seuralta pyydän kunnioittavimmin matkarahaa kerätäkseni ensi kesänä puolentoista kuukauden aikana kansanrunoutta kotimaakunnassani Varsinais-Suomessa. Koska mainitusta maakunnasta jälkeen maisteri Juho Sjöros-vainaan sadunkeräysten on verrattain vähän kansanrunoutta muistiinpantu ja koska sieltä kuitenkin epäilemättä vielä voi löytyä yhtä ja toista, mikä olisi pelastettava unhoon joutumasta, rohkenen tällaisen pyynnön tehdä. Keräysmatkallani ottaisin erityisesti huomioon ne paikkakunnat ja kansanrunouden lajit, jotka ovat tähänastisessa Varsinais-Suomen keräyksessä joko kokonaan tai suureksi osaksi jääneet syrjään.

Helsingissä huhtikuun 1 p:nä 1909.

Eemil Saarimaa,
ylioppilas.

14 §. Uusiksi jäseniksi ehdotettiin ja hyväksyttiin:

Pankinvirkamies Karl Albert Sarasto,	Helsinki.
Tohtori Oiva Johannes Tallgren,	„
Fil. maist. John Schlüter,	„
Professorinrouva Elsa Melander,	„
Varatuomari Heikki Hakosalo,	„
Rouva Maiju Hakosalo,	„
Fil. kand. Aarne Laaksovirta,	„
Agronoomi Eino Kalmari,	Sääksmäki.
Fil. kand. Taavi Auvo Kahra,	Helsinki.
Opettaja J. Repo,	Helsinki.
T:ri O. J. Brummer,	Jyväskylä.

15 §. Prof. K. Krohn julki luki tähän liitetyn Kansatieteellisen valiokunnan lausunnon, joka hyväksyttiin:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle lähetetyistä kansanrunouskokoelmista:

Neiti *Saima Jämsén* on lähettänyt sananlaskuja Viitasaarelta. Mainitaan kiitoksella;

Yliopp. *Niilo Kallio,* Leena Puhakan runoja. Mainitaan kiitoksella;

J. P. Kaltiala, runoja Soinista. Mainitaan kiitoksella;

Yliopp. *P. Korpinen,* runoja, taikoja, lauluja, sananlaskuja ja arvotuksia Lammilta ja Ylöjärveltä. Ehdotetaan 50 markan kirjapalkinto;

Opettaja *F. Lempainen,* satuja, lauluja, loitsuja sekä arvotuksia Kokemäeltä. Ehdotetaan 30 markan kirjapalkinto;

Kalle Murtomäki, sananlaskuja ja arvotuksia. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto;

Opettaja *Juho Nieminen,* sananlaskuja Lehtimäeltä. Mainitaan kiitoksella;

Opettaja *V. Potschtareff* on lähettänyt kokoelman satuja ja runoja Karjalasta. Ehdotetaan 40 markan kirjapalkinto;

Opett. *H. Pulkkinen*, sananlaskuja Liperistä. Mainitaan kiitoksella;

Neiti *Hilja Sonkkila,* satuja, lauluja ja leikkejä Säiniöstä. Ehdotetaan 35 markan kirjapalkinto;

F. Saarelma on lähettänyt sävelmiä Mouhijärveltä. Ehdotetaan 30 markan kirjapalkinto;

Asioitsija *A. Turunen* on lähettänyt satuja, runoja, taikoja ja sananlaskuja Enosta. Ehdotetaan 40 markan rahapalkinto;

Opettaja *Eemeli Vihervaara,* runoja ja lauluja Pöytyältä. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Inkeriläiset opettajat *P. Inki* ja *A. Kupri* ovat lähettäneet kuvauksia sikäläisistä häätavoista. Ehdotetaan edelliselle 25 markan ja jälkimäiselle 35 markan rahapalkinto.

Helsingissä, 7 p:nä huhtik. 1909.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

Kaarle Krohn.

16 §. Samoin hyväksyttiin t:ri E. A. Tunkelon julki lukema Kielitieteellisen valiokunnan lausunto:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

saa Kielitieteellinen valiokunta kunnioittaen ilmottaa seuraavat, äsken saapuneet *sanalähetykset:*

Yliopp. *Armas Aavikko* on lähettänyt 28 sanalippua Suomusjärveltä ja Kiikalasta.

Past. *K. E. Meno* on lähettänyt Kauhajoelta havaintoja sanoista *mukaan* ja *aaves* sekä passiivin käytöstä.

Maist. *E. V. Ahtia* on tuonut loput viimekesäistä saalistaan Suojärveltä, yht. 1500 sanalippua: *hǫą₍d'ž́ą̀riu̯gu — ägräs.*

Helsingissä huhtik. 7 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

17 §. Ilmoitettiin että se kokoelma A. I. Arwidssonin kirjoituksia, jonka seura oli päättänyt painosta toimittaa, oli t:ri Edv. Reinin toimesta painoon pantavaksi valmistunut. Teokseen päätettiin liittää Arwidssonin kuva.

18 §. Päätettiin ryhtyä kirjain vaihtoon Lembergissa sijaitsevan Ševčenko-seuran kanssa siten että Seura antaa

Suomi-kirjan IV:nnen jakson alusta ja vasta ilmestyviä sopivia kansanrunoutta koskevia julkaisuja ja Ševčenko-seura taas kielitieteellisen osastonsa julkaisuja.

19 §. Varajäseneksi „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston" kaunokirjalliseen valiokuntaan toimittaja I. Inhan sijaan, joka oli mainitusta jäsenyydestä luopunut, valittiin t:ri O. Tallgren.

20 §. Valmistuneeksi ilmoitettiin t:ri R. Erichin suomentama J. Serlachiuksen „Suomen yleisen obligatsionioikeuden oppikirja."

21 §. Julkiluettiin näin kuuluva kassatili:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili maaliskuun ajalta vuonna 1909.

Siirros maaliskuun 1 p. 1909 . . 655: 49

Tuloja:

1.	A. Niemi, vuokransa	225: —
	Virallisen lehden vuokraa. . .	700: —
3.	M. O. Pelttari, myytyjä kirjoja	76: 95
	H. Sjöblom, samoin	86: 02
5.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	250: —
8.	Samoin	3,100: —
10.	Samoin	400: —
	Haveri, jäsenmaksunsa. . . .	24: —
	Vasenius, samoin	24: —
	K. Kaukoranta, myytyjä kirjoja.	48: 95
	A. Okko, samoin.	130: —
12.	A. Eklund, samoin	643: 40
	K. O. Pankin korkolippujen korkoa, 27×112	3,024: —

	A. Salokannel, myytyjä kirjoja .	231: —
	O. Harrassowitz, samoin . . .	103: 30
13.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	2,000: —
15.	Samoin	400: —
	Samoin	400: —
	Åke Rossander, myytyjä kirjoja	37: 20
	E. Rissanen, samoin	489: 05
	Schlüterin kirjakauppa, samoin .	863: 70
17.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	100: —
18.	Samoin	1,600: —
19.	Samoin	1,000: —
	L. Sundman, myytyjä kirjoja .	176: 30
	I. Hannula, samoin	13: 55
	E. Thessman, samoin	9: 75
	A. G. Väänänen, samoin . . .	461: 80
	L. Virtanen, samoin	118: 30
22.	A. Friemann, samoin	336: 35
	Frenckellin kirjakauppa, myytyjä kirjoja	828: 75
	H. A. Vinter, samoin	264: 45
	Virolaisten kokoelmain kustannusten lyhentämiseksi . .	1,500: —
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	210: 80
24.	Samoin	1,500: —
	A. & I. Anttonen, myytyjä kirjoja	162: 05
	A. Lagerbom, samoin	467: 35
	R. Edgren, samoin	867: 97
	Toini Streng, samoin	589: 35
	E. & A. Axelqvist, samoin . .	380: 60
	H. Ikonen, samoin	73: 80
26.	Kansallinen Kirjakauppa, samoin	2,471: 45
	Kotkan Kirjakauppa, samoin. .	564: 70
	B. B. Bergdahl, samoin . . .	669: 95

	O. Heikura, samoin	79: 40	
	H. Enqvist, samoin	10: —	
27.	H. Heinonen, samoin	125: 90	
	M. Kurppa, samoin	38: —	
29.	Weilin & Göös, samoin	518: 75	
	K. J. Gummerus O. Y., samoin	844: 05	
	Lappeenrannan Kirjakauppa, samoin	540: 25	
	J. Kauno, samoin	99: —	
	L. Sandström, samoin	59: 80	
30.	J. Pettersson, samoin	19: 70	
	L. Nordberg, samoin	1,144: 05	
	U. W. Telén & C:o, samoin	507: 75	
31.	H. Edgren, samoin	456: 55	
	E. Söderström, samoin	462: 65	
	Vaseniuksen Kirjakauppa, samoin	1,371: 25	
	M. Bohm, samoin	71: —	
	S. Kastegren, samoin	835: 95	
	Sortavalan Kirjakauppa, samoin	645: 25	
	Sanomalehtitilausmaksu takaisin maks.	1: 30	35,454: 44
	Yhteensä		36,109: 93

Menoja:

1.	M. Bohm, palkkansa	875: —
	A. R. Niemi, samoin	1,000: —
	E. A. Tunkelo, samoin	250: —
	Postimerkkejä sihteerin tarpeeksi	10: —
	„Kirjapainotaito", ilmoituksista	62: 50
	Akateem. Kirjakauppa, sanakirjoja y. m.	33: 25
2.	K. O. Pankkiin Konttokuranttitilille maks.	500: —
5.	„Vanamo"-yhdistykselle	390: —

8.	Prof. Godenhjelm, toimituspalkkiota	3,100:	—
9.	T:ri H. Ojansuu, tekijäpalkkaa .	400:	—
10.	S. Patajoki, stipendinsä . . .	40:	—
	K. O. Pankkiin Konttokuranttitilille maks..	3,000:	—
11.	„Työmies"-lehti, ilmoituksista .	12:	—
13.	„Hels. Sanomat", samoin . . .	61:	87
	O. Y. Weilin & Göös, painatuskuluja	2,000:	—
15.	E. Granit-Ilmoniemi, apurahaa .	400:	—
	K. V. Suomensalo, lunta ajettu	81:	40
	Sähköä	71:	70
17.	H. Korjula, puhtaaksikirjoitusta	46:	—
	J. Holm, kopioimistyötä . . .	22:	—
	J. Holm, samoin (virol. runoja) .	12:	50
	J. Aavik, toimituspalkkaa . .	225:	—
18.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	1,500:	—
	R. Erich, tekijäpalkkaa . . .	600:	—
	Kirjailija Joh. Linnankoski, palkinto	1,000:	—
	Kirjailija Kyösti Vilkuna, samoin	1,000:	—
	Kirjapaino O. Y. „Sana", painatuskuluja	148:	30
22.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	600:	—
24.	Samoin	1,500:	—
	E. Aspelin-Haapkylä, tekijäpalkkaa	1,500:	—
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	1,500:	—
26.	Samoin	3,300:	—
27.	Samoin	3,100:	—
29.	Samoin	2,000:	—
31.	Samoin	2,000:	—

J. Holm, puhtaaksikirjoitusta .	5: —	
J. E. Vihervaara, palkkansa . .	100: —	
M. Bohm, lähetyskuluja . . .	113: 75	
M. Pasola, palkkansa	40: —	
L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	32,660: 27
Siirros maaliskuun 31 päivänä		3,449: 66
Yhteensä		36,109: 93

Helsinki huhtikuun 7 päivänä 1909.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

A. R. Niemi.

Toukokuun 5 p. 1909.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja tarkastettavaksi luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Ilmoitettiin että Nikolai Gogolin muistopatsaan paljastamistilaisuuteen lähetettäväksi päätetty adressi oli valmistunut ja oli näin kuuluva:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, jolla on ollut onni puolestaan edistää Gogolin kääntämistä Suomen kielelle, lausuu syvän kunnioituksensa hänen muistolleen. Gogolissa on suuren runoilijan vapaa taiteellinen pyrkimys sulautunut yhteen etsivän ihmisen siveellisen kilvoittelun kanssa, ja tästä Gogolin perinnöstä on kasvanut Venäjän kirjallisuuden voima ja syvyys. Elämän todellisuus pohjanaan ja korkeampi totuus silmämääränään on Gogol ohjannut Venäjän kirjallisuuden sen kansallisen omaperäisyyden lähteille ja samalla antanut sen pyrkimyksille yleisinhimillisen kantavuuden. Siksi on Gogolin runous meille suomalaisillekin rakas.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura:

Kaarle Krohn.

A. R. Niemi.

3 §. Pöytäkirjaan liitettiin valtion kirjallisuuspalkintoja koskevat asiakirjat:

Pöytäkirja, tehty valtion kirjallisuuspalkintolautakunnan kokouksessa 2 p. maalisk. 1909. Läsnä olivat: Suomalaisen Kirjalllisuuden Seuran edustajat toht. J. Hahl, maist. Fr. J. Lindström ja toht. A. H. Bergholm, viimemainittu toht. A. W. Koskimiehen sijallisena, sekä Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat: reht. B. Estlander, toht. Emil Zilliacus ja toht. Yrjö Hirn, viimemainittu prof. Wald. Ruinin sijasta.

1 §.

Puheenjohtajaksi valittiin toht. Bergholm ja pöytäkirjuriksi päätettiin kutsua allekirjoittanut.

2 §.

Viime vuoden aikana maassamme ilmestyneestä alkuperäisestä kaunokirjallisuudesta tehtiin seuraava luettelo ja päätettiin hankkia ja jakaa siinä mainitut teokset lautakunnan jäsenten luettaviksi:

a) suomenkielisiä:

Juhani Aho, Minkä mitäkin Tyrolista.
Kaarlo Atra, Laura.
Fanny Davidsson, Viettejä.
Jalmari Finne, Me.
„ „ Kun ollaan neroja.
Hilja Haahti, Vanhaa ja uutta.
Kaarlo Halonen, Korpikyliltä.
Toimi Juuti, Kannokossa.
K. A. Järvi, Loinen.
Anni Kaste, Vastarannalla.
Väinö Kataja, Elämän loppuessa.
Ilmari Kianto, Pyhä viha.

V. A. Koskenniemi, Valkeat kaupungit.
Osmo Lajula, Valkaman perhe.
Larin Kyösti, Aarteenkaivajat.
„ „ Vuorivaeltaja.
Sakarias Lassila, Elämän polkuja.
Emil Lassinen, Uusi tulevaisuus.
Eino Leino, Olli Suurpää.
„ „ Naamioita III.
„ „ Halla.
Johannes Linnankoski, Kirot.
„ „ Pakolaiset.
Alpo Noponen, Ihmisyyden merkki.
Gustaf v. Numers, Elinan surma.
L. Onerva, Mirdja.
„ „ Runoja.
Uno Osmio, Kuumehoureissa.
Matilda Roslin-Kalliola, Snäkki.
Marja Salmela, Kappale kahden matkaa.
Juhani Sjöström, Mari.
Maila Talvio, Eri teitä.
Armas Toivo Tarvas, Isä ja tytär.
„ „ „ Legendoja.
U. V. Walakorpi, Matkustava agronoomi.
„ „ Silmänräpäyskuvia.
Frans Viitanen, Suuntalat.
Kyösti Vilkuna, Yksin elämässä.
Vuoritsalo, Humoreskeja.

b) ruotsinkielisiä:

Alceste, Dikter.
Anders Allardt, Byberättelser.
Broder Jönis, Rådman Deken.
Chevalier, Infall.
Arvid Enckell-Bronikowsky, Konstnärssträfvan-Diktarlängtan.

Bertel Gripenberg, Svarta Sonetter.
Erik Hornborg, Den döende staden.
John W:m Nylander, Pojkarna på Metsola.
And. Ramsay, Genom sekler.

3 §.

Toht. Yrjö Hirn ilmoitti olevansa estetty ottamasta osaa lautakunnan työhön.

4 §.

Seuraava kokous päätettiin pitää maalisk. 23 p:nä.

Pöytäkirjan vakuudeksi:
V. Tarkiainen.

Pöytäkirja, tehty valtion kirjallisuuspalkintolautakunnan kokouksessa 23 p. maalisk. 1909. Läsnä olivat: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustaja toht. A. H. Bergholm ja Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat toht. Emil Zilliacus, reht. B. Estlander ja maist. Holger Nohrström, joka toht. P. Nordmanninkin kieltäydyttyä oli astunut hänen sijallensa, sekä allekirjoittanut.

1 §.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat toht. Hahl ja maist. Lindström olivat ilmoittaneet, etteivät he muiden toimiensa vuoksi voineet saapua tähän kokoukseen. Läsnäolijat päättivät kuitenkin alustavasti keskustella teoksista, jotka olisivat huomioon otettavat palkintoja jaettaessa.

Puheenjohtaja, toht. Bergholm, arveli suomenkielisistä teoksista tällä kertaa olevan syytä ennen muita ottaa huomioon Linnankosken, Onervan ja Leinon tuotteet. Näistä hän asetti Linnankosken „Pakolaiset“ toisten edelle ja katsoi sen, taiteellisiin avuihinsa nähden, ansaitsevan 1,000 markkaa suuremman palkinnon.

Rehtori Estlander teki lyhyesti selkoa viime vuonna ilmestyneistä ruotsinkielisistä kaunokirjallisista tuotteista ja mainitsi erityisesti Gripenbergin ja Nino Runebergin (Alcesten) runokokoelmat, jotka olisi palkinnonjaossa merkille pantava.

Toht. Zilliacus kannatti ehdotusta Gripenbergin palkitsemisesta, asettaen hänen sonettinsa ehdottomasti Runebergin runojen edelle. Hänen lausumaansa mielipiteeseen yhtyi myös pääasiassa maist. Nohrström, toivoen kuitenkin myöskin Runebergin runot otettavan huomioon.

Suomenkielisistä teoksista katsoivat toht. Zilliacus ja maist. Nohrström voivansa yhtyä kannattamaan 1,000 markkaa korkeamman palkinnon antamista Linnankoskelle, mutta pyysivät tulevaan kokoukseen mentäessä saada lähemmin tarkistaa mielipiteitänsä muista kysymykseen tulevista teoksista.

2 §.

Sittenkun tämä alustava keskustelu oli päättynyt, määrättiin seuraava kokous huhtik. 6 p:ksi, jolloin kaikki lautakunnan jäsenet esittäisivät ajatuksensa kysymykseen tulevien teosten palkitsemisesta.

Pöytäkirjan vakuudeksi:
V. Tarkiainen.

Pöytäkirja, tehty valtion kirjallisuuspalkintolautakunnan kokouksessa 6 p:nä huhtik. 1909. Läsnä olivat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat: tohtorit A. H. Bergholm ja J. Hahl ja maist. Fr. J. Lindström, Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat: toht. Emil Zilliacus, reht. B. Estlander ja maist. Holger Nohrström, sekä allekirjoittanut.

1 §.

Sittenkun oli lyhyesti kerrottu edellisen alustavan kokouksen mielipiteistä, kehoitti puheenjohtaja palkintolautakunnan

jäseniä lausumaan ajatuksensa palkittavista teoksista ja puhevuoron sai toht. Hahl.

Hän katsoi viimevuotisista suomenkielisistä kirjauutuuksista Linnankosken „Pakolaisten" kyllä ansaitsevan suuremman palkinnon kuin 1,000 markkaa yleensä taiteellisten ja erityisesti tyylillisten ansioittensa vuoksi. Mutta kun käytettävänä on kaiken kaikkiansa vain 5,000 markkaa, niin ei hän varsinkaan tästä käytännöllisestä syystä tahtonut kuitenkaan ehdottaa Linnankoskelle muuta kuin 1,000 markkaa, kun lisäksi vielä saattoi huomauttaa, että „Pakolaisissa" käsitelty aihe — vanhan miehen avioliitto nuoren naisen kanssa ja siitä johtuva kärsimys — on sangen tavallinen, ja nuoren vaimon luonteenkuvaus liian abstraktista, kaavamaista. Onervan „Mirdjaa" piti puhuja myös ilahuttavana kirjallisena ilmiönä ja arveli senvuoksi voivansa yhtyä ehdottamaan sitäkin palkittavaksi, vaikka tunnusti ainaisen itseanalyysin ja m. m. tyylissäkin ilmenevän nietzscheläisen ylimielisyyden vaikuttavan ajan mittaan väsyttävästi. — Ruotsinkielisistä teoksista hän asetti etusijalle Gripenbergin „Svarta sonetter" ja puolsi sille palkintoa, ei kuitenkaan suurempaa kuin 1,000 markkaa, viitaten samoihin käytännöllisiin syihin kuin Linnankosken kirjan johdosta. Muista palkittavista teoksista lupasi puhuja antaa lopullisen lausunnon ensi kokouksessa.

Maist. Lindström yhtyi Linnankosken ja Gripenbergin teosten suhteen pääasiassa toht. Hahlin lausumaan mielipiteeseen, puoltaen heille kummallekin 1,000 markan palkintoa, mutta asettui epäilevälle kannalle Eino Leinon palkitsemiseen nähden, koska hänen viimevuotisissa tuotteissaan ei voi huomata mitään edistystä entisiin teoksiin verraten, eikä sanonut taipuvansa kannattamaan Onervan „Mirdjaa" ollenkaan palkittavaksi, koska sivuseikat ovat siinä monin paikoin paisuneet liian laajoiksi ja pitkäveteisiksi pääasiaan verrattuina. Sen sijaan hän tahtoi puolustaa palkintoa Atran „Lauralle" ja Järven „Loiselle", jotka hänen mielestään veivät voiton Onervan romaanista.

Reht. Estlander liittyi myös kannattamaan Linnankosken

„Pakolaisia“ palkittavaksi, mutta asettui epäilevälle kannalle Onervan „Mirdjan“ ja Eino Leinon teosten suhteen. Ruotsinkielisistä kirjailijoista hän tahtoi myös Nino Runebergin runoja „Dikter“ palkittavaksi, vaikka asettikin Gripenbergin runokokoelman sen edelle.

Toht. Zilliacus ehdotti, että Gripenbergille ja Linnankoskelle annettaisiin kummallekin 1,500 markkaa ja Onervalle 1,000. Jäljellä olevasta 1,000:sta hän ei tahtonut vielä lopullisesti sanoa, kummalle se olisi annettava, Leinolleko vai Järvelle.

Maist. Nohrström yhtyi edellisen puhujan ehdotukseen muuten, paitsi että olisi suonut myös palkinnon Runebergin runoille, jos olisi ollut enemmän varoja käytettävänä.

Puheenjohtaja, toht. Bergholm, perusteli laveammin jo edellisessä kokouksessa tekemäänsä ehdotusta, että Linnankoskelle annettaisiin „Pakolaisista“ 1,000 markkaa korkeampi palkinto, samoinkuin Gripenbergillekin, ja Onervalle ja Leinolle kummallekin 1,000 markkaa. Onervan „Mirdjassa“ sanoi puhuja ilmenevän kauniita kirjallisia lahjoja ja temperamenttiä, joka on harvinainen suomenkielisessä kirjallisuudessa, ja katsoi todesti ilmaistujen tunteiden siinä korvaavan kompositsionin heikkouksia ja esityksen sekavuutta ja yksitoikkoisuutta. Eino Leinon romaanissa hän oli huomaavinaan taiteellista edistystä ja hänen näytelmissään, huolimatta niiden draamallisesta heikkoudesta, siksi paljon runollista kauneutta, että ne hänen mielestään ansaitsivat palkinnon. Järven „Loisessa“ puhuja kyllä myönsi olevan mieltäkiinnittävän aiheen, mutta katsoi itse tyyliä niin puutteelliseksi, ettei tahtonut ehdottaa sille palkintoa, kun käytettävänä ei ollut muuta kuin 5,000 markkaa.

2 §.

Kuten näistä lausunnoista kävi selville, oltiin yksimielisiä Gripenbergin ja Linnankosken asettamisesta ensi sijalle, mutta palkintojen suuruudesta ja muiden palkittavien arvojärjestyksestä päätettäisiin lopullisesti vasta ensi kokouksessa, johon mentäessä palkintolautakunnan yksityiset jäsenet saavat tilai-

suuden tarkistaa mielipiteitään. — Muuten katsottiin, että Linnankosken viimevuotisesta tuotannosta ainoastaan hänen yllämainittu kertomuksensa „Pakolaiset“ oli palkintoja jaettaessa huomioon otettava, sekä Onervan tuotteista ainoastaan hänen romaaninsa „Mirdja“.

3 §.

Gustaf von Numersin näytelmästä „Elinan surma“, joka oli myös viime vuoden kaunokirjallisten uutuuksien joukossa, oltiin sitä mieltä, että sen julkisuus taidetuotteena — sitä kun on esitetty näyttämöillämme pian parinkymmenen vuoden aikana — kuuluu jo menneisyyteen eikä sitä sentähden katsottu olevan syytä ottaa huomioon palkintoehdotusta tehtäessä.

4 §.

Kun palkintojen jako tällä kertaa, kuten usein edellisinäkin vuosina, näytti tuottavan vaikeuksia ja ikäviä sovitteluja senvuoksi, ettei käytettävänä ole muuta kuin 5,000 markkaa ja että niistä vaan vaivoin voi saada täysin kohtuudenmukaista jakoa, niin ehdotti puheenjohtaja, että käännyttäisiin senaatin puoleen ja anottaisiin, että kirjallisiksi palkinnoiksi käytettävät varat vastaisuudessa korotettaisiin 10,000 markkaan, joten niistä olisi mahdollista useampien kirjailijain päästä osallisiksi, samalla kun vuosi vuodelta kasvavalle kirjalliselle taiteellemme tunnustettaisiin edes jossain määrin suhteellinen sija muiden valtion kannatusta nauttivien taiteenhaarojen rinnalla. Tehtyä ehdotusta kannattivat lautakunnan jäsenet lämpimästi ja anomuksen sanamuodon laatiminen päätettiin jättää puheenjohtajan ja pöytäkirjurin tehtäväksi.

5 §.

Seuraava kokous päätettiin pitää huhtik. 16 p:nä.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

V. Tarkiainen.

Pöytäkirja, tehty valtion kirjallisuuspalkintolautakunnan kokouksessa 16 p:nä huhtik. 1909. Läsnä olivat kaikki edellisessä pöytäkirjassa mainitut kirjallisuusseurojen edustajat ja allekirjoittanut.

1 §.

Puheenjohtaja kehoitti lautakunnan jäseniä ilmituomaan lopullisen palkintoehdotuksensa.

Tämän johdosta pyytämässään puhevuorossa lausui toht. *Hahl* kannattavansa käytettävänä olevan summan jakamista viitenä 1,000 markan palkintona kirjailijoille: Gripenberg, Linnankoski, Leino, Atra ja Onerva. Edellisessä kokouksessa ehdottamiensa palkintojen lisäksi hän sanoi nyt puolustavansa palkintoa myös Eino Leinolle etupäässä hänen draamojensa „Maunu Tavastin" ja „Simo Hurtan" vuoksi, vaikka niistä kuten Leinon muistakin tuotteista huomaa, ettei hän oikein huolehdi korkeinta taiteellisuutta. Atran „Lauralle", jossa tosin oli puhujan mielestä paljon kehittymätöntä ja lapsellista, hän tahtoi ehdottaa palkintoa varsinkin senvuoksi, että sen päähenkilöiden luonteenkuvaus on sattuvaa ja aihe yleensä taitavasti keskitetty. — Sitäpaitsi toivoi puhuja, että erityisesti kiitoksella mainittaisiin Järven kertomusta „Loinen", kun sille ei määrärahasta riitä varsinaista rahapalkintoa.

Rehtori Estlander ehdotti lopullisesti jaettavaksi neljä palkintoa seuraavalla tavalla: Linnankoskelle ja Gripenbergille kummallekin 1,500 markkaa ja Onervalle ja Leinolle kummallekin 1,000 markkaa. Sitäpaitsi ehdotti puhuja, että Runebergille, jonka palkitsemisesta hän täten luopui, sekä Atralle ja Järvelle merkittäisiin erityinen kiitoslause pöytäkirjaan.

Toht. Zilliacus luki näin kuuluvan lausunnon:

„Niistä teoksista, jotka nyt ovat olleet arvosteltavina, asetan minä epäröimättä Bertel Gripenbergin runokokoelman „Svarta sonetter" ensi sijalle. Vaikkei voida kieltää, että kokoelmassa on heikkojakin kappaleita ja vaikka se epäilemättä olisi voittanut ankaramman valinnan kautta, tavataan siinä kui-

tenkin monta kauneimmista soneteista mitä Gripenberg on koskaan kirjoittanut; tahdon tässä erityisesti viitata kirjan lopussa esiintyviin runoihin, joiden suurityylisille ja suppeamuotoisille Suomen erämaan luonnon ja erämaan tunnelman kuvauksille ei kirjallisuudessamme ole mitään vastinetta.

Toiselle sijalle on mielestäni asetettava Johannes Linnankosken „Pakolaiset", joka, vaikkei olekaan kaikin puolin niin täysikelpoinen, ettei siinä olisi muistuttamisen sijaa, kuitenkin näyttää minusta kypsyneimmältä ja ehyttakeisimmalta teokselta minkä uudempi suomalainen novellistiikka on synnyttänyt.

Nämä kaksi teosta on mielestäni niin paljon korkeammalla kaikkia muita, jotka voivat tulla kysymykseen, että ehdotan niille kummallekin 1,500 markkaa.

Niistä 2,000 markasta, jotka siten jäisi jäljelle määrärahasta, tahtoisin antaa L. Onervalle 1,000 markkaa hänen romaanistaan „Mirdja"; niin sekava ja hallitsematon kuin se kokonaisuutena onkin, ilmenee sen eräissä osissa kuitenkin syvää psykologista analyysiä ja se on teos, jonka merkitystä suomenkieliselle kirjallisuudellemme ei ole väheksittävä.

Mitä tulee viimeiseen käytettävänä olevaan summaan 1,000 markkaan, olen kauan ollut kahden vaiheilla, kummalle se olisi annettava, Eino Leinolleko vai K. A. Järvelle. Itsessään viepi ensinmainitun viimevuotinen tuotanto, romaani „Olli Suurpää", runokokoelma „Halla" ja „Naamioita III" ehdottomasti voiton viimemainitun kertomuksesta „Loinen", mutta minusta tuntuu siltä kuin pitäisi tässä ottaa laskuun eräitä muitakin asianhaaroja. Vaikken periaatteellisesti voikaan hyväksyä sitä käsitystä, että palkittavan teoksen ehdottomasti pitäisi olla etevämpi kuin saman tekijän aikaisemmin palkinnon saanut teos, olen kuitenkin sitä mieltä, ettei voi jättää kokonaan huomioonottamatta sitä seikkaa, että Eino Leino viime vuonna sai 1,250 markan palkinnon aivan samanlaatuisista teoksista kuin ne, joilla hän nyt kilpailee — silloinkin häneltä oli valtiollisaiheinen romaani ja kokoelma näytelmiä — ja ettei nyt voida merkille panna mitään edistystä hänen taiteellisessa pyrkimyksessään tai saavutuksessaan. Sitäpaitsi nauttii kirjailija

paraikaa valtiolta 3,500 markan matka-apurahaa. Järvi sitävastoin ei ole tietääkseni koskaan saanut julkista kannatusta tai palkintoa kehoitukseekseen. Tosin en tunne hänen edellistä tuotantoansa, mutta hänen kertomuksensa „Loinen", se teos joka nyt tulee kysymykseen, on mielestäni voimakas ja alkuperäinen teos, jossa ilmenee draamallista vilkkautta, hyvää huomiokykyä ja taitavaa luonteenkuvausta ja ennen kaikkea meidän oloissamme harvinaista johdonmukaisuutta ja keskitystä. On, ja syystä, huomautettu sen tyylin puuttuvaa taiteellisuutta; mutta tahdon kuitenkin huomauttaa, ettei puutteellisuus tässä tapauksessa näytä minusta viittaavan suomalaisen proosan tavallisimpaan helmasyntiin, sanatulvaan ja pitkäveteisyyteen, vaan pikemminkin kuuluvan tavallaan jokapäiväiseen ja kansanomaiseen sävyyn.

Kaikista mieluimmin luonnollisesti näkisin, että nämä molemmat kirjailijat saisivat palkinnon, vaan kun se, määrärahan riittämättömyyden vuoksi, ei käy päinsä, niin katson ylläesittämilläni perusteilla Järven tällä kertaa pikemmin ansaitsevan tunnustusta kuin Leinon ja ehdotan siis että 1,000 markan palkinto annettaisiin hänelle novellista „Loinen".

Maist. Nohrström kannatti edellistä puhujaa ja puolsi samoilla perusteilla kuin toht. Zilliacus palkintoja jaettavaksi Gripenbergille ja Linnankoskelle 1,500 markkaa kummallekin, Onervalle ja Järvelle 1,000 markkaa kummallekin sekä sitäpaitsi kiitoslauseen antamista Nino Runebergille.

Maist. Lindström asettui kannattamaan toht. Hahlin tekemää palkintoehdotusta muuten, paitsi että hän tahtoi mieluimmin asettaa Järven viidenneksi palkinnonsaajaksi Onervan sijalle.

Puheenjohtaja, toht. Bergholm pysyi entisessä ehdotuksessaan, jonka mukaan Gripenbergille ja Linnankoskelle annettaisiin kummallekin 1,500 markkaa ja Onervalle ja Leinolle kummallekin 1,000 markkaa. Lisäksi hän puolsi kiitoslausetta Atralle, Järvelle ja Runebergille.

Täten toimitetun äänestyksen perustuksella tuli siis palkintolautakunnan päätökseksi, että käytettävänä oleva summa

ehdotettaisiin jaettavaksi neljänä palkintona seur. järjestyksessä ja seuraavalla tavalla:

Bertel Gripenbergille runokokoelmasta „Svarta sonetter“ 1,500 mk.

Johannes Linnankoskelle kertomuksesta „Pakolaiset“ 1,500 mk.

Eino Leinolle romaanista „Olli Suurpää“ ja näytelmäkokoelmasta „Naamioita III“ 1,000 mk.

L. Onervalle romaanista „Mirdja“ 1,000 mk.

Tämän johdosta päätettiin Senaatille lähettää näin kuuluva ehdotus:

Keisarilliselle Suomen Senaatille.

Sittenkun Keisarillisen Senaatin Kirkollisasiain Toimituskunta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle ja Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralle lähettämässään kirjelmässä marraskuun 20 päivältä 1908 oli kehoittanut mainittuja Kirjallisuuden Seuroja laatimaan ja Keisarilliselle Senaatille lähettämään ehdotuksen Suomessa vuonna 1908 suomen- ja ruotsinkielellä ilmestyneiden alkuperäisten kaunokirjallisten teosten palkitsemisesta ja kun Suomalaisen Kirjallisuuden Seura edustajikseen yhteiseen valiokuntaan asian käsittelyä varten oli valinnut toht. J. Hahlin, toht. A. W. Koskimiehen ja maist. Fr. J. Lindströmin varsinaisiksi sekä toht. A. H. Bergholmin ja maist. V. Tarkiaisen heidän varamiehikseen sekä Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seura edustajikseen samaan valiokuntaan valinnut prof. Wald. Ruinin, toht. Emil Zilliacuksen ja reht. B. Estlanderin varsinaisiksi sekä toht. P. Nordmannin, toht. Yrjö Hirnin ja maist. Holger Nohrströmin heidän varamiehikseen, ovat valiokunnan jäsenet kokoontuneet asiasta neuvottelemaan ja päättäneet tehdä Keisarilliselle Senaatille anomuksen, että käytettävänä oleva summa 5,000 markkaa jaettaisiin tällä kertaa neljänä palkintona niin, että

hra *Bertel Gripenberg* saisi runokokoelmastaan „Svarta sonetter“ 1,500 markkaa,

hra *Johannes Linnankoski* kertomuksestaan „Pakolaiset" 1,500 markkaa,

hra *Eino Leino* romaanistaan „Olli Suurpää" ja näytelmäkokoelmastaan „Naamioita III:s sarja" 1,000 markkaa ja

L. Onerva (rouva Onerva Streng) romaanistaan „Mirdja" 1,000 markkaa.

Samalla saa valiokunta kunnioittaen anoa, että Keisarillinen Senaatti myöntäisi valiokunnan sihteerin palkkioksi kuten ennenkin 100 markkaa sekä valiokunnan kirjakauppalaskujen maksamiseksi 331 markkaa 25 penniä.

Valiokunnan pöytäkirjat ovat jätetyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle ja Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Helsingissä 16 p:nä huhtik. 1909.

A. H. Bergholm.	B. Estlander.	J. Hahl.
Fr. J. Lindström.	Holger Nohrström.	Emil Zilliacus.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

V. Tarkiainen.

2 §.

Lisäksi päätti lautakunta yksimielisesti, että pöytäkirjaan merkittäisiin kiitoslause kirjailijoille K. A. Järvi, Kaarlo Atra ja Nino Runeberg, joille lautakunnan vähemmistö oli ehdottanut myös palkintoa.

3 §.

Toht. Hahl lausui toivomuksen, että palkintolautakunnan jäsenten mielipiteet ja lausunnot lyhyessä muodossa julkaistaisiin sanomalehdistössä kirjailijain ja suuren yleisön nähtäväksi, sittenkun pöytäkirjat on saatu valmiiksi ja palkintoehdotus Senaattiin lähetetty. Mutta kun tämä toivomus ei saanut muiden taholta kannatusta, pyysi puhuja, että se hänen mielipiteenään sentään pöytäkirjassa mainittaisiin.

4 §.

Maist. Lindström pyysi saada liittää pöytäkirjaan palkintolautakunnan yleisestä päätöksestä eroavan mielipiteensä, ei suoranaisena vastalauseena, vaan selityksenä. Hänen lausuntonsa kuului näin:

Kun en ole voinut kokonaisuudessaan yhtyä valiokunnan enemmistön tekemään vuoden 1908 kaunokirjallisuutta koskevaan palkintojen jakoehdotukseen, pyydän seuraavassa lyhyesti esittää eriävän mielipiteeni.

Mitä ensinnäkin palkintojen suuruuteen tulee, on valiokunta ehdottanut Bertel Gripenbergille ja Johannes Linnankoskelle kumpaisellekin Smk. 1,500: —. Vaikka en tahdokaan kieltää että mainittujen kirjailijoiden teokset puhtaasti taiteellisessa suhteessa ovat asetettavat melkoisesti muiden edelle, olen kumminkin sitä mieltä, että katsoen jaettavana olevan määrärahan pienuuteen, tehtäisiin kirjallisuudellemme parempi palvelus, jos voitaisiin useammalle kuin neljälle kirjailijalle antaa rahallinenkin tunnustus heidän tuotteistaan. Tähän olisi mielestäni tällä kertaa sitä suurempi syy, kun vuoden 1908 kaunokirjallisten teosten joukossa on useita, joita valiokunta kokonaisuudessaankin on suosittanut kiitoslauseella palkittaviksi ja siten siis tunnustanut ne taiteellisesti keskinkertaisia arvokkaammiksi. Ehdottaisin siis että palkintosumma Smk. 5,000: — jaettaisiin *viidelle* eri kirjailijalle, Smk. 1,000: — kullekin.

Valiokunta ehdottaa, että palkinnot jaettaisiin Bertel Gripenbergille runokokoelmasta „Svarta sonetter", Johannes Linnankoskelle romaanista „Pakolaiset", Eino Leinolle romaanista „Olli Suurpää" ja näytelmäkokoelmasta „Naamioita III" sekä nimimerkki L. Onervalle romaanista „Mirdja". Puolestani voin yhtyä valiokunnan enemmistöön siinä, mitä kolmeen ensinmainittuun kirjailijaan tulee, tosin sillä rajoituksella, että katson Eino Leinon ansaitsevan hänelle ehdotetun palkinnon melkeinpä yksinomaan hänen näytelmiensä „Maunu Tavastin" ja „Simo Hurtan" taiteellisten ansioiden perusteella. Sen sijaan on palkinnon jaossa kysymykseen tulevien teosten joukossa mieles-

täni muita, jotka taiteellisessa suhteessa täyttävät suurempia vaatimuksia kuin L. Onervan romaani „Mirdja“. Sellaisina pitäisin Kaarlo Atran romaania „Laura“ ja K. A. Järven kertomusta „Loinen“.

Joskin „Mirdja“ tyylinsä ja kielellisen puolensa loistavuuteen ja ehkäpä aiheensa alkuperäisyyteenkin nähden on asetettava näiden edelle, vievät „Laura“ ja „Loinen“, mitä suunnitteluun ja aiheen taiteelliseen käsittelyyn tulee, ehdottomasti siitä voiton, sillä selvä, johdonmukainen kompositsioni ja senmukainen taidekeinojen hallitseminen puuttuu „Mirdjasta“ mielestäni melkein tykkänään. Kokonaisuutena katsottuna on teos kovin hajanainen ja löyhärakenteinen. — Sen sijaan on „Lauran“ kompositsioni eheä ja läpikuultavan varma, pää- ja sivuseikat on arvioitu loogillisella johdonmukaisuudella ja taiteellisella aistilla. Sitäpaitsi todistavat varsinkin kertomuksen molemmat päähenkilöt tekijässä naisen ja miehen erilaisen sieluelämän tarkkaa tuntemista ja havaitsemista: lemmensuhteen syntyminen, kehittyminen ja lopullinen särkyminen tekee todellisen ja vakuuttavan vaikutuksen. Ansiokas on niinikään kertomuksen ulkonaisen ympäristön, milieu'n, kuvaus: sekä luonto että ne ihmispiirit, joissa tapahtumat liikkuvat, on nähty ja esitetty sellaisella tavalla, että ne mielestäni todistavat tekijällä olevan melkoisia taiteellisia lahjoja.

K. A. Järven „Loisen“ huomattavimpana ansiona pitäisin aineen tiukkaa ja johdonmukaista hallitsemista: kaikki mikä on ollut kirjailijan itselleen asettamaan tehtävään, päähenkilön Pietun kuvaukseen nähden epäoleellista ja vähemmän tärkeätä, on joko kokonaan jätetty pois tai vain kevyesti hahmoiteltu. Esitys pysytteleikse kiinteästi edeltäpäin viitottujen rajojen sisällä eduksi taiteelliselle kokonaisuudelle. Eri henkilöiden yksilöllinen luonnekuvaus on siitä huolimatta varmalla kädellä piirretty. Tyyli on teoksessa yksinkertainen, kieli niinikään korutonta, mutta sellaistahan omituisen karu aihe mielestäni edellyttääkin.

Näin ollen ehdottaisin palkinnot jaettaviksi seuraavalla tavalla:

Bertel Gripenberg	Smk.	1,000: —
Johannes Linnankoski	„	1,000: —
Eino Leino	„	1,000: —
Kaarlo Atra	„	1,000: —
K. A. Järvi	„	1,000: —

Erityisen kunniamainitsemisen arvoisina pitäisin näiden lisäksi L. Onervan romaanin „Mirdja“ ja Nino Runebergin runokokoelman „Dikter“.

Fredr. J. Lindström.

5 §.

Luettiin seuraava kirjelmä, jossa Senaatilta anotaan kirjallisiksi palkinnoiksi vuosittain käytettävän määrärahan korottamista 10,000 markaksi:

Keisarilliselle Suomen Senaatille.

Muiden taiteenhaarojen rinnalla on kirjallinen taide meillä näihin saakka saanut tyytyä verraten pieneen osaan valtion kannatuksesta. Sensijaan kuin näytelmä-, musiikki- ja kuvaamataiteet nauttivat vuotuisesti melkoisia summia asianomaisten teatterien, seurojen ja yhdistysten nimissä sekä lisäksi 25,000 markan suuruisen määrärahan yksistään ulkomaamatkoja varten, ei kaunokirjallisuudella ole koskaan ollut muuta yleistä kannatusta kuin se v. 1897 ensi kertaa menosääntöön otettu 5,000 markan erä, joka vuonna vuotuissaan tasaillaan vaatimattomiksi palkinnoiksi suomen- ja ruotsinkielisten kirjailijain kesken. Ei nimittäin siitäkään 50,000 markan määrärahasta, jonka eduskunta äskettäin myönsi nyt alkaneella kolmivuotiskaudella käytettäväksi suomenkielisen kirjallisuuden edistämiseksi, tule vähääkään *alkuperäisen* kaunokirjallisuuden hyväksi eikä myöskään kirjailijain matkarahoiksi.

Kirjallinen taide on kuitenkin kieltämättä yleistajuisempi ja laajempia kansankerroksia koskeva kuin muut taidemuodot, ja sen sivistyksellinen merkitys on senvuoksi arvosteltava ta-

vallaan suuremmaksi kuin niiden. Vuosi vuodelta onkin alkuperäinen kaunokirjallisuutemme ilahduttavasti edistynyt, eikä ainoastaan kirjailijoiden ja teosten lukumäärään, vaan myöskin siinä ilmenevään henkiseen vireyteen katsoen. Yhä useampia henkilöitä on antautunut, luonnollisia taipumuksiaan noudattaen, elämään kynällänsä ja useinkin vaikeista taloudellisista oloista huolimatta pyrkimään kohti taiteellisia päämääriä, jotka kirjallisuuden alalla ovat yhtä vaikeasti saavutettavissa kuin minkä muun taiteen alalla tahansa.

Valiokunta, jonka tehtävänä on antaa ehdotus valtion kirjallisuuspalkintojen jakamisesta, on pannut merkille tämän kotimaisen kaunokirjallisuutemme nopean kasvamisen ja sentähden tuntenut viime aikoina käyvän yhä vaikeammaksi paloitella yllämainittua vähäistä 5,000 markan palkintosummaa pieniin eriin edes jonkunlaiseksi tunnustukseksi niistä taiteellisista ennätyksistä, mitä vuotuinen kirjatuotantomme osoittaa. Monasti on senvuoksi täytynyt sivuuttaa teos, joka olisi palkinnon ansainnut, jos käytettävänä olisi ollut runsaammin varoja, ja tyytyä vain tunnustaen mainitsemaan sen kirjallisia ansioita. Monasti myös on etevästä uutuudesta annettava palkinto pitänyt tinkiä mahdollisimman pieneksi, jotta määrärahasta olisi samana vuonna riittänyt useammallekin kirjailijalle. Usein on tällä tavoin sovittelemalla ollut pakko tasata jaettava summa viiteen osaan ja asettaa siten palkittaessa rinnan sangen eriarvoisia teoksia.

Kaikki nämä kokemukset osoittavat, että tähänastinen 5,000 markan määräraha on nykyisissä oloissa katsottava tarkoitukseensa aivan riittämättömäksi. Tämän johdosta on valiokunta ajatellut, että jos sen käytettävänä olisi suurempi summa, esim. 10,000 markkaa, niin se voisi paljoa helpommin ja omantunnonmukaisemmin täyttää tehtävänsä kotimaisen kaunokirjallisuutemme menestykseksi. Se voisi jakaa siitä joskus tavallista suuremman summan palkinnoksi etevästä tuotteesta ja toimittaa siten kyvykkäälle kirjailijalle tilaisuuden koota voimiansa uusiin, paljonvaativiin ponnistuksiin. Lukuisampi joukko pienempiä eriä, ei kuitenkaan alle 1,000 markan, taas huojentaisi

monelta kirjailijalta aineellisen toimeentulon taakkaa ja olisi omiansa kannustamaan häntä eteenpäin taiteen tiellä. Usein saattaa semmoinen palkinto, jos siihen lisäksi tulee suunnalta tai toiselta saatu matka-avustus, avata kehitysiässä olevalle kirjailijalle tilaisuuden oleskella jonkun aikaa ulkomailla ja perehtyä siten uuteen kultuurikieleen ja kirjallisuuteen tarkemmin kuin kotoisissa oloissamme on mahdollista. Tämmöinen matka, jos se sattuu oikeaan aikaan, merkitsee paljon kirjailijan sisäiselle kypsymiselle, jopa tekotavan kehitykselle kin meillä, missä taiteelliset traditsionit eivät ole vanhat.

Ylläesitettyjen näkökohtien perustuksella rohkenevat allekirjoittaneet, Suomalaisen ja Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat valtion kirjallisuuspalkintolautakunnan jäseninä, ehdottaa,

että Keisarillinen Senaatti suvaitsisi tulevasta vuodesta alkaen korottaa kymmeneksi tuhanneksi (10,000) markaksi sen määrärahan, joka vuotuisesti käytetään maassamme ilmestyneiden alkuperäisten suomen- tai ruotsinkielisten kaunokirjallisten teosten palkitsemiseksi.

Helsingissä 16 p:nä huhtikuuta 1909.

A. H. Bergholm. Jalmari Hahl.
Fr. J. Lindström. Holger Nohrström.
Emil Zilliacus.

Kirjelmä hyväksyttiin ja päätettiin lähettää Kirjallisuuden Seurojen kautta Senaattiin.

6 §.

Sihteerin palkkioksi päätettiin, kuten ennenkin, pyytää Senaatilta 100 markkaa ja lautakunnan kirjalaskujen maksamiseksi 331 mk. 25 p:iä.

7 §.

Pöytäkirjan tarkastus uskottiin toht. Zilliacuselle, puheenjohtajalle ja sihteerille.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

V. Tarkiainen.

Pöytäkirja tarkistettu 26 p. huhtik. 1909.

A. H. Bergholm. Emil Zilliacus.

4 §. Julki luettiin tähän liitetty „Suomen laulun" pyyntö, jonka johdosta mainitulle laulukunnalle myönnettiin 250 markan suuruinen avustus.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Syystä että lauluseura „Suomen laulu" työskentelee taloudellisesti ahtaissa oloissa, sitä kun rasittaa vielä Unkarin matkalta koitunut velka, jota pienillä konserttituloilla ja muuten ansaituilla varoilla ei vielä ole paljoakaan voitu lyhentää, on allekirjoittanut pakotettu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta pyytämään pientä avustusta laulukunnan tarkoitusten toteuttamiseksi.

Kuten tunnettu, on „Suomen Laulu" ottanut tavakseen esittää ulkolaiset sävellykset mikäli mahdollista suomen kielelle käännettyinä.

Suomennostyö on tähän saakka ollut hyvin huonosti palkattua, etupäässä vaan harrastustyötä. Pitkän päälle ei se kuitenkaan käy päinsä.

Suomentaja tarvitsee tälläkin, ja varsinkin juuri tällä vaikealla alalla työstään kohtuullisen korvauksen.

Kun laulukunnan täytyy maksaa sille tehdyistä uusista sävellyksistä, ja maksaa vielä erityisesti suomennoksista, niin tahtoo työskentely varojen puutteessa käydä vaikeaksi.

Nytkin on ajateltu suomennuttaa Bachin kuuluisa motetti „Jesu meine Freude“, jota meilläkin, saksalaisen esimerkin mukaan, voitaisiin kansankielisenä ruveta joka vuosi esittämään. Suomennostyön on laskettu tulevan maksamaan noin 200 Smk., ja on sen suorittajaksi ajateltu hra Wäinö Wesalaa, joka menestyksellä on ennenkin käännöstyötä tehnyt. Tarvittavia rahavaroja ei kuorolla kuitenkaan ole käytettävissä, varsinkaan ei nyt, kun tekeillä on toinen, paljoa suurempi työ, nimittäin Bachin „Mateuspassion“ suomentaminen.

Paitsi „Jesu meine Freudeä“ tarvitsemme välttämättä muutakin ohjelmistoa, joten samassa yhteydessä on ajateltu suomennuttaa pari pienempää motettia Brahmsilta. Näitä töitä varten tarvitsisi kuoro vähintään 250 Smk., jota summaa nyt siis nöyrimmästi „Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta“ pyydän, muuta, näinkään lähellä kysymyksenalaista tarkoitusta olevaa yhdistystä kun en tunne.

Helsingissä 29 p. huhtik. 1909.

Suurimmalla kunnioituksella:

Heikki Klemetti.

5 §. Herknerin „Työväenkysymyksen“ uusi laitos, joka oli painoon pantavaksi valmistunut, päätettiin valmistusvaliokunnan ehdotuksesta julkaista kymmenessä vihossa, jotka saavat maksaa korkeintaan 85 penniä vihko.

6 §. Maisteri E. V. Ahtialle, joka oli ilmoittanut haluavansa ensi kesänä jatkaa alottamaansa Suojärven sanaston keruuta, myönnettiin Kielitieteellisen valiokunnan ehdotuksesta 300 markan suuruinen stipendi.

7 §. Äännehistoriallisia tutkimuksia varten myönnettiin Kielitieteellisen valiokunnan ja Valmistusvaliokunnan esityksestä fil. kand. J. Lauroselalle 250 markkaa ja sama summa ylioppilas Paul Nybergille, joista edellinen aikoo työskennellä Etelä-Pohjanmaalla, jälkimäinen Kuusamossa ensi kesänä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Aikoen ensi kesänä jatkaa jo viime kesän alottamiani Etelä-Pohjanmaan murteen äännehistoriallisia tutkimuksia, pyydän täten kunnioittaen kääntyä arv. seuran puoleen anomalla 250 Smk:n suuruista apurahaa mainittuja tutkimuksia varten Etelä-Pohjanmaalla tehtävien matkojen ynnä muiden niiden yhteydessä olevien menojen korvaamiseksi.

Asian selittämiseksi pyydän mainita, että viime kesänä kävin kaikkiaan 11:ssä eri pitäjässä Etelä-Pohjanmaalla: Kauhajoella, Kurikassa, Ilmajoella, Seinäjoella, Nurmossa, Lapualla, Kauhavalla, Yli- ja Ala-Härmässä, Kortesjärvellä sekä Isossa-Kyrössä. Jälellä olisi ensi kesää varten vielä 11 à 12 Etelä-Pohjanmaan murteen alueeseen kuuluvaa pitäjää: Isojoki, Karijoki, Teuva, Jurva, Laihia, Vähäkyrö, Ylistaro, Jalasjärvi, Peräseinäjoki, Kuortane, Alavus ja Töysä (?) sekä useita rajapitäjiä.

Tutkimusmatkain arvelen vievän jokseenkin tyyten koko kesän, etenkin kun täydentävät tutkimukset vaatinevat käymään jo viime kesänä tutkimissani pitäjissä.

Helsingissä 29 p:nä huhtik. 1909.

Kunnioittaen

Jussi Laurosela,
fil. kand.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kielitieteellinen valiokunta pyytää saada kannattaa fil. kand. *J. Lauroselan* hakemusta saada 250 mk. matkarahaksi *Etelä-Pohjanmaan* murteiden *äänneopin* tutkimista varten tulevana kesänä, m. m. siitä syystä, että hra Laurosela on luvannut Seuran kokoelmiin työssään kertyvät sanakokoelmat ja koska tarkempi sikäläisen äänneopin tutkiminen täydentää Seuran muitakin sieltä saatuja, verraten laajoja sanakokoelmia.

Samalla valiokunta pyytää saada ehdottaa yliopp. *Paul Nyberg*'ille, joka on tarjoutunut tulevana kesänä 2 kk:n ajan tutkimaan *äänneopin* kannalta *Kuusamon* etäistä murretta, mikä Seuran kokoelmissa on verraten vähän edustettuna, myöskin 250 mk:n suuruista matkarahaa. Hra Nybergin tulisi kerätä etenkin deskriptiivisen ja historiallisen äänneopin kannalta tärkeitä sanoja sekä sellaisia sanoja ja lausetapoja, jotka etelä-Suomessa ovat outoja.

Helsingissä toukok. 5 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

8 §. Kansanrunouden keräämistä ja kansatieteellisiä tutkimuksia varten myönnettiin seuraavat stipendit: keräyksiä varten Pohjois-Karjalassa hra J. Lukkariselle 300 markkaa, Saimaan itäpuolella olevissa pitäjissä ylioppilasneiti I. Mikkoselle 150 markkaa ja Inarin-Lapissa ylioppilas Itkoselle 100 markkaa.

K. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura!

Olisin halukas ensi kesän aikana keräämään kansanrunoutta, pääasiassa sananlaskuja jollakin seudulla Suomessa. Paikan tulisin määräämään vasta sitten, kun sananlaskuluetteloni on siksi valmistunut, että voidaan nähdä, missä keräystyötä on tähän saakka vähimmin toimitettu. Aiottua matkaani varten pyydän täten Arvoisalta Seuralta anoa yhden kuukauden matkarahaa.

Helsingissä 1 p:nä huhtik. 1909.

Kunnioituksella

Ida Mikkonen.

K. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Ehdotan kohteliaimmin, että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura myöntäisi stipendin herroille Lukkarinen ja Lauri Itkonen: edelliselle 150 Smk. kuukauden kestäviä kansatieteellisiä tutkimuksia varten Pohjois-Karjalassa, jälkimäiselle 200 Smk. samanlaisia tutkimuksia varten Lapissa.

Herra Lukkarisen, joka on vuoden ajan seurannut luentojani suomalais-ugrilaisen ja yleisen kansatieteen alalta, on tarkotus pääasiassa panna huomiota metsänkäyntiin, primitiviseen maanviljelykseen ja taikomiseen. Hän on sitäpaitsi saanut ohjelman hankkiakseen tietoja erinäisistä kansatieteellisistä seikoista.

Herra Itkonen, joka on lakitieteen ylioppilas, haluaisi tutkia kotiseutunsa Inarin Lapin kansatiet. oloja. Siinä tapauksessa, että K. Seura hänelle myöntää ehdotetun stipendin, olen luvannut hänet varustaa ohjelmalla ja kirjallisuudella. Ensi sijassa tulisi hän panemaan huomiota metsänkäyntiin ja häviämässä oleviin rakennusmuotoihin.

Helsingissä 29 p. huhtik. 1909.

U. T. Sirelius.

9 §. Kansansävelten keruuta varten Varsinais-Suomessa myönnettiin hra O. Suolahdelle 150 markkaa ja yliopp. V. Pesolalle 100 markkaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

Helsingissä.

Myötäliittäen Säveltäjä Herra Oskar Merikannon antaman pätevyys-todistuksen tarjoudun ensi kesä- ja heinäkuun ajaksi runo- ja kansansävelien keräämistyöhön niille seuduille minne Suomalaisen Kirjallisuuden Seura katsoo parhaaksi minut lähettää.

Helsinki 28 p. maalisk. 1909.

Olli Suolahti.

Pyynnöstä todistan, että täkäläisen Lukkari- ja Urkurikoulun oppilas *Olli Suolahti*, joka kanteleensoittajana ja kansanlaulujen esittäjänä on laajalta tunnettu, omaa tarkan musikaalisen korvan ja kyvyn merkitä paperille laulu- ja soittosäveleitä, joten hän mielestäni erittäin hyvin soveltuisi kansansäveleiden keräämistyöhön.

Helsingissä 28 p. maalisk. 1909.

Oskar Merikanto,
Helsingin Lukkari- ja Urkurikoulun
v. t. johtaja.

Arv. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Pyydän tulla huomioonotetuksi jaettaessa apurahoja suomalaisten kansansävelmien kerääjille. Aikomukseni on ensi kesänä noin kuukauden ajan kerätä kansansävelmiä seuraavissa luoteis-Varsinais-Suomen ja lounais-Satakunnan pitäjissä: Uudellakirkolla, Laitilassa, Pyhämaalla, Yläneellä, Karjalassa, Hinnerjoella ja Honkilahdella.

Helsingissä huhtikuun 28 p:nä 1909.

Väinö J. Pesola.
Ylioppilas.

10 §. Kansankielen sanavarain keruuta varten ensi kesän aikana myönnettiin seuraavat Kielitieteellisen valiokunnan ehdottamat stipendit:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansankielen sanavarain keruun jatkamista varten ehdottaa Kielitieteellinen valiokunta kunnioittaen, että seuraaville äidinkielen-opinnoita harjottaville ylioppilaille, jotka ovat ilmottauneet halukkaiksi sanastontutkimuksiin ensi kesänä, myönnet-

täisiin alempana mainitut määrät apurahoja maksettaviksi siinä järjestyksessä kuin viime vuosina on tapana ollut:

Ensinnäkin seuraaville entisille sanastostipendiaateillemme:

yliopp. *Anni Paloheimolle*, joka tulisi jatkamaan Kemin maaseurakunnassa sanaston keruuta 1 ¹/₂ kuukautta, 200 mk.;

yliopp. *Selma Patajoelle* Jämsän sanaston jatkamista varten 1 kuukaudeksi 125 mk.;

yliopp. *Emil Saarimaalle* Mynämäen sanaston jatkamiseen yhtä pitkäksi ajaksi 125 mk.;

yliopp. *J. Varpelalle* Nakkilan sanaston tarkistamiseen 2 kuukauden aikana 300 mk.;

sekä seuraaville uusille tarjokkaille:

yliopp. *Emmi Hällille,* joka tulisi 2 kuukauden ajan keräämään sanastoa Alatornion pitäjässä, joka sanavarastoltaan ja murteeltaan kuuluu pääasiallisesti samaan alueeseen kuin yllämainittu Kemin pitäjä, 250 mk.;

yliopp. *Laina Porkalle* 1 ¹/₂ kuukaudeksi etenkin merenkulku- ja kalastussanaston keräämiseen Suursaarella 150 mk.;

yliopp. *Emma Reinikaiselle* 1 kuukaudeksi Parikkalan sanaston jatkamista varten 100 mk.;

yliopp. *Heleena Tiinukselle* samaksi ajaksi yhtä suuri määrä 100 mk., samanlaista tarkoitusta varten, työpaikkana kotipitäjänsä Sakkula;

yliopp. *Väinö Varmaselle* Etelä-Hämeen sanaston jatkamiseen Asikkalassa 1 kuukaudeksi 100 mk.;

yliopp. *Ilmari Jäämaalle* 100 mk. Heinolan murteen sanavarain keräämistä varten 1 kuukauden aikana;

yliopp. *M. Suortille* Kymissä aletun sanaston täydentämistä varten Vehkalahden puolella 1 kuukauden aikana 100 mk.;

yliopp. *A. J. Merelle* Pyhämaan Luodolla aletun sanaston jatkamista varten 1 kuukaudeksi 125 mk.

Samalla valiokunta pyytää saada ehdottaa, että maist. *E. V. Ahtialle,* joka on ilmottanut olevansa valmis jatkamaan

tulevanakin kesänä Suojärven murteen sanaston keruuta aiottua karjalan ja aunuksen kielten sanakirjaa varten, myönnettäisiin tähän tarkotukseen 300 Smk.

Helsingissä toukok. 5 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

11 §. T:ri E. A. Tunkelo julki luki tähän liitetyn Kielitieteellisen valiokunnan lausunnon, joka hyväksyttiin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kielitieteellinen valiokunta saa kunnioittaen ilmottaa että Seuran sanakokoelmiin on nyttemmin saatu seuraavat lisäykset:

kansakouluntark. *O. A. F. Lönnbohm* on tuonut kokoelman, joka sisältää n. 2,000 kirjakielestä sekä n. 2,500 kansankielestä poimittua sanaa ja lausepartta (viimemainituista on 1,773 sanalippua Kuopiosta, 242 on poimittu O. Hyyryläisen Hirvensalmen murteen tutkimuksesta, loput monesta eri pitäjästä); tämä kokoelma ehdotetaan palkittavaksi 95 mk:lla;

yliopp. *A. P. Arvelolta* on tullut 184 sanalippua Uskelan murresanoja; ehdotetaan palkkioksi Kiven „Seitsemän veljestä" ja „Nummisuutarit";

kansak.-op. *Juhani Tuokkola* on lähettänyt Rantsilasta n. 450 sanalippua, joista ehdotetaan 20 mk:n arvoista kirjapalkkiota.

Helsingissä toukok. 5 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

12 §. Julki luettiin tähän liitetty Kansatieteellisen valiokunnan lausunto, joka hyväksyttiin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle lähetetyistä kansanrunouskokoelmista:

Albert Julmala on lähettänyt lauluja ja sävelmiä Etelä-Pohjanmaalta ja Viipurin tienoilta. Ehdotetaan 40 markan kirjapalkinto.

Eino Kalmari lauluja Luhangosta. Mainitaan kiitoksella.

Ylioppilas *Paavo Korpinen* satuja, kummitusjuttuja ja leikkejä Lammilta ja Kosken pitäjästä. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Opettaja *J. W. Kotikoski* kehtolauluja, lauluja sekä tarinan Punkalaitumelta, Korpilahdelta ja Savitaipaleelta. Mainitaan kiitoksella.

Kalle Murtomäki tuutilauluja ja lintujen viserryksiä, lasten leikkilukuja sekä sananlaskuja Lehtimäeltä. Ehdotetaan 25 markan kirjapalkinto.

Kiertokoulun opettaja *Juho Nieminen* „saarnan“ Lehtimäeltä. Mainitaan kiitoksella.

Vihtori Ojanperä 190 sävelmää Lapualta. Ehdotetaan 50 mkkaa rahassa ja 75 mkkaa kirjoissa.

Juhani Tuokkola taikoja Rantsilasta. Mainitaan kiitoksella.

Asioitsija *A. Turunen* satuja, runoja, lauluja, taikoja, sävelmiä ja sananlaskuja. Ehdotetaan 25 mkkaa rahassa ja 30 mkkaa kirjoissa.

Opettaja *Aaro Wallinmäki* runoja, loitsuja, taikoja ja sananlaskuja sekä „Prunkkalan papin saarnan“ Lehtimäeltä. Ehdotetaan 25 markan kirjapalkinto.

Maria Österberg satuja, taikoja ja sananlaskuja Viitasaarelta. Ehdotetaan 40 markkaa kirjoissa.

Väinö Kallio lähettänyt vanhan koraalikirjan. Ehdotetaan 25 markan kirjapalkinto.

A. R. Niemi.

13 §. Esitettiin tähän liitetty „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunnan tiedustelu ja päätti Seura Valmistusvaliokunnan ehdotuksesta toimituksiinsa ottaa seuraavien kahden teoksen suomennokset, jos ne Seuralle tarjotaan: 1) History of Religion by Allan Menzies ja 2) Rolland, Romain: Michel Ange täydennettynä saman tekijän teoksella: La vie de Michel Ange.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Allekirjottaneella on kunnia täten tiedustaa „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunnan humanistisen ja yhteiskuntataloudellisen osaston puolesta, haluaako arvoisa Seura käyttää kustannusoikeuttaan alempana mainittujen teosten suomennoksiin, jos osastot, kuten on ehdotettu, päättävät ne teettää:

History of Religion — — by Allan Menzies (London 1908, XIII + 438 s. pientä 8-taitt. kokoa).

Rolland, Romain: Michel Ange (1905; 182 siv. 8-taitt. kokoa) ja Rolland, Romain: La vie de Michel Ange (1906; 210 siv. samaa kokoa kuin edell.), jotka on aiottu suomennettaessa sovittaa yhtenäiseksi esitykseksi Michel Angelon elämästä, persoonallisuudesta ja taiteesta (n. 200—240 siv.).

Taine, Hippolyte: Philosophie de l'art.

van der Borght, R.: Grundzüge der Sozialpolitik (Leipzig 1904; XII + 566 siv. isoa 8-taitteista kokoa).

Helsingissä huhtik. 28 p:nä 1909.

Toimekseen saanut:

E. A. Tunkelo.

14 §. Julki luettiin tähän liitetty Huotari Perttusen ilmoitus siitä että Miihkali Perttusen hautakivi on perille tullut. Kiven kuljettajalle päätettiin lähettää Vienan läänin runot I—II sidottuna.

Herra A. R. Niemi

Helsingissä.

Sen Miihkali Perttus-vainajan hautakiven minä kävin Kajaanin asemalta ja nyt se on Latvajärvessä. Sitte kesän sulan tultua minä sen pystytän haudalle, kuten olitte kirjeellä maininnut. Nyt talven aikana varustan kiveä ja someroa mistä perustus laitetaan. Rahdista sekä paikalleen-panosta minä laitoin laskun jo Kajaanista J. Marttisen kautta. Pyydän, että jos on mahdollista niin lähettäkää mulle 1 runokirja, jossa on Perttus-vainajan runoja, että saamme katsella ukon laulamia runoja paperin päälle painettuina.

Pyydän Huotari Perttusen poika

Feodor Pertujeff.

15 §. Pöytäkirjaan liitettiin yliopp. H. Kokkosen allaoleva kertomus:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Viime kuun alussa lähetin arv. Seuralle takaisin loppuosan Edv. Piris-vainajan Enon pitäjän sanastoa, jonka tarkastamista varten olen Seuran avustuksella tehnyt matkoja murrealueelle. Tämän osan, joka käsitti n. 3,500 lippua, sanat mitanotto—somistaa, vein maaliskuussa mukanani Enon Revonkylään, ja tarkastin sen silloin kokonaisuudessaan ja lopullisesti „kielimestarien", enimmäkseen entisen, taloll. Antti Pirisen, avulla. Talvinen aika vaikutti tällä matkallani edukseni. Työni sujui helpommin ja nopeammin kuin kesällä, jolloin paikkakunnan asukkaat olivat kiinni kesäkiireissään.

Edellisessä matkakertomuksessani olen jo huomauttanut, että kokoelman pahimpia puutteellisuuksia on sen hataranlainen äännekirjoitus. Esim. *poikkeen* pro *po̯ikkeèn* (pois); *oikeen* pro *o̯ikeèn*. Koetin tätä epäkohtaa parannella, mikäli se oli mahdollista. Muista huomioista mainittakoon:

eü ja *iü* diftongit. Kokoelmassa oli näihin vähänlainen esimerkkejä. Kuitenkin kuulin muutamain seutukuntalaisten sekä nuorten että vanhain säännöllisesti sanovan: *eülen, keühä* (Selkien kylässä kerran kuulin, nuorisoseuran näytellessä „Tukkijoella“, lavalta: „keühä se‿or‿raukka, hüviŋ keühä!“), *keür* (~ kekri), *neüle', teür; tiühti, tiüris* (= tiivis). — Diftongiutumiseen yleensä eivät ole uudet sanat ottaneet osaa: *rāki* (papilla), *sāli, sākel', sākuŕ, sāmaŕ, sātana* j. n. e.

k sanan lopussa on säilynyt varsinkin vanhoilla paussiasemissa.

Astevaihtelun ulkopuolelle on jäänyt useita sanoja. Esim. *pūta ~ pūtan, setä ~ setän, täti ~ tätin, äiti ~ äitin.*

Muljeerausilmiöt on Pirinen jättänyt huomioon ottamatta. Merkitsin niitä seuraavissa asemissa: *kumppal', meŕ, mäń, veś, pil'* (mutta *piti* = lammas, last. kiel.); *siäŕ, nüöŕ; hevośta* (ehkä pitäisi merkitä myös: *hevońen*), *ajoń* (ajoin); *tuaśsi; aśija; pal'jas, końjākki, poŕśu; kat'kismus.*

Shvavokaalit ovat säännöllisesti edellisen tavun vokaalin kaltaisia. Näiden merkitsemisessä on Pirinen menetellyt jokseenkin johdonmukaisesti.

Lausefoneettisissa muutoksissa on tuolloin tällöin ollut korjauksen varaa. („Pupu, pupu poikaseń, elä määr‿risukkoor‿risukoss‿or‿rihmasii, aijar‿raus‿s‿on ansasii.“).

Murteen persoonapronominit ovat: *minä, sinä, hiän, müö, tüö, hüö;* akkusatiivimuodossa: *minut, sinut, hänet, meijjät, teijjät, heijjät.* — Kun tahdotaan olla kohteliaita vieraalle sanotaan esim.: „Koista päiŋkö ne herra rovasti tulōt?“

Kollektiivisanoja syntyy m. m. päätteellä *-jas, -jäs.* Esim. *mökkijäs* (mökin asukkaat), *Mäkijäs* (Mäkelän talon väki), *Aittovuarajas* (Aittovaaran kylän asukkaat), *pitäjäs* j. n. e.

Koskettelut muihin pienempiin seikkoihin saavat tästä kertomuksesta jäädä pois. Sen, mitä olen huomannut kokoelmassa olevan korjattavaa esim. sanain merkityksien ja muiden sellaisten suhteen, olen oikaissut. Yhdistetyt sanat on Pirinen järjestelmällisesti merkinnyt kirjakielellä. Näitä on korjaajan ollut vaikea mennä vääntämään takaisin murteellisiksi. Senpä-

tähden olenkin sen jättänyt tekemättä. Joskus koppasin kansan suusta sanoja, jotka Piriseltä olivat jääneet kirjoittamatta ja liitin kokoelmaan.

Kuten näkyy, loppuu kokoelma sanaan *somistaa*. Tällä kertaa ei minulla ollut aikaa ruveta sitä jatkamaan, kirjoittamalla sanoja lipuille. Sen sijaan alleviivasin Keräilysanastoon *somistaa* sanasta lähtien kaikki ne sanat, jotka paikkakunnalla tunnetaan ja käytetään, *t*-kirjaimeen saakka ja joitakuita sivuja vielä siitäkin eteenpäin. Toivoisin joskus saavani tämän Piriseltä kesken jääneen työn loppuun suoritetuksi. Pirinen on tehnyt siinä siksi paljon, että se kannattaa päättää.

Tämän matkan tuloksista voin vielä mainita, että yksistään Revonkylästä onnistuin saamaan parikymmentä pitkänpuoleista satua, joita kertoivat työmiehet Antti Tahvanainen, Matti Kareinen, Antti Puhakka y. m. Niin pian kuin saan ne parempaan kuntoon tarkistetuksi, lähetän ne Seuralle ja annan niistä erikoisen selostuksen.

Helsingissä, 4 p:nä toukok. 1909.

Heikki Kokkonen.

16 §. Ilmoitettiin että Valmistusvaliokunta oli päättänyt ottaa sähkövalon kaupungin sähkövalaistuslaitoksesta ja että Seuran talon sähköjohdot siitä syystä on laitettava uuteen ajanmukaiseen kuntoon.

17 §. Uusiksi jäseniksi ehdotettiin ja hyväksyttiin:

Pastori Oskar Albinus Palletvuori Tyrväältä, Opettajatar Siiri Sandman Tyrväältä, Opettajatar Aliina Kotikoski Tyrväältä, Fil. maist. Pekka Katara, Tyrväältä.

18 §. Ilmoitettiin että kassatili liitetään pöytäkirjaan.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili huhtikuun ajalta 1909.

Siirros huhtik. 1 p. 1909 . . . . 3,449: 66

Tuloja:

1.	A. Westerlund, myytyjä kirjoja	236: 60
	A. Westerlund, samoin . . .	213: —
	K. Montin, samoin	630: 40
	V. Hoving, samoin	1,406: 50
	L. Björkbom, samoin	130: 70
2.	A. Kettunen, samoin.	20: 40
	K. P. Vuori, samoin	282: 15
	O. Y. Kirja-aitta, samoin . . .	1,039: 30
	K. F. Saario, samoin	18: 70
	E. Mattsson, samoin	13: 30
	Z. Rosengren, samoin	168: —
	O. Y. Ateneum, samoin . . .	1,241: 40
	Akateem. Kirjakauppa, samoin .	976: 50
3.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	25,180: —
	Turun oblig. korkoa	500: —
	Maarianhaminan Kirjakauppa, myytyjä kirjoja	48: —
5.	A. Fr. Høst & Son, samoin . .	32: 96
	J. Kauppi, samoin	118: 20
	Edlundin Kirjakauppa, samoin .	1,636: 35
7.	J. P. Sederholm, samoin . . .	16: 25
	Hj. Hultin, samoin	78: —
	Kotkan oblig. korkoa	375: —
	Pohjolan osakkeiden korkoa, 12. 13: 50	216: —[1]
14.	J. Hissa, myytyjä kirjoja . .	131: —
	A. Kaustell, samoin	140: 50
15.	E. Lyytikäinen, samoin . . .	1,832: 85
	H. Schauman, samoin	181: 90

[1] Ks. korjausta joulukuun 31 p:nä.

	E. Rytkönen, samoin	579: 40	
16.	O. A. Taalikka, samoin . . .	33: 60	
	O. Jalander, samoin	872: 55	
	E. Brusiin, myytyjä kirjoja . .	50: 40	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	793: 50	
19.	Kansanvalistusseura, myytyjä kirjoja	1,301: 33	
21.	H. Schauman, samoin	45: 90	
23.	A. W. Leikkonen, samoin . .	24: 55	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	142: 58	
	Samoin (korkoa)	8: 68	
26.	F. R. Nahi, myytyjä kirjoja. .	4: 30	
27.	Karjalan Kirjakauppa, samoin .	473: 19	
28.	J. H. Roos, samoin.	25: —	
	H. Reino, samoin	7: —	
29.	Satakunnan kirjakauppa, samoin	357: —	
30.	M. Bohm, samoin	449: 50	42,032: 44
	Yhteensä		45,482: 10

Menoja:

2.	H. Stenvall, avustusta	50: —
	Telefonimaksua	3: —
	K. Krohn, sananlaskuja . . .	168: —
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	7,200: —
	Akateem. kirjakaupalle maksettu korko	58: 81
	Postimaksuja	10: 76
	A. Haapakoski, pääkirjan puhtaaksikirj.	40: —
3.	Maksettu laina	16,000: —
	Samoin	11,000: —
	Edellisen korko	312: —

	Jälkimäisen korko	127: 12
6.	Paperikonttori, painopaperia . .	1,388: 40
	E. Ahtia, stipendinsä loppuosa .	80: —
	Suomensalo, lunta ajettu . . .	20: 35
7.	M. Neggo, kopioimistyötä. . .	9: —
	L. Ploompuu, kopioiden vertaamista alkutekstiin. . . .	7: —
	„Terijoki“ lehti, ilmoituksia . .	60: —
	K. V. Bergman, hautakivi rahtineen.	265: 95
8.	A. Turunen, kansanrunokokoelmasta	40: —
	P. Inki, samoin	25: —
	A. Kupri, samoin	35: —
10.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	800: —
13.	„Virittäjälle“, apurahaa v. 1909	600: —
15.	„Uusi Suometar“, ilmoituksia .	58: —
16.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	2,100: —
	R. Erich, tekijäpalkkaa . . .	225: —
	O. Lilius, suomennoksen tarkast.	540: —
19.	Kirjapaino O. Y. „Sana“, ylipainos „Virittäjästä“	11: 50
20.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	2,200: —
23.	H. Perttunen, kuljetusmaksua .	50: —
24.	Lång & Leppäaho, kirjoitustarp.	40: 44
29.	A. Piponius, puhtaaksikirjoitusta	74: 50
	Sähköä	52: 14
	G. A. Ylander, nuohoustyötä .	17: —
30.	M. Pasola, palkkansa	40: —
	A. R. Niemi, korrehtuurityötä .	125: —
	A. Krohn, toimituspalkkiota . .	300: —
	Konttokuranttitilin korkoa . .	8: 68
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	204: 20

J. E. Vihervaara, palkkansa . .	100: —	
L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	44,506: 85
Siirros huhtikuun 30 p. 1909		975: 25
Yhteensä		45,482: 10

Helsinki toukokuun 5 p. 1909.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

A. R. Niemi.

Kesäkuun 2 p. 1909.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja tarkastettavaksi luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Ilmoitettiin että toinen kolmannes, 400 markkaa, siitä apurahasta, joka Seuralle on vuotuisesti Hänen Majesteettinsa Keisarin suomalaisesta käsikassasta myönnetty, oli saapunut ja että kuitti siitä oli Ministerivaltiosihteerinvirastoon toimitettu.

3 §. Sen johdosta että Cannelinin ruotsalais-suomalainen sanakirja jo on vähissä, päätettiin siitä toimittaa uusi, korjattu, mutta pääasiassa entisentapainen ja -laajuinen painos. Toimitustyö uskottiin t:ri K. Cannelinille, joka oli ilmoittanut voivansa siihen ensi tilassa ryhtyä. Toimituksesta siihen luettuna korrehtuurinluku maksetaan t:ri Cannelinille 75 markkaa arkilta. Toimitustapaa koskevissa asioissa oli Seuran Kielitieteellinen valiokunta antanut tekijälle lähempiä ohjeita.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kun kielitieteelliseltä valiokunnalta on pyydetty lausuntoa Knut Cannelin'in Ruotsalais-suomalaisen sanakirjan uutta painosta varten, saa valiokunta kunnioittaen esittää mitä seuraa.

Sanakirjan tarkotus olisi säilytettävä ennallaan: sen tulisi edelleen palvella etupäässä oppikouluja ja tavallisia sivistyneitä kansalaisia. Kaikkien tärkeimpäinkin ammattialain

erikoistarpeiden lukuunottaminen laajentaisi sanakirjaa melkoisesti, viivyttäisi sen valmistumista ja lisäisi hintaa — vahingoksi yllämainitulle käyttäjäpiirille, joka kuitenkin on lukuisin. Laveamman ruotsalais-suomalaisen sanakirjan tarvetta, jossa fraseologia ja ammattisanastot olisivat runsaasti edustettuina, ei kuitenkaan saisi silti unohtaa, joskaan sen toimittamisella ei liene samaa kiireellisyyttä. Hahnssonin ja hänen seuraajainsa sanakirja nim. ei ole vielä harvinainen, joskin loppuun myyty. Sitä paitsi on ollut hallintopiireissä käsittelyn alaisena ruotsalais-suomalaisen teknillisen ammattisanaston teettäminen, joka hanke toteutuneena voi poistaa puutteen, mikä ammattipiireissä lienee ollut jo tuntuvakin. Tarkotetun laveamman ruotsalais-suomalaisen sanakirjan valmistumista tulevaisuudessa voisi kuitenkin nytkin ehdotettu pienemmän sanakirjan uusi painos osaksi edistää, sillä sitä toimittaessaan tekijä luultavasti tulee käsitelleeksi lisäaineksia, joita ei voi kaikkia ottaa tähän pienempään.

Uuden painoksen kokoa kentiesi voisi lisätä 1,100 sivun vaiheille, siis n. 3 painoarkilla, kirjan silti tulematta hankalammaksi käyttää tai lisäyksen vaikeuttamatta melkoista hinnan alentamista. Vaikka nim. pysytäänkin yllä mainitun tarkotusperän määräämissä puitteissa, täytyy sanavarastoon ottaa joku määrä lisää, esim. uusista, kaikkia tai enimpiä kansalaisia koskevista laeista ja asetuksista, kentiesi eduskunnan keskusteluistakin, ehkä tulli- ja liikennetaksasta ja yleensä kulkulaitosten alalta, samoin kehittyneemmän kaupan, maatalouden ja urheilun aloilta, ja uudemmasta kaunokirjallisuudestakin — mikäli tila sallii. — Sanain suomalaiset merkitysvastineet pitänee ja voidaankin monessa kohden jo varmentaa, käyttämällä uudempia ammattisanastoja y. m. kirjallisuutta apuna (m. m. kuvaamataiteita koskevia kirjotelmia ja suomennoksia), huomautettakoon vain esim. sanoja *välikysymys, haastattelija, aitio, voimavaunu, sanayhtymä, todeta* y. m.

Sanakirjan esitystavan muuttamiseen kielitieteellinen valiokunta ei näe aihetta ilmautuneen; ensi painokseen sovitettu viittausjärjestelmä tyyppitaululiitteineen säästää niin pal-

jon tilaa ja samalla tekee siksi täydellisten paradigmanäytteiden antamisen mahdolliseksi, että näitä etuja tuskin on muuten saavutettavissa yhtä helposti.

Ruotsinkielen oikeinkirjotuksen suhteen valiokunta ehdottaa noudatettavaksi sitä useain koulumiesten lausumaa toivomusta, että se uudempi oikeinkirjotustapa, joka hiljakkoin otettiin käytäntöön oppikoulujen alaluokilla, kokonaisuudessaan sovitettaisiin sanakirjan uuteen painokseen, koska se tämän valmistuessa on jo oppikouluissamme yleisenä.

Lopuksi valiokunta tahtoo saattaa Seuran kuuluville useain opettajain lausuman toivomuksen, että aiotun sanakirjan hinta ei tulisi 10 markkaa suurempi, mieluummin pienempi, jotta vähävaraisempikin tulisi sen hankkineeksi. Kun enimmät ostajat ovat ruotsinkielisten koulujen oppilaita, niin hinnan alennus toivottavasti tulisi välillisesti helpottamaan suomenkielen taidon levenemistä.

Helsingissä kesäk. 2 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:
E. A. Tunkelo.

4 §. Luettiin Suomen Muinaismuistoyhdistykseltä tullut ilmoitus että yhdistys puolestansa oli M. A. Castrénin muistoksi toimitettavaa albumia varten asetettavaan toimikuntaan valinnut valtionarkeoloogi J. R. Aspelinin ja t:ri A. O. Heikelin. Samalla ilmoitettiin että Suomalais-ugrilaisen seuran edustajiksi oli valittu prof. E. N. Setälä ja t:ri K. Karjalainen. Seuran puolesta valittiin edustajiksi prof. K. Krohn ja maist. A. Kannisto.

SUOMEN
MUINAISMUISTOYHDISTYS.

HELSINKI,
Toukokuun 12 p:nä 1909.

Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuralle.

Suomen Muinaismuistoyhdistyksen puolesta saan kunnioittaen ilmoittaa, että yhdistys puolestaan on valinnut prof. J.

R. Aspelinin ja toht. Axel O. Heikelin neuvottelemaan Kirjallisuuden Seuran ja Suomalais-ugrilaisen Seuran edustajain kanssa Castrén-julkaisun aikaan saamisesta.

Kunnioittaen
Juhani Rinne.

5 §. Suomi-kirjassa ja 400 kpleen suuruisena ylipainoksena päätettiin julkaista lehtori M. Airilan äännehistoriallinen tutkimus Martin maanlain kielestä.

6 §. Myönnettiin kustannusliikkeen hoitajalle, neiti M. Bohmille täydellinen tilinvapaus tähän liitettyjen hrojen W. Sippolan ja V. Suomalaisen lausunnon johdosta.

Valittuina tarkastamaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannusliikkeen vuoden 1908 tilejä saamme tarkastuksen suoritettuamme esittää:

1) Kustannusliikkeen tilikirjat käyvät yhteen asiamiesten antamien tilien ja varastoluettelojen kanssa.

2) Kustannusliikkeen tilikirjojen saapuneiksi osottamat rahamäärät löytyvät rahastonhoitajan kassakirjassa.

3) Kirjalähetykset ja -palautukset on oikein viety asianomaisiin kirjoihin.

4) Tili- ja varastokirjoja on pidetty erityisellä tarkkuudella.

Kun kustannusvarastoa ja -myyntiä mielestämme muutenkin on huolella hoidettu, esitämme liikkeen hoitajalle neiti M. Bohmille myönnettäväksi täydellisen tilivapauden vuodelta 1908.

Helsingissä, 29 p. toukokuuta 1909.

W:m Sippola. Vihtori Suomalainen.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannusliikkeen myynti v. 1908 näkyy seuraavasta taulusta:

Debet:

1/I.	Jälleenmyyjillä varastossa v:lta 1907 . .	78,709: 40
„	„ saldo „ „ . .	59,187: 41
31/XII.	Lähetykset vuoden kuluessa	60,237: 03
„	Suoraan myyty varastosta	8,059: 32
	Summa Smk.	206,193: 16

Kredit:

³¹/XII.	Rahaa tullut vuoden kuluessa	66,520:	98
„	Palautuksia „ „	8,996:	66
„	Jälleenmyyjillä varastossa v:lle 1909 . .	77,854:	—
„	„ velkaa „ „ . .	52,821:	52
	Summa Smk.	206,193:	16

Kirjojen myynti v. 1908 tekee Smk. 60,155: 09.

Helsingissä 15 p. Toukok. 1909.

Matilda Bohm.

7 §. Seuran stipendiaateille hroille O. Suolahdelle ja J. Lukkariselle myönnettiin kummallekin 100 markkaa stipendin lisäystä siinä tapauksessa että hra Suolahti lähtee keräämään joikuja Vienan läänistä ja hra Lukkarinen sananlaskuja Inkeristä.

8 §. N. s. lyydiläismurteitten sanaston keräämistä varten myönnettiin maist. J. Kujolalle 600 mkan suuruinen matkaraha. Nattavaaran murteen tutkimista varten Pohjois-Ruotsissa lehtori M. Airilalle 150 markkaa ja rakennustutkimuksia varten Karjalan kannaksella opettaja S. Paulaharjulle 250 mkkaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Pyydän kysyä, haluaisiko Seura 300 markalla kannattaa ensikesäistä tutkimusmatkaani, jolla tahtoisin joissakin kohden täydentää murrehavaintojani (Tornion murteesta), mutta samalla, jos mahdollista on, tutustua lähemmin Nattavaaran murteeseen. Tämä murre on kyllä varsinaisen murrealueeni ulkopuolella, mutta näyttää minusta murteen omituisten erikoispiirteiden takia tärkeältä siihen tutustua, niinkauan kuin murteen vanhemman äännekannan aniharvat edustajat vielä ovat elossa. Monessa kohden murre on lapin painamaa, mutta omituisuu-

tena, jota ei mistään muusta Suomen murteesta tunneta ja joka tuskin myöskään lienee muiden kielten vaikutusta, mainittakoon, että *s* ja *h* äänteiden vastineena sangen laajalti esiintyy laryngaaliklusiili. Viime vuosina mahdollisesti sattuneet kuolemantapaukset saattavat nyt jo suuresti vaikeuttaa hyvien tulosten saavuttamista.

Jyväskylässä 9 p. toukok. 1909.

Martti Airila.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Olen kohta saanut järjestetyiksi ja selostelluiksi kahtena edellisenä kesänä Pohjois- ja Itä-Karjalasta keräämäni rakennuksia koskevat ainekset, ja mielisin nyt ensi kesän aikana tehdä retken Etelä-Karjalaan, Karjalan kannaksen rakennuksia kuvaamaan ja selostelemaan, ja sitä varten rohkenen taas pyytää arv. Seuralta matkarahaa ehkä n. 500 mk:n suuruista.

Keräilyalueekseni ottaisin kaikki Karjalan kannaksen Suomen puoleiset pitäjät aina Viipurin ja Käkisalmen seutuja myöten. Tutkimukseni toimittaisin samaan tapaan kuin edellisillä retkilläni, valokuvaisin, piirustaisin, tekisin muistiinpanoja rakennuksista y. m.

Lähetän tänään myös arv. Seuran nähtäväksi Karjalasta keräämieni ainesten nojalla kokoon panemani kansatieteellisen rakennuskuvauksen alkuosan siihen liittyvine piirustuksineen. Loppuosan, toistakymmentä kirjotusarkkia, selostusta taloista ja kylistä sekä rakennustavoista voin lähettää muutaman viikon kuluttua.

Retkelle lähtisin heti kesäkuun alussa ja viipyisin aina puoliväliin elokuuta.

On minulla kyllä vielä Seuralle lähettämättä tulokset — paitsi valokuvat — viimekesäiseltä Etelä-Pohjanmaan retkeltä, mutta, kun nyt saisin Karjalan kannaksen katsotuksi, jatkaisin

Etelä-Pohjanmaalla keräystä sitten seuraavina kesinä, jos mahdollisesti tulisin Seuralta apua saamaan.

Oulussa 29 p:nä huhtikuuta 1909.

Kunnioittaen

Samuli Paulaharju.

9 §. Tähän liitetyn pyynnön johdosta myönnettiin taiteilija Alpo Sailolle 600 mkkaa kansanrunojen laulajain kasvonpiirteiden kuvaamista varten, joko veistokuvissa tai maalauksissa. Mainittu rahasumma maksetaan Seuran rahastosta, mutta aikanansa, sittenkun Lönnrotin rahasto on kasvanut 10,000 markaksi, otetaan se tämän rahaston koroista. Paitsi tavanmukaista kertomusta matkastaan tulee hra Sailon Seuralle jättää valokuvat teoksistansa, jonka lisäksi Seura pidätti itsellensä oikeuden saada ottaa omalla kustannuksellaan kipsivalokset veistokuvista, jos se niin haluaisi.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

Helsingissä.

Tulevat sukupolvet luultavasti suuresti moittisivat meitä, jos me emme olisi käyttäneet tilaisuuttamme kuvaamaan ne runoilijat ja laulajat, jotka ovat jälkimaailmalle säilyttäneet Kalevalan aarteet. Heidän kasvojensa piirteet ovat kai suomalaisille yhtä kalliit kuin Iliadin ja Odysseen laulajan olisi nyt kreikkalaisille ja koko sivistyneelle maailmalle, jos ne vielä olisivat saatavissa.

Tätä katsantokantaa olen jo silmällä pitänyt matkustaessani viime talvena Karjalaan. Sain tietää että vanhin kaikista elossa olevista runosepistä nim. Mysysvaaran Petri jo oli siinä iässä (103-vuotias) että kuoleman viikate minä päivänä tahansa voisi korjata hänen muotonsa haudan unhoon. Tapasin kuitenkin ukon kyllä sokeana mutta muuten terveenä ja valmistin

hänestä useamman muotokuvan. Samalla tavalla muovailin, piirsin sekä maalasin kanteleensoittajain „pitkä Iivanan“ ja Hilpan kuvat.

Tarkotukseni olisi jatkaa töitäni alotettuun suuntaan, käyden ensin kuvaamassa runolaulaja Ontropo, joka asuu Vuoleen pitäjässä Mikittalassa. Suomen puolella elävät vielä naislaulajat Okulina Kuokkanen ja Karppavan emäntä, joiden kuvat myöskin tahtoisin tehdä, ja vähitellen saada niin täydellisen kokoelman runolaulajien muotokuvia kuin nyt enää on mahdollista. Sitä paitsi tahtoisin kuvata sellaisia alkuperäisiä menoja (karhunpeijaisia, hää- ja hautajaismenoja, karjan laitumelle laskemista keväällä y. m.), jotka tulevan Kalevalan kuvittamisessa mahdollisesti voisivat tulla kysymykseen.

Tätä tarkotusta varten rohkenen kääntyä Seuran puoleen pyynnöllä että Seura myöntäisi minulle 600 mkn matkarahan Lönnrotin rahastosta, joka juuri tällaisiakin valmistustöitä varten tulevan Kalevalan kuvittamiseksi on perustettu. Olen kyllä kuullut että tämä rahasto on päätetty kasvattaa 10,000 markkaan, ennenkun sitä käytettäisiin, mutta katsoen siihen että yllämainitut välttämättömät ainekset kansamme eepoksen kuvittamista varten sillä välin kerrassaan voivat hävitä ja myöhemmin siis tulla mahdottomiksi hankkia, uskallan ehdottaa että Seura purkaisi päätöksensä ja, ellei sillä muita varoja ole käytettävinään, siitä rahastosta myöntäisi minulle pyytämäni matkarahat.

Helsingissä 27 p. toukok. 1909.

Suurimmalla kunnioituksella

Alpo Sailo.

10 §. Seuralle alla olevassa Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston kirjelmässä tarjotuista teoksista ei edellistä otettu Seuran julkaisuihin. Kysymys prof. Kurt Lampertin teoksen „Das Leben der Binnengewässer“ mukailun ottamisesta lykättiin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

„Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunnan luonnontieteellinen osasto on päättänyt suomennuttaa lääkintäneuvos, prof. *Ph. Biedertin* eräiden saksalaisten lääkäreiden ja pedagogien avulla julkaiseman teoksen „Das Kind. Seine geistige und körperliche Pflege von der Geburt bis zur Reife“ (Stuttgart 1906; XII + 515 siv. isohkoa 8-taitt. kokoa, 76 tekstikuvaa ja 2 taulua), joka hiukan lyhentämällä suomennettuna tullee olemaan n. 30 painoarkkia laaja.

Prof. *Kurt Lampertin* biologisen teoksen „Das Leben der Binnengewässer“ parhaillaan (Leipzigissä, Chr. Herm. Tauchnitz) ilmestyvän, runsaasti kuvitetun toisen painoksen johdolla on osasto päättänyt — jos kustantaja saadaan — toimituttaa vastaavan suomenkielisen teoksen, n. 700 siv. laajan, johon osia käännettäisiin mainitusta saksalaisesta, mutta useimmat erikoisluvut kirjotettaisiin kokonaan Suomen sisävesi-ilmiöiden perusteella. Näitä erikoislukuja kirjottamaan ovat lupautuneet leht. J. E. Aro, prof. Elfving, maist. Forssell, yliopp. R. K. H. Frey, maist. T. H. Järvi, toht. K. E. Kivirikko, toht. W. Linnaniemi, toht. A. F. Luther, maist. Elin Munsterhjelm, maist. U. Saalas ja toht. A. J. Siltala sekä suomentajaksi yliopp. I. Välikangas.

Tätä kompilatsionia ja yllämainittua suomennosta, jolle viimeksi mainitulle yksityinen kustantaja on tiedossa, tarjoaa osasto täten kunnioittaen Seuran kustannettaviksi. Samalla kun pyydän arv. Seuran vastausta tähän tarjoukseen, voin mainita että Duodecim-seura ei ole halunnut julkaistaksensa ensin mainittua eikä „Vanamo“ jälkimmäistä.

Helsingissä toukok. 27 p:nä 1909.

Suurimmalla kunnioituksella

E. A. Tunkelo,
toimikunnan sihteeri.

11 §. Julki luettiin tähän liitetty Kansatieteellisen valiokunnan lausunto, joka hyväksyttiin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle lähetetyistä kansanrunouskokoelmista ja kansatieteellisistä kertomuksista:

Seminaarilainen *K. Kalliola* on lähettänyt sävelmiä Lammilta, Vähästäkyröstä ja Jyväskylän seuduilta. Ehdotetaan 75 markan kirjapalkinto.

Kalle Murtomäki on lähettänyt muistovärssyjä, tuutilauluja, leikkilukuja, sananlaskuja ja arvotuksia Lehtimäeltä. Ehdotetaan 10 markan kirjapalkinto.

Väinö Kallion kokoelma sisältää tuutilauluja, lasten leikkilukuja, sananlaskuja ja arvotuksia Kiikalasta, Kuusjoelta, Uskelasta, Somerolta y. m. Ehdotetaan 30 markan kirjapalkinto.

Kauppaopistolainen *Hannes Oinonen* on jättänyt kertomuksen „Katsaus tukkien kuljettamisesta Ilomantsista Kotkaan“. Mainitaan kiitoksella.

Kirkkoherra *O. W. Olander* on lähettänyt kertomuksen taikuudesta ja tavoista Luhangossa. Mainitaan kiitoksella.

Rouva *Anna Petersen* Göteporissa on lähettänyt runokatkelman Halikosta. Mainitaan kiitoksella.

Maanviljelyslyseolainen *Oskari Rantalainen* kuvauksen leikeistä Antreassa. Mainitaan kiitoksella.

Maanviljelyslyseolaisen *Eino Nousiaisen* kertomus „Voiman ja notkeuden koetuksia Pieksämäellä“. Mainitaan kiitoksella.

Säveltäjä *Emil Sivori* on Seuralle jättänyt saamallansa stipendillä kerätyt sävelmät.

Asioitsija *A. Turunen* on lähettänyt Enosta kokoelman satuja, loruja, taikoja, sananlaskuja ja arvotuksia. Ehdotetaan 75 markan kirjapalkinto.

Kansak.-opett. *E. Vihervaara,* runoja, loruja, loitsuja sekä taikoja Pöytyältä ja Kurkijoelta. Ehdotetaan 35 markan kirjapalkinto.

Helsingissä kesäk. 2 p:nä 1909.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

A. R. Niemi.

12 §. Samoin hyväksyttiin Kielitieteellisen valiokunnan näin kuuluva lausunto.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

on kielitieteellisellä valiokunnalla kunnia esittää seuraavat tiedot ja ehdotukset viime kokouksen jälkeen saapuneista sanakokoelmista.

Nykyaikaisesta kirjakielestämme poimittuja sanoja ja lauseparsia on lähettänyt maist. *E. V. Ahtia* kokoelman, joka sisältää 6,000 sanalippu-sitaattia lähdeviittauksinensa. Mukaan liitetty lähteiden luettelo osottaa kerääjän käyttäneen osaksi omain kaunokirjailijaimme (Juhani Ahon, Eino Leinon, Johannes Linnankosken, Iivo Härkösen) teoksia, osittain käännöksiä (A. Kuprinin, V. Rydbergin, Helen Kellerin), osaksi sanomalehti- ja aikakauskirjoja (Uutta Suometarta 1904—08, Valvojaa, Aikaa, Virittäjää, Raatajaa, Suomen Urheilulehteä, Luonnon Ystävää, Pellervoa, Omaatuntoa y. m.) ja albumijulkaisuja (esim. Nuorta Suomea II—XVIII) y. m. — Valiokunta ehdottaa kokoelmasta palkkioksi 150 mk. rahana.

Kansankielen sanakirjan aineskokoelmaan on myöskin saapunut joku määrä lisiä.

Opettaja *J. W. Kotikoski* on lähettänyt pari vertailevaa sanaluetteloa Korpilahden ja Punkalaitumen murteista. Niissä on rinnakkain viidettäsataa kummankin pitäjän tavallista sanaa selityksinensä. Ehdotetaan 15 mk:n arvoista kirjapalkkiota.

„Virittäjässä" julkaistua yliopp. Eemil Saarimaan kokoelmaa „Mynämäkeläisiä murresanoja" on kielitieteellisen valiokunnan toimesta levitetty Lounais-Suomen eräisiin opistoihin ja nyttemmin on Rauman seminaarista saapunut n. 740—750 sisältävä kokoelma tietoja hra Saarimaan julkaisemain sanain äänne- ja merkitysvastineista Varsinais-Suomen ja Satakunnan eräissä pitäjissä. Tähän yhteiskokoelmaan on toht. *K. A. Franssila* antanut 17 sanalippua Kangasalta ja 8 Varsinais-Suomesta sekä seminaarilaiset *Eino Eeltonen* Kauvatsalta 53 sl., *A. Huokuna* Tammelasta 9 sl., *H. I. Jartti* Virroilta 25 sl., *Toivo Jokiniemi* Paimiosta 43 sl., *J. Kangasperko* Huittisista 28 sl., *A. Knaapi* Turusta 18 sl., *Kust. Kivikoski* Punkalaitumelta 23 sl., *Edvin Laaksonen* Mietoisista 94 sl., *T. Lahti* Kustavista 55 sl., *Selim Orpo* Marttilasta 40 sl., *Otto Pälve* Merimaskusta 62 sl., *N. Saari* Honkilahdelta 35 sl., *F. Saloranta* Pyhästämaasta 30 sl., *J. Teräs* Euran pit:stä 47 sl., *Eino Vaahtera* Eurajoelta 63 sl., *Selim J. Wahl* Tyrväältä 39 sl., *Yrjö Vankka* Messukylästä 20 sl. ja *V. J. Vastamäki* Harjavallasta 68 sl. Palkkiosta ehdotetaan, että toht. Franssilan jaettavaksi kerääjille lähetettäisiin 5 kpl. Kiven Leaa, 9 kpl. Nummisuutareita, 1 kpl. Seitsemää veljestä, 6 kpl. Herknerin Väkijuomat ja työväenkysymys sekä 3 kpl. Florinuksen sananlaskukokoelmaa, joiden kirjain yhteenlaskettu kirjakauppahinta on 19 mk. 85 p.

Maanviljelyslyseolaiset *A. Korvenoja* Halikosta, *M. Lehtinen* Salon lähipitäjistä, *E. Nousiainen* Pieksämäeltä, *I. Relander* Kurkijoelta (8 sl.) ja *E. Siikaniemi* Hollolasta ovat myös antaneet tietoja hra Saarimaan julkaisemain sanain esiintymisestä paikkakunnillaan; samoin yliopp., neiti *Anni Paloheimo* Kemistä. Kaikki ne kiitollisesti mainittakoon.

Maatalousneuvoja *K. Tanttu* on Hirvensalmelta lähettänyt n. 190 sl., joista ehdotetaan palkkioksi Holmgrenin „Tuhohyönteiset" ja Brunchorstin „Kasvitaudit" (hinta yht. 5: 40).

Helsingissä kesäk. 2 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

13 §. Seuran arkistoon lunastettiin t:ri C. W. v. Sydow'in luettelo Tanskan satukokoelmista: Danmarks folkeæventyr. Förtegnelse ved S. Grundtvig 1861—83 udfyldt af Axel Olrik 1888 og af C. W. von Sydow 1907 ff. IV:o 171 siv.

14 §. Suostuttiin hra J. Finnen tähän liitettyyn anomukseen.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Helsinki.

Osakeyhtiö Werner Söderströmin pyynnöstä olen suostunut julkaisemaan kokoelmia Suomen kansan saduista ja käännyn täten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran puoleen pyytäen saada käyttää Seuran julkaisemaa eläinsatukokoelmaa pohjana uudelle eläinsatukokoelmalle, jossa eri satuseikkailut muodostavat yhtenäisen, laajan satusarjan.

Helsingissä 29 p:nä Toukokuuta 1909.

Jalmari Finne.

15 §. Seuralle ilmoitettiin että opettaja S. Paulaharju, hedelmänä laajoista matkoistaan Itä- ja Pohjois-Karjalassa oli lähettänyt runsaasti kuvitetun tutkimuksen: „Kansatieteellinen kuvaus Pohjois- ja Itä-Karjalan rakennuksista".

16 §. Valmistuneeksi mainittiin Senaatin kielenkääntäjän maist. J. G. Sonckin suomennos: J. N. Lang, „Omistusoikeudesta Suomen vesiin".

17 §. Seuran jäseneksi ehdotettiin ja hyväksyttiin kirkkoherra Kaarlo Vihtori Hurmerinta.

18 §. Kassatili toukokuun ajalta liitettiin pöytäkirjaan.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kuukausitili toukokuun ajalta 1909.

Siirros toukokuun 1 päivänä 1909 . . . . . 975: 25

Tuloja:

3.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	222: 45
	Samoin	232: —
4.	Arkkitehti J. Kekkonen, jäsenmaksunsa	24: —
6.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	400: —
7.	Samoin	660: —
	Keisarin käsirahastosta apurahaa, yksi kolmannes	400: —
9.	J. Hissa, myytyjä kirjoja . .	134: 25
	Tohtori Oiva Tallgren, jäsenmaksunsa	24: —
	Maisteri John Schlüter, samoin .	24: —
	Agronomi Eino Kalmari, samoin	24: —
	Varatuomari H. Hakosalo, samoin	24: —
	Rouva M. Hakosalo, samoin . .	24: —
	Maisteri A. Laaksovirta, samoin	24: —
	Pankinvirkamies K. A. Saraste, samoin . . . . . , . .	24: —
	Professorin rouva Elsa Melander, samoin	24: —
10.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	800: —
13.	Samoin	630: —
17.	George Alin, myytyjä kirjoja .	95: —
18.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	4,283: 65

19.	Samoin	1,325: —	
	O. Snell, myytyjä kirjoja . . .	1: 20	
21.	O. Y. Kirja-Aitta, samoin. . .	1,000: —	
24.	Ruununvouti A. J. Kara, jäsenmaksunsa	24: —	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	970: 85	
25.	Samoin	1,900: 55	
	Samoin	280: —	
	Samoin	260: —	
26.	Samoin	300: —	
	Minervan Kirjakauppa, myytyjä kirjoja	6,562: 25	
29.	M. Bohm, samoin	878: —	
27.	S. K. S. Kirjapainon korkoja .	420: —	
27.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	5,812: 80	
28.	Samoin	200: —	
29.	Samoin	200: —	
	Samoin	600: —	
	Samoin	460: —	
	Samoin	120: —	
	A. Aarne, takaisin maksettuja lähetyskuluja	22: 75	29,410: 75
	Yhteensä		30,386: —

Menoja:

3.	Kunnallisveroja	257: 45
	Beckman, puhdistustyötä . . .	65: —
	J. H. Niemelä, asiamieskustannuksia	—: 40
	A. Kannisto, Kalevalan tekstin tarkastamisesta	232: —

6.	Tarkastaja O. A. F. Lönnbohm, sanakokoelmasta	95: —
	E. Granit-Ilmoniemi, apurahaa .	400: —
	„Suomen laulu“, avustusta . .	250: —
	V. Ojanperä, kansanrunokokoelmasta	50: —
	A. Turunen, samoin	25: —
	H. Kokkonen, stipendinsä loppuosa	30: —
	J. Lukkarinen, stipendi . . .	240: —
	Ida Mikkonen, samoin	120: —
	I. Itkonen, samoin	80: —
	J. Laurosela, $^4/_5$ stipendistään .	200: —
	P. Nyberg, stipendi	200: —
	Toukokuun kokouksessa myönnettyjä stipendejä 11 eri henk.	1,340: —
7.	Suominen, akkunan korjauksesta	1: 10
	Suom. Rohdosliike, lysoolia . .	5: —
10.	G. Tuominen, kirjastossa tehtyä työtä	104: —
11.	Uusmaalainen, ilmoituksia. . .	6: 60
12.	Telefonimaksu	60: —
	Helsingin Sanomat, ilmoituksia .	35: 75
13.	Dahlberg, postipaperia. . . .	23: —
14.	Lukutupa, makulatuuria . . .	15: —
	V. Salminen, toimitustyötä . .	50: —
	J. G. Sonck, suomennostyötä .	580: —
17.	„Raataja“ lehti, ilmoituksia . .	15: —
	M. Bähr, adressi (Gogolin) . .	20: —
18.	Ilmari Jäämaa, luettelotyötä (kirjastoa varten)	106: —
	O. J. Lilja, sidottuja kirjoja .	4,283: 65
	Edlundin kirjakauppa, lasku . .	5: 40
19.	Sähköä	40: 20
	L. Madetoja, kopioimistyötä . .	90: —
	G. Schmidt, sanakirjatyötä . .	101: —

	P. Kijanen, tekijäpalkkaa. . . .	1,325:	—
21.	L. Kettunen, samoin	200:	—
22.	S. Pakarinen, toimituspalkkaa .	196:	—
	V. Suomalainen, lähetyskuluja .	27:	—
	Pohjola, vakuutusmaksu . . .	15:	75
	O. Hakulin, samoin.	2:	36
24.	Lilja, sidottuja sanomalehtiä . .	970:	85
	A. F. Ringvall, tarkastustyötä	200:	—
	L. Vilenius, korrehtuurityötä .	60:	—
25.	E. Saarimaa, $^4/_5$ stipendistään .	160:	—
	J. Kujola, stipendi	600:	—
	V. Pesola, samoin	80:	—
26.	O. Suolahti, samoin	120:	—
	Paperikonttori, painopaperia . .	1,640:	55
27.	S. K. S. Kirjapaino O. Y., painatustöistä	6,232:	80
	J. Aavik, sanakirjatyötä . . .	75:	—
	A. Aarne, satujen luettelemisesta	600:	—
	Suom. Kustannusyhdistys, jäsenmaksu	120:	—
29.	Teetä valmistusvaliokunnan kokouksiin	24:	—
	Prof. J. Mikkola, kuluja Seuran edustajana Gogol-juhlilla .	125:	—
	Kirjapaino O. Y. Sana, painatustöistä	145:	10
	K. O. Pankkiin maksettu. . .	6,300:	—
	Vesilasku	12:	10
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	81:	40
	M. Bohm, palkkansa	875:	—
	O. Hallstén, samoin	200:	—
	J. E. Vihervaara, samoin . . .	100:	—

M. Pasola, samoin	40: —	
L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	29,714: 46
Siirros toukokuun 31 päivänä		671: 54
Yhteensä		30,386: —

Helsinki, kesäkuun 2 päivänä 1909.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

A. R. Niemi.

Syyskuun 23 p. 1909.

1 §. Esimies lausui muutamia kaipauksen sanoja kesällä manan majoille muuttaneen Seuran varaesimiehen, lehtori Antti Jalavan, ja äskettäin poismenneen senaattori Otto Donnerin kuoleman johdosta, huomauttaen puheessaan m. m., kuinka edellinen koko elämänsä oli aina yhtä lämpimällä harrastuksella ottanut osaa Seuran samoin kuin muihinkin kansallisiin rientoihin, jälkimäinen taas suorittanut suurtyön Suomalais-ugrilaisen seuran perustajana.

2 § Esimies ilmoitti että Seura oli kutsuttu kokoon sen johdosta, että nykyinen sihteeri saatuaan yliopistollisen matkarahan tulee läheisessä tulevaisuudessa lähtemään ulkomaille, jonka tähden uusi sihteeri toimivuoden jäljellä olevaksi ajaksi oli valittava. Ennenkuin vaaliin ryhdyttiin otettiin käsiteltäväksi väliaikaisen sihteerin palkkakysymys, jolloin Seura Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti päätti, että nyt valittavalle sihteerille tältä toimivuodelta maksetaan 4,000 markan vuosipalkan mukaan ehdolla että hän asuu Seuran talossa ja maksaa asunnostaan saman vuokran kuin nykyinenkin sihteeri. Sen jälkeen ilmoitettiin että Valmistusvaliokunta, niiden tiedustelujen perusteella, joita sihteeri oli tehnyt kuulustelles-

saan toimeen sopivia henkilöitä, oli yksimielisesti ensimäiselle ehdokassijalle asettanut Jyväskylän seminaarin suomenkielen lehtorin, maisteri Martti Airilan. Äänestyksessä, joka tämän jälkeen toimeenpantiin, sai lehtori Airila 61 ääntä, maisteri V. Salminen 8 ääntä ja t:ri E. A. Tunkelo 1 äänen, joten valituksi tuli lehtori Airila.

3 §. Esimies lausui eroavalle sihteerille kiitoksen sanoja Seuran palveluksessa suoritetusta työstä.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

A. R. Niemi.

Lokakuun 6 p. 1909.

1 §. Kesäkuun 2 ja syyskuun 23 päivänä pidetyissä kokouksissa laaditut pöytäkirjat luettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Esimies ilmotti, että Seuran varaesimiehen, lehtori Antti Jalavan ja senaattori Otto Donnerin hautajaisissa Seuraa oli edustanut, edellisissä esimies, jälkimäisissä esimies ja sihteeri ja oli Seuran puolesta seppele laskettu lehtori Jalavan haudalle sekä senaattori Donnerin haudalla ilmotettu Seuran lahjottavan 100 mk. Otto Donnerin rahastoon. Seuran kiitollisuuden ja kaipauksen oli esimies julki lausunut seuraavin sanoin:

Lehtori Jalavan hautajaisissa:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, jonka puolesta pyydän saada lausua muutaman sanan Antti Jalavan haudan partaalla, menettää vainajassa vanhimman ja innokkaimman nykyisistä toimi- ja johtomiehistään. Sillä innostuksella, joka oli hänelle omituinen, rupesi Antti Jalava jo nuoruutensa päivinä osalliseksi Seuran töihin ja toimiin, ja aina viimeiseen saakka hän on, mikäli voimat ovat riittäneet, harrastanut Seuran asioita — vielä viime keväänä hän usein nähtiin valmistusvaliokunnan yksityisissä ja Seuran julkisissa kokouksissa. Ja juuri näissä

kokouksissa, Seuran toimia järjestävissä neuvotteluissa on Antti Jalavan vaikutus ja merkitys ollut suuri. Antti Jalava oli yleisluonteeltaan käytännöllisyyden mies, mutta semmoisena aivan erikoista laatua. Hän käytti käytännöllistä kokemustaan ainoastaan henkisten päämäärien palveluksessa — ja henkisistä päämääristä oli hänestä tärkein Suomen kansan henkisen elämän rikastuttaminen ja vahvistaminen. Kun Antti Jalava tämänlaatuisena miehenä, aina virkeänä, aina toivorikkaana lausui sanansa, oli se painava ja vaikutti usein ratkaisevasti Seuran päätöksiin. Näin ollen on oikeuden mukaan myönnettävä, että Antti Jalavalle tulee suuri osa siitä kiitoksesta ja tunnustuksesta, jonka Seura on saanut toiminnastaan viimeistenkin vuosikymmenten ajalta. Varmaa on että monta aikaa on kuluva, ennenkun korvatuksi tulee se tappio, joka nyt on Seuraa kohdannut, ja kalliina muistona on Antti Jalavan nimi säilytettävä Seuran historiassa.

Mutta me, joilla on ollut onni olla Antti Jalavan läheisiä ystäviä hänen miehuutensa aikana, tiedämme, että Antti Jalava toimi ja vaikutti kaikilla aloilla, joilla on koetettu suomalaisuutta edistää ja voimaan saattaa, ihan samalla innostuksella, samalla uupumattomalla uutteruudella. Kaikki nämä alat — sanomalehdistön, koulun, kansanvalistuksen, valtiollisen elämän, kansallisen tieteen ja taiteen alat — olivat hänen sydäntään yhtä lähellä, ja kaikkiin hän on elähyttävästi vaikuttanut. Tämän vaikutuksen salaisuus oli luullakseni, paitsi luontaisessa sujuvassa, lämpimässä kirjoittaja- ja puhujakyvyssä ja jo mainitussa käytännöllisyydessä, jossakin meillä harvinaisessa hilpeässä elämänhalussa. Terveytensä päivinä Antti Jalava oli aina iloinen tavalla, jolla ollaan iloisia kun on hyvä omatunto, ja tavalla, joka sai muittenkin mielen keventymään. Hän loi muittenkin mieliin reippautta, rohkeutta, luottavaisuutta, ja sentähden ei hänen rinnallaan taisteltukaan katkeruudella eikä purevalla ivalla, vaan tuli siinä kuuluviin huumoria, joka johtui tunnosta että oltiin oikean, hyvän asian puolella. On kuin Antti Jalavan poismeno olisi jokaiselta hänen vanhalta ystävältään vienyt osan vielä tähän saakka talletettua elämänhalua ja

työiloa. Jumala suokoon, että nuorempiin polviin ilmaantuu hänenlaisia innostuneita, elämän- ja toimintahaluisia työtovereita!

Rauhassa levätköön Antti Jalava isänmaansa povella, armaan äitinsä uskollinen poika!

Senaattori Donnerin hautajaisissa:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran puolesta pyydämme saada julkilausua syvimmät kunnioituksen ja kiitollisuuden tunteet hartaan isänmaanystävän, etevän tiedemiehen Otto Donnerin muistolle. Tämä muisto on Seuralle kallis, sillä nuorempana Donner innolla työskenteli Seurankin toimialalla. Hän on ensimäinen, joka Kalevalan tutkimuksissaan käytti vertailevaa menettelyä, ja niinikään ensimäisiä, jotka ymmärsivät mikä suuri tieteellinen merkitys on runojemme toisinnoilla. Mutta eivät hänen myöhemmätkään tieteelliset harrastuksensa ole olleet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle vieraita. Päin vastoin saattaa sanoa, että Suomalais-ugrilaisen seuran perustaminen oli vaan vanhemman Seuran tarkoitusten rohkeaa laajentamista koko Suomen suvun alueelle. — Seppeleen sijasta Seura on päättänyt antaa 100 markkaa Otto Donnerin rahastoon.

3 §. Ilmotettiin, että Seura oli saanut vastaanottaa kolmannen kolmanneksen, 400 markkaa, siitä apurahasta, joka sille Hänen Majesteettinsa Keisarin suomalaisesta käsikassasta on suotu, ja että kuitti siitä on Ministerivaltiosihteerin virastoon Pietariin lähetetty.

4 §. Liitettiin pöytäkirjaan seuraava Keisarillisen Suomen Senaatin Kirkollisasiain toimituskunnalta tullut, valtion kirjallisten palkintojen käyttämistä koskeva kirjelmä:

KEISARILLINEN
SUOMEN SENAATTI.

KIRKOLLISASIAIN TOIMITUSKUNTA.

HELSINGISSÄ,
Heinäkuun 15 p:nä 1909.
№ 889.

Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuralle.

Sittenkuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Kirkollisasiain Toimituskunnan 20 päivänä marraskuuta 1908 lähettämän kirjelmän johdosta on yksissä neuvoin Ruotsalaisen Kirjallisuuden seuran kanssa sitä varten asetetun valiokunnan kautta tehnyt ja Keisarilliseen Senaattiin lähettänyt ehdotuksen Suomessa vuonna 1908 suomen- tai ruotsinkielellä ilmestyneiden alkuperäisten kaunokirjallisten teosten palkitsemiseksi, on Keisarillinen Senaatti, asiaa tänään lopullisesti käsiteltäessä, puheenalaista tarkotusta varten osotetusta 5,000 markan määrärahasta, valiokunnan ehdotuksen mukaisesti, myöntänyt seuraaville kirjailijoille alempana mainitut palkinnot, nimittäin:

Bertel Gripenbergille runokokoelmasta „Svarta sonetter“ 1,500 markkaa;

Johannes Linnankoskelle kertomuksesta „Pakolaiset“ niinikään 1,500 markkaa;

Eino Leinolle romaanista „Olli Suurpää“ ja näytelmäkokoelmasta „Naamioita, III:s sarja“, 1,000 markkaa, ja

L. Onervalle (rouva Onerva Strengille) romaanista „Mirdja“ 1,000 markkaa, sekä antanut käskyn Suomen Valtiokonttorille asianomaisille suorittaa sanotut rahamäärät; minkä kuin myöskin että Keisarillinen Senaatti jo viime kesäkuun 23 päivänä on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esityksestä myöntänyt edellämainitun valiokunnan sihteerille, filosofianmaisteri William Tarkiaiselle palkkioksi hänen toimestaan 100 markkaa ja valiokunnan kirjalaskujen maksamiseksi 331 markkaa 25 penniä, Valtiokonttorin kautta maisteri Tarkiaiselle suoritetta-

vaksi, Kirkollisasiain Toimituskunta, Keisarillisen Senaatin päätöksen mukaan, saa tiedoksenne ja asianomaisten tietoon saatettavaksi täten ilmoittaa.

Y. K. Yrjö-Koskinen.

Ivar Groundstroem.

5 §. Esitettiin alla oleva Kalevalan selitysten uudistetun laitoksen julkaisemista koskeva lausunto:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

T:ri Niemen kanssa neuvoteltuani pyydän saada ehdottaa, että Kalevalan Selitykset julkaistaisiin ensi aluksi erillisenä teoksena seuraavassa järjestyksessä:

1) Johdantona nykyisen johdannon sivut I—XXVI karttoineen.

2) Sana- ja asiaselitykset, t:ri Niemen uudestaan laatimat.

3) Kielioppi ja runo-oppi, edellinen ennallaan ja jälkimäinen mahdollisesti vähän täydennettynä.

4) Sävelmistä selonteko ja näytteitä, maist. A. Launiksen toimittama.

5) Nimien luettelo, tarkastettuna ja mahdollisesti vähäisellä johdannolla varustettuna.

6) Sanaluettelo, viittauksin 2) ja 5) esiintyviin selitettyihin sanoihin.

Painoksen suuruuden ehdotan 5,000 kappaleeksi. T:ri Niemelle, jolla on päätyö, ehdotan palkkioksi 1,500 Smk., lukuunottamatta puhtaaksikirjoituksesta ja korrehtuurista syntyviä kustannuksia. Muitten työntekijäin palkkiot voidaan työn suoritettua määrätä.

Helsingissä 29 p. syysk. 1909.

Kaarle Krohn.

ja hyväksyi Seura tehdyt ehdotukset kaikin puolin, päättäen ensinnä julkaista nämä selitykset erillisenä teoksena, jonka jälkeen oli ryhdyttävä julkaisemaan sellaista laitosta, jossa selitykset ovat tekstin alla.

6 §. Suomi-kirjassa julkaistavaksi hyväksyttiin toht. Juveliuksen tutkimus „Karhun synty“ ja päätettiin siitä ottaa 400 kappaleen ylipainos liitettäväksi sarjaan „Suomalaisen kansanrunoussseminaarin julkaisuja“.

7 §. Maisteri F. A. Hästeskon pyyntöön, että hänen yliopistollisena väitöskirjana julkaistava, noin 17 tai 18 painoarkin laajuinen tutkimuksensa länsi-Suomen tautien loitsuista otettaisiin Suomi-kirjaan tavallisilla ehdoilla, päätettiin suostua, ja päätti Seura teoksesta ottaa 200 kappaleen suuruisen ylipainoksen.

8 §. Ilmotettiin valmistusvaliokunnan määränneen pian ilmestyvän Suomalaisen lakiteoksen yksiniteisen kappaleen hinnan 20 mk:ksi, kaksiniteisen kappaleen 23 tai 24 mk:ksi vastaavan ruotsalaisen teoksen hinnasta riippuen.

9 §. Painosta valmistuneiksi ilmotettiin seuraavat uudet teokset: H. Ojansuu, Mikael Agricolan kielestä; Anshelm Koskenjaakko, Koira suomalaisissa ynnä virolaisissa sananlaskuissa; H. Herkner, Työväenkysymys, 1 ja 2 vihko; Suomen kansan sävelmiä. Toinen jakso. Laulusävelmiä, 9 vihko.

10 §. Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti ilmotettiin Ehebergin Finanssiopista otettavaksi 1,500 kapp. suuruinen painos.

11 §. Ilmotettiin Widmanin orgaanisen kemian suomennoksen pohjaksi pantavan nyt tekeillä oleva uusi ruotsalainen painos, jotenka suomalaisen laitoksen ilmestyminen viivähtänee.

12 §. Esimies ilmotti leht. P. Cajanderin antaneen säilytettäväksi käsikirjotuksina suomennokset kaikkiin vielä jäljellä oleviin Shakespearen draamoihin, ja oli hänen tarkotuksensa viimeistellä niitä niin pian kuin suinkin. Pyynnöstä oli suomentajalle annettu 2,000 markan ennakkomaksu.

13 §. Ilmotettiin maist. O. Tuorilan lähettäneen 500 suomalais-venäläistä sanalippua, jotka sisältävät sanakirjoistamme

puuttuvia venäläisiä sanoja, ja oli hra Tuorila luvannut lähetyksiään jatkaa. Saapuneen lähetyksen Seura otti kiitollisesti vastaan.

14 §. Julki luettiin ja hyväksyttiin Kansatieteellisen valiokunnan näin kuuluva lausunto:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle tulleista kansanrunouskokoelmista:

Neiti *H. Hynninen* on jättänyt kokoelman Tverin Karjalasta keräämäänsä kansanrunoutta; ehdotetaan 12 markan kirjapalkinto;

Ylioppilas *Väinö Kallio*, kokoelman säveliä ja lauluja Kiikalasta, Perniöstä ja Uskelasta y. m.; ehdotetaan 150 markan rahapalkinto ja 150 markan kirjapalkinto;

Maisteri *Lauri Kettunen* on jättänyt Värmlannin metsäsuomalaisilta muistiinpanemansa loitsut, joista palkkioksi ehdotetaan 10 markan arv. kirjoja;

Kansak. opettaja *O. Kivisalo*, pari satua Peräseinäjoelta; ehdotetaan 10 mkan kirjapalkinto;

Yliopp. *Heikki Kokkonen*, satuja, runoja, lauluja, sananlaskuja, arvotuksia sekä kansatieteellisiä muistiinpanoja Juualta ja Enosta; ehdotetaan 50 markan kirjapalkinto;

Maisteri *Anshelm Koskenjaakko*, tuutilauluja, leikkilukuja, sananlaskuja sekä arvotuksia Raudusta ja Heinolasta; mainitaan kiitoksella;

Kauppias *J. W. Kotikoski* on lähettänyt kokoelman runoja, lauluja ja sävelmiä sekä kansatieteellisiä aineksia Hämeestä ja Punkalaitumelta; ehdotetaan 30 markan kirjapalkinto;

Yliopp. *Väinö Krohn*, loitsun Kuusamosta; mainitaan kiitoksella;

Opettaja *Iisak Kuha*, kertomuksen Inkerin häätavoista; ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto;

Maisteri *J. Kujola*, loitsuja Salmista; mainitaan kiitoksella;

Maisteri *J. V. Lehtonen*, yhden arvotuksen Lahdesta; mainitaan kiitoksella;

Kapellimestari *S. Lindpere* on jättänyt osan stipendiaattina keräämistään sävelmistä;

Yliopp. *Lauri Merikallio* on antanut kokoelman satuja, runoja, loitsuja sekä taikoja Paltamosta sekä Haukiputaalta; ehdotetaan 50 markan kirjapalkinto;

Opettaja *Samuli Paulaharju*, satuja, runoja, lauluja, leikkilukuja ja kansatieteellisiä muistiinpanoja Karjalan kannakselta; ehdotetaan 100 markan kirjapalkinto;

Yliopp. *A. A. Pulkkinen*, lauluja sekä kuvaus Parikkalan kansantansseista; ehdotetaan 30 markan kirjapalkinto;

Opettaja *Frans Saarelma*, sävelmiä ja lauluja Mouhijärveltä; ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto;

Hra *K. A. Saarinen*, sävelmiä ja lauluja Hämeenkyröstä, Sulkavalta ja Ylöjärveltä; ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto;

Neiti *Hilja Sonkkila*, runoja ja sananlaskuja Viipurin pitäjästä; ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto;

Yliopp. *Eino Tikkanen*, loitsuja ja taikoja Kiuruvedeltä; ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto;

Asioitsija *A. Turunen*, taikoja ja sananlaskuja Ilomantsista; ehdotetaan 10 markan kirjapalkinto;

Opettaja *J. Tyyskä*, satuja, lauluja, sananlaskuja ja kansatieteellisiä aineksia Soinista; ehdotetaan 65 markan kirjapalkinto;

Opettaja *A. Wallinmäki*, sävelmiä, loitsuja ja taikoja Lehtimäeltä; ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto;

Metsäherra *Emil Wichmann*, lauluja, loitsuja, sananlaskuja ja arvotuksia Karjalasta; mainitaan kiitoksella;

Opettaja *E. Vihervaara*, runoja, lauluja, loitsuja, sananlaskuja sekä arvotuksia Punkalaitumelta ja Pöytyältä; ehdotetaan 120 markan kirjapalkinto;

Seuran stipendiaatti *Lukkarinen* on jättänyt viimekesäisen matkansa tulokset: joukon satuja, runoja, lauluja, loitsuja, tai-

koja, kuvauksia häätavoista Inkerissä, Liperissä y. m. Ehdotetaan puhtaaksikirjoituspalkkioksi 150 markkaa.

Herra *I. Marttiini* on pyytänyt 75 markan matkarahan voidaksensa jatkaa keräyksiänsä Vienan Karjalassa ja saa valiokunta puolestansa kannattaa 75 markan myöntämistä hra Marttiinille, joka on tuntuvasti kartuttanut Seuran kansanrunouskokoelmia.

Helsingissä lokak. 6 p:nä 1909.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

Kaarle Krohn.

15 §. Luettiin niinikään ja hyväksyttiin Kielitieteellisen valiokunnan lausunto:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansankielen sanavarain keruussa ja tutkimisessa työskennelleistä viimekesäisistä stipendiaateista ovat seuraavat tuoneet jo työnsä tulokset seuran kokoelmiin:

Yliopp. *Ilmari Jäämaa* n. 2,000 sanalippua Heinolan murteen alueelta, jossa hän on läpikäynyt *v*:llä, *y*:llä, *ä*:llä ja *ö*:llä alkavat yhdistämättömät sanat (Keräilysanaston 554—606 ss.);

yliopp. *Arvo Meri* n. 1,500 sl. Pyhämaan Luodon murteesta, jonka sanastoa hän on tarkastanut sanasta ***huopailla*** alkaen *J*-kirjaimen loppuun saakka (Keräilysanaston 58—99 ss.);

yliopp. *Eemil Saarimaa* n. 3,000 sl. Mynämäen murteesta, jonka sanastoa hän on tarkastanut jälkiliitteestä *-pa(s)* alkaen sanaan *röörinki* (Keräilysanaston 337—446 ss.).

Herra A. Merelle ehdotetaan stipendinsä lisäksi 25 mk:n arvoista kirjapalkkiota.

Yliopp. *J. Varpela*, joka viime kesänä on jatkanut Nakkilassa N. Ruususen tekemän sanaston tarkastusta sanasta

sankanenä sanaan *vaakasuora* (452—554 ss.), on myöskin jo tuonut Seuralle takaisin tämän osan sanastoa oikaisuilla ja lisäyksillä varustettuna.

Yllämainituiden lisäksi on yliopp. *H. Kokkonen* lähettänyt Seuralle 124 sl. Juuasta ja 23 sl. Enosta, joista ehdotetaan palkkioksi Varonen, Vainajainpalvelus.

Samoin kansak.-op. *Eevert Leino* n. 150 muistiinpanoa Sodankylästä; ehdotetaan palkkioksi *Aspelin*, Suomalaisen taiteen historia sekä Kullervon runot (sidottuina kumpikin).

Kansak.-op. *Frans Saarelma* on lähettänyt 103 sanalippua ja 16 lehtistä muuta murrenäytettä Mouhijärveltä sekä 31 sl. Ruotsin-Pyhtäältä; ehdotetaan palkkioksi *Aspelin*, Suomalaisen taiteen historia (sid.) ja Florinus, Sananlascut.

Kansak.-op. *F. J. Heininen* on lähettänyt Lapin pitäjästä (T. l.) 110 sl., joista ehdotetaan palkkioksi *Aspelin*, Suomalaisen taiteen historia (sid.).

Helsingissä 6 p. lokak. 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

16 §. Valmistusvaliokuntaan, joka lehtori A. Jalavan kuoleman kautta oli jäänyt vajajäseniseksi, päätettiin pyytää maist. A. Kannistoa apujäseneksi ensi vuosikokoukseen saakka.

17 §. Kansatieteellisen valiokunnan jäseneksi toht. A. Niemen jälkeen pyydettiin maist. V. Salmista.

18 §. Luettiin opettaja F. A. Salolan kirje, jossa hän ilmottaa aikovansa yhdessä ylioppilas V. Kallion kanssa julkaista laulun oppikirjan kansakouluja varten ja pyytää saada oppikirjaansa varten käyttää Seuran julkaisemia ja sen hallussa olevia lauluja. Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti Seura tähän suostui, ehdolla että laulujen lähde mainitaan ja että Seuran kirjastoon lähetetään teosta vähintäin 1 kappale.

19 §. Tohtori Ilmari Krohnin toivomuksesta päätettiin lähettää kaikki Seuran toimesta tähän saakka ilmestyneet kan-

sansävelmät seuraaville 6 ulkomaiselle tutkijalle ja asianharrastajalle: pastori Gottlieb Brandsch, Unkari, prof. W. Schmidt, lähellä Wieniä, prof. Josef Pommer, Wien, hra Josef Götz, Brünn, prof. Ottokar Hostinsky, Prag, prof. Filaret, Kolessa, Lemberg.

20 §. K. Erwastin ja V. Hellmanin rahaston lahjotuskirjan 7:s, Seuraa koskeva kohta hyväksyttiin. Lahjotuskirja on näin kuuluva:

K. Erwast'in ja V. Hellman'in rahaston

Lahjoituskirja.

Noudattaen yliopettaja K. Erwastin ja kolleega V. Hellmanin entisten oppilaiden kokouksessaan marraskuun 11:nä päivänä v. 1904 tekemää päätöstä, jonka mukaan ylijäämä niistä rahoista, mitkä heidän kesken oli kerätty mainittujen opettajavainajien muistoksi pystytettyjä hautapatsaita varten, oli muodostettava stipendirahastoksi Helsingin suomalaisen normaalilyseon oppilaiden hyväksi, me allekirjoittaneet kokouksen valitsemina edusmiehinä saamme kunnian Helsingin suomalaisen alkeisopiston stipendirahaston hoitokunnalle jättää mainitusta ylijäämästä muodostuneen summan seitsemänsataa kaksikymmentäkolme (723) Suomen markkaa kuusikymmentä (60) penniä käytettäväksi seuraavien, lahjoittajain asettamien määräysten mukaan:

1. Stipendirahastoa, jota nimitettäköön K. Erwastin ja V. Hellmanin rahastoksi, hoitaa Helsingin suomalaisen alkeisopiston stipendirahaston hoitokunta;

2. Rahaston koroista on vuosittain annettava yksi tahi useampia apurahoja Helsingin suomalaisen normaalilyseon siivoille ja eteville oppilaille opettajien harkinnan mukaan;

3. Apurahoja alettakoon jakaa vasta kun rahaston pääoma korkolisäysten sekä mahdollisesti tehtyjen lisälahjoitusten kautta on kasvanut tuhanneksi (1,000) markaksi ja täytenä tuhantena on yhden vuoden tuottanut korkoja;

4. Rahastoa kasvatettakoon senkin jälkeen kun apurahoja on alettu jakaa siten, että kertyneistä koroista määrä, joka vastaa vähintäin 2 % korkoa pääomalle, vuosittain lisätään pääomaan, kunnes tämä on noussut kahteen tuhanteen (2,000) markkaan;

5. Edelleen suurennettakoon rahastoa vuosittain lisäämällä pääomaan määrä, joka vastaa vähintäin 1 % korkoa pääomalle, kunnes rahasto tekee kymmenen tuhatta (10,000) Suomen markkaa;

6. Tämän jälkeen on hoitokunnalla valta joko määrätä kaikki korot käytettäviksi 2:ssa kohdassa mainittuun tarkotukseen tahi vieläkin lisätä osa koroista pääomaan;

7. Jos suomalaisen normaalilyseon opetuskieli vaihtuisi tahi koulun oloissa tapahtuisi semmoisia muutoksia, ettei rahastoa voitaisi hoitokunnan mielestä käyttää alkuperäiseen tarkotukseen, on rahasto luovutettava Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haltuun käytettäväksi Seuran määrättävään tarkotukseen.

Helsingissä 11 p. joulukuuta 1904.

Joos. J. Mikkola. Allan Serlachius.

E. N. Setälä. H. F. Silander.

Valter Sipilä.

21 §. Esimies ilmotti rouva Jalavan lahjottaneen Seuran muotokuvakokoelmaan miesvainajansa lehtori A. Jalavan valokuvan kabinettikokoa.

22 §. Ehdotettiin ja hyväksyttiin uusiksi jäseniksi tohtorinrouva, maisteri Hilma Gabriella Jahnsson ja maist. Johannes Wihtori Lehtonen.

23 §. Kertomuksensa sanankeräilytyöstä olivat antaneet Seuran viimekesäiset stipendiaatit: ylioppilaat Ilmari Jäämaa, Arvo Meri, Eemil Saarimaa, Jussi Varpela, Emmi Häll sekä kertomukset äänneopillisista tutkimusmatkoistaan stipendiaatit, fil. kand. Jussi Laurosela sekä yliopp. Paul Nyberg.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Allekirjottaneen kertomus sanankeräilytyöstä Heinolan pitäjässä kesällä 1909.

Haluten saada nykyisellä kotipaikallani, Heinolan pitäjässä, sanankeräystyön alulle, Heinolan murre kun monessa suhteessa on omituinen, ja on pelättävissä, että paljon menetettäisiin, jos varsin kauvan viipyisi ennenkuin sen sanavaroja ja lauseparsia ruvettaisiin kokoamaan, pyysin ja sainkin sitten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta viime kevännä kuukaudeksi stipendin mainittua työtä varten.

Koska en itse ole Heinolan pitäjästä syntyisin, vaan ainoastaan asunut Heinolan kaupungissa ja sen lähistöllä kymmenisen vuotta, oli ensimäisenä tehtävänäni, ensin tutustuttuani maisteri Lindforsin tutkimukseen Heinolan murteesta ja tohtori Tunkelon toimittamaan Äännekirjotus-ehdotukseen, hyvän kielimestarin etsiminen. Mutta siinä olikin pulmallinen paikka. Koko kesäkuun alkupuolen kuljeskelin pitäjän itäosissa löytämättä ketään vakinaiseksi kielimestariksi kelpaavaa tai sopivaa. Käännyin sitten läntiselle puolelle ja kolmen kilometrin päässä Heinolasta, Niemelän kylässä sijaitsevasta Hevossaaren talosta tapasin mieleiseni miehen. Hän oli talon 73:n vuoden vanha isäntä, Juho Saarela nimeltään, hupainen, puhelias ukko, koko ikänsä paikkakunnalla oleillut. Mutta vielä kerran vaihdoin „mestaria“, kun huomasin, että työ isäntämiehestä alkoi tuntua hieman ikävältä. Talosta parin kivenheiton matkaa oli torppa, jossa asui tyttärensä luona 79-vuotias Kustaa Willman, Kippari-Kustaaksi mainittu, koska hän ennen kanavan rakentamista oli suurella veneellään kuljettanut puutavaraa. Hän täytti kaikki ehdot, oli ollut ikänsä niillä seutuvilla — ja hän oli myös uskollinen loppuun asti. Vaikkei hän mikään varsin erinomainen ollutkaan, niin luulen kuitenkin, että parempaakin olisi saanut kaukaa hakea.

Kävin hänen kerallaan läpi koko *V*-kirjaimen, sivut 554—597, kuitenkin vain lihavilla kirjaimilla painetut sanat, —

sekä *Y*:n, *Ä*:n ja *Ö*:n, sivut 597—606, kaksi viimeistä aivan kokonaan „hienopränttisine“ sanoineenkin.

Aamupuolella sousin kotoani kaupungista kielimestarini luo ja illalla kirjottelin puhtaaksi päivän saaliin. Sekä tästä menettelystäni että alkupuolella keruuta vähä väliä tapahtuneesta kielimestarin vaihdosta johtuvat osaksi ne monet epätasaisuudet, mitä työssäni on. — Aina kun suinkin vain on ollut mahdollista, olen selitellyt sanat kielimestarin omin sanoin. Tällöin on kuitenkin ollut vaikeata pikakirjotusta osaamattoman välttää kaikkia virheitä merkitsemistavassa.

Monta kertaa sain keruu-aikana tuntea, miten epävarmaa ja hataraa kyselemismenettely on. Työn onnistumisen välttämättömänä ehtona on murteen jotenkin täydellinen tunteminen ja sanojen monenkertainen tarkistaminen useilla kielimestareilla ja puhetta kuuntelemalla. Edellistä en voi sanoa omanneeni, eikä minulla jälkimäiseenkään ollut tarpeeksi aikaa eikä tilaisuutta.

Murrealueen eteläraja kulkee pitkin pitäjän rajaa, joka onkin luonnollista, koska Heinolan pitäjän siinä erottaa Iitistä laaja, melkein asumaton ala. Pitäjän kaakkoiskulmalla joutuu murre kosketuksiin Iitin murteen kanssa ja itä- ja pohjoiskulmilla muuttuu se jonkun verran savolaiseksi. Pohjoisrajaa en voi tällä kertaa määrätä tarkoin, länsi- ja lounaispuolellakin on varsinaisen murrerajan määrääminen vaikeaa. Pitäjän rajaa voi ehkä sielläkin pitää tarkimpana rajana, sillä sanastollisessa suhteessa, sijamuodoissa sekä yhdessä ja toisessa pikkuseikassa huomaa eroa sen kummallakin puolen. — Keskellä pitäjää on kirkonkylä aikoinaan muodostanut aivan erinäisen ominaisen murrealueensa, ja ympärillä oleva kansakin on sen huomannut, kuulee sanottavan: kirkoŋkyläs puhutaa ihan toisel tapaa, siel sanotaa *tulii* ja *mänii* (tulee ja menee). Nyt tuo eroavaisuus päivä päivältä häviää; tuskinpa enää onkaan monta sen taitajaa. Oli aikomukseni saada sieltä muistiinpanoja, mutta ainoa vanhanajan mies, joka siellä olisi kielimestariksi sopinut, kieltäytyi jyrkästi siksi rupeamasta, sanoen: „siihi liittuǫ minä en rupea“. Hän oli vähän liiaksi vanhanajan mies.

Sanalippujen mukaan liitän selonteon käyttämästäni merkitsemistavasta.

Samalla kun jätän Seuran haltuun työni tuloksen, joukon kolmatta tuhatta sanalippua, kiitän Seuraa stipendistä, joka soi minulle tilaisuuden tehdä edes jotain rakkaan asian hyväksi — ja toivon että Seura minua ansiokkaampien työmiesten avulla on saattava aletun yrityksen sielläkin mahdollisimman pian päätökseen.

Helsinki 23. IX. 1909.

Ilmari Jäämaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle!

Saatuani viime keväänä Seuralta 125 mk:n stipendin sanankeruuta varten Pyhämaan luodon pitäjässä yhden kuukauden aikana, aloin heti ottaa selvää foneettisesta kirjoitustavasta sekä murteen pääominaisuuksista. Nämä olivat jo kyllä ennestäänkin jokseenkin tutut, kotipaikkani kun on aivan Pyhämaan luodon rajaseuduilla ja koko ikäni olen ollut tekemisissä murretta puhuvain henkilöitten kanssa, vieläpä sitä enimmäkseen itsekin käyttänyt. Sanojen paperille merkitseminen ei kuitenkaan ollut vaikeutta tuottamatta ja työn kestäessä tuli huomaamaan yhä uusia seikkoja, jonka vuoksi kävinkin työhöni kuuluneen osan lävitse neljä kertaa, tehden joka kerralla tarpeellisia korjauksia.

Suurta vaikeutta tuotti puheäänettömäin meediain selville saaminen; nämä nim. Pyhämaan luodolla eivät ole ensinkään yhtä säännöllisesti esiintyviä, kuin ne kuuluvat olevan lähempänä Rauman seutuja. Varsinkin puheäänettömän dentaaliklusiilin tapasin vain aniharvoin; muut kylläkin esiintyvät jokseenkin yleisesti. — Myöskään puheäänetön inter- (tai post-) dentaalinen spirantti ei Pyhämaan luodolla enää ole yleinen, ei ainakaan nuoremmalla polvella; pitäjän lounaiskulmalla se on kokonaan käytännöstä poissa. Vakinainen kielimestarini

sitä kuitenkin käytti milt'ei säännöllisesti, mutta hänpä onkin pitäjän vanhin mies ja siis puhuu ehdottomasti vanhimman polven murretta. — Suurinta vaikeutta minulle tuotti kuitenkin niitten äänteitten merkintä, joita toht. Ojansuu tutkimuksessaan on ilmaissut merkeillä ð ja *δ*. En tiedä onko näillä merkeillä tarkotettu samaa äännettä, mutta toht. Ojansuun tutkimusta tarkastellessani olen ollut havaitsevinani, että hän on toisessa osassa teostaan samaa äännettä merkinnyt edellisellä, toisessa taas jälkimmäisellä tavalla. En itse ole tavannut ainakaan sellaista äännettä, jonka prof. Setälä selittää heikoksi tremulantiksi, vaan sen sijaan yleisesti puheäänellisen postdentaalispirantin. Tätä äännettä olen merkinnyt *δ*:llä. — Sanojen mukana seuranneessa selityksessä on lähemmin puhuttu käyttämistäni merkeistä.

Mitä keräystapaan tulee, niin en ole katsonut edulliseksi käyttää aina samaa vakinaista kielimestaria, koska jokaisella yksilöllä luonnollisesti on oma puhetapansa ja ääntämisominaisuutensa eikä yhdellä henkilöllä aina satu olemaan muistissaankaan kaikkia käytännössä olevia sanoja. Sitä paitsi olen pitänyt silmällä sitä seikkaa, että koko pitäjän alueella käytettävät muodot mahdollisimman tarkasti kaikki tulisivat merkityiksi. Ja nämä muodot ovatkin sangen vaihtelevia, mitä erittäinkin sijoihin tulee. Niinpä esim. *lauta*-sanasta on mon. gen. *lauttate, lauttatte tai laoδotte.* Tämän tähden kävin osani ensi kerran lävitse ilman erikoista kielimestaria, kysyen tietoja eri paikoissa, kulloinkin tavattavissa olleilta henkilöiltä. Kun tämän jälkeen vielä olin tarkastanut muistiinpanoni, läksin hakemaan erikoista mestaria, jotta saamani tiedot tulisivat varmennetuiksi ja samalla syntyisi suurempaa yhdenmukaisuutta. Varmimpana paikkana pidin kirkonkylää, koska se kerran on pitäjän keskus. Laurilan talon vaari, joka yleisesti tunnetaan nimellä „Laorla fār“, suostui mielellään rupeamaan avustajakseni, hän kun muutenkin vanhuuden tähden istuskelee tuvassa päivät pitkät. Hänet katsoin erittäin sopivaksi, koska hän 88-vuotiaana ukkona varmasti puhuu oikeaa vanhaa „pyhämaata“ ja vanhuudestaan huolimatta kuitenkin on vielä verrattain reima

ja voi laskea meheviä sukkeluuksiakin miten paljon hyvänsä. Hänen kuulossaan ja näössään en huomannut mitään vikaa ja muistikin näytti yhtä tarkalta, kuin kenen muun hyvänsä. Tarkastin nyt hänen luonaan koko kokoelman, tehden korjauksia ja lisäyksiä ukon määräysten mukaan. Tämän jälkeen vasta kirjoitin sanat puhtaaksi niiden lopulliseen muotoon.

Keräilysanastosta kävin järjestyksessä läpitse *J*-kirjaimen loppuun saakka. Sitä paitsi merkitsin joukon oudompia sanoja alkukirjaimeen katsomatta. Nämä kaipaavat vielä lopullista järjestelyä.

Lopuksi saan kiittää Seuraa saamastani stipendistä.

Helsingissä 22 p:nä syysk. 1909.

Arvo Meri.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Samalla kun jätän arvoisalle Seuralle kotipitäjässäni Mynämäessä viime kesänä keräämäni sanat, saan mainita keräystyöstäni seuraavan.

Keruuseen tulin tällä kertaa käyttäneeksi jonkun verran toista kuukautta, koska erinäisistä syistä omistin osan siitä $1\,^1/_2$ kuukauden ajasta, mikä minun oli määrä kerätä kansanrunoutta Varsinais-Suomessa, sanankeräystyöhön. Näin sain kokoon kaikkiaan noin 3,000 lippua, jotka vastaavat Keräilysanaston sivuja 337—446 (-pas—röörinki). Syynä siihen, etten suoraan jatkanut työtäni siitä, mihin sen edellisenä kesänä lopetin, oli se, etten voinut saada Lönnrotin sanakirjan n- ja o-kirjaimet sekä p-kirjaimen alkupuolen sisältävää vihkoa. Murteessa tuntemattomien sanojen yli olen samoin kuin edellisellä-kin kerralla vetänyt sanastoon viivan. Kaikki muut olen kirjottanut lippuihin. Muista kirjaimista kuin käsillä olleista olen merkinnyt muistiin noin 100 sanaa, mitkä muistiinpanot nekin voin pian Seuralle luovuttaa.

Kielimestarina käytin samaa ukkoa kuin edellisenäkin kesänä. Useimmat muistiinpanoni tarkistin tämän lisäksi muilla

murretta hyvin taitavilla henkilöillä. Kun nämä olivat nuorempia, on joukkoon tullut jokunen sana, joka oli kielimestarille kokonaan tuntematon. Hänen puheensa edusti siksi vanhaa kantaa, että esim. sellaiset sanat kuin *postimerkki* ja *pulpetti* olivat hänelle aivan outoja. Melkoinen joukko tällaisia uusia, nuoren polven ja yleisesti käyttämiä sanoja on jäänyt lippuihin merkitsemättä.

Transskriptsion y. m. suhteen viittaan edellisen kesän kertomukseeni. Lisättäköön vain, että olen merkinnyt *ηk*:n heikkoasteisen vastineen *ηɢ*:llä, koska tämä edustus tuntuu murteessa olevan yleisin. Puheäänettömät vokalit, joita esiintyy lauseen lopussa ja puheen pysähdyskohdissa ja jotka ennen olen jättänyt useimmiten merkitsemättä, olen nyt merkinnyt käyttämällä kapitelikirjaimia.

Kiitän arvoisaa Seuraa stipendistä.

Helsingissä syysk. 18 p:nä 1909.

Kunnioittaen:

Eemil Saarimaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Saatuani Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta viime keväänä stipendin Nakkilan pitäjän kansankielen tutkimista ja sanavarain keruuta ja tarkistamista varten kahden kuukauden aikana aloin työni kesäkuun alussa ja työskentelin kesäkuun puoliväliin saakka. Noin kaksiviikkoisen väliajan perästä jatkoin taas työtäni heinäkuun alusta elokuun puoliväliin asti ja tein työtä päivittäin noin 9 tuntia. Kielimestarikseni onnistuin nytkin saamaan entisen talollisen Frans Bärlingin Nakkilan Kukonharjan kylästä, saman henkilön, joka minulla on ollut samassa toimessa kahtena edellisenä kesänä. Koko tänä aikana läpikävin ja tarkistin ent. aliupseeri N. Ruususen keräämää sanakokoelmaa noin 7 $1/2$ tuhatta sanaa.

Tekemistäni kielellisistä havainnoista mainittakoon m. m. diftongireduseeraus. Nakkilan murteessa nimittäin *u*, *ü* ja *i* ollessaan diftongin jälkikomponentteina pääkorollisessa tavussa *h*:n, *l*:n, *r*:n ja *v*:n seuratessa reduseerautuvat edellisen komponenttinsa ja jälkimäisen tavun vokaalin yhteisestä vaikutuksesta *u* *ȯ*:ksi tai *o*:n jäljessä *o*:ksi, *ü* *ö̭*:ksi tai *ö*:n jäljessä *ö*:ksi ja *i* *ė*:ksi tai *e*:n jäljessä *e*:ksi. Reduseerausta ei esiinny, jos diftongin edellisenä komponenttina tai sitä seuraavassa tavussa on ollut *u*, *ü* tai *i*. *Ai̯*-, *ei̯*-, *ou̯*- ja *äi̯*-loppuisten diftongien jälkikomponentti ei myöskään ole reduseerautunut *l*:n seuratessa, esim. *vaȯlovistoi*, *kaȯloi*, *raȯrallehrei*, *kōho*, *tōhat*, *vōro*, *kōralline*, *ōroi*, *ripėlkäö̭väisi*, *äörǟl*, *hȫlä*, *kȫhä*, *roėlo*, *koėra*, *voėrā*, *kēhäs*, *rēret*, *lēväst*, *sēväs*, *nȫra*, *lȫrettī*.

Huomiota ansaitsee myöskin loppu-*n*:n käsittely. *N* sanan lopussa on nimittäin kadonnut *h*:n ja *s*:n edeltä sekä lauseen lopusta, esim. *hevòse häntä*, *ovè saràna*. *Häm‿mestas kaunī hevose*. Loppu-*n* on kehittynyt *k*:n edellä *ŋ*:ksi ja *p*:n edellä *m*:ksi, esim. *huanēŋ‿katto*, *korstēnim‿pīppu*. Assimileerautunut nasaalien, likvidain ja puolivokaalien kanssa niiden alkaessa seuraavaa sanaa, esim. *hevòsem‿makò*, *poi̯àl‿lakki*, *flikàr‿rǟsüt*, *rēi̯‿i̯uko*, *perunamāv‿vako*.

Siitä yhteissuomalaisesta äänneomituisuudesta, että korollisen tavun vokaalia seuraava puheäänėllinen konsonantti esiintyi lyhytalkuisena geminaattana, on kai johtunut se ilmiö Nakkilan murteessa, että ensimäisen tavun alussa kaikissa niissä tapauksissa, jolloin *γ*, *δ*, *β*, *h* suljetun tavun alusta korottoman tavun vokaalin jäljestä ovat kadonneet ja on syntynyt pitkä vokaali tai diftongi, on korollisen tavun jäljessä tavua alottava lyhyt konsonantti kehittynyt geminaataksi. Tämä äänneilmiö on analogian kautta yleistynyt puheäänettömiinkin konsonantteihin. Esim. *kure* ~ *kuttēn*, *liäve* ~ *liäppēn*, *makkē*, *kollē*, *kippē*, *sahàt* ~ *sahhān*, *tasàt* ~ *tassān*, *avàt* ~ *avvān*, *kui̯a* ~ *kui̯i̯ān*, *ai̯i̯ā*, *kohhō*, *immē*, *sannō*, *ruppē*, *karrā*, *lissǟ*, *travvā*. Vielä on tämä äänneilmiö yleistynyt niihinkin tapauksiin, joissa yhteissuomalainen *γ* on tavun alusta pääkorollisen tavun likvidan ja *h*:n jäljestä kadonnut ja *γ*:tä seurannut

vokaali on pitentynyt, esim. *ịalka* ~ *ịallān*, *olka* ~ *ollāl*, *arka* ~ *arrān*, *Turku* ~ *Turrūn*, *nahka* ~ *nahhān*, *tähkä* ~ *tähhǟn*.

Lopuksi pyydän kiittää Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa minulle myönnetystä stipendistä.

Nakkilan Kukonharjassa elok. 14 p. 1909.

Jussi Varpela.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Viime toukokuussa sain Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta kahden kuukauden stipendin, kootakseni Alatorniolla sen paikkakunnan murresanoja. Sain tehtäväkseni jatkaa Kemin murrealueella alotettua työtä, niinmuodoin kirjaimesta *L* eteenpäin.

Vaikkakin olen Tornion kaupungista syntyisin ja suurimman osan ikääni siellä elänyt, en kuitenkaan ole niin paljon perehtynyt Tornion murteeseen, että olisin voinut työtä alottaissani ehdottomasti luottaa omaan korvaani sanojen ääntämistavoissa, vaikkakin tunsin suurimman osan sanoja, mitä mainitulla murrealueella käytetään. Juuri se seikka, että en osannut sanoja ääntää torniolaiseen tapaan, pelotti minua suorastaan alkamasta sanojen kyselyä Alatorniolla, sillä olen kuullut monen murteeseen perehtymättömän sanankerääjän haittana olleen sen että kielimestarit, kyselijän puhuessa kirjakieltä, alkavat matkia sitä, ja siitä on ymmärrettävää vahinkoa.

Tämän seikan vuoksi päätin Kesäkuun käyttää tutkimalla, mihin asti murrealue oikein ulottuu. Tarkoitukseni oli ensinnä lähteä pohjoiseen päin Tornionjokivartta aina Muonioon tai Enontekiöön asti. Varustauduin innolla tuolle suurelle matkalle, johon myöskin piti ottaa osaa useampia ylioppilastovereitani eri osista maata. Mutta miten ollakkaan, kun matkaan piti lähteä, sainkin joka suunnalta ilmoituksen, että retkelle aikoneet eivät voineetkaan lähteä. Kullakin oli omat esteensä.

Mikä velttoon kesänviettoon heittäytyneenä pelkäsi pohjan kylmyyttä ja pitkällisen matkan vaivoja, sillä aikomuksemme oli ainakin puolet matkaa kulkea jalkaisin, jotta opittaisiin paremmin tuntemaan seutuja ja kansantapoja, — mikä taasen oli päättänytkin lähteä toisille seuduille.

Se oli luonnollisesti ikävä sanoma minulle, mutta kaikesta huolimatta päätin lähteä vaikkapa aivan yksinänikin Pelloon asti, missä muutamien torniolaisten antamain tietojen mukaan piti murteen huomattavasti muuttua.

Kesäkuun alkupäivinä lähdin sitte nuoremman sisareni kanssa tallustelemaan kohti keskiyön-auringon maata, sillä, häpeä tunnustaa, en ole vielä käynyt Aavasaksalla, vaikkakin olen melkein sen juurella asunut. Mutta se on hyvin torniolaista: ensin matkustetaan muut maat ja mantereet, sitte vasta, kuultuaan muiden ylistävän heidän seutujaan, lähdetään niitäkin katselemaan.

En huoli ruveta kertomaan yksityiskohtaisemmin matkastamme, sillä joka ainoa melkein, joka on ollut pitemmillä jalkamatkoilla kesällä tuntee tuon surullisen tarinan rakottuneista jaloista, auringon paahteen aiheuttamasta velttoudesta ja noista hirveistä sääskistä eli hyttysistä, kuten pohjoisessa sanotaan, jotka ovat Lapissa päin matkustavan suurin vitsaus kesällä.

Pääasia oli nyt kuitenkin se, että emme milloinkaan Pelloon tulleet, emmekä niin muodoin saaneet tietää, jatkuiko murrealue siitä ylöspäin, sillä käytyämme noin hiukan toistakymmentä kilometriä Aavasaksalta pohjoiseen päin pidimme viisaimpana lähteä hiljalleen kotia päin, sillä siinä tapauksessa meillä olisi enemmän hyötyä murteenoppimisessa, kuin aina vaan lyhyessä ajassa ylöspäin kiiruhtamisessa.

Melkein 2 viikkoa kesti paluumatkamme, sillä vietimme päivämääriä talonpoikaistaloissa kuunnellen kansan puhetapaa ja kysellen siltä sanoja. — Niin kyselin siellä useampia lehtiä sanastoa, jotka kuitenkin Alatorniolle varsinaiselle työmaalleni tultua kävin uudelleen läpi. Muutoin en huomannut juuri suurta eroa Ylä- ja Alatornion puhetavassa. Sanat olivat melkein samat, ainoastaan muutamissa ääntämistavoissa huomasin

eroavaisuutta. Sanoista, joita ei käytetä Alatorniolla, mutta jotka olen Ylitorniolta saanut, olen merkinnyt lippuihin: Y-tornio, muut olen merkinnyt A-tornio, sillä Ylitorniolta saamani sanat tarkistin Alatorniolla.

Vasta matkalta palattuani, kun luulin osaavani itsekin puhua puheena olevaa murretta ja uskalsin paremmin luottaa korvaani, jotta tiesin missä kielimestarini mahdollisesti erehtyisi, aloin etsiä itselleni sellaista. Mutta niin hauskaa kuin Ylitorniolla oli ollutkin useimmissa paikoin tuumia ihmisten kanssa mainitusta työstä, näytti se Alatorniolla aivan mahdottomalta.

Ylitorniolla päin kulkee kesäisin ihmisiä joka suunnalta maailmaa, joten ne tottuvat siellä kaikenlaisiin kyselyihin, mutta Alatorniolaiset ovat sellaisille perin outoja. Vakinaisesta kielimestarista ei ollut niin muodoin aluksi puhettakaan, sillä Alatorniolainen ei ala rahallakaan sellaiseen, mihin ei tiedä varmasti pystyvänsä. Juuri tuo itseensä luottamattomuus tässä oudossa asiassa vaikeutti työtäni ainakin aluksi. Ei kukaan tahtonut alkaa itse vastailla, neuvoi siihen ja siihenki „kylhään“ sen ja senki „tietoviishaan“ miehen „tykö“ ja kun menit sen luo — tietenkin oli huhu jo edeltäpäin käynyt asianomaiselle kertomassa, että Helsingistä on tullut joitakin, jotka tahtovat kuulla hänen „viishauttaan“ — niin sait kuulla mitä hauskimpia juttuja mainioilla sanansutkauksilla höystettyinä tahi mitä kummallisimpia tautien parannuskeinoja, kun satuit kylän suurimman puoskarin luo. Ne olivat hyvinkin huvittavia ja saattoi niitä päiväkausia kuunnella, mutta kun aloit kysellä murresanoja, niin annettiin vastahakoisia, vältteleviä vastauksia. Jos satuit saamaan parikymmentä kelvollista sanaa ensi päivänä, sait olla onnellinen ja tyytyväinen päivääsi. Mutta alotappa seuraavanakin päivänä sama leikki, niin on puhutellulla työtä jos minkälaista pelloilla ja vainioilla, ja kun satut menemään naapuritaloon pistäytymään, niin löydätkin hänet siellä istumassa piippua poltellen ja juttujaan kertoen, eikä kiireestä ole puhettakaan. Sellaista se oli useammissa tapauksissa.

Onnistuin kuitenkin loppujen lopuksi saamaan yhden tuollaisen mainion juttuviisaan ja puoskarin sisaren taivutetuksi puolelleni. Kun kerroin hänelle, — hän oli noin 62 vuoden vanha, pirteä, hyvämuistinen ja tiedonhaluinen nainen — „suuren maailman meiningeistä“, niin sain hänet sitte vuorostaan vastaamaan minun kyselyihini. Hän osasi muutoin hyvin tarkasti eroittaa sanat ja ääntämistavat, mitkä olivat Kemin tahi Oulun murretta, miten Ylitorniolla tahi Tervolassa joku sana äännettiin. Eikä hän ollut saanut pahasti vieraita vaikutuksia Ruotsistakaan päin, vaikkakin hän asui Ruotsin puolen Mattilassa ja, kuten tunnettua, nykyään ovat Ruotsin puolella olevat suomalaiset seudut ruotsalaistuttamisinnon esineenä. Hänenkin lapsensa puhuivat enimmäkseen ruotsia ja hänelle itselleen tuli ruotsalaisia sanomalehtiä. Hänen ohellaan käytin apunani erästä Yläraumolla ikänsä kaiken asunutta talonisäntää ja näiden molempien työtä tarkistin sitte kylän nuorempien jäsenten avulla.

Voi olla, että kokoelmassani on paljo puutteellisuuksia ja ehkäpä joissakin paikoin virheitäkin, mutta ymmärrettävää on, että ensikertalaisena olin tottumaton työhöni.

Kyselin muutamia sivuja yli määrätyn työni, mutta en mitenkään voinut niitä opintojeni takia nyt valmiiksi saada. Ehkäpä lukukauden aikana kirjoitan ne puhtaaksi, ja jos joululomaa vietän Torniossa, niin ehkä silloin olen vielä tilaisuudessa kyselemään jonkun verran lisää sanoja.

Kiitän saamastani stipendistä.

Kunnioittaen

Emmi Häll.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kertomus murteentutkimusmatkasta Etelä-Pohjanmaalla kesällä 1909.

Saatuani keväällä 1909 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta pyytämäni matkarahan 250 mk. saatoin kuluneena kesänä edelleen jatkaa niitä Etelä-Pohjanmaan murteen tutkimuksiani,

jotka jo edellisenä kesänä olin omin kustannuksin alottanut liikkuen silloin Kauhajoen, Kurikan, Seinäjoen, Nurmon, Lapuan, Kauhavan, Kortesjärven, Ylihärmän, Alahärmän ja Isokyrön pitäjissä noin 2 kk. Kotipitäjäni Ilmajoen murteen tutkimiseen olin jo sitä ennen käyttänyt useita kuukausia.

Siten oli minulle kuluneena kesänä tutkittavaksi jäänyt vielä 11 Etelä-Pohjanmaan murrealueen 22:sta pitäjästä sekä kymmenkunta rajapitäjää. Näistä tutkin kesäkuussa Teuvan 4—8 p., Karijoen 9—11 p., Isojoen 12—15 ja 17 p., Honkajoen (hämäläismurrealuetta) 16 p., Jurvan 21—23 p.; heinäkuussa Vähäkyrön 5—7 p., Laihian 8—10 p., Ylistaron 22—24 p., Jalasjärven 27—29 ja 31 p., Parkanon (hämäläismurrealuetta) 30 p.; elokuussa Peräseinäjoen 18—21 p., Alavuden 22—24 p., Virrat (hämäläismurrealuetta) 25 p., Kuurtaneen 26—28 p., Töysän (sekamurretta) 29 p., Lehtimäen (savolaismurrealuetta) 30 p., Alajärven (savolaismurrealuetta) 31 p.; syyskuussa Lappajärven (savolaismurrealuetta) 1 p., Kortesjärven (savolaismurteen alueeseen kuuluvan osan) 2 p., Evijärven (savolaismurrealuetta) 3 p. Sen jälkeen liikuin vielä täydentäviä tutkimuksia varten kesällä 1908 tutkimallani alueella syyskuun 4—13 p. Täten tulin kuluneena kesänä tutkimusmatkoihini käyttäneeksi kaikkiaan kahden kuukauden ajan.

Äänteenmuutosten kronologian määräämiseksi tarkastin matkoillani myöskin kirkonarkistoissa löytyvät vanhat kirkonkirjat, syntyneiden, kuolleiden ja kastettujen luettelot inventariokirjat y. m., paha vain että useimmat kirkonarkistot olivat näistä köyhiä.

Kielimestareinani olen käyttänyt etupäässä „syytinkifaaria“, harvemmin torpanukkoja, jotka huomasin siihen alemman kehityskantansa vuoksi vähemmän sopiviksi. Useassa pitäjässä olen käyttänyt kahta, toisinaan kolmeakin kielimestaria, mikäli tarve on vaatinut. Milloin olen sattunut saamaan kielimestareiksi ukon akkoineen, on se osottautunut peräti edulliseksi.

Mitä tutkimustapaani tulee, niin oli se pääasiallisesti kyselyä. Kyselyn lomassa kuitenkin milloin jonkin sanan, milloin taasen jonkin muun asian johdosta usein virisi keskuste-

luja, jolloin täytyi pitää korvansa auki, koska yleensä kaikki hienoimmat ilmiöt (esim. lausefoneetikan ja loppuheiton alalla) sai vain tätä tietä varmasti ja oikein selville.

Tutkimusteni tuloksena voisin mainita myöskin koko joukon murresanoja, jotka aikanaan jätän arv. Seuran kokoelmiin.

Helsingissä syyskuun 27 p. 1909.

Jussi Laurosela,
fil. kand.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kertomus allekirjoittaneen matkasta äänneopillisia tutkimuksia varten Kuusamon pitäjässä kesällä 1909.

Saatuani viime keväänä Kirjallisuuden Seuralta stipendin kahdeksi kuukaudeksi äänneopillisia tutkimuksia varten Kuusamon pitäjässä, lähdin Helsingistä kesäkuun alussa ja saavuin murrealueelle s. k. 18:tena päivänä. Aikomukseni oli silloin heti asettua Vasaraperän kylään ollakseni siellä suurimman osan määrätystä ajasta, mutta koska juhannus juuri oli tulossa ja syrjäkyläläisten silloin on tapana saapua kirkonkylään jo muutamia päiviä ennen juhlaa, päätin etsiä ensimmäisen kielimestarini lähempänä olevan Ruhajärven seuduilta. Siellä löysinkin Matalaisen torpasta lähellä Aikkilan taloa erään 65 vuoden vanhan miehen, josta näytti tulevan puhelias ja luotettava kielimestari. Juhannukseen asti olin siellä ja kävin sillä aikaa osaksi läpi kotona tekemäni luettelon germanilaisia, baltilaisia, slavilaisia ja lappalaisia lainasanoja. Mielestäni oli helpointa alottaa sanankeruutyöllä ja sen ohella tietysti panna muistiin äänneopillisia seikkoja. Nämä ensimmäisten päivien muistiinpanot, jotka tottumattomuuteni takia ovat vähemmin tarkkoja, olen eroittanut myöhemmin tehdyistä. — Juhannuksen jälkeen lähdin kirkonkylän kautta Vasaraperän kylään ja asetuin asumaan Ylä-Kitkajärven rannalla olevaan Haatajan taloon, jonka isäntään jo olin tutustunut Aikkilassa. Kielimestarin saanti

täällä ei ollut niin helppoa kuin edellisessä paikassa. Vanhoja ukkoja oli kyllä useita paikkakunnalla, ja isännän neuvosta lähdin heti lahden toisella puolella asuvan „Vanhan-Aapramin“ puheille. Esitin asiani ukolle, mutta hän ei näkynyt olevan halukas ryhtymään työhön, johon ei ollut tottunut. Hän syytti hidasta puhetta ja kankeaa kieltä, mutta piti semmoiseen työhön sopivana kansakoulunopettajaa, joka tähän aikaan vuotta oli aivan vapaa koulutyöstä. Eräs toinen ukko ehdotti muuatta äsken Amerikasta palannutta vanhaa miestä, jonka hän sanoi osaavan hiukan englantiakin puhua. Kukaan ei halunnut itse ruveta heille niin outoon työhön, ja heidän ehdokkaansa eivät tietysti kelvanneet minulle. Vielä oli minulla muuan ehdolla, mutta tämä taas oli kolme päivää ollut uskonnollisissa „seuroissa“ ja palaisi kotiinsa vasta jonkun päivän perästä. Jäin siis odottamaan häntä, koska hän kuulemani mukaan täytti kaikki vaatimukset. Olihan epävarmaa löytäisinkö sellaista muualtakaan sen paremmin. Odotusaika ei kuitenkaan mennyt minulta hukkaan. Kulutin sen tutkimalla lähipitäjien murretta Knut Cannelinin Kemin kielimurteen tutkimuksesta, sekä tutustumalla tarkemmin foneetiseen merkitsemistapaan.

Jonkun päivän kuluttua palasikin ukko kotiin ja tuli itse luokseni; hän oli tyttäreltään saanut kuulla asiani ja heti lähtenyt saamaan lähempiä tietoja. — Heti nähtyäni tulevan kielimestarini päätin, jos suinkin mahdollista, pitää häntä useita viikkoja. Eljas Määttä oli hänen nimensä; hän oli ammatiltaan suutari ja noin 70 vuoden ikäinen. Koko ikänsä oli hän asunut Kuusamossa ja tehnyt ainoastaan muutamia matkoja Kemin pitäjään sekä kerran käynyt Oulussa. Hän rupesi mielellään kielimestarikseni, ja me kävimme heti työhön käsiksi.

Kävin nyt uudestaan läpi edellä mainitun sanaluettelon tehden tarkempia muistiinpanoja. Sitä paitsi tein luettelon Cannelinin ja Tarkiaisen murretutkimuksissa esiintyvistä sanoista ja tiedustelin, käytettiinkö niitä murteessa ja missä merkityksissä. Käytin taas samaa tapaa kuin Aikkilassa. Sanoja kysellessäni syntyi usein pitkiä keskusteluja, joiden ohessa panin muistiin kuulemiani murresanoja ja sanamuotoja. Viime-

mainittuja oli hyvin vaikeaa — usein aivan mahdotonta — kyselemällä saada selville. Kun kysyin jotain substantiivia, sain tavallisesti ukon suusta kuulla nominatiivin tai translatiivin, mutta vasta monien kyselyjen perästä genetiivin. — Jutellessamme muistui ukon mieleen usein sananlaskuja, arvoituksia ja pieniä kertomuksia, joskus loitsujakin, jotka kaikki panin muistiin koettaen mahdollisimman tarkasti seurata E. A. Ekmanin äännekirjoitusehdotusta suomen murteiden tutkijoille. — Kun olin pannut muistiin toista sataa arvoitusta, sain sattumalta ukolta tietää, että mies, jolta hän lapsena oli kuullut ne, oli „lukumies“ ja saanut arvoituksensa eräästä arvoituskirjasta. Niiden arvo on siis aivan vähäpätöinen; kielennäytteiksi ne kuitenkin kelvannevat.

Oltuani Haatajassa vähän toista viikkoa tapahtui äkkinäinen käänne työssäni. Kielimestarilleni, joka oli luonani 7 ja 8 tuntia päivässä, kertyi kotona enemmän suutarintyötä kuin ukko ruoka-aikoina ja iltasella jaksoi tehdä. Ihmiset, jotka eivät saaneet kenkiään ajoissa valmiiksi, olivat tyytymättömiä, jotkut kenties kateellisia siitä, että hän niin helpolla työllä ansaitsi päiväpalkkansa. Häntä moitittiin siitä, ettei pysynyt uskollisena ammatilleen, sanoipa joku, että nyt oli ukko „ruvennut rahan edestä valehtelemaan“. Tämä kaikki sai hänet vihdoin tekemään lakon. — Olin jo ehtinyt mieltyä ukkoon; hän oli vähitellen oppinut ymmärtämään työni merkitystä ja näytti olevan huvitettu siitä. Satujen kertominen häntä eniten huvitti. Ollessaan kotona väliajoilla hän vanhan vaimonsa kanssa koetti muistuttaa mieleensä sellaisia, jotka aikojen kuluessa olivat mielestä haihtuneet, ja hänen kasvonsa loistivat ilosta joka kerta kun hänellä taas oli uusia kerrottavana. — Koetin kaikkia keinoja saadakseni häntä vielä jäämään, mutta ei mikään auttanut. Ehdotin, että tulisin hänen luokseen, kun hän kotona tekee töitään, mutta ukko arveli, ettei työstä siinä tapauksessa tulisi mitään. Korotettu päiväpalkka ei myöskään häntä hellyttänyt. Täytyi siis taas — niin ikävältä kuin tämä tuntuikin — lähteä hakemaan uutta kielimestaria.

Nyt lähdin kirkonkylän kautta pohjoiseen päin vievää maantietä Kilkilösalmelle, Ylä- ja Ala-Kitkan yhtymäkohtaan. Mieluimmin olisin jäänyt Ylä-Kitkan seuduille, koska nämä ovat enemmän keskellä pitäjää, mutta sieltä en saanut kielimestaria. Jatkoin sentähden matkaani Ala-Kitkan rannalla olevaan Turkkilan taloon, jossa kuulemani mukaan asui eräs vanha naimaton mies, kaikesta päättäen sangen sopiva kielimestariksi. Siellä otettiin minut mitä ystävällisimmin vastaan, mutta sain tietää, että ukko, jota hain, par'aikaa makasi sairaana. Sain kuitenkin nähdä hänet ja puhella hänen kanssaan. Turkki-Hermanni — siksi häntä kutsuttiin — oli 69 vuoden vanha, syntyisin Kuusamosta, jossa hän myös oli elänyt suurimman osan ikäänsä. Nuorena miehenä oli hän joskus käynyt „kalamerellä“ Norjassa. Ihastuin heti ukon ulkonäköön ja hänen puheeseensa, joka näytti säilyneen puhtaana vieraitten murteitten vaikutuksesta. Heti huomasin todeksi mitä hänestä sanottiin: „ei sit oo toinen huulesta veilly.“ — Talonväki arveli, että ukon tauti oli ohimenevää laatua, samallaista jota hän usein ennenkin oli potenut. En kuitenkaan tahtonut luottaa siihen, vaan kuljin parin, kolmen päivän aikana lähiseuduilla hakemassa toista kielimestaria, mutta en löytänyt ketään. Vanhat olivat — kuten paikkakuntalaiset sanoivat — „kuoleskelleet“ viime vuosina, olin tullut muutamia vuosia liian myöhään. Mutta sillä aikaa, kun olin ollut muualla, oli Turkki-Hermanni jo niin paljon parantunut, että jaksoi jutella kanssani pari tuntia päivässä. Päätin silloin jäädä Turkkilaan. Parempaa kielimestaria olisin tuskin voinut saada muualta.

Vähitellen jaksoi ukko työskennellä yhä useampia tunteja päivässä. Talossa ihmeteltiin kovin miten aikaa ja rahaa riitti tuhlata niin „joutavaan toimitukseen“, joksi emäntä minun työtäni sanoi, mutta vähitellen he alkoivat ymmärtää, että se todella oli jonkin arvoista. — Kun en istunut huoneessani ukon kanssa työskentelemässä, seurasin muitten työtä ja kuuntelin heidän puhettaan. Silloin kuulinkin sanoja ja muotoja, joita en kyselemällä olisi saanut tietää. Onhan yksipuolista tutustua jonkun paikkakunnan murteeseen kuuntelemalla ainoastaan

yhtä henkilöä. Muilta saamiani tietoja en kuitenkaan ole pitänyt yhtä luotettavina kuin kielimestarini antamia. Merkitsin ne erikseen ja tein aina niitten johdosta kysymyksiä ukolle.

Neljä viikkoa olin Turkkilassa. Pari päivää ennen lähtöäni sieltä, löysin eräästä naapuritalosta joukon vanhoja oikeudenpöytäkirjoja, pesäkirjoja y. m., joissa esiintyy useita paikannimiä. Vanhin niistä on vuodelta 1692, useimmat 1700-luvun keskivaiheilta, mutta olen kuitenkin — mikäli niitä olen ehtinyt tutkia, — löytänyt niistä muutamia vanhempia murteen edustuksia. — Samasta Kilpivaaran talosta löysin myös erään kirkkokäsikirjan (vuodelta 1670), jonka olen jättänyt Kirjallisuuden Seuran kirjastoon.

Lopetettuani työni Turkkilassa, lähdin Paanajärven kautta kirkonkylään, jossa oleskelin toista viikkoa tutkien jonkun verran kirkon kirjastoa. Kävin myös useassa talossa etsimässä vanhoja asiapapereita ja sainkin niitä muutamia kymmeniä. Toivon niistä olevan hyötyä ainakin muutamien äänteenmuutosten ikää määrättäessä. — Elokuun keskivälissä lähdin paluumatkalle.

Olen tässä lyhyesti tehnyt selkoa matkani vaiheista ja työtavasta; tulokset tulevat näkyviin itse murretutkimuksesta, jonka toivon saavani valmiiksi ensi lukukauden alussa. Suuressa kiitollisuuden velassa olen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, joka teki matkani mahdolliseksi, sekä kaikille niille, jotka ovat minua neuvoilla auttaneet.

Helsingissä, lokakuun 6 p. 1909.

Paul Nyberg.

24 §. Liitettiin pöytäkirjaan kesäkuukausien kassatilit.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili
kesäkuussa 1909.

Siirros kesäkuun 1 p. 1909 . . . . 671: 54

Tuloja:

1.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	300: —	
	Samoin	5,033: —	
	A. Niemi, vuokraa	225: —	
	Virallisen lehden vuokraa . .	700: —	
	Valtioapua	4,500: —	
4.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	460: —	
	Samoin	400: —	
6.	Samoin	375: —	
8.	Samoin	300: —	
12.	Samoin	949: 63	
15.	Vaasan kaup. oblig. korkoa . .	382: 50	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	2,698: 60	
16.	Samoin	2,031: 44	
19.	Samoin	834: 40	
22.	Martin & Mäkelä, myytyjä kirjoja	100: —	
25.	L. Itkonen, samoin	20: —	
	Laina (17,000 W. O.; 15,000 K. O.)	25,000: —	
30.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	650: —	
	Otava, korkoa	40: —	44,999: 57
	Yhteensä		45,671: 11

Menoja:

1.	A. Niemi, palkkansa	1,000: —
	E. Tunkelo, samoin	250: —
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	5,000: —
	Idestamin lakiteoksen tarkastuksesta	4,000 —
	K. Walleniukselle tuleva korko-osuus Niemisen rahastosta .	250: —
2.	O. Suolahti, matkarahaa (20 mk. + 130 mk.)	150: —
3.	A. Sailo, samoin	480: —
	S. Paulaharju, samoin	250: —
	J. Aavik, tekijäpalkkaa . . .	150: —
	C. W. von Sydow, samoin . .	140: —
	E. Ahtia, samoin	150: —
5.	E. Hagfors, samoin	375: —
	L. Vilenius, korrehtuurityötä .	60: —
	Pohjola, lisämaksua	2: 63
	Stockmann O. Y., ruiskukannu .	8: —
	I. Wahlroos, siivoustyötä . . .	9: —
	J. Nyström, samoin	2: —
6.	E. V. Ahtia, matkarahaa . . .	240: —
	Mannerheim, värinauhaa . . .	4: 50
11.	Työmies, ilmoituksia	21: —
13.	Koivistoinen, kirjeiden kääntämisestä	5: —
	H. Ojansuu, tekijäpalkkaa . .	400: —
	S. Angervo, samoin	60: —
	E. A. Tunkelo, painotuotteita kirjastoa varten	4: 50
	Paperikonttori, painopaperia . .	457: 63
	J. Lukkarinen, matkarahaa . .	100: —
	L. Aalto, korrehtuurityötä . .	29: —
	L. Vilenius, samoin	26: 60

14.	S. Angervo, tekijäpalkkaa . .	43: —	
	L. Vilenius, korrehtuurityötä .	100: —	
	P. Cajander, tekijäpalkkaa . .	2,000: —	
	S. Nuormaa, samoin	495: —	
15.	E. A. Tunkelo, samoin . . .	124: —	
	V. Tunkelo, luettelotyötä y. m.	235: 50	
16.	F. Tilgmann, klišeitä	1,073: 72	
	O. J. Dahlberg, painopaperia y. m.	593: 72	
19.	Paperikonttori, samoin	959: 40	
23.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	24,900: —	
	Väritehdas, lakkaa	5: 50	
25.	Sähköä	26: 94	
30.	Ekqvist, korjaustöitä	222: 20	
	M. Pasola, palkkansa	40: —	
	J. E. Vihervaara, samoin . . .	100: —	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	44,603: 84
Siirros kesäkuun 30 päivänä 1909			1,067: 27
	Yhteensä		45,671: 11

Helsingissä heinäkuun 1 p. 1909.

Onni Hallstén.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili heinäkuussa 1909.

Siirros heinäkuun 1 p. 1909 . . . . 1,067: 27

Tuloja:

2.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	237: 76	
	Samoin	900: —	
	Samoin (korkoa)	283: 21	1,420: 97
	Yhteensä		2,488: 24

Menoja:

1.	G. A. Ylander, nuohoustyötä .	17: —	
	Postimaksuja	15: 56	
3.	Historialliselle Seuralle Furuhjelmin rahastosta tuleva korko-osuus	1,000: —	
5.	J. E. Vihervaara, ajuria käytetty	3: —	
23.	V. Sagulin, hautajaisseppele . .	40: —	
26.	Suom. Kustantajaliitto, kirjalähetys.	1: 70	
	Konttokuranttitilin korkoa . .	283: 21	
31.	M. Pasola, palkkansa	40: —	
	J. E. Vihervaara, samoin . . .	100: —	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	1,560: 47
Siirros heinäkuun 31 p. 1909			927: 77
		Yhteensä	2,488: 24

Helsingissä elokuun 5 p. 1909.

Onni Hallstèn.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili elokuussa 1909.

Siirros elokuun 1 p. 1909 . . . . 927: 77

Tuloja:

3.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	200: —
	J. F. Piirto, myytyjä kirjoja .	10: —
	Suom. Kustantajaliitto, samoin .	127: —
28.	A. Salokannel, samoin	200: —
	M. Lahdensuu, samoin	127: 40

31.	M. Bohm, myytyjä kirjoja . .	487: 10	
	A. Niemi, vuokraa	75: —	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	1,266: 42	
	Samoin	200: —	2,692: 92
	Yhteensä		3,620: 69

Menoja:

12.	M. Pasola, lastujen poisviennistä	15: —	
17.	H. Ojansuu, tekijäpalkkaa . .	160: —	
20.	Aikakauslehti „Aika“, ilmoituksia.	75: —	
	Hels. Sanomat, samoin. . . .	102: 37	
	Uusi Suometar, samoin . . .	130: 62	
30.	A. R. Niemi, palkkansa . . .	333: 33	
	O. Hallstén, samoin	200: —	
31.	E. A. Tunkelo, samoin . . .	250: —	
	M. Bohm, samoin	875: —	
	J. E. Vihervaara, samoin . . .	100: —	
	M. Pasola, samoin	40: —	
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	239: 80	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	
	Lång & Leppäaho, kirjoitustarpeita	250: 10	2,831: 22
Siirros elokuun 31 p. 1909			789: 47
	Yhteensä		3,620: 69

Helsingissä syyskuun 3 p. 1909.

Onni Hallstén.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili syyskuussa 1909.

Siirros syyskuun 1 p. 1909 . . . . 789: 47

Tuloja:

1.	Valtioapua	4,500: —
2.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	1,592: 35
3.	Samoin	528: 50
	Tyrvään kirjakauppa, myytyjä kirjoja	50: —
4.	A. Soini, samoin	40: —
	Virallisen lehden vuokraa . . .	700: —
	Keisarillinen apuraha, viimeinen kolmannes	400: —
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	500: —
6.	Samoin	481: 90
7.	Samoin	855: 75
10.	Samoin	1,000: —
	Samoin	300: —
16.	Samoin	1,224: 20
17.	Samoin	100: —
	E. Elfvengren, myytyjä kirjoja .	80: —
21.	Forssan kirjakauppa, samoin . .	200: —
	G. Alin, samoin	155: —
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	211: —
22.	Samoin	1,300: —
23.	Samoin	200: —
	V. Kivilinna, jäsenmaksunsa . .	24: —
	M. Bohm, myytyjä kirjoja . .	678: 50
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	3,575: 22
	Samoin	1,007: 15

	Samoin	901: 25	
	Samoin	282: —	20,886: 82
	Yhteensä		21,676: 29

Menoja:

2.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	4,500: —
	G. Vasenius, tekijäpalkkaa . .	200: —
	S. Pakarinen, samoin	300: —
3.	S. Latvala, samoin	450: —
	E. Hagfors, samoin	500: —
	Anttila, halkoja	1,074: 85
	Vesilasku	11: 80
	L. Vilenius, korrehtuurityötä .	52: 50
	L. Aalto, samoin	26: —
5.	I. Krohn, tekijäpalkkaa . . .	480: 75
	Zitting & Kumpp., sähkövalaistuksen ylöspano	855: 75
	Laurent, sanomalehtiä	194: 25
	Lång & Leppäaho, koneen korjausta	5: —
	H. Nieminen, konttorityötä . .	50: —
	Telefonimaksu	60: —
	Pohjola, vakuutusmaksu . . .	3: 50
	Samoin	4: 73
9.	R. Idestam, tekijäpalkkaa . .	1,000: —
	A. R. Niemi, samoin	300: —
	Paperikonttori, painopaperia . .	853: 20
13.	A. Määttä, puhdistustyötä . .	9: —
14.	J. Nyström, ikkunaverhojen ylöspanosta	5 —
	A. Jegoroff, lattian vahaus . .	30: —
15.	T. Mäkinen, puhdistustyötä . .	27: —
16.	L. Vilenius, korrehtuurilukua .	200: —

	Samoin	6: 75	
20.	K. Krohn, tekijäpalkkaa . . .	135: —	
	J. Aavik, samoin	100: —	
22.	P. Kijanen, samoin	1,000: —	
	R. Engelberg, kokoelman puht. kirjoitusta varten	300: —	
	Th. Green, Maisteri Rothstenin haudan hoidosta	16: —	
20.	J. Lukkarinen, matkarahaa . .	60: —	
22.	J. Varpela, samoin	60: —	
23.	I. Jäämaa, samoin	20: —	
	A. Meri, samoin	25: —	
27.	S. K. S. Kirjapaino, painamistöitä	3,438: 90	
	Sydän-Suom. Sanomal. o. y. Kirjapaino, samoin	1,007: 15	
	S. Angervo, tekijäpalkkaa . .	90: —	
29.	E. Rein, samoin	901: 25	
	Edlundin Kirjakauppa, osotekal.	5: —	
	E. Tunkelo, tilausmaksu . . .	5: 33	
	Sähköä	4: 32	
	Niemi, korjaustöistä	42: —	
30.	M. Pasola, palkkansa	40: —	
	F. Tilgmann, O. Y., painamistöitä	82: —	
	Samoin	76: —	
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	190: 20	
	J. E. Vihervaara, palkkansa .	100: —	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	18,958: 23
Siirros syyskuun 30 p. 1909			2,718: 06
	Yhteensä		21,676: 29

Helsingissä lokakuun 5 p. 1909.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:
M. Airila.

Marraskuun 3 p. 1909.

1 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja tarkastettiin ja hyväksyttiin.

2 §. Ilmotettiin Seuran saaneen kiitoskirjeet professoreilta J. Pommer ja W. Schmidt, joille Seuran edellisessä kokouksessa tehdyn päätöksen mukaisesti oli lähetetty Seuran kustantamat kansansävelmäkokoelmat.

3 §. Painosta valmistuneiksi ilmotettiin: Lauri Kettunen, Descendenttis-äännehistoriallinen katsaus Keski-Skandinavian metsäsuomalaisten kieleen; Suomalaisuuden syntysanoja II. Adolf Ivar Arwidssonin Tutkimuksia ja kirjoitelmia; Herkner, Työväenkysymys, vihot 3—7.

4 §. Seuralle ilmotettiin, että yliopistolta pyydetty 1,200 mk:n suuruinen apuraha L. Lindelöfin Analyyttisen geometrian suomennoksen toimittamista varten oli yksityisen tiedon mukaan Seuralle myönnetty.

5 §. Ilmotettiin toht. K. Cannelinin kanssa sovitun hänen ruotsalais-suomalaisen sanakirjansa uuden painoksen julkaisemisesta. Painatustyö voidaan ehkä jo tänä vuonna alottaa.

6 §. Werner Söderströmin rahaston tämänvuotisesta voitto-osingosta päätettiin lahjottajan lausuman toivomuksen mukaisesti antaa 1,200 mk:n suuruinen apuraha kirjailija Kyösti Vilkunalle.

7 §. Seuralle ilmotettiin, että kansakouluntarkastaja A. A. Lähteenkorvalta Seuralla oli tilaisuus lunastaa arvokas enemmän kuin 1,000 numeroa sisältävä sävelmäkokoelma. Toht. I. Krohnin ja maist. A. Launiksen lausunnon perustuksella päätti Seura kokoelman lunastaa ehdotetusta 3,000 mk:n suuruisesta summasta, ja toivottiin saatavan maksusta suorittaa toinen puoli tänä vuonna, toinen puoli tulevana vuonna.

8 §. Professori Krohnin ehdotuksen mukaisesti päätettiin ryhtyä taikojen sisällysluettelon laatimiseen ja tulisi työn lähinnä kohdistua vuosina 1901—7 saapuneihin lähetyksiin. Työ, johon tänä vuonna oli käytettävä noin 300 mk., uskottiin

1 mk. 50 pennin tuntipalkalla toht. Mansikalle, joka oli suostunut siihen rupeamaan.

9 §. Professori Krohn esitti seuraavan ehdotuksen:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Pyytäisin saada ehdottaa, että sitten kuin tohtori A. R. Niemen ulkomaan matkan johdosta Suomen kansan vanhojen runojen I osan, Vienan läänin runojen julkaisu on keskeytynyt useaksi vuodeksi, ryhdyttäisiin toisia osia painoon valmistamaan.

Lähinnä ehdottaisin painettavaksi Ruotsin suomalaisten runot, joita maisteri *V. Salminen* on järjestellyt ja joita tullee noin 10 arkin verran.

Tämän lisäksi ehdottaisin V. Salmiselle uskottavaksi Karjalan kannaksen runojen toimituksen. Koska kuitenkin kaikki senpuoliset runot täyttäisivät noin 150 arkkia, olisi toistaiseksi tehtävä päätös ainoasti kertomarunojen painatuksesta.

Entistä kokoa ja kirjasinlajia olisi tietysti käytettävä, mutta runojen eri toisintojen välille mahdollisimman vähän tilaa jätettävä, koska nämät ehdotetuilla alueilla ovat paljoa lyhyemmät kuin Vienan läänissä. Kirjallisia toisintoja ei saisi painattaa.

Toimituspalkkioksi ehdottaisin kertomarunoista kahdeksankymmentä markkaa arkilta, kaikki korrehtuurit siihen luettuna. Työn valmistuksiin olisi maksettava etukäteen, paitsi allekirjoittaneen eräälle alustavien töiden suorittajalle maksamaa 150 mk., korkeintain 500 markkaa tänä lukuvuonna ja korkeintain 1,500 markkaa tulevana lukuvuonna, jonka lopussa pitäisi painatuksen viimeistään olla käynnissä myös Karjalan kannaksen runoihin nähden. Kopiot alkuperäisistä käsikirjoituksista, mikäli niitä vielä tarvitaan, kustantaisi Seura, samoin kuin Vienan läänin runoista.

Helsingissä 27 p. lokak. 1909.

Kaarle Krohn.

Valmistusvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti päätti Seura hyväksyä suunnittelun, mikäli se koskee Ruotsin suomalaisten runoja. Niinikään päätettiin maist. Salmiselle uskoa Karjalan kannaksen eepillisten runojen julkaisutyö, vaikka tarkemman päätöksen teko asiasta lykättiin tuonnemmaksi. Suotavana pidettiin, että prof. Krohn johtaisi julkaisutyötä, jossa mikäli mahdollista olisi noudatettava samaa järjestystä kuin Vienan runojen julkaisussa.

10 §. Päätettiin lajitella ja laatia lippuluettelo kahtena viime vuonna saapuneista kansanrunouslähetyksistä sekä jatkaa lajittelua ja luetteloimista sitä myöden, kuin uusia lähetyksiä saapuu. Työ uskottiin maist. Salmiselle, jonka kanssa palkkiosta on sovittu. Lajittelu olisi suoritettava, jos mahdollista ennen kokousta, mutta ainakin kahden viikon sisässä kokouksen jälkeen.

11 §. Suostuttiin toht. U. T. Sireliuksen pyyntöön, että hän saisi ottaa toht. A. O. Heikelin Seuran arkistossa olevasta atlaksesta muutamia kuvia Kalevalan opetuksessa käytettäviksi aiottuihin seinätauluihin, jotka Kustannus-Osake-Yhtiö Otava on häneltä tilannut.

12 §. Taiteilija Alpo Sailon ehdotuksesta päätti Seura iäkkäälle, puutteessa elävälle runolaulaja Ontropolle antaa 20 rpl:n tilapäisen raha-avun. Suotavana pidettiin, että vanhukselta samalla saataisiin muistiinpannuksi hänen runovaransa.

13 §. Julkiluettiin seuraava Kansatieteellisen valiokunnan lausunto, joka hyväksyttiin.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle lähetetyistä kansanrunouskokoelmista ja kansatieteellisistä kertomuksista.

Yliopp. *Armas Aavikko* on lähettänyt pari sataa sananlaskua ja arvotusta Muurlasta. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Maisteri *F. A. Hästeskon* kokoelmassa on runoja, lauluja, loitsuja, taikoja, sananlaskuja ja arvotuksia Puumalasta, Orimattilasta, Kuusjoelta, Juvalta y. m. Ehdotetaan 40 markan kirjapalkinto.

Yliopp. *Ilmari Jäämaa* on jättänyt puolitoista sataa laulua Heinolan pitäjästä. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Yliopp. *V. Pesolalle*, joka on jättänyt stipendiaattina keräämänsä sävelmät, ehdotetaan puhtaaksikirjotuspalkkioksi 50 markkaa sekä seuran sävelmäjulkaisut.

Kansak. opettaja *J. Tyyskä* on lähettänyt kokoelman satuja, paikallistarinoita, runoja, lauluja, loitsuja, taikoja, kuvauksia leikeistä y. m. Askolasta. Ehdotetaan 40 markan kirjapalkinto.

J. Varpela on lähettänyt parikymmentä rekilaulua Porin maaseurakunnasta. Mainitaan kiitoksella.

Helsingissä marrask. 3 p:nä 1909.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

Kaarle Krohn. Väinö Salminen.

14 §. Uusiksi jäseniksi ehdotettiin ja hyväksyttiin: varatuomari Toivo Anjala (Kivijärvi) ja yliopp. Paul Bernhard Nyberg.

15 §. Kotiseutututkimuksen Keskusvaliokunnan lähettämän kirjelmän johdosta valittiin Seuran edustajaksi Keskusvaliokuntaan allekirjottanut.

16 §. Liitettiin pöytäkirjaan lokakuun kassatili.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tili lokakuun ajalta 1909.

Siirros lokakuun 1 p. 1909 . . . . 2,718: 06

Tuloja:

4.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	5,312: 64	
	Samoin (korkoa)	87: 53	
5.	Martin & Mäkelä, myytyjä kirjoja	400: —	
7.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	160: —	
	Laina Turun obligatsioneja vastaan	15,000: —	
	Turun obligatsionien korkoa . .	875: —	
8.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	329: 31	
12.	Samoin	730: —	
14.	Samoin	1,384: 64	
16.	Samoin	4,400: —	
	Väinämöisen kirjakauppa, myytyjä kirjoja	618: 90	
20.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	522: 40	
	Samoin	350: —	
25.	Samoin	1,143: 75	
	Samoin	300: —	
	Rouva H. Jahnsson, jäsenmaks.	24: —	
	Maisteri A. E. Lehtonen, samoin	24: —	
29.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	750: —	
30.	Samoin	200: —	
31.	M. Bohm, myytyjä kirjoja . .	293: 35	32,905: 52
	Yhteensä		35,623: 58

Menoja:

1.	A. R. Niemi, tekijäpalkkaa . .	200: —
	Kirkollismaksuja	40: —
	Konttokuranttitilin korkoa . .	87: 53
	Lainan provisioni 1/4 % . . .	37: 50
	O. J. Lilja, sidottuja kirjoja. .	4,584: 74
	„ samoin.	86: 10
4.	Paperikonttori, painopaperia . .	631: 80
	M. Airila, postimerkkejä . . .	10: —
5.	Postimaksuja laskun mukaan. .	4: 53
	J. E. Vihervaara, karttamerkki, registraattorimaksu . . .	5: 50
7.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maksettu	14,900: —
	Ylander, nuohoustyötä	17: —
	E. Junnikkala, lukko korjattu .	2: —
	J. Holm, kopioimistyötä . . .	25: —
	E. Saarimaa, stipendinsä loppuosa	25: —
	I. Marttiñi, matkarahaa . . .	75: —
	L. Kettunen, tekijäpalkkaa . .	160: —
8.	S. Latvala, samoin	360: —
	Paperikonttori, painopaperia . .	1,099: 65
	„ samoin. . . .	329: 31
	W. Bille, klišeitä	87: 82
	J. Aaltonen, sidottuja kirjoja .	87: 25
11.	S. Pakarinen, luettelotyötä . .	400: —
	J. Lukkarinen, kopioimistyötä .	150: —
	Sagulin, hautojen hoidosta . .	80: —
	F. Hermann, Lönnrotin haudan hoidosta	195: —
	Sähkösanoma Lontooseen . . .	5: 17
	Akat. Kirjak., osoitekalenteri .	10: —
	Vapaaeht. Palokunnan kannattamiseksi	20: —

12.	Akat. Kirjak., 2 osoitekalenteria	20: —	
	Kuopion uusi kirjapaino, painamistöitä	1,334: 15	
13.	Suom. rohdosliike, lysolia . .	5: —	
14.	Santaa, ajopalkkaa	9: —	
	Lång & Leppäaho, kirjoitustarpeita	50: 49	
	Uusi Suometar, ilmoituksia . .	67: 50	
16.	Weilin & Göös, painamistyöstä .	5,000: —	
	Kuopion uusi kirjapaino, samoin	522: 40	
19.	R. Engelberg, korrehtuurilukua	100: —	
	A. Koskenjaakko, tekijäpalkkiota	350: —	
22.	V. Kallio, sävelmäkokoelmasta .	150: —	
	Uusi Suometar, ilmoituksia . .	22: —	
	Valvoja, samoin	150: —	
25.	Paperikonttori, painopaperia . .	843: 75	
28.	A. Launis, runosävelmäin julkaiseminen	750: —	
	Kujola, kirjoja	1: 30	
	M. Bohm, teetä y. m.	15: 05	
	Stockmann, teekannu y. m. . .	5: 25	
	V. Pesola, stipendinsä loppuosa	20: —	
30.	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	112: 60	
	J. E. Vihervaara, palkkansa . .	100: —	
	V. Beckman, puhdistustyöstä .	39: —	
	„ samoin	26: —	
	M. Pasola, palkkansa	40: —	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	33,509: 39
Siirros lokakuun 31 p. 1909			2,114: 19
	Yhteensä		35,623: 58

Helsingissä marraskuun 20 päivänä 1909.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. Airila.

Joulukuun 1 p. 1909.

1 §. Keskusteluja johti varaesimies, prof. Krohn.

2 §. Edellisen kokouksen pöytäkirja tarkastettiin ja hyväksyttiin.

3 §. Puheenjohtaja ilmotti, että prof. E. G. Palménia hänen 60-vuotispäivänään v. k. 26 p:nä Seuran puolesta oli tervehtinyt lähetystö, johon kuuluivat prof. Krohn sekä v. t. sihteeri, ja oli prof. Krohn tässä tilaisuudessa lausunut seuraavat sanat:

Herra professori! Suomalaisen Kirjallisuuden Seura tahtoo tänä merkkipäivänänne ilmi lausua Teille, historiansa kirjoittajalle, vilpittömät kiitollisuutensa ja kunnioituksensa tunteet. Te ette ole ainoastaan ymmärryksellänne ja sydämellänne käsittänyt niitä kansallisia aatteita, joita Seura on edustanut. Te olette kaiken toimintanne aikana samoja aatteita toteuttanut Suomen muinaisuuden valaisijana, oman kansan valistuksen virittäjänä ja oman maan kirjallisen sivistyksen kohottajana. Te olette antanut suomalaisuudelle itsenne, koko personallisuutenne. Siksi Teille tänään lämpimästi sykkivät suomalaiset sydämet.

4 §. Esitettiin G. Brandschin kiitoskirje hänelle lähetetyistä kansansävelmistä. Seuralle hra B. on lähettänyt kirjotelmansa: „Über Werden und Vergehen der Volksweisen“, „Ein Beitrag zur Entwickelungsgeschichte des neueren deutschen Volksliedes“ ja „Zur Metrik der siebenbürgisch-deutschen Volksweisen“.

5 §. Ilmotettiin Seuralle saapuneeksi vihkonen „Återblick på arbetet vidkommande „Uppslagsverket“ öfver den sedan äldsta tid intill år 1891 i Finland utkomna tidningslitteraturen“.

6 §. Painosta valmistuneiksi ilmotettiin: a) Suomi IV: 7 sisältäen: Heikki Ojansuu, Mikael Agricolan kielestä; V. Alava, Vatjalaisia häätapoja, häälauluja ja -itkuja; Saksalais-suomalai-

nen fysikalinen sanasto (Vipusten kirjoja N:o 2), Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Keskustelemukset 1908—9; b) Eliel Aspelin-Haapkylä, Suomalaisen Teatterin Historia III; c) H. Herkner, Työväenkysymys, vihot 8—10.

7 §. Painoon pannuksi ilmotettiin prof. Krohnin Kalevalan runojen historian VII vihko sekä Eino Leinon suomentama Goethen „Iphigenie auf Tauris"; piakkoin pannaan niinikään painoon prof. K. J. Ståhlbergin suomentama Ehebergin „Finanssiopin" uusi painos.

8 §. Ehdotettiin ja hyväksyttiin uudeksi jäseneksi kirjailija Kyösti Vilkuna.

9 §. Päätettiin edelleenkin 5 vuoden aikana antaa Holmin rahaston korkoja 2 % Kansanvalistusseuralle kansankirjastojen avustamista varten.

10 §. Varainhoitokunnan lausunnon perustuksella hyväksyi Seura nyt tarkastaja Reinin ja hänen vaimonsa Betty Reinin testamentin sellaisenaan kiitollisesti vastaanotettavaksi.

11 §. Esitettiin näin kuuluva Keisarillisen Suomen Senaatin Kirkollisasiain toimituskunnalta tullut kirjelmä:

KEISARILLINEN
SUOMEN SENAATTI.

KIRKOLLISASIAIN TOIMITUSKUNTA.

HELSINGISSÄ,
marraskuun 16 p:nä 1909.
№ 1,520.

Suomalaisen Kirjallisuuden
Seuralle.

Nojautuen 10 päivänä elokuuta 1907 annettuun armolliseen määräykseen, joka koskee vuotuisen 5,000 markan suuruisen määrärahan ottamista Suomen Suuriruhtinaanmaan menosääntöön, jaettavaksi palkintoina ansiokkaille suomen- ja ruotsinkielisille kirjailijoille, saa Kirkollisasiain Toimituskunta täten kehottaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa yksissä neuvoin Ruotsalaisen Kirjallisuusseuran kanssa viimeistään ennen huhti-

kuun loppua vuonna 1910 Keisarilliseen Senaattiin toimittamaan ehdotuksen Suomessa vuonna 1909 ilmestyneiden alkuperäisten suomen- tahi ruotsinkielisten kaunokirjallisten teosten palkitsemiseksi, huomioon ottamalla, ettei 1,000 markkaa pienempiä palkintoja ehdoteta jaettavaksi.

Y. K. Yrjö-Koskinen.

Ivar Groundstroem.

Kirjelmän johdosta valittiin Seuran puolesta palkintotuomareiksi: varsinaisiksi nti Aleksandra Gripenberg, toht. A. V. Koskimies sekä maisteri F. Lindström sekä varajäseniksi toht. A. H. Bergholm ja maisteri V. Tarkiainen, ja antoi Seura nytkin palkintotuomareille täyden päätösvallan ja oikeuden toimittaa esityksensä senaattiin.

12 §. Sen johdosta, että Szinnyei-Jalavan Unkarin kielen oppikirja on miltei loppuunmyytynä, oli Seuran Kielitieteellinen valiokunta käsitellyt kysymystä uuden oppikirjan julkaisemisesta. Valiokunnan kokouksessa laaditun pöytäkirjan 1, tätä kysymystä koskeva § kuuluu:

Sen johdosta että Seuran v. t. sihteeri oli valiokunnalle ilmottanut Jalavan & Szinnyein „Unkarin kielen oppikirjan" painoksen olevan loppumaisillaan ja tiedustanut valiokunnan mieltä uuden painoksen tai uuden oppikirjan toimituttamisesta varsinkin kun entisen tekijöistä leht. Jalava äsken oli kuollut, valiokunta päätti kehottaa v. t. sihteeriä kirjottamaan elossa olevalle tekijälle, kotimaassaan unkarin kielioppien tekijänä tunnetulle prof. J. Szinnyeille ja tiedustamaan, ottaisiko hän, kuten valiokunnan mielestä oli toivottavaa, Seuralle kirjottaakseen uuden unkarinkielen oppikirjan, johon kuuluisi 1) noin 100 sivun laajuinen, nykyistänsä täydellisempi, deskriptiivinen, systemaattisesti esitetty nykyunkarin kielioppi; 2) samankokoinen (siis nykyistä n. 30 sivua laajempi) unkarilainen lukemisto, jossa olisi näytteitä, paitsi entisessä lukemistossa edustetuilta,

myöskin uudemmilta Unkarin kirjailijoilta; ja 3) jälkimmäiseen liittyvä unkarilais-suomalainen sanasto. Kun kielioppia tarvittiin meikäläisiä filologi-ylioppilaita varten, piti valiokunta suotavana, että se, mikäli tekijä katsoisi mahdolliseksi, liittyisi meikäläisen oppikoulun äidinkielen kieliopissa ja suomenkielen tutkimuksessa meillä käytettyyn kielitieteelliseen terminologiaan. — Samalla olisi, ajan voittamiseksi, tiedustettava prof. S:n suostumuksen varalle, hänen palkkionvaatimustaan ja miten pian hän luulisi saavansa teoksen valmiiksi.

Vakuudeksi:

E. A. Tunkelo.

Tämän johdosta oli v. t. sihteeri asiaa tiedustellut prof. Szinnyeiltä, ja oli tämä ilmottautunut halukkaaksi laatimaan annetun suunnitelman mukaan uuden oppikirjan toivoen saavansa sen valmiiksi talvella 1910—11. Nämä toimenpiteet Seura hyväksyi.

13 §. Oheen liitetyn toht. U. T. Sireliuksen lausunnon perustuksella päätettiin myöntää opett. Samuli Paulaharjulle hänen stipendinsä lisäksi 700 mk:n suuruinen palkkio hänen Itä- ja Pohjois-Karjalan rakennuksia käsittelevästä tutkimuksestaan. Käsikirjotus jää Seuran omaisuudeksi.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Suuriarvoiseksi kansatieteelliselle rakennustutkimukselle on katsottava sitä aineskokoelmaa, jonka Samuli Paulaharjun teos „Kansatieteellinen kuvaus Pohjois- ja Itä-Karjalan rakennuksista“ sisältää. Hyvin järjestettynä se on jo itsessään kappale Karjalan rakennushistoriaa. Valitettavasti on tekstiosa paisunut tarpeettoman laajaksi sen kautta, että eri objekteja on aina erikseen selitelty. Paljoa suppeammaksi se kuitenkin voitaisiin saada, jos kaikista samaan tyyppiin kuuluvista objekteista puhuttaisiin samalla kertaa ja jos niiden objektien

selittäminen, joista on hyvä kuva, supistettaisiin vähimpään määrään.

Helsingissä 2 p. marraskuuta 1909.

U. T. Sirelius.

14 §. Tohtori E. A. Tunkelo julkiluki Kielitieteellisen valiokunnan lausunnon, joka hyväksyttiin:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

saa kielitieteellinen valiokunta täten kunnioittaen antaa seuraavat tiedot ja ehdotukset uusista sanakokoelmista, joita Seuralle on saapunut.

Kansakouluntarkastaja *O. A. F. Lönnbohm*ilta, Kuopiosta, on saatu kokoelma, joka sisältää ensinnäkin kirjallisuudesta poimittuja, suureksi osaksi outoja sanoja ja sanankäyttötapoja yht. 2,386 sanalippua, nim. Y. Halosen äsken ilmestyneestä „Pykällyksestä“ 327 sl., Häyhän „Naimatavoista“ 999 sl., Kauppis-Heikin „Tarinoista“ 779 sl., „Lapatossun jutuista“ 52 sl., „Suomalaisen talonpojan elämänvaiheista“ 44 sl. ja sanomalehdistä y. m. s. poimittuja 185 sl. Kansan puhekieltä edustaa kokoelmassa 1,897 sanalippua, joista 1,102 on saatu kuopiolaisten puheesta, 473 Karttulasta ja muut eriseutuisilta henkilöiltä: Heinävedeltä 4, Jalasjärveltä 1, Janakkalasta 2, Joroisista 3, Jurvasta 1, Kajaanista 3, Keiteleeltä 1, Kemistä 2, Koivistolta 1, Laukaasta 1, Leppävirroilta 10, Lohjalta 2, Maaningalta 17, Mikkelistä 1, Mäntsälästä 8, Mäntyharjusta 1, Nilsiästä 55, Oulusta 3, Paltamosta 7, Parikkalasta 7, Pielavedeltä 16, Pyhäjärveltä 1, Rautavaarasta 3, Saarijärveltä 1, Salmista 1, Savonlinnasta 1, Suistamolta 1, Suonenjoelta 11, Sääksmäeltä 46, Tampereelta 1, Turusta 2, Uudeltakirkolta 1, Valkealasta 2, Vesannolta 4 sekä epävarmoista paikoista 91 sl. Kokoelman koko lippumäärä on 4,283. Siitä ehdotetaan palkkioksi 100 mk. rahana.

Yliopp. *G. Aejmelaeus* on tuonut Rovaniemeltä 303 sl., jotka sisältävät Perä-Pohjolan erikoista sanastoa; ehdotetaan palkkioksi Koskimiehen „Kokoelma Suomen kansan sananlaskuja“ (nid.).

Yliopp. *Heikki Kokkoselta* on saatu 79 sl. Juuan vierasperäisiä sanoja, joista ehdotetaan palkkioksi Kettusen Descendenttis-äännehistoriallinen tutkimus metsäsuomalaisten kielestä.

Yliopp. *Eemil Saarimaalta* on saatu 40 sl. Turun satamatyömiesten ja katupoikain y. m. s. sanoja sekä 111 sl. Mynämäen murresanoja. Ehdotetaan palkkioksi Ojansuun „Tutkimus Agricolan kielestä“ ja Alavan „Vatjalaisten häätapoja“.

Herra *J. Lukkarinen* on tuonut Länsi-Inkeristä 259 sl., joista ehdotetaan palkkioksi Varosen „Vainajainpalvelus“.

Ylimetsänhoitaja *Emil Wichmann* on palauttanut lainaamansa välilehtisen „Keräilysanaston“, joka sisältää muistiinpanoja Turtolassa, Ylitorniolla ja Kolarissa kuulluista oudoista sanoista. Ehdotetaan muistettavaksi erityisellä kiitoskirjeellä.

Kiitollisuudella mainittakoon myös insinööri *Lennart Wichmann*'in muistiinpanot Kurikasta, Lestijärveltä, Perhosta ja Toholammelta.

Samoin herra *P. Angervon* antamat tiedot *saari, luoto, kari* ja *-maa* sanain merkityksistä Turun saaristossa.

Samoin yliopp. *Kaaperi Kivialhon* antamat tiedot yliopp. E. Saarimaan „Virittäjässä“ viime vuonna julkaisemain mynämäkeläisten murresanain Kiskossa käytetyistä vastineista.

Kiertokoulunopettajatar *Mimmi Kallankarin* samanlaisista tiedoista Kiikalan murteesta ehdotetaan tunnustukseksi Aleksis Kiven „Lea“ ja „Kihlaus“ eri painoksina.

Lopuksi on kielitieteellisen valiokunnan mainittava pari jo keväällä 1907 tullutta kokoelmaa, jotka äskettäin toimitetussa sanakokoelmain saantipaikkain lippuluettelon tarkistuksessa havaittiin jääneen aikanaan ulkopuolelle Seuran pöytäkirjan. Ne ovat seminaarinoppilaan *Eemil Vitelin* 52-lippuinen sanalähetys Orihvedeltä ja opettajakokelas *Kust. Mattilan*

115 sl. sisältävä kokoelma Alähärmästä. Edellisestä ehdotetaan palkkioksi „Kullervon runot“ (sidottuina), jälkimmäisestä „Paavo Korhosen runot“.

Helsingissä jouluk. 1 p:nä 1909.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

15 §. Maist. V. Salminen luki Kansatieteellisen valiokunnan lausunnon, joka niinikään hyväksyttiin:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle lähetetyistä kansanrunouskokoelmista ja kansatieteellisistä kertomuksista:

Maisteri *U. Holmberg* on jättänyt kokoelman taikoja Savosta, Karjalasta ja Uudeltamaalta. Ehdotetaan 75 markan kirjapalkinto.

Säveltäjä *Heino Kaski*, sävelmiä Repolasta, Nivalasta, Pielisjärveltä y. m. Ehdotetaan 25 markan rahapalkinto.

Yliopp. *Heikki Kokkonen*, lauluja ja sananlaskuja Juuasta. Mainitaan kiitoksella.

Herra *Antti Lensu*, 4 sävelmää Pulsasta. Mainitaan kiitoksella.

Herra *Kalle Murtomäki* on lähettänyt lauluja, sananlaskuja ja arvotuksia Lehtimäeltä. Mainitaan kiitoksella.

Kansak.-opett. *J. Tyyskä*lle ehdotetaan kansatieteellisistä kertomuksista Askolasta 60 markan kirjapalkinto.

Opettaja *Aaro J. Wallinmäki* on lähettänyt taikoja Lehtimäeltä. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Maria Österberg, satuja, lauluja, loitsuja, taikoja, sanan-

laskuja ja arvotuksia Viitasaarelta. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Helsingissä jouluk. 1 p:nä 1909.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

Väinö Salminen.

16 §. Pöytäkirjaan liitettiin taiteilija Alpo Sailon matkakertomus:

Matkalleni läksin 24 p. heinäk. ja palasin lokak. 16 p. „Taiteellisesti“ matkani alkoi. Unehtui passini ja päivittelin sitä vaunussa istuissani. Sitten tuli junankulettaja vaatimaan lippua, mutta senkin olin unohtanut ostaa. Mukana olin sittenkin, vaunussa pysyin, Sortavalaan tulin. Mihinkäs sitä Sortavalassa muualle mennään kuin Relanderille, seminaarin johtajan luokse! Siell' on aina kotiliesi lämmittämässä vierastakin, ja sitäpaitsi sieltä jos jostain saapi tietää, mitä missäkin Karjalan sopukassa löytyy ja miten sinne päästään.

Sammatsaarelle läksin Karpparan emäntää tapaamaan, muovaillakseni hänen rintakuvansa. Muuan isäntä sanoi tietä neuvottuaan, jotta: siin' on ämmää joka suunnalle enämpi kuin muissa ämmissä. Tulin sen itsekin huomaamaan häneen tutustuttuani. Lihava hän ei ollut — — —

Outi Kiema on Karppavan emännän oma nimi. Hänen äidillään oli 16 lasta. Kotiolot olivat aineellisestikin ahtaat. Otti osaa äitinsä tehtäviin jo pienestä pitäen, tuntien sääliä äitiään kohtaan. Paimenessa käydessään sitten ikävissään lauleskeli. Häissä sai ensi kerran kuulla Kotja Okkoin itkuvirsiä laulavan. Kotja Okkoi oli Purovaarasta ja kuulu itkettäjä.

Pikku Outiin tekivät Okkoin itkurunot pysyvän vaikutuksen. Hän sanoi halunneensa yhä uusia oppia: „ne olivat mulle mieluisia laulaa“. „Itku passasi munlaiselleni, ja jos ei vaan pitkään aikaan saanut laulaa, niin sitä alkoi jo vähin kaipaamaan.“

Hän sai kuulla enempikin Kotja Okkoin runoja sekä itkuja ja lauleli niitä metsissä ikävän tullessa. Laitteli viimein runoja itsekin, lauloi äidistään ja sisaristaan ja alkoi häissäkin laulaa, se taito kun niin kehotti. Hänestä on varttunut toimelias ja viisas ihminen, jolla on kykyä järjestää elämänsä hyvin. Yritteliäs hän on myöskin, jota karjalaiset eivät tavallisesti ole. Muista emännistä hän poikkeaa siinäkin että pitää puhdasta talossaan. Heidän suvussaan on kauan laulajia ollut. Itse on hän lapseton. „Ei minun laulujani enään häissä kuulla, ennen itkettiin, nyt naurulla naiaan. Tyttö jos oisi, sille opettaisin. Aina on elämän varrella runoista hyötyäkin, jos ne neuvot vaan ymmärtää hyväkseen käyttää". Kasvatti-poikansa lasta se emäntä nyt tuuittaa, mutta laulaa: tuuin lasta turvakseni, varakseni vaivuttelen. Kun muotokuva oli valmis, lauloi mummo kuvaa kaulaillen haikian itkun, jossa hän sille kertoi miten onnellinen se on, kun pääsee sinne suureen maailmaan eikä enää häviä. Itse hän kohta menee maan rakoon lauluineen taitoineen, mutta hyvät herrat Helsingissä kun kuvan näkevät, muistavat Karppavan emännän lauluja, eikä siis hänkään ikinä vallan häviä.

Jalovaaraan. Ei tuntunut siltä kuin laulumaalla kulkisi. Ei sitä ainakaan mitenkään saa ylistellä, joskin jotain kaunista jossain tapaisi. Kansaa ei sovi juuri muuta kuin soimata. Epärehellisyyttä, imartelua, laiskuutta, likaisuutta. Laulumaiden ihmisiä muistellessa ovat hyvät vain poikkeuksia. Kapanen oli mökkiläinen Jalovaarassa. Tämä mies oli satujen kertoja, oivallinen ja juuri poikkeus-henkilöitä laulumailla. Harvasanainen tavallisuudessa, mutta älykkään näköinen vaiti ollessaankin. Suuttuu joskus kovasti eikä lepy vähällä. Kansakoulusta oli hän saanut pahan käsityksen, eikä sitä muutettu millään. Opettajaa hän sen vuoksi halveksi. Kun Kapanen alkoi satua sanelemaan, muuttui hän itse valoksi, jonka salaperäiset välkähdykset muuttivat koko ympäristönsä. Kaikki hymyili. „Missä olet satusi oppinut, missä niitä kuullut?" „Metsätöissä käyessä iltasin, nuotiolla, havumajojen eessä satuja syntyy".

Tahdoin maalata hänet havumajan eessä nuotion äärellä. Ei ollut metsää koko Jalovaarassa. „Kaikk' on rinkelilöinä syöty", sanoi Kapanen. Hautuumaalla eli kuusikossa kasvaa vielä puuta, ja sinne mentiin eräänä sunnuntaina havumajaa tekemään. „Soap rauhassa työskennellä, ei tohi tänne tulla yksikään ihminen päivällä vielä vähemmän pimeällä." Yhtenä iltana meillä loimotti nuotio kuusikossa. Valaisi puiden runkoja, kohotteli savujaan, näytteli kumpuja ristineen. Kapanen saneli satuja, loihti esiin keisarit ja kuninkaat, prinssit ja prinsessat sekä heidän köyhät rakastettunsa. Vieläpä pirut ja jumalat astuivat elävänä keskuuteemme. Eniten liikkuivat silmäimme eessä papit ja vallesmannit aina kansan katalina kiusahenkinä.

Puoliyön aikaan poistuttiin, silmät nuotion sokaisemina kompuroitiin hautakumpujen keskestä. Toisena päivänä kerrottiin kylällä tulesta, joka yöllä oli hautuumaalta kuvastanut. Se oli Kapasen satutuli, joka valaisee vieläkin eikä enää sammukaan, jos vaan sadut talteen otetaan. Toinen, jonka kuvan Jalovaarassa tein, oli Sisson emäntä, paikkakunnan paras itkettäjä. Epäsympaattinen, rahanahne, mutta aikoinaan toimelias ihminen. Nyt oli hän sellainen, vaan vielä vilpas pikkunen mummo, hyvin valmis virsiä veisaamaan.

Kolmas oli Okuliina Kuokkanen. Vilkas nainen, hauskempi Sisson emäntää. Osasi kertomalla antaa tapauksista eläviä kuvia. Hyvin herkkätunteinen ja hyväntahtoinen sekä todellisesti kiitollinen hyvästä, mikä osakseen tuli joko lahjana muilta tai suullisena kunnioituksena laulutaidostaan. Hänen luonaan pistäytyy mielellään asiattakin.

Jalovaarassa käydessä tulee muistaa käydä kauppias Tahvo Surakan luona. Hänen kotinsa on aina avoin vieraalle ja on hän hyvänä apuna neuvoineen. On innokas mies ja tuntee paikkakunnan laajalti sekä kaikki henkilöt, jotka vähänkin jotain osaavat. Hänen hommastaan tuli kansakoulu Muuantoon sekä maantie. Muuantoon mennessä alkaa maailma tuntua vähän toisenlaiselta. Ratsain on kulettava korpiteitä, soiden yli

kapulasiltoja myöten. Sitä on vähän utelias, jotta mitähän perillä onkaan.

Kansakoulua rakennettiin parasta aikaa. Pysäyttiin koulupihalla, joka oli ylängöllä. Taivaan rantaan siinti sininen salo. Kovin sininen oli Muuantojärvi. Sitä sineä vastaan kuvastuivat sahapukit, ja salojen honkain kirkkaan keltainen sisus loisti tummassa taustassaan. Pitkillä vedoilla kulki saha ylös ja alas saloukkojen vetämänä.

„Tuolla, jossa nuot korkeat kuuset kasvavat, asuu Jehkin Iivana“.

Niinhän sen tulee ollakkin. Ikivanhojen kuusten huminassa ne laulut ja kanteleet ennenkin soivat. Nyt ei noita korkeita puita enään ole muualla kuin kalmistoissa. Sinne ne siirtyvät runotkin laulajiensa kera. Kannel vaikenee. „Kuusikot“, joissa soittajat ovat kätkettynä, humisevat niille, jotka ymmärtävät vaiennutta soittoa kaivata. Itse Jehkin Iivana auttoi runouden hävittämistä. Hänen maallaan kasvoi suuri vanha kuusi. Kansakouluun tarvittiin juuri sellaista kannattamaan kattoparruja. „Jos sen ostaja ois tullut, ei ois sitä hintaa osannut tarjota, jolla sen oisin myynyt, mutta tällaiseen paikkaan joutaa, joutaa mielelläänkin“. Hän on myöskin ensimmäinen kansakoulun johtokunnan jäsen ja oli yhteen aikaan ainoa paikkakuntalaisista, joka puolusti kansakoulun rakentamista. Hänen poikansa, vahva raataja, on hyvin rehellisen näköinen, ja pieni pojanpoika tavottelee pikkusilla sormillaan kanteleen kielosia ja laulaa kimeällä lapsen äänellä: Killervo, Kalervon poika. Hän on kahdessa koulussa. Vanha ukko opettaa viisauttansa, tarkkaa taitoansa, neuvoo työhön, korven raadantaan. Vieroittaneekohan kansakoulu tämänkin runolaulaja-alun pois isien tavoista, tehden hänestä punarusettisen irvikuvan herroista, joka kalossit jalassa ja „kovat“ kaulassa heiluu heinäniityllä. Ei näissä kansakouluissa ainakaan opastettu maanviljelijöiksi.

Muuannosta ois vielä paljon sanottavaa, monta kaunista kohtaa lueteltava, vaan jätän ne omiksi muistoikseni ja olen iloinen siitä että olen yksi niitä harvoja suomalaisia, joka on

saanut nähdä tämän seudun silloin, kun siinä vielä oli rahtunen jäljellä vanhan ajan runollisuutta. Jehkin Iivanan kuoltua humisevat kalmiston kuuset vielä selvempää kaipuuta, kuin nyt siellä käydessäni. Hiljaista, mahtavaa ja levollista on tää humina pään yläpuolella. Kömpelöt puuristit puhuvat samanlaisesta hiljaisesta, mahtavasta elämästä, jota niiden alla lepäävät ovat viettäneet. Ehkä joku tukkiherra vielä saa nämät kuuset ulkomaille viedäkseen. Sinne ne vietiin runotkin.

Takaisin Sortavalaan, sieltä Antreaan. Laivalla Metsäpirttiin, Tappariin, tullivartija Kalvesmäen luokse, jossa on hyvä asua.

Ontropo tuotiin Vuoleen Sohvolasta. Vanha mies, harmaa parta, vakava ja vaitelias. En saattanut savineni tamineineni lähteä yli rajan. Siell' ois santarmit selittäneet saven olevan dynamiittiä. Ontropon isä oli ollut suuri laulaja ja tältä oli hän laulunsa oppinut. Jo 9-vuotiaasta on hän käynyt orjan töissä. Noin 15 vanhana sai ensimmäisen raippasaunan. 18-vuotiaasta on hän täyttä miestä vastannut. Ontropon elämäkerta on kirjavin mitä olen kuullut. Se on siksi pitkä, että en tässä ollenkaan rupea sitä kertomaan. Kuvansa tein. Kolme päivää oltiin yhdessä ja sain sillä aikaa hänen kertomuksistaan kuvan siitä elämästä, jota suomalaisemme ovat saaneet elää orjuuden päivinä.

Hänen vallan liian koukkuinen selkänsä, arpinen päänsä ja arka katseensa puhuivat vakuuttavasti kertomusten todenperäisyydestä.

Ei kumma että sellainen elämä antoi runoudelle maaperää, että oli halua laulamaan. Nyt ovat olot muuttuneet helpommiksi ja runot hävinneet. Ei nuoriso enään voi laulaa, jos ei ole „eäniä". Jos vanhat laulavat runojaan, sille nuoret nauravat. He ovat jo saaneet vihiä „sivistyksestä".

Alpo Sailo.

17 §. Liitettiin pöytäkirjaan marraskuun kassatili:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili
marraskuun ajalta 1909.

Siirros marraskuun 1 p. 1909 . . . . 2,114: 19

Tuloja:

1.	Laina Turun oblig. vastaan . .	10,000:	—
	Söderström, korkoa	1,600:	—
2.	Työmies Publ. C:o, myytyjä kirjoja	200:	—
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	700:	—
	Samoin	209:	31
4.	Samoin	248:	80
	Samoin . . . , ...	1,500:	—
7.	Varatuomari T. Anjala, jäsenmaksunsa	24:	—
8.	A. Laaksovirta, myytyjä kirjoja	36:	—
10.	L. Itkonen, samoin	12:	40
	Kirkollinen kirjakauppa, samoin	28:	80
15.	G. Alin, samoin	180:	—
10.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	270:	—
12.	Samoin	358:	23
16.	Samoin	1,517:	90
	Pastori O. A. Palletvuori, jäsenmaksunsa	24:	—
	Maisteri P. Katara, samoin . .	24:	—
	Neiti Aliina Kotikoski, samoin .	24:	—
	Neiti Siiri Sandman, samoin . .	24:	—
	Pastori K. V. Hurmerinta, samoin	24:	—
	A. Sipilä, myytyjä kirjoja . .	252:	50
22.	E. Rissanen, samoin	15:	—
	B. Hämäläinen, samoin . . .	18:	—

	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	145: —	
24.	Samoin	250: —	
25.	Samoin	177: —	
26.	Samoin	1,600: —	
29.	Samoin	976: 25	
30.	Lagerspetz, myytyjä kirjoja . .	291: 75	
	M. Bohm, samoin	142: 20	
	M. Airila, vuokransa	150: —	
	Valtioapua	4,500: —	25,523: 14
	Yhteensä		27,637: 33

Menoja:

1.	L. Vilenius, korrehtuurityötä .	138: —
	L. Aalto, samoin	34: 50
2.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maksettu	10,000: —
	Lainan provisioni, $^{1}/_{4}\,^{0}/_{0}$ . . .	25: —
	H. Nieminen, puhtaaksikirjoitusta	75: —
3.	E. J. Hyvärinen, aikakauskirja „Ad Lucem“, tilausm. . .	1: 30
4.	V. J. Pesola, tekijäpalkkiota .	50: —
	H. Tandefelt, samoin	100: —
	Kyösti Vilkuna, kirjallinen palkinto	1,200: —
	Paperikonttori, painopaperia . .	143: 01
5.	Ahovaara, koraalikirja	10: —
	Zitting & Kumpp., sähkötarpeita	231: 70
	Sähköä	27: 48
8.	A. A. Lähteenkorva, sävelkokoelmasta	1,500: —
	V. Salminen, tekijäpalkkiota . .	320: —
9.	S. Pakarinen, toimituspalkkiota .	270: —

	V. J. Mansikka, toimituspalkkiota	105: —
	R. Engelberg, korrehtuurityötä .	150: —
10.	K. Krohn, tekijäpalkkiota . .	150: —
12.	Sähkölaitos, sähkötarpeita. . .	3: 95
13.	Tilgmann O. Y., fototypioita .	38: —
	„ „ klišeitä . . .	4: 48
	Pohjola, vakuutusmaksu . . .	2: —
15.	Kirjailijaliitto, lähetyskuluja . .	2: —
	L. Kannisto, korrehtuurityötä .	19: 50
	T. Salmela, samoin	14: 50
17.	A. Kannisto, samoin	262: 50
19.	K. Krohn, tekijäpalkkaa . . .	300: —
	Suom.-ugr. Seuralle, seppeleen asemesta	100: —
	Paperikonttori, painopaperia . .	604: 80
	„ samoin. . . .	516: 60
	J. Holm, runojen kopioimisesta .	15: —
	J. Holm, samoin.	56: 25
	Hels. Sanomat, ilmoituksia . .	60: 75
22.	Virittäjä, ilmoituksia 1908 . .	100: —
	„ samoin 1909. . . .	100: —
	O. A. Palletvuori, kustannuksia	—: 65
	Telefonimaksu	45: —
	Mannerheim, värinauhaa . . .	4: —
	H. Nieminen, puhtaaksikirjoitusta	37: —
25.	R. Engelberg, korrehtuurityötä .	177: —
26.	E. Aspelin-Haapkylä, tekijäpalkkaa	1,600: —
27.	A. Sailo, stipendinsä loppuosa .	120: —
30.	Paperikonttori, painopaperia . .	843: 75
	Vesilasku	8: 50
	M. Pasola, palkkansa	40: —
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	153: 85

O. Hallstén, palkkansa . . .	200: —	
E. Tunkelo, samoin	250: —	
M. Airila, samoin	666: 66	
M. Bohm, samoin	875: —	
J. E. Vihervaara, samoin . . .	100: —	
K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maksettu	5,700: —	
L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	27,612: 73
Siirros marraskuun 30 p. 1909		24: 60
Yhteensä		27,637: 33

Helsingissä joulukuun 2 päivänä 1909.

Onni Hallstén.

18 §. Pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin maist. A. Kannisto ja maist. V. Salminen.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. Airila.

Pöytäkirja tarkastettu ja hyväksytty.

Artturi Kannisto. Väinö Salminen.

Tammikuun 14 p. 1910.

Esimies ilmotti, että Seura oli kutsuttu koolle, koska sen valitsemista kirjallisen palkintolautakunnan jäsenistä toht. A. V. Koskimies ja maist. V. Tarkiainen erikoisista syistä ovat kieltäytyneet ottamasta osaa lautakunnan töihin ja sitäpaitsi neiti Aleksandra Gripenberg, joka lautakunnan enemmistön mielestä on esteellinen, koska hänen veljensäpoika Bertel Gripenberg on arvosteltavien kirjailijain joukossa, niinikään on eron-

9

nut. Näin ollen uusia jäseniä olisi lautakunnan täydentämiseksi valittava. — Tämän jälkeen esitettiin seuraava neiti Gripenbergin kirje:

Herra Valtioneuvos

E. Aspelin-Haapkylä.

Kun en halua ryhtyä sanomalehtipolemiikkiin, mutta kun asia tohtori Bergholmin selityksen kautta — tietysti hänen tahtomattaan — on joutunut hieman väärään valoon, pyydän saada esiintuoda Teille seuraavaa siitä valtion kirjailijapalkintolautakunnan kokouksesta, jossa olin saapuvilla Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran valitsemana edustajana.

Tohtori Bergholm sanoo vastauksessaan (U. S. n:o 2, 1910) „Eräälle Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsenelle“ (U. S. n:o 301, 1909):

„saatuansa tämän kuulla, ilmoitti heti neiti Gripenberg luopuvansa lautakunnan jäsenyydestä.“

Tästä voisi kenties johtua se käsitys, että minä itse olisin selittänyt olevani esteellinen kuulumaan palkintolautakuntaan. Sillä tohtori Bergholmin vastauksesta ei ilmene *riittävän* selvästi: 1) että minä, lautakunnan jäsenten uudistetuista kehoituksista huolimatta, kieltäydyin lausumasta mitään omaa mielipidettä esteellisyysasiassa, koska arvelin, ettei tämän asian selville saaminen kuulunut minulle vaan lautakunnalle; 2) että minä samasta syystä kieltäydyin omasta puolestani kääntymästä asiantuntijain puoleen saadakseni heidän lausuntoaan ja 3) että minä, sittenkuin puheenjohtaja oli lautakunnalle kertonut kumpaisenkin asiantuntijan vastaukset, ilmoitin että minun nyt siis näiden asiantuntijain lausunnon mukaan tuli luopua lautakunnan jäsenyydestä. Mitään omaa arvelua esteellisyydestäni tai esteettömyydestäni ei lausuntoni sisältänyt.

Tohtori Bergholm merkitsi sitten pöytäkirjaan lausuntoni pääasiallisen sisällön sellaisessa sananmuodossa, joka ei täysin tarkasti vastannut lausuntoni tarkoitusta, ja minun olisi pitänyt

kohta tuo sananmuoto oikaista. Mutta kun selvästi huomasin minkäsuuntaista ratkaisua lautakunnan enemmistö toivoi tässä minun jäsenyyttäni koskevassa kysymyksessä, annoin asian mennä menojaan. Minä myönnän, että tämä oli laiminlyöminen ja ett'ei minun olisi pitänyt niin tehdä, vaikka olinkin joutunut ikävään asemaan.

Helsingissä 10 p. tammik. 1910.

Kunnioittaen:

Aleksandra Gripenberg.

Seura yhtyi seuraavaan valmistusvaliokunnan esittämään mielipiteeseen: Laillista jäävillisyyden syytä, joka estäisi nti Gripenbergiä toimimasta jäsenenä palkintolautakunnassa, jonka tehtävänä on ainoastaan ehdottaa, mutta ei suinkaan lopullisesti ratkaista miten palkinnot ovat jaettavat, ei ole olemassa. Mutta koska kumminkin lautakunnan enemmistö on asettunut toiselle kannalle ja varsinkin koska nti Gripenberg lautakunnan ensimäisessä kokouksessa vastalausetta esittämättä taipui tätä mielipidettä noudattamaan, näyttää oikeinta olevan luopua vaatimasta, että hän ottamalla osaa lautakunnan töihin siinä edustaisi Seuraa.

Tämän jälkeen Seura lautakunnan täydennykseksi valitsi siihen varsinaisiksi jäseniksi entisen varajäsenen, toht. A. H. Bergholmin ja toht. Paavo Virkkusen sekä ensimäiseksi varajäseneksi toht. K. S. Laurilan ja toiseksi rouva Tilma Hainarin.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. Airila.

Helmikuun 2 p. 1910.

1 §. Tammikuun 14 päivänä pidetyn ylimääräisen kokouksen pöytäkirja tarkastettiin ja hyväksyttiin. Tarkastuksessa liitettiin pöytäkirjaan seuraava valtion kirjallisuuspalkintolautakunnan kirjelmä ynnä pöytäkirjanote:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Koska väliinsattuneiden esteiden vuoksi emme ole olleet tilaisuudessa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle kirjallisesti ilmoittamaan toht. A. V. Koskimiehen, maist. V. Tarkiaisen ja nti Aleksandra Gripenbergin luopumista valtion kirjallisuuspalkintojen jakamisesta vuodelle 1909 ehdotusta antamaan asetetun valiokunnan jäsenyydestä ja varsinkin koska nti Gripenbergin kieltäytymiseen nähden Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pöytäkirjassa t. k:n 14:ltä päivältä kuvastuu erehdyttävä käsitys asian menosta, katsomme olevan syytä vielä selvitellä asiaa sen oikeassa valossa, toivoen, että tämä oikaisumme otettaisiin huomioon Seuran pöytäkirjaa tarkistettaessa. Samalla liitämme tähän tarkistetun pöytäkirjanotteen valiokunnan ensimäisestä kokouksesta.

Seuran pöytäkirjassa sanotaan, että nti Gripenberg on eronnut toimestaan sentähden, että hän „lautakunnan enemmistön mielestä“ oli esteellinen. Mistään lautakunnan enemmistöstä ei kuitenkaan voi olla puhettakaan, koska ensiksikin nti Gripenbergin esteellisyydestä ei varsinaisesti ollut keskusteluakaan, vaan siitä, kuka sen ratkaisisi, lautakuntako vai nti Gripenberg itse, joka asia taas joutui esille siitä syystä, että nti Gripenbergiltä eräs lautakunnan jäsen kysyi hänen mielipidettään asiassa. Ja toiseksi ei voi mistään „enemmistöstä“ puhua, koska ei minkäänlaista äänestystä asiasta tapahtunut.

Tästä seuraa samalla myös, että Kirjallisuuden Seuran pöytäkirjan lopussa oleva Seuran valmistusvaliokunnan lausunto, jossa taas puhutaan „lautakunnan enemmistöstä“, jonka mielipiteeseen taipuen muka nti Gripenberg „vastalausetta esittämättä“ oli luopunut, ei ole asian todellisen menon kanssa yhtäpitävä. Mitään vastalausetta nti Gripenberg ei voinut esittää, koska ei mitään päätöstä asiassa ollut tapahtunut. Nti Gripenberg tosin tahtoi, että valiokunta päättäisi hänen esteellisyydestään, mutta siitä kaikki valiokunnan jäsenet kieltäytyivät, pitäen sellaista menettelyä vähemmän sopivana, ja niinpä

nti Gripenberg itse, kuultuaan, hänen pyynnöstään kuulusteltuja asiantuntijoita, ilmoitti, että hän katsoo olevansa estetty ottamasta osaa valiokunnan töihin.

Nti Gripenbergin, Seuran pöytäkirjaan liitetyssä, kirjeessä olevat väitteet saanevat täten myöskin oikean valaistuksensa.

Asiaan on muuten jo kiinnitetty enemmän huomiota kuin se mielestämme sellaisenaan ansaitsee. Mutta koska Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran pöytäkirjassakin on päässyt esille tällainen väärä käsitys ja koska tämä siten tulevaisuudessa voisi ehkä vaikuttaa erehdyttävästi, olemme katsoneet välttämättömäksi saattaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tietoon tämän oikaisun.

Helsingissä 18 p. tammik. 1910.

A. H. Bergholm. Jenny af Forselles.
Olaf Homén. Fredr. J. Lindström.
Holger Nohrström.

Pöytäkirja, tehty valtion kirjallisuuspalkintojen jakamisesta vuodelle 1909 ehdotusta antamaan asetetun valiokunnan kokouksessa 23 p. jouluk. 1909. Läsnä olivat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat: neiti Aleksandra Gripenberg, maist. Fredr. J. Lindström ja toht. A. H. Bergholm, joka toht A. V. Koskimiehen toimesta kieltäydyttyä oli varajäsenenä astunut hänen sijallensa, sekä Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajat: maist. Olaf Homén, maist. Holger Nohrström ja toht. Jenny af Forselles, joka toht. Emil Zilliacus'en toimesta kieltäydyttyä oli varajäsenenä astunut hänen sijallensa.

Pöytäkirjaa piti kutsuttuna allekirjoittanut.

1 §.

Valiokunnan puheenjohtajaksi valittiin toht. Bergholm.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

3 §.

Tämän jälkeen pyysi puhevuoron maist. Homén. Hän ilmoitti haluavansa kysyä neiti Gripenbergiltä, katsoiko tämä itseänsä esteelliseksi ottamaan osaa valiokunnan töihin sen johdosta, että hän on läheistä sukua runoilija Bertel Gripenbergille, jonka teokset tulevat kysymykseen palkintoehdotusta tehtäessä. Nti Gripenberg vastasi tähän, että hän oli itsekin aikonut esittää saman kysymyksen valiokunnan ratkaistavaksi. Puheenjohtaja kehoitti läsnäolijoita tämän johdosta lausumaan mielipiteensä. Maist. Homén omasta puolestaan tosin katsoi nti Gripenbergin olevan esteellisen, mutta ei kuitenkaan tahtonut tehdä mitään ehdotusta hänen jäsenyyteensä nähden. Tähän mielipiteeseen yhtyi myös maist. Nohrström. Puheenjohtaja ja maist. Lindström olivat sitä mieltä, ettei kysymys ole valiokunnan, vaan nti Gripenbergin itsensä ratkaistava. Tässä suhteessa maist. Homén kannatti edellisiä puhujia. Nti Gripenberg kieltäytyi kuitenkin jyrkästi asiaa ratkaisemasta ja ehdotti, että valiokunta kääntyisi tämän periaatteellisen kysymyksen selvittämiseksi suullisesti joidenkuiden asiantuntijain puoleen. Näiksi asiantuntijoiksi ehdotettiin yliopiston sihteeri vapaahra Carpelan, prof. Tikkanen ja prof. Kajanus, jotka nti Gripenberg puolestaan semmoisiksi hyväksyi. Puheenjohtaja tiedusteli sen vuoksi heti telefoonilla kahdelta ensinmainitulta (prof. Kajanusta hän ei voinut tavata), kuinka vastaavissa ja samanluontoisissa tapauksissa on menetelty yliopistossa sekä valtion palkintolautakunnissa, ja hän ilmoitti tiedustelunsa tuloksena molempien asiantuntijain kertoneen, että jos asianomainen henkilö sattuu olemaan sukua jollekulle hakijoista tai palkittavista, on hän tämän suuntaisissa tapauksissa aina vetäytynyt toimesta syrjään ja varajäsen astunut hänen sijaansa. Nti Gripenberg pyysi tämän jälkeen puhevuoron ja ilmoitti kokoukselle, että hän näiden lausuntojen johdosta katsoo ole-

vansa estetty ottamasta osaa valiokunnan töihin. Sen tehtyänsä hän poistui kokouksesta.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pöytäkirjan vakuudeksi:
V. Tarkiainen.

Tarkistanut:
A. H. Bergholm.

Otteen oikeaksi todistavat:
Olly Soikkeli. Julia Palander.

2 §. Ilmotettiin, että ensimäinen kolmannes siitä apurahasta, joka Seuralle Hänen Majesteettinsa Keisarin suomalaisesta käsikassasta on myönnetty, oli saapunut ja että kuitti siitä Ministerivaltiosihteerin virastoon Pietariin lähetetään.

3 §. Professori Krohn esitti seuraavan kirjallisen ehdotuksen:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle!

Allekirjoittanut pyytää saada ehdottaa, että amerikalainen *Johann Jakob Meyer*, joka on julkaissut laajan teoksen suomalaisesta kirjallisuudesta „Vom Land der tausend Seeen“, kutsuttaisiin Seuran kirjeenvaihtajajäseneksi.

Helsingissä 2 p. helmik. 1910.

Kaarle Krohn.

Seuran sääntöjen mukaisesti lykättiin päätöksen teko seuraavaan kokoukseen.

4 §. Esimies ilmotti, että Seura oli ollut edustettuna maisteri Viktor Lounasmaan hautajaisissa joulukuun 15 p:nä ja oli silloin mainittu, että Seura seppeleen sijasta aikoo kartuttaa vainajan nimelle perustettavaa rahastoa. Tilaisuudessa oli prof. Krohn lausunut seuraavat sanat:

Myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seura tahtoo tällä hetkellä lausua ilmi kiitollisuutensa siitä, mitä jalo vainaja jo nuoruudessaan ja edelleen viime vuosiin asti on Seuran hyväksi tehnyt, ja siitä lämpimästä harrastuksesta, jonka hän kaiken aikaa on Seuran toiminnalle omistanut. Mutta Viktor Lounasmaan muiston kunnioittamiseksi on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura päättänyt antaa seppeleen asemasta 100 markkaa siihen rahastoon, johon rakkaan vainajan nimi liittyy.

Niinikään oli Seura viime kuun 27 p:nä edustettuna tohtori O. A. Hainarin hautajaisissa. Prof. Krohn tulkitsi Seuran kiitollisuuden ja kaipauksen tunteet seuraavin sanoin:

Haikealla kaipauksella muistelee Suomalaisen Kirjallisuuden Seura pois menneessä vainajassa yhtä toimivimmista, hartaimmista, uskollisimmista työntekijöistään. Tulinen rakkaus Suomen kieleen ja Suomen kansaan, ennen kaikkea siihen osaan tätä kansaa, joka muinaisten runojen aarteet on sille säilyttänyt, elähytti vainajaa. Ei ainoastaan Karjalan kansan entisyyttä hän tutkijana valaissut. Sen nykyiseen elämäänkin hän, jos kukaan, oli perehtynyt. Kuvissaan Raja-Karjalasta hän nuo kovia kohtaloita kokeneet ja lauluissaan meille rakkaiksi saaneet heimolaisemme ilmi elävinä eteemme toi, heidät meitä lähelle toi. Vielä viime vuonna hän Kirjallisuuden Seuran puolesta toimitti nuoren taiteilijan ikuistamaan haudan partaalla olevan kansanrunoilijan piirteet ja ympäristön jälkimaailmalle.

Mutta lisäksi hän huolehti tämän väestön tulevaisuudestakin. Paremmin kuin kukaan muu on Oskari Hainari Suomen kansan kiitollisuuden velkaa Kalevalasta ja Kantelettaresta maksanut noiden raukkain rajain asukkaille. Mahdollisesti tulevaisuudessa vastainen kerääjä Seuran arkistoon tuo muistiinpanoja ja tiedon, kuinka savuisessa pirtissä sokealta kanteleen soittajalta kieli kanteleesta katkesi, kun sanoma Hainarin kuolemasta salolle saapui tai kuinka iäkäs itkijä-nainen kyynelvirran tulviessa viritti ihanimman itkuvirren hänen muistolleen.

Myös näitä Suomen sydän-aarteita keräilevä Kirjallisuu-

den Seura on omasta puolestaan koettava osottaa kiitollisuuttaan jalon vainajan elämäntyöstä.

Valmistusvaliokunnan ehdotettavaksi jätettiin se tapa, millä Seura vainajan muistoa kunnioittaisi.

5 §. Liitettiin pöytäkirjaan kertomus Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston toimikunnan toiminnasta. Kertomusta, joka yhdessä Seuran lausunnon kanssa tulee eduskunnalle lähetettäväksi, tarkastamaan valittiin Esimies, prof. Grotenfelt ja maist. Kannisto. Seuran puolesta liitettävän lausunnon laatiminen jäi myös tarkastajain tehtäväksi.

(Ks. Keskustelemusten lopussa olevaa liitettä I).

6 §. Esitettiin oheenliitetty maist. Y. Weilinin kirjelmä:

Helsinki 24 p. marraskuuta 1909.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura,

Täällä.

Täten on minulla kunnia ilmoittaa, että taiteilija Juho Rissanen on tehnyt allekirjoittaneelle ehdotuksen Suomen kansan satuja ja tarinoita teoksen kuvittamiseksi. Rohkenen siis kysyä, myöntäisikö arvoisa Seura allekirjoittaneelle oikeuden julkaista tämän teoksen. Toimittamistyöstä tulisi huolehtimaan maisteri Otto Manninen, joten sekä tekstin että kuvien suhteen olisi täydet takeet työn arvokkaasta suorittamisesta.

Toivoen, että arvoisa Seura suosiollisesti myöntyy pyyntööni, piirrän

Kunnioittaen

Y. Weilin.

Päätettiin luovuttaa anojan käytettäväksi Salmelaisen „Suomen kansan satuja ja tarinoita“ kokoelman alkuperäinen teksti. Luovuttamisen ehdoiksi asetettiin, että kustantaja Seuralle suorittaa korvausta jokaisesta painetusta kappaleesta 1 markan; että teoksesta ei julkaista halpahintaista painosta, vaan

samansuuntainen loistopainos kuin „Seitsemästä veljeksestä“, joka kustantajan suullisen tiedonannon mukaan on ensimäisenä osana sarjassa, johon sadut ja tarinat liittyvät toisena osana, sekä että tämän julkaisun erilaisia laitoksia lähetetään Seuralle 2 kappaletta kutakin.

7 §. Ilmotettiin yliopp. Paavo Korpisen palauttaneen toissa keväänä sanaston keräystä varten saamansa stipendin.

8 §. Esimies ilmotti taiteilija Alpo Sailolta 100 markan hinnasta lunastetun kahden runolaulajan rintakuvain kipsijäljennökset. Hyväksyen tämän Seura päätti lisäksi lunastaa vielä kolmannen saman taiteilijan tekemän rintakuvan, ja oli rahat näiden kuvain lunastamista varten otettava niistä varoista, jotka prof. M. Äyräpään kautta oli viime keväänä saatu lisänä Kalevalan kuvittamisrahastoon.

9 §. Esimies ilmotti, että nykyisen kustannustoimiston hoitajan, nti Bohmin, sanouduttua irti toimestaan Valmistusvaliokunta oli hänen sijaansa valinnut neiti Elli Koskisen, joka nykyjään toimii Akateemisen kirjakaupan palveluksessa. Neiti Koskinen ryhtyy toimeensa huhtikuun alussa, mutta työskentelee neiti Bohmin johdolla ja hänen palkkaamanaan kesäkuun 1 päivään saakka, jolloinka tämä lopullisesti toimesta eroaa.

10 §. Esitettiin seuraava maist. R. Engelbergin kirjelmä:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Täten pyydän ilman enempää korvausvaatimusta luovuttaa keräämäni kansanrunouskokoelman (A—G) Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, samalla kiittäen arvoisaa Seuraa siitä auliudesta, jolla se on tarjoutunut kustantamaan keräysteni puhtaaksitoimittamisen. Toivomukseni olisi saada itse vapaasti käyttää kokoelmaani sekä tieteelliseen tutkimukseen että muihin mahdollisiin julkaisemisiin nähden, suoden sen kuitenkin samalla mielihalusta avoimeksi kaikille yhteensattumattomille tutkimuksille.

Helsingissä 25. 1. 1910.

Rafael Engelberg.

Laaja ja arvokas historiallinen satukokoelma, jonka ainekset maist. Engelberg on kerännyt useilla matkoilla itä- ja pohjois-Suomessa, vieläpä Venäjän Karjalassakin, vastaanotettiin kiitollisesti ja päätettiin hra Engelbergille suorittaa 500 markkaa toimituspalkkiota sekä lisäksi 200 markan suuruinen kirjapalkinto. Puhtaaksikirjotuksen Seura on aikaisemmin suorituttanut.

11 §. Toht. E. A. Tunkelo luki julki Kielitieteellisen valiokunnan lausunnon, joka hyväksyttiin:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

saa kielitieteellinen valiokunta kunnioittaen antaa seuraavat tiedot viime kokouksen jälkeen saapuneista kansankielen sanakirjan aineskokoelmista ja tehdä niiden johdosta palkkioehdotuksia.

Ensinnä mainittakoon että yliopp., neiti *Selma Patajoki,* joka viime kesänä stipendiaattina työskenteli 1 kk. Jämsän sanaston keruussa, on tuonut sieltä tuloksinaan n. 2,250 sanalippua *(synkeys—tuputtaa)* sekä matkakertomuksensa.

Yliopp. *G. Aejmelaeus* on tuonut Rovaniemeltä muistoonpanemiaan sanoja 270 sl., joista ehdotetaan palkkioksi 6 mk:n arvosta kirjoja.

Maist. *R. Engelberg* on antanut tietoja vastineista, joita „Virittäjässä" hiljakkoin julkaistuilla Kuopion vierasperäisillä murresanoilla on Valtimon seurakunnassa Pohjois-Karjalassa. Samoin yliopp. *E. Saarimaa* Mynämäeltä. Molemmat ovat kiitoksella vastaanotettavat.

Yliopp. *H. Nurmio* on antanut tietoja Raision sanoista, jotka muodoltaan tai merkitykseltään vastaavat hra E. Saarimaan „Virittäjässä" julkaisemia Mynämäen murresanoja.

Yliopp. *Toivo Kaukoranta* on tuonut 375 vierasperäistä murresanaa Tyrväästä; ehdotetaan 10 mk. arvoista kirjapalkkiota.

Lyseol. *T. Kiiskinen* on lähettänyt 40 sl. Pielisjär-

veltä; palkkioksi ehdotetaan S. Paulaharjun „Matkakertomuksia Karjalan kankahilta“.

Opettajakokelas *F. J. Heininen* on lähettänyt 707 sl. Lapin pitäjästä (T. l.); ehdotetaan 30 mk:n arvoista kirjapalkkiota.

Seminaarilaiset *Juhani Helo* ja *Frans Kaseva* ovat lähettäneet, edellinen Turusta, Laitilasta, Keuruulta y. m. 37 sanalippua, jälkimmäinen 35 sl. Punkalaitumelta ja Urjalasta. Kummallekin ehdotetaan Aspelin'in „Runebergin suomalaisuus“.

Opettaja *J. Tyyskä* on lähettänyt Askulasta 15 sl., joka lähetys mainittakoon kiitoksella.

Suojärven stipendiaatti, maist. *E. V. Ahtia*, on viimekesäisen työnsä tuloksena tuonut 3,500 täyteläistä sanalippua sekä matkakertomuksensa.

Lyydiläis-murteiden tutkijastipendiaatti, maist. *J. Kujola*, on Seuran kokoelmiin jättänyt Sununsuun-murteesta keräämänsä sanakokoelman, 2,975 sanalippua, sekä luvannut tuokempana tuoda lisää, kun vastaanottamaltaan koulutoiminnalta saa enempi aikaa puhtaaksikirjottamiseen.

Helsingissä helmik. 2 p:nä 1910.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:
E. A. Tunkelo.

12 §. Luettiin julki maist. E. V. Ahtian matkakertomus:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Viime kesänä antoi arv. Seuran minulle suoma stipendi tilaisuuden jatkaa kesällä 1908 alottamaani Suojärven sanaston keruuta.

Työskentelin nytkin samassa Kuikkaniemen kylässä ja kielimestarinani sain käyttää samaa „Siidarin Marppaa“, jonka

kielevyyteen olin saanut tutustua jo edellisenä kesänä. Yhä edelleen näytti hänen kielensä omaavan melkein tyhjentymättömän varaston kuvakieltä ja sananparsia, joiden tarjoomia kaikkia sanastollisia ja kansantiedollisia aineksia tosin ei läheskään ole voitu sijottaa tähän asti valmistuneen sanaston puitteihin. Olen yhä enemmän tullut huomaamaan, että käsilläolevien sanakirjojen avulla toimitettu aakkosellinen sanojen kysely ei voi olla tyhjentävää mitä tulee semmoiseen kirjakielestä loitohkana olevaan murteesen kuin aunuksen on. Vain pitkähköaikainen kielellinen seurustelu etevien murteenedustajain kera ja siten saatujen aineksien ja viitteiden hyväksikäyttö voipi tässä suhteessa täyttää kaavamaisen kyselyn jättämät aukot. Tämä huomautus ei koske ainoastaan eri murresanojen olemassaolon selvillesaantia, vaan myös ja ehkä enemmänkin jo löytyneiden sanojen merkitysten määrittelyä. Vasta jonkunaikainen elävän keskustelukielen tarkkaaminen antaa varman käsityksen eri lauseissa esiintyvän saman sanan eri merkitysvivahduksista ja on siis ehdottomasti tarpeellinen useimpiin vähänkin outoihin sanoihin nähden. Nämä seikat tekevät ymmärrettäväksi, että työn edistyessä yhä runsaamman jälkileikkuun suotavuus käy silminnähtäväksi. Tätä varten olen koonnut melkoisen joukon yhtenäisestä keskustelusta saatuja mielenkiintoisia lauseita varatakseni ainekset, joita käyttämällä — aakkosellisen kyselyn päätyttyä — vasta on oleva mahdollista ryhtyä jo kertyneen sanaston kaikinpuoliseen täydentämiseen ja tarkistamiseen.

Viime kesänä läpikävin aakkosellisten sanastojen avulla H-kirjaimen loppupuolen sekä I- ja J-kirjaimet kokonaan, jotapaitsi on kertynyt pienehkö joukko muihinkin kirjaimiin kuuluvia sanoja. Yhteensä karttui 3,500 sanalippua. Työn varrella kuulemani sananlaskut, arvotukset ja muut kansantiedolliset ainekset sekä tarinat „joenhaltian“ ja „veen emännän“ ilmestymisistä y. m. s. olen — yhdessä v. 1908 keräämieni runojen kera — myöhemmin jättävä arv. Seuran haltuun.

Helsingissä 1 p. helmik. 1910.

E. Ahtia.

13 §. Maist. V. Salminen luki julki Kansatieteellisen valiokunnan lausunnon, joka hyväksyttiin:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle tulleista kansanrunouskokoelmista ja kansatieteellisistä kertomuksista:

T. Eronen on lähettänyt 250 arvotusta Polvijärveltä. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Herra *H. Haataja*lle ehdotetaan sananlaskukokoelmasta Paltamosta 20 markan kirjapalkinto.

Yliopp. *Ilmari Kallio*n lähetys sisältää 108 tuutulaulua Uskelasta. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Valokuvaaja *Frans Leivo* on lähettänyt kertomuksen joulun vietosta Nousiaisissa. Mainitaan kiitoksella.

Kauppias *I. Marttini* on jättänyt osan Seuralta saamallaan matkarahalla keräämästänsä kansanrunoudesta, runoja ja taikoja, sananlaskuja ja arvotuksia Kivijärveltä.

Yliopp. *Eemil Saarimaa*, joka viime keväällä sai matkarahan kerätäksensä kansanrunoutta Varsinais-Suomesta on jättänyt rikkaan ja hyvin toimitetun kokoelman, joka sisältää 132 satua ja tarinaa, 163 kehtolaulua, 15 loitsua, n. 700 taikaa, 108 arvotusta ja n. puoli tuhatta sananlaskua. Puhtaaksikirjotuspalkkioksi ehdotetaan 75 markan rahapalkinto ja 75 mk. kirjoja.

Opettaja *J. Tyyskä*n kokoelmasta, joka sisältää satuja, lauluja, sananlaskuja sekä kansatieteellisiä kertomuksia Askolasta; ehdotetaan 100 markan kirjapalkinto.

Opettaja *A. J. Wallinmäki* on lähettänyt taikoja ja kummitusjuttuja Lehtimäeltä. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Opettaja *Eemeli Wihervaara*lle ehdotetaan runoista, lauluista ja taioista Pöytyältä y. m. 20 markan kirjapalkinto.

Yliopp. *L. Ikoselle* ehdotetaan vendiläisistä kansansävelmäkopioista Suomen kansan sävelmät.

Helsinki helmik. 2 p:nä 1910.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

Kaarle Krohn.

Väinö Salminen.

14 § Liitettiin pöytäkirjaan seuraavat stipendiaattien kertomukset:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kertomus allekirjottaneen Varsinais-Suomessa kesällä 1909 suorittamasta kansanrunouden keräyksestä.

Siinä viime vuosikymmeniemme suuressa työssä, jonka tarkotuksena on kansamme henkisten muistomerkkien talteen korjaaminen, on Varsinais-Suomi ollut sangen syrjäytetyssä asemassa. Puhumattakaan siitä että sen murteitten sanavaroja on maamme muihin maakuntiin verraten vasta mitättömän vähän kerätty, esiintyvät sen kansanrunousvaratkin, jos ei oteta satuja lukuun, Suomal. Kirjallisuuden Seuran suurissa kokoelmissa köyhääkin köyhempinä. Varsinais-Suomessa suoritettua järjestelmällistä keräystä ovat näissä kokoelmissa näihin asti edustaneet ainoastaan Juho Sjöros-vainajan lukuisat ja arvokkaat sadut. Niin mitätön ja köyhä ei tämänkään maakunnan kansanrunous sentään ole, ettei siihen olisi jo paljoa aikaisemmin kannattanut enemmän huomiota omistaa.

Mutta jo aikoja sitten olisi Varsinais-Suomeen ollut monipuolinen keräystyö suunnattava, jos kerran mieli pelastaa sen kansanrunouden arvokkaimmat aarteet. Sen kokemuksen sain viimekesäisessä keräystyössäni useasti uudistaa. Minne tahansa tulinkin, kaikkialla mainittiin parhaat muistajat jo kuolleiksi. Ja mahtinsa olivat mahtajat vieneet mukanaan hautaan. „Oli-

sitte tullut niin ja niin monta vuotta tästä takaperin", tuota kuulin ehtimiseen.

Kun näin sain kullakin paikkakunnalla vain verrattain harvoilta, pian löydetyiltä henkilöiltä jotain muistiin pantavaa ja kun en, kotipitäjässäni Mynämäessä Koskimiehen sananlaskukokoelman loppuun kyseltyäni, muualla antautunut sellaiseen aikaa ottavaan työhön kuin sananlaskujen järjestelmälliseen tiedusteluun, muodostui keräysalueeni lyhyeen aikaan katsoen koko laajaksi. Kuukauden aikana retkeilin, Mynämäki lähtökohtanani, kaikkiaan 14:ssä kunnassa, nim. Paattisilla, Vahdolla, Ruskolla, Maskussa, Nousiaisissa, Lemussa, Askaisissa, Merimaskussa, Rymättylässä, Laitilassa, Pyhässämaassa, Uudellakirkolla, Yläneellä ja Karjalassa, joista minulla on kaikista muistiinpanoja. Parhaan saaliin sain kotipitäjästäni, jossa paitsi sananlaskuja keräsin sekä ennen että jälkeen varsinaisten matkojeni etupäässä satuja ja taikoja. Paras sadunkertojani olikin mynämäkeläinen, miltei ainoa muuten, joka on verrattavissa Juho Sjörosin kertojiin.

Kerätessäni en pitänyt mitään kansanrunouden lajia erityisesti silmällä, uudenaikaisista lauluista en kuitenkaan paljoa välittänyt. Tavallisesti aloin vanhanaikaisista loruista ja kehtolauluista sanellen niitten alkusäkeitä, joihin sitte haastateltaviltani jatkoa tiedustelin. Helpoin oli saada taikoja, joita Varsinais-Suomessa etenkin naiset vielä osaavat. Loitsuja oli sitävastoin hyvin vaikea saada. Nekin aniharvat, jotka niitä taisivat, eivät niitä aina ilmaisseet joko siitä syystä, että itse niitä käyttivät tai sen vuoksi, että sanat olivat niin „kalliit" (raamatusta otetut), että niitten tarkotuksetonkin lausuminen jo oli synti. Yleensä olivat kuitenkin kaikki, jotka jotain „ronoja", „ramariikkeja" tai „repriisejä" osasivat, valmiit niitä sanelemaan, vaikkeivät aina keräyksen tarkotusta ymmärtäneetkään. Oli monasti oikein liikuttavaa huomata, kuinka vanhat ukot ja akat ilostuivat, kun heidän vanha muistantansa, jota nuoret nauravat ja ylenkatsein kohtelevat, oikein kelpasi muistiin kirjotettavaksi, ja kuinka he rakastavat koko sitä vanhaa kulttuuria, joka jo heidän mukanaan on hautaan menossa. Eri-

tyisen lämpimästi muistelivat muutamat vanhukset Juho Sjörosia, „Äyhön rusthollin poikaa", jolle jo vuosikymmeniä takaperin olivat satuja kertoilleet.

Keräysaikaani, joka alkuperin oli puolitoista kuukautta, lyhensin ominpäin eri syistä noin viikon ajalla, minkä sitte käytin lisäksi sanankeruuseen, jota varten olin ottanut vain kuukauden stipendin. Alkuperäinen suunnitelmani oli kyllä käydä toistamiseen usean haastattelemani luona, mutta tämän esti varsinkin syyspuolen sateinen ilma. Muistiinpanojeni puhtaaksikirjotuksen olen suorittanut vasta joululomalla ja sen jälkeen.

Saaliini koko määrä, minkä nyt jätän arvoisalle Seuralle, on 132 satua ja eläinten äänten matkimista, 163 kehtolaulua, lorua ja vanhaa runoa, 15 loitsua, noin 700 taikaa, 108 arvotusta ja noin 660 sananlaskua. Sadut, jotka olen merkinnyt muistiin pikakirjotuksella, ovat melkein kaikki sanasta sanaan kunkin kertojan alkuperäisen esityksen ja murteen mukaisia, samoin myöskin suurin osa taikoja. Niitä muutamia uudenaikaisia lauluja, jotka keräsin, en vielä ole ehtinyt kirjottaa puhtaaksi ja jätän ne vasta toiste Seuralle.

Kiitän arvoisaa Seuraa stipendistä, joka minulle hankki hauskan ja hyödyllisen tilaisuuden tutustua kotimaakuntani kansaan ja luontoon.

Helsingissä tammikuun 29 p:nä 1910.

Kunnioittaen:

Eemil Saarimaa.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Viime keväänä sain arv. Seuralta kuukauden stipendin murresanastotyön jatkamista varten kotipitäjässäni Jämsässä.

Työni alotin elok. 2 p:nä ja tein sitä säännöllisesti aamupäivisin syyskuun 4:nteen päivään saakka. Tällä ajalla sain sanalippuja kokoon n. 2,250 käyden läpi Keräilysanaston sivut

488—530. Sitäpaitsi liitin oheen useita Keräilysanastossa löytymättömiä sanoja.

Työtä tein samoin kuin edellisenäkin kesänä, käytinpä entistä kielimestarianikin, koska sopivampaa henkilöä en paikkakunnalta löytänyt. Mutta samoinkuin edellisenäkin kesänä oli minulla nytkin apuna muitakin paikkakunnalla asuvia nuorempia ja vanhempia henkilöitä.

Verrattain paljon helpompaa oli minulle työ tänä kesänä kuin edellisenä. Niinpä en enää käyttänytkään ensinkään konseptia, vaan kirjoitin suoraan lipuille merkiten vain muistiin sanat, joista tahdoin saada tietoa muiltakin henkilöiltä.

Sangen helposti saattaa havaita, että Jämsän murre yhä enemmän ja enemmän alkaa sulautua kirjakieleen. Tämä ei ole huomattavissa yksistään kirkonkylässä ja muissa liikekeskuksissa, vaan myöskin syrjäkylissä.

Kiittäen Seuraa stipendistä jätän kertyneet työni tulokset Seuran haltuun.

Helsingissä 31 p:nä tammik. 1910.

Selma Patajoki.

15 §. Ilmotettiin painosta ilmestyneen: Suomalainen Lakiteos, 4:s painos; Kiven Valitut teokset sekä ylipainokset: Nummisuutarit, Karkurit, Kihlaus, Yö ja päivä, Lea; Kalevala, toinen stereotypeerattu tekstilaitos; Krohn, Kalevalan runojen historian VII osa, Yleiskatsaus.

16 §. Uusiksi jäseniksi ehdotettiin ja hyväksyttiin: Maanviljelysneuvos Edvard Grönroos Lappeelta, Konsulentti Kaarlo Arola, Pakkahuoneen tarkastaja Henrik Gabriel Ståhlberg, Rouva Beda Josefina Ståhlberg, Ylioppp. Konrad Gabriel Teräsvuori, kaikki Helsingistä, Yliopp. Hjalmar Werner Söderström Porvoosta, Yliopp. Hannes Jukonen Pihlajavedeltä, Kansakoulunopettaja Kalle Tuomarila Sääksmäestä.

17 §. Kirjastonhoitaja ilmotti, että kustannusosakeyhtiö K. J. Gummerus oli Seuralle lähettänyt viimevuotiset kustannustuotteensa.

18 §. Liitettiin pöytäkirjaan joulu- ja tammikuun kassatilit:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili joulukuun ajalta 1909.

Siirros joulukuun 1 p. 1909 . . . . 24: 60

Tuloja:

1.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	150: —
	Samoin	2,349: 57
2.	Samoin	60: —
	Samoin	200: —
4.	Samoin	3,000: —
	Virallisen lehden vuokraa . .	700: —
	Myyty kaksi Turun obligatsionia	2,000: —
	Korkoa edelliseen, ¹/VII—⁴/XII .	42: 50
	M. Äyräpää, lahjotus Lönnrotin rahastoon	130: —
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	1,118: —
	Y. Salo, myytyjä kirjoja . . .	32: 25
10.	H. Eskeli, samoin	12: —
	Yliopisto lainopillisten teosten kustantamista varten . .	2,500: —
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	1,200: —
12.	Myyty Turun obligatsioni. . .	1,000: —
	Korkoa edelliseen, ¹/VII—¹²/XII .	22: 36
	Helsingin kaupungin obligats. korkoa, koko vuod. . .	75: —
	B. V. Hämäläinen, myytyjä kirjoja	18: —

	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	100: —	
13.	Samoin	250: —	
15.	Samoin	299: 50	
16.	Samoin	350: —	
17.	Samoin	500: —	
	Ylioppilas P. B. Nyberg, jäsenmaksu	24: —	
	Apurahaa sanakirjaa varten . .	6,500: —	
	Kotkan obligatsionien korkoa .	375: —	
	Vaasan „ „ .	382: 50	
22.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	6,575: —	
	Samoin	3,877: 35	
	Lainattu Edistämisrahastosta. .	10,000: —	
	Kirjailija K. Vilkuna, jäsenmaksu	24: —	
27.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	303: 20	
28.	Samoin	899: 30	
	Samoin	392: —	
	K. O. Pankista lainattu . . .	25,000: —	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	3,863: 30	
30.	Y. Salo, myytyjä kirjoja . . .	2: 90	
31.	M. Bohm, samoin	497: 20	
	Otava, vuokraa	100: —	
	Suom. Virall. Lehti, sähköstä .	19: 80	
	Cargerin rahat	200: —	
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	189: 28	
	Samoin	75: —	75,409: 01
		Yhteensä	75,433: 61

Menoja:

1.	Sähköä	44: 52
	V. Salminen, tekijäpalkkiota . .	160: —

	K. J. Ståhlberg, tekijäpalkkiota	1,000:	—
	Avustusta runolaulaja Ontropolle	53:	64
	J. Aaltonen, kirjojen sitomisesta	94:	75
4.	Weilin & Göös, painamistöitä .	3,000:	—
	Kansanvalistusseura, ilmotuksia	120:	—
	G. F. Stockmann O. Y., sidelankaa	11:	80
	O. Y. Kuopion Uusi Kirjapaino, painamistöitä	1,094:	55
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	2,100:	—
7.	H. Kaski, tekijäpalkkiota . . .	25:	—
	O. A. F. Lönnbohm, samoin. .	100:	—
8.	S. Paulaharju, samoin	700:	—
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	1,400:	—
	M. Bohm, valmist. valiok. kokoukseen teeleipää y. m.	1:	65
9.	Hist. Aikakauskirja, ilmotuksia	50:	—
	Kansanvalistusseura, samoin . .	100:	—
	M. Bohm, lumen poistamisesta katolta	10:	—
	Suomensalo, lunta ajettu 67 kuormaa	36:	85
	Akat. Kirjakauppa, Tietosanakirja I	20:	25
	E. W. Walldén, tarkastustyötä	1,250:	—
11.	O. E. Tudeer, samoin	250:	—
	E. Hagfors, tekijäpalkkiota . .	250:	—
12.	L. Vilenius, korrehtuurityötä .	280:	—
	L. Aalto, samoin	23:	50
14.	V. J. Mansikka, tekijäpalkkiota	90:	—
	J. Holm, kopioimistyötä . . .	34:	50
	A. Stenvall, eläke	75:	—
	A. Tuderus, korko-osuus (Pylkkäsen rahasto)	600:	—

	K. Wallenius, samoin (Niemisen rahasto)	250: —
	K. Andersson, samoin (Niemisen rahasto)	50: —
14.	Sörnäisten Yhteiskoululle (Stenbergin rahasto) . . .	400: —
	Histor. Seuralle (O. Furuhjelmin rahasto)	1,000: —
	Kansanvalistusseuralle (E. Holmin rahasto)	40: —
	Samoin (N. Hauvosen rahasto) .	688: 45
15.	S. Latvala, tekijäpalkkaa . . .	390: —
	Vihervaara, Pasola y. m. joulurahaa	75: —
20.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	6,000: —
21.	R. Idestam, tekijäpalkkaa . .	1,000: —
	E. Forsman, samoin	1,600: —
	A. F. Ringvall, tarkastustyötä .	125: —
	J. G. Sonck, samoin	1,250: —
	S. Pakarinen, toimituspalkkiota	200: —
	P. Kijanen, samoin	800: —
	A. Serlachius, tarkastustyötä .	1,000: —
	O. Hallstén, kuukaustilien laatimisesta	75: —
	Telefonimaksu	15: —
	L. Immonen, luettelotyötä . .	30: —
	E. A. Tunkelo, kirjoja . . .	1: 50
	K. Verkko, matrikkeli	5: —
22.	J. Kujola, tekijäpalkkiota . .	120: —
	V. Salminen, samoin	100: —
	P. Angervo, tarkastustyötä . .	400: —
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	10,000: —
23.	Paperikonttori, painopaperia . .	850: 95
	Samoin „ . .	765: 45

	Tilgmann O. Y., kansilehtiä . .	185: —	
	Samoin karttoja	196: —	
	J. Holm, kopioimistyötä . . .	17: 50	
	Pohjola, vakuutusmaksu . . .	2: 10	
28.	Sanomalehtiä v. 1910	254: 90	
	A. Kotkavuori, ilmotuksia . .	392: —	
	Aikakauslehti „Aika", ilmotuksia	75: —	
	„Säveletär", vuosi-ilmotus . .	50: —	
	„Pyrkijä", samoin	50: —	
	„Opettajain Lehti", samoin . .	60: —	
	K. O. Pankille maksettu velka	25,000: —	
	Edellisen lainan korkoa . . .	899: 30	
30.	J. E. Vihervaara, palkkansa . .	100: —	
	Sähköä . , ...	48: 30	
	M. Pasola, palkkansa	40: —	
	Weilin & Göös, painatustöistä .	3,588: 30	
	O. Y. Sana, samoin	218: 80	
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	208: 50	
	Postimaksuja eri tilin mukaan .	51: 81	
	Otava, hyllyjä	410: —	
	Lång & Leppäaho, kirjotustarpeita	147: 33	
	Konttokuranttitilin korkoa . .	189: 28	
	Lainan provisioni, ½ % 15,000 markkaa	75: —	
	Virhe korjattu: Pohjolan osakkeiden korkoa ⁷/IV 09. .	54: —	72,520: 48
Siirros joulukuun 31 p. 1909			2,913: 13
	Yhteensä		75,433: 61

Helsingissä tammikuun 20 p. 1910.

Onni Hallstén.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili
tammikuun ajalta 1910.

Siirros 1 p. tammik. 1910 . . . . 2,913: 13

Tuloja:

7.	Arvottu Turun obligatsioni . .	1,000: —
	Korkoa, Turun obligatsionien .	675: —
	J. Perälä, myytyjä kirjoja . .	18: —
11.	K. Krohn, apurahaa	1,500: —
	Keisarillinen apuraha	400: —
14.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	466: 38
17.	Samoin	954: 09
	H. Laaksonen, myytyjä kirjoja	11: 70
18.	Kouluylihallitus, samoin . . .	728: 50
	M. Hovi, samoin	48: —
19.	J. Heikinheimo, samoin . . .	16: —
	P. Korpinen, stipendi takaisin maksettu	100: —
21.	Laina 5 % korkoa vastaan . .	15,000: —
22.	A. Väärä, myytyjä kirjoja . .	25: 60
	N. Huhtanen, samoin	47: 60
	Bergdahlin kirjakauppa, samoin	334: 50
25.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	4,178: —
27.	Samoin	9,000: —
28.	Samoin	477: 70
	Samoin	2,662: —
	K. Vinha, myytyjä kirjoja . .	24: 20
	Frenckellin kirjakauppa, samoin	276: 75
	H. Suvanto, samoin	130: 60
	M. Kurppa, samoin	45: 90
	Martin & Mäkelä, samoin . . .	283: 35

	G. Ronelius, myytyjä kirjoja .	232: 60	
31.	M. Bamberg, samoin	79: 20	
	E. Hirvonen, samoin	11: 60	
	E. A. Elfvengren, samoin . .	52: 25	
	Akat. Kirjakauppa, samoin . .	1,710: —	
	M. Bohm, samoin	495: —	
	Laina Edistysrahastosta . . .	2,000: —	42,984: 52
	Yhteensä		45,897: 65

Menoja:

1.	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —
3.	M. Pasola, luutia	5: 50
	H. Korjula, puhtaaksikirjotusta .	57: —
5.	Postimaksuja	11: 67
	Maksettu 15,000 markan lainasta	1,000: —
11.	J. Aavik, tekijäpalkkaa . . .	100: —
	J. Holm, kopioimistyötä . . .	45: —
12.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	1,500: —
	Sanomalehtiä tilattu	30: 99
	Osuusk. „Lasinleikkaaja“, lasia	5: 25
13.	H. Nieminen, kirjotustyötä . .	50: —
14.	Lång & Leppäaho, konttorikirja	9: 60
	Uusi Suometar, ilmotuksia . .	196: 99
17.	S. Nuormaa, tekijäpalkkaa . .	55: 50
18.	Sähkölaitos, korjaus	—: 60
	O. Y. Sana, painamistöitä . .	22: 50
	Painopaperia, paperikonttorin lasku	778: 50
19.	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	800: —
21.	Samoin	16,000: —
	A. Laurent, sidottu verifikaatteja	6: —

	Talousosakekauppa, tavaroita kirj. mukaan	47: 60	
	G. A. Ylander, nuohoustyötä .	17: —	
	Sohlberg, korjaustöitä	28: 70	
	„Karjalan Kävijä“, ilmotuksia .	15: —	
	Työmies, samoin	71: 55	
	Suomal. Kansa, samoin . . .	36: —	
	Kirjapainotaito, samoin . . .	75: —	
26.	Kauppalehti, samoin	30: —	
	Uusi Suometar, samoin . . .	101: 20	
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	600: —	
	O. J. Lilja, sitomistyötä . . .	4,178: —	
27.	S. K. S. Kirjapaino, painamistyötä	9,000: —	
	Weilin & Göös, sitomistyötä .	4,547: 50	
28.	S. Pakarinen, tekijäpalkkaa . .	400: —	
	Akat. Kirjakauppa, lasku . . .	2: 70	
	Weilin & Göös, konttokirja . .	20: —	
	„ „ samoin . . .	37: —	
	„ „ adressin kannet y. m.	57: 50	
31.	H. Nieminen, kirjotustyötä . .	50: —	
	M. Bohm, lähetyskuluja . . .	176: 75	
	J. E. Vihervaara, palkkansa . .	100: —	
	M. Pasola, samoin	40: —	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	40,426: 60
Siirros 31 p. tammik. 1910			5,471: 05
		Yhteensä	45,897: 65

Helsingissä helmikuun 5 päivänä 1910.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. Airila.

Juhlakokous helmikuun 28 p. 1910.

Kokouksen alotti Seuran Esimies esitelmällä, joka käsitteli Kalevalan merkitystä sivistyselämässämme. (Ks. liitettä II Keskustelemusten lopussa).

Esitelmän päätyttyä hra Esimies lausui seuraavaa:

Koska tätä kokousta ei ole tarkotettu miksikään varsinaiseksi, jossa Seuran juoksevia asioita käsiteltäisiin, pyydän saada, ainoastaan tiedonannon muodossa, päivän kunniaksi, esittää kaksi asiaa pöytäkirjaan merkittäväksi:

Ensimäinen on se, että Seura tänään on kirjakauppaan laskenut sen kustannuksella ilmestyneen merkkiteoksen, nimeltä *Kaarle Krohn*, Kalevalan runojen historia;

Toinen on se, että Valmistusvaliokunta puolestaan ehdottaa Seuran kustannettavaksi Suomalaisen Mytologian, jonka kirjoittamiseen professori *Kaarle Krohn* nyt lähinnä aikoo ryhtyä. Koska hänellä jo ennestään on suurin osa esitöitä suoritettuna, valmistunee teos jo parin kolmen vuoden kuluessa. Jo 1836 Seura ilmoitti palkinnon jaettavaksi suomalaisesta mytologiasta eli jumalaistarustosta, saamatta teosta syntymään. Myöhemmin piti sentään M. A. Castrén aikoinaan arvokkaat, 1856 painosta ilmestyneet luentonsa tästä aineesta. Mutta sen jälkeen ovat tietomme Suomen kansan muinaisuudesta siinä määrässä laajentuneet, että itsestään on selvää, kuinka tärkeä se teos on oleva, jonka meille on antava alaan niin syvästi perehtynyt tutkija kuin Kalevalan runojen historian tekijä.

Vielä Esimies ilmotti Seuran saaneen vastaanottaa varatuomari John Svanljungilta Elias Lönnrotin käsikirjotuksia ja kirjeitä sekä kirkkoherra Adolf Neoviukselta käsikirjotuskokoelman.

Tämän jälkeen sai sananvuoron professori Setälä, joka lausui tuovansa Seuralle Kalevalan 75-vuotispäivänä Firenzen korkeakoulun professorilta P. E. Pavolinilta lahjan, hänen hiljan painosta julkaisemansa Kalevalan italiannoksen, joka on

komein tähän saakka millään kielellä ilmestynyt Kalevalajulkaisu. Puhuja mainitsi lahjottajan iloitsevan siitä, että hän juuri tänä päivänä saattoi Seuralle lahjansa antaa, ja lausui puhuja uskovansa Seurankin puolestaan iloitsevan siitä, että se tänään saattoi sellaisen lahjan vastaanottaa, samoin kuin siitäkin että tämä Kalevalajulkaisu oli Italiassa syntynyt, maassa, jonka kansalla on taiteessa ja kirjallisuudessa ollut tietäraivaava ja johtava merkitys. Myöskin prof. Pavolini oli Seuralle lähettänyt heliogravyyri-muotokuvansa suurta kokoa.

Samalla prof. Setälä antoi Seuralle Valvojan toimituksen puolesta Valvojan molemmat Kalevalavihot sekä ilmotti aikovansa Seuralle lahjottaa ne hänelle saapuneet alkuperäiset käsikirjotukset, joissa Kalevalan vielä elossa olevat kääntäjät, henkilöt, joita meidän ensi sijassa on kiittäminen siitä, että Kalevala on tullut jotain merkitsemään muullekin maailmalle, kertovat Kalevalatyöstään ja Kalevalasta saamistaan vaikutteista.

Esimies kiitti Seuran puolesta muutamin sanoin edellistä puhujaa pyytäen häntä ensi kädessä toimittamaan perille prof. Pavolinille Seuran kiitokset.

Julki luettiin seuraavat sähkösanomat:

Kowno.

Laun hiihit laulajoille.

Niemi.

Rome.

Rooman suomalaiset ottavat osaa kansallisjuhlaan.

Elma Talaskivi, Liisi Karttunen, Frans Talaskivi, Tarvas, Atra, Kalle Karttunen, Elsi Råbergh, Biaudet.

Lopuksi Esimies ilmotti ehdotetun, että kokous ennen hajaantumistaan päättäisi lähettää sähkösanoman prof. Pavolinille. Ehdotus hyväksyttiin hyvähuudoilla.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M. Airila.

Maaliskuun 2 p. 1910.

1 §. Helmikuun 2 ja 28 p:nä pidettyjen kokousten pöytäkirjat tarkastettiin ja hyväksyttiin. Kuitenkin oli prof. Setälälle annettava tilaisuus tarkistaa jälkimäisessä pöytäkirjassa oleva lausuntonsa.

2 §. Esimies ilmotti, että viime kokouksessa prof. Pavolinille lähetettäväksi päätetty sähkösanoma oli väliintulleiden esteiden takia jäänyt lähettämättä. Niin ollen oli laadittu seuraava ehdotus kiitoskirjelmäksi:

Korkeasti kunnioitettava

Herra Professori P. E. Pavolini.

Kokoontuneena Kalevalan ilmestymisen 75-vuotismuistoa viettämään oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralla onni professori Setälän kautta saada vastaanottaa lahja, joka voimakkaasti juhlatunnelmaamme kohotti. Toimittamaanne Kalevalan italiannosta Seura pitää rohkaisevana todisteena siitä, minkä tunnustuksen kaukana maastamme elävä, etevä tutkija on tahtonut sille teokselle suoda, jonka tunnetuksi saattamista ja tutkimista Seuramme aina on katsonut arvokkaimmaksi tehtäväkseen. „Kalevala, poema nazionale finnico“ voittaa loistavan ulkoasunsa puolesta kaikki tähänastiset Kalevalajulkaisut, sekä koti- että ulkomaiset. Me iloitsemme siitä, ettei mikään muu maa kuin Italia, taiteen ikuinen kotimaa, ole tässä kohden meiltä voittoa vienyt. Suokaa meidän julkilausua Teille, hra Professori, meidän sydämellisimmät ja kunnioittavimmat kiitoksemme saamastamme kallisarvoisesta lahjasta, pitkän uhrautuvan työn kauniista tuloksesta, joka aina on säilyttävä nimenne Seuramme ja kaikkien suomalaisten kiitollisessa mielessä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura:

Eliel Aspelin-Haapkylä.

M. Airila.

Kirjelmän Seura lähetettäväksi hyväksyi.

3 §. Esimies ilmotti Valmistusvaliokunnan tehneen ehdotuksen, että Seura tohtori Hainarin muistoksi antaisi rouva Tilma Hainarille 100 markan suuruisen summan Karjalan kansansivistyksen hyväksi käytettäväksi. Ehdotuksen Seura hyväksyi.

4 §. Prof. Krohnin helmikuun 2 päivän kokouksessa tekemän ehdotuksen mukaisesti päätettiin Seuran kirjeenvaihtajajäseneksi kutsua Chicagon yliopiston professori Johann Jakob Meyer.

5 §. Päätettiin ryhtyä Bayerilaisen tiedeakatemian („Königliche Bayerische Akademie der Wissenschaften“) ehdottamaan julkaisujen vaihtoon, ja päätti Seura akatemialle lähettää Suomi-kirjan IV:stä jaksosta alkain sekä vastalähetyksinä pyytää mainitun akatemian historiallisia ja kielitieteellisiä julkaisuja.

6 §. Ilmotettiin, että Valmistusvaliokunta oli ehdottanut hra J. Lukkariselle annettavaksi kansanrunouden keräämistä varten Inkerissä stipendin, jonka suuruus myöhemmin määrätään. Tämän Seura hyväksyi. Samoin ilmotettiin, että Valmistusvaliokunta oli oikeuttanut Seuran v. t. sihteerin ensi kesänä käyttämään sitä 150 mkn suuruista stipendiä, jota hän sairauden takia ei viime kesänä voinut käyttää.

7 §. Esitettiin eräitä muutoksia, jotka Valmistusvaliokunta oli tehnyt kustannustoimiston hoitajan kanssa tehtyyn välikirjaan, jotka muutokset astuvat ensi kesäkuun alussa tapahtuvassa henkilönvaihdoksessa voimaan. Tämän yhteydessä päätettiin, että tästä lähin ei enää käytetä toiminimeä „Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannusliike“ vaan että ainoana toiminimenä tulee olemaan „Suomalaisen Kirjallisuuden Seura“, jonka kustannustoimiston hoitaja on oikeutettu kustannustoimiston alaan kuuluvissa asioissa merkitsemään.

8 §. Valmistuneeksi ilmotettiin Wreden teoksen suomennos „Todistusoikeuden pääpiirteet“, jonka presidentti Ernesti Forsman on suorittanut.

9 §. Toht. Tunkelo esitti „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ tiedonannon siitä, että prof. Menzies'in teok-

sen „History of Religions“ suomennos, jonka rahaston humanistinen osasto oli aikonut suorituttaa ja Seura tarjouksen saatuaan päättänyt ottaa toimituksiinsa, on siirtynyt Werner Söderström Osakeyhtiön asiaksi ja näin ollen poistettu mainitun rahaston työsuunnitelmasta.

10 §. Toht. Tunkelo julkiluki seuraavan Kielitieteellisen valiokunnan lausunnon, joka hyväksyttiin:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle

saa kielitieteellinen valiokunta kunnioittaen antaa seuraavat tiedot ja palkkioehdotukset viimeksi saapuneista sanakokoelmista.

Aluksi mainittakoon lehtori P. S. Vuoriston välityksellä saapunut Kajaanin seminaarin lähetys, johon kuuluivat: semin. opp. *Ales Lehtosen* lähettämät 90 sanalippua Teuvalta, opettaja *Kalle Saarelan* 152 sl. Kälviältä sekä joukko vaillinaisempia ja täydellisempiä tietoja „Virittäjässä“ viime vuonna julkaistujen mynämäkeläisten ja kuopiolaisten murresanain vastineista; näitä ovat lähettäneet seminaarilaiset *J. Korhonen* Sotkamosta, *Salomo Korhonen* Karttulasta, *Ales Lehtonen* Teuvalta, *V. A. Raitamaa* Oulun tienoilta, *A. Suomela* Honkilahdelta ja *Emil Mikko Taimi* Kalajoen suupuolelta. Näistä ehdotetaan palkkioiksi opettaja Saarelalle Aspelinin „Suomalaisen taiteen historia“ (sidottuna), „Runebergin suomalaisuus“ ja N. v. Fieandt'in „Kaksi konsonanttia sanan alussa suomenkielessä“; semin. A. Lehtoselle Aspelinin „Suomalaisen taiteen historia“ (sidottuna), semin. S. Korhoselle Aspelin'in „Runebergin suomalaisuus“ ja Calamniuksen „Vähäinen Cocous Suomalaisista Runoista“, J. Korhoselle Aspelin'in „Runebergin suomalaisuus“, V. A. Raitamaalle Kiven „Karkurit“, A. Suomelalle Herknerin „Väkijuomat ja työväen kysymys“ sekä „Kuntien sosialiset tehtävät“ sekä E. M. Taimelle Porkan „Kertomus runonkeruumatkasta Inkerissä“ ja Florinuksen „Sananlascut“.

Yhteislähetyksenä ovat lähettäneet Rauman seminaarista: johtaja, toht. *K. A. Franssila* 428 sl. Kangasalan sanoja,

joista sekä toht. Franssilan usein uudistuneista vaivoista oppilastensa keruiden kehottajana, kokoojana ja lähettäjänä ehdotetaan annettavaksi palkkiona ja kiitollisuuden osotuksena „Vienan läänin runot“ I, II; semin. *Arvo Huokuna* Tammelasta 44 sl., joista ehdotetaan palkkioksi L. Suomalaisen „Jaakko Fredrik Lagervall“ ja Kiven „Margareeta“; *J. Helo* Turusta 127 sl., joista ehdotetaan palkkioksi Paavo Korhosen „Viisikymmentä runoa“ ja Herknerin „Väkijuomat ja työväen kysymys“; semin. *Ant. Kallioniemi* Parkanosta 61 sl., joista palkkioksi ehdotetaan Holmgrénin „Pellon tuhohyönteiset“; semin. *O. S. Nuotio* Raumalta 36 sl. (palkkioksi ehdotetaan Florinuksen „Vanhain suomalaisten sananlascut“); semin. *A. Perko* Liedosta 75 sl., (palkkioksi ehd. J. G. Toivosen „Tutkimus Halikon kielestä“); semin. *N. Saari* Honkilahdelta 51 sl. (palkkioksi ehd. Paulaharjun „Matkakertomus“); semin. *Aug. Simula* Köyliöstä 55 sl. (palkkioksi Bergholmin „Abraham Poppius“); semin. *Alfr. Soini* Jämijärveltä 83 sl., joista ehdotetaan palkkioksi „Suomalaisen kansanrunousseminaarin julkaisuja I“.

Joensuun lyseolaisista ovat lähettäneet: *Eero Lehikoinen* Juuasta 188 sl., joista ehdotetaan palkkioksi Reijosen „Nurmeksen murteesta“, Paulaharjun „Matkakertomus Karjalan kankahilta“, Latvalan „Pohjois-Savon murteesta“, Nymanin „H. A. Reinholm“ ja Kiven „Lea“; *Arvi Ryynänen* Juuasta 191 sl., joista ehdotetaan palkkioksi Reijosen „Nurmeksen murteesta“, Braxin „Pohjois-Savon murteesta“, Salmisen „D. E. D. Europaeus“, Hämäläisen „Epifanij Viisaan tiedot Pyhästä Tapanista ja syrjääneistä“ sekä Kiven „Margareeta“ ja „Yö ja Päivä“; sekä *Lauri Tanskanen* myöskin Juuasta 47 sl., joista ehdotetaan palkkioksi „Kahdeksantoista runoniekkaa“.

Yliopp. *Armas Aavikko* on lähettänyt Pukkilan sanoja 65 sl., palkkioksi ehdotetaan Aspelinin „Runebergin suomalaisuus“.

Fil. kand. *Väinö Perttola*lta on saatu 200 sl., jotka sisältävät metsätalouden alalle kuuluvia ja Iitin sanoja; ehdotetaan palkkioksi Arwidssonin „Tutkimuksia ja kirjoitelmia“.

Hra *Isak Rantaselta* (Turusta) on saatu liki arkin täyttävä lainasanaluettelo Loimaalta (229 sanaa); ehdotetaan palkkioksi Molièren „Oppineita naisia“.

Opettaja *J. Tyyskältä* on tullut Askulan sanoja: 109 sl. ja alku viidettä kirjotusvihkoa, joissa on selitettynä 238 sanaa ja lausepartta. Näistä ehdotetaan palkkioksi 9 mk:n arvosta kirjoja.

Seuran viimevuotisista ja edellisistä sanastostipendiaateista ovat nyttemmin seuraavat lähettäneet tai tuoneet Seuralle työnsä tulokset:

yliopp. neiti *Anni Paloheimo* Kemin murteesta n. 2,200 sl., jotka vastaavat „Keräilysanaston“ ss. 72—126: *I—kavuta* sekä kokoelman paikannimiä;

yliopp. neiti *Laina Porkka* Suursaarelta n. 3,000 sl., jotka sisältävät erityisesti merisanastoa; kun tämän kerääminen nähtävästi on ollut suhteellisesti vaivalloisempaa kuin tavallinen sanankeruu, ehdotetaan kerääjälle stipendin lisäksi 15 mk:n arvoista kirjapalkkiota;

yliopp. *Väinö Varmanen* Asikkalan murteesta n. 2,200 sl., jotka vastaavat sanaston kohtaa *L—lohikala,* sekä erikseen 231 sl. sikäläisiä metsätalouden ja tukkiliikkeen sanoja, joista ehdotetaan lisäpalkkiona 12 mk:n arvosta kirjoja.

Helsingissä maalisk. 2 p:nä 1910.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:

E. A. Tunkelo.

11 §. Maist. Salminen julkiluki seuraavan Kansatieteellisen valiokunnan lausunnon, jonka Seura hyväksyi:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kansatieteellisen valiokunnan lausunto Seuralle tulleista kansanrunouskokoelmista ja kansatieteellisistä kertomuksista.

Kokoelmia ovat lähettäneet:

Ylioppilas *Armas Aavikko,* tarinoita Kiikasta, Suomusjärveltä ja Kiskosta. Mainitaan kiitoksella.

Opettaja *H. Haataja,* taikoja ja sananlaskuja Paltamosta. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Koululainen *Väinö Hirsjärvi,* loitsuja Tammelasta. Mainitaan kiitoksella.

Opettaja *Kalle Kalliala,* n. puoli sataa sävelmää Hauholta, Lammilta y. m. Ehdotetaan 35 markan kirjapalkinto.

Neiti *Alma Kallio,* satuja, tuutulauluja sävelmineen, sananlaskuja sekä arvotuksia. Ehdotetaan 60 markan kirjapalkinto.

Ylioppilas *Toivo Kaukoranta,* tuutulauluja, taikoja, leikkilukuja, sananlaskuja ja arvotuksia Tyrväästä ja Sumiaisista. Ehdotetaan 40 markan kirjapalkinto.

Yliopp. *Heikki Kokkonen,* lauluja ja taikoja Juuasta. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Seminaarilainen *Iisak Kuha,* runoja, lauluja, loitsuja sekä sananlaskuja Inkerin Koprinasta. Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Koululainen *Anna Lassila,* kirjoituksen kotiseutututkimuksesta, johon sisältyy muutama loitsu. Mainitaan kiitoksella.

Maanviljelijä *A. Kujala,* taikoja Elimäeltä. Ehdotetaan 15 markan kirjapalkinto.

Herra *Roope Laasonen,* piirilauluja Vetelistä. Mainitaan kiitoksella.

Herra *J. Lukkarinen,* tarinoita, runoja, lauluja, leikkilukuja, kertomus juhlien vietosta, sananlaskuja sekä kansatieteellinen kertomus karjanhoidosta, A. Puhakan runoja Liperistä, Kontiolahdelta ja Polvijärveltä. Ehdotetaan 50 markan rahapalkinto.

Herra *Taavi Marjokorpi,* taikoja, lasten leikkiloruja, tarinoita tontuista ja sananparsia Heinolan pitäjästä. Ehdotetaan 35 markan kirjapalkinto.

Kauppias *I. Marttini* on viimekesäisen stipendiaattimatkansa tuloksina lähettänyt häärunoja ja itkuja Vienan Karjalan Kivijärveltä. Mainitaan kiitoksella.

Ylіopp. *Anni Paloheimo* on jättänyt muutamia kymmeniä sananlaskuja Kemistä. Mainitaan kiitoksella.

Opettaja *Samuli Paulaharju* on jättänyt kertomuksen rakennustutkimusretkestään Karjalan Kannakselle. Mainitaan kiitoksella. Opettaja Samuli Paulaharjulle ehdotetaan edelleen helmik. kokoukseen v. 1908 lähettämänsä kokoelman puhtaaksikirjotuspalkkioksi 50 markan kirjapalkinto.

Lyseolainen *Lauri Tanskanen* on lähettänyt tietoja juhlien vietosta ja sananlaskuja Juuasta sekä Hammaslahdesta. Mainitaan kiitoksella.

Opettaja *J. Tyyskä* on lähettänyt lauluja ja sananlaskuja Askulasta sekä „Nilsiän Timon elämäkerran.“ Ehdotetaan 20 markan kirjapalkinto.

Opettaja *Aaro J. Wallinmäki* on lähettänyt taikoja Lehtimäeltä. Ehdotetaan 10 markan kirjapalkinto.

Opettaja *Eemeli Vihervaara* on antanut kertomuksen joulunviettotavoista Pöytyällä ja Yläneellä. Ehdotetaan 10 markan kirjapalkinto.

Neiti *Maria Österbergin* lähetys sisältää kansatieteellisen kertomuksen Lohjalta. Ehdotetaan 50 markan kirjapalkinto.

Koululainen *Kalle Åberg,* kolme loitsua Somerniemeltä. Mainitaan kiitoksella.

Helsingissä, maalisk. 2 p:nä 1910.

Kansatieteellisen valiokunnan puolesta:

Väinö Salminen.

12 §. Toht. Tunkelo antoi tietoja varatuomari Svanljungin ja kirkkoherra Neoviuksen lahjottamista kokoelmista, joista täydellinen luettelo tulee arkiston kartuntaluetteloon liitettäväksi. Niinikään toht. Tunkelo ilmotti ylіopp. Armas Aavikon Seuralle lahjottaneen eräitä kirkkoherra J. I. Walleniuksen käsikirjotuksia, tilapäisrunoja y. m. Kirkkoherra Neoviukselle päätettiin vastalahjana antaa „Vienan läänin runot“ ja „Kalevalan runojen historia.“

13 §. Toht. Tunkelo ilmotti Seuran kirjaston saaneen runsaan lisän, Kustannusosakeyhtiö Otavan viimevuotiset kustannustuotteet.

14 §. Uusiksi jäseniksi ehdotettiin ja hyväksyttiin: Fil. kand. Arno R. Cederberg, yliopp. Toivo Juhani Kaukoranta, fil. toht. V. J. Mansikka, opettajatar Olga Maria Moberg, fil. kand. Väinö Perttola, yliopp. Eemil Saarimaa.

15 §. Julkiluettiin seuraava maist. J. Kujolan matkakertomus:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kertomus sanastonkeräysmatkasta Aunuksen läänin lyydiläisalueelle kesällä 1909.

Matkalle lähdin 5 p:nä kesäk. ja matkustin ensin Pietarin kautta Aunuksen läänin pääkaupunkiin Petrosavodskiin. Saatuani sikäläiseltä kuvernööriltä Suomalais-ugrilaisen Seuran minulle hankkiman Pietarin Tiedeakatemian suosituksen nojalla asianomaiset paperit, suuntasin matkani pohjoiseen päin. Tultuani Petrosavodskista 87 virstan päässä olevaan lyydiläiseen *Sununsuun* kylään, päätin jäädä siihen joksikin aikaa perehtyäkseni sikäläiseen murteeseen. Jo heti seuraavana päivänä sain kielimestariksi erään 50-vuotisen miehen, nimeltä Il'a Habuk. Hänen kanssaan sitten työskentelin kuukauden päivät. Sillä ajalla kävin läpi prof. Setälän keräämän vepsäläissanaston sekä Genetzin Aunuksen kielen sanaston ja hänen lyydiläisalueella muistiinpanemansa sadut. Alussa työ sujui hitaanpuoleisesti, ja kielimestarilla oli hyvä halu matkia minun lausumiani vepsäläisiä ja aunukselaisia muotoja. Mutta sitten rupesinkin tekemään kysymykseni venäjäksi ja kielimestarini sai vaan kääntää omalle murteelleen minun sanani. Siten työ tuli varmempaa ja nopeampaa. Tuloksena tästä kuukauden kestävästä työstä Sununsuussa olen Seuralle jättänyt 2,975 täytettyä sanalippua. Vielä kirjotin muistiin muutamia satuja. Yleensä, mitä kansanrunouteen tulee, alue on hyvin köyhä. Itkut ja

laulut ovat kaikki venäläisiä ja aniharvassa kylässä osataan satujakaan lyydiläismurteella kertoa, kaikki vaan venäjäksi.

Työtäni en tahtonut yksinomaan tähän kylään rajottaa, vaan päätin ottaa selvää laveammalta alueelta. Siinä tarkotuksessa lähdinkin matkalle ensin pohjoiseen päin. Ennen lähtöäni järjestin äännehistoriallisessa suhteessa tärkeät sanat vihkooni kunkin ryhmäänsä, aioin näet ainakin ne kysellä kaikissa niissä kylissä, joissa tulin käymään. Niinpä olenkin saanut muistiinpanoja kahdestatoista kylästä, paitsi Sununsuuta, sekä alueen pohjois- että eteläosassa. Kenties minun ei tarvitse tässä luetella eri kyliä nimeltään, vaan sen sijaan mainitsen joitakin rajaviivoja koko alueelle. Pohjoisessa on rajana Povenetsin kihlakunnan raja. Pohjoisimmat lyydiläiskylät ovat *Kortaš,* joka on aivan mainitun rajan lähellä, ja Palolampi *(Паломть),* jonka asemasta en ole saanut tarkkaa selkoa. Länsirajaksi voisi vetää viivan mutkasta, jonka Povenetsin raja tekee länteenpäin, kuljettuaan ensin etelään, aina Petrosavodskin ja Aunuksen kihlakunnan väliseen rajaan asti, hiukan pohjoisemmaksi sitä kohtaa missä valtamaantie kulkee sanotun rajan yli. Rajalla Petrosavodskin puolella oleva *Ńirkan* kylä on lyydiläinen. Itärajan taas voisi vetää Ližmjärvestä (Povenetsin rajalla) suoraan etelään aina jonkun verran Viidanan itäpuolelle saakka. Tämän rajan ulkopuolelle jää *Ruťšian* kylä (ven. Заозерье), joka on Petrosavodskin kaupungin vastapäätä noin 3 virstaa lahden rannasta. Tässä kylässä enää kymmenen henkeä osaa puhua lyydiläismurretta, niistäkin yhdeksän jo vanhanpuoleista. Etelärajaa en voi niinkään tarkkaan määritellä, koska siellä päin liikkumiseen jäi hyvin vähän aikaa. Sen verran voin kuitenkin mainita, että noin 5 virstan päässä Petrosavodskista Aunukseen kulkevan valtamaantien eteläpuolella olevissa kylissä on lyydiläismurre.

Mitä itse lyydiläismurteisiin tulee, niin niitä voisi ehkä erottaa useampia ryhmiä. Ollen välimurteina Aunuksen ja vepsän välillä liittyvät ne monessa suhteessa, esim. konsonantismin suhteen vepsään lähemmin ja toisessa suhteessa, kuten vokalismin, aunukseen. Sen tarkemmin ei kait tässä tarvitse

kajota itse kieleen ja sen rakenteeseen, vaan keräykseni, joista loput jätän Seuralle ensi tilassa, valaiskoot sitä puolta.

Viimeinen lyydiläiskylä, jossa tein muistiinpanoja, oli Pyhäjärvi (Pühärvi), Petrosavodskin ja Aunuksen välisen valtamaantien varrella. Aikomukseni oli tässä kylässä viipyä parisen viikkoa ja tarkastaa sikäläisen kansakoulun opettajan julkaisema Venäläis-Karjalainen sanakirja (Георгіевскій, Русско-Корелскій словарь), mutta sairauteni tähden täytyi työni rajottaa vaan äännehistoriallisten seikkojen merkitsemiseen. Viivyttyäni mainitussa kylässä neljä päivää läksin 20 pv. elok. ajamaan Aunuksen kaupunkiin. Käytyäni täällä lääkärin luona päätin poiketa ennen kotiin lähtöäni Kuujärvellä *(Kùįįärvi)*. Niinpä saavuinkin sinne 21 pv. iltamyöhällä. Heti kuûltuani talonisännän ensimäiset sanat huomasin olevani vepsäläisellä alueella. Tämä kyläryhmä, johon kielimestarini tiedonannon mukaan kuuluu 11 kylää, muunmuassa „*Metšuoįńiemi*", jonka Genetz laskee lyydiläiskylien joukkoon, on aivan erillään muusta vepsäläisalueesta. Niistä vähäisistä muistiinpanoistani päättäen, jotka neljänä päivänä ehdin tehdä, näyttää naapurimurre, aunus, monessa suhteessa vaikuttaneen tähän Kuujärven vepsäläismurteeseen. Tähän lopetin työni ja matkani päättyi 27 pv. elok., jolloin saavuin Aunuksen kaupungin kautta maanteitse Suomen puolelle.

Turussa helmikuun 1 p:nä 1910.

Joh. Kujola,
fil. kand.

16 §. Pöytäkirjaan liitettiin seuraavat matkakertomukset:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Viime keväänä antoi Suom. Kirjall. Seura minulle 200 Smk. suuruisen stipendin sanankeruutyöni jatkamista varten Kemissä. Kesäkuun alkupuolella mainitulle paikkakunnalle saavuttuani ryhdyin työhöni. Jonkun verran helpommalta tuntui se nyt kuin kaksi vuotta takaperin, jolloin sen alotin. Työtäni tein sitten pitkin kesää osaksi erään vanhanpuoleisen vaimon avulla,

joka kävi kotonani, osaksi taas oleskellen itse eräässä talossa jonkun matkan päässä Kemin kirkolta, samassa, jonka asukkailta edellisenäkin keruu-kesänä sanatietoja sain.

Erityistä huomiota koetin nyt kiinnittää Kemin murteelle karakteristiseen *h*-äänteeseen. Silloin huomasin yleensä, että se kuului toisten puheessa paljon selvempänä kuin toisten. Sen käyttämisestä luulen nyt kuitenkin päässeeni tarkempaan varmuuteen kuin mitä ensikertalaiselle oli mahdollista. — Toinen seikka, josta tahtoisin huomauttaa, on loppu-*n*. Edellisellä kerralla merkitsin sen säännöllisesti *n*:llä. Niin olen tehnyt nytkin; tarkempi merkitsemistapa vaatisi siinä kuitenkin huomautusta. Huolellisessa puheessa nimittäin, sekä vokaalilla alkavan sanan seuratessa kuuluu se selvänä *n*-äänteenä, mutta huolimattomassa puheessa jää se yksinäisissä sanoissa usein ääntämättä esim. *he*^{v}*onen* usein *he*^{v}*one*. — Muutenkin olen noudattanut samaa merkitsemistapaa kuin keräilysanaston alkusivujen sanoja merkitessäni.

Kiittäen arvoisaa seuraa stipendistä jätän täten keräykseni arv. seuran käytettäväksi.

Kouvolassa 15 p. helmik. 1910.

Kunnioittaen
Anni Paloheimo.

Arvoisalle Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

Kertomus meri- ja kalastussanojen keruustani Suursaaren Kiiskinkylässä.

Ensiksi pyydän lausua kiitokseni siitä 150 m:kan stipendistä, jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura minulle viime keväänä myönsi meri- ja kalastussanojen keruuta varten Suursaarella. — Aikomukseni oli koota sanoja Suursaaren molemmista kylistä, mutta kun näitten kylien murteissa on eroavaisuuksia ja Kiiskinkylän murre on minulle tutumpi, sillä Kiiskinkylä on kotikyläni, niin päätin rajoittaa työni ainoastaan viimemainittuun kylään.

Ensimäinen tehtäväni oli kielimestarin valitseminen, joka homma ei minulle mitään vaivaa tuottanut, sillä tunsinhan kaikki kyläläiset ja tiesin, että he mielellään tahtoivat minua auttaa, kun heille asian selittäisin. — Koska minun tuli koota meri- ja kalastussanoja, niin oli aivan luonnollista, että kielimestarini piti olla sekä etevä veneitten rakentaja että myöskin kalastustoimiin täysin perehtynyt. — Näin ollen valitsin kielimestarikseni 66 vuotta vanhan talonisännän Antton Porkan, joka koko ikänsä oli saarella elänyt ja yleensä tunnettu eteväksi venemestariksi sekä oivalliseksi kalastajaksi. Luonteeltaan hän kyllä oli hiljainen, mutta muistinsa oli erittäin hyvä; varsinkin hän muisti hyvin, mitä sanaa ennen oltiin käytetty enemmän kuin nykyään, ja mikä sana oli uudenaikainen, mikä taas vanhentunut.

Kesäkuun puolivälissä aloitimme työmme. Ensin tarkastelimme „Keräilysanastossa“ olevat merisanat ottaen niiksi kuitenkin useita sellaisiakin, joita sanastossa ei oltu merisanoiksi merkitty, mutta joita Suursaarella merisanoina käytettiin. Kalastussanoista kyselin ainoastaan nuottaa ja verkkoa koskevat sanat ynnä muutamia muita. Heinäkuun loppupuolella olin kielimestarini kanssa tarkastellut „Keräilysanastossa“ olevat keräiltäväkseni aiotut sanat. Usein kun sana oli tuntematon ja vieraaseen kieleen vivahtava lausui kielimestarini: *„Kukas noįt toįllaįsī ruq̆ttalaįsī sanoį ümmärtä.“* Hartaasti hän toivoi, että saisimme tarkastelluksi sanastosta meille kuuluvat sanat ja pääsisimme katselemaan „aluksia“ itse luonnossa.

Ensin tahdoimme ryhtyä tarkastelemaan „haapiota.“ Elokuun alkupuolella sattuikin meille sopiva tilaisuus tähän, sillä kielimestarini rupesi silloin laidoittamaan haapiota, ja minä sain nyt istua rakennuspaikalla katselemassa ja kuuntelemassa. Tästä oli minulle suurta hyötyä varsinkin siitä syystä, että sain alusten rakentamiseen tarvittavat työkalut nähdä sekä kuulla niitten nimet, joista useimmat olivatkin minulle aivan tuntemattomia, sillä olihan toiminta-ala minulle aivan vieras. Laidoitustyön päätyttyä menimme haapion luo, joka oli aivan valmiiksi rakennettu sekä purjeilla varustettu. Tällöin sain muitten haa-

pioon kuuluvien osien ja esineitten nimitykset, vaikka luulen, että useita haapioon kuuluvia sanoja ehkä vielä jäikin saamatta. Haapion jälkeen siirryimme sitten kaljaasia, jahtia, jaalaa, jollaa ja ruuhta tarkastelemaan. Näistä katselimme ainoastaan jahtia ja jaalaa jonkin verran tarkemmin, toisista en juuri ottanut muuta kuin niissä olevien huomattavimpien osien nimitykset, sillä huomasin, että kesälomani jo lähestyi loppuaan, ja minulla oli vielä paljon puhtaaksikirjoitettavia lippuja, vaikka tosin osan sanoista olin heti kerättyäni puhtaaksikirjoittanut; sen lisäksi useat keräämäni sanat kaipasivat vielä tarkistelua.

Paitsi sitä, että kielimestariltani sanoja tiedustelin, olin mukana useilla purjehdus- ja kalastusretkillä. Varsinkin tällaisten retkien kautta tuli keruutyö minulle sangen hauskaksi ja samalla myöskin lauseparsista ja harvinaisemmista sanoista rikkaammaksi, sillä silloin suuressa joukossa mielialan ollessa hilpeänä yksi sanoo yhden, toinen toisen sanan, ja useat koettavat kilvan sanoja muistella. Tällöin oli tietysti se vaara tarjona, että jokin olisi sanonut sellaisiakin sanoja, joita murteessa ei tunneta, mutta koetin välttää tätä virhettä siten, että tiedustelin aina toisilta joukossa olevilta sekä kielimestariltani, tunsivatko he sitä ja sitä sanaa. Samoin tiedustelin tällaisilla retkillä retkeläisten mielipiteitä useasta kielimestariltani saamasta sanasta. — Saadakseni tietää, osasivatko kiiskinkyläläiset eroittaa oman murteensa toisista läheisistä murteista oli tapanani purjehdus- ja kalastusretkillä lausua sanoja Tytärsaaren murteella ja kysyä, eikö täällä tätä sanaa sanota näin, mutta silloin tavallisesti melkein kaikki yhteen ääneen sanoivat: „*Tüttärisethän nīh̰‿ hūstū*“ (Tytärsaarelaisethan niin puhuvat). Samanlaisia kysymyksiä tein kielimestarillenikin, ja myöskin samanlaiset olivat vastaukset.

Olen kertonut pääpiirteittäin, millä tavalla sanankeruutyötäni toimitin; ehkä olisi lopuksi vielä lausuttava muutama sana niistä kokemuksista ja vaikutuksista, joita se minulle soi. — Suomalainen sananlasku sanoo: „Alku aina hankala“, ja tämä minunkin työhöni nähden toteutui. Vaikkakin luulin olevani täysin perehtynyt kotikyläni murteeseen, huomasin kuitenkin

pian, että minun monessa kohdassa tarvitsi tiedustella ennen keruutyötäni toisten, varsinkin nuorempien kyläläisten mielipiteitä eri seikoista, huolimatta siitä että kielimestarini puhui puhdasta Kiiskinkylän murretta. Eniten ehkä aluksi tuotti vaikeutta monien sanojen selitys, mutta vähitellen, kuta enemmän syvennyin aineeseeni, alkoi se samalla myös minulle selvitä, eivätkä vaikeudet olleet mitään sen hauskuuden rinnalla, jota tämä työ minulle niin suuresti tuotti. — Pelkoni että en saisi edes vähintä tarvittavaa määrää sanoja, haihtui pian, sillä huomasin, että kansan sanavarasto tässä suhteessa oli erinomaisen rikas. Oli oikein hauskaa kuulla, kuinka jokaisella pienellä puukiilallakin, riippuen siitä, oliko se sivulta tai päästä teroitettu, kuinka erilaisilla nauloilla, vieläpä aivan pienimmilläkin, joita aluksissa eri tarkoituksiin käytettiin, oli oma nimensä. — Tein samalla sen huomion, että useimmat ruotsalaisista sanoista väännetyt merisanat Suursaarella olivat uudenaikaisia, kuten esim. yleiset sanat *se̯i̮li* ja *keu̯latiä̯vi*, joista kielimestarini sanoi: „*Ei̯ minun‿ isäll‿ ollu se̯i̮li, ei̯kä keu̯latiä̯vi, vān sill‿ ol purie̯ i̯a keu̯lapū.*“

Näin ollen sekä vaikeuksineen että hauskuuksineen kertyi minulle ehkä hiukan yli 3,000:n sanalipun, joitten joukossa on noin 50 esinettä pääpiirteittäin esittävää piirustusta, jotka kaikki nyt järjestettyinä jätän Seuralle, tunnustaen samalla, että työssäni saattaa löytyä puutteellisuuksia, jopa virheitäkin, mutta pyydän tässä nojautua työni outouteen ensikertalaisena siihen ryhtyessäni.

Kunnioituksella
Laina Porkka.

17 §. Ilmotettiin, että taiteilija Emil Wikström oli Kalevalarahastoon lahjottanut 30 mk., Savolainen osakunta 100 mk.

18 §. Toht. Tunkelo esitti tilastollisia tietoja tämän toimivuoden sanaston keruutyöstä. Kertomus kuuluu kokonaisuudessaan:

Lyhyt katsaus suomen murteiden y. m. sanavarain keruuseen 4. III. 1909—2. III. 1910.

I. Kerääjät ja keräystapa. Suomen murteiden sanavarain keräystavassa ei ole tänään päättyvän toimivuoden kuluessa tapahtunut oleellista muutosta: on edelleenkin käytetty kielitieteellisiä opintoja harjottavia ylioppilaita stipendiaatteina ja muillekin työhön halukkaille on pyynnöstä annettu samoja ohjeita ja lainattu samoja keräilytarpeita kuin edellisinäkin vuosina. Keväällä lähetettiin työhön yksitoista stipendiaattia; niistä kaksi kaakkois-Hämeeseen, jossa heidän tuli, toisen Asikkalassa, toisen Heinolan maaseurakunnassa, jatkaa kaakkois-Hämeen murrealueen jo ennemmin Lammilla ja Iitissä alotettua sanaston keräystä, kummankin eri kohdasta sanastoa; kolmas keski-Hämeeseen, jatkamaan sanaston tutkimusta Jämsässä; kaksi Karjalaan, jossa oli jatkettava Sakkulassa ja Parikkalassa jo ennen alettua keräystä; kaksi Pohjanmaalle, jossa toisen oli jatkettava keräystä Kemijoen ja toisen, edelliseen liittyen, Tornionjoen suupuolella; yksi Satakuntaan tarkistamaan Nakkilasta ennemmin kerätyn sanaston loppupuolta; kaksi tuli Uudenmaan osalle, keräämään vähän tunnettua merenkulku- ja kalastussanastoa Suursaarella ja Vehkalahdella; ja vihdoin sai Varsinais-Suomi osalleen kaksi, joista toinen Pyhämaan Luodon, toinen Mynamäen sanaston keruun jatkajaksi. Savoon halukasta stipendiaattia ei tarjoutunut. Kaikki nämä stipendiaatit ovat olleetkin työssä alueillaan, joskaan neljä heistä vielä ei ole, syystä tai toisesta, jättänyt tuloksiansa Seuran haltuun; kolme näistä on kuitenkin luvannut ne ennen tämän lukukauden loppua. — Enon pitäjän sanaston tarkistus, joka eräällä edellisen vuoden stipendiaatilla vuosi sitten vielä oli keskeneräisenä, on saatu päättymään viime kevättalvella. Lammin stipendiaatti sitä vastoin ei ole ollut tyytyväinen kokoelmaansa, vaan on tällä lukukaudella suorittanut stipendinsä takaisin. Oulujoen varren, Utajärven stipendiaatti — myöskin edellisenä vuonna lähetetty — taas on ilmottanut työnsä vielä olevan keskeneräisenä.

Stipendiaatit ovat saaneet käyttääksensä, paitsi muita tarpeita, yht. n. 33,500 sanalippua. Muille kansalaisille, osaksi

entisille, enemmäksi uusille, on pyynnöstä lainattu n. 13,700 sanalippua (26 eränä) ja kolme „Keräilysanastoa“ sekä ohjeina jaettu 40 kpl. „Kehotus ja opas“ nimistä vihkosta (niistä 16 Etelä-pohjalaisen kotiseuduntutkimus-yhdistyksen kautta) sekä 30 kpl. kansantieteellisiä kysymysvihkosia.

Uutta on keräilytavassa se, että Virittäjässä julkaistuja herrain E. Saarimaan ja V. J. Vessman'in (jälkimmäistä) ja neiti S. Patajoen murresanapoimintoja on eripainoksina levitetty osaksi ylioppilaille osaksi eräisiin oppikouluihin (Forssan, Salon, Turun, osaksi muuannekin) ja seminaareihin (Rauman ja Kajaanin). Täten onkin saatu tietoja, vaillinaisempia tai täydellisempiä, mynämäkeläisten murresanain levenemisestä ja vastineista n. 30 Varsinais-Suomen ja Satakunnan pitäjästä y. m., kuopiolaisten vastineista tähän asti vain seitsemästä (jämsäläisiä ei ole vielä sanottavasti levitetty). Vaikka tähänastinen tulos ei tosin ole kovin runsas, lienee tämä murresanaluettelojen levittäminen kuitenkin, sopivasti kehitettynä, tehokkain keino, millä harvinaisempain, m. m. „Keräilysanastolle“ uutten sanain levenemisalueista voi saada tietoja.

II. Kokoelmat. Kun otetaan stipendiaatitkin ja heidän saaliinsa lukuun, saadaan niiden kansalaisten lukumääräksi, jotka vuoden kuluessa ovat kansankielen sanakirjan aineskokoelmia lähetyksillään ja tuonneillaan (kaikkiaan 90) kartuttaneet, 78.

Näiden lisäysten ja yleensä vv. 1899—1910 Seuran haltuun tulleiden suurempain tai pienempäin sanakokoelmain lippumäärä on likimääräisin luvuin osotettuna ja maakunnittain jaettuna seuraava:

	3. III. 09		lisäys		2. III. 10		3. III. 09	2. III. 10.
Hämeestä . . .	80,304	+	7,014	=	87,318	eli	15,52 %	16,08 %
Karjalasta . . .	79,069	+	817	=	79,886	„	15,29 „	14,71 „
Lapista	144	+	000	=	144	„	0,03 „	0,03 „
Pohjanmaalta . .	103,222	+	3,778	=	107,000	„	19,96 „	19,71 „
Satakunnasta . .	93,963	+	2,543	=	96,506	„	18,17 „	17,78 „
Savosta	104,249	+	2,744	=	106,993	„	20,16 „	19,71 „
Uudeltamaalta .	31,102	+	3,244	=	34,346	„	6,02 „	6,33 „
Varsinais-Suomesta	20,881	+	5,471	=	26,352	„	4,04 „	4,80 „
Vermlannista . .	210	+	0	=	210	„	0,04 „	0,04 „
Paikka epätietoinen	3,935	+	234	=	4,169	„	0,76 „	0,77 „
	5170,80	+	25,780	=	542,924			

Kokoelmista puuttuvat vielä tulokset eräiden stipendiaattien työstä; joista erään on ollut määrä työskennellä Maaningalla, toisen Maskussa, kolmannen Myrskylässä, neljännen Utajärvellä, viidennen Sakkulassa, kuudennen Parikkalassa, seitsemännen Alatorniolla ja kahdeksannen Vehkalahdella. Näistä ovat Sakkulan, Parikkalan ja Vehkalahden kerääjät, jotka kaikki ovat viimekesäisiä, luvanneet tuoda tuloksensa ennen tämän lukukauden loppua. — Ei ole laskuun otettu myöskään niitä sanastotietoja, jotka tänä vuonna on saatu muistiinpantuina paperiarkkeihin, vihkoihin, keräilysanaston välilehdille y. m. s. ja joista vielä karttuisi sanoja monias tuhat.

Systemaattinen sanaston keruu on seuraavissa pitäjissä ja paikkakunnissa kerinnyt yli sanaston puolivälin:

Heinävedellä: kerättynä ja tarkistettuna *A—Ö* eli 100 %;

Kurikassa: kerättynä ja tarkistettuna *A—Ö* eli 100 %;

Nakkilassa: „ *A—Ö*, „ *A—vaakasuora*, eli 90 %;

Jämsässä: „ *A—tuputtaa* eli 87 %;

Tottijärvellä: „ *A—rytkähtää, S—valokuvaaja* eli 83,55 %;

Kymissä: „ *A—hella, I—täällä* eli 79 %;

Ilomantsissa: „ *A—nosto, parsi—proviisori, R—suoharjanne* eli 69,5 %;

Suur-Savossa (jos lähipitäjiä yhdistetään): 69,5 %;

Kannuksessa: *A—P* eli 63,5 %;

Metsämaalla: kerättynä *A—Ö*, mutta kokoelma ei ole täydellinen;

Enossa: *A—somistaa*, kerättynä ja tarkistettuna, mutta paikoin vaillinaisena.

III. Kustannuksista, jotka Seuralla v:sta 1899 alkaen tähän asti on ollut puheenalaisesta keruusta, voin tällä kertaa antaa seuraavat numerot. Varoja on käytetty:

1) stipendeiksi.

vv. 1899—1909 myönnetty 94 eränä	18,920: —.,		
joista on maksettu takaisin 1907, 1908 ja 1910	600: —.,		
ja käyttämättä jäänyt v. 1908	235: —., käytetty siis	18,065: —	
v. 1909 myönnetty 12 eränä		1,775: —	19,840: —

2) palkkioiksi:

rahaa vv. 1899—1909	8,165: —.		
„ „ 1909—1910	195: —.	8,360: —.	
kirjoja „ 1899—1909	4,908: 15.		
„ „ 1909—1910	316: —.	5,224: 15	13,584: 15.

3) hoitoon, järjestämiseen ja kirjeenvaihtoon:

vv. 1899—1909	2,086: —.	
„ 1909—1910	154: —.	2,240: —.
	Yhteensä	35,664: 15.

Tämä kustannuksien summa, on todellista pienempi, kun siitä puuttuu keruupaperin ja sanalippukoteloiden hinta, ohje-

vihkosten (2 painosta jo) ja yllämainittujen eripainosten painatus, samoin joku osanen hoito- ja järjestämiskustannuksia, sekä posti- y. m. lähetysmaksut.

Karjala-aunuksen sanastoa on karttunut yht. n. 5,280 sanalippua, joista suurimman osan, nim. n. 5,000 sl., on kerännyt maist. E. V. Ahtia Suojärveltä.

Erikoiskustannuksia 300 mk.

Lyydiläismurteiden sanaston keruuta varten on myönnetty 600 mk:n suuruinen matkaraha. Tuloksina on tähän asti saatu Sununsuun sanasto, 2,975 sl.

Kirjakielen sanavaroja on saatu kahdelta eri lähettäjältä, yht. n. 10,386 sanalippua. Näistä on erikoispalkkiota myönnetty 150 mk. (osa on mennyt murteiden sanaston mukana).

Helsingissä, maalisk. 2 p:nä 1910.

Kielitieteellisen valiokunnan puolesta:
E. A. Tunkelo.

19 §. Ilmotettiin että pöytäkirjaan liitetään helmikuun kassatili:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kassatili
helmikuun ajalta 1910.

Siirros helmik. 1 p. 1910 . . . . 5,471: 05

Tuloja:

2.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	408: 84
5.	Samoin	210: —
	G. Alin, myytyjä kirjoja . . .	185: —

7.	V. Hoving, samoin	397: 50
9.	R. Lehtovaara, samoin	37: 60
	H. Ikonen, samoin	41: 80
11.	A. Salokannel, samoin	45: 35
	M. Lahdensuu, samoin	60: —
12.	Keravan Kirjakauppa, samoin .	197: 40
	Kirkollinen Kirjakauppa, samoin	25: 20
	S. Kastegren, samoin	569: 25
	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nost.	220: —
13.	E. Lyytikäinen, myytyjä kirjoja	167: 25
	K. F. Järvilehto, samoin . . .	55: —
14.	K. J. Gummerus, samoin . . .	795: 90
16.	M. O. Pelttari, samoin . . .	65: —
	A. Rummukainen, samoin . . .	14: 20
	M. Savolainen, samoin	12: 50
18.	K. Leskinen, samoin	93: 30
	K. O. Pankista konttokuranttitililta nost.	300: —
	Ståhlberg, jäsenmaksunsa . . .	24: —
	Ståhlberg, samoin	24: —
	Teräsvuori, samoin	24: —
	Söderström, samoin	24: —
	Arola, samoin	24: —
19.	A. V. Leikkonen, myytyjä kirjoja	11: 30
	V. E. Sarlin, samoin	8: —
21.	K. O. Pankista konttokuranttitililtä nostettu	250: —
	H. Heinonen, myytyjä kirjoja .	38: 80
	A. A. Niskala, samoin . . .	73: 40
	J. Hyvärinen, samoin	15: 90
22.	G. Alin, samoin	110: —
22.	V. Vaara, myytyjä kirjoja . .	40: —
	A. Ehrlund, samoin	61: 40
24.	E. Mattsson, samoin	103: 60
	K. H. Thomenius, samoin . .	15: —

	K. O. Pankista konttokurantti-tililtä nost.	1,228: 93	
26.	Samoin	653: 60	
	M. Airila, vuokraansa	225: —	
28.	Valtioapua	4,500: —	
	M. Bohm, myytyjä kirjoja . .	320: 80	11,676: 82
		Yhteensä	17,147: 87

Menoja:

1.	K. O. Pankkiin konttokurantti-tilille maks.	1,900: —
2.	S. Patajoki, stipendin loppuosa .	25: —
	E. Saarimaa, samoin	115: —
3.	R. Engelberg, tekijäpalkkaa . .	500: —
	A. Sailo, samoin (2 laskua) . .	150: —
	Sähköä	53: 94
	Hels. Sanomat, ilmotuksia . .	354: 90
	Lukutupa, samoin	30: —
	Telefonimaksu	60: —
	Jalava-Lounasmaan stipendirahastoon	100: —
8.	E. V. Ahtia, stipendin loppuosa	60: —
	J. Holm, kopioimistyötä . . .	31: 25
9.	H. Nieminen, puhtaaksikirjotusta	19: 50
	Kansanvalistus-seura, ilmotuksia	20: —
12.	S. Paulaharju, stipendin loppuosa	100: —
	A. Paloheimo, stipendi . . .	40: —
15.	K. Krohn, tekijäpalkkaa . . .	400: —
	A. Launis, samoin	300: —
17.	V. J. Mansikka, samoin . . .	90: —
	M. Hakosalo, kirjotustyötä . .	161: 25
	O. E. Lampén, jäsenmaksu (Maalaiskirjakauppaliitto) . .	30: —
18.	Suom. Kustantajaliitto, lähetyskuluja	7: 60

	Palovakuutusmaksu	10: 67	
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	1,300: —	
	Arvidsson, karttoja	56: —	
23.	J. Holm, kopioimistyötä . . .	15: —	
25.	Weilin & Göös, sitomistyöstä .	476: —	
	Paperikonttori, painopaperia . .	427: 68	
	Insinööritoimisto Zitting & C:o, lasku	313: 75	
	Vesilasku	10: 30	
26.	M. Airila, tarkastustyötä . . .	4: 60	
	„ „ korjauslukua . . .	80: —	
	Weilin & Göös, konttokirja . .	11: 50	
28.	H. Nieminen, kirjotustyötä . .	50: —	
	M. Bohm, juhlasalin korist. ²⁸/₂	29: —	
	„ „ lähetyskuluja . . .	158: 40	
	M. Airila, palkkansa	1,000: —	
	E. Tunkelo, samoin	250: —	
	O. Hallstén, samoin	200: —	
	M. Bohm, samoin	875: —	
	J. E. Vihervaara, samoin . . .	100: —	
	K. O. Pankkiin konttokuranttitilille maks.	4,500: —	
	M. Pasola, palkkansa	40: —	
	Lunta ajettu	14: 30	
	L. Grönroos, eläkkeensä . . .	60: —	14,530: 64
Siirros helmikuun 28 p. 1910			2,617: 23
		Yhteensä	17,147: 87

Helsingissä 7 p. maaliskuuta 1910.

Onni Hallstén.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

M Airila.

Tarkastettu ja hyväksytty Helsingissä maalisk. 21 p:nä v. 1910.

E. A. Tunkelo. Artturi Kannisto.

Vuosikokous maaliskuun 16 p. 1910.

1 §. Esimies avasi kokouksen seuraavalla puheella:

Arvoisat kansalaiset!

Mennyt vuosi on surullisen merkillinen lukuisien kuolemantapausten kautta, jotka ovat kohdanneet suomalaisen kulttuurityön miehiä. Ei koskaan ennen ole yhtenä vuotena niin monta kaatunut, ja vaikka useat vainajat olivatkin saavuttaneet sen ijän, jolloin luonnonlakien mukaan tarmokkaimmankin toimintakyky lannistuu ja innokkaimmankin mieli alkaa potea elämisen kyllyyttä, niin emme me jälkeenjääneet voi olla heitä haikeasti kaipaamatta, olla tuntematta kuinka heidän jättämänsä aukot velvoittavat meitä sulkemaan riviämme, kiristämään yhteistyötämme, jotta se harrastus vahvistaa kansamme henkisiä elämänehtoja, johon he ovat voimansa uhranneet, ei ainoastaan väsähtymättä jatkuisi, vaan yhä runsaampia hedelmiä kantaen tuottaisi heidän muistolleen — johtajiemme, opettajiemme, esimerkinantajiemme muistolle — lisää kiitosta ja kunniaa. Erittäin tahdon tässä muistuttaa, että kuolema on vienyt keskeltämme kaksi miestä, jotka olivat Seuran lähimpiä — Seuran vara-esimiehen Antti Jalavan ja valmistusvaliokunnan jäsenen O. A. Hainarin. Me tiedämme, heidän ansioitaan uudestaan luettelemattakin, miten kummallekin suomalaisuuden edistäminen oli sydämen asia, miten kummallakin oli „sydämen nero“, joka sai heidän anastamaan pyyteitään tavallisia rientojamme ulommaksi: Jalavan rakentamaan henkistä yhteyttä suomalaisten ja unkarilaisten välillä ja Hainarin erikoisella innostuksella harrastamaan Karjalan kansan kohtalon keventämistä, tiedon ja taidon saattamista syrjäisten heimolaistemme asuntoihin, joissa muinoin kansanrunouden aarteet ovat helottaneet, mutta joissa nykyään kaivataan uuden ajan valoa. Seurallemme on kunniaksi luettava että semmoisia miehiä lämmitti kodintunne, kun he istuivat meidän keskellämme yhteisistä tehtävistä neuvottelemassa.

Kun luomme katseemme lähimpään tulevaisuuteen, ei se suinkaan lupaa rientojemme huoletonta jatkumista. Päinvastoin on Seuralla voitettavana vaikea este, joka uhkaa varsin tuntuvasti rajoittaa sen toimintaa. Niinkuin sihteerin ja rahavartijan antamista tiedoista kuluneen vuoden toiminta selviää, on Seura joutunut taloudelliseen ahdinkotilaan, joka pakottaa sitä keskeyttämään jo alkuunpantuja toimituksia, lykkäämään toisten toteuttamisen tuonnemmaksi ja vihdoin kokonaan luopumaankin muutamista jo suunnitelluista kirjallisista yrityksistä. Kun nimittäin tilinpäätös osottaa noin 40,000 markan vajauksen, on ilmeistä että on mahdotonta jatkaa samalla vauhdilla kuin tähän saakka.

Jos kysytään mikä on syynä nyt ilmi tulleeseen ikävään asianlaitaan, niin ei siihen ole vaikea vastata. Nykyään niinkuin ennenkin on suurin osa Seuran kustantamaa kirjallisuutta semmoista, jota yksityiset kustantajat hylkäävät, syystä kun se — „ei kannata". Enin osa julkaisuja on laadultaan tieteellistä, jolla luonnollisista syistä on vähäinen ja hidas menekki, toinen pienempi osa taas on kirjoja, jotka tosin menevät kaupaksi, mutta joiden toimittaminen enemmiten vaatii niin suuria kustannuksia, että voitto supistuu verrattain mitättömään. Miksi Seuran kustantamat kirjat tulevat niin kalliiksi, siihen on taasen pääsyynä se, että Seura on pitänyt ja yhä edelleen pitää velvollisuutenaan julkaista kielellisesti mahdollisimman kelvollista tavaraa. Sentähden se esim. aina käyttää parhaimpia saatavissa olevia tekijöitä ja suomentajia, jopa on vielä säännöksi tullut että hyvienkin kirjailijain työtä tarkastutetaan ja korjautetaan. Näin menetellen Seura on pyytänyt monella eri alalla edistää ja kehittää suomenkielen käyttöä, ja se onkin sillä tavoin, niinkuin tunnettu ja tunnustettu on, suuresti kirjallisuuttamme hyödyttänyt; mutta itsestään ymmärrettävää on että samalla taloudellisten näkökohtien on täytynyt jäädä enemmän tai vähemmän huomioon ottamatta. Kuitenkin toivomme, että nämä Seuran noudattamat perusjohteet hyväksytään, toisin sanoen toivomme arvostelun käyvän siihen suuntaan, että Seura on tehnyt oikein kun se on toimittanut ja painattanut viime aikojen huomattavat julkaisut kansanrunous- ja kieli- ja muitten tieteitten alalta,

sekä harrastanut mahdollisimman suurta täydellisyyttä muunlaisten teosten kielellisessä asussa, mutta siitä huolimatta voidaan ehkä kysyä, eikö Seuran olisi pitänyt olla varovaisempi ryhtyessään uusiin tehtäviin, eikö sen olisi pitänyt useammin kuin kenties on tapahtunut vastata niille, jotka ehdottivat uusia julkaisuja ja tarjoutuivat Seuraa palvelemaan: se on mahdotonta, Seuran varat eivät myönnä ryhtyä semmoisiin! Turhaa olisi koettaa tässä kohden vapauttaa Seuran toimimiehiä kaikesta syystä, jos syyksi luetaan, että he ovat laimiinlyöneet hoitaa Seuran asioita liikeyrityksen kannalta. Vaikka kyllä uusiin tehtäviin käsiksi käydessä aina on muistettu kannattavaisuusnäkökohtaakin, on totuuden mukaan tunnustettava, että liian usein aatteelliset näkökohdat ovat päässeet voitolle ja ratkaisseet kysymyksen myönteiseen suuntaan — ja niin on tultu siihen asemaan, missä ollaan.

Jos siitä tavasta, jolla puhun tästä asiasta, huomattaisiin, että Seuran toimimiehet eivät epäile heille myönnettävän vastuunpäästöä, niin tunnustan että todella niin on laita. Eihän se itse asiassa ole mitään uutta suomalaisuuden historiassa, että taloudellinen ahdinko äkkiä uhkaa tehdä lopun toisesta tai toisesta yrityksestä. Tuskin meillä olisi kymmenettä osaa suomalaisista oppikouluistamme, tuskin ainoata suomalaista kansanopistoa, suomalaisesta näyttämöstä puhumattakaan, jos ei olisi uskallettu asiaan ryhtyä ennenkuin taloudellinen toimeentulo oli varma. Melkein sanoisin, että se ajatus, minkä kansa on kätkenyt sananlaskuun: „rohkea rokan syöpi“, on ollut johtavana aatteena kansallisissa riennoissamme. En tahdo sitä ehdottomasti kiittää, mutta kieltämättä on se monessa kohden ollut välttämätöntä. Mutta miten tämän lieneekään, on Seura nyt tukalasta asemasta autettava. Omasta puolestaan sillä ei ole muuta pelastuskeinoa kuin jo mainittu, se on, ruveta toimintaansa mahdollisuuden mukaan supistamaan, siksi kun tulot ja menot jälleen saadaan tasapainoon. Että tämä keino on valitettava, sitä ei ole tarpeen lähemmin selittää; mutta S e u r a n puolelta se on ainoa. Toinen keino, joka luonnollisesti ei ole mikään muu kuin Seuran rahavarojen kartuttaminen siinä määrässä, että sen toiminnan jatka-

minen entiseen tapaan käy mahdolliseksi, se on nykyisten yleisten olojen vallitessa yksinomaisesti suomalaisen yleisön, kansan tahdossa, jonka hyväksi Seura on pian 80 vuotta toiminut. Kun lausun, että me tässä asiassa luotamme kansalaisten hyvään tahtoon ja auliuteen, niin johtuu se siitä, että tässä ei ole kyseessä kenenkään yksityisen, vaan kaikkien yhteinen etu.

2 §. Allekirjottanut luki vuosikertomuksesta yleiskatsauksen ja taloudellista tilaa koskevan osan. Vuosikertomus liitetään oheen:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Vuosikertomus

maaliskuun 16:na päivänä 1910.

Yleiskatsaus. Taloudellinen tila.

Luodessaan Suomalaisen Tiedeakatemian vuosikokouksessa silmäyksen suomenkielisten tieteellisten seurain syntyyn akatemian esimies, valtioneuvos E. Aspelin-Haapkylä, huomautti, mitenkä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan sen ensi aikoina koko suomalaiskansallinen tieteellinen harrastus oli keskittynyt ja mitenkä tätä seuraa sentähden saattaa pitää emäseurana, josta myöhemmin syntyneet seurat ovat olojen kehittyessä ja voimien lisääntyessä eronneet alottaakseen erikoista, itsenäistä toimintaa. Parin viime vuoden kuluessa työmaalle on kaksi uutta voimakasta tekijää ilmaantunut: toinen näistä juuri „Suomalainen Tiedeakatemia“, toinen „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahasto“, jonka toiminnasta sananen alempana.

Näyttääpä siltä, kuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura näin ollen saisi levollisesti työalaansa supistaa, vetäytyä omille erikoisaloilleen, joilla muita työmiehiä ei ole, vakuutettuna siitä, että muut työt ilman Seuran ponnistuksiakin löytävät suorittajansa. Näitä Kirjallisuuden Seuran erikoisaloja ovat ensi sijassa suomen kielen murteiden sanastollinen, äänneopillinen, lauseopillinen tutkiminen sekä kansanrunouden keräys ja tutki-

mus; tämän lisäksi ainakin toistaiseksi etnografiallakin on sijansa Seuran työohjelmassa.

Jos tällaiset ajatukset mielessä tarkastellaan Seuran viimeaikaista ja erikoisesti viimevuotista toimintaa, nähdään tosiasiain osottautuvan olettamusten suoranaiseksi vastakohdaksi Ei tosin siinä mielessä, että Seuraa syystä voisi moittia murteiden ja kansanrunouden tutkimuksen laiminlyönnistä, mutta niin, että Seuran toiminta ei ole tiennyt näiden puitteiden asettamisesta niin mitään. Ja kysyä sopii, onko suotavaakaan, että Seura näin ahtaaksi tehtävänsä käsittäisi. Silmäys päättyneen toimivuoden aikana valmistuneiden ja tekeillä olevien teosten laatuun antaa kuvan Seuran työalan laajuudesta ja samalla niiden kustannusten suuruudesta, joita nykyisten työnalaisten teosten päätökseen vieminen vaatii.

Sanakirjoja Seuralla on toimivuoden aikana ollut ohjelmassa 9: saksalais-suomalainen, 2 venäläis-suomalaista, ranskalais-suomalainen, virolais-suomalainen, ruotsalais-suomalainen, englantilais-suomalainen, suomalais-saksalainen, suomalais-virolainen. Näistä useat ovat sangen laajoiksi suunniteltuja teoksia; yksi on ollut seisauksissa, yksi toistaiseksi keskeytetty. Lisäksi huomattakoon vierasperäisten sanain luettelo, ruotsalais-suomalainen ja suomalais-ruotsalainen liike-sanasto sekä erikoislaatua oleva, Seuran ominaisalaan kuuluva kansankielen sanakirja (samoin suoritettavaksi päätetyt nykyisen ja vanhan kirjakielen sanakirjat).

Lähinnä sanakirjoja on muistettava runsaasti edustettu lakitieteen alaan luettava kirjallisuus, johonka kuuluu 4 toimivuoden aikana ilmestynyttä ja 6 tekeillä olevaa teosta. Että tämänkään ryhmän vaatimat menot eivät ole olleet vähäisiä osottaa se, että kallein näistä teoksista, Suomalainen lakiteos, on maksanut kaikkiaan lähelle 43,000 markkaa. Kustannuksiin on tosin saatu 13,000 markan valtioapu, mutta päättyneen toimivuoden aikana Seura kuitenkin on tähän teokseen kiinnittänyt varojaan yli 20,000 markan.

Muut kirjallisuuden alat ovat Seuran nyt loppuneena toimivuonna olleet paljoa niukemmin edustettuina, mutta san-

gen monet alat löytävät kuitenkin edustajansa Seuran tämänvuotisesta työohjelmasta. Niinpä 1 filosofinen, 1 historiallinen, 1 yhteiskuntataloudellinen, 2 taidehistoriallista, 1 matemaattinen, 1 kemiallinen, 3 kaunokirjallista, 3 kokooma-, 2 luetteloteosta vuosikertomuksessa tavataan. Näistä eivät tosin läheskään kaikki ole vuoden kuluessa olleet työn alaisina.

Täydellisen kuvan saamme Seuran tämänvuotisesta kustannustoimesta, mainitessamme näiden numeroiden lisäksi vielä Seuran omaa työalaa koskevat numerot.

Kansanrunouden alalta on työohjelmassa ollut 19 tieteellistä teosta, — niiden lisäksi on Kalevalan teksti julkaistu ja Kalevalan selitysten uuteen laitokseen ryhdytty — mutta näistä 19 vain 9 on Seuralle kuluja tuottanut. Tuntuvasti pienempi on kielitieteellisten teosten lukumäärä: varsinaisia tieteellisiä teoksia on ohjelmassa 11 — lisäksi virolainen lukemisto ja unkarin kielen oppikirja — joista 5 on todella ollut vuoden kuluessa työnalaisena. Etnografisia teoksia on vain 2 — kumpikaan niistä ei ole nyt Seuran menoarviota rasittanut.

Edellä olevasta on selvinnyt, että Seuran kirjallinen toiminta on ollut päättyneenä vuonna sangen laajalle ulottuva, ja jos otamme huomioon, että useat esitetyistä teoksista ovat laajasuuntaisia, niihin menevät tekijäpalkkiot ja painokustannukset monien teosten erikoislaadun takia tavallista runsaampia — huomattakoon sanakirjatyöt ja kielitieteelliset teokset, — niin nousee itsestään kysymys, ovatko Seuran varat voineet näitä menoja vastata. Ja jos edelleen otamme huomioon, että Seura niin käännöstöissään kuin alkuperäisissä toimituksissaan on pyrkinyt käyttämään paraita saatavissa olevia voimia, jotka myöskin ovat olleet käyttäjälle kalleimmat, sekä että tavallista on ollut tarkastajainkin palkkaaminen, jotta täydet takeet töiden kelvollisuudesta saataisiin, niin ymmärrettäneen, että Seuran tilit viime kalenterivuodelta osottavat 39,515 markan tappiota.

Tosin koko tätä summaa ei ole käsitettävä sellaisenaan suoranaiseksi tappioksi. Sillä viime toimintavuonna on suoritettu tavallista enemmän töitä, jotka eivät vielä ole mitään tuottaneet — muistettakoon vain jo mainitut keskeneräiset sanakirja-

työt ja lakiteos —, mutta vasta tuottavat melkoisessa määrin kustannuksiaan takaisin. Mutta joka tapauksessa tuntuva osa, suurempi osa näistä menoista on ainaiseksi tappiona tileihin merkittävä. Että menopuoli Seuran tileissä säännöllisesti on noussut tulopuolta suuremmaksi, todistaa seuraava yhteenveto vuosien 1904—8 tileistä:

Tulot:

Keis. Majest. käsikassasta	6,000: —
Valtioapu	81,000: —
Kirjamyynti	277,382: 75
Jäsenmaksut	6,411: —
Lahjoja ja satunnaisia apurahoja	52,249: 76
Vuokratulot	19,922: 80
Korkoja	52,268: 86
Seuran hoidossa olevien rahastojen varoilla on suoritettu [1]	63,861: 83
Längmanin varoja	9,000: —
Saatu ennen poistettuja saatavia	2,253: 50
Osakkeiden arvon lisäystä	17,560: —
Kirjavaraston arvon lisäystä	20,000: —
5 vuoden tappio	104,266: 30
Yhteensä	712,176: 80

Menot:

Tekijäpalkat	152,323: 55
Folkloorekokoelmat	14,500: 62
Kirjasto	8,740: 44
Kirjalliset palk. ja apurahat	30,732: 30
Matkarahat	18,233: —
Painatus- ja nitomiskustannukset	241,827: 99

[1] Tähän erään kuuluu m. m. Jaakko Forsmanin rahaston varoilla suoritettuja töitä varten yhteensä Smk. 29,884: 40, Furuhjelmin rahastosta Historialliselle seuralle suoritetut Smk. 10,000 sekä Werner Söderströmin rahastosta Smk. 6,000 palkintoihin.

Palkat	52,640: 99
Lähettämis- ja vakuuttamiskustannukset . . .	9,001: 85
Korkoja eri rahastoille	62,377: 77
Eri rahastoihin siirretty lahjoja	36,259: 03
Kaikellaisia menoja	27,831: 19
Talon ja irtaimiston hoito, (lämpö, valo y. m.) .	25,590: 43
Testamenttimääräysten mukaan on maksettu . .	27,204: 19
Poistoja huonekalujen arvosta y. m.	4,913: 45
Yhteensä	712,176: 80

Kun lisäksi otamme huomioon, että vuotta 1910 varten tehdyn menoarvion perustuksella todennäköisesti ei voi odottaa sanottavasti edullisempaa tilinpäätöstä, niin on selvää, että Seuran nyt täytyy todenteolla ryhtyä menojen supistamiseen, joka jo aikaisemmissa vuosikertomuksissa on osotettu tarpeelliseksi. Niinpä Seura ei ole nyt voinut muuta kuin „periaatteellisesti" hyväksyä maanviljelystaikain julkaisemisen, joka valmiina käsikirjotuksena on sille tarjottu ja joka kuuluu kolmantena numerona jo olevaan sarjaan; niinikään on täytynyt lykätä toistaiseksi kysymys, koska Karjalan kannaksen runojen julkaisuun voidaan ryhtyä — ne liittyvät Vienan läänin runojen ja Skandinaavian runojen jälkeen Suomen kansan vanhain runojen loistavaan sarjaan; on ehdotettu Suomalaisen kirjallisuuden luettelon siirtämistä muualle VII:stä lisävihosta alkain; virolais-suomalaisen sanakirjan työ on alkuunsa keskeytetty, suomalais-virolaisen siirtämistä Viroon ajateltu; niinikään ehdotettu unkarin kielen oppikirjan peruuttamista, lausuttu eräille tekijöille suotavaksi teosten viivähtäminen j. n. e.

Voitaneen ehkä ajatella, että työtä Seurassamme on rohkeasti, liiankin rohkeasti otettu suoritettavaksi. Se on kuitenkin tapahtunut siinä uskossa, ettei lopultakaan umpikujaan jouduta, vaan että Seuran työtä on ollut tehtävä ja että tiukan tarpeen tullen se myös on aineellista kannatusta saapa. Seuran toimihenkilöiden ja ystäväin hartain toivo on, että pian taas on tarjoutuva tilaisuus täysin voimin viedä työtä eteenpäin.

Seuran virka- ja toimimiehet.

Toimihenkilöiden vaihdoksia on vuoden kuluessa sattunut useita.

Ensinnäkin on mainittava, että kuolema heinäkuun 3 p:nä korjasi Seuran varaesimiehen, lehtori *Antti Jalavan*, miehen, jonka toiminta kaikkien niiden yksimielisen todistuksen mukaan, joilla oli onni hänen kanssansa Seurassamme työskennellä, täälläkin oli yhtä hedelmällinen, yhtä virkistyttävä ja elähyttävä kuin kaikkialla, minnekä hänen työnsä ulottui ja hänen lämmin persoonallisuutensa pääsi vaikuttamaan. Syytä on erittäinkin tässä muistaa, että yksi Antti Jalavan pääharrastuksia, suomalaisten tutustuttaminen Unkariin ja sen kansaan, on Seurankin töissä päässyt näkyviin: hänen yhdessä prof. Szinnyein kanssa toimittamansa „Unkarin kielen oppikirja“, joka näihin asti on ollut jokaisen unkarin kielen taitoon pyrkivän suomalaisen ainoana, luotettavana oppaana, on Seuran kustantamana ilmestynyt. Antti Jalava oli Seuran valmistus- ja talousvaliokunnan jäsen sen perustamisesta saakka (v. 1892) ja varaesimiehenä v:sta 1902.

Tammikuun 23 päivänä saapui Seuralle toinen surunviesti: tieto Seuran valmistusvaliokunnan jäsenen toht. *O. A. Hainarin* kuolemasta. Vainajan paarien ääressä prof. Krohn Seuran puolesta m. m. lausui: „Tulinen rakkaus Suomen kieleen ja Suomen kansaan, ennen kaikkea siihen osaan tätä kansaa, joka muinaisten runojen aarteet on sille säilyttänyt, elähytti vainajaa. Ei ainoastaan Karjalan kansan entisyyttä hän tutkijana valaissut. Sen nykyiseen elämäänkin hän, jos kukaan, oli perehtynyt. — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Mutta lisäksi hän huolehti tämän väestön tulevaisuudestakin. Paremmin kuin kukaan muu on Oskari Hainari Suomen kansan kiitollisuuden velkaa Kalevalasta ja Kanteletterestä maksanut noiden raukkain rajain asukkaille. Mahdollisesti tulevaisuudessa vastainen kerääjä Seuran arkistoon tuo muistiinpanoja ja tiedon, kuinka savuisessa pirtissä sokealta kanteleen soittajalta kieli

kanteleesta katkesi, kun sanoma Hainarin kuolemasta salolle saapui, tai kuinka iäkäs itkijä-nainen kyynelvirran tulviessa viritti ihanimman itkuvirren hänen muistolleen." — O. A. Hainarin toiminta valmistusvaliokunnassa, jossa hänen sanaansa ja neuvoansa aina mielellään kuultiin, ei ollut pitkäaikainen, sitä ei kestänyt täyteen 2 vuotta. Hänen muistokseen Seura on hänen puolisolleen antanut 100 mk. Karjalan kansansivistyksen hyväksi käytettäväksi.

Mutta vielä on merkittävä yhden toimihenkilön poistuminen. Lokakuun alussa jätti tohtori *A. R. Niemi*, yliopistollisen matkarahan saatuaan, sihteerintoimen, jota hän maist. Rothstenin kuolemasta saakka, 9 vuoden aikana on väsymättömällä harrastuksella hoitanut. Emme ryhdy tässä niitä monia alotteita esittämään, joita toht. Niemi sihteerinaikanaan on tehnyt. Mutta erikoisesti mainittava on se Seuran lähimpään työalaan kuuluva tärkeä julkaisu, joka monivuotisen työn jälkeen häneltä 2 vuotta sitten ilmestyi, Suomen kansan vanhain runojen ensimäinen osa, Vienan läänin runot. Tämä työ ja kymmenvuotinen työ Seuran tärkeimmässä luottamusvirassa ne ensi sijassa liittävät pysyväisesti hänen nimensä Seuran vaiheisiin ja sen kiitollisessa muistissa säilyttävät.

Lokakuusta alkain on maist. *Artturi Kannisto* ollut valmistusvaliokunnan apujäsenenä, maist. *V. Salminen* kansatieteellisen valiokunnan apujäsenenä ja allekirjottanut *M. Airila* v. t. sihteerinä.

„Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahasto". Kirjalliset palkinnot.

Helmikuun kokouksessa sai Seura vastaanottaa „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston" toimikunnan sihteerin, toht. E. A. Tunkelon, laatiman kertomuksen tämän rahaston ensimäisestä toimivuodesta (lokak. 28 p:stä 1908 tammik. 18 p:än 1910). Kun Seura, Keisarillisen Senaatin vahvistamien, suo-

malaisen kirjallisuuden edistämiseksi myönnetyn 50,000 markan suuruisen määrärahan käyttämistä koskevain määräysten mukaisesti tulee Eduskunnalle tämän kertomuksen jättämään, ja se sanomalehdistön kautta tulee tunnetuksi, ei ole syytä sitä tässä selostella. Mainittakoon vain, että Seuran valitsemista edustajista, jotka viime vuosikertomuksessa lueteltiin, kaunokirjallisen osaston varajäsenyydestä kieltäytyneen kirjailija Inhan sijaan on valittu toht. *Oiva Joh. Tallgren.* Edistämisrahaston toimitettaviksi päättämistä ja Seuralle tarjoomista teoksista on otettu kustannettaviksi seuraavain teosten suomennokset: *Goethe*n „Iphigeneia Tauriissa", *Romain Rolland*in „Michel Ange", prof. *O. Widman*in „Orgaanisen kemian oppikirja", prof. *Rudolf Sohm*in „Siviilioikeus", prof. *Karl Gareis*in „Kauppa- ja vekselioikeus" sekä prof. *Ferdinand von Martitz*in esitys kansainvälisestä oikeudesta.

Siihen palkintolautakuntaan, jonka tulee tehdä Keisarilliseen Senaattiin ehdotus ansiokkaiden suomen- tai ruotsinkielisten kaunokirjailijain palkitsemista varten myönnetyn määrärahan käyttämisestä, valitsi Seura puolestaan v. 1898 ilmestyneen kirjallisuuden arvostelijoiksi toht. J. Hahlin, maist. F. Lindströmin ja toht. A. V. Koskimiehen, jonka sijassa kuitenkin toht. A. H. Bergholm, Seuran valitsema varajäsen, on lautakunnassa toiminut, ollen sen puheenjohtajanakin. Sihteerinä on toiminut Seuran valitsema toinen varajäsen, maist. V. Tarkiainen. Arvostelussaan lautakunta on ottanut huomioon 39 alkuperäistä suomalaista teosta ja 9 ruotsalaista, ja, kuten muistettaneen, lautakunnan päätökseksi tuli, että käytettävänä oleva summa ehdotettaisiin jaettavaksi neljänä palkintona: *Bertel Gripenberg*ille runokokoelmasta „Svarta sonetter" 1,500 mk., *Johannes Linnankoskelle* kertomuksesta „Pakolaiset" 1,500 mk., *Eino Leino*lle romaanista „Olli Suurpää" ja näytelmäkokoelmasta „Naamioita III:s sarja" 1,000 mk., ja *L. Onerva*lle romaanista „Mirdja" 1,000 mk. Lisäksi päätti lautakunta yksimielisesti, että pöytäkirjaan merkittäisiin kiitoslause kirjailijoille K. A. Järvi, Kaarlo Atra ja Nino Runeberg, joille lautakunnan vähemmistö oli ehdottanut myös palkintoa. Heinäkuun 15 p:nä päivätyssä kirjelmässään

Keisarillinen Senaatti ilmottaa päättäneensä varat jakaa valiokunnan ehdotuksen mukaisesti. — Koska tällä kertaa palkittavien teosten suureen lukumäärään katsoen määräraha, 5,000 mk., oli osottautunut entistään riittämättömämmäksi ja koska kirjallinen taide muiden taiteenhaarojen rinnalla on saanut tyytyä niukkaan kannatukseen, päätti valiokunta anoa määrärahan korottamista seuraavasta vuodesta alkain 10,000 markkaan. Tähän kipeän tarpeen huojentamista tarkottavaan pyyntöön, joka avaisi kirjallisuudelle jonkun verran suurempia kehityksen mahdolisuuksia, ei ole vielä vastausta saatu.

Samoin kuin edellisenä vuonna on tänäkin vuonna Werner Söderströmin rahastosta voitu antaa 1,200 markan suuruinen palkinto. Lahjottajan lausuman toivomuksen mukaan palkintoraha tällä kertaa annettiin kirjailija *Kyösti Vilkuna*lle.

Kustannustoimi.

Toimivuoden aikana on Seura päättänyt ryhtyä seuraavia uusia teoksia tai entisten teosten uusia painoksia kustantamaan:

1) *K. Th. Ehebergin* „Finanssiopista“ uusi painos viimeksi ilmestyneen saksalaisen painoksen mukaan. Uuteen, vanhaa arviolta noin 150 s. laajempaan painokseen, jonka toimittaa edellisen painoksen suomentaja, prof. *K. J. Ståhlberg*, liitetään saksalais-suomalainen ja suomalais-saksalainen finanssisanasto. Painoon pantu.

2) *Oskar Widmanin* „Orgaanisen kemian oppikirjan“, jonka, suomenkielisen orgaanisen kemian puutteen käytyä yhä tuntuvammaksi, „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ luonnontieteellinen osasto on päättänyt suomennuttaa, on Seura, tarjouksen saatuaan, ottanut painattaakseen. Suomennostyö, jonka maist. *Väinö Vuolijoki* suorittaa, on sen kautta viivähtänyt, että on alkanut ilmestyä uusi ruotsalainen painos, joka pan-

naan suomennostyön pohjaksi. Noin puolet teoksesta on suomennettu ja tarkastettu.

3) *Romain Rolland*, „Michel Ange“ sekä saman tekijän „La vie de Michel Ange“, jotka on aiottu suomennettaessa sovittaa yhtenäiseksi esitykseksi Michel Angelon elämästä, persoonallisuudesta ja taiteesta. Nämäkin teokset „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ varoilla suomennetaan. Suomentaja, maist. *V. Tarkiainen* ryhtyy kesällä työhön.

4) *Cannelin*in Ruotsalais-suomalaisen sanakirjan ollessa jo vähissä on Seura ryhtynyt uutta painosta julkaisemaan, joka tulee pääasiallisesti entisentapainen, joitakin painoarkkeja laajempi. Sanakirjassa noudatetaan uutta ruotsinkielen oikeinkirjotusta. 4:ttä arkkia ladotaan. Toimitustyön on toht. *Cannelin* ottanut suorittaakseen.

5) Maist. *M. Airila*n äännehistoriallinen tutkimus Martin maanlain kielestä. Julkaistaan Suomi-kirjassa sekä ylipainoksena.

6) Maist. *F. A. Hästesko*n tutkimus „Länsisuomalaisista taudien loitsuista“, joka jo on yliopistollisena väitöskirjana ilmestynyt. Seuran painokseen, joka julkaistaan Suomi-kirjassa ja ylipainoksena, tulee täydellinen sisällysluettelo liitettäväksi.

7) Toht. *J. W. Juveliuksen* tutkimus „Karhun synty“ päätetty Suomi-kirjassa sekä ylipainoksena „Suomalaisen kansanrunousseminaarin julkaisuissa“ painattaa. On painettuna.

8) Skandinaavian suomalaisten runot. Professori *Krohn*in tekemän ehdotuksen mukaisesti on Seura päättänyt, sen jälkeen kuin Vienan läänin runot viime vuonna painosta ilmestyivät, Suomen kansan vanhojen runojen julkaisemista jatkaen ryhtyä lähinnä Skandinaavian suomalaisten runojen julkaisuun. Teoksessa tullaan mikäli mahdollista noudattamaan Vienan läänin runojen julkaisun ulkoasua ja järjestelyä. Toimitustyö on uskottu maist. *V. Salmiselle*. Karttunee noin 10 arkkia. — Periaatteellisesti Seura niinikään on hyväksynyt tämän jälkeen siirryttäväksi Karjalan kannaksen eepillisten runojen julkaisuun, joskin tarkemman päätöksen teko on lykätty tuonnemmaksi.

9) Unkarin kielen oppikirja. Sen johdosta, että uusi unkarin kielen oppikirja Szinnyei-Jalavan oppikirjan jo ollessa vähissä on tarpeen vaatima, on Seura kääntynyt prof. *Szinnyei*n puoleen pyytäen häntä laatimaan oppikirjan, joka sisältäisi deskriptiivisen unkarin kieliopin, nykyistä lukemistoa jonkun verran laajemman unkarilaisen lukemiston, jossa myös uudemmat Unkarin kirjailijat ovat edustettuina, sekä lukemistoon liittyvän unkarilais-suomalaisen sanaston. Tarjoumuksen prof. Szinnyei on vastaanottanut. Teos valmistunee talvella 1910—11, ellei työn peruuttaminen käy välttämättömäksi.

10) Suomen kansan muinaisten taikain julkaisua maist. *O. Rantasalo* on jatkanut järjestämällä maanviljelystaijat. Seura on päättänyt ryhtyä teosta, joka on käsikirjotuksena täysin valmis, julkaisemaan niin pian kuin varat sitä sallivat.

11) Suomalaisen mytologian valmistamiseen prof. *Kaarle Krohn* on luvannut ryhtyä. Seura, jolla ei vielä ole tarkempia tietoja teoksen suunnittelusta, päätti Kalevalan 75-vuotismuistoksi viettämässään juhlassa päivän merkityksen kunnioittamiseksi ottaa tämän arvokkaan teoksensa toimitusten sarjaan. Kun tekijällä jo ennestään on suurin osa esitöitä suoritettuna, valmistunee teos parin kolmen vuoden kuluessa. Sen jälkeen kuin Castrénin tätä alaa koskevat luennot ilmestyvät, on tietomme Suomen kansan muinaisuudesta siinä määrin laajentunut, että itsestään selvää on, kuinka tärkeä se teos on oleva, jonka toimittajaksi prof. Krohn on lupautunut.

Painosta valmistunut:

1) Fil. kand. *Lauri Kettusen* „Descendenttis-äännehistoriallinen katsaus keski-Skandinavian metsäsuomalaisten kieleen". Tämän tutkimuksen kautta on pelastunut unhoon joutumasta metsäsuomalaisten kieli, josta aikaisemmin ainoastaan Aminoffin tutkimuksen kautta oli niukkoja tietoja saatavissa.

2) Toht. *H. Ojansuu*n tutkimus „Mikael Agricolan kielestä", joka sisältää ortografisen osan, äännehistoriallisen osan, erinäisiä kohtia Agricolan lauseopista sekä opettajille y. m.

tervetulleen esityksen Agricolasta, suomen kirjakielen perustajasta.

3) Maist. *A. Koskenjaakon* tutkimus „Koira suomalaisissa ynnä virolaisissa sananlaskuissa". Tutkimus on suoritettu vertailemalla suomalaisia ynnä virolaisia sananlaskuja yleiseurooppalaisiin.

4) Maist. *J. Kujolan* „Äänneopillinen tutkimus Salmin murteesta".

5) „Suomi" IV: 7. Sisällys: *Heikki Ojansuu*, Mikael Agricolan kielestä; *V. Alava*, Vatjalaisia häätapoja, häälauluja ja -itkuja; Saksalais-suomalainen fysikalinen sanasto (Vipusten kirjoja N:o 2); Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Keskustelemukset 1908—9.

6) Kalevalan runot on toisena stereotypeerattuna laitoksena (uuden Kalevalan 11:ntenä painoksena) entistä ehommassa ulkoasussa julkaistu. „Kansallisrunoelmamme paino- ja muu ulkoasu, joihin on taiteellisuuden suhteen vaateliaana aikanamme kuultu tyytymättömyyttä, on (kansien koristelu taiteilija Tandefeltin käsialaa) toivottavasti nyt kohtuullisia vaatimuksia tyydyttävä. painos on entistä selvempää, kalleimman laitoksen paperi — teosta ilmestyi kolme erihintaista laitosta — valitun hienoa ja lujaa. Teksti, joka välimerkkein käytön, oikeinkirjotuksen y. m. yksityiskohtain puolesta on ollut eri painoksissa hiukan erilainen, on koetettu saada niin johdonmukaiseksi kuin on ollut mahdollista, panemalla pohjaksi Lönnrotin v. 1849 julkaisema laitos sekä ottamalla huomioon Seuran arkistosta löytyneet Lönnrotin siihen ehdottamat korjaukset, johdonmukaisuuden ja paikoin nykyaikaisen kielenkäytön ja opetuksen vaatimukset. Aivan semmoisenaan ei 1849 painosta voitu — varsinkaan koulukirjaksi — uudistaa, eikä se esim. kirjallisuus- y. m. -tieteellisiäkään tarkotuksia varten ole ollut tarpeellista, koska alkuperäinen 1849 painos vielä ei ole ylen harvinainen. Poikkeukset 1849 painoksen tekstistä on maist. *A. Kanniston* eri painosten välillä tekemästä vertailusta saadun runsaan ainehiston nojalla käsitellyt 5-miehinen valiokunta, johon kuuluivat prof. K. Krohn, tohtorit A. V. Koskimies, A. R. Niemi ja E. A. Tunkelo sekä maist. Kannisto."

7) *Kaarle Krohn*in „Kalevalan runojen historia", VII vihko. Yleiskatsaus. Kun tämä vihko valmistui tämän vuoden alussa, saattoi Seura täydellisenä laskea kauppaan Kalevalan 75-vuotismuiston päivänä teoksen, jonka ensimäiset vihot jo 7 vuotta sitten ilmestyivät. Tekijälle tulee kiitos vuosikymmeniä kysyneen työn onnellisesta päättämisestä, mutta Seurakin voi puolestaan ylpeillä omasta osuudestaan tämän monumentaalisen teoksen julki saattamisessa.

8) „Suomen kansan sävelmiä". Toinen jakso. Laulusävelmäin 9:s vihko. Painosta toimittanut toht. *I. Krohn.*

9) *J. Serlachiuksen* „Suomen yleisen obligatsionioikeuden oppikirja". Suomentanut prof. *R. Erich*, suomennoksen tarkastanut toht. *O. Lilius.* Teos on valmistunut ensimäisenä niistä neljästä yliopistollisina kurssikirjoina käytetyistä lakitieteellisistä teoksista, jotka Seura Suomalaisten Lakimiesten Yhdistyksen ehdotuksesta on ottanut toimittaakseen. Toisena samaan sarjaan kuuluvana teoksena on ilmestynyt

10) *J. N. Lang*in „Omistusoikeudesta Suomen vesiin" senaatin kielenkääntäjän, maist. *J. G. Sonck*in suomentamana.

11) *R. A. Wrede*n „Todistusoikeuden pääpiirteet voimassa-olevan lain mukaan". Teoksen suomentaja on presidentti *E. Forsman* ja tarkastaja toimittaja *P. Angervo.* Loppuun on liitetty suomalais-ruotsalainen ja ruotsalais-suomalainen oppisanasto.

12) „Suomalaisen lakiteoksen" 4:s painos, jota laadittaessa on yksityiskohtia myöten seurattu senaattori *Richard Idestam*in valmistaman ruotsalaisen lakiteoksen samalla kertaa ilmestynyttä toista painosta. Suomennostyön on suorittanut lakit. kand. *E. W. Walldén*; kieliasun tarkastamiseen ovat prof. *Allan Serlachius* ja maist. *J .G. Sonck* tehokkaasti osaa ottaneet. Teoksen julkaisua varten Seura on saanut 13,000 markan suuruisen valtioavun.

13) *Eliel Aspelin-Haapkylä*, „Suomalaisen teatterin historia III, Nousuaika 1879—93". Tärkeä ja mieltäkiinnittävä ajanjakso teatterin historiassa on täten tekijän kynästä laajana ja tyhjentävänä esityksenä ilmestynyt. Kun tämän vuoden

kuluessa viimeinen, 4:s, nykyaikaan saakka ulottuva osa valmistuu, on Suomalaisen näyttämön tähänastiselle historialle omistettu muistomerkki valmiina ja sivistyshistorialliseen kirjallisuuteemme saatu merkittävä lisä.

14) Uusi painos *Kiven* „Valittuja teoksia“ sekä ylipainokset näytelmistä „Nummisuutarit“, „Karkurit“, „Kihlaus“, „Yö ja päivä“, „Margareta“ sekä „Lea“. Valittujen teosten nyt ilmestyneen painoksen siro asu on taiteilija Tandefeltin ansiota.

15) *Adolf Ivar Arwidsson*in „Tutkimuksia ja kirjoitelmia“. Kuuluu toisena numerona „Suomalaisuuden syntysanoja“ sarjaan, joka tulee sisältämään kansallisten suurmiestemme kirjotuksia suomenkielisessä asussa. Suomentaneet maist. *Severi Nuormaa* ja toht. *Edv. Rein.* Kokoelman edelle on johdannoksi asetettu esitys Arwidssonin elämänvaiheista, joka suurimmalta osaltaan on Arwidssonin omatekoisen, vuoteen 1823 ulottuvan elämäkerran käännöstä. Alkuperäinen elämäkerran käsikirjotus säilytetään Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa; suomentajilla on ollut käytettävänään valtioneuvos Danielson-Kalmarin siitä toimittama kopia. Jatkon elämäkertaan on laatinut toht. Rein.

16) Uusi painos *H. Herkner*in „Työväenkysymyksestä“. Tämä uusi painos, jonka pohjana on saksalaisen alkuteoksen 4:s painos, on edeltäjäänsä verrattuna täydelleen itsenäinen teos. Laajan teoksen runsaasti aikaa kysyneen suomennostyön on suorittanut maist. *S. Latvala* sekä tarkastustyön prof. *O. E. Tudeer.*

17) *Goethen* „Iphigenie auf Tauris“ nimisen murhenäytelmän *Eino Leino* on suomentanut „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ varoilla, joka Seuralle tarjosi teoksen julkaistavaksi.

Painossa on:

1) Lehtori *B. F. Godenhjelm*in Saksalais-suomalaisen sanakirjan uusi laitos. Jälkimäinen osa. Ladottu 149:s puoliarkki, sanaan „Stellen“. Käsikirjotusta *t* kirjaimen puoliväliin.

2) „Suomen kansan sävelmiä“. Toinen jakso. Laulusävelmiä. Painosta toimittaa toht. *I. Krohn.* Kymmenes vihko juuri painosta valmistumassa. Yksi arkki yhdettätoista vihkoa ladottu.

3) Inkerin runosävelmät. Suomen kansan sävelmäin IV:ttä jaksoa. Toimittaja maisteri *Armas Launis*, joka itse on suuren osan aineksista kerännyt. Julkaisu paisunee noin 18 painoarkin laajuiseksi, joista nyt on 17:s ladottavana. Valmistuu keväällä.

4) Venäläis-suomalainen sanakirja. Toimittaa maisteri *P. Kijanen*. 45:s puoliarkki ladottu. Käsikirjotusta valmiina sanaan правдиво.

5) Venäläis-suomalainen koulusanakirja. Toimittaa maist. *P. Kijanen*. 12 puoliarkkia painettu.

6) Mikael Agricolan Rukouskirjan uusi painos. Kun Suomessa ei ole täydellistä rukouskirjan kappaletta, on täydennykseksi saatava Ruotsista lainaksi toinen kappale. Tätä koskeva kirjevaihto on tätä nykyä paraillaan ja toivoa lienee siitä, että Upsalan kirjastosta kappale saadaan käytettäväksi. Teos, josta toimitetaan näköispainos kivipainossa ja jonka julkaisuun Kirkkohistoriallinen Seura ottaa osaa, valmistuu tänä vuonna. Painatustyötä valvoo prof. *J. Gummerus*.

7) Sanapoimintoja välilehtisestä Jusleniuksen sanakirjasta. Toimittaja *A. V. Koskimies*. 2 arkkia painettu. 100:nteen sivuun ladottu.

8) Seuran kansanrunouskokoelmain lisäluettelo. Toimittaa maist. *V. Salminen*. Ladottu 66 siv.

9) Kalevalan selitysten uusi laitos, joka tulee sisältämään: johdannon, sana- ja asiaselitykset, kieli- ja runo-opin, selonteon ynnä näytteitä sävelmistä, nimien luettelon sekä lyhyen sanaluettelon. Pääosan, sana- ja asiaselitykset, tohtori *Niemi* on uudelleen toimittanut käyttäen runonkeräysmatkoillaan kertyneitä sanastollisia ja muita muistiinpanojaan sekä näiden rinnalla Lönnrotin ja muiden antamia selityksiä. Selityksiin tulee sirotettavaksi joku määrä kansatieteellisiä esineitä y. m. esittäviä pienoiskuvia. Muutkin selitysten eri osat tulevat esiintymään uudistettuina: runo-oppi prof. *J. J. Mikkola*n täydentämänä, selonteko sävelmistä maist. *Launiksen* sekä nimien luettelo prof. *Krohn*in laatimana. Johdanto ja kielioppi pysyvät ennallaan. 8:tta arkkia ladotaan, 2 arkkia painettu.

10) *J. N. Lang*in „Vesioikeuden luentoja“ on nyt por-

mestari *V. Anthonin* suomentamana ja tuomari *V. Blåfieldin* tarkastamana käsikirjotuksena valmis ja juuri painoon pantu. Valmistuu tänä vuonna.

11) Lehtori *P. Cajanderin* suomentama *Shakespearen* „Turhaa lemmen touhua“ on nyt kokonaan painettuna.

12) Samalla suomentajalla *Shakespearen* „Mitä mikin tahtoo“, ladottuna 3 arkkia.

(Katso lisäksi yllä olevaa tänä vuonna toimitettaviksi päätettyjen uusien teosten ja uusien painosten luetteloa.)

Tekeillä ennen mainittujen lisäksi:

1) „Yhteissuomalainen äännehistoria“ prof. *E. N. Setälällä.* Tekijä on edelleen jatkanut äännehistoriaa koskevia tutkimuksiaan, tehden m. m. viime kesänä tutkimusmatkan vatjalaisten luo, joiden kielestä on liian vähän aineksia olemassa. Työ on ollut muiden tutkimusten sekä erityisten julkisten tointen vuoksi tuontuostakin keskeytyneenä.

2) *Shakespearen* draamojen suomennoksia toht. *P. Cajanderilla.* Suomentajalla on vielä jäljellä olevat Shakespearen draamat melkein kaikki suomennettuina, ja toivottavasti suomennosten viimeistely edistyy niin, että ne verraten läheisessä tulevaisuudessa kaikki painosta valmistuvat.

3) Uudet painokset *Shakespearen* draamoista „Julius Caesar“, „Macbeth“ ja „Venetsian kauppias“. Käännökset on suosiollisesti luvannut tarkastaa suomentaja, toht. *P. Cajander.*

4) Valikoima *F. Cygnaeuksen* teoksia. Suomennostyö on ollut pitemmän aikaa seisahduksissa alkuperäisen kääntäjän jouduttua muihin toimiin. Valikoima runoja ja osa suorasanaisia kirjotuksia käännettynä.

5—8) Vanhan Kalevalan kokoonpanoa koskeva tutkimus, Vienan läänin runot (lyyrilliset runot ja loitsut), Suomalaisen kansanrunouden keräämisen historia ja Sjögrenin omatekoisen elämäkerran suomennos, joita kaikkia varten alustavia töitä on tehty, ovat nyt tekijän, toht. *A. R. Niemen* ulkomaanmatkan takia keskeytyneet.

9) „Suomalaisten kalastus", toht. *U. T. Sireliuksella.* IV:s, verkkokalastusta käsittelevä osa käsikirjotuksessa valmiina, lopullista viimeistelyä vailla. Teokseen liittyy täydellinen kalastussanasto viittauksin tekstiin ja kuviin.

10) Inkerin runot maist. *V. Alava*lla. Käsikirjotusten vertaamista jatkettu.

11) Suomalais-saksalainen sanakirja tohtori *G. Schmidt*illä. Ainesten keruu päättynyt. Toimittaja toivoo pääsevänsä irti muista töistään, niin että tänä vuonna voisi, jos kesäksi jää Suomeen, saada painatuksen alkuun.

12) Selonteko Seuran hallussa olleista ja olevista rahastoista ja lahjotuksista maist. *O. Hallstén*illa. Aineksia koottu.

13) Tutkimus Elias Lönnrotista kielentutkijana ja suomenkielen viljelijänä prof. *E. N. Setälä*llä. Lisäaineksia on jonkun verran kerätty.

14) „Suomen lounaismurteiden äännehistoria" III. Yhteissuomalainen katsaus. Ascendentti esitys. Tekeillä toht. *H. Ojansuu*lla.

15) Nykyisen kirjakielen sanakirja. Saatu muutamia uudemmasta kirjakielestä poimittuja sanakokoelmia.

16) Suomalais-ruotsalainen ja ruotsalais-suomalainen liikesanasto. Sanaston ainekset koottu Suomen Liikemies-yhdistyksen ja Kotikielen seuran toimesta. Toimitus uskottu maist. *J. Kovero*lle, joka tänä vuonna saanee ruotsalais-suomalaisen sanaston käsikirjotuksen valmiiksi.

17) Lyhyempi keräelmäsanasto. Toimittaa leht. *M. Airila.* Työ ollut keskeytyneenä.

18) Ranskalais-suomalainen sanakirja, toimittaa toht. *E. Hagfors.* Käsikirjotusta valmiina *rapport* sanaan. Työtä on lehtori *J. Poirot* suosiollisesti tarkastanut.

19) Suomalaisen kirjallisuuden luettelon 6:s, vuodet 1901—6 käsittävä lisävihko kirjaston amanuensilla, yliopp. *S. Pakarisella.* Lippuluettelo on valmiina ja toimitustyö niin pitkälle edistynyt, että käsikirjotusta ensi tilassa voidaan painoon lähettää. Työtä on prof. *Vasenius* suosiollisesti luvannut valvoa.

20) Suomalaisen kirjallisuuden 7:s lisävihko. Vuosien 1907 ja 1908 kirjallisuus on lueteltu. On ryhdytty keskusteluihin tämän sarjan siirtämisestä toiselle kustantajalle 7:nnestä lisävihosta alkain.

21) Kertomukset muinaisista finneistä. Kokoelma islantilaisissa ja skandinaavilaisissa saduissa tavattavia tietoja finneistä. Toimittaa prof. *K. Grotenfelt.* Tiedot etsitty, kopioitu ja järjestetty.

22) Virolais-suomalainen sanakirja toht. *O. Kaltaalla.* Sanakirjaa varten on toimittaja lukenut uudempaa virolaista kirjallisuutta ja merkinnyt sanoja. Työ keskeytetty.

23) Virolainen lukukirja. Toimittaa yliopp. *G. Suits.* Aikomus on teokseen ottaa valikoima 19:nnen vuosisadan virolaisten kirjailijain kirjotuksia. Ainesten keräystä on jatkettu. Julkaisija toivoo saavansa teoksen syksyksi painokuntoon.

24) Englantilais-suomalainen sanakirja. Toimitettavaksi annettu neiti *Hanna Granström*ille. Muilta tehtäviltänsä ei toimittaja ole työhön tähän asti voinut ryhtyä, mutta toivoo tänä vuonna pääsevänsä työhön käsiksi.

25) „Suomalaisen teatterin historia" prof. *E. Aspelin-Haapkylä*llä. Neljäs osa, joka esittää lyhyin piirtein teatterin uusimman historian, valmistuu tämän vuoden lopulla. Lisäksi tähän osaan tulee liitettäväksi koko ohjelmisto ja aakkosellinen henkilöluettelo.

26) *J. V. Snellman*in „Idee der Persönlichkeit" teoksen suomennos toht. *Z. Castrén*illa. Teosta on osa suomennettu ja koottu aineksia alkulausetta varten, jossa suomentaja aikoo esittää Snellmanin uskonnonfilosofista kantaa.

27) Suomalais-virolainen sanakirja. Toimittaa ylioppilas *J. Aawik.* Sanakirja suunniteltu noin 500—600 sivun suuruiseksi. Käsikirjotuksessa valmiina *v*-kirjaimeen. Joutuu tänä kevännä painoon.

28) *Yrjö-Koskinen,* „Kansallisia ja yhteiskunnallisia kirjotuksia". Aineksien keruuta kolmatta osaa varten alotettu.

29) Viron loitsut. Toimitustyöhön on ryhtynyt yliopp. *G. Suits.* Teos on aiottu II:ksi osaksi Hurtin „Monumenta"

teosta. Työ on ollut viime vuoden seisauksissa, mutta valmistunee painokuntoon kevään kuluessa.

30) Vierasperäisten sanain luetteloa varten on jatkettu poimintatöitä. Aikaisemmin viivatuista teoksista on sanat merkitty lipuille. Vankilanjohtaja J. W. Castrén on ystävällisesti suorituttanut näitä mekaanisia töitä niin kuin jo aikaisemminkin Söörnäisten kuritushuoneessa, jotenka työ ei ole Seuralle kustannuksia tuottanut.

31) *A. Aarne,* Satujen luettelo. Läpikäyty suuri osa Seuran satukokoelmista. Työtä varten tekijä on suunnitellut erikoista systeemiä, jota julkaisutyössä olisi seurattava ja jonka valmistelussa häntä ovat avustaneet prof. Krohn, toht. O. Hackman ja pari ulkomaalaista satujen tutkijaa. Käsikirjotus valmistunee joulun ajaksi. Luettelon painatuksen kustantaa Suomalainen Tiedeakatemia.

32) Uusi Suomen kansan arvotusten kokoelma. Työ joka on uskottu maist. *J. V. Lehtoselle,* on ollut keskeytyneenä toimittajan ulkomaan matkan takia.

33) *Julian Serlachius,* „Lärobok i sakrätten enligt gällande finsk rätt“. Suomentajaksi lupautuneen lakit. kand. *Ph. Suurosen* kuoltua on uutta suomentajaa tiedusteltu. Näytekäännös piakkoin tarkastukseen valmis.

34) Teoksesta „Die Kultur der Gegenwart“ sen II osan 8:sta osastosta seuraavat kirjotukset otettu julkaistaviksi: *Rud. Sohm,* „Bürgerliches Recht“, *Karl Gareis,* „Handels- und Wechselrecht“ ja *Ferdinand von Martitz,* „Völkerrecht“. Teokset on „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ yhteiskuntataloudellinen osasto ehdottanut suomennettaviksi. Edistämisrahaston toimikunnan kertomuksessa suomennostyöstä annetaan seuraavat tiedot: Kaksi edellistä on uskottu käännettäväksi lakit. kand. *Onni Karhuselle,* joka jo on puolet työstänsä suorittanut jättäen sen osan osaston valitsemalle tarkastajalle lakit. toht. *F. O. Liliukselle.* Von Martitzin kirjotuksen suomentaminen on uskottu kamreeri *V. K. Simeliukselle,* joka sitä jo on alottanutkin, vaikka valtiopäivätyö ja virkatointen muutos sitä sittemmin ovat viivyttäneet.

35) Maisteri *V. Alavan* kokoelma Tverin karjalaisilta koottua kansanrunoutta.

36) Uusi painos *L. Lindelöf*in „Oppikirjasta analyytillisessä geometriassa". Sen johdosta että Seuran v. 1876 toimittama, lehtori K. Suomalais-vainajan kääntämä suomennos on loppuun myyty, on Seura päättänyt toimituttaa uuden suomennoksen mainitusta oppikirjasta, jota varten yliopisto on Seuralle myöntänyt 1,200 markkaa painatusapua. Uuden painoksen toimittajaksi on lupautunut maist. *Kuusi.* Teoksen toivotaan valmistuvan syyslukukauden alkuun.

Murteiden y. m. sanavarain keruu. Äänneopillisia tutkimuksia.

Kielitieteellisen valiokunnan jäsenen toht. *E. A. Tunkelon* vuosikatsauksen perustuksella annamme viime toimivuoden työstä seuraavat tiedot.

Suomen murteiden sanavaraston keräystavassa ei ole tämän toimivuoden kuluessa tapahtunut oleellista muutosta: on edelleenkin käytetty kielitieteellisiä opintoja harjottavia ylioppilaita stipendiaatteina ja muillekin työhön halukkaille annettu samoja ohjeita ja lainattu samoja keräilytarpeita kuin edellisinä vuosina. Uutta on keräystavassa se, että Virittäjässä julkaistuja murresanapoimintoja on eripainoksina levitetty osaksi ylioppilaille, osaksi eräihin oppikouluihin ja seminaareihin. Vaikka tähänastinen tulos ei tosin ole kovin runsas, lienee tämä murresanaluettelojen levittäminen, niin toht. Tunkelo arvelee, sopivasti kehitettynä, tehokkain keino, millä harvinaisempain sanain leviämisalueista voidaan tietoja saada.

Mainitun keräystavan tuloksia on joka tapauksessa se ilahuttava seikka, että kerääjäin ja keräysten lukumäärä on tänä vuonna suurempi kuin ennen: sanalähetyksiä on saatu 87 75 eri lähettäjältä. Joskin näin keräilijäin ja keräysten luku-

määrä on kasvanut, niin toiselta puolen sanalippujen lisäys, joka alla olevasta tilastosta näkyy, on paljoa pienempi kuin edellisinä vuosina (tänä vuonna 25,780, viime vuonna 41,920, sitä edellisenä 44,030), etupäässä kuitenkin siitä aiheutuen, että neljä tämänvuotisista stipendiaateista ei vielä ole keräyksiään Seuralle antanut. Maakunnittain sanaliput jakaantuvat seuraavasti.

	3. III. 09.	Lisäys.	2. III. 10.	3. III. 09.	2. III. 10.
Häme	80,304 +	7,014 =	87,318 eli	15,52 %	16,08 %
Karjala	79,069 +	817 =	79,886 „	15,29 „	14,71 „
Lappi	144 +	000 =	144 „	0,03 „	0,03 „
Pohjanmaa	103,222 +	3,778 =	107,000 „	19,96 „	19,71 „
Satakunta	93,963 +	2,543 =	96,506 „	18,17 „	17,78 „
Savo	104,249 +	2,744 =	106,993 „	20,16 „	19,71 „
Uusimaa	31,102 +	3,244 =	34,346 „	6,02 „	6,33 „
Vars.-Suomi . . .	20,881 +	5,471 =	26.352 „	4,04 „	4,80 „
Vermlanti	210 +	— =	210 „	0,04 „	0,04 „
Paikka epätietoinen	3,935 +	234 =	4,169 „	0.76 „	0,77 „

Sanalippujen koko lukumäärä, joka jo viime vuonna nousi yli puolen miljoonan (517,080), on nyt 542,924. Lisäksi tulee vielä muutamia tuhansia vihkoihin, arkeille, keräilysanastoihin merkittyjä sanoja.

Systemaattinen sanaston keruu on seuraavilla paikkakunnilla kerinnyt yli sanaston puolivälin: Heinävedellä kerättynä ja tarkistettuna, Kurikassa kerättynä kaikki; Nakkilassa kerättynä kaikki, tarkistettuna *A — vaakasuora* (90 %); Jämsässä kerättynä *A—tuputtaa* (87 %); Tottijärvellä kerättynä *A—rytkähtää, S—valokuvaaja* (84 %); Kymissä *A—hella, I—täällä* (79 %), Ilomantsissa yhteensä 69,5 %; Suur-Savossa ja lähipitäjissä 69,5 %; Kannuksessa *A—P* (63,5 %); Metsämaalla *A—Ö*, mutta kokoelma ei ole täydellinen; Enossa *A—somistaa*, kokoelma paikoin vaillinainen.

Puheenalainen keruutyö on tänä vuonna tuottanut kuluja noin 2,440 mk sekä niinä 11:nä vuonna, joiden kuluessa työtä on suoritettu, kaikkiaan 35,664 mk. Kumpaankin summaan on kuitenkin vielä lisättävä koteloitten, paperin, ohjevihkojen painatuksen y. m. tuottamat kustannukset.

Keväällä lähetettiin työhön yksitoista stipendiaattia; niistä kaksi, yliopp. Väinö Varmanen ja Ilmari Jäämaa, kaakkois-Hämeeseen, jossa heidän tuli, edellisen Asikkalassa, jälkimäisen Heinolan maaseurakunnassa, jatkaa kaakkois-Hämeen murrealueen jo ennemmin alotettua sanaston keräystä; kolmas, yliopp. Selma Patajoki, keski-Hämeeseen jatkamaan sanaston tutkimusta Jämsässä; kaksi, ylioppilaat Heleena Tiinus ja Emma Reinikainen, Karjalaan, jossa oli jatkettava jo ennen alotettua keräystä; kaksi Pohjanmaalle, joista toisen, yliopp. Anni Paloheimon, oli jatkettava keräystä Kemijoen, ja toisen, yliopp. Emmi Häll'in Tornionjoen suupuolella; yliopp. J. Varpela Satakuntaan tarkistamaan Nakkilasta ennen kerätyn sanaston loppupuolta; kaksi tuli Uudenmaan osalle: yliopp. Laina Porkka keräämään vähän tunnettua merenkulku- ja kalastussanastoa Suursaarelta ja yliopp. M. Suortti Vehkalahdelta; ja vihdoin sai Varsinais-Suomi osalleen kaksi, joista toinen, yliopp. A. J. Meri, ryhtyi Pyhämaan Luodon, toinen, yliopp. Eemil Saarimaa, Mynämäen sanaston jatkajaksi. Savoon ei halukasta stipendiaattia ole tarjoutunut. Kaikki nämä stipendiaatit ovat olleetkin työssä alueillaan, joskaan neljä heistä vielä ei ole, syystä tai toisesta, jättänyt tuloksiansa Seuran haltuun.

Kansankielen sanakokoelmia ovat lähettäneet seuraavat 78 kansalaista: yliopp. Armas Aavikko (kahdesti), yliopp. G. Aejmelaeus (2), hra P. Angervo, yliopp. A. P. Arvelo, semin. Eino Eeltonen, maist. R. Engelberg, toht. K. A. Franssila (2), kansak.-op. F. J. Heininen (2), semin. J. Helo (2), A. Huokuna (2), H. I. Jartti, T. Jokiniemi, yliopp. Ilmari Jäämaa, kiertok.-op. Mimmi Kallankari, sem. Ant. Kallioniemi, J. Kangasperko, Frans Kaseva, yliopp. Toivo Kaukoranta, lyseol. T. Kiiskinen, semin. Kust. Kivikoski, semin. A. Knaapi, yliopp. Kaaperi Kivialho, yliopp. H. Kokkonen (2), semin. J. Korhonen, S. Korhonen, maanvilj.-lys. A. Korvenoja, opett. J. W. Kotikoski, semin. Edvin Laaksonen, T. Lahti, lyseol. Eero Lehikoinen, maanvilj.-lys. M. Lehtinen, semin. Ales Lehtonen, kansak.-op. Eevert Leino, kansak.-tark. O. A. F. Lönnbohm (2), kansak.-op. Kust. Mattila, past. K. E. Meno, yliopp. Arvo Meri, maan-

vilj.-lys. E. Nousiainen, semin. O. S. Nuotio, yliopp. H. Nurmio, semin. Selim Orpo, yliopp. neiti Anni Paloheimo, yliopp. neiti Selma Patajoki, semin. A. Perho, maist. Väinö Perttola, yliopp. neiti Laina Porkka, semin. Otto Pälve, O. A. Raitamaa, hra Isak Rantanen, maanvilj.-lys. I. Relander, lyseol. Arvi Ryynänen, kansak.-opett. Kalle Saarala, Frans Saarelma, semin. N. Saari (2), yliopp. Eemil Saarimaa (3), semin. F. Saloranta, maanvilj.-lys. E. Siikaniemi, semin. Aug. Simula, Alfr. Soini, A. Suomela, E. M. Taimi, lyseol. Lauri Tanskanen, maatal.-neuv. K. Tanttu, semin. J. Teräs, kansak.-op. Juhani Tuokkola, J. Tyyskä (2), semin. Eino Vaahtera, J. Wahl, Yrjö Vankka, yliopp. Väinö Varmanen, J. Varpela, semin. V. J. Vastamäki, ylimetsänhoit. Emil Wichmann, insin. Lennart Wichmann, semin. Eemil Viteli.

Karjala-aunuksen sanastoa on karttunut yht. n. 5,280 sanalippua, joista suurimman osan, n. 5,000 sl., on kerännyt maist. E. V. Ahtia Seuran stipendiaattina Suojärveltä, jossa hän mainitsee löytäneensä melkein tyhjentymättömän varaston kuvakieltä ja sananparsia. Hra A:lle on myös kertynyt joku määrä folkloristisia aineksia.

Lyydiläismurteiden sanaston keruuta varten on myönnetty maist. J. Kujolalle 600 mk:n suuruinen matkaraha. Tuloksina on tähän asti saatu Sununsuun sanasto 2,975 sl. Maist. K. ei ole rajottanut työtään yksin tähän kylään, vaan on tarkastanut laatimansa äännehistoriallisesti tärkeäin sanain luettelon 12 eri kylässä. Lisäksi hän on koettanut saada lyydiläismurteiden rajat selville ja huomauttaa, että itse lyydiläismurteetkin voi useampiin ryhmiin jakaa.

Kirjakielen sanavaroja on saatu kahdelta eri lähettäjältä, tarkastaja O. A. F. Lönnbohmilta ja maist. E. V. Ahtialta yht. n. 10,386 sanalippua.

Äänneopillisia tutkimuksia varten on myönnetty 250 mk. maist. J. Lauroselalle, joka 2 kuukauden aikana tutki

Etelä-Pohjanmaan murretta tarkastellen samalla kirkonarkistoissa olevia vanhoja kirkonkirjoja y. m. Tutkimuksensa tuloksina hra L. mainitsee joukon murresanojakin. — Samansuuruisen matkarahan sai yliopp. P. Nyberg Kuusamon murteen tutkimista varten. Joukon vanhoja asiakirjojakin hra N. on saanut haltuunsa. — Allekirjottaneelle M. Airilalle on myönnetty 150 mk:n apuraha äänne-opillisia tutkimuksia varten Perä-Pohjolassa; stipendi on kuitenkin sairauden takia toistaiseksi jäänyt käyttämättä.

Vihdoin mainittakoon, että maist. O. Tuorila on lähettänyt Seuralle n. 500 sanalippua, joihin hän on merkinnyt sellaisia venäläisestä kirjallisuudesta löytämiään sanoja, joita ei sanakirjoissamme tavata.

Kalevala-juhla. Kansanrunouden keräys. Kansatiede.

Vuosikertomuksessa emme voi jättää mainitsematta, että Kalevalan ilmestymisen 75-vuotispäivää, helmikuun 28:tta päivää, joka maassamme kansalliseksi juhlapäiväksi muodostuen käänsi yleisen huomion Kalevalaan ja kansanrunouden tutkimukseen, Seurakin puolestaan yksinkertaisella juhlallisuudella vietti. Seuran Esimiehen tässä tilaisuudessa pitämä esitelmä Kalevalan merkityksestä sivistyselämässämme on sellaisenaan pöytäkirjaan liitettynä. Kokouksessa Seura sai vastaanottaa useita lahjotuksia: prof. Setälän kautta prof. P. E. Pavolinilta upean Kalevalan italiannoksen, varatuomari John Svanljungilta joukon Lönnrotin käsikirjotuksia ja kirjeitä sekä kirkkoherra A. Neoviukselta runsaan kokoelman tutkimusten luonnoksia, vanhoja kuulutuksia y. m. erikoisesti Sakkolan pitäjän oloja valaisevia asiapapereita, lisäksi Valvojan toimitukselta Valvojan molemmat Kalevalavihot sekä ne käsikirjotukset, joissa Kalevalan vielä elossa olevat kääntäjät kertovat Kalevalatyöstänsä sekä Kalevalasta saamistaan vaikutteista. Toisessa paikassa on jo mainittu, että samana päivänä oli laskettu kauppaan prof. Krohnin „Kalevalan runojen historia“ valmiina teoksena ja että saatet-

tiin ilmottaa Valmistusvaliokunnan ehdottaneen Seuralle huomattavaa uutta kirjallista yritystä, suomalaista mytologiaa, jota prof. Krohn on ryhtynyt laatimaan. — Juhlasalia koristivat taiteilija Alpo Sailon tekemät runolaulajain rintakuvat, tuloksia hänen Seuran myöntämällä 600 mkn suuruisella stipendillä tekemästään matkasta.

Vuoden kuluessa on arvokkaita kansanrunouskokoelmia Seuran huostaan saatu. Ensi sijalla meidän on mainitseminen tarkastaja *A. A. Lähteenkorvan* ainoalaatuinen sävelmäkokoelma, joka maist. A. Launiksen alotteesta on lunastettu 3,000 markan suuruisesta summasta ja nyt suurimmaksi osaksi jo on Seuran hallussa. Sävelmät, jotka erinomaisella tarkkuudella on muistiin pantu, on kerätty sangen laajoilta alueilta Suomesta, Venäjän Karjalasta, Karjalan kannakselta, Virosta sekä Inkeristä enimmäkseen 1870-luvun loppupuolella (vuosina 1877, 1878, 1879, osa myös 1888, 1871, 1872 y. m. vuosina). Kokoelma sisältää noin 850 vanhaa runosävelmää, parisensataa uudempaa sävelmää sekä vielä joukon kanteleensoittoja. — Maist. *R. Engelberg*iltä, joka omasta alotteestaan ja enimmäkseen omalla kustannuksellaan on keräystoimeen ryhtynyt, Seura on vastaanottanut Itä- ja Pohjois-Suomesta sekä Venäjän Karjalasta kerätyn n. 2,700 numeroa laajan, historiallisia, etupäässä Isonvihan aikaan palautuvia paikallistarinoita sisältävän kokoelman. Sama seikka, mikä kansanrunoissa, huomataan näissä saduissakin: jotkut henkilöt keräävät ympärilleen suuren joukon mainetöitä, jotka alkujaan ovat voineet lähteä hyvinkin eri lähteistä, ja täten, maist. E:in käsityksen mukaan, aineksista pitäisi voida kokonaisuus, eheä tarusikermä syntyä. Arvokkaasta, kiitollisesti vastaanotetusta kokoelmasta Seura suoritti 500 mk. toimituspalkkiota sekä 200 markan suuruisen kirjapalkkion.

Seuran stipendiaateista ovat useimmat jo Seuralle jättäneet keräystensä tulokset. Yliopp. *E. Saarimaa*, jolle on myönnetty 200 markan suuruinen stipendi kansanrunouden keruuta varten Varsinais-Suomessa, on tuonut rikkaan ja hyvin toimitetun kokoelman, 132 satua ja tarinaa, 163 kehtolaulua, 700 taikaa y. m. sisältävän. Hra *J. Lukkarinen*, joka viime

keväänä sai 300 markkaa Pohjois-Karjalassa suoritettavia keräyksiä varten sekä 100 markkaa Inkerin kansanrunouden keräämiseksi, on Karjalasta saaliinaan tuonut runsaan erilaista kansanrunoutta sisältävän kokoelman, kansatieteellisen kertomuksen sekä tietoja karjalaisista suvuista, asutusoloista y. m. Inkeristä hra L. on tuonut sananlaskukokoelman, jonka hän tohtori A. V. Koskimiehen sananlaskujulkaisua käyttäen on kerännyt, sekä sen lisäksi 767 neljännesarkkia runoja, satuja, kansatieteellisiä ja mytologian alaan kuuluvia kertomuksia. Sananlaskutyö on ollut kerääjälle työläs ja harmillinen suoritettava, koska tarkkaan varmuuteen monenkin sananlaskun käytöstä oli vaikeaa millään muotoa päästä. Matkakertomuksessaan hra L. kuvailee Inkerin suomalaisten elämää ja oloja: kansallistunnetta ei ole, venäläistyminen edistyy. Ensi kesää varten on Seura tälle uutteralle kerääjälle jo luvannut stipendin kansanrunous- ja kansatieteellisiä tutkimuksia varten Inkerissä. — Sananlaskujen keräystä varten Saimaan ympäristöpitäjissä yliopp. neiti *Ida Mikkoselle* myönnettiin 150 mkn suuruinen stipendi; nti M. piakkoin tuo Seuralle keräyksensä tulokset. — Kansanrunouden keräystä varten Viron Karjalassa on hra *I. Marttinin* saanut 75 mk, jonka vastineeksi hra M. on lähettänyt seuralle pari pienehköä kokoelmaa.

Kansansävelmäin keräystä varten Varsinais-Suomessa on myönnetty hra *V. Pesola*lle 100 markkaa sekä hra *O. Suolahdelle* 150 mk ynnä 100 mkn lisä, jos hra S. kerää joikuja Vienan läänistä. Edellinen näistä on jo Seuralle kokoelmansa tuonut.

Kansanrunouden keräyksen yhteydessä mainittakoon, että vuosina 1901—7 saapuneista taijoista toht. *V. J. Mansikka* Seuran pyynnöstä on ryhtynyt laatimaan sana- ja asialuetteloa, joka on välttämätön, jotta tutkijat voisivat kokoelmia hyväkseen käyttää.

Kaksi vuotta elänyt Seuran kustantama kansanrunouden kerääjäin ja tutkijain lehti „Antero Vipunen“ on vuoden 1909 päättyessä lakannut ilmestymästä. Kun „Kotiseutu“ „Antero Vipusen“ toimittajan sanain mukaan, on se Vipunen, joka tämän

pikku Antero Vipusen on niellyt tuhatmalköiseen mahaansa, on vain toivottava, että uusi lehti puolestaan yhtä vireästi ajaa kansanrunoudenkin asiaa kuin edeltäjänsä.

Kansatieteellisen tutkimuksen alalta on ensi sijassa mainittava opettaja *S. Paulaharjun* „Kansatieteellinen kuvaus Pohjois- ja Itä-Karjalan rakennuksista“, johon liittyy yli 600 numeroa käsittävä kuvasto. Tutkimus kuvastoineen on hra Paulalaharjun aikaisemmin Seuran stipendillä tekemän tutkimusmatkan tuloksia, mutta niin viimeistelty, että se asiantuntijan lausunnon mukaan jo sinään on kappale Karjalan rakennushistoriaa. Kokoelman, jonka taitavasti piirretyt kuvat erikoisesti kiinnittävät huomiota, on Seura lunastanut 700 markalla. — Viime kesänä hra Paulaharju, jolle Seura oli jälleen myöntänyt 250 mkn stipendin samanlaista keräilyä varten, „mittasi maata“ noin parisen tuhatta kilometriä Karjalan kannaksella. Retken tuloksina keräilijä mainitsee: valokuvia yli 140, piirustuksia rakennuksista, niiden eri osista, koristuksista y. m. neljättä sataa, rakennusten ja rakennusryhmäin pohjakaavoja lähes puolitoistasataa sekä muistiinpanoja n. 50—60 kirjotusarkkia. Kokoelma tulee aikanaan Seuralle esitettäväksi. Taitava ja harras keräilijä ansaitsee näistä töistään erikoiset kiitokset.

Kansatieteellisiä tutkimuksia varten Inarin Lapissa antoi Seura yliopp. *L. Itkoselle* 100 mk. Hra Itkonen on lähettänyt hauskan kertomuksen asukasten metsänkäynnistä, m. m. hangas-pyynnistä, joka täälläkin jo on harvinaista, samoin vuomenpyynnistä.

Kansanrunouskokoelmain ja kansatieteellisten kertomusten tämänvuotiset lähettäjät ovat olleet:

Yliopp. Armas Aavikko (kahdesti), hra T. Eronen, opett. H. Haataja (2), koulul. Väinö Hirsjärvi, maist. U. Holmberg, nti H. Hynninen, maist. F. A. Hästesko, yliopp. L. Ikonen, opett. P. Inki, hra Alb. Julmala, nti S. Jämsén, yliopp. I. Jäämaa, nti A. Kallio, hra V. Kallio (2), yliopp. I. Kallio, yliopp. N. Kallio, semin. K. Kalliola, hra E. Kalmari, hra J. P. Kaltiala, opett. Kalle Kalliala, sävelt. H. Kaski, yliopp. T. Kaukoranta, maist. L. Kettunen yliopp. H. Kokkonen (3), yliopp. P. Korpi-

nen (2), maist. A. Koskenjaakko, hra J. W. Kotikoski (2), yliopp. V. Krohn, semin. Iisak Kuha (2), maanvilj. A. Kujala, maist. J. Kujola, opett. A. Kupri, hra Roope Laasanen, koulul. Anna Lassila, maist. J. V. Lehtonen, valokuv. F. Leivo, opett. F. Lempainen, hra A. Lensu, kapellimestari S. Lindpere, hra J. Lukkarinen (2), yliopp. Taavi Marjokorpi, yliopp. L. Merikallio, kaupp. I. Marttiñi (2), hra K. Murtomäki (4), opett. J. Nieminen (2), maanviljelyslys. E. Nousiainen, kauppaopist. H. Oinonen, hra Vihtori Ojanperä, kirkkoh. O. W. Olander, yliopp. A. Paloheimo, opett. S. Paulaharju (2), yliopp. V. Pesola, rva Anna Petersen, opett. V. Potschtareff, opett. H. Pulkkinen, yliopp. A. A. Pulkkinen, maanviljelyslys. O. Rantalainen, opett. F. Saarelma (2), hra K. A. Saarinen, yliopp. E. Saarimaa, sävelt. E. Sivori, nti H. Sonkkila (2), lyseol. L. Tanskanen, yliopp. E. Tikkanen, hra J. Tuokkola, asioits. A. Turunen (4), opett. J. Tyyskä (5), opett. A. Wallinmäki (5), yliopp. J. Varpela, metsäh. E. Wichmann, opett. E. Vihervaara (5), koulul. Kalle Åberg, nti Maria Österberg (3).

Muita toimivuoden tapauksia.

Seura on edelleen kuluneena vuonna saanut vastaanottaa Hänen Majesteettinsa Keisarin suomalaisesta käsikassasta 1,200 markan suuruisen apurahan.

Vuoden kuluessa on Seura kiitollisesti vastaanottanut tiedon eräästä testamentista, joka sisältää aikanaan Seuran hyväksi tulevia säädöksiä.

Kalevalan 75-vuotispäivän muistoksi kehotti Suomalaisuuden Liitto maamme lehdissä julkaistuissa kirjotuksissa kansalaisia antamaan lahjotuksia perustettavaa ja Seuran hoitoon uskottavaa K a l e v a l a r a h a s t o a varten, jonka varoja olisi käytettävä etupäässä Suomen kansan vanhojen runojen julkaisun jatkamiseen. Joitakuita lahjotuksia on tiedossa, mutta vähäiset ovat toiveet siitä, että tämä rahasto kykenisi tehok-

kaasti asiaa eteenpäin viemään. Kalevala-juhlissa kertyneitä varoja ovat vain harvat yhdistykset ja toimikunnat ilmottaneet tähän rahastoon lähettävänsä.

Kutsun johdosta Seura lähetti adressin *Nikolai Gogol*in muistopatsaan paljastamistilaisuuteen Moskovaan. Suomenkielisen adressin, johon oli liitetty venäjänkielinen käännös, vei prof. J. J. Mikkola perille.

Kunnioittaakseen senaattori *Otto Donner*-vainajan muistoa, sen miehen, joka ensimäisenä on ehdottanut, että Kalevalan toisinnot, aineenmukaista järjestystä noudattain, saatettaisiin julkisuuteen, ja joka innokkaasti aikaisempina vuosinaan otti osaa Seuran toimiin, määräsi Seura seppeleen asemasta 100 mk. Otto Donnerin rahastoon.

Niinikään maist. *Viktor Lounasmaa*n haudalla prof. Krohn Seuran puolesta ilmotti annettavan 100 mk. vainajan nimelle perustettavaan rahastoon kiitollisuuden osotuksena siitä, mitä hän jo nuoruudessaan ja edelleen viime vuosiin asti on Seuran hyväksi tehnyt. Rahasumma on liitetty Jalava-Lounasmaan stipendirahastoon.

Toimivuoden aikana on tervehdyslähetystön kautta onniteltu vapaaherra *E. G. Palmén*ia, Seuran historian kirjottajaa, hänen täyttäessään viime marraskuun 26 p:nä 60 vuotta. Samoin lähetystö kävi maaliskuun 8 päivänä onnittelemassa vapaaherra *Sebastian Gripenberg*iä, Seuran talon luojaa, hänen 61:senä syntymäpäivänään. Seuran ystävälle ja työntekijälle, professori *B. F. Godenhjelm*ille lähetettiin onnittelukirjelmä hänen täyttäessään t. k. 7 p:nä 70 vuotta.

Seuran kirjastoon on edelleen vuodeksi 1910 hankittu kaikki suomenkieliset aikakaus- ja sanomalehdet, joiden lukumäärä nyt nousee n. 240:en. Samoin kuin viime vuonna on nytkin suurten kustannusten välttämiseksi käännytty lehtien puoleen kysymyksellä, suostuvatko lähettämään vuosikertansa Seuralle ilmaiseksi. Myöntävä vastaus on saatu 135 lehdeltä — siis tuntuva ja arvokas lahja, joka kiitoksella on mainittava. Samoin on Seura kiitollisesti kirjastoonsa vastaanottanut Kustannusosakeyhtiö Otavan ja K. J. Gummerus Osakeyhtiön viimevuotiset kustannustuotteet.

Julkaisujen vaihtoon on ryhdytty lembergiläisen Ševčenko seuran ja Kuninkaallisen Bayerin Tiedeakatemian kanssa.

Seuran muotokuvakokoelma, johon on tarkotus koota suomen kielen ja kirjallisuuden alalla työskennelleiden kansalaisten muotokuvia, ei ole sanottavasti vuoden kuluessa karttunut. Professori P. E. Pavolini on hyväntahtoisesti lahjottanut Seuralle suurikokoisen heliogravyyrikuvansa; lehtori A. Jalavan valokuvan Seura niinikään on saanut. Jotkut vähäisemmät yksityiset lisät — siinä koko kartuntaluettelo. Kokoelma, jonka tarkotuksena on pelastaa sivistyshistoriassamme mainittavain henkilöiden kasvonpiirteet unhoon joutumasta, ei saisi kansalaisten puolelta itse unhoon jäädä.

Muistettava on tässä yhteydessä ne runolaulajain kiveen veistettäväin rintakuvain kipsijäljennökset, luvultaan 3, jotka Seura on taiteilija Sailolta lunastanut. Lopullisesti ei ole päätetty, mitkä kuvat lunastetaan, mutta yhden tai kahden Shemeikan, Iivana Onoilan ja Ontropo Mellisen kuvat varmaankin lunastettaviin kuuluvat.

Viime kesänä on *Miihkali Perttusen* haudalle Seuran toimesta pystytetty hautakivi, joka on harmaata graniittia, risti valkeata marmoria. Siihen on kaiverrettu sanat: „Runolaulaja Miihkali Perttuni † ³/XI 1899. Hautakiven pystytti Suomalaisen Kirjallisuuden Seura“. — Vuoleen Sohvolassa, Karjalan kannaksella elävälle runolaulaja Ontropolle on annettu 20 ruplan avustus.

Kun se viisivuotiskausi, joksi Holmin rahaston korkoja oli myönnetty Kansanvalistusseuralle, päättyi, päätettiin edelleen 5 vuodeksi antaa tämän rahaston korkoja mainitulle seuralle kansankirjastojen avustamista varten.

Virittäjälle on edelleen vuodeksi 1909 myönnetty kannatusta 600 mk.

„Suomen laululle“ on myönnetty 250 mk. Bachin motetin „Jesu meine Freude“ y. m. suomennoksia varten.

Seuran jäsenet.

Kirjeenvaihtajajäseneksi on kutsuttu Chicagon yliopiston professori *Johann Jakob Meyer*, joka on julkaissut laajan teoksen suomalaisesta kirjallisuudesta „Vom Land der tausend Seen“.

Toimivuoden aikana ovat kuolleet m. m. seuraavat Seuran jäsenet:

Rovasti Edv. W. Borg (jäsen v:sta 1854), hovioikeuden pres. H. G. Borenius, senaattori O. Donner († 17/IX, jäsen v:sta 1859), piirilääk. K. W. Envald (jäsen v:sta 1859), tuomari H. F. Forss, kauppias J. F. Grönlund, fil. toht. O. A. Hainari († 23/I, jäsen v:sta 1893), senaatin ylikielenkäänt. H. E. Heideman, professori E. Hougberg, aktuario G. E. af Hällström (jäsen v:sta 1858), lehtori K. Hämäläinen, senaattori K. F. Ignatius (jäsen v:sta 1864), lehtori A. Jalava († 3/VII, jäsen v:sta 1869), lääninrovasti J. Johansson, lääninmaanmitt. J. H. Juvelius, vankilan joht. Juho Kantele, tehtailija A. T. Lesche, komisioonimaanmittari F. F. F. Lindell, maanvilj. J. K. Litzén, maist. V. Lounasmaa († 11/XII, jäsen v:sta 1865), rovasti J. Mustakallio, kolleegiasessori O. F. Pesonen, laamanni F. W. Procopé, kansak. opett. K. J. Rahikainen, lääninmaanmittari S. I. Sirelius, kenraalimajuri H. A. W. Spåre, lakit. kand. F. Suuronen.

Uusina jäseninä ovat vuoden kuluessa seuraavat kansalaiset Seuraan liittyneet:

Anjala, Toivo, varatuomari, Kivijärvi.
Brummer, O. J., fil. toht., Jyväskylä.
Cederberg, Arno R., fil. kand., Tohmajärvi.
Grönroos, Edv., maanviljelysneuvos, Lappee.
Hakosalo, Heikki, varatuomari, Helsinki.
Hakosalo, Maiju, rouva, Helsinki.
Hurmerinta, K. V., kirkkoherra, Helsinki.
Jahnsson, Hilma Gabriella, maisteri, Helsinki.

Jukonen, Hannes, ylioppilas, Pihlajavesi.
Kahra, Taavi Arvo, fil. kand., Helsinki.
Kalmari, Eino, agronoomi, Sääksmäki.
Katara, Pekka, fil. maist., Tyrvää.
Kaukoranta, Toivo Ilmari, ylioppilas, Tyrvää.
Kotikoski, Aliina, opettajatar, Tyrvää.
Laaksovirta, Aarne, fil. kand., Längelmäki.
Lehtonen, Joh. Vihtori, fil. maist., Hollola.
Mansikka, V. J., fil. tohtori, Viipuri.
Melander, Elsa, professorinrouva, Helsinki.
Moberg, Olga Maria, opettajatar, Helsinki.
Nyberg, Paul Bernhard, ylioppilas, Porvoo.
Palletvuori, Oskar Albinus, pastori, Tyrvää.
Perttola, Väinö, fil. kand., Iitti.
Repo, J., opettaja, Helsinki.
Saarimaa, Eemil Arvi, ylioppilas, Mynämäki.
Sandman, Siiri, opettajatar, Tyrvää.
Sarasto, Karl Albert, pankinvirkamies, Helsinki.
Schlüter, John, fil. maist., Helsinki.
Ståhlberg, Beda Josefina, rouva, Helsinki.
Ståhlberg, Henrik Gabriel, pakkah. tarkastaja, Helsinki.
Söderström, Hjalmar Werner, ylioppilas, Porvoo.
Tallgren, Oiva Johannes, fil. toht., Helsinki.
Teräsvuori, Konrad Gabriel, ylioppilas, Helsinki.
Tuomarila, Kalle, opettaja, Sääksmäki.
Vilkuna, Kyösti, kirjailija, Helsinki.

Helsingissä maaliskuun 16 p. 1910.

M. Airila.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tilinpäätös vuodelta 1909.

Voitto- ja tappiotili v. 1909.

Tuloja:

Keisarillisen Majesteetin käsikassasta saatua apurahaa	1,200: —		
Valtioapua		18,000: —	
Kirjanmyynti		56,886: 72	
Jäsenmaksuja		576: —	
Lahjotuksia, testamentteja ja satunnaisia apurahoja		10,830: —	
Kiinteim. tuottamaa vuokraa		3,594: 80	
Korkoja		8,392: 69	
Seuran hoidossa olevien rahastojen varoilla on suoritettu eri maksuja:			
Stenbergin		400: —	
Holmin		40: —	
O. Furuhjelmin		2,000: —	
K. J. Pylkkäsen		600: —	
Hauvosen		688: 45	
J. Forsmanin		18,104: 40	
Niemisen		550: —	
W. Söderströmin		1,200: —	
Längmanin rahoja		3,000: —	126,063: 06
Osakkeiden arvon lisäystä			5,600: —
Vuoden tappio			39,515: 03
		Yhteensä	171,178: 09

Menoja:

Tekijäpalkkoja	44,966: 35	
Folklorekokoelmia varten	3,046: 75	
Kirjastoa varten	2,865: 78	
Kirjallisia palkintoja ja apurahoja	5,840: —	

Matkarahoja	5,085: —	
Painatus- ja nitomiskustannuksia	65,179: 62	
Palkkoja	9,499: 99	
Lähettämis- ja vakuutuskustannuksia	1,657: 25	
Kiinteimistön ja irtaimiston hoitokustannuksia	4,323: —	
Kaikellaisia menoja	5,638: 32	
Korkoja Seuran eri rahastoille . .	12,947: 58	
Eri rahastoihin siirretty lahjotuksia	4,130: —	
Lahjotus- ja testamenttimääräyksien mukaan on maksettu:		
Historialliselle Seuralle . .	2,000: —	
Neiti Castrénin yhteiskoululle	400: —	
Pylkkäsen perillisille. . .	600: —	
Niemisen perillisille . . .	550: —	
L. Grönroosille	720: —	
Kansanvalistusseuralle . .	1,728: 45	171,178: 09
	Yhteensä	171,178: 09

Bilanssitili joulukuun 31 päivänä 1909.

Varoja:

Kiinteimistö	164,367: 15	
Huonekalustoa	5,500: —	
Obligatsioneja ja osakkeita . . .	163,700: —	
Lundelinin rahaston puolesta maksettu	1,527: 86	
Virolaisia kokoelmia varten maksettu	6,173: 52	
Korkoja	5,546: 50	
Kirjavaraston arvo	350,000: —	
Kassassa rahaa	2,913: 13	
Pääoma-erotus	36,542: 43	736,270: 59
	Yhteensä	736,270: 59

Velkoja:

Eri rahastoja:

A) Rahastoja, joiden pääomaa tahi korkoa Seura saa vapaasti käyttää:

I. Sekä pääomaa että korkoa:

Rabben rahasto	20,000: —	
Blombergin „	60,000: —	
Kellgrenin „	4,000: —	
Langin „	17,660: 57	
Palmgrenin „	3,048: —	
A. Häyrisen „	1,000: —	
G. Paunosen „	2,000: —	
G. Duvaldtin „	10,000: -	
Fredrik ja Mathilda Lehtisen rahasto	1,000: —	
K. A. Leideniuksen rahasto . . .	10,000: —	
Magnus Alopæuksen „ . . .	10,000: —	
F. W. Rothstenin „ . . .	5,000: —	
C. D. Mahlbergin „ . . .	3,000: —	
Adolf Fredrik Molinin „ . . .	13,558: —	160,266: 57

II. Ainoastaan korkoa:

Sirénin rahasto . . .	4,440: —	
Scheningin „ . . .	2,648: —	
Torst. Churbergin „ . . .	10,000: —	
Ahlgrenin „ . . .	185,913: 59	
C. G. Borgin „ . . .	10,600: —	
J. Saleniuksen „ . . .	4,000: —	
Lindemanin „ . . .	25,000: —	
C. G. Grönholmin lahjotusrahasto	3,000: —	245,601: 59

B) Rahastoja, joiden korkojen käyttämisestä on lahjotuskirjassa määrätty:

Collanin rahasto . . .	10,507: 23		
Stenbergin „ . . .	10,000: —		
Holmin „ . . .	2,000: —		
O. Furuhjelmin „ . . .	50,825: —		
K. J. Pylkkäsen „ . . .	23,866: 31		
G. V. Grönfeldtin „ . . .	24,974: 53		
N. Hauvosen „ . . .	17,211: 29		
Jaakko Forsmanin „ . . .	61,943: 79		
Niemisen „ . . .	17,100: —		
Verner Söderströmin „ . . .	20,000: —	238,428: 15	

C) Rahastoja, joiden pääoma on määrättyyn tarkotukseen käytettävä:

E. Lönnrotin rahasto	9,103: 54	
Axel Stenbergin „	2,090: 32	
J. V. Snellmanin muistopatsasrahasto	1,533: 06	
Muotokuvarahasto	407: 98	
Yrjö-Koskisen muistopatsasrahasto	624: 90	
Längmanin rahoja	3,000: —	16,759: 80
Konttokuranttitili		15,214: 48
Lainoja		60,000: —
	Yhteensä	736,270: 59

Helsingissä, 16 p. maaliskuuta 1910.

Onni Hallstén.

Kirjasto ja arkisto.

Numerotietoja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston ja arkiston kartunnasta ja käytöstä. 12/III 1909—12/III 1910.

I. Kirjaston kartuntaerät ja niiden saantilähteet osottaa seuraava kartuntaluetteloon perustuva katsaus:

A) Vaihto tai lahjotukset:

1) Kotimaasta:

a) tieteelliset, talous-, valistus- y. m. seurat ja laitokset:

Kansanvalistusseura	4		kartuntan:roa
Pellervo	13		„
Suomalainen Tiedeakatemia	2		„
Suomalais-ugrilainen seura	5		„
Suomen Evankelis-luther. Pyhäkoulu-			„
yhdistys	2		„
Suomen Historiallinen Seura . . .	1		„
„ Kasvatusopillinen yhdistys	1		„
Suomen Kirkkohistoriallinen Seura	1		„
Suomen Lutherilainen Evankeliumiyh-			„
distys	4		„
Suomen Lähetysseura	3		„
„ Lääkäriseura	1		„
„ Maantieteellinen Seura . .	10		„
„ „ Yhdistys . .	1		„
„ Merimieslähetysseura . . .	3		„
„ Metsänhoitoyhdistys . . .	4		„
„ Muinaismuistoyhdistys . . .	3		„
„ Naisyhdistys	2		„
„ Ruots. kirj. seura	3		„
„ Tiedeseura	23		„
„Valkonauha“-yhdistys	1		„
Ylioppilaskirjasto	1		„
Yliopisto	26	114	„

b) valtion ja kuntain virastot y. m. s.:

Helsingin kunnallishallitus	5		„
Kuopion kaupungin valtuusto . . .	1		„
Luotsihallitus . . , ...	1		„
Maanviljelyksen ylihallitus	10		„
Postihallitus , ...	1		„

Postisäästöpankin hallitus	2		kartuntan:roa
Säästöpankkien tarkastaja	1		"
Teollisuushallitus	8		"
Tie- ja vesirakennusten ylihallitus . .	1		"
Tilastollinen päätoimisto	22		"
Tullihallitus	18		"
Vaivaishoidon tarkastaja	2	72	"

c) aikakauskirjain ja sanomalehtien toimitukset tai omistajat:[1]

Aika	1	Karjalan kävijä . .	1
Aikakauslehti koneenkäyttäjille ja veturimiehille Suomessa . . .	1	Kauppalehti . . .	1
Alempi kansanopetus	1	Keski-Pohjalainen .	1
Armonsanoma . .	1	Keski-Savo . . .	1
Eläinten ystävä . .	2	Kiertolainen . . .	1
Elämän kevät . .	1	Kirjapainotaito . .	1
Finnisch-ugrische forschungen . .	2	Kokkola	1
Heinolan Sanomat .	1	Kolkuttaja . . .	1
Hengellinen Kuukauslehti . . .	1	Kotia kohti . . .	1
Historiallinen aikakauskirja . . .	1	Koti ja kirkko . .	2
Hämeen Sanomat .	1	Koti ja Yhteiskunta	4
Hämeen voima . .	1	Kotikasvatus . . .	1
Hämetär	1	Kuuromykkäinlehti .	1
Ilkka	1	Kylväjä	1
Kaikuja Kajaanista	1	Käsiteollisuus . .	1
Kansakoulun lehti .	1	Kätilölehti . . .	1
Kansan ääni . . .	1	Laatokka	1
		Lahti	1
		Lastu	1
		Lounais-Häme . .	1
		Länsi-Suomen Kristilliset Sanomat .	1
		Maanviljelijä — Jordbrukaren . .	1

[1] Paitsi a):n ja d):n alla mainittuja.

Maatalous	1
Naisten Ääni . . .	1
Nuori Karjala . .	1
Nuori Voima . . .	1
Palotorvi	1
Pikakirjoituslehti .	1
Pohjantähti . . .	1
Pohjois-Suomi . .	1
Postilainen . . .	1
Raahe	1
Raja-Karjala . . .	1
Rakennustaito . .	1
Rauhan Sanomia .	3
Rauhan Tervehdys .	1
Rautatieläislehti . .	1
Salmetar	1
Sampo (joululehti) .	1
Sanomia Armosta .	1
Satakunta	1
Savon Sanomat . .	1
Sosialisti	1
Suomalainen Työväenliitto . . .	1
Suomen Ammattijärjestö	1
Suomen Kalastuslehti	1
Suomen Maamittariyhdistyksen Aikakauskirja . . .	1
Suomen Meijerilehti	1
„ Teollisuuslehti	5
Suomen Urheilulehti	1
Säveletär	1
Säästöpankki . . .	1
Tapio	1
Teolooginen Aikakauskirja . . .	1
Terveydenhoitolehti .	1
Tietäjä	1
Tornion Uutiset . .	1
Totuuden Kaiku . .	1
Tullimiesten lehti — Tullmannabladet .	1
Tuohus	1
Tyrvään Sanomat .	1
Työkansa	1
Tähti	1
Uusi Aura . . .	2
Uusimaa	1
Vakuuttaja . . .	1
Vakuutussanomia .	1
Velikulta	1
Yhteishyvä . . .	1 99

d) liiketoiminimet:

Akateeminen kirjakauppa . .	1
Helsingin kustannusosakeyhtiö .	3
Ilmoitustoimisto Hermes . . .	2
Kansallis-Osake-Pankki . . .	1

Keskinäinen henkivakuutusyhtiö Suomi	4	
Keski-Suomen Työväen Sanomalehti Kirjapaino ja Kirjakauppa Osuuskunta i. l. . .	1	
Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva .	1	
K. J. Gummerus Osakeyhtiö . .	21	
Kustannusosakeyhtiö Otava . .	64	
Osuuskunta Länsi-Suomi r. l. .	2	
Osuuskunta Veljeys i. l. . .	1	
Palovakuutusyhtiö Pohjola . .	1	
Sanomalehden Osakeyhtiö Keski-Suomi	1	
Sanomalehti- ja Kirjapaino-Osakeyhtiö Savolainen . . .	1	
Sanomalehtiosuuskunta Liitto i. l.	1	
Tampereen Sanomain Osakeyhtiö	2	
Uuden Suomettaren Osakeyhtiö	2	
Valvojan Osakeyhtiö	3	
Werner Söderström Osakeyhtiö	1	
Viipurin Uusi Kirjapaino- ja Sanomalehti-Osakeyhtiö . .	1	144

f) yksityiset:

Valtioneuvos M. A. Berg-Martti-Vuori	1
Neiti Matilda Bohm	2
„ Anni Collan	1
Prof. Kustavi Grotenfelt . .	1
Toht. O. A. Hainari	1
„ R. Hausen	1
Rouva Elin Kallio	1
Prof. Kaarle Krohn	15
Yliopp. Väinö Krohn	10
Kirkkoherra Ad. Neovius . .	10

Nimittämätön	2	
Yliopp. Paul Nyberg	1	
Toht. H. Ojansuu	2	
Hra M. Puhakka	3	
Toht. G. J. Ramstedt . . .	1	
Maist. Väinö Salminen . . .	1	
„ G. R. Snellman . . .	2	
Rouva Lyydia Tunkelo . . .	1	
Maist. Yrjö Weilin	2	
Kirjaston hoitaja	16	74 503

2) Muista maista:

a) tieteelliset seurat ja laitokset:

Budapest: Unkarin Tiedeakatemia	12
Heidelbergin hist.-filos. yhdistys	1
Kasanin yliopisto	3
Kööpenhamina: Kgl. Nord. Oldskriftselskab	1
Kööpenhamina: XV orientalistikongressin toimikunta .	1
The New-York Public Library	12
Pariisi: sivistysasiain ministeriö	1
Pietarin yliopiston kirjasto .	11
Riian histor.-muinaistiet. seura	1
Rooma: R. Accademia dei Lincei	4
Tartto: Eesti Kirjanduse Selts	6
„ „ Üliõplaste „	5
„ Viron oppineiden seura	1
„ Yliopiston kirjasto . .	21
Tukholma: Kunink. „ . .	4

Ulm: Ulmin taide- ja muinaismuistoyhd.	2			
Upsala: „Le Monde Oriental“	3			
„ „Svenska landsmål och svenskt folkliv“	4			
Upsala: Yliopiston kirjasto .	2			
Washington: Bureau of American Ethnology	4			
Washington: Smithsonian Institution	1	97		

b) aikakautiset julkaisut ja toiminimet:

Inkeri (Pietari)	1			
La Grande Revue	1			
Neva (Pietari)	1			
„Ühiselu“ raamatukauplus (Pietari)	1	4		

c) yksityiset:

Pastori Gottlieb Brandsch (Siebenbürgen) . , ...	3			
Pastori M. J. Eisen (Kronstadt)	4			
Ruhtinas Fr. di Silvestri Falconieri (Italia)	1			
Prof. R. Gauthiot (Pariisi) . .	1			
Hra J. Götz (Brünn)	1			
Prof. P. E. Pavolini (Padua) .	1			
Ministeri J. Qvigstad (Kristiania)	3			
Leht. J. Sitska (Pietari) . .	1			
Dos. K. Tiander „ . .	1			
Kustantaja Jos. R. Vilemka (Prag)	1	17	118	621

B) Osto:

Tilaamalla hankittu kotimaisia suomen- tai sekakielisiä sanomalehtiä ja aikakauskirjoja liitteinensä	123		
Jatkovihkoja erääseen suurempaan teokseen	4	127	

Ostettu suoraan:

uutta suomenkielistä kirjallisuutta	2		
vanhaa suomenkielistä kirjallisuutta	1		
muunkielistä, tieteellistä kirjallisuutta . . . . . . , . . .	10	13	

Siirretty kirjastoon:

Seuran toimihenkilöiden käytettävinä olleita osotekirjoja y. m. s.	2	2	142

C) Seuran omasta varastosta:

kutakin uutta julkaisua 2 kpl. sekä entisiin joku lisäkappale	55	55	55

Loppusumma 818 n:roa.

Näistä on suurin osa jatkoa edellisiin sarjoihin tai teoksiin.

II. Käsikirjotuskokoelmiin on vuoden kuluessa tullut lisää:

1) käsikirjotuksia:

kansantietouskokoelmia . . .	204	n:roa
kirjotelmia kansanrunoudesta .	5	„

rahvaan miesten omia kaunokirjallisia sepustuksia . . .	5 n:roa	
kansatieteellisiä	15 „	
matkakertomuksia	2 „	
kieltä koskevia	7 „	
muinaistieteellisiä ja historiallisia muistiinpanoja . . .	5 „	
elämäkerrallisia	4 „	
asiakirjakokoelmia	1 „	
topografisia	1 „	
luonnontieteellisiä	1 „	
taiderunoutta ja -sävelmiä . .	6 „	
bibliografiaa, pöytäkirjoja y. m.	12 „	
kirjeitä (vanhoja yht. 24 kpl.) .	5 „	273

2) piirustuksia:

S. Angervo, Kalevalan uusien „Selityksien“ alkuperäiset kuvat . . .	1	
Paulaharju, Kansatiet. kuvasto . . .	1	2
	Yhteensä	275 n:roa.

III. Muoto- ja valokuvakokoelmiin:

muotokuvia (kipsisiä)	3	
„ (valokuvia)	7	
muita valokuvia	5	
	Yhteensä	15 n:roa.

Kuinka paljo sanakokoelmia on tullut entisten lisäksi, siitä on selonteko yleisessä vuosikertomuksessa ja tämän kuun ensimmäisen kokouksen pöytäkirjassa.

III. Kirjaston ja kokoelmain käyttöä varten on kirjaston huoneisto ollut lukukausien aikana avoinna k:lo 10:stä a. p. k:lo 4:än i. p. Kirjastonhoitajan välityksellä on otettu tähän asti yhteensä 320 eri lainaa: 504 nidettä painotuotteita,

832 n:roa käsikirjotuksia ja 18 valokuvaa. Kansanrunouskokoelmia ovat tutkijat itse välittömästi käyttäneet prof. K. Krohnin johdolla, samoin vastaavia kirjaston osastoja.

Työskentelyhuoneessa esillä olleeseen nimikirjaan on merkitty yhteensä 1,249 käyntiä, mutta tämä luku on oikeata käyntien lukumäärää melkoista pienempi.

Helsingissä maalisk. 12 p:nä 1910.

E. A. Tunkelo.

---

3 §. Ilmotettiin, että oheenliitetyt rahaston- ja kirjastonhoitajien kertomukset olivat painettuina nähtävissä.

4 §. Toimitettiin tulevan vuoden toimihenkilöitten vaalit, joihin ryhdyttäessä Esimies ilmotti allekirjottaneen kieltäytyneen sihteerin ehdokkaaksi rupeamasta. Valituiksi tulivat:

Esimieheksi valtioneuvos E. Aspelin-Haapkylä (37 ä.), varaesimieheksi prof. K. Krohn (43 ä.) ja prof. K. Grotenfelt (23 ä.), sihteeriksi toht. E. A. Tunkelo (40 ä.), rahastonhoitajaksi maist. O.Hallstén (40 ä.), kirjastonhoitajaksi maist. V. Salminen (40 ä.). — Valmistusvaliokunnan jäseniksi: maist. A. Kannisto (39 ä.), neiti M. Bohm (37 ä.), pankinjoht. V. Soini (35 ä.) ja toht. K. Cannelin (32 ä.). — Kielitieteellisen valiokunnan jäseniksi: toht. H. Ojansuu (29 ä.), prof. E. N. Setälä (29 ä.) ja toht. E. A. Tunkelo (28 ä.). — Kansatieteellisen valiokunnan jäseniksi: prof. K. Krohn (28 ä.), maist. V. Salminen (28 ä.) ja toht. Th. Schwindt (28 ä.). — Kaunokirjallisen valiokunnan jäseniksi: valtion. E. Aspelin-Haapkylä (29 ä.), leht. P. Cajander (29 ä.), toht. J. Hahl (29 ä.), toht. S. Ivalo (29 ä.), toht. A. V. Koskimies (29 ä.), prof. K. Krohn (28 ä.), ja prof. O. E. Tudeer (29 ä.). — Historiallisen valiokunnan jäseniksi: prof. K. Grotenfelt (29 ä.), prof. E. G. Palmén (29 ä.) ja toht. J. W. Ruuth (29 ä.). — Yleisen tutkijakunnan jäseniksi: toht. Z. Castrén (29 ä.), prof. A. Grotenfelt (28 ä.), prof. G. Melander (29 ä.), prof. A. V. Streng (29 ä.) ja ylitireht. Y. K. Yrjö-Koskinen (29 ä.). — Varainhoitokunnan jäseniksi: esittelijä-

siht. A. Listo (28 ä.) ja toht. K. A. Paloheimo (29 ä.). — Rahastonhoitajan tilien takastajiksi, varsinaisiksi: pankinprok. Alb. Sarasto (29 ä.) ja maist. A. Kuha (29 ä.), varajäseniksi: metsänhoitaja V. Jalava (29 ä.) ja virkatalojen tarkastaja L. Lounasmaa (29 ä.). — Kustannusliikkeen tilien tarkastajiksi, varsinaisiksi: tireht. Ilmari Voionmaa (29 ä.) ja opett. V. Sippola (29 ä.) sekä varajäseniksi: neiti Paula af Heurlin (29 ä.) ja neiti Aini Nevander (29 ä.).

5 §. Maaliskuun 2 päivän ja vuosikokouksen pöytäkirjain tarkastajiksi valittiin toht. E. A. Tunkelo sekä maisteri Artturi Kannisto.

Pöytäkirjan vakuudeksi:
M. Airila.

Tarkastettu ja hyväksytty Helsingissä maalisk. 21 p:nä v. 1910.

E. A. Tunkelo. Artturi Kannisto.

Oikaisu.

221 s., 13 r. alh. on summana: 144; pitä olla: 114.
224 s., 8 r. alh. on loppusummana 818 n:roa; pitää olla: 788.

Sisällysluettelo.

Liite

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

helmik. 2 p:nä 1910

pidetyn kokouksen pöytäkirjan 5 §:ään.

Suomen Eduskunnalle.

Noudattaen 13:ta §:ää Keisarillisen Senaatin 9 p. heinäkuuta 1908 vahvistamissa, suomalaisen kirjallisuuden edistämiseksi myönnetyn 50,000 markan suuruisen määrärahan käyttämistä koskevissa määräyksissä saa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura täten Eduskunnalle lähettää määrärahan käyttämistä varten asetetun toimikunnan kertomuksen toiminnastaan vuonna 1909. Koska, niinkuin kertomuksesta näkyy, toimikunta osastoineen vilpittömällä asianharrastuksella on tehtäväänsä hoitanut, ei Seuralla puolestaan ole ollut aihetta siihen mitään muistutusta liittää.

Helsingissä 2 p:nä helmikuuta 1910.

Eliel Aspelin-Haapkylä.

Martti Airila.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle.

„Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunta, joka on saanut tärkeän ja kunniakkaan tehtävän avustaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa sen kolmivuotisen määrärahan käyttämisessä tarkotukseensa, joka on Seuralle valtion varoista uskottu suomenkielisen kirjallisuuden rikastuttamista varten, saa täten antaa, rahaston käyttömääräysten mukaisesti, arv. Seuralle kertomuksen ensimmäisestä toimivuodestaan.

Kertomus

„Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston“ toimikunnan toiminnasta

lokak. 22 p:stä 1908 tammik. 18 p:än 1910.

I. Edeltävät toimenpiteet.

Toukok. 8:ntena 1908 päivätyllä kirjelmällä ilmotti Keisarillinen Suomen Senaatti kirkollisasiain toimituskuntansa kautta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, että Keisarillinen Majesteetti edellisen kuun 17 p:nä oli armollisesti „oikeuttanut Keisarillisen Senaatin suomenkielisen kirjallisuuden kohottamiseksi“ Suomen yleisistä varoista kolmena vuonna „maksattamaan 50,000

markkaa vuotuisesti ehdolla 1) että tämä rahamäärä jätetään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran hoidettavaksi toimikunnan avulla, jonka Seura muitten kirjallisten ja tieteellisten seurain kanssa asettaa, käytettäväksi sekä alkuperäisten teosten että käännöskirjallisuuden aikaansaamiseksi kuin myöskin palkinnoiksi ja matkarahoiksi kirjailijoille, sekä 2) että Suomalaisen Kirjallisuuden Seura antaa Suomen Eduskunnalle vuosittain selonteon sanotun summan käyttämisestä", — sekä samalla „valtuuttanut Keisarillisen Senaatin antamaan tarkemmat määräykset edellämainitun toimikunnan kokoonpanosta ja toimintaohjelmasta kuin myös ryhtymään muihin toimiin, joita puheena oleva Armollinen määräys voi aiheuttaa". Samalla Keis. Senaatti käski Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraa, yksissä neuvoin Suomen Historiallisesta Seurasta, Suomen Kirkkohistoriallisesta Seurasta, Suomalais-ugrilaisesta seurasta, Suomen Maantieteellisestä Seurasta, Kansanvalistusseurasta ja Suomen Kirjailijaliitosta kustakin valittavan edustajan kanssa, „laatimaan ehdotuksen ylempänä mainitun toimikunnan kokoonpanoksi ja toimintaohjelmaksi kuin myöskin säännöiksi puheenalaisen määrärahan käyttämisestä". Seuraavan kesäk. 2 p:nä saatuansa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta pyydetyn ehdotuksen toimikunnan kokoonpanosta ja toimintatavasta, Senaatti heinäkuun 9:ntenä 1908 vahvisti „sanotun määrärahan käyttämiseen nähden noudatettavaksi tähän painettuina liitetyt lähemmät määräykset" ilmotuttaen tämän päätöksensä ohella Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, „että Seura saa 1909 vuodesta alkaen tilauksesta nostaa määrärahan Suomen Valtiokonttorista, tilintekovelvollisuutta vastaan Valtiokonttorille". (Määräykset ovat painettuina Seuran keskustelemuksissa 1908—9, ss. 55—61.)

Sittenkun asianomaiset seurat Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta saamansa kehotuksen johdosta olivat valinneet edustajansa ja niiden varamiehet, toimikunnan kokoonpano oli seuraava: (Ks. keskustelemuksiin 1908—9, sivuille 87—9 painettua luetteloa.)

II. Toimikunnan ja puheenjohtajaneuvoston toiminta.

Toimikunta, jonka kokoonpanossa myöhemmin ovat tapahtuneet seuraavat muutokset:

Suomenkielisten teknikkojen seuran edustajaksi prof. Kompan sijaan, joka oli myöskin Duodecim-seuran puolesta valittu, on astunut prof. A. L. Hjelmman;

Pellervo-seuran vakinaisena edustajana, prof. Gebhardin muiden töidensä vuoksi pyydettyä vapautusta, on viime helmikuun 19 p:stä alkaen ollut Seuran sihteeri, lakitiet. kand. Onni Karhunen;

ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajaksi, kieltäytyneen kirjailija Inhan sijalle, on kaunokirjalliseen osastoon valittu filos. toht. Oiva Tallgren,

alotti toimintansa lokakuun 22 p:nä 1908, jolloin se, aluksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteerin kokoonkutsumana, piti ensimmäisen kokouksensa ja m. m. valitsi

puheenjohtajakseen prof. Kaarle Krohnin ja varapuheenjohtajakseen kirjailija Juhani Ahon, jotka henkilöt sittemmin ovat näitä toimia hoitaneetkin.

Eri osastoiden puheenjohtajina ovat toimineet seuraavat kunkin osaston samalla valitsemat toimikunnan jäsenet:

humanistisessa osastossa prof. Jaakko Gummerus ja varamiehenä prof., yliopettaja A. V. Streng;

luonnontieteellisessä prof. Gustaf Melander ja varamiehenä prof. Taavi Laitinen;

yhteiskunta-taloudellisessa prof. K. J. Ståhlberg puheenjohtajana ja prof. J. H. Vennola varapuheenjohtajana;

kaunokirjallisessa puheenjohtajana kirjailija Juhani Aho ja varapuheenjohtajana prof. O. E. Tudeer.

„Tärkeimpäin asiain valmistamista varten“ asetti toimikunta puheenjohtajaneuvoston, johon kuuluvat toimikunnan ja osastoiden puheenjohtajat ja joka myöskin valtuutettiin ottamaan toimikunnalle ja osastoille yhteinen, palkattu sihteeri, aluksi väliaikaiseksi. Seuraavassa kokouksessa, helmik. 15 p:nä

1909, allekirjottanut Tunkelo, jonka puheenjohtajaneuvosto aluksi tähän palvelukseen kutsui, valittiin toimeen vakinaiseksi. Samassa yhteisistunnossa toimikunta valtuutti puheenjohtajaneuvoston „toimikunnan puolesta tekemään muutenkin päätöksiä vähäisemmissä käytännöllisissä asioissa, jotka rahaston käyttömääräysten 5 §:n 3 kohdan mukaan kuuluvat toimikunnan päätäntövaltaan". Etupäässä valmistusvaliokuntana toimien on puheenjohtajaneuvosto tähän asti pitänyt 3 istuntoa, joissa on käsitelty kaikkiaan 19 asiaa.

Itse toimikunnalla on ollut kaikkiaan kolme yhteisistuntoa, joissa on käsitelty 19 asiaa. Ensimmäisessä niistä päätettiin m. m. „käytettävänä olevat vuotuiset varat jakaa eri osastojen kesken, sittenkun sääntöjen määräämät 16,000 mk. oli erotettu vararahastoksi, siten, että humanistiselle osastolle annettaisiin 10,000 mk. sekä luonnontieteelliselle, yhteiskunta-taloudelliselle ja kaunokirjalliselle osastolle 8,000 mk. kullekin".

Tästä varain jako- ja toimikunnan osastoimistavasta teki Suomenkielisten teknikkojen seura, m. m. siitä syystä, että sen edustajat rahaston käyttömääräyksissä oli asetettu yhteiskuntataloudelliseen eikä luonnontieteelliseen osastoon, seuraavassa toimikunnan yhteiskokouksessa huomautuksen, että „tekniikkaa ja muita käytännöllisiä toiminta-aloja koskevan kirjallisuuden tarpeet" olivat jääneet liiaksi syrjään. „Katsoen näitten tiedonhaarojen suureen merkitykseen nykyajan kulttuurielämässä yleensä ja erittäin kansan aineelliseen vaurastumiseen nähden ja huomioon ottaen, että suomenkielinen kirjallisuus näillä aloilla on erittäin köyhä — epäilemättä köyhempi kuin perustettaviksi määrättyjen osastojen aloilla" — pyysi Suomenkielisten teknikkojen seura toimikuntaa „ryhtymään sellaisiin toimenpiteisiin, että - - - lisäksi saataisiin viides, tekniikkaa ja — jos pidetään suotavana — myös maanviljelystä ja metsätaloutta käsittävä osasto". Vaikka tämä ehdotus saikin asiallista kannatusta osaksi luonnontieteiden osaksi maataloudellisten harrastusten edustajain puolelta, toimikunta kuitenkin piti liian varhaisena ja toiminta-aikaansa ehkä suotta lyhentävänä ryhtyä muutosta hakemaan

vasta saatuihin rahaston käyttömääräyksiin, joista ei vielä ollut suurempaa kokemusta. Toivoen että ne osastot, joihin teknilliset tieteet lähinnä rajautuivat, nim. yhteiskunta-taloudellinen ja luonnontieteellinen, niin paljon kuin mahdollista ottaisivat myöskin teknillisten ja maataloustieteiden ja -toimialain tarpeet huomioonsa varain käytössä ja että Suomenkielisten teknikkojen seura sellaisten ehdotusten suunnittelussa ja valmistelussa, jotka kysyivät suurempaa teknillisten asiain ymmärtämystä kuin yhteiskunta-taloudellisen osaston enemmistöltä saattoi odottaa, auttaisi tätä osastoa, toimikunta yksimielisesti „sillä kerralla" hylkäsi pyynnön viidennen osaston perustamisesta ja sen vaatimasta muutoksesta ennemmin tehtyyn vuosimäärärahan jakotapaan. Samalla toimikunta kuitenkin, suostuen yhteiskunta-taloudellisen osaston siitä tekemään pyyntöön, myönsi vararahastosta osaston käytettäväksi teknillistä kirjallisuutta varten 2,000 mk. lisämäärärahana ensi vuoden osuudesta. Seuraavassa yhteissitunnossaan, toukok. 18 p:nä, toimikunta edelleen myönsi samalle osastolle, joka oman osuutensa määrärahasta jo oli kiinnittänyt alotteille panemiinsa kirjallisiin töihin, sen erään hyvin tarpeelliseksi katsotun, alempana nimitetyn teoksen suomennuttamista varten anomat 3,000 mk., joka summa tarpeen vaatiessa saatettiin ottaa ensi vuoden vararahastosta, mutta oli myöskin otettava lukuun, „kun seuraavina vuosina vararahaston käytöstä ja jaosta eri osastoiden kesken päätetään".

Yleisempi vararahaston jako jätettiin vastaisuuteen, jolloin osastoiden oli helpompi esittää jakoa koskevain toiveidensa perusteeksi seikkaperäisemmät työsuunnitelmat.

Toisessa yhteisistunnossaan toimikunta hyväksyi osastoiden noudatettaviksi puheenjohtajaneuvoston valmistamat lähemmät toimintaohjeet, joita puheenjohtajaneuvosto sai vallan tarpeen vaatiessa täydentää ja jotka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura sitten puolestaan viime maaliskuun 2 p:nä vahvisti. Ne kuuluvat näin: (Ks. keskustelemuksia 1908—9, ss. 170—2.)

III. Osastoiden toiminta.

Humanistinen osasto,

jossa ovat olleet edustettuina filosofia, psykologia, kasvatusoppi, kieli-, kansa-, kansanrunous- ja sävelmätiede, historia ja muinaistiede sekä uskontotiede ja jumaluusopilliset tieteet, on kaikkiaan pitänyt 9 kokousta ja käsitellyt niissä yhteensä 70 asiata.

Enemmän kuin muut osastot on humanistinen saanut vastaanottaa avustuksen pyyntöjä alkuperäisten tieteellisten teosten alottamista tai jatkamista ja perillesaattamista varten tai niiden vaatimiin tutkimuksiin. Tällaisista hakemuksista on tähän asti hyväksytty alempana mainitut, joissa esitetyt kirjalliset tehtävät pidettiin kansalliskirjallisuudelle tärkeinä, mutta joiden suorittaminen ilman avustusta olisi asianomaisille ollut mahdotonta tai, mikäli osasto voi arvostella, hyvin työlästä. Lisäksi on yksi tällainen hakemus pöydälle pantuna ja eräs vuoden lopulla saatu vielä osastolle esittämättä.

A. Avustettaviksi hyväksytyt teokset.

1. Yliopettajalle, toht. *A. V. Koskimiehelle*, joka on halunnut ryhtyä kirjottamaan „Kirjakielemme uudistuksen historiaa“ Ruotsin vallan loppuajoilta 1860-luvulle asti, on myönnetty 1,500 mk. sijaisen palkkaamiseen viime kevätlukukauden ajaksi, jolloin tekijä tätä työtään varten oli osittain vapaana koulutehtävistään. Apuraha on käytetty, paitsi pientä jäännöstä, joka on myönnetty ainesten keruuavuksi. Osastolle antamassaan selonteossa saaja sanoo teostaan varten virkavapautensa aikana läpikäyneensä tärkeimmän lähdekirjallisuuden 1700-luvulta, osaksi aikaisemmiltakin ajoilta, ja 1800-luvun edelliseltä puoliskolta vuoteen 1850 asti. Varsinkin sanavarastoa koskevain ainesten poimintaa on sittemmin jatkettu ja täydennetty, mutta virka- y. m. välttämättömät tehtävät ovat toistaiseksi estäneet tekijää ryhtymästä itse kokoonpanoon.

2. Dosentille, toht. *Ilmari Krohn*ille, joka, poistaakseen sitä suomalaisen säveltaiteen kehitykselle ja tämän jalostavan taiteen harrastukselle haitallista puutetta, että suomenkielistä, musiikin teorian kaikki osat käsittävää, tieteen nykyisen kannan mukaista teosta ei ole olemassa, tarjousi osaston avustuksen turvin kirjottamaan suunnittelemansa täydellisen musiikkiopin ensimmäisen osan, rytmiopin, myönnettiin avustusta eninnään 1,800 mk., josta korkeinnaan 800 mk. oli lupa ottaa selonteon-alaisen vuoden menoarvioon. Tekijän puolivuotinen tutkimus- ja opintomatka ulkomailla, johon hänelle sittemmin tarjousi tilaisuus, toiminta lukkari- ja urkurikomitean sihteerinä y. m. syyt ovat estäneet häntä tähän asti ryhtymästä aiotun teoksen kokoonpanoon, vaan tänä talvena toivoo tekijä siihen tulevan mahdollisuuden. Apuraha siirtyy siis käyttämättömänä toisen vuoden tileihin.

3. Lehtorille, toht. *U. L. Lehtoselle,* jonka tarvitsi maamme valtiollisen aseman perustamisaikaa, vuosien 1807—09 tapahtumia, valaisevan, „Tilsitistä Haminaan“ nimisen historiallisen teoksensa toista osaa varten päästä tutustumaan eräisiin ulkomaisiin arkistoihin, myönnettiin matka-avuksi 1,000 mk., joka summa on käytettykin. Toht. Lehtonen on viime kesänä työskennellyt 2 viikkoa Berliinin „Geheime Staats-Archivissa“, 3 viikkoa Saksenin kuningaskunnan arkistoissa Dresdenissä ja toiset 3 viikkoa Wienin „Haus-, Hoof- und Staats-Archivissa“ tutkien ylempänä mainittujen vuosien aikuista Aleksanteri I:n ulkopolitiikkaa. Matkalla alulle pannut kopioimistyöt jatkuvat vieläkin.

4. Yliopiston apulaiselle, teol. toht. *A. F. Peltoselle* on myönnetty korkeinnaan 1,500 mk:n suuruinen avustus „Uuden Testamentin kirjain syntyä“ esittävän, yleistajuisen teoksen kirjottamista varten. Tämä apuraha oli otettava vasta toisen vuoden menoarvioon; työ on vasta alettu, mutta tekijällä on toivo saada se ennen vuoden loppua valmiiksi.

5. Lehtorille, teol. toht. *Antti J. Pietilälle* on luvattu avustukseksi 600 mk. hänen „Daniel Juslenius“ nimisen, Suomen kirkon, sivistyksen ja valtiollista historiaa valaisevan elämä-

kerrallisen teoksensa tekeillä olevan II osan valmistuttua painosta. Tämän luulee tekijä tapahtuvan tulevassa kuussa.

6. Lehtori *M. Rosendahl*ille, jolla on hallussaan korvaamattomat ja muille saavuttamattomat lähteet viime vuosisadan merkillisestä uskonnollisesta herännäisyysliikkeestä, on myönnetty 1,000 mk. avuksi hänen kirjottamansa „Herännäisyyden historian“ II osan tekeillä olevaa 2 vihkoa varten. Sairauden vuoksi valittaa tekijä työnsä edistyneen hitaahkosti, mutta sanoo toivovansa, että käsikirjotus valmistuu tulevassa syyskuussa. Apuraha siirtyy näin ollen toiseen vuoteen.

7. Syystä että äidinkielen opettajilla, opiskelevalla nuorisolla ja kirjallisuutta seuraavalla yleisöllä ei ole ollut yhtenäistä kirjallisuushistoriallista opasta suomalaisen kaunokirjallisuuden alalla, myönsi osasto viime tammikuussa kolleega *Artur Siegberg*ille, hänen suunnittelemaansa kirjallishistoriallista teosta „Suomalaisia kaunokirjailijoita XIX:n vuosisadan jälkipuoliskolta (vv. 1850—1900)“ varten, viransijaisuus-apua v:n 1909:n osalle eninnään 1,400 mk. Tästä apurahasta on osa siirtynyt seuraavaan vuoteen, syystä että apurahan saaja odottamattomilta esteiltä ei ole aikomuksensa mukaisesti voinut olla vapaana koko syyslukukauden aikaa eikä niin suuresta tuntimäärästä kuin oli aikonut. Työ on rajottunut etupäässä valmistaviin tutkimuksiin ja ainesten keräilyyn; kokoonpanoakin on jo alettu; nyt alkavalla lukukaudella tekijä toivoo saavansa jo myönnetyn apurahan jäännöksellä jatkaa kirjallista työtään osittain vapaana koulutehtävistään.

8. Prof. *J. J. Tikkanen* on osastolle esittänyt jotenkin valmiin, monivuotisiin tutkimuksiin perustuvan, suomenkielellä kirjotetun uudemman kuvaamataiteen historian 13 vuosisadalta nykyaikaan asti, ja kun semmoisesta yleissivistävässä suomenkielisessä kirjallisuudessa on puute, on tekijälle luvattu „palkintona suorittaa kahdeksansataa (800) mk. heti kun teos on painosta valmistunut“, ehdolla, että käsikirjotus ennen painatusta kielen puolesta tarkastetaan.

Avustuksenhakemuksista, jotka syystä tai toisesta on jätetty ottamatta huomioon, on yksi koskenut Suomen valtiollista,

toinen Suomen kirkon ja kolmas Suomessa harjotetun kuvaamataiteen historiaa, neljäs filosofiaa. Pöydällä on avustuksen hakemus teosta varten, joka koskee maamme historiaa, ja osastolle esittämättä on vielä eräs hakemus, joka tarkottaa kaunotieteen pääkysymysten ja -suuntain esittämistä suomenkieliselle lukijakunnalle.

B. Sovitelmateokset.

Kun suomenkielinen kirjallisuus on köyhänpuolinen suurten runoilijain, kuvaamataiteilijain ja muiden sivistyshistoriallisten merkki-persoonallisuuksien laveammista elämäkerrallisista kuvauksista, jotka samalla esittäisivät heidän merkkiteostensa synnyn, aatteellisen sisällyksen ja historiallisen merkityksen, on osastossa ollut useitakin eri ehdotuksia tältä alalta käsiteltävinä, m. m. sellaisia, jotka ovat tarkottaneet eteväin vieraskielisten monografia-teosten suomennuttamista. Mutta se käsitys, että etevätkin tällaiset teokset, kirjotettuina esim. Saksan, Ranskan tai Italian yleisölle, eivät suorastaan käännettyinä ole yhtä sopivat tutustuttamaan suomalaista lukijaa kuvattavaan persoonallisuuteen ja hänen aikakauteensa, koska niissä paljon sellaista, mikä suomalaisen lukijakunnan enemmistölle on vierasta tai puolioutoa, edellytetään tunnetuksi — tämä käsitys on tullut usean ehdotuksen toteuttamiselle esteeksi. Ja toisaalta meillä vielä on harvoja kykyjä, jotka olisivat käytettävissä puheenalaisten teosten sovittajiksi suomalaisen lukijakunnan edellytyksiä vastaaviksi. Tämmöisiä tarjouksia on osasto saanut vain pari, joista toinen suunnitelma, saksalaista runoilijaa Goetheä koskeva, jätettiin, kotimaisen alkuperäisen teoksen toivossa, toistaiseksi toteuttamatta.

Maisteri *Viljo Tarkiaisen* kanssa on tehty sopimus mainion italialaisen maalaus-, kuvanveisto- ja rakennustaiteilijan Michel Angelon elämäkerran toimittamiseksi siten, että Romain Rollandin tähän tarkotukseen sopiviksi katsotut teokset „Michel Ange“ ja „La vie de Michel Ange“ (M. A:n elämä) suomennetaan ja sovitetaan sisätysten, eheäksi kokonaisuudeksi. Herra Tarkiainen on tarjouksessaan ilmottanut voivansa alottaa

työn tulevana keväänä. — Tarkotukseen on osasto varannut 1,500 mk.

Useasta yleisen sivistyksenhistorian alalle, varsinkin esihistorian piiriin kuuluvasta, ehdolla olleesta teoksesta on hyväksytty mukaillen suomennettavaksi eräs alallaan nykyajan etevimpiä teoksia: Heinrich SCHURTZ'in runsaasti kuvitettu „Urgeschichte der Kultur" (Sivistyksen alkuhistoria, painettu Leipzig'issä v. 1900). Suomennettaessa on päätetty alkuteosta paikoin lyhentää ja täydentää suomalais-ugrilaisien kansain elämää koskevilla kuvauksilla. Suomennos- ja sovitustyön on ottanut tehdäkseen dosentti, toht. *U T. Sirelius,* joka tämän vuoden alusta voi siihen ryhtyä. — Tarkotusta varten on varattu 3,500 mk.

C. Käännöstyöt.

Humanistiselta osastolta on pyydetty varoja tai osittaista avustusta kahdeksan eri käännössuunnitelman toteuttamista varten. Syy tai toinen on pakottanut hylkäämään niistä neljä; kaksi on kokonaan tai osaksi pöydällä, yksi on hyväksytty osaston ohjelmaan, yksi luovutettu yksityiselle kustannusliikkeelle ja yksi on osastolle esittämättä.

Kirjailijatar *L. Onervan* käännettäväksi on annettu kaunokirjallisenkin osaston suosittamana etevän ranskalaisen kaunotieteilijän HIPPOLYTE TAINEN kirjottama „Philosophie de l'art" (Taiteen filosofia) ja sitä varten varattu 2,500 mk. — Tehtynä ja tarkastettuna on teoksen alkuluvun suomennos. — Suomennoksen tulee painattamaan Kustannusosakeyhtiö Otava.

Käännettäväksi hyväksytty on myöskin eri tahoilta puollettu englantilaisen professori David MENZIES'in 16 alkuperäisenä painoksena ilmestynyt „History of Religions" (Uskontojen historia), jonka suomentajaksi tarjousi pastori Hannes Leiviskä. Mutta kun suomennoksellekin saattoi odottaa sen kannattavuuteen riittävää menekkiä ja eräs yksityinen kustannusliike, jolle asiasta tehtiin esitys, suostui ottamaan suomennuttamisen kokonaan omaksi asiakseen, ei humanistisen osaston tarvinnut tämän kirjallisuudellemme tervetulleen hankkeen toteuttamiseen käyttää yleisiä varoja.

Luonnontieteellinen osasto,

jonka piiriin lääketieteenkin eri haarat ja maantiede kuuluvat, on pitänyt kaikkiaan 9 kokousta ja käsitellyt niissä 73 asiaa.

A. Alkuperäisiä teoksia.

1. Sen suuren kansantaloudellisenkin merkityksen tähden, mikä metsänhoitotieteellä on Suomelle, ja siitä syystä että puute omanmaamme metsäin tarkempaan tutkimukseen perustuvasta ammattikirjallisuudesta haittaa m. m. tieteellisiä metsänhoito-opintoja, on luonnontieteellinen osasto viime keväänä sopinut toht. *Aimo Kaarlo Cajander*in kanssa, että tohtori Cajander kirjottaa osaston pyynnöstä tekemänsä lähemmän ohjelman mukaisen, yleistajuisen ja tarkotusta vastaavalla tavalla kuvitetun, tieteellisen teoksen „Metsänhoidon perusteista", josta osasto on luvannut hänelle 5,000 mk. m. m. sillä ehdolla, että hän teoksen ensi painoksesta ei ota vastaan muuta tekijänpalkkiota, vaan alistaa kustantajansa kanssa syntyvän sopimuksen osaston hyväksyttäväksi. Käsikirjotuksen tulee olla valmiina v. 1911:n lopussa, mutta tekijä saa, jos tahtoo, lykätä sen julkaisemisen painosta enintään kahta vuotta myöhemmäksi. — Valmistava luonnos on jo suurimmaksi osaksi valmiina, mutta Senaatilta saamallansa kannatuksella aikoo tekijä vielä kolmena kesänä jatkaa vertailevia tutkimuksiaan Suomen metsissä nimenomaan kyseessä olevaa teostaan varten.

2. Tarkotuksenmukainen kansan terveyden hoito ja siihen yleisesti elpynyt harrastus, tarmokas taistelu tuberkuloosia, koleeraa, lavantautia y. m. s. sekä yhteiskunnallista kurjuutta vastaan, terveydenhoito-lainsäädännön uudistus y. m. seikat vaativat ja edellyttävät kunnallisilta y. m. viranomaisilta, kansanedustajilta ja muilta kansalaisilta yleisen terveydenhoidon perusteista ja tärkeydestä, menettelytavoista ja tuloksista yhä perusteellisempiä tietoja ja tekevät valistuksen karttumisen tälläkin alalla yhä tärkeämmäksi. Sen vuoksi on prof. *Taavi Laitinen* ottanut toimittaaksensa laajahkon yleisen terveydenhoito-opin,

ja luonnontieteellinen osasto luvannut tätä työtä kannattaa 4,000 mk:lla. Teoksesta on nykyään pienempiä osia kirjotettuina ja toisia varten tarpeelliset tilastolliset y. m. tiedot suureksi osaksi hankittuina. Kulumassa olevasta talvesta liikenevät hetket ja varsinkin tulevan kesäloman tekijä aikoo käyttää yhtämittaisen esityksen jatkamiseen.

3. Dosentille, toht. *Max Oker-Blom*'ille on myönnetty hänen maamme lääkäreitä ja opettajistoa varten tekeillä ollutta koulun-terveysoppiaan varten avustusta 1,500 mk:an asti, ehdolla että teos kielen puolesta alistetaan ennen painatusta osaston hyväksyttäväksi. Avustus maksetaan teoksen ilmestyttyä kirjakauppaan, mikä toivottavasti tapahtuu „ensi syksyn alkupuolella", sillä painatusta on jo alettu ja käsikirjotus on suoritettu melkein loppuun.

4. Syystä että lääketieteen eräästä nuorimmasta haarasta, n. s. serologiasta, joka meilläkin on jo syystä kyllä saanut hallituksen huomiota ja erikoiskannatusta osakseen, ei suurillakaan sivistyskielillä ole olemassa kokonaisteoksia, jotka antaisivat tämän keski-ikäisellekin lääkäripolvelle osittain vieraan tieteenhaaran tehtävistä, menettelytavoista, apuneuvoista ja tuloksista selvän yleiskäsityksen, on luonnontieteellinen osasto tarjonnut yliopiston dosentille, toht. *Werner Oswald Strengille* tilaisuuden tämänsuuntaisen teoksen luomiseen, toivossa että se olisi omansa kohottamaan lääketieteellisen kirjallisuutemme arvoa ja edistämään puheenalaisen tieteenhaaran kehitystä maassamme, ja varannut siihen tarkotukseen eninnään 2,500 mk., joka on luvattu suorittaa teoksen valmistuttua painosta, ehdolla että se sitä ennen alistetaan kielen puolesta osaston hyväksyttäväksi. Toht. Streng on työhön ryhtynyt ja toivoo saavansa sen valmiiksi tämän vuoden kuluessa; teos tullee 20—25 painoarkkia laaja.

Lisäksi mainittakoon kotimaisen tieteen alalta eräitä tehtäviä, joita osasto on suunnitellut tai käsitellyt, syystä tai toisesta vielä ainakaan näkemättä niille mahdollisuutta toteutua.

Kysymys: olisiko lavea, tieteellisesti pätevä kokonaisesitys Suomen maantieteestä, jommoisen puutetta syystä valitetaan, osaston toimella ja varoilla mahdollinen aikaansaada,

on ollut osastossa useasti käsiteltävänä. Viimeksi asiata harkittaessa ehdotus lähti Suomen Maantieteellisen Seuran taholta, jolla on hyvät työvoimat ja runsaahkot esityöt siihen käytettävinä ja jossa oli ajateltu jonkinlaista yhteistyötä osaston kanssa; mutta viimeksi mainitullakin taholla oli lopputuloksena se mielipide, että lavean Suomen maantieteen toimittaminen läheisessä tulevaisuudessa oli niilläkin edellytyksillä kannattamaton yritys.

Saksalaisen prof. Kurt Lampertin biologinen teos „Das Leben der Binnengewässer" (Elämä sisävesissä), josta paraillaan julkaistaan toista, laajennettua saksalaista painosta, hyväksyttiin osittain käännettäväksi ja osittain Suomen luontoon sovellutettavaksi, koska Suomen järvet, rimmet, lammet ja muut sisävedet ovat omansa tarjoamaan luonnontieteen opiskelijoille ja harrastajille havainto- ja tutkimusainesta biologiankin alalta ja suomalaisesta laitoksesta, jonka toimittajiksi oli tarjoutunut kaksitoista vanhempaa ja nuorempaa meikäläistä luonnontutkijaa, enimmät „Vanamo" nimisen seuran jäseniä, olisi siten saatu likipitäen alkuperäisestä suomalaisesta käypä yhteisteos. Suunnitelmasta prof. Lampertkin sanoi sitä enemmän iloitsevansa, kun hän juuri meikäläisten sisävesiluonnon-tutkimuksista sanoi saaneensa arvokkaita aineksia omaan teokseensa. Mutta kun suomalaisen laitoksen tarkotuksenmukainen kuvitus olisi tullut kalliimmaksi, kuin meikäläiset kustannusliikkeet, vaikka teoksen käsikirjotus tarjottiin ilmaiseksi, katsoivat teoksen todennäköisen menekin voivan kannattaa, täytyi osaston luopua toteuttamasta tätä suunnitelmaa, johon oli laskettu tarvittavan käännös-, kirjotus- ja toimituspalkkiota n. 3,000—3,200 mk., ja jättää se pois työohjelmastaan.

Monelta puolen suotavaksi katsotun, aineksiltaan ja teoltaan kotimaisen ilmasto-opin (klimatologian) aikaansaantia ei, sitä varten tarpeellisten esitöiden keskeneräisyyden vuoksi, ole vielä voitu pitää mahdollisena eikä ottaa osaston työohjelmaan. Kotimaisen sääopin (meteorologian) aikaansaanti on luultu yksityisillekin kustannusliikkeille mahdolliseksi.

Etenkin meriliikkeemme ja maanmittauksen kannalta tärkeänä maantieteellisenä tehtävänä on osasto pitänyt matemaat-

tisen maantieteen ja käytännöllisen tähtitieteen oppikirjan aikaansaantia. Käännettäväksi sopivaa ulkomaalaista teosta ei ole ollut osaston tiedossa eikä kotimaistakaan niin monipuolisen oppikirjan tekijää. Nyttemmin on kysymys ehdotuksen toteuttamisesta yhteisvoimin uudelleen pöydällä.

Maataloustieteiden alalta on maaperäopin aikaansaanti toistaiseksi osottaunut mahdottomaksi, kun ei ole ollut tiedossa sopivaa ulkomaista teosta, mikä tarpeeksi ottaisi huomioon meikäläisen kasvumaaperän; ja kun tätä on toistaiseksi liian vähän tieteellisesti tutkittu, ei ole kotimaistakaan tekijää ollut tiettävissä. Maanviljelyskemian suhteen, joka on kansainvälisempää laatua, on parempia toiveita.

B. Käännöksiä.

1. Saksalaisen salaneuvos PH. BIEDERT'in johdolla toimitettu, useain asiantuntijain yhteisteos „Das Kind. Seine geistige und körperliche Pflege von der Geburt bis zur Reife“ (Lapsi; hänen henkinen ja ruumiillinen hoitonsa syntymästä kypsyyteen saakka), jonka ensi painos ilmestyi Stuttgartissa 1906 ja josta parhaillaan toimitetaan toista, lisättyä ja parannettua painosta, on tarkotuksenmukaista nuorison kaikenpuolista terveydenhoitoa esittävänä, sivistyneelle lukijakunnalle kirjotettuna kasvatus- ja terveysopillisena teoksena katsottu tervetulleeksi suomenkieliselleKin yleisölle ja uskottu kunnanlääkärin, toht. *Tahvo Rytkölän* osaksi lyhennellen, osaksi sovitellen käännettäväksi. Kääntäminen on aiottu tehtäväksi, mikäli alkuteoksen toisen painoksen piakkoin alkava painatus edistyy. — Tähän tarkotukseen on varattu 2,250 mk., mutta ne todennäköisesti eivät tule riittämään, koska arviolasku perustuu ensimmäiseen saksalaiseen painokseen ja toinen tulee laajempi. — Suomennoksen kustannusoikeuden on saanut K. J. Gummerus Osakeyhtiö (Jyväskylä).

2. Luonnontieteiden historiassa käänteen tehnyt CHARLES DARWIN'in teos „The origin of the Species“ (Lajien synty), jonka tekijän syntymän satavuotismuistoa äskettäin on luonnontutkijain kesken juhlana vietetty, on „Vanamo“-seuran ehdotuksesta

otettu osaston suomennosohjelmaan ja uskottu suomennettavaksi maisteri *Aarno Rafael Koskimiehelle,* joka näihin asti on suomentanut n. 100 sivua. Työn varalle on pidätetty 2,200 mk. — Suomennoksen kustannusoikeus on luovutettu täkäläiselle Vihtori Kosonen O.-Y:lle.

3. Meidän maassamme, jossa sähkön saantiin on runsaasti tarjona luontaisia voimalähteitä ja jossa sähkön käyttö valaistus- ja liikevoimana nopeasti on laajentunut, on tieteellisellä sähkö-opilla sekä teoreettisissa että teknillisissä opinnoissa, joita suomenkielisen ammattikirjallisuuden puute on paljon haitannut, samoin kuin käytännössäkin suuri merkitys. Sen vuoksi on eräs eurooppalaisen kirjallisuuden etevimpiä teoksia tällä alalla, müncheniläisen professori LEO GRAETZ'in „Die Elektrizität und ihre Anwendungen" (Sähkö ja sen käyttö) otettu käännösohjelmaan ja varattu sitä varten 4,450 mk. Kääntäjä, maist. *Yrjö Tuomikoski,* ei ole vielä päässyt työhön käsiksi, kun käännöksen pohjaksi aiottu uusin, järjestyksessä 15:s saksankielinen painos ei vielä ole valmistunut painosta. — Kustannusoikeuden on saanut Kustannusosakeyhtiö Otava.

4. Vaikka suomenkielellä ei ole olemassa orgaanisen kemian oppikirjaa, on yliopistossa ja Teknillisessä korkeakoulussa tultu toimeen muunkielisillä apuneuvoilla. Mutta orgaanisen kemian tultua eräiden alempainkin oppilaitosten lukusuunnitelmiin, on puute tullut hyvin tuntuvaksi. Sen vuoksi ja kun osaston tieten ei ollut suomenkielisen alkuteoksen saannista toiveita ainakaan aivan läheisessä tulevaisuudessa, on osasto myöntynyt pyyntöön, että ruotsalaisen prof. O. WIDMAN'in kirjottama „Lärobok i organisk kemi" (Orgaanisen kemian oppikirja) otetaan osaston käännösohjelmaan. Suomentajan, maist. *Väinö Vuolijoen,* tarkotus oli saada suomennos valmiiksi jo viime syksyksi, mutta kun alkuteoksesta alettiin viime kesänä toimittaa uutta painosta, täytyi jo puoliväliin kerinnyt suomentaminen keskeyttää. Sittemmin Ruotsin suurlakko keskeytti alkuteoksen uuden painoksen painatuksen; nyttemmin on suomentaja saanut alkuteosta 128 sivua ja noin puolet suomennostyötä on suoritettuna, osaksi tarkastettunakin. — Tarkotukseen on luvattu

700 mk. — Kirja tulee Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimitusten sarjaan.

Pöydällä on

kysymys erään laajahkon, hyönteisten elintapoja, sielu- ja yhteiskuntaelämää kuvailevan teoksen suomennuttamisesta;

eräs käännettäväksi ehdotettu laajanpuolinen, yleistajuinen esitys tähtitieteestä.

Yhteiskunta-taloudellinen osasto,

johon myöskin teknillisten aineiden edustajat kuuluvat, on pitänyt yhteensä 7 kokousta, joiden pöytäkirjain §-määrä on yhteenlaskettuna 42.

A. Alkuperäisiä teoksia.

Avustusta on pyydetty eräälle laajahkolle kotimaiselle alkuteokselle, joka käsittelee erästä käytännöllisen kansantalouden alaa. Käsikirjotus on jätetty tarkastettavaksi ja asia on pantu pöydälle odottamaan osaston valitsemain tarkastajain lausuntoa.

B. Käännösteoksia.

1. Pitäen Saksan tilastollisen viraston johtajan R. v. d. Borght'in yhteiskuntapoliittista teosta „Grundzüge der Socialpolitik“ (Yhteiskuntapolitiikan pääpiirteet; Leipzig 1904) — jos sitä suomennettaessa hiukan täydennetään ja sovitetaan likemmin Suomenkin oloja vastaavaksi, — meikäläisissä oloissa kansanedustajille, sanomalehti- ja kunnallismiehille y. m. yhteiskunnallisten kysymysten käsittelijöille ja harrastajille hyödyllisenä pohjateoksena alallansa, on yhteiskunta-taloudellinen osasto ottanut tämän teoksen työohjelmaansa; kääntäjäksi on saatu lehtori, fil. toht. *Onni Hannikainen* (Kuopiosta). Käännöstyö, jonka varalle toimikunta on yhteiskokouksessaan myöntänyt vararahastosta 3000 mk., on niin pitkälle edistynyt, että kääntäjällä tämän kuun alussa oli jäljellä vain tarkistuslukemista ja tekstiin liitettäviä täydennysmuistutuksia.

Tarkastajaksi on valittu lakitieteen kandidaatti Einar Böök, painattajaksi Kustannusosakeyhtiö Otava.

2. „Sisällyksen ja esitystavan puolesta sopivana yleistietojen lähteenä meilläkin yhä tärkeämmäksi käyvän käytännöllisen talouspolitiikan alalta“ on saksalaisen prof. J. CONRAD'in teos „Volkswirtschaftspolitik“ (Kansantalouspolitiikka, joka on ilmestynyt Jenassa 1907) samoin otettu käännettäväin teosten joukkoon. Käännöstyötä, joka on uskottu tohtori *Leo Harmaja*lle ja rouva *Laura Harmaja*lle yhteisesti, on jälkimmäisen pitempiaikainen sairaalloisuus hidastuttanut, mutta toivotaan sen valmistuvan tänä vuonna; käännettynä on n. 60 saksankielistä sivua.

Tarkastajana on lehtori W. Malinen; painattaja Werner Söderström Osakeyhtiö.

3—5. „Koska lakitieteen ja oikeuden peruskäsitteitä selvitteleviä, yleispiirteisiä kotimaisia teoksia vastaavilta aloilta tiettävästi ei ollut odotettavissakaan, vaan niiden tarve kuitenkin on ollut tuntuva, m. m. lakitieteen opinnoissa yliopistossa“, niin tämän aukon poistamiseksi suomenkielisestä kirjallisuudesta on päätetty suomennuttaa ja yhteisteoksena julkaista seuraavat „Systematische Rechtswissenschaft“ (Järjestelmällinen oikeustiede) nimisessä (8:nnessa) osassa prof. PAUL HINNEBERG'in johdolla ilmestyvää laajaa sarjaa „Die Kultur der Gegenwart“ (Nykyaikainen sivistys) julkaistut kaksi kirjotusta:

tunnetun oikeustieteilijän, prof. RUDOLF SOHM'in „Bürgerliches Recht“ (Siviilioikeus) ja

prof. KARL GAREIS'in „Handels- und Wechselrecht“ (Kauppa- ja vekselioikeus);

sekä erikseen niistä samaan saksalaiseen julkaisuun kuuluva

prof. FERDINAND VON MARTITZ'in esitys kansainvälisestä oikeudesta: „Völkerrecht“.

Kaksi edellistä on uskottu käännettäviksi lakit. kand. *Onni Karhuselle*, joka jo onkin liki puolet työstänsä suorittanut jättäen sen osan osaston valitsemalle tarkastajalle, lakitiet. toht. F. O. Liliukselle.

von Martitzin kirjotuksen suomentaminen on uskottu kamreeri *V. K. Simeliukselle*, joka sitä jo on alottanutkin, vaikka

valtiopäivätyö ja virkatointen muutos ovat sitä sittemmin viivyttäneet.

Tarkastajaksi on suostunut lakit. toht. R. W. Erich.

Kumpikin suomennos tulee aikanaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksiin.

6. Maailman kirjallisuuden, varsinkin taloustieteellisen, merkkiteoksiin kuuluvana, yhteiskunnallisen luokkataistelun ja sosialismiin sisältyvän talouselämän-käsityksen filosofisena perusteoksena on myöskin KARL MARX'in „Das Kapital" (Pääoma) nimistä kirjaa sen I osa otettu osaston suomennuttamisohjelmaan, huolimatta kirjan vaikeatajuisuuden ja laajuuden aiheuttamista suurehkoista kulungeista (käännöstyö sivumenoineen arvioittu n. 10000 mk:ksi). Kun ensiksi valittu suomentaja, toht. *Jaakko Forsman*, sittemmin on muiden tehtäviensä pakottamana siitä luopunut, on hänen viime kuussa valittu seuraajansa, maisteri *Oskari Vilho Louhivuori*, tähän asti kerinnyt kääntää vain kirjan ensimmäisen luvun.

Suomennos annetaan painettavaksi ja julkaistavaksi täkäläiselle Työväen Sanomalehti-osakeyhtiölle.

7. Teknillisten tieteiden alalta on ohjelmassa wieniläisen VIKTOR RITTER VON NIESIOŁOWSKI GAWIN'in „Ausgewählte Kapitel der Technik" (Valittuja lukuja tekniikan alalta) nimisen, laajan teoksen (I painos Wienissä 1904, toinen, parannettu samoin 1908) johdanto (1—148 ss.), joka esittää voimansiirron perusteita. Kääntäjä, insinööri *Mikko Heikinheimo*, jolle Suomenkielisten teknikkojen seura on luvannut apuaan, ei ole vielä voinut ryhtyä tehtäväänsä, mutta toivoo tänä talvena saavansa siihen paremmin tilaisuutta.

Suomennoksen julkaisemiseen on Kustannusosakeyhtiö Otava saanut oikeuden.

Lakitieteellisten suomennosten oppisanastoa varten on osastolle luvannut apuansa Lakimiesten yhdistys; taloustieteellisten teosten oppisanastoa kääntäjäin kanssa harkitsemaan osasto on asettanut valiokunnan, johon kuuluvat osaston jäse-

nistä toht. J. Forsman ja prof. J. H. Vennola sekä suomentaja ja allekirjottanut E. A. Tunkelo, vara- ja lisäjäseninä prof. H. Gebhard, prof. A. L. Hjelmman ja johtaja K. Järvinen, kukin erikoisalallaan.

Kaunokirjallinen osasto,

jolla on ollut viisi kokousta ja niissä yhteensä 53 asiaa käsitelty, on koettanut kohdistaa valintansa eri sivistyskansain klassillisen runouden laajalla alalla etupäässä runomittaisiin tuotteisiin, koska näiden suomennuttamiseen yksityisen kustantajan tai kustannusliikkeenkään varat harvemmin liikenevät kuin paljon luettuihin suorasanaisiin teoksiin. Samalla perusteella on ainakin toistaiseksi katseltu ohi skandinaavisten kansain runsaan runouden, sitä kun meillä on suhteellisesti enimmän muutenkin suomennettu ja koska sen kääntämiseen pystyviä voimia on helpommin saatavissa kuin kaukaisempain sivistyskansain kirjallisuuden hyviä tulkitsijoita, varsinkin sellaisten teosten, jotka ovat kirjotetut nykyaikaista vanhemmalla kielellä. Valitettavasti on osaston ohjelmassa useain kansain runouden reheviä aloja kokonaan edustamatta, osaksi suoraan alkukielistä kääntämään pystyväin runokielen taitavain käyttäjäin puutteen, osaksi varainkin vähyyden tähden. Alkuperäisiä suomenkielisiä runouden tuotteita ei myöskään ole otettu huomioon, kun hallitus joka vuosi on muulla tavoin palkinnut ja silloin tällöin muutenkin aineellisesti kannattanut kaunokirjailijain pyrkimyksiä. Näin ollen osaston ohjelma sisältää vain

käännöstehtäviä.

1. Alkaaksemme etäisimmistä on romaanilaisten kansain runoudesta mainittava ensinnäkin espanjalaisen runoilijaneron Miguel de Cervantes Saavedran kuuluisa romaani „Don Quijote de la Mancha", jonka edes osittaisesta käännättämisestä osastolle on esitetty toiveita eri tahoilta. Teoksesta on ensimmäinen osa otettu suomennettavaksi ja työ on uskottu maisteri

Heikki Impivaaralle, jota tarkastajina avustavat fil. toht. Oiva Tallgren (espanjankielen tuntijana) ja osaston puheenjohtaja, kirjailija Juhani Aho. Käännettyinä on 15 ensi lukua, joista 14 on parhaillaan tarkastettavina. — Tähän tarkotukseen on laskettu tarvittavan n. 4500 mk.

2. Italian kansallisrunouden varsinainen perustaja, DANTE ALIGHIERI, on edustettuna kahdella teoksellansa. Hänen esikoisteoksensa „La vita nuova“ (Uusi elämä) on annettu ylioppil. *Yrjö Koskelaisen* suomennettavaksi. Suorasanaiset osat ja lähes puolet runoista ovat käännettyinä ja koko suomennos valmistunee keväällä. — Suomennosta varten tarvittaneen n. 600 mk.

3. Danten varsinaista elämäntyötä ja hänen neronsa ainaista muistomerkkiä „La Divina Commediaa“ (Jumalallinen näytelmä) on otettu suomennettavaksi I osa „Inferno“ (Manala), jota vastoin II ja III osan runomittaista kääntämistä ei ole pidetty tarpeellisena eikä toimikunnan toimikauden kuluessa ja osaston käyttövaroilla mahdollisenakaan. Suomentajan tavallista työläämpään tehtävään on lupautunut kirjailija *Eino Leino*, joka varta vasten on oleskellut Italiassa ja on jo näytteeksi antanut kahden ensimmäisen runoelman käännöksen, mikä osaston arvostelun kiirastulen läpi käytyään on palautettu suomentajalle. Vanhan-italiankielen tuntijoina ovat osastolle antaneet apuaan tarkastamisessa aluksi prof. Werner Söderhjelm ja sittemmin toht. Oiva Tallgren. — Suomentajan palkaksi on varattu 3500 mk.

4. Italialaisen kertojamestarin GIOVANNI BOCCACCION „Decamerone“-nimisestä novellikokoelmasta, Euroopan novellikirjallisuuden kantateoksesta, on päätetty suomennuttaa kirjallisuustieteellisten näkökohtain mukaan tehty valikoima. Valitsemisessa on kääntäjälle, kirjailija *Joel Lehtoselle*, prof. W. Söderhjelm luvannut antaa suosiollista apua. Käännettyinä on 14 novellia, joista toht. O. Tallgren vanhan-italiankielen tuntijana on tarkastanut 10 ja osaston puheenjohtaja suomalaisen kertomatyylin viljelijänä osan. Lisäksi on 13 novellin suomennos luonnosteltuna. Noin vuoden kuluttua toivoo kääntäjä koko vali-

koiman olevan samassa mitassa. — Kyseessä olevan kokoelman on arvioittu vievän osaston varoja noin 4000 mk.

Ranskalaisesta runoudesta, jota jo onkin edes näytteeksi saatu tyydyttävään suomenkieliseen runopukuun ja jonka suorasanaista puolta kielellämme verraten ahkerasti julkaistaankin, on Ranskan klassillisen huvinäytelmärunoilijan JEAN BAPTISTE (Poquelin) MOLIÈREN „täydellisintä“ näytelmää „Tartuffeä“ suositettu maist. Otto Mannisen suomentaa, mutta varsinaista sopimusta siitä ei ole tehty, kun hra Manninen on ollut viime vuoden kiinni muissa suomennostehtävissä ja kun hänelle on osastossa ajateltu suurempaakin tehtävää, mikä etempänä mainitaan.

---

5. Germaanisten kansain runoudesta on kaunokirjallisen osaston onnistunut saada kääntäjiä oikeastaan vain saksankieliselle ja tästäkin, toistaiseksi ainakin, vain yhdelle saksalaiselle klassikolle, nim. JOHANN WOLFGANG GOETHE'lle. Hänen „Iphigenie auf Tauris“ (Iphigineia Tauriissa) nimisen murhenäytelmänsä suomennoksen on osasto lunastanut kirjailija *Eino Leino*lta, joka osaston valitsemain tarkastajain, filos. toht. Jalmari Hahlin ja maist. Otto Mannisen, tekemäin huomautusten ja ehdotusten johdosta sitä parannettuaan parhaillaan sitä painattaa; kolmatta arkkia on jo ladottuna.

Eräs toinenkin Goethen näytelmä, nim. „Torquato Tasso“, oli jo jonkun aikaa osaston ohjelmassa, mutta ennen lopullisen sopimuksen syntymistä on suomentaja omasta puolestaan luopunut kääntämis-aikomuksestaan.

Goethen lyyrillisiä runoelmia on osasto myöskin suosittanut herra Leinolle suomennettaviksi välitöinä, „Divina Commedian“ ohella.

Englanninkielisestä runoudesta on meillä, jossa tämä kieli on verraten harvain hallussa, vaikeahko saada runomittaisia käännöksiä. Osastolle on kyllä eräs runoilijoistamme tarjoutunut suomentamaan pari BYRON'in etevintä tuotetta: „Manfredin“ ja „Cainin“, mutta hänen siirtymisensä toiselle toimialalle ja seudulle on viivästyttänyt hänen aikeensa toteutumista.

6. Osaston toimintahalua on muuten rajottanut toistaiseksi halu ja toivo saada käyttää sille uskottuja varoja muinaiskreikkalaisen kertomarunouden kuuluisinten tuotteiden, Homeroksen „Iliadin" ja „Odysseian" käännättämiseen äidinkielellemme — tai oikeastaan vain edellisen, sillä työn vaikeuden ja runoelmain laajuuden vuoksi osasto ei voi molempia ajatella ohjelmaan otettaviksi, varsinkin kun on tavallista vaikeampaa löytää yhtäkään kaikin puolin sopivaa kääntäjää noille liki kolme vuosituhatta eläneille runoelmille. Maisteri *Otto Manniselle*, joka nykyisistä runonsuomentajista on etevimpiä ja on ollut halukas käymään käsiksi tähän vaikeaan tehtävään, on osasto antanut 1000 mk. „Iliadin" suomentamisen vaatimiin valmistustöihin, ja hän toivoo voivansa jonkun ajan kuluttua esittää osaston tarkastettaviksi käännösnäytteitä.

Ennenkuin kysymys Homeroksesta on saatu ratkaistuksi, osasto ei voi ajatella ohjelmansa laajentamista muilla suurilla tehtävillä.

IV. Silmäys varain käyttöön.

Koska toimikunnan on täytynyt koettaa saada jo ensi vuonnaan niin paljon kuin mahdollista töitä alkamaan, on ohjelmain suunnittelussa lukuunotettu eri osastoissa koko se osuus, mikä kaikkien kolmen vuoden kuluessa ylempänä mainitun jakotavan mukaan tulee osaston käytettäväksi; eräissä tapauksissa on luotettu vararahastoonkin. Kaikkiaan ovat eri osastot tähän asti tehdyillä päätöksillä sitoneet rahoja seuraavat määrät:

humanistinen osasto, jonka osuus on 3 × 10000 mk. eli 30000 mk., noin	17100 mk.
luonnontiet. osasto, jonka osuus on 3 × 8000 mk. eli 24000 mk., noin	24600 „
yhteiskunta-tal. osasto, jonka osuus on 3 × 8000 mk. eli 24000 mk., noin	29000 „
kaunokirjallinen osasto, jonka osuus on 3 × 8000 mk. eli 24000 mk., noin	12000 „
Yhteensä noin	82700 mk.

Varain tähänastisesta käytöstä on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran rahastonhoitaja antanut seuraavat tiedot:

Tietoja „Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston" varojen käyttämisestä 1909.

Tuloja:

Nostettu valtioapua	Smk.	50,000: —
Korkoja	„	1,208: 33
Myyty ennen ostettuja kirjoja (luonnont. osasto)	„	11: 25
	Smk.	51,219: 58

Menoja:

Tekijäpalkkoja	Smk.	
Avustuksia	„	3,124: —
Käännöspalkkoja	„	3,200: —
Tarkastuspalkkoja	„	175: —
Sihteerin palkka, kansliamenoja y. m. hoitokustannuksia, kirjainostoja y. m.	„	3,642: 52
	Smk.	10,141: 52
Käyttämättä	„	41,078: 06
	Smk.	51,219: 58

Yleisen osaston varoja käytetty	Smk.	3,479: 47
Humanistisen osaston varoja käytetty	„	3,124: —
Luonnontieteell. „ „ „	„	35: 20
Yhteiskunta-tal. „ „ „	„	14: 85
Kaunokirjallisen „ „ „	„	3,476: 75
	Smk.	10,130: 27
Kun siihen lisätään myytyjen kirjojen arvo		11: 25
saadaan menojen koko summa	Smk.	10,141: 52

Niinkuin tästä näkyy, on puheena olleista, Seuralle uskotuista varoista vasta verraten vähäinen osa tullut menneellä vuodella tarkotukseensa käytetyksi, eikä käytetystäkään osasta toimikunnalla ole vielä tuloksia esittää painettuina. Mutta kun otetaan huomioon, että yllä enimmäkseen on ollut kysymys suurehkoista tai laatunsa vuoksi hidaskypsyisistä tehtävistä, joita yksityisvaroin ei ole helppo saada alkuunkaan ja jotka eivät valmistu siinä tuokiossa, jona niiden teettämisestä saadaan päätös tehdyksi, niin tämän asianlaidan luonnollisuus on helposti ymmärrettävissä, ilman enempää selitystä.

Luottaen siihen että ne arvoisat tutkijat ja kirjailijat, joiden haltuun toimikunta on tehtävät uskonut, puolestaan ponnistavat voimansa ja tekevät parhaansa sen sivistystarkotuksen toteuttamisessa, jota varten kansamme yhteiset varat on Seuran huostaan annettu, toimikunta toivoo voivansa vuoden kuluttua antaa enemmän tietoja, kentiesi näytteitä, tähänastisen, alustelevan työnsä tuloksistakin.

Helsingissä 18 p:nä tammik. 1910.

Toimekseen saanut

E. A. Tunkelo.

Liite II,

kuuluva

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

helmik. 28 p:nä 1910

pidetyn kokouksen pöytäkirjaan.

Kalevalan merkitys sivistyselämässämme.

Arvoisat Kansalaiset!

Menneinä kahdeksana vuotena on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kunnioittaakseen Elias Lönnrotin, J. L. Runebergin ja J. V. Snellmanin satavuotismuistoa, pitänyt kolme semmoista juhlakokousta kuin tämä; nyt olemme kokoontuneet viettääksemme *Kalevalan* ilmestymisen 75-vuotismuistoa. Jos vieras kuulisi nämä neljä juhlanaihetta näin yhdessä mainittavan, asettaisi hän epäilemättä viimeksi mainitun *kirjallisena* muistona erikseen, käsittäisi sen oleellisesti toisenlaiseksi kuin nuo toiset, eri henkilöihin kohdistuvat satavuotismuistot. Itse asiassa nämä muistot aatteellisesti sulavat yhteen. Samoin kuin Lönnrotin, Runebergin ja Snellmanin merkitys ja suuruus on siinä, että kukin omalla tavallaan on mahtavasti myötävaikuttanut kansalliseen herätykseen maassamme, samoin on Kalevalan ilmestyminen yksi tärkeimpiä, vaikuttavimpia tapahtumia kansallisen herätyksen historiassa. Sentähden tämän päivän muisto ei ainoastaan johda ajatuksiamme samaan aikaan, kuin mainitut toiset muistot, vaan myöskin siihen henkiseen liikkeeseen, jonka virittäjät ja johtajat nuo suurmiehet olivat. Kalevala oli aikanaan tuon liikkeen vahvin perustus, samalla kun se silloin ja aina on innostuttanut henkiseen työhön tavalla, joka voittaa kaikki yksityiset neroniekat, — eikä ihme, että niin on laita, sillä huokuuhan siitä lukijaa vastaan yhäti elävänä ja elähyttävänä voimana itse kansan henki.

Kun minulla on kunnia muutamaksi hetkeksi pyytää kokoukseemme saapuneen arvoisan yleisön huomiota, ei aikomukseni ole kajota ainoaankaan niistä monenlaisista tieteellisistä kysymyksistä, jotka Kalevala tarjoaa tutkijan selvitettäväksi, eikä myöskään puhua eräästä aineesta, joka totta kyllä tänään olisi sangen lähellä, nimittäin siitä, mitä Kalevala on merkinnyt Seurallemme ja sen toiminnalle; sitä vastoin haluan esittää piirteitä siitä vielä kirjoittamattomasta puolesta Kalevalan historiaa, jossa ajan tullen on seikkaperäisesti esitettävä, mikä merkitys kansalliseepoksemme ilmestymisellä on ollut kansalliseen herätykseen nähden ja miten se yleiseen on innostavasti vaikuttanut henkisiin rientoihimme.

Porthanin y. m. tutkimuksista sekä Z. Topelius vanh:n ja Elias Lönnrotin varhaisemmista julkaisuista oli tieteellisissä ja kirjallisissa piireissä hyvin tunnettu, että suomalainen kansanrunous oli huomiota ansaitseva; niinikään tiedettiin, että eepillisluontoisten runojen välillä oli havaittu jonkinlaista yhteyttä, mutta silti oli Kalevalan, suuren yhtenäisen kertomarunoelman, ilmestyminen sula yllätys silloiselle Suomelle ja maailmalle — niin sitä enemmän kuin katsottiin tieteellisesti todistetuksi, että suomalaisilla ei *voinut* olla mitään varsinaista kansalliseeposta, syystä kun heillä tiettävästi ei ollut koskaan ollut n. s. „sankariaikaa“, joka muka oli semmoisen runoelman välttämätön edellytys. Näin ollen on erittäin mieltäkiinnittävää huomata, miten hämmästyttävää tulijaa tervehdittiin. Ettei Kalevalan maine levinnyt yhtä nopeasti ja ettei sitä esitetty yhtä suurin sanoin kuin meidän aikana usein vähäpätöisetkin uutuudet julistetaan koko maailmalle, on itsestään ymmärrettävää. Silloin ajettiin hiljaa ja oltiin vaatimattomampia kuin nykyään. Mutta toiselta puolen on tunnustaminen, että Kalevalan arvo ja merkitys uutena tekijänä kansakunnan sivistyselämässä alun pitäen oivallettiin ja arvosteltiin oikeammin kuin tavallista on outoihin ja odottamattomiin ilmiöihin nähden.

Vaatimattomin oli tietenkin luontonsa mukaan se mies, jota Suomen kansa ijäti on kiittävä ja ylistävä verrattoman henkisen aarteen nostamisesta päivän valoon. Kun Lönnrot Kajaanissa 28 p. helmikuuta 1835 allekirjoitti Kalevalan esi-

puheen — siitä tämän päivän maine, painosta kirja valmistui vasta marraskuulla — hän puolestaan ei julkaisunsa merkityksestä lausunut muuta kuin nämät sanat: „On kumpiakin, jotka pitävät meiän vanhoja runoja isossaki arvossa ja niillen ei anna pientäkänä. Minä niitä en soisi sorrettavan, jos ei yksipuolisesti ylen suurinakaan piettävän. Ei niistä suinkaan ole Greekalaisten ja Ruomalaisten rinnalle, vaan hyvä jos ees näyttävät, etteivät esivanhempamme mielellisissäkään yrityksissä olleet älyttömät — ja sen he kuitenki näyttänevät.“ — Ensimäinen, joka arvosteli sitä runoutta, jota Kalevalassa lukijalle tarjottiin, ei ollut kukaan muu kuin *Runeberg*. Hänelle oli Lönnrot Helsingfors Morgonbladia varten, jo ennen kun kirja joulukuulla laskettiin kauppaan, lähettänyt ruotsinnoksen 11:stä runosta (ei 9:stä niinkuin H. M:ssa sanotaan), ja, painattaessaan lehteensä tämän näytteen, Runeberg varusti sen johdannolla, jossa hän muun muassa sanoo „luulevansa voitavan varmuudella päättää, että suomalainen kirjallisuus tässä runoelmassa on saanut aarteen, joka esitykseen ja sävyyn, laajuuteen ja arvoon nähden on verrattava kreikkalaisen taiteen kahteen ihanimpaan eepilliseen mestariteokseen. Kaikki ne hyvät puolet kertomuksen suurenmoiseen ja tasaiseen kulkuun sekä kuvien kestävään ja varmaan tarkotukseen katsoen, jotka ovat niille omituisia, tavataan suomalaisessakin runossa, jopa on tämä voitolla, jos täydellisyys on voitettavissa, luonnonkuvauksen ylevyydessä ja yksinkertaisessa komeudessa.“ Semmoinen arvostelu semmoiselta arvostelijalta, jonka pätevyyttä ei kenkääu voinut epäillä, oli yksistään omansa määräämään, miten Kalevala oli vastaanotettava runollisena tuotteena; mikä merkitys sillä muutoin oli, sen julkilausui Seuran esimies, *Juhana Gabriel Linsén*, vuosikokouksessa 16 p. maaliskuuta 1836. Puhujasta oli Seuran harrastuksille, jotka ennen olivat olleet paraasta päästä toivomuksia vaan, nyt todellisuudessa ilmestynyt varma pohja. „Se aarre suomalaisia muinoisia runoja, joka on julkaistu Seuran kustannuksella“, hän jatkaa, „on niin suuriarvoinen, että kotimainen kirjallisuus sen kautta ei ainoastaan ole saanut verrattoman lisän, vaan melkein saavuttanut euroopalaisen merkityksen. Niin, liiottelematta saattaa sanoa, että se nyt

vasta on jättänyt kehtonsa. Näiden eepillisten runojen omistajana Suomi, ylentävän itsetunnon läpitunkemana, on oppiva oikein ymmärtämään muinaisuutensa ja samalla myöskin tulevan henkisen kehityksensä. Se on sanova itselleen: 'Minullakin on historia!' — — Jos Porthan vielä eläisi, kuinka hän siunaisikaan tätä isänmaan odottamatonta voittoa!“ — Lopuksi puhuja lausuu ajatuksen, että syy, miksi kaikkialla oli ruvettu kansanrunoutta keräämään, oli salainen tarve siitä oppia. *„Kansanrunous on tuleva kansan pääsivistyskeinoksi.“* — „Kansansivistys on meidän päivinä ihmiskunnan korkein tehtävä, verrattomasti tärkeämpi kuin oppikoulujen menestys. Harrastettakoon sitä palavalla innolla, käytettäköön sen hyväksi kaikkia apuneuvoja! Oppikoot nuoret varhain ne laulut, jotka ovat esi-isien huulilta soineet! Perustettakoon Suomessakin kansakouluja, ja sivistytettäköön niissä nuorisoa myöskin lukemalla Kalevalaa!“

Vielä samana vuonna saamme kuulla yhden sen ajan nuoriakin lausuvan sanansa Kalevalasta. *M. A. Castrén*, silloin 23-vuotias filosofian kandidaatti, piti nimittäin pohjalaisen osakunnan vuosijuhlassa (sittemmin H. M:ssa painetun) esitelmän, jossa hän ensimäisenä Kalevalan tutkijana, vastustaen Lönnrotin mielipidettä, että kertomarunomme sisälsivät historiallisia muistoja, koettaa todistaa, että ne enimmäkseen seisoivat myytillisellä, jumalaistarullisella perustuksella. Johdannossaan hän määrittelee kansalliseepoksemme merkityksen tähän tapaan: „Kalevala, tämä vuosisatojen tuottama runoteos, jossa meistä kaikki on niin tuttua ja omaista, mutta joka sentään alati muistuttaa kaukaisesta muinaisuudesta, jossa suomalaisten kansallisluonteen alkuperäinen omituisuus kohtaa meitä yhdessä heidän vanhimpien uskonnollisten käsitystensä kanssa, on tunnustettava olevan kaikissa suhteissa merkillinen ilmiö. Olisiko ajateltavissa lujempaa, kauniimpaa ja arvokkaampaa perustusta tulevalle suomalaiselle kirjallisuudelle kuin tämä? Ja miten voisi paremmin osottaa kunniaa sille jalolle ja suurelle, joka piilee isänmaan muinaisuuden hämärässä, kuin pelastamalla häviöstä semmoisia muistomerkkejä kuin Kalevala? Jos tahtoisin ennustaa Suomelle tulevaisuutta, jolloin sen pojat todellisen isän-

maanrakkauden elähyttäminä luopuen vieraasta kulttuurista tunnustavat ainoastaan sitä oikeaksi, joka on kehinnyt heidän omasta henkisestä elämästään ja toimestaan, saattaisi Kalevalasta etsiä perustusta näille toivomuksille."

Lyhyesti, mutta täydestä sydämestä ja vakaumuksesta on jo näissä otteissa julkilausuttu, mitä Kalevalan ilmestyminen tiesi. Suomalainen kirjallisuus oli aavistamatta saanut lujan perustuksen, jopa semmoisen, joka muodon ja sisällyksen puolesta paikalla kohotti sen miltei euroopalaiselle tasolle, kansalle oli avautunut kansallinen muinaisuus, josta ei ennen oltu uneksittukaan, se oli saanut historian, joka oli omansa herättämään ja kohottamaan kansallista itsetuntoa, oli saanut runoaarteen, jonka kasvattava, sivistyttävä voima oli käytettävä koko kasvavan kansan, koko nousevan nuorison hyväksi, jotta se siitä ammentaisi kansallista mieltä ja henkeä, oli saanut muistomerkin, johon, siinä kun astui esiin kansakunnan alkuperäinen olemus, saattoi perustaa toivon omintakeisesta kansallisesta kulttuurista, henkisesti vapaasta, itsenäisestä tulevaisuudesta.

Jos tahdomme ymmärtää, mitä tämä ihailu ja tunnustus merkitsi, mitä se merkitsi, että Kalevala sai ajattelemaan nuorison kansallista sivistyttämistä, toivomaan kansallisen kulttuurin puhkeamista, niin olisi turha vaiva ruveta kultavaa'alla punnitsemaan joka sanaa. Voisimme esim. kyllä väittää myöhemmän tutkimuksen todistaneen, että Kalevalan kuvaama entisyys ei olekaan niin vanha kuin luultiin, voisimme ehkä muussakin kohden olla eri mieltä, mutta emme sillä kumoaisi pääasiaa. Arvostelu oli kieltämättä aivan oikea. Kalevalan merkitystä suomalaiseen kirjallisuuteen ja kansalliseen sivistykseen nähden ei voitu liiotella; mutta sen ohella oli pääasiallista: 1) että se julkilausuttiin semmoisella innostuksella, jolla on tapa julistaa, sanoisinko, uutta evankeliumia, uutta elämän perusjohdetta, ja 2) että se julistettiin ruotsinkielellä yleisölle, joka kielen puolesta oli joko vieras suomalaiselle kansalle taikka siitä vieraantumaisillaan. Varsinkin tämä jälkimäinen kohta ansaitsee huomiota, kun tutkii Kalevalan ilmestymisen merkitystä aikalaisille. — Silloisten sivistyneitten joukossa oli tietenkin paljon semmoisia, jotka osasivat suomea, nimittäin tavallista puhe-

kieltä, mutta varmaa on, että kaikki olivat tottumattomia lukemaan suomea, jolla tuskin mitään luettavaa oli olemassakaan. Että sentähden Kalevala jäi useimmilta lukematta on epäilemätöntä, semminkin kun siinä esiintyvä Karjalan murre oli aivan uusi kirjakielenä. August Schauman kertookin muistelmissaan: „Tämä kieli sanottiin olevan niidenkin mahdoton ymmärtää, jotka luulivat osaavansa suomea.“ Mutta silti ei ruotsinkielinen yleisö katsonut Kalevalaa enemmän kuin sen kieltäkään itselleen kuulumattomaksi, vaan, todistaa sama muistelmankirjoittaja, „jokainen tunsi itsensä joissakin määrin ylpeäksi semmoisen kansallisaarteen omistamisesta, ja samalla alettiin katsella suomenkieltä tojsin silmin kuin ennen.“ Kuinka tärkeänä Kalevalaa pidettiin ruotsinkielisten piireissä, näkee siitä harrastuksesta, jolla sitä koetettiin tehdä kaikille tunnetuksi. Jo 1836 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura määräsi palkinnon jaettavaksi parhaimmasta ruotsalaisesta käännöksestä, mutta jo ennen kun M. A. Castrénin kiitetty ruotsinnos 1841 ilmestyi painosta, julkaistiin toinen ruotsinnos toisensa perästä yksityisistä runoista. Tämmöisiä käännöksiä painatti paitsi Lönnrot ja Castrén, E. A. Ingman ja Runeberg, jota viimemainittua outojen sanojen tulkitsemisessa avusti suomenkielen lehtori yliopistossa, Seuran sihteeri Kaarle Niilo Keckman. Keckman itse puolestaan pyysi tavan takaa apua Lönnrotilta, jolle hän kirjeissään luetteli hämäriä, selitystä kaipaavia sanoja. Ensimäinen, ruotsalaiselle yleisölle tarkotettu yleiskatsaus Kalevalan sisällykseen tavataan J. V. Snellmanin julkaisussa „Spanska Flugan“ (1839), ja oli se merkitty P—s, se on pohjalainen Henrik Gabriel Piponius. Kalevalan tuntemusta edisti myöskin Fabian Collan muun muassa laajalla kirjoituksellaan Väinämöisestä ja Ilmarisesta H. M:ssa 1838 j. n. e.

Siitä, että Kalevalan vaikutus alussa yksinomaisesti kohdistui ruotsinkieliseen yleisöön, selviää sekin aikaa kuvaava seikka, että Kalevala aivan ehdottomasti asetettiin Runebergin Hirvenhiihtäjäin rinnalle. Samalla kertaa kun Seura määräsi palkinnon Kalevalan ruotsinnoksesta, julisti se palkinnon jaettavaksi Hirvenhiihtäjäin suomennoksesta, ja sitten me, niinkuin kohta tulemme lähemmin osottamaan, tapaamme nämä kirjat

alituisesti yhdessä mainittuina. Tämä käy helposti ymmärrettäväksi, jos kuulemme mitä A. V. Ingman herttaisissa muistelmissaan lausuu Hirvenhiihtäjistä: „Tästä kirjasta tuli 'säätypersoonillemme' Suomenmaa rakkaaksi ja suloiseksi, sekä sen kansa kunnioitettavaksi, niin ettei he enää inholla ja kauhulla katsoneet noita rahvaamme 'kerjäläis-aaroja' ja 'Kurun matteja', vaan päinvastoin tahtoivat itse omistaa näitten 'talonpoikaisten' syvän, synkän suomalaisen luonteen oman 'paremman ihmisyytensä' haaveksimaksi kaavaksi, tahtoivat näitten *alkuperäisten* suomalaisten kanssa muuttua *yhdeksi sivistyneeksi suomen kansaksi*. Lyhimmittäin: tämä hirvenampuja-runous on ollut se ensimäinen 'huutavan ääni' korvessa, joka on herättänyt herrojamme todemmasti harrastamaan suomalaisen kansallisuuden perustusta ja pohjaa itsellensä." — Runebergin runoelmalle tuli Kalevala verrattomaksi tueksi. Se todisti, ettei oltu erehdytty siinä suomalaisen kansan ihailussa, johon Hirvenhiihtäjiä lukiessa oli antauduttu, todisti että tämä kansa oli henkisesti syvempi ja jalompi kuin oli aavistettukaan.

Fredr. Cygnaeus oli ensimäinen, joka 1837 julkaisemassaan tutkimuksessa Hirvenhiihtäjistä ja Hannasta niin sanoakseni liitti toisiinsa Hirvenhiihtäjät ja Kalevalan. Hänen mielestään oli Runebergin runoteos, huolimatta kielestä, niin perin suomalainen, siinä kuvattiin kansaa ja sen luonnetta niin totuudenmukaisesti, että hän sanoo Hirvenhiihtäjiä ja Kalevalaa Suomen Herculanumiksi ja Pompeijiksi, joista on opittava tuntemaan suomalaisen kansan olemassaolo ja elämä, jos joskus se aika koittaisi, jolloin tämä kansa on hävinnyt maan päältä, ja hän päättää: tulevaisuus on kunnioittava Lönnrotin ja Runebergin aikalaisiakin, „syystä kun meidän kesken on voinut nousta semmoisia miehiä ja varmaksi katsotaan, että me olemme heitä rakastaneet ja kunniassa pitäneet."

Ei kansan katoaminen vaan sen ylpeä nousu mielessä asetettiin taasen Kalevala ja Hirvenhiihtäjät rinnakkain niissä teeseissä, jotka Johan Aug. von Essen ja Johan Alarik Vegelius esittivät keskusteltavaksi pohjalaisessa osakunnassa 27 p. marraskuuta 1839:

„Ei ole voimakkaampaa välikappaletta kansallistunnon herättämiseksi kansakunnassa kuin kansanrunous.“

„Sen johdosta uskallamme väittää, että Kalevala on suomalaisen kansallisuuden emo. Siinä liikkuu ja ilmenee Suomen kansan kansalliselämä täydessä terveydessään ja voimassaan; edelleen on se esi-isiemme haudoille pystytetty muistomerkki, jossa on varmoin ja selvin piirtein luettavana heidän elämänsä ja harrastuksensa.“

„Jokaisen pitäisi sentähden käsittää luopumattomaksi velvollisuudekseen tutkia Kalevalaa. Siitä olisi meillä akateeminen sivistys alotettava — sen pitäisi oleman niin sanoaksemme akateeminen aapinen.“

„Lähinnä Kalevalaa seisoo Hirvenhiihtäjät — Hirvenhiihtäjät on Suomelle, mitä Homeros oli Kreikalle.“

„Nämä molemmat kirjat, Kalevala ja Hirvenhiihtäjät, ovat antaneet ensimäisen herätyksen suomalaiselle kansallishengelle; ne ovat opettaneet Suomen pojille, että Suomi on jotakin kokonaista itsekseen *omine* muistoineen, *omine* etuineen, *omine* harrastuksineen.“

Myöskin A. V. Ingmanista Hirvenhiihtäjät ja Kalevala kuuluvat yhteen. Puhuttuaan Runebergistä siihen tapaan, joka jo ilmenee ennen mainitsemistamme sanoista, hän kertoo Kalevalasta niin hehkuvin sanoin, että niissä paremmin kuin missään muualla näkee kuinka se sytyttävästi vaikutti nuoriin sydämiin. Mainitsen sentähden nekin: „Kalevalalla alkaa aivan uusi vaihe-aika koko suomalaisen kansallisuutemme laskussa. Sillä tässä eepillisessä runokuvaamassaan katsahtaa kansamme *alkuperäisen* suomalaisuutensa omaa muotoa ikäänkuin kasvoista kasvoihin; tässä se vastavarsin *tuntee itsensä* ominaisessa omituisuudessansa. Mikä merkillinen kirja on siis tämä ilmestynyt — Kalevala! *Tuleviin* nähden on se meille profeetallisena ennustajana *vielä historiallisesta tulevaisuudesta;* sillä *semmoinen* kansa, jolla on alkuansa ollut tämmöinen runoilevainen hengen mahti vallassansa, ei saata ikään olla aivottu katoomaan historian tanterelta ilman jäljitä, ilman kansalliseta arvota ja merkityksetä, ilman omata vaikutusalatansa: eipä ainakaan, *Kalevalan* kansalla *täytyy* olla tosi toivonsa, olla aivottuna elä-

mään, ja vihdoin kerran pääsemään rajoitettuun päämääräänsä siinä omahenkisessä laadussansa, jonka profeetalliset piirteet ovat ennalta kuvattuina Kalevala-kirjassa. Ja *nykyisiin* nähden on meillä tässä teoksessa se runsas hengen aarre, josta jo *nykyjään* saatamme ammentaa ne hengen varat, joita me tarvitsemme päästäksemme omaksi suomalaiseksi kansaksemme. Näistä kahdesta syystä luulisin, katsoi nyt koko yliopistomme tätä Kalevala-kirjaa mitä merkillisimmäksi ilmiöksi. Se ihastui vihdoin saaneensa ilmiin semmoisen runoteoksen, joka panee meidän köyhän, tähän asti katvissa kasvaneen kansamme kilpailemaan itse muinoisen, mainion kreikan kansan rinnalla. Eipä kumma siis, että tätä kirjaa nyt luettiin. Ja niin opittiin samassa suomea, ja aivan vento-suomalaista, kansallista suomea. Tästä ajasta asti muuttui, kuten tietty on, kirjallinenkin kielemme aivan toisenlaiseksi kuin ennen, se kaavastui aivan 'Kalevalan kielen' kaltaiseksi. — Helsingistä lennähtää tämä kirja kulta pian yli koko maan. Kaikki maamme oppineet rupeevat sitä lukemaan, vieläpä lukiolaisetkin. Sillä jo 1835 rupesin ainakin minä sitä tutkimaan Turussa — lehtori Elfgrenin kehotuksesta. — Joka on elänyt minun kanssani tämän meidän suomalaisuutemme suloisen aamu-ajan auringon valossa, hän ei unohda ikänä vanhanakaan näitä ihania nuoruutensa päiviä. Niitten kirkas päivänpaiste kuvastaa usein sielussani itse tämän iltaisen ikänikin hämärällä puhteella. Sentähden en saata nytkään olla — — — kertomata niitä suloisia tunteita, joita minä nuorukaisena tunsin *juuri sinä aikana,* kuin Kalevala-kirja ensiksi ilmestyi meidän *kirjallisuutemme pää-perustajaksi.*"

A. V. Ingman kirjoitti muistelmansa neljättäkymmentä vuotta myöhemmin (1872), mutta hän kelpaa todistajaksi, sillä hänkin oli silloisesta ruotsinkielisestä sivistyneestä säädystä lähtenyt, ja me voimme nyt kuultuamme hänenkin innostuneet sanansa vetää johtopäätöksemme edellisestä. Johtopäätös on seuraava. Kalevala on mahtavasti vaikuttanut suomalaiskansallisen liikkeen herättämiseksi sen ilmestymisajan sivistyneissä, ja on sen vaikutus siinä kohden mitä lähimmin yhtynyt Runebergin, hengeltään suomalaiseen runouteen. Vaikka verraten harvat pystyivät Kalevalaa lukemaan ja siis välittömästi tutustuivat

sen runouteen, vaikutti kuitenkin tieto sen alkuperäisestä suomalaisuudesta ja yksinäisistä ansioista laajempiinkin piireihin. Suomen kansa oli — niin se aikalaisista tuntui ja niin Fabian Collan lausui eräässä esitelmässä maaliskuulla 1840 — vuosisatoja elettyään maallisessa ja henkisessäkin holhuunalaisuudessa vihdoin nostanut otsansa valoa kohti, näyttänyt maailmalle henkisiä aarteita, jotka todistivat, että se vuosisatoja oli elänyt henkisessä suhteessa ihanaa ja rikasta elämää, todistivat, että se huolimatta vieraan kulttuurin alituisesta holhouksesta ja häiritsevästä vaikutuksesta oli kyennyt pysymään suunnaltaan itsenäisenä, luonnonlaadultaan ja sivistykseltään omituisena. Tämmöisenä kansan henkisen elämän itsenäisen suuruuden todistajana Kalevala sai saman yleisön, joka ennen oli suomenkielistä kansaa halveksinut taikka ainakin ollut välinpitämätön sitä kohtaan, katsomaan sitä kunnioituksella, tuntemaan että siihen se kuului ja siihen se tahtoikin kuulua, jopa rakastamaan sitä ja iloitsemaan niinkuin iloitaan kun sydän paisuu uudesta elämänsisällyksestä.

Olemme tulleet 1840-lukuun, joka muodostaa uuden rikkaan luvun kansallisen herätyksen historiassa. Aika ei kuitenkaan myönnä yhtä tarkoin kuin tähän saakka seurata Kalevalan vaikutuksen historiaa; pyydän sentähden saada esittää vain hajanaisia huomautuksia.

Kysyä saattaa, mitä se merkitsi että Kalevala julistettiin suomalaisen kirjallisuuden lujaksi perustukseksi, kun ei kumminkaan ilmaantunut yleisempää harrastusta ottaa suomenkieli käytäntöön, asettaa se ruotsinkielen sijalle? Kysymys tuntuu oikeutetulta ja siihen voisi kenties leikillisesti vastata vanhalla sananlaskulla: hiljaiset ovat herrain kiireet; mutta lähemmin katsoen on kai enemmän paikallaan huomauttaa, että sellaiset mullistukset eivät milloinkaan tapahdu kädenkäänteessä. Snellmanin ankara opetus ja — kuritus oli tarpeen, ennen kun selvisi mitä oikeastaan kyseessä oli ja mitä yhteiskunnalta ja kultakin yksityiseltä kansalaiselta vaadittiin, ja sittenkin meni, niinkuin hyvin tiedämme, pitkiä aikoja ennen kun takatalven kylmien jälkeen suomalaistuminen pääsi vauhtiinsa.

Mitä useampia tekijöitä esiintyy samaan suuntaan vaikut-

tamaan, sitä vaikeampi on määrätä, mikä osa on toisen mikä toisen. Siten on vaikea sanoa oliko Kalevalan vai Snellmanin ansio, että samaan aikaan kun hän Saimaassa vaati kansan kielelle oikeuksia ja sijaa julkisessa ja kulttuurielämässä, toiset, jotka olivat kehittyneet siinä kansallisessa tunnepiirissä, josta olemme puhuneet, julistivat samansuuntaista oppia. Huomattava on siinä kohden Z. Topeliuksen promotsionirunoelma v:lta 1844. Sitä kannattava inspiratsioni eli innostus näyttäytyy kauttaaltaan Kalevalasta syntyneenä, ja lopussa me kohtaamme muun muassa seuraavat airuehuudot: „Yksi kansa! yksi maa! yksi kieli! yksi laulu ja yksi viisaus! Järveltä järvelle, rinnasta rintaan lentää sanat. Omista lähteistä Suomen joet juoksee; omista lähteistä juoskoon sen tulevaisuus!“ — Toisena esimerkkinä mainitsemme Sven Gabriel Elmgrenin esitelmän ruotsalaisen sivistyksen suhteesta suomalaiseen, joka tavataan keskellä „Fosterländskt Albumin“ Kalevalan tutkimuksia. Siinä hän esittää käsityksensä olevan, että ruotsalaisen sivistyksen ainoa pelastus Suomessa oli siinä että se liittyy ja katoaa uuteen, kukoistukseen puhkeavaan suomalaiseen, ja samassa hän nimittää kansanrunouttamme „suomalaisen kansakunnan palladiumiksi“ — lisäten siihen: „niin kauan kuin se ei ainoastaan pysy muistissa, vaan säilytetään lämpimässä sydämessä, ei mikään ulkonainen valta voi työntää Suomen kansaa pois sen sijalta ihmiskunnan sivistyksen edustajain rivissä.“

Uusi, laajennettu ja lopullinen Kalevalan painos ilmestyi 1849. Se tuli juuri ennen takatalven jäätävää pakkasta — 1850-vuoden sensuuriasetusta, joka tahtoi tappaa suomenkielisen kirjallisuuden ja sivistyksen. Toisen painoksen ilmestyminen tavallaan uudisti Kalevalan innostavan vaikutuksen kansalliseen suuntaan, varsinkin kuin Léouzon Le Duc'in ranskalainen ja Schiefnerin saksalainen käännös samaan aikaan entistä laajemmalle levitti eepoksemme mainetta ulkomaillekin. Uudessa painoksessa esiintyi ensi kerran täydellisenä yksi kansalliseepoksemme runollisesti suuriarvoisimpia episoodeja, Kullervon tarina. Minkä huomion se herätti, todistaa muun muassa Fredr. Cygnaeuksen kaunis, syvällinen tutkimus tästä Kalevalan traagillisesta sankarista, ja niinikään Aleksis Kiven murhenäytelmä

„Kullervo“, joka kai oli 1859 kirjoitettu, koska se sai Seuran palkinnon maaliskuulla 1860. Muutenkin on 1850-luku ja varsinkin sen loppupuoli merkillinen siitä, että Kalevalaa silloin ruvettiin käyttämään aihelähteenä eri taiteitten aloilla. Sjöstrand muovaili jo silloin useita Kalevalanaiheisia teoksiaan, joista laajin ja suurenmoisin oli korkokuvafriisi „Väinämöisen laulu“ (nyt yliopiston eteisessä), Ekman ryhtyi myöskin silloin käsittelemään Kalevalanaiheita, ja vihdoin luemme tähän aikakauteen F. von Schantzin säveltämän Kullervo-uvertyyrin, Fredr. Cygnaeuksen ruotsin- ja Julius Krohnin suomenkieliset, Kalevalanaiheiset runoelmat sekä Z. Topeliuksen sepittämän ja F. Paciuksen säveltämän Lemminkäistarinaan perustuvan satunäytelmän „Kyypron prinsessa“, jotka kaikki runo- ja sävelteokset syntyivät Helsingin ensimäisen kiviteatterin vihkiäisjuhlaa varten 1860.

Onhan sangen merkillistä että juuri vuotena 1860 ilmestyy niin paljon Kalevalanaiheista taidetta, mutta vielä merkillisempää on että tämänlainen taide sen jälkeen pitkiksi ajoiksi vähenemistään vähenee. Itse asiassa oli laita semmoinen, että Kalevala pysyi koko sivistyneen yleisömme kunnioittamana ja rakastamana juuri niin kauan kuin voimassa oli se käsitys yhdestä eheästä Suomen kansasta, joka oli syntynyt 1830-luvulla ja jonka vakaantumiseen Runebergin runous ja Kalevala olivat yhdessä vaikuttaneet. Niin pian kuin puoluetaistelut alkoivat, lakkasi Kalevala olemasta kaikille pätevä kansallisen itsetunnon lähde. Kalevalan vaikutuksen historiassa alkaa siis ensimäisten 25 vuoden jälkeen uusi jakso, jonka voimme laskea jotenkin yhtä pitkäksi, se on noin 1880-luvun keskivaiheille.

Niinä keväisinä aikoina, joista olen puhunut, oli eletty siinä hurskaassa uskossa ja naivissa toivossa, että kaikki pysyisivät yhdessä silloin kun olot sallisivat tositeoin ryhtyä suomalaisen, kansallisen Suomen rakentamiseen; mutta se oli suuri erehdys. Noin 1860-luvun alusta kävi päivä päivältä selvemmäksi kuinka vähälukuinen se joukko oli, joka tehtävälle uskollisena tahtoi sille elämänsä uhrata, ja kuinka työ oli oleva samalla kertaa *taistelua*. Mutta epätoivo oli silti kaukana. Tehtävän suuruus ainoastaan karaisi voimia, ja mitä vähemmän oli

työntekijöitä sitä ahkerampia oltiin. Toinen 25-vuotiskausi Kalevalan ilmestymisen jälkeen kului siten kansallisen kulttuurin perustusten laskemiseen, niiden toiveiden toteuttamiseen, jotka Kalevala oli aiheuttanut ja joihin se oli oikeuttanut. Silloin perustettiin suomalaisia kouluja ympäri maan, silloin kirjoitettiin oppikirjoja ja sanakirjoja, silloin suomennettiin suurten sivistysmaiden kirjallisuutta, silloin kehitettiin suomalainen sanomalehtikirjallisuus valistusta levittäväksi, vastustusta murtavaksi voimaksi, silloin perustettiin suomalainen näyttämö. Kaikki työ ja harrastus tarkotti siis suomalaiskansallisen kulttuurin ehtoja, välikappaleita, edellytyksiä; aikaa ei ollut eikä voimia riittänyt itsenäiseen luomistyöhön. Se oli jätettävä nuoremmille polvikunnille, jotka, kiitos edelläkäyvän uhrautuvan työn, alusta alkaen olivat kieleltään ja mieleltään suomalaisia.

Tällä ajanjaksolla ei Kalevalasta kovin paljon julkisuudessa puhuttu — merkillisimpiä senaiheisia kirjoituksia lienevät O. Donnerin Sammosta ja F. Peranderin Kullervosta ja Ainosta sekä huomattavimmat siitä johtuneet taidetuotteet Sjöstrandin Kullervo, J. Takasen Aino ja R. Kajanuksen Kullervon surumarssi ja Aino sinfonia —; mutta ei sen vaikutusvoima sentään ollut vähennyt. Ollen yksi sen ajan nuoria voin todistaa, että Kalevala oli runsas, tyhjentymätön lähde sille Suomen kansan ihailulle, sille luottamukselle tämän kansan henkiseen lahjakkaisuuteen ja kehityskelpoisuuteen, joka meitä innostutti. Muistan iltoja, jolloin istuttiin yhdessä ja keskusteltiin siitä, oliko vielä nykyisessä kansassa tavattavissa sama henkinen syvyys, sama ympäröivään luontoon nojaava tunne-elämä kuin Kalevalassa, ja silloin toi toinen toisen toinen toisen piirteen todistukseksi, ja loppupäätös oli tavallisesti se, että kyllä meidän kansamme, kyllä maamme kuitenkin oli, niinkuin von Törnekin väitti, „parhain alla auringon", semmoinen jonka edestä saattoi elää ja työtä tehdä. Vielä muistan yhden semmoisen todistuksen, tarkotan Kaarle Alfred Castrén vainajan kertomusta eräästä Sotkamon miehestä, joka valitti, että eräs naapuri oli kaatanut kaikki puut muutamalta mäeltä. „Voi sitä miestä", hän oli sanonut, „kun hakkasi mäen linnunlaulamattomaksi!"

Niinkuin Kalevala kohta ilmestymisensä jälkeen oli synnyttänyt ja sittemmin yhä kannattanut 1830- ja 1840-luvuille omituista romanttisen ihannoivaa käsitystä kansasta, niin se siis vieläkin ylläpiti samaa romanttista henkeä 1860- ja 1870-lukujen nuorissa. Tiedän kyllä, ettei nykyaika pidä romantiikkaa kunniassa, mutta koska kullakin kansalla on ollut romanttisuuden aikansa, eiköhän ole luonnonmukaista, että joka polvellakin on semmoinen jakso kehityksessään. Se on ainakin minun käsitykseni asiasta, sillä mitä romanttisuus muuta on kuin antautuminen ihanteiden valtaan, toivoon ja uskoon että ne ovat saavutettavissa. Jollei nuorena sydämessään koskaan ole tuntenut semmoista toivoa ja uskoa, jollei nuorena rinta koskaan ole paisunut siitä innosta ja tulesta, jota ne sytyttävät, niin mistä into ja tuli myöhemmin saadaan? Vai olisiko niin, että yksistään kuivan järjen laskelmien tulee johtaa elämämme työtä ja harrastusta!

Kun tämän puheena olleen ajanjakson työ alkoi hedelmiä kantaa, koitti Kalevalalle uusi aika — aika, joka, niinkuin kaikki tiedämme, on ollut loistavampi kuin mikään edellinen. Onko tarpeen että muistutan, miten tällä Kalevalan olemassaolon viimeisellä 25-vuotiskaudella Julius ja Kaarle Krohn ovat nostaneet Kalevalan tutkimuksen niin korkealle, että se on herättänyt tieteellisen maailman huomion ja tullut merkitykseltään määrääväksi koko kansanrunous- ja folkloretutkimuksen alalla, miten A. R. Niemi on loppuun suorittanut Vienan läänin runojen monumentaalisen julkaisun, miten Comparettin ja Ohrtin tutkimukset, englantilaiset, unkarilaiset, italialaiset y. m. käännökset sekä muutkin ulkomaalaiset julkaisut todistavat Kalevalan saaneen tunnustetun merkkisijan maailmankirjallisuudessa, miten nerokkaat taiteilijat, Akseli Gallén-Kallela maalaajana, Jean Sibelius säveltäjänä, Emil Vikström kuvanveistäjänä, ovat Kalevalan innostuttamina luoneet kukin alallaan teoksia, joille uskaltaa ennustaa pysyvää arvoa suomalaisen kulttuurielämän ilmaisuina, miten J. H. Erkko on sepittänyt Kalevalanaiheisia näytelmiä, jotka esitettyinä kansallisella näyttämöllä ovat saaneet tuhansien sydämet sykkimään ihastuksesta,

missä kotimaan rakkaus ja kauneuskaipuun tyydytys ovat sulaneet yhteen!

Olen suorittanut tehtäväni, luonut lyhyen katsauksen Kalevalan vaikutukseen menneinä 75:tenä vuotena. Voisin siis päättää, mutta koska on kysytty, onko Kalevalalla yhäti edelleenkin oleva merkitystä suomalaisessa sivistyselämässä, niin lisään vielä pari sanaa. — Ajatellessani vastausta tuohon kysymykseen, herää minussa vastakysymys, onko todellakaan mitään aihetta tehdä koko kysymystä? Eikö Kalevala ehkä enää kelpaisi suomalaisen kirjallisuuden perustukseksi, nyt kun semmoinen kirjallisuus on olemassa? Taikka olisiko se kenties menettänyt arvonsa sen kautta että tutkimus on osottanut, että sitä ennen on monessa kohden väärin ymmärretty ja arvosteltu? Taikka olisiko sen innostuttava voima tyhjentynyt sen jälkeen kuin etevät taiteilijat ovat näyttäneet, miten siinä on aiheita suuriarvoisiin taideteoksiin? Taikka vihdoin olisiko sen merkitys hävinnyt sentähden, että todellisuus nykyään tarjoaa niin vähän vastaavata sille kansamme ihannekuvalle, joka siinä on sydämiämme sytyttänyt? Ei, ei ja vielä ei vastaan noihin kysymyksiin. Kalevalan arvo ja merkitys kirjallisuutemme ja kirjakielemme perustuksena on yhä pysyvä järkkymättömänä. Ei myöskään mikään tutkimus voi vahingoittaa taikka hävittää Kalevalaa kansan luonnollisen taideaistin ihanana tuotteena, sillä kaikesta huolimatta on se olemassa! Mitä se tekee, että erittelevä ja vertaileva tiede osottaa meille, kuinka kokonaisuus on luotu monenlaisista aineksista, ei se estä meitä näkemästä eikä ihailemasta runoelman ihanuutta. Väinö, Ilmari, Lemminkäinen, Kullervo, Aino, Lemminkäisen äiti ja Kullervon äiti ja muut Kalevalan sankarit ja henkilöt ovat taiteen luomina ikuiset. Ne seisovat havainnollisina henkisen näkömme edessä, ja me tunnemme ne suomalaisiksi, tiedämme, ettei mikään muu kansa maan päällä olisi voinut niitä juuri semmoisiksi luoda. Ja yhtä vähän voi mikään tutkimus tyhjäksi tehdä mitä muuta ikikaunista ja sydäntämme liikuttavaa Kalevalassa omistamme. Mitä sitten taiteeseen tulee, niin on Kalevala oleva sille aina yhtä tyhjentymätön lähde. Tietenkin tullaan eri aikoina suuremmalla tai vähemmällä innolla siitä aiheita etsimään samoin

kuin toisissa taiteilijoissa on oleva siihen halua, toisissa ei; mutta tämä luonnollinen vaihtelevaisuus sikseen, on selvää että aiheet eivät koskaan lopu, sillä kukin aika ja kukin taiteilija käsittää ja käsittelee niitä omalla tavallaan. Onhan meillä jo esim. vähintäin kymmenkunta eri Ainokuvaa, mikä kuvanveistäjän, mikä runoilijan, mikä maalaajan, mikä säveltäjän tekemä, eikä yhtäkään voi olettaa lopulliseksi. Entäs viimeinen seikka, että melkoinen osa kansaamme nykyään näyttää paremmin Kalevalan kansan, tuon elämän kokemusta ja viisautta kunnioittavan, maansa yhteistä onnea harrastavan kansan, irvikuvalta kuin sen todelliselta jälkipolvelta, niin emme saa sitäkään hämmästyä. Sillä kuka on se, joka uskaltaa väittää kykenevänsä oikein arvostelemaan omaa aikaansa, kuka kieltää sen mahdollisuuden että nykyinen pelottava murroskausi sittenkin voi viedä onnellisempaan tulevaisuuteen? Sinnepäin on ainakin pyrittävä, ja arvaamaton onni on, että meillä Kalevalassa on kansamme ihannekuva säilyssä, muuttumattomana. Sentähden on Kalevala oleva meille, jos mahdollista, entistä kalliimpi, ja sentähden on sen merkitys kasvattajana, kansallisen itsetunnon herättäjänä, suomalaisuuden virkistävänä alkulähteenä oleva meille entistä suuriarvoisempi!
